

GAUDEO.

Jo: Bap: Marii Jos: Lb.
de Zuana vol. 1. Graecis
Viennae 1721 . . . . . . 17.

HIERONYMI OSORII LVSITANI, SILVENSIS IN ALGARBIIS EPISCOPI;

DE REBVS; EMMANVELIS REGIS LVSITANIAE INVICTISSIMI VIRTVTE ET AVSPICIO,

annis ſex, ac viginti, domi foriſq; geſtis; libri duodecim.

Quibus; potiſſimùm ea, quæ in AFRICA *&* INDIA *bella confecit, explicantur.*

Adiectus eſt rerum, ac verborum, index.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Hæredes Arnoldi Birckmanni.
cIↃ. IↃ. LXXIV.

IO· METELLVS SEQVANVS, I. C. ANTONIO AVGVSTINO, EPISCOPO ILERDENSI. S. P. D.

DEcimvs nunc annus agitur; Auguſtine: ex quo, tu Tridẽto in Hiſpaniã profectus; ego verò in Vbijs agens: tu, neq; litteras ad me dediſti: neque vllas ego ad te miſi. Non quòd ſæpè non optârim; te, meis de rebus, ac vitæ ſtatu, certiorem facere: aut tu certè, ni fallor, ad me ſcribere nolueris. Sed quod, mihi tam longinquis itineribus à vobis diſiuncto; certorũ hominum, quibus tuto reddendas traderem, facultas defuit. Et ego occaſionem mihi præbitum iri ſperabam: me, iſtuc, Hiſpaniæ ſaltem videndæ cauſſa, conferendi; tecumq́ue corã colloquendi. Minimè tamen diffiteor; æquum fuiſſe; te, à me, expleri frequentibus epiſtolis debuiſſe: quem omni beneuolentię genere, id quod perpetuò teſtabor, cumulaueris. Ac porrò, ſic adfectæ res meæ fuerunt: vt iacentes, cõſilijs erigi tuis valdè potuerint. Sed, ſi hoc ſilentij peccatum excuſari poteſt: ego ita tui memoriam animo defixi: vt mihi tu abſens, non ſecus ac præſens, ob oculos verſeris. Nec enim, tot merita in me tua; niſi planè, quod abhominor, ſim ingratus; vlla apud me temporũ in-

iuria delebit. Illustris autem tuæ virtutis, egregiæ pietatis, & reconditæ doctrinæ tuæ percelebris; num ego, etiamsi maximè velim, obliuisci queam? Qui meus in te amor, & obseruantia; eo firmiores radices, vt scis, egit: quod; ab eo tẽpore, quo primùm in Italiam peradolescens, ad Alciatum, iuris ciuilis perdiscendi causa, veni: ego; Bononiæ, suauissima illa cõsuetudine tua, integros annos quinque sum vsus· & alteris decẽ, apud te; vbi tu, Romæ, in Duodecimvirûm, sacris litibus iudicandis, collegium; auctoritate Caroli Quincti Cæsaris, cooptatus esses; cõiunctissimè vixi. Vnà porrò Florentiæ fuimus, ac Venetijs, cùm tu libros Emendationum tuos, ex vetustis Iustiniani Pandectis illis, conficeres; & ederes. Vrbe Roma demũm, ad Philippum Regem missus es in Britanniam Legatus. & tũ, ego tecum fui. Aberam; dum ad Ferdinandum Romanorum Regem; quod ab Imperij Septemuiris eligendus Imperator, Ordinum cõsensu, foret; legationem obires. Te enim in Vrbẽ reuerso; apud Belgas, in Aula Philippi Regis, hæsi. Iure igitur; totius eius temporis, quo vnà tot annis fuimus; & communium nostrorum illorum studiorum crebra recordatio; longè mihi semper gratissima contingit· eamq́;, vt animũ subit meum, ægrè, amore tui, depono. Cùm verò, eos tu, quos propter singularem virtutem, Bononię diligebas, mihi quoque familiares reddere cõsueuisses: vnum te; ex omni nobilitate, quem vt plurimi facerẽ, hortabare, Hieronymum Osorium Lu-

rium Lusitanum, mihi vehementer commendasse memini. Erat enim, artibus Eloquentiæ, quibus etiam deditus eras; tum Philosophiæ, Theologiæq; studijs; cumprimis excultus· immo quidem; ijs doctrinis, iam tum excellebat. Hunc virum, vt tum non modò totos duos annos ego nossem, effecisti: sed etiam; vt ego; Calcenaque noster Hieronymus, vir moribus, ingenio, & humanitate, præclaris; cū eo viueremus. Itaque; Osorij conuictu, eximias eius illas virtutes, à quibus hominem prædicabas, coram intueri, & magis atque magis amare; cœpi. At verò, qualis, quantaque sit eius eruditio, & elegantia dicendi; libri de Ciuili, quos tum poliebat, Christianaque nobilitate, sunt testes. Hos deinde secuti sunt; postquam in Lusitaniam, ex Italia redijsset; Dialogi de Gloria· quos; edēdos, ad te & ad me; nam vnà eramus; Romam misit. Adcesſêre & decem illi, de Iustitia cælesti. Quos, Reginaldo Polo Cardinali; ipsum ex hominum vita tum sublatū nesciens; inscripsit. Te verò non fugit: Polū; ne ceteros multos, ex alijs nationibus enumerē; Osorij libris, tū vel maximè, cū tu legationis illi⁹ tuæ apud Philippū Regē munere Lōdini fungereris, tecumq; apud eū essem; sic fuisse delectatum; eosque tantoperè probasse: vt eos, q̃ de Nobilitate, & Gloria scripti erant, quiq; tum soli exstabant; in Anglicam linguā; à sibi cognationis stirpe proximo, adolescente natalium splendore, & corporis animique dotibus, perquam insigni; conuerti; nenon

ſermonis ex ijs copiã, elegantiã, grauitatẽque; necnon vna morum ſimplicitatem, atque caſtitatem, hauriret; ſerio iuſſerit, & curarit. Fuit autem Polus, id quod te minimè latet, vir acerrimi iudicij· idemque doctiſsimus, prudentiſsimus, eloquentiſsimus. Optimum etiam ab omnibus habitũ perpetuo fuiſſe; nemo eſt, qui neſciat. Quoties is ergo mecum de Oſorio, tũ Romæ, tum in Britannia, collocutus eſt: de eo, vel minutiſsima quæque; percontabatur. tanto eſt ipſum amore, licet nunquam à ſe viſum, cõplexus. Quid de Regina quoque ipſa dicam: quæ Latinæ linguæ peritia præſtans, adeo librorum Oſorij ſtudioſa fuit; vt eos, non ſemel euolueret? Quamobrem: cum iam poſtremo duodecim hi libri; de rebus, quas Luſitani, Emmanuele Rege, in Africa & Indijs geſſerunt, ad me perlati eſſent: continere me non potui; Auguſtine: quin ſtatim eos, auideque, perlegerem; vel totos potius, quod aiũt, eueſtigiò vorarem. Iamdiu enim ſumma, vt & alij multi, cupiditate tenebar: ea, quæ de Indicis illis bellis, fama toto terrarum orbe ſparſerat; Latinis literis explicata cognoſcere. Nam; omnia, Regẽ illum per Legatos; non ſine magna ſanè Dei Opt. Max. prouidentia, incredibiliqúe felicitate; terra mariq; confeciſſe, ſciebam. Id quod; meum illud deſiderium magis adcendebat. Vehementer igitur, mihi hi libri; multa rerum varitate, crebraque fortunæ viciſsitudine; tum quod piè, prudẽter, eleganterque ſcriptos eſſe videam; placuerunt.
Sed ſi

SED, ſiquis vero; primas horum Indiæ bellorũ origines; vnde, huic hiſtoriæ lucis aliquid, ijs qui res Hiſpanicas perſpectas haud habent, adferatur; curioſè perſcrutari velit: duas neceſſe eſt intelligat, vno propemodum eodemque tẽpore, ex Europa, nauigationes fuiſſe ſuſceptas: quæ proculdubio, non ſolùm veteribus Romanorum, ſed ceterorum etiam omnium; geſtis; ac gloriæ merito comparari, vel fortaſsis anteponi poſſe, videantur. Vnam; Ferdinandus Hiſpaniȩ Rex verſus occiduum ſolẽ; ad regiones nulli vnquã notas: alterã; Emmanuel Rex Luſitaniȩ; verſus Orientẽ, in Indiã; inſtituit. De vtraq; nonnihil· at paucis. Hiſpanica, ſic habet. Chriſtophorus Columbus, patria Genuenſis: firmis Geographiæ, peregrinationum item, atque nauigationum, præſidijs edoctus; erat enim harũ artium peritiſsimus; certa coniectura depræhẽdit: quaſdam Inſulas, & Orbis regiones incoli; quæ nobis, tum veteribus omnibus, eſſent incognitæ. Has autem gentes: ſe; ſi neceſſarijs rebus, iuuaretur; aliqua comparata claſſe detecturũ, promittebat. Quas cogitationes; primum ſerio ac ſupplex, Ferdinando Regi non ſemel expoſuit. Poſtquam fidem non faceret: eas cum Ioanne Luſitaniȩ Rege, cui Emmanuel ſucceſsit, fertur communicaſſe. deinde; cum Regȩ Britãniæ, atque Galliæ. Cum cæteris deniq; principibus viris; quos vel auctoritate, vel potentia, præ reliquis inclaruiſſe putauit. Nemini omnium tamen ſic perſuaſiſſe dicitur: vt opem aliquis, quã

ad eam nauigationem poſcebat; quod rem non caperent; adferret. Quare: tam alta eius cōſilia, diu iacuere. Tandem: Ferdinandus Rex, nouarum rerum laude, tum ſtudijs, excitatus; & Columbi conſtantia prope victus; octennio pòſt; perbenignè, ea quæ ad nauigationem illam, explorandis ijs locis faciendam, petebāt; ſuppeditauit. Ille igitur; à Gadibus; in Occidentem, per Inſulas fortunatas, quæ vulgo Canariæ dicuntur, nauigans; in Inſulam quandam incognitam, adpulit· vltra dein progreſſus, in alteras. Prioré enim hāc nauigationē bis repetens: ignota quæcunque loca potuit; etiam eas, quæ Torridę Zonæ ſubiacent, prouincias, non tamē ſine vitę periculo; perluſtrauit. Vbi verò res tētata ſucceſſiſſe viſa eſt: Pinzonus, vti ſcribitur, inter rei maritimæ Duces haud infimus, Colūbique ſocius; nouas etiam terras perſcrutari cœpit; ac repperit. Americus item Veſputius, ac Petrus Alfonſus. Mexicanum regnum Corteſius, magnis geſtis bellis percelebris, adiecit. Pizarrus demum; cui vitæ fuit exit⁹ infelix; Carolo Quincto, hoc nouum orbis imperiū, Peruanis regionibus ampliauit. Erant verò gētes illæ omnes; natura, moribus, dictis, ac factis, barbaræ. Idolorū in primis, ac Dæmonum; inſanis, mirificis, nefandiſsimiſq; cultibus, totæ deditæ. Nullus ipſis linearum, lanearúmue, vel ſericearum veſtium, vſus fuit· ſed goſsipio, aut pellibus animalium, aut plumis auium, tegebantur. Neque litterarum vllos characteres norant, omnia memoriter gerentes.

rentes. Moneta porrò, pecuniaque, pōderibus; & innumeris alijs, ſine quibus vix humana vita conſtare poteſt; carebant. Tantum autem ingenio, induſtria, labore, viribus, & animi fortitudine, Hiſpani præſtiterunt: vt diuina ope fulti, multas huius barbaræ gētis nationes ſubigerēt. Erāt enim armorum, præſertim noſtrorū; prorſus imperitæ. Et quia ſe quàm latiſsimè porrigunt: multæ ſunt, ac variæ; nec vnius omnes ingenij. Nam; cùm diuerſis cæli partibus ſubditæ ſint: non vna ipſis, & eadem omnibus locis, corporum ac cæli temperies eſſe poteſt. Quo fit: vt lingua, ritibus, legibus, & inſtitutis, inter ſe differant. Vulgus; Occidentis Indias, & nouas Indias; tamquam fortè reliquo Orbi numquam antea cognitas; & ab Hiſpanis tam procul diſsitas; adpellat. Peritiores verò, Nouum Orbem. Quartam enim Orbis partem; cùm nec Europæ, nec Africæ, nec Aſiæ ſint; conſtituunt. Quā partē; Americæ nomine, ab Americo Veſputio, qui multas eius partes detexit; nonnulli, Geographi præſertim, inſigniunt. Quemadmodum & nonnullis eius Orbis prouincijs; nauigationum Duces, vel ſuum nomen, vel cælitum cuiuſpiā, indidere. Vt verò Indiæ nomen obtineant hæ gentes, cauſſam nō video. Nam India, veteribus omnibus, nobiſque, fuit perquam cognita; Aſieque ſemper attributa, non contemnendam eius partem efficit. Hui⁹ Orbis Noui nationibus ſub iugum actis; nec enim totus adhuc vinci, perluſtrarique potuit; Hiſpani, leges impoſuere, de-

deruntq́; Magistratus: quibus illę, ad humaniorem, ciuilemque vitam, & ad Christianæ Religionis nostræ regulam, reformentur; Hispaniæque Regi, cui vectigal & annuum tributum pēdent, sine seditione pareāt. Nam; & Christianorū ritus, & sacra, in Episcopatus distributæ; Hispanicamq́; linguā, ac mores; erectis in id quoq; Scholis, litterarijsq́; ludis; edocentur. Ex ijs; argēti multum, auri plurimum, eruitur. ferro carent. Margaritis aūt, & gemmis, abundant. Stirpes huius nostri orbis, desunt. Animalia etiam; præter fera. Quod si quę habēt; ea, sunt à nostris multo diuersa. Plurima iam tamen, à nobis adcepere: quibus, ipsę paulatim, aliquam barbariē exuant. Radices habent; vti quidam adserunt, quibus panis vice vescuntur. Sed frugum, arborumque natura; ijs planè, quam nobis, alia. Ad faciendam optimam medicinam: nobilia quędam eius solum gignit. Nā; lignum, quod Sanctū vocant, hodie nobis perfrequens, procreat. Ad colores, id, quod vulgo Brisiliū dicitur; prębet. Cocciq́; speciem; quam Coxiniliam nominant, maximi prouentus mercem. Incesti quoddam genus ea est, culici non admodū dissimile. Hæc; de reperto Orbe nouo. Nunc; de Lusitanorum nauigatione. Annis ante aliquot; quam Rex Hispaniæ Ferdinandus, nouum illum Orbem lustraret: Henricus Lusitaniæ Rex, bellum in Africa mouerat. Ac tum, ea ex belli occasione; quod animo res ingentes concepit; aditum sibi, ad remotissimas terras, & eas quidem incognitas,

gnitas,patefacere cogitabat. Classem ergo,quæ tentaret,Orientem versus expediuit. Quam nauigationem Alfonsus, qui ei succesit, intermisit; multis alijs arduis negotijs oppressus. Sed Ioannes Filius; eam, mortuo patre, ita renouauit: vt, instructa classe, maximam Aethiopię partem explorauerit: neq; destiterit: donec, in Bonæ spei promontorium; sic ab eius clasis ductoribus, quod ipsis inde in Indiam nauigatio, certa quasi, promitteretur; dictum: peruenisset. Illam & vltra progredi iusserat. Emanuel igitur; Ioanne hæc agitante sublato, continuandam expeditionem ratus: sub id tempus; quo Rex Ferdinandus, noua per Columbum nauigatione, sibi viam, ad nouum illum Orbem, adpariebat; Vascum Gamam, nouę classi præfecit. Hic itaq; repetita Ioannis nauigatione; primus in Calecutium, quod est Indiæ regnum, penetrauit. Nam; Regis omne studium, in Indiam vertebatur. Etsi enim, ob id eam nauigationem suscepit: quo Religioni Christianæ propagãdæ cumprimis operam daret: huic tamen proposito hanc vtilitatis caussam simul & coniunctam, & indiuulsam hærere oportuit: quod vnius hac Oceani maris nauigatione; si portus aliquot, quemadmodum firmandis viribus ei necesse quidem erat, occuparet: Venetis certè, ac reliquis Christianis, Indiæ commercia præripiebat; & ea ipse sibi tota, omnibus interclusis; id, quod contigit; adferebat. Nam Veneti soliti tum erant; aromata, lucrosissimasque merces, ex India; per Arabicum

sinum,

ſinum, cui Mare rubrum nomen eſt; in Alexandriã, nobiliſsimum Aegypti totius emporium, adſportare. inde, Venetias· qua ex vrbe; in omnes demum Orbis totius Chriſtiani partes, diſtributim mittebantur. Venetorumque nauigatio, breuior erat; Luſitanorũ, lõgior eſt. Quãobrẽ: Indicę Venetorum merces, viliori, quàm Luſitanicæ, pretio; incorruptioreſque; venibãt. Luſitani enim, oram Africę præterlegunt; ac lõga dein via, verſus Orientem nauigant; ſexque, itineri conficiundo, mẽſes inſumunt. India, Orientis regio eſt; & Aſiæ terminus. Olim; etiam Alexandri in ea bellis, deuictoque Poro Rege, fuit longè nobiliſsima. Tantum littoris, ſecundum Melam, occupat; quantum, velis, per ſexaginta dies ac noctes, curſus ſit. Quidam; eſſę tertiam omnium Orbis terrarũ partem, aiunt. Multitudine gentium, regnorum, prouinciarum, & vrbium; eſt illuſtris. Porro; aquis irrigua· Lenes in ea auræ· magna cæli temperies, vbertasq; ſoli. Neceſſario ergo fit: vt, Plinij quoque teſtimonio; maiora, quàm cæteræ regiones, producat; nimirum homines, vnde ijs vita multo longior; animalia; & arbores. Inter cætera autem; quæ paſsim India fert, ſed huic noſtro Orbi non cognita; vel quæ, illa, certis ſaltẽ locis, gignit: hęc, potiſsimum numerãtur. Ex hominibus; gygantes, & pygmæi. Ex quadrupedibus; leo, rhinoceros, gryphes, q& alati ſunt; elephanti innumeri, aratro & armis apti, maiores Africanis; quorum dentes ſunt ebur, capricanes, ſimiæ. Reptilium:

lium:dracones, aſpides; cæteriq; generis imma-nes, horrendique ſerpentes, ſcorpiones etiam a-lati. Aquatilium ἀμφίβια: hippopotamus, Gãgis ac Nili; & Crocodilus. Aues non paucas ha-bet, noſtris diſsimiles. & alias, quę nobis deſunt veluti: variæ ſpeciei pſittacos, quibus referta eſt. Fruges, bis in ea feruntur matureſcere. Fru-ctus, à noſtris differunt. myrabolano, & caſsia præſtat. Arbores generat, ſemper frondentes, & admodum proceras arundinem præcipuè. eſt & arbor, quam ſola creat, Ebenus. Ex plantis; præter illas veteribus notas; chinã edit, ſarſam-que parriliam, medicatas radices. Illius eſt nar-dus, muſcus, caſtoreumque. inter odorata refe-runtur thus item, & myrrha. Ad aromata perti-nent; ſaccarus, cinnamomum, piper longum, pi-per, calamus aromaticus, gariophyllum, nux myriſtica, & eius flos, zingiber, aloe, camphora, cardamomũ maius, laſerpitium. Auri etiam fo-dinis, & argẽti, nõ caret. Margaritarum aũt, gem marumq;, & vnionum, plena eſt. Adamãtes ha-bet, carbunculos, pyropos, hyacinthos, ſapphi-ros; & quos adpellãt topazios, berillos, chryſo-praſos. Quamobrẽ: à Poetis, ſæpè Diues adpella tur. Itaque: Luſitani, cognitis tot ac tantis In-dię opibus: nihil potius habuêre: quàm, vt, por-tubus, vrbibus, ac locis ſuæ nauigationi; quo eã ſecuram redderent; oportunis; cùm primùm po tirentur. In quam rem; ſedulo neruos intende-runt. Oppidis, ac locis ergo, à ſe captis, præſidia ſtatim, & præcipuis etiam arces, veluti Cam-

baiæ vr-

baiæ vrbi, imposuêre· à qua Turcã, eam expugnare conantem, reppulerunt. Calecutij; & in Aurea Chersoneso, quam Malacam vulgo nominant; multa sunt Indiæ commercia. In hanc Chersonesum; ex insulis Molucis non procul dissitis, aromata omnia importãtur. In ijs enim Insulis nascuntur. Quæ igitur oppida, portus, ac loca, Lusitani cepêre: ea oppida, portus, ac loca; præsidijs, & opere, diligenter munierunt. Cũ vicinis vero; atque alijs potẽtioribus Regibus, ac Principibus; ijs regionibus; amicitiæ, ac mutuæ pacis, & commerciorum, fœdera iunxerũt. His artibus; bello quæsita, retinent· tum quod; legum, quas victis dedêre; Magistratuũque, ac tributorum; vinculis: necnon, constituta, qua licuit vbique, Christiana Religione; ea quoque sibi confirmarunt. Hispani; cùm publici etiam commodi sui non immemores; ex Molucis Insulis, in Auream Chersonesum, tot aromata aduehi cognouissent: omni studio contenderunt: vt, noua reperta via, in eas ferri possent. Quam; Carolus Quinctus Cæsar, Magallano peritissimo rei naualis Duci, explorandã cõmisit. Hic; per Occidentem, sub inferius hemisphærium, in Orientem, ad varias insulas delatus; tandem ad eas Molucas peruenit. De hisce quidem insulis Molucis; inter hosce duos Reges, magna coorta fuit disputatio: vtri nimirum; diuisionis Orbis iure; Alexandri Sexti summi Pontificis decreto sancitæ; deberentur. Quoniam enim; duabus hisce, Hispani in Orbem nouum, & Lusi-

& Lusitani in Indiam, detectis nauigationibus; fiebat: vt, vterque, vlterius progrediendi cupidus; alias porro Insulas, & regiones indagaret: nauium præfecti, ipsique adeo classium duces, in eam cogitationem & expeditionem, acriter incitabantur. Inuentorem quippe gloria manebat, idoneus ad audendum omnia stimulus· ad hæc adcedebat Regis fauor· &, præmij magni fixa spes. Quare: cõtẽptis periculis vniuersis; eo quisq; labores suos conferebat: vt Regi suo, recens repertis terris, aliquam recẽtiorem adiungeret. Sic, eueniebat; vt omnia vtriq; perlustrarent, ac tentarent. Hinc vero, periculum præuidebant fore: ne, dum tanto hæc studio procurarentur; Hispanus Lusitani, & Lusitanus Hispani, nauigationes institutas, impediret. Ergo: locum aliquando controuersijs; & inter amicos Reges, eorumque clientes; bellorum, aut odiorum occasiones; præberi. Ne hoc adcideret, duo hi Reges sibi magnoperè cauendum ducebant. Tandem: ex ea, quam dixi, auctoritate Alexandri Sexti Maximi Põtificis; vniuersum Orbem, in duas ęquales partes; facto vtriusque ab Insulis Hesperidum, quas Caput viride nuncupant, initio; diuiserunt. Ergo; quidquid, ab Hesperidibus recta in Orientem nauigantibus Lusitanis, incognitæ terræ detegeretur; id omne, ijs cederet: quidquid autem in Occidente, Hispanis. Quamobrem: Hispani; cursum in Occidentem, ad nouum Orbem nauigantes; his pactis adstricti, tenuêre. Lusitani autem: per

Meridiem

Meridiem, & Hesperidum littora, & Aequatorem, Tropicumq; Capricorni, transeuntes: demum; per Arabicum Persicumq; sinum: ad Indiæ littora, intra Gangem; vbi Calecutium: deferuntur. Inde; Taprobanam; & in Aureã Chersonesum. tandem; ad Sinas vsq; populos. At: licet duo illi Reges, frequentibus, & toties iteratis nauigationibus, vndique maria sint emensi: nondum tamen, hactenus; eo hominum diligẽtia solertiaque penetrauit: vt; num Occidẽs, Orienti, vlla continente terra coniungatur; quæ, in Orientem, pedibus; id quod quæritur, & optatur; iter esse posit: inuentum sit. Sed; de his, nimis multa: ad Osorij historiam modò redeamus. PRINCIPIO: quod ad pietatem spectat: nulla bella; vel ex auditione, vel scriptorum, è lectione; ego, hac ætate, terra, mariúe facta memini: quę sanctiore, istis Lusitanorũ bellis, proposito; susceptavideri posint. Emmanuel enim Rex, non minus singulari Religionis studio incensus, quàm animi celsitudine præditus; ea potisimum eò instituit, & expediuit: quò Christi gloriam, eiusque numen ac nomen, ijs locis illustraret; & id in illas Barbarorum nationes, Idolorum, Dæmonumque, cultibus infames, extenderet. Quo nomine; iusta hæc fuisse bella, meritò creditur. Nec me fugit: nonnullos esse; qui, num iurè potuerint moueri, dubitãrunt. Quorum opinioni; optimi grauisimique viri, ob vrgentisimas caussas, restiterunt. & liquet: tam barbaras ac feras gentes, nulla humanitatis

nitatis ingenitæ ratione,ad verũ Deum cognoſcendum perduci poſſe; niſi primum expugnentur. Ipſas Deum adficere,maximis & horrendis iniurijs atq; contumelijs, quas Chriſtiani, minimè omnium ferre debeant:cùm ipſos, omnibus in locis, & apud omnes omnis generis homines, Dei gloriam ſemper præ oculis & habere neceſſe ſit; & ipſum Deum coram palamq́; confiteri. Negãt, verò;qui ſeſe, cùm poſsint;ijs, qui eum adeò crudeliter impetunt,atq; dilacerant; totis viribus, ac neruis,tamquam iniuriæ illatæ iuſti vindices,non opponunt. Si enim, amicus amico iniuriam ab altero, quam queat auertere, non ſinit fieri; niſi iure meritoq́; reprænhendi velit: quanto magis,ne Chriſto; nobis laborandum eſt?Ac bellum; non priuata, ſed publica,Deique vindicta,cenſetur. Itaque:Luſitani; totis ijs prouincijs,in quibus trophæa fixerunt; nihil antiquius ſibi duxêre: quàm; vt, Deo duce,Chriſtianam Religionem, in ijs multo ſuo ſanguine ſancitam,fundarent. Hoc autẽ, quàm arduũ, difficileq́; fuerit,ſatis oſtenditur:quòd; nulla bella maiore contentione, ardoreque animi vehementiore,geſta fuerint·nulla;in quibus, militaris fortitudo magis eluxerit. Magnumne,cedò,fuit:tam procul à ſuis,quicũ manus cominus confereres, quoque eos debellares;quærere? Tot ergo littoribus emenſis, tot perluſtratis incognitis horridisque terris; potentiſsimos Reges, ac Populos, prælijs;quotq́;, & qualibus,obſecro? laceſſere? Nec ſpes, inclinatis deſperatiſúe rebus, vlla quidem prom-

pti subsidij, potuit ipsis adfulgere. Quamobrẽ; necesse habuerunt; omnem suam salutem; in vna, post Deum, sua virtute, ponere. Maximum ergo fuit; subigere tantam, talemq́ue gentem. Et quot, interim, obiecta militi pericula? qui terrores superati? Quanta constantia; tot neglectæ contemptæq́ue, æstuosissimi maris tempestates? quanta fames etiam? Quanto itaque animi robore varietas euẽtuum deuicta? Quoties item, & quàm sæpè? Nam certe, non rarò adcidit: ne non ipsi Lusitani profligarentur, vel etiã caderẽt. Victores tandẽ tamen, singulari Christi beneficio; vel tum maximè, cùm omnia prope deplorata crederẽtur; euaserunt. Errant autem toto cælo; qui opinantur, vel disputant: eos Populos, cum quibus Lusitani dimicârunt, inermes & imbelles fuisse. Ab omnibus siquidem rebus; & instrumentis, tormentis, & armis; quibus bellũ ducitur, committiturq;: non secus ac nos, erãt instructi. Neque; forti, exercitato, veteranoq́ue milite, caruerunt. Sed tales verò cõsecuti victorias fuêre sæpè, Lusitani: vt illæ; quemadmodum omnibus, multisq́ue nominibus ac rebus, videntur admirabiles: ita; multis, qui aliorum, ex sua tantum, virtutem imprudenter æstimant; aut Maximi illius Dei opem in ijs non adgnoscunt; incredibiles sint futuræ. Sic ergo iudico, ac sentio: tantam gestarum rerum illarum varietatem, tantã magnitudinem; quia vix presidijs humanis prestari quiuit; fuisse præsentia diuini numinis administratam. Idq́ue, proculdubio fatendum est. Quis etenim: infini-

infinitam armatorum exercituum multitudinem;à quampaucißimis Lusitanis, iniquo plerunque loco, ac rerum statu pugnantibus; haud semel fusam, & ad internecionem cæsam, ac deletam esse; supra quam dici potest, nõ miretur? Ergo; quod ad Osorium historiæ auctorẽ spectat; non statim fides narrationi detrahẽda: quà quis fortè dubitandum esse, putet. Virum enim grauiorem semper eum fuisse nõ ignoras; quã, vt quidquam falsis rumoribus tribuerit. Quare; mihi ego pro certo persuasi: etiamsi gestis, quę describit, non interfuit: nihil tamen ipsum; nisi quod à testibus egregia fide multò grauissimis compertum habuit; & quod magno cum iudicio; tum labore, ex eorum Annalibus & cõmentarijs, qui res ipsas gessére; aut ab ijs, qui gesserunt, eas adcepère, scripsère; coramúe ei narrauère: decerpsit, & expẽdit: adtulisse. Cùm enim; oĩs omne historię fundamẽtũ sit, ipsa veritas: in eam vnam proculdubio; contemptis etiam ijs, qui, inanis gloriæ stimulis perciti; se, vel gentiles suos, cumulatioribus laudibus extollendos, esse vociferantur; vel maculam inuri sibi; vel aliquod, egregium scilicet, suum suorumúe facinus omitti, nimis ambitiosè conqueruntur: incubuisse·ne; si vera de ijs viris, ac rebus nõ dixisset; in multorum hominum reprehensionem; id quod alioqui sibi necessariò relinqui vidit, incurreret. Quis autem: nisi planè vecors, amens, aut scurra: se vltrò, infamiæ publicæ periculis, iaculisúe, tentet obijcere? Neque, posteritatem fallere vir optimus; adeò di-

minis litteris, & in ijs tractandis, & explican-
dis, intetus; voluisse, credendus est· maximè;
quod est ætate prouectiore: tum quod, Episco-
pi munere fungitur. In quo personæ, quam ge-
rit, statu, & ætatis gradu; quem ad modum vitę,
morum, ac fidei grauitas, & integritas, magno-
perè laudatur: sic etiam; excellentior, quàm in
ceteris, maiorque, expeti ac meritò requiri so-
let. Facta, is, gestasque res; breuiter, perspicuè,
libereq;, narrat: earum initia, progressus, & fi-
nes, ostendens. Deliberationes autem gerenda-
rum earum rerum, sic explicat: vt consiliorum
rationes; tam Lusitanorū, quàm hostium; quo-
ad licet, perscrutetur. Primùm: quòd ex ijs, res
gestæ manant; originemque suam trahunt. De-
inde: quòd, ijs expositis, ob oculos quasi poni-
tur: quid sapienter ac rectè susceptum sit; quid
animosè ac fortiter gestum: quid ecōtrariò; re-
missè, temerè, vel confidenter: & vbinam, qua-
que ex caussa, peccatum fuerit. Et quia non ra-
rò contingit: ne non, in capiendis consilijs, non-
nulli inter se, vna eademque de re, sententijs
dissideant: contrariarum opinionum varieta-
tem; quà prudentibus argumentis nititur; vix
prætermitit. Nam; non ex rerum exitu; sed, ex
consilio, quo res institutæ fuerint; de ducis sa-
pientia, aut temeritate, iudicandum est. Quare;
hæc consilia, nonnumquam insuper examinat;
seduloque discutit· & suam ijs quoque; sed so-
lùm grauioribus in rebus; at paucis; sententiam
adijcit. Ex cursu etiam; si datur; atq; digressiun
cula, perquàm breui; quid in factis, consilijsque
probet,

probet, interſerit aliquando: & cur, quid improbet. Porrò: cùm oportunitas rerũ bella, quęcumque moderetur; neque vlla alia benè ea gerendi, facultas, hac maior, dari poſsit: eam ſuis locis indicat. Nec ea facilè percipitur: niſi hoſtis rebus cognitis; atque, quod caput eſt, eius ſtudijs, diligenter per exploratores perſpectis. Quare; Oſorius, hac quoque parte, diligentiam ſuam teſtatur. His ergo rebus fit: nenon poſteritatem; & eos, qui nũc hoſce libros legent; ille, & rerum gerendarũ prudẽtia inſtruat; quo ſibi, rectis conſilijs, in huiuſmodi, vel nõ diſsimilibus factis, cauere poſsint· & eos ad virtutẽ; eius pulchritudine, per communes nonnunquam locos, & ſentẽtias grauitate quadam inſignes, præ oculis exhibita; prorſus amplectẽdam, inflammet· nenon; exemplis, quomodo quædam Reipub. vulnera, & hominum vitia, corrigi ac ſanari poſsint; edoceat. Quæ triplex prudentiæ, virtutis, & emendationis, vtilitas; ex hiſtorijs potiſsimũ hauriri debet. Cuilibet autem ſcriptori propoſitum eſſe oportet: vt, ſiquid valet, hominum vitę in vniuerſum conſulat. Eximia denique, ac multiplici; perſonarum, rerum, locorum; & euẽtuum, ab læto, vel infelici exitu; varietate; hęc hiſtoria, perquam eſt illuſtris, & iucunda· eoque; & multis alijs nominibus; omnium animos capit, mirificeq; delectat. Quid enim: qòud ritus ac mores, ingeniaque diuerſarum gentium ac leges, & inſtituta; declarat? Quænam in ijs inſulæ, prouinciæ, vrbes, portus, loca, arces. Quis earum ſitus, ambitus, mu-

nitio·qui fines· qui in ijs exteri · quæ commercia·& eorum ſtudia, ædificia· quis eorum princeps; quis magiſtratus; quale imperiū· qui duces, qualis militia; qui hoſtes: quæ vires, potentia, & opes· quæ ſoli fertilitas, aquæ, fruges, arbores, herbæ· qui cibus· cæli ſalubritas· religio, templa, ſacerdotes· eorum cantus· fides, magnificentia· qui cultus, ac veſtitus· & ſimilia huiuſmodi; deſcribit. Nec nō caſtra, & eorū metationes. Bellorū quoq;, diſſenſionū, offenſionum, odiorumq́ue cauſſas; adfert. Eorum denique bellorum adparatus, ſtratagemata, velitationes, pugnas, cōmeatus, obſidiones, oppugnationes, expugnationes. Neque coniurationes, inſidias, proditiones, ſimulationes, ſuſpicionesq;, ac rumores, ſilet. Legationes quoque, variorum Principum, ac Populorum; & eorum miſſa dona, ac munera; inducias bellorum; ac pacis, amicitiæ, concordiæq; ſancitæ, fœdera, pactaq́;, proponit. Quid ego referam; de frequenter interiectis, toto hiſtoriæ opere, orationibus; ſapientia, pro rerum diuerſitate, plenis? Quid de ijs, maximè, quę cohortatiōem ad pręliū cōmittendum, ineundamq́; pugnam, cōtinent? Quoniam verò; omne ſuum ſtudium, ac neruos, ad excolendam pietatem, re ipſa contulit: & expeditiones illas Emmanuel Rex præcipuè, Religioni Chriſtianæ propagandæ, ingenti quidem ſpiritu, ſuſcepit: nullam, in illis narrationibus, occaſionem, locumq́ue, conſulto prætermiſit; in qua, vrgentes effuſæ pietatis; & ad eam tuendam & exercendam, cohortationis; aculeos, nō

relique-

reliquerit. Rerum omnium ſucceſſus; ſiue læti, ſiue triſtes ij adciderunt; totos, ad vnum, tamquam eorum auctorem, Deum; eiusque gloriã; & eodem clarorum hominum laudes; rettulit· quaſi; vnà, diuinas res, & humanas, explicet. Quidquid namque facimus, loquimur, diſſerimus, conſultamus, legimus, ſcribimus, addiſcimus, aut etiam cogitamus: eo rectà; ſi pij, viriq; probi eſſe re ipſa volumus; ſtudia in his noſtra colliment, neceſſe eſt: vt, inde & nos fiamus meliores; & alij quoque, tales vt à nobis reddantur; efficiamus. Qui vnus nobis, omnibus in rebus, finis; & artium ingenuarum omnium, quæ docentur; hiſtoriæ in primis; ſcopus eſſe præcipuus debet. Minimè verò prætereundum eſt: bella illa, quæ dixi; nõ ſolùm Emmanuelis Regis ęrarium, nouis indictis tributis, auxiſſe; atq; Luſitanis nouas opes adtuliſſe: ſed toti noſtro Orbi; fuiſſe perquàm vtilia; & etiamnum exiſtere. Præterquam enim: quòd Chriſtianis, nouum iter, ad Orientis & Indiæ, quàm ampliſsimas, atque ditiſsimas regiones; anteà nunquam tentatum; adperuerunt; vnde à multis, lucroſa commercia inſtitui poſsint: Chriſtus etiam; per ea, rudibus illis populis, hactenus haud obſcurè prædicatur: atque; funditus, euerſis Dæmonum, quos ſolos ij colebant, Idolis; liberrimè, magnoque cum fructu, docetur. Quo gloriæ fructu, ac laude; nullus, à Chriſtianis, excellentior excogitari; nullus Deo quoque gratior cõtingere à nobis; potuit. At verò: cùm ea, quæ ad hominum actiones pertinent; Varro, omnium

Romanorum eruditißimus;initia naturæ secutus;in homines,in loca,in tēpora,& in res, partiatur:quidquid enim agitur; & personis,& loco,& tempore, & ipso agendi genere, continetur:hinc igitur;quattuor historiæ tractādæ formas;siue rerum,in ijs,ordines,oriri, duciq; cōstet:vnam;quę hominum vitas;singulorū prioribus succedentium ordine,seorsim descriptas; complectitur· alteram; quæ locorum: tertiam; quæ temporum seriem, sequitur: postremam; quæ similia facta, ac dicta;in quædam,à vitijs ac virtutibus inscripta,distinctaque,capita; compræhendit: mihi prior illa quidem forma; quæ Principum virorum; maximè Cæsarum, ac Regum, vitas explicat: eò digna semper visa est, summa egregiaque laude:quòd;ad eos,prudentia & moribus informādos,qui Remp. vniuersam administrāt; vel eius Principes futuri sunt: cæteris vtilior,& ad cōmodatior, haud leuibus ex caussis,esse; multorumq; iudicio; videatur. Nec enim magis;quid Principi cuiquam viro sit imitandum,quidúe fugiendum;adparet,liquereúe, ad omnium vsum, vtilitatemque potest:quam;eius exemplo,qui tale quidquam patrauerit; quod vel homines fugere oporteat, vel æmulari. Quoniam exempla: si quis animo ea verset;fortius penetrant;& hęrent memorię: atq; diligenter narrata, vel exposita;quia,quod exemplo fit, iure etiam quodam fieri plerique iudicant;præceptorum vicem subeunt. Duplex autem viri Principis vita est, ac persona priuata nimirum,& publica. Priuata;Corporis,Animi,

ac Fortunæ bonis, æstimatur. In corpore; temperamentũ. & constitutio, spectatur. à qua: robur, valetudo; vitę lõgitudo, morbi, pericula; mors. Ad animum referũtur; & virtutes, & vitia· necnon, ad eas propensio. Mens item, ingenium, ac mores. Fortuna; omnis generis opibus cẽsetur. Hic ergo; felicitas infelicitasq́ue, locum obtinet. Eoq́ue pertinent; coniugium, liberi, cõsanguinitas, adfinitates, amicitiæ, familiares, clientelæ, & Principi subditi. Hostes præterea, expeditiones, victorię, triumphi, honores, atque peregrinationes. Quid horum sit in Principe, tum quale; historia persequitur. At; publica Principum vita, latius patet. Nam; quid, eam personam ille gerens; tum domi, tum foris; & constituta pace, & bello suscepto; gesserit: ipsa continet. Tria verò, in constituenda, gubernandaq́; Republica; Principi viro, præ cæteris, incumbunt. Nempè: Religionis procuratio; Ciuilium rerum, ac Iustitiæ, cura; & Armorum, terra mariq́;, expeditio. Ad hæc; ni fallor; reliqua Reip. munia tota, reuocantur. Quæ omnia, vtriusque vitæ, capita; Osorius, in hac Emmanuelis Regis historia, suo quæque loco: sed Annorum in ea ordine seruato; perstringit. Regnum autem Emmanuel administrauit, annos sex integros, ac viginti. Non solùm igitur; quæ bella in Africa, & India; terra marique, per legatos Rex gessit; & quid illos, & quibus ex caussis; per literas, ad eos cum mandatis datas; exequi voluerit; explicat: verùm etiam; quomodo domi, pacis artibus excellens, regnum gubernârit: quid

egregiè, acutè, scitè, prudenter, piè, sapiẽterq́;, dixerit: quas legationes, quibus de rebus; & quàm grauibus, & à quibus, ad se missas; audiuerit: ijsque responderit· quas item; ad alios summos Principes, ac Reges, instituerit. Veluti, inter cęteras; illa est, ad Alexãdrũ Sextũ Romanũ Pontificem: qua; Princeps religiosissimus, Ecclesię rebus prospici: & Sacerdotes; à vitæ luxu, morumq́ue licentia; ad continentiæ, sanctimoniæq́ue disciplinam, reuocandos; postulauit· & altera; ad Leonem Decimum; cum muneribus, & Elephãte. Mihi igitur; vel hoc solo nomine, nõ vulgari laude digna, hæc Osorij historia videtur: quòd omnes Emmanuelis Regis; tã priuatas, quàm publicas; actiones, adeò diligenter exposuit. Fuit enim is Rex, omni virtutum genere cumulatus. Vltrò autem nobilitas, vbique ferè gentium, eò contendit: vt Principis sui mores; vel ex consuetudine, vel amore virtutis, vel occulta quadam vi, ingenijq́; similitudine, vel adulandi studio; sequi soleat. Vni verò omniũ hominum maximè, Lusitani; & Regem suũ admirantur, & amant vehemẽter. Quare; minimè dubito: quin, perquã multi, hac historia, ad res præclaras; saltem memoria proximi superioris tẽporis; excitentur. At; præter rerũ magnitudinem, quæ omnes ad eã legendam inuitat; ij, qui Latinis litteris sunt exculti; in ea, eloquẽtiæ neruos, ac robur, adgnoscẽt. Si enim eloquẽtia definitur prudentia dicẽdi: eã nullos in his libris desideraturos esse, cõfido. Ita siquidẽ, tantoq́; artificio historiã cõtexuit: vt, ex gestarũ rerum causſis,

caufsis, & circũftantijs; quas ftudiosè, narratio-nib. vbi licet, vel aliud agẽs, inferit; haud obfcu rè fignificet: nũ aliquod à nobis imperiũ; tũ qua le; & quã longè ab hoc Orbe, remotis in prouin cijs, difsitũ; atq; quib. è feminib. procreare pof-fimus: deinde; quib. id artib. & inftitutis, adole fcit: ac poftremo; quib. nã rationib. cõferuetur. Quæ fapiẽtiæ lumina; attẽtè legentib. fefe; quã-tum fentio; in omnib. huius hiftoriæ partib. cla ra quadã luce, prodũt. Quantũ aũt ad elegantiã ftyli pertinet: verborum delectus, proprietas, fplendor, copia: fententiarum verò; grauitas, varietas: orationis denique totius, qui aures implent, numeri: qualis ea, quantaque fit; fatis, fuperque, teftantur. Quam ob rem: nihil am-plius, de his, dicam. Neque referam: quantope-rè fit vtilis, tum neceffaria hiftoriæ omnis co-gnitio, ijs, qui Rempublicam adminiftrãt. Hoc enim; apud omnes homines; ac gentes, quę mo-ribus, ac legibus reguntur; in confeffo eft. Neq; eius laudes ex cæterarum artium, cũ ea, compa-ratione; copiosè, ambitiofeúe, proponã. Paucis; hęc tantũ. Hominem; effe ad res duas natum ad intelligẽdum videlicet, & ad agendum. At; hi-ftoria, præftantifsimorum hominũ confilia, tũ facta, ac dicta; quibus omnis Reipu. forma fefe nobis exhibet, & quibus illa gubernatur; cõme-morat. Itaq; conftat: Alexandrum; vt infinitos omittam; ita Cyri difciplina, quã ex hiftoria co-gnouerat, fuiffe informatũ: vt, vitę actiões fuæ, ad eã componens; à rebus geftis, Magnus euafe-rit. Nam certè; plurimũ intereft: ex hiftoria; cla

rorum

rorum virorum volũtates, curas, cogitationes, vitæ ſplendorẽ, laudis cupiditatẽ, virtutis ardẽtiſsimos amores, perdiſcere. Eadem porrò; totius antiquitatis memoriam, vna continet: necnon eam vniuerſis; tanquam in ſpeculo; ad imitandũ conſpiciendã, præbet. Per hanc ergo; Populorũ omnium, res geſtas cernimus· &; ex ijs, oẽs rectè gerendæ Reip. rationes nobis quærimus· non equidẽ Philoſophorum cõmenticijs præceptis delineatas; ſed, veriſsimis colorib. & imaginibus expreſſas, & exemplis. Qua ſi careremus: tenebris obruta nobis omnia, proculdubio iacerẽt· immo; pueri, vt ille ait, omnes eſſemus. Quid; quod inuictiſsimorũ Imperatorũ, ac Regũ, ceterorumq; Principũ ſanctiſsimorũ quoq;, Chriſtianæ noſtrę Religionis, Martyrũ; acta, resq; geſtas; obliuio conſumeret? Deniq;: nulla laus, nulla gloria; qua homines, ad præclare qd audendũ, vel quidquã fortiter & magnanime gerendũ, inflãmarẽtur; extaret. Itaq;: hac ſublata; nõ viuerent vel Maximi illi viri, mortui: at; ea ſola, modò viui: nõ Reges; nõ Duces; non reliqui vlli; à virtute longè memorabiles; in ore poſteritatis perſonarent. Quare: cõmuni oĩum cõſenſu; meritò magiſtra vitæ, nuncia veritatis, ac lux virtutũ omniũ; vt eſt, ſic etiã eſſe creditur, & adpellatur. SED; vt ad te, ex tã lõgo interuallo, redeam; Auguſtine: cum hæc Oſorij hiſtoria, tot ornamẽtis excellat: nolui; noſtros hoĩes, ea diutius; ꝓpter magnas vtilitates, quas, vt arbitror, ipſis adferet; carere. Atq; etiã; vna cu piebam: eiſdẽ; tot res admirandas, quibus Luſitanorum

tanorũ gloria clareſcit, reddere notiores· quo; qui legent;illorum ij virtuté,clarè perſpiciant; &;qua decet;probent,colãt,amplectantur. Nã: quoniã eę res, hacten⁹ Luſitanica tantũ, vel Hiſpanica, noſtris peregrina, lingua; ſcriptæ fuerint:vix intelligi;præterquã à paucis;potuerũt. Exiſtimo quidẽ; hoc meũ factum, Illuſtriſsimo Principi, Hẽrico Cardinali, haud ingratũ fore. Cùm enim; oẽs,ei clementiã,ac prudentiã;&,in adminiſtrando Luſitaniæ regno, ſummã iuſtitiam,æquitatemq;;tribuant: ægrè non feret; tot Emmanuelis patris trophæos; quorũ,vti filius, legitimus eſt hæres;apud noſtros, hãc hiſtoria celebrari. Non enim; vnis ſolis; hæc hiſtoria;de tot fortibus geſtis; qã ad ſempiternã toti⁹ Chriſtiani nominis laudem pertineant;ſcribitur:ſed quãplurimis;vel potius, vniuerſis. Oſoriũ aũt credo nõ improbaturũ· cùm is eã ſcripſerit; vt omnib.prodeſſe poſsit. Porrò:ex hoc meo ſtudio,intelliget:me; amoré,quo eũ ego ſum ſemper proſequutus,cõſtanter retinere. Quã ob rẽ: ne tu mihi vitio vertas;abs te, iure peto: quòd hanc epiſtolã,ad te ſcriptã,eius hiſtorię pręfixi. Me ſiquidẽ, ſemel oportuit; longiſsimas ad te ſcribẽdi moras;inita aliqua,noui litterarum initij ratione,rumpere. Quòd; ſi me tamen repræhendes:Oſorius certè,cauſſa cui⁹ agitur, ſe tuebitur·eſſeq; mihi poterit,optimus oĩum patron⁹. Quod vnum,poſtremo ſupereſt; ego quidẽ; Auguſtine: à nõnullis grauib⁹ viris; q iſtinc,ad nos redeũt; pro certo intelligo:& te, & Oſoriũ in Epiſcopi munus atq; dignitatẽ, ſic incumbe-

re;vt

re;vt vos; cõmuni totius populi voce, præclarã egregię pietatis laudẽ ferre, valdè prędicẽt. Qui nuntius; quanta me lętitia perfuderit; ex mea in te obseruantia, iudicabis. Sic aũt referunt· Te; apud tuos Ilerdenses: Osorium; apud suos Siluenses: sacrarum litterarum lectioni, totum esse deditum. Vos itaque, sanctis ad Deum orationibus fundendis, ac precibus, defixos. Diligenter item; populum, de sacris rebus docere· frequẽtib. ac pijs concionib. habitis. Postremò: vos de plurimis multis Christianę charitatis officijs, per quã benè mereri. Quo nomine: vobis supra modũ gratulor· mihiq; gaudeo; ac lętor. Nam; nemo est, qui nesciat: officiũ omne Episcopi; in scripturæ sacrę lectione, oratione, concionibus, exercendaq; in vniuersos charitate Christiana, planè cõsistere. Quidquid tibi præterea, Augustine; temporis, & otij, cõceditur: id totũ; in antiquitatis, veteribus illis tuis studijs, aiunt, cõsumis· &; ex instructissima tua bibliotheca; ꝓstãtissimorũ auctorum libros; inter quos, & à te prudẽter, eleganter, ornatè, docteq;, scripti; merito referuntur: ad communẽ omniũ studiorum vtilitatem; non solùm multis suppeditas; verùm etiã, tuis quoq; sumptibus nonnumquã; edi curas. Osorius etiã; non cessat; scribẽdo testari: nõ minus otij sibi, quã negotij, habendã esse rationem· vir certè dignus; cuius egregio stylo, & calamo; sapiẽtissimi Regis, atq; fortissimorũ Ducum, res gestę; conscribantur. Vale. VIII. Kal. April. cIↃ. IↃ. Lxxiv. Ex Vbijs.

CLA-

CLARISSIMO, ET SANCTISSIMO PRINCIPI HENRICO, SANCTAE Romanæ Ecclesiæ Cardinali Hieronymus Osorius Episcopus Syluensis; S. D.

ETSI ea mente sum, vt vix quidquã arbitrer esse historia vel ad prudentiam comparandã vtilius, vel ad virtutẽ excitandam vehementius, vel ad sananda reip. vulnera salutarius, vel ad oblectamentũ vitæ iucũdius: et ab amicis meis sæpius admonerer, vt res nostrorum hominũ literis Latinis illustrarẽ, ab eo tamen studio vehementer abhorrebam. Nã cũ alia multa me ab eo deducerent, tũ duo præcipuè deterrebant. Vnũ erat fidei faciendæ difficultas, alterũ offensionis concitandæ periculum. Si enim fidẽ non facerẽ, erat mihi vanitatis infamia subeunda: si verò quorundã ambitioni minimè satisfacerẽ, odium in me acerbum & immane concitandũ. At, vt est captus hominum, id plerumq; euenire cernimus, vt tantum quisq; credat, quãtum se viribus aut ingenio præstare posse confidit. Quidquid verò communem vsitatæ virtutis & industriæ modum superat, id nullo modo prorsus admittit. Contra verò qui nullum modum ambitioni statuunt, ægerrimè patiuntur, si eorum gentiles minimè fuerant immodicis laudibus illustrati. Quod cùm apud alias nationes fieri solitũ sit, tũ apud Lusitanos tantã plerumque offensionẽ historiæ scribendæ munus affert, vt omniũ tela in eũ, qui tantũ facinus audet, adhærescant. Id quidẽ non ita pridẽ satis experti sumus in historia, qua Damianus Goesius res virtute & auspicio, et incredibili felicitate Emmanuelis Regis, inuictissimi Patris tui, gestas patrio sermone complexus est. Res, inquit ille, maiorum meorum non perinde, atq; illorum merita postulabant, exornauit. Alius verò, labem generi nostro, & antiquo splendori nobilitatis aspersit. Alius postremò, hoc aut illud, quod erat ad laudem nostri nominis insigne, prætermisit. Quod si hominis prudentis est, alienis periculis admoneri, hoc vno certè exẽplo potuissem ancipitẽ scribendi euentũ perhorrescere. Aliud etiã incõmodũ accedebat, quòd erã ipse, vt officiũ meum me facere admonebat, rebus diuinis pro mea parte tractandis & explicandis intentus: neq; conuenire arbitrabar, vt à cælo deductus, terras nimis intuerer, hoc est, vt diuina, dum res humanas illustrare conor, intermitterẽ. Sed quò plura me impediebãt, nè scribendæ historiæ munus attingerem, eò clarius cerni poterit animus meus studio ardẽtissimo tui nominis & amplitudinis inflãmatus. Nã cũ tu me per literas, nõ quidẽ imperio cogeres (quod facere pro iure tuo potuisses) sed, q̃ tua excellẽs atq; planè diuina benignitas est, amicè rogares, & moneres, vt Regis patris tui historiã scriberẽ, illiusq; nomen apud exteras natiões Latinis literis ab obliuiõe vindicarẽ, me cõtinere non potui, quin id munus cõtinuò susciperẽ. Vt aũt id facerẽ, multa me simul inuitabant. Primũ, n. voluntatẽ tuã nullo modo poterã sine crimine impietatis

aspernari. Deindè, indignissimũ arbitrabar Emmanuelis nomẽ apud Lusitanos tantũ, & non per oẽs reip. Christianæ nationes cũ omniũ admiratione vagari. Tũ etiã id mihi acres stimulos admouebat, quòd in hoc opere nõ tã res humanas, quã diuinas explicãdas suscipiebam. Vt .n. Emmanuel diuino consilio ad regiã amplitudinẽ euectus fuit, ita q̃ designauit, q̃ molitus est, q̃ imperio illius gesta sunt, ad Dei benignitatẽ referẽda sunt, multæq; res admirabiles præsentis numinis virib. administratæ, ita vt ei, qui fidẽ illis habere noluerit perfidiæ & impietatis suspicio recipienda sit. Vt aũt id facilius exequi poßẽ, Damianus Goes præstitit. Is.n. magno labore, vigilãtia, & industria ea ex quãplurimis epistolis & cõmentarijs eruit, et monumẽtis suis memoriæ cõmẽdauit, q̃ ego minimè potuißẽ sine sũmo otio perscrutari. Multa etiã ex aliorũ scriptis & sermonib. accepta memoria cõtinebã, quæ minimè silẽtio prætereunda iudicaui. Sed quia in his libris nostros homines aliquãdo Lusitanos, aliquando verò Portugallenses appellare solemus, huius varietatis breuiter reddenda ratio est. Portugalliæ nomẽ, vt Andreas Resendius, vir doctißimus apertè demõstrat, à portu Cale (sic.n. appellabatur olim oppidũ ignobile, quod Durio flumini imminebat) ductũ fuit. Cale namq; erat in colle situ. Portus aũt piscationis gratia frequẽtari cœpit. Eã verò cõmoditatẽ hominũ multitudo sequuta, vndiq; confluxit, vsq; eò, dũ ciuitas opulentißima fieret, quæ Portugallia deinde nominari cœpit. Inde verò totũ regnum nomen obtinuit. Continet aũt Portugalliæ regnum non exiguã, vt Paulus Iouius parũ consideratè dixit, antiquæ Lusitaniæ partẽ, sed valdè magnã. Pars enim Lusitaniæ, quæ ad regnũ Portugalliæ pertinet, & fluuijs. Ana atq; Durio cõtinetur, plus trecentis et viginti passuũ millib. in longitudinẽ patet. Adijcitur deinde Callæcia Bracarẽsis à Septentrione, quæ Durio & Minio definitur. Ad ortũ verò Solis sunt aliquot etiã ciuitates trãs Anã, q̃ Portugalliæ regno cõtinentur, ita vt sit non minus è Gallæcia & Bætica Portugalliæ finib. adiectũ, quã ex antiqua Lusitania detractũ. Quod si Portugalliæ nomẽ ex vno oppido fuit tẽporis progreßu in totũ regnũ deriuatũ, simili ratione consentaneũ fuit, vt ex tã magna Lusitaniæ parte, Lusitaniæ nomen in totũ regnũ duceretur. Quò minus igitur vtroq; nomine vtamur, interdictũ nobis minimè puto. Sed hoc nõ magni refert. Illud, quod est præsẽtis operis, hortor et admoneo oẽs, qui hos libros euoluerint, vt animis secũ reputẽt, quã variæ res et vehemẽter admirãdæ sint à nostris hominib. intra sex & viginti annos (tot.n. aut paulò plus hæc historia cõtinet) effectæ: q̃ maria, q̃ littora, q̃ regiões exploratæ, q̃ bella cõtra Reges potẽtißimos inuicta virtute gesta, qui terrores neglecti et cõtẽpti, vt intelligãt, nõ esse tãtarũ rerũ laudẽ hominib., sed Deo, qui p̃sentiã suã nostris sæpè declarabat, sũma ratiõe tribuendã. Quod tũ multò clari⁹ apparebat, cũ interdũ sic eueniebat, vt ipsi Lusitani sibi nimiũ p̃fidẽtes ab hostib. eisdẽ vincerẽtur, vt intelligerẽt, inanes hominũ conat⁹ fore, qui nõ fuerint cœlesti p̃sidio suffulti

HIERO-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI VIRtute & auspicio gestis,

LIBER PRIMVS.

OANNES, HOC NOMINE *secūdus, Portugalliæ Rex, cùm lēto atq; diuturno morbo languesceret, cōtulit se in extremam Lusitaniæ partem, ad Austrū pertinētem, Oceano ex ea parte definitam, quam nūc Algarbium appellant, vt aquis calidis admodū salubribus morbum depelleret. Erumpunt autem aquæ illæ in conualle, non amplius sex aut septem milliarijs à mari disiuncta, è silice, & reliquis balneis, quæ sunt in Lusitania, summo omnium consensu præferuntur. Eo tamen remedio frustrà tentato, factum est, vt morbus indies ingrauesceret. Nec abfuit suspicio, Ioannem lento veneno, quod imprudens hauserat, paulatim intabuisse. Itaque cū mortem*

appropinquare sentiret, in Algarbij oppido, quod Aluor appellant, & multi portũ Hannibalis esse putant, testamentũ fecit, quo Emmanuelẽ, qui illi frater patruelis erat, hæredem instituit: ad quem regnum, quamuis Ioannes intestatus obijsset, erat iure peruenturum. Erat enim Emmanuel Fernandi filius. Fernandus verò erat germanus frater Regis Alfonsi, cuius Alfonsi Ioannes filius extitit. Cùm igitur Ioannes nullum filium ex vxore legitima susceptum haberet (Alfonsus namqúe vnicus illius ex vxore Leonora filius in adolescentiæ flore Scalabi, quæ ciuitas nũc appellatur Sanctarena, ex equo incitato proiectus, mortem obierat) necesse erat, vt Emmanuel regni hæreditatem cerneret. Georgius namqúe Ioannis filius, propterea quòd nothus esset, quamuis illius mater fuisset valdè nobilis, legibus & institutis regni hæres esse non poterat, Hoc tamen quod erat Emmanueli iure debitum, fuit summa Ioannis ipsius voluntate comprobatum. Emmanuelem enim non tam propter sanguinis propinquitatem, quàm propter Regiæ virtutis indolem, quam in illo cernebat, egregiè carum habebat, & quibuscunque poterat ornamentis, illius dignitatem amplificabat. Accedebat, quòd vxor illius Leonora, singulari virtute, pietate, atque religione fœmina, Emmanuelis soror erat, fratremqúe amore singulari prosequebatur. Testamento facto, et sacris omnibus, quæ ad animũ expiandum pertinebant, ritè procuratis, ita excessit è corpore Ioannes, vt in illa extrema vitæ perfunctione, insitæ virtutis & pietatis insignem significationem daret. Fuit enim vir ille clarus & excelsus, infestus improbis, bonis propitius, iustitiæ cupidus, & in omni genere virtutis admirandus. Erat præterea acer & strenuus, & in re militari nõ pauca dederat egregiæ fortitudinis & industriæ documẽta. Tan-

ta. Tantaque erat illius animi magnitudo, vt quamuis corpore in patria consisteret, mente tamen orbem terrarũ peragraret, multaque animo frequenter agitaret, eaque moliretur, quæ si non fuisset immatura morte sublatus, nomẽ illius clarissimum reddere potuissent. Fortes viros amabat, vsque adeò, vt quidam reliquas vitæ maculas nomine virtutis militaris eluerent. Ignauos autem atq; desides ita contemnebat, vt homines non duceret. Perfecit autem, vt qui magnis opibus insolentius efferebantur, illius in vindicando seueritatem pertimescerent: & qui propter humilitatem obnoxij erant iniuriæ, præsidio illius vitam securè traducerent. Attulit ille quidem multis viris nobilibus necem, & Principes etiam sibi coniunctos interfecit, quos animaduertebat aut parum obsequẽtes esse, aut perniciem in illum machinari: sed id nisi fecisset, neque Regiam dignitatem tueri, neque vitam conseruare potuisset. Valebat multùm ingenio, plurimaque ab illo argutissimè dicta referuntur, ex quibus intelligitur, quantum illius acumen extiterit. In Regum consilijs, de quorum fide dubitabat, explorandis, erat mira quadam sagacitate præditus: multosq; viros primarios multis in locis beneficijs sibi arctissimè deuinctos habebat, per quos omnia, quæ Reges in illum moliebantur, multò antè, quàm ei nocere possent, cognoscebat, vt eorum consilijs obsisteret. Populi non tam illum vt Regem verebantur, quàm vt parentem amabant. Eorum enim commodis animo patrio consulebat. Hæc autem illius sententia meritò laudari solet, cùm diceret, sibi non tam propositum esse, vt operis hominum ad aurum quærendum abuteretur, quàm vt aurum quæreret, vt opibus suis hominum inopiam subleuaret. Cùm accepisset, esse volucrem, quæ rostro pectus dilacerat, vt pullos ser-

pentum morſibus exanimatos ſanguine ſuo profuſo in vi-
tam reuocet, eiuſdē volucris imaginem ſuis inſignibus ad-
iungendam curauit, vt oſtenderet, ſe eſſe paratum pro ſuo-
rum ſalute ſanguinem ſuum profundere. Ex omnibus ta-
men virtutibus, quibus illum præditum fuiſſe commemo-
rant, nulla fuit admirabilior ſingulari quodam pietatis &
religionis ſtudio, quo mirificè flagrabat. Nunquam enim
eum neque turbulenta negotia: neque coniurationes con-
tra illum factæ, neque malorum omnium tempeſtates à re-
bus diuinis ſumma cum religione procurandis abſtraxe-
runt. Is denique Princeps fuit, vt meritò videatur illius no
men ſempiterna memoria celebrandum. ILLO mortuo,
fuit ſumma cum celeritate ad Emmanuelem nuncius al-
latus: quem cum tam multis lachrymis accepit, vt ſatis
appareret, eum non tam regni hæreditate lætari: quàm ex
morte Principis optimi, & ſibi coniunctiſſimi dolorem ex-
cipere. Erat autem Emmanuel eo tempore annos natus vi-
ginti & ſex, & Salatiæ ſe continebat, in quo tunc oppido
Regina Leonora ſoror illius, atque Ioannis vxor, moraba-
tur. Ibi igitur more & inſtituto maiorum fuit Emmanuel
Rex ſolenni ritu omnium conſenſione declaratus. Quod
quidem munus ſibi non ſegniter obeundum exiſtimauit.
Erat enim & ingenio, & ſtudio, & diſciplina vigilantiſſi-
mus. Itaque cùm multa confeſtim regno ſalutaria inſtituiſ-
ſet, tum nihil ſibi maiore cura faciendum arbitratus eſt, q̃
vt omnium ordinum conuentum ageret. Salatia igitur
diſcedens, Montem maiorem profectus eſt, quæ ciuitas eſt
in colle edito ſita trans Tagum, & Ebora circiter viginti
millia paſſuum diſtat. Eò igitur regni Proceres, & Antiſti-
tes, & ciuitatum Legatos per literas euocauit. Eò fuit ad
illū deductus Georgius Ioannis Regis filius, cuius paulò antè
feci-

fecimus mentionem, qui tunc decimum & quartum annum agebat: quem Rex tam amanter atque cum tanto fletu complexus est, vt facillimè, quanta fide & amore Ioannem fuisset in vita prosequutus, cerni posset. In illo autem comitatu, qui Georgium stipabat, facilè reliquis & militari gloria, & vrbanitate Iacobus Almeida, qui in Portugallia pro Magistro Hospitalēsis ordinis eidē religioni præerat, excellebat, multumq; apud Ioannē gratia & authoritate potuerat. Eum verò Ioannes moribus eiusdē filij regendis præfecerat, vt is sub tali pædagogo artes illo loco dignas perdisceret. Hic igitur cū Georgio, quem dextera tenebat flexis de more genibus, cùm esset vterq; habitu lugubri deformatus, hanc orationem habuit. REX Ioannes, qui tibi patruelis frater natura fuit, amore autem germanus, mihi significauit moriens, se, cùm animo æquißimo è vita discederet, vna tantùm cura solicitari, quòd hunc filium in solitudine & orbitate relinqueret. Eam tamen solitudinem eo solatio, quo vtebatur, alleuari, quòd veniret illi in mentem, quàm singularis esset benignitas tua, quàm gratus animus, & quàm ad omnes regiæ virtutis laudes studio & voluntate propensus. Præcepit deinde mihi, vt suo nomine te rogarem, & obsecrarem, si is te in filij loco dilexisset, si muneribus omnibus, quibus potuit, affecisset, si nullum tui ornandi locum prætermisisset, vt tam egregiæ in te voluntatis memoriam retineres, & parem voluntatem huic suo vnico filio, quem omni reliquo vitæ præsidio destitutum relinquebat, redderes, & cogitares, quid ille, si tibi fuissent nati filij, eis facturus fuisset, si ita accidisset, vt tu ante illius obitum è vita migrares. Præterea hoc etiam mihi in mandatis dedit, vt hunc illius filium frequenter admonerem, vt te semper vnicè coleret, & obseruaret,

tibiqúe in omnibus rebus obtemperaret, in eoqúe pugnaret, vt à nemine fide, amore, studio erga te superari posset. Quò enim te propius sanguine attingebat, eò magis conuenire, vt obseruantia & pietate erga te omnibus antecelleret, nec in vllo in amplitudinem tuæ dignitatis officio se vinci pateretur. Hæc quidem ille mihi, vt facerem, imperauit. Ego vt officio meo fungar, illius filium in hac tam tenera, vt vides, ætate, tali parente orbatum, sibi nomine illius trado, natura & genere propinquum, casus acerbitate pupillum, voluntate supplicem, conditione famulum, vt eum in fidem tuam recipias, & ornes, & augeas: vt sic tandem cognosci ab omnibus posit Regius iste animus, in referenda gratia, & beneficiorum memoria conseruanda diligentissimus. Quod si, vt confidimus, feceris, ab omnibus laudem admodùm grati atque magnifici Principis consequeris: multoqúe arctius tibi tuorum omnium voluntates hac tam insigni probitatis significatione deuincies. Hac Almeidæ oratione adeò fuit Emmanuelis mœror excitatus, vt cùm dare responsum vellet, lachrymis & singultu spiritus illius impediretur. Itaque breuissima oratione declarauit, se Georgium in loco filij habiturum, tantisqúe illum beneficijs ornaturum, vt intelligi posset, quantum Ioannis nomen & memoriam conseruari, atque propagari cuperet. Hac Regis oratione omnes Proceres, qui aderant, non mediocriter lætati, ad illum adeuntes: gratias egerunt, illiusqúe manus osculati sunt. Hæc autem non indigna commemoratione arbitrati sumus, vt posset & Ioannis probitas cognosci, quæ tanta fuit, vt neque imperij magnitudine potuerit hæres illius adduci, vt facilè desiderium illius leniret: & simul Emmanuelis natura perspiceretur, quæ tã

excel-

excellens extitit, vt neque tantis opibus improuiso oblatis efferri, aut humanitatis obliuisci potuerit. Facit enim insita in plerisque cupiditas, vt etiam in minimè dubia hæreditatis possessione, quam mortuis parentibus assequuntur, animi lætitiam, mœrore ad tempus simulato, tegere vix possint. Quod eò intemperantius in regni hæreditate sit, quò regiæ opes maiores & ampliores sunt, & ad animum de statu mentis deijciendum, si virtutis præsidium non adsit, magis efficaces. Cùm verò regiæ dignitatis amplitudo præter opinionem alicui defertur, tanta vi plerunque iactatur animus, vt à mente & ratione deseratur. At Emmanuel se regni hæredem fore minimè suspicari poterat, cùm & fratres illius viuerent, qui eum ætate antecedebant, & Alfonsus Ioannis Regis filius in vita maneret, & ipse Ioannes filios gignere per ætatem posset: erat enim annos natus quadraginta, cũ mortuus est. Qui tamẽ oẽs diuino consilio, vt multi iudicabant, morte sublati sunt, vt Emmanuel regnaret. POSTQVAM *verò omnes regni Ordines conuênere, instituit Rex quædam de sententia omnium, qui aderant, ad regni stabilimentum necessaria. Inde etiam misit, qui Regi Fernando & Isabelæ Reginæ, qui tunc in Castellæ & Aragoniæ regnis cum summa dignitate & existimatione regnabant, de sua successione nunciaret. Per id tempus Aluarus, Fernandi Ducis Brigantini, qui propter perfidiæ suspicionem fuerat capitali supplicio affectus, frater, in Castellæ regno versabatur, & summum apud Reges locum obtinebat. Aluarus autem is erat, ad quem nulla facinoris suspicio pertineret. Sed cùm fratrem supplicio mactatum animaduerteret, integris rebus è Lusitaniæ finibus excessit. Rex autem Ioannes illi præscripserat, nè in Castella sedẽ vllo pacto colloca-*

ret. At is Fernandi & Isabelæ vxoris probitate & magnificentia deuinctus, qui multum illius virtuti atque prudentiæ tribuebant, in eorum Regnis locum exilio voluntario delegit. Et nè Regis Ioannis præscripto parere cogeretur, omnes res suas, quas in Lusitania possederat, voluntati illius permisit. Hunc verò Aluarum, & filios Ducis, qui post patris necem in exilium se voluntate sua contulerant, Rex Emmanuel per eundem Legatum benignè inuitauit, vt in patriam redirent. Fore, si id facerent, vt eos quibuscunque rebus commodè posset, ornaret. Alterum deinde Legatum Romam misit, qui Alexandro Pontifici Maximo, qui tunc fuerat ad illud summum fastigium dignitatis euectus, nomine illius fidem obligaret, totumqúe Portugalliæ regnum, vt Christianum Principem facere oportebat, voluntati Pontificis ipsius addiceret. Quod vt cum maiore dignitate fieret, Georgium Costam Lusitanum Cardinalem, hominem authoritate summa præditum, per literas rogauit, vt nomine illius hoc officium exequeretur. Cardinalis igitur Emmanuelis nomine Romæ fidem publicè dedit, Emmanuelem semper in Pontificis obsequio futurum, & fidem per omne vitæ spatium erga sanctam Romanam Ecclesiam summo studio retenturum, & pro illius sanctitate, quoties opus ita fuisset, pugnaturum. Fuit hæc fidei testificatio Pontifici valdè grata, literasqúe Regi satis amanter scriptas dedit, eiq; de regni successione gratulatus est. At Emmanuel interim in regni negotijs expediendis vigilabat. In primis autem donationes omnium rerum, quas Ioannes moriens multis donauerat, benignè confirmauit: quamuis multi ex illis, qui tunc ab illo fuerant affecti beneficijs, magis digni supplicio, quàm beneficio viderentur. Satis

tis enim apparet, eos, qui, dum Princeps extremum spiritum edit, ab eo summo studio contendunt, vt sibi aliquid largiatur, quod, dum ille sanus atque valens erat, impetrare non poterant, nunquam se quidquam de fide Principi debita, sed de sua ipsorum vtilitate cogitâsse. Quid autem præterea tam insidiosum, quàm eo tempore, quo propter mortis acerbitatem mens Principis oppressa est, captare tunc illius imbecillitatis occasionem, vt ab eo, à quo iam fuerant multis cumulati beneficijs, id extorqueant, quod non est auaritiæ, sed fidelitati debitum? Quid verò tam inhumanum, quàm in ipsius Regis morientis aspectu, nec ipsius iustißimi doloris sensu, nec vlla humanitatis ratione ab immanis cupiditatis studio reuocari? Accedit præterea, quòd eo tempore Rex qui hominum postulata, quanuis iniusta sint, minimè repudiat, non de suo quidquam, sed de alieno videtur elargiri. Ea namq́ue donat, quibus iam vti non potest. Reddit deinde successori multò difficiliorem administrandi Regij muneris rationem. Regiam enim Gazam, quæ est fons Regiæ benignitatis, exhaurit. Ea postremò concedit, cùm neque hominum merita, neque vllam iuris vsitati rationem expendere potest. Quotus enim quisque est, qui in oculorum tetra caligine, in crebro anhelitu atque singultu, in totius corporis sudore, in interclusi spiritus angustijs poßit cuiusq; dignitatem exactè perpendere? Illi igitur, qui eo tempore, quo Principis animus est oratione confirmandus, ei tam grauem molestiam exhibent, & instant, & vrgent, & quodammodo vim adhibent, vt interruptis atq; morientibus vocibus regni opes effundat, odio certè digni sunt, & nō eiusmodi beneficijs. Emmanuel tamen, nè videretur optimi Principis acta rescindere, non modò reliqua Ioannis beneficia, quæ fuerant iudicio tri-

buta, sed etiā fraudulenter erepta confirmauit. Totū deinde animū ad ius administrandum applicuit. In eos magistratus, q perperàm corrupti pecunia iudicabāt, acriter animaduertit. Iis, qui leuioribus criminibus erāt alligati, leuiores etiā pœnas imposuit. Illos verò, qui benè & incorruptè iudicia faciebant, pro dignitate cuiusq; remunerauit. Iudicū deinde numerum auxit, vt omnes cōtrouersiæ facilius dijudicari possent. Ipsosq; maioribus stipēdijs affecit, nè inopia cogerētur ab æquitate discedere. Tum in omnes regni partes, viros iustitiæ opinione præstantes cum summa authoritate misit, qui scelera vindicarent, & flagitiorum omnium, quoad fieri posset, stirpes euellerēt. Vectigaliū deinde rationem diligēter habuit. Videbat enim vbi regni opes ministrorum negligentia dilabuntur, aut quæstorū auaritia diripiuntur, aut sumptibus minimè necessarijs exhauriuntur, ibi regni statum constitui nō posse. Nec enim bellum geri, neque pacem constitui, neq; ius administrari commodè licet, vbi Regis pecunia, quæ debet esse publicæ salutis instrumētū, aut à priuatis auertitur, aut ab ipso Rege sine vllo fructu consumitur. Vt autem humanitas illius in omnes constaret, Iudæos in libertatem asseruit. Quod vt intelligi poßit, qua ratione illi seruitute oppreßi fuissent, non erit alienum, rem, quemadmodum gesta fuerit, explicare. FERNANDVS & Isabela Castellæ Reges cùm exploratum habuissent, per Iudæos qui in illorum ditione erant, scelera nefariaq; contra religionis nostræ sanctitatem conflari, omnes illos in exilium eiecerūt. Hoc autem factum fuit Anno à Christo nato. M.CCCC.lxxxij. quidam verò ex illis numine diuini Spiritus illustrati, ad Christi se cultum & fidem contulerūt. Alij autem nè fundos, & ædes, & reliqua bona relinquere, vel tempore alieno

lieno vendere cogerentur, se Christi religionem profiteri simulârunt. Reliqui omnes in exilium pulsi sunt. Cùm verò alij in alias partes disiecti fuissent, maxima eorum pars à Ioanne Rege sub certis conditionibus impetrauit, vt in Portugallia tempore aliquo definito consisteret. Conditiones autem potissimæ fuerunt, vt octonos aureos singuli Regi persoluerent, & intra certum tempus è Portugalliæ finibus emigrarent: quòd si post tempus illud assignatum visi in Portugallia fuissent, libertatem amitterent: Rex autem tutam nauigandi facultatem volentibus abire præberet. Hac autem ratione Ioannes grandem sibi pecuniam comparauit, quã asseruari diligentissimè faciebat, vt posset in Africã transire. Cupiebat enim bellũ acerrimũ Mauris inferre: nec id tam gloriæ studio, quàm vt Christi religionem & gloriam propagaret. Quod nè faceret, primùm quidem casus acerbi, quibus diu conflictatus est, impedimẽto fuêre: postremò autem mors omnes illius huiusmodi conatus compressit. Quandiu tamẽ vixit, sedulò curauit, vt Iudæis fidem præstaret, quam dederat. Itaq; eis, qui in portubus illi operas nauabant, imperauit, vt agerent cum nauicularijs, vt tolerabili quadam vectura Iudæos in regiones, quas sibi vellent, transportarent. Sanxit præterea, nè quisquam iniuriam illis inferret. Quod longè secus factum est. Mercatores enim, & nauicularij, qui Iudæos in naues suas recipiebant, eos in mari multis iniurijs admodùm acerbè diuexabant. Vecturæ enim pretio, quo depacti fuerant, minimè contenti, quacunq; ratione poterant, multò maiorem pecuniam ab inuitis exprimebant: & de industria diutius, quàm opus erat, vagabantur, multisqúe erroribus homines miseros ludificabant, vt consumpto omni commeatu, cogerentur ab eis victum emere.

Pre-

Pretium verò, quod rebus ſuis conſtituebant, erat eiuſmodi, vt eo perſoluto, Iudæi nudi & inanes relinquerentur. Accedebat, quòd nuptis mulieribus atque virginibus vitiũ per vim inferebant, & viros intolerandis contumelijs afficiebant: Chriſtianiqúe nominis, quod vſurpabant, obliti, in omni genere immanitatis atque perfidiæ verſabantur. Iudæi, qui in Portugallia remanſerant, partim tam atrocis iniuriæ metu perturbati (nec enim id tam obſcurum eſſe poterat, vt non aliqua ex parte fama tantarum cladium ad aures eorum perueniret) partim quòd inopia impediti, minimè potuiſſent ea, quæ erant ad nauigandum neceſſaria, intra tempus illud emere, cùm tempus interim illis cõſtitutum elaberetur, libertatem amisêre. Qui igitur ſeruum Iudæum habere cupiebat, eum à Rege poſtulabat. Rex autem eorum precibus cedebat, quos animaduertebat eſſe miti clementiq; natura præditos, nè Iudæi duriore, quàm par eſſet, dominatu premerentur. Hoc autem accidit paulò ante Ioannis mortem. Ea tamen apud omnes, qui ſenſus illius nouerant, ſuſpicio conſiſtebat, vt crederetur, ſi ille diutius vixiſſet, omnes eos fuiſſe benignitate illius ſub aliqua cõditione liberandos. Hæc erat Iudæorum, qui in Portugallia morabantur, conditio, cùm Emmanuel regnare cœpit. Qui videns illos non ſponte ſua contra fœdus in Portugallia poſt tempus à Ioanne præſtitum remanſiſſe, omnes liberos eſſe iußit. Hoc illi beneficio permoti, ei magnum argenti pondus obtulêre: quod accipere noluit. Statuerat enim gentem illam beneficijs paulatim ad ſtudium Chriſtianæ pietatis allicere. His, & alijs multis negotijs cõmodè atq; ſapienter expeditis, mentem cõtinuò ad bellũ Africanum contulit. Ex quo enim tempore Ioannes, hoc nomine primus, Septam vrbem Mauritaniæ munitiſ-

nitißimam, in ora maritima freti Gaditani sitam, virtute & opibus oppugnauit, nunquam Reges, qui deinceps successêre, paßi sunt, bellum contra Mauros susceptum diu intermitti. Rex Alfonsus, Ioannis primi nepos, atque Ioannis secundi pater, Tingi ciuitatem cum Arzila, quæ nõ ꝓcul Tingi aberat, similiter bello cepit. Ioannes autem post patris obitum, quanuis fuisset duriore fortuna conflictatus, & multis & varijs curis implicitus, semper tamen inuicto animo in illius belli administratione permansit. Emmanuel horum vestigijs ingressus, eodem animo belli curam suscepit. Itaque vrbes Mauritaniæ, quæ erant nostris præsidijs munitæ, maioribus opibus firmauit, firmioribusq; præsidijs cinxit, maximum commeatum & plurima instrumenta bellica in eas importari præcepit. Auxit præterea militibus stipendium, & duces item muneribus amplioribus ornauit, vt his beneficijs excitati, confidentius & acrius dimicarent. Quia verò cernebat, caput belli feliciter administrandi in vera religione consistere (Deus enim est, qui robur & mentem, qua victoria paratur, donat, & qui mentem & vires eripit illis, quos peruertere statuit) præter alia præmia, quibus sacerdotes, qui sacra militibus in Africa ministrabant, affecerat, statuit, vt decumam omnium tributorum, quæ Mauri vectigales ei ex fœdere persoluebant, quotannis acciperent. Dum hæc ab illo gerũtur, Fernandus & Isabela Reges Legatos ad illum mittunt, qui illorum nomine ei gratulationem de regni hæreditate significarent: Et postularent præterea, vellet cum eorum filia, nomine Maria, matrimonio copulari. Postremò ab illo enixè contenderent, vt filios Fernandi Ducis Brigantini, qui adhuc in exilio viuebant, in patriã & in omnes amissas opes restitueret. Hanc legationem

Emmanuel sibi admodùm iucundam accidisse demonstrauit, Legatisq; dixit, sibi nihil gratius esse posse, Regum clarißimorum in se tam propensa voluntate. Quod verò ad matrimonium attinebat, non esse sibi in animo prius vxorem ducere, quàm regni statum constitueret. Hoc autem dicebat, non quòd illorum Regum affinitatem sibi parùm commodam arbitraretur, sed quòd Isabelam eorum filiã natu maiorem, quæ fuerat Alfonso Ioannis filio nupta, vxorem habere mallet: quanuis mentem suam tunc minimè aperiret. De Fernandi verò filijs sibi curæ futurũ affirmauit, vt Regibus satisfaceret. Hoc eodem tempore fuit certior factus, Ioannem Menesium, qui Arzilæ præerat, fuisse de Mauris insignem victoriam cõsequutum. Res autem ad hunc modum gesta fuit. VASCVS Coutinus Dynasta Borbensis, Arzilæ præfectus erat, cuius nomẽ cùm ad Ioannẽ delatum fuisset, coactus fuit in Portugalliam redire, vt Regi se purgaret. Præposuit interim Arzilæ Rodericum Coutinũ, qui, dũ ille abesset, ducis officio fungeretur. Fecerat autem Rex Ioannes inducias cum Rege Fessensi. Barraxa verò & Almandarinus, qui multum inter Mauros potentia & opibus excellebant, hoc induciarum fœdere minimè astricti fuerant, eò quòd nõdum essent sub Fessensis Regis imperio. Itaq; maxima manu cõparata, in Arzilæ fines inuadũt, neq; mediocrẽ vastitatem efficiũt. Rodericus Coutinus cũ ijs copijs, quas habebat, illis occurrit. Fuit acriter vtrinq; dimicatum. Prœliũ tamen hunc exitũ habuit, vt Coutinus hostiũ multitudine oppressus, cũ multis occũberet. Hac strage nunciata, Ioannes Rex misit continuò Arzilam Ioannem Menesium, virum singulari virtute præditũ, cum imperio, vt nostrorum animos aduentu suo cõfirmaret. Cùm aũt quidam Mauri stipendiarij propter

pter hoc incommodum nostris illatum rebellarēt, neq; tributum, quod ex fœdere Ioanni Regi debebant, soluere vellent, nihil sibi Menesius prius faciendum ratus est, quàm vt illorum ferociam armis atq; virtute comprimeret. Quod vt commodius faceret, postulauit per literas à Lupo Azeuedio, qui tunc Tingitanæ ciuitati præerat, vt sibi aliquot equites in auxilium mitteret. Misit ille equites quinquaginta, quibus præfecit Petrum Leitanum, qui Tingi ductor antesignanis erat, qui nocte in locum, quem Menesius dixerat, ire maturauit. Menesius Arzila centum & quinquaginta equites eduxit. Coniunctis in eodem loco cū Leitano copijs, in pagum, qui præcipuè fidem fregerat, iter suscepit. Nè autē præsentiri illius aduentus posset, sic equites instruxit, vt agmine tenuißimo, eáq; de causa longißimo progrederentur. Vno namq; filo (sic enim appellant) vnus alium ex interuallo sequebatur, ita tamen, vt ordo incuria hominum interrumpi non posset. Magno autem silētio, cùm dilucesceret, pago appropinquauit, vt improuisò hostes adoriretur. Sed accidit, vt eodem tempore, Barraxa & Almandarinus cum Muzza & Acobo, qui multum etiam viribus pollebant, eos Maurorum pagos, qui nostrarum partium erant, armis aggredi constituerunt. Habebat autem sub signis duo millia equitum, & pedites octingentos. Cùm autem hoc Menesius accepisset, vt certior esse de hostium consilio posset, dedit hoc negotium Mauris quibusdam, quibus in bello ad has artes vti consueuerat, vt ex insidijs aliquē ex exercitu hostiū interciperent, ex quo verū exploratè cognosceret. Illi satis impigrè imperata conficiūt, atq; tres Mauros ad Menesiū ꝑtrahūt, e quibus cognoscit, omnia vera esse, q̄ audierat. Quāuis aūt q̄dā valdè illius consilio repugnarēt, in hostes tamē incurrere statuit.

Eo namq́; loci res illius erant, vt nostri non sine magno salutis discrimine, & dignitatis imminutione regredi possent. Ita multò præclarius esse iudicauit, hostes nihil tale suspicantes inuadere, quàm ferociter insequentes arcere. Illud enim hostium animos perterret: hoc autem acriores & infestiores efficit. Triplicem igitur aciem confestim instruxit. Primæ Leitanum præfecit, cui quinquaginta illos equites, quos adduxerat, aßignauit. Secundæ Ioannem Menesium, Petri Menesij fratris sui & Cantagnediensis Dynastæ filium. Huic triginta tantùm equites attribuit, reliquos omnes sibi in acie tertia reseruauit. Postquam verò illos cohortatus est, & quid ab illis fieri vellet, admonuit, in hostes ire perrexit. Hostes nostrorum audaciam admirabantur, & paucitatem contemnebant. Atque primùm triplicem aciem ordinare constituunt. Deindè consilio mutato, vt nostros obruerent, vna tantùm acie facta propius accedunt. Prima nostrorum acies vbi tantum agri spacium interiectum vidit, quantum ad concurrendum satis esset, in hostes infestis hastis incitatur. Idē Mauri faciunt. Nostri in principio acriter pugnant: multitudine tamen oppreßi, cedere paulatim incipiunt, cùm Menesius Iunior ex vno latere in Mauros incurrit: quo facto, animus nostris additus est, summaq́; vi resistere contendūt. Hic Ioannes Menesius diutius minimè cunctandum ratus, signa inferre iubet, & cum omnibus copijs, quas secum habebat, impetum in Mauros fecit: quem illi primùm ægrè sustinent, deinde pedem referunt, atque tandem se præcipiti fuga proripiunt. Nostri eos insequuntur, octoq́ue millia paßuum progreßi, magnam cædem faciunt: deinde ad hostium castra diripienda reuertuntur. Fuerunt in eo prælio multi ex hostibus capti, multò plures occisi, magnaq́ue

præda

præda parta: ex nostris nemo desideratus. Deinde Minesius in rebelles pagos exercitum duxit, qui suppliciter abiecti, veniã postulârunt, & omnia, quæ debebãt ex fœdere, persoluerunt. Itaque re benè gesta, Arzilã rediјt, Leitanumque cum parte prædæ remisit. Cùm hoc prælium cõmissum fuit, iam Emmanuel regnabat: & accidit, vt quo tempore ille decumam sacerdotibus Africæ donare constituit, eo fuisset Minesius hanc victoriam consequutus, adeò, vt multi suspicarentur, eam magis Emmanuelis religione, quàm militum viribus partam fuisse. Nondum Emmanuel consilium dimiserat, cùm grauis pestilentia vrbem illam, in qua commorabatur, inuasit, qua coactus fuit inde discedere, & multa, quæ ad regni stabilimentum pertinebant, in aliud tempus reseruare. ANNO insequenti, qui fuit à Christo nato. M.CCCC.XCVI. cùm appropinquaret tempus solenni ieiunio consecratum, Setuualem se cõtulit. Ibi eũ sorores illius, nempè Leonora Ioannis vxor, & Isabela, quæ matrimonium Fernandi Ducis tenuerat, opperiebantur. Rebus autem sacris illo tẽpore de more procuratis, & diei illius memoria, quo Christus se à mortuis excitauit, ritè celebrata, ad regni negotia cõficienda se rursus accinxit. In primis tamen Iacobum Fernandi filium, qui post illatam patri necem, se in exilium, vt dictum est, sponte sua contulerat, et fratrem illius Dionysium similiter, & Aluarum eiusdem Fernandi fratrem, & Sancium Iacobi fratrẽ patruelem, Alfonsi Faronensis Dynastæ filium, in patriam & honores amissos restituit. Fuerat autem Alfonsus Sancij pater, frater Fernandi. Hunc autem Sancium voluit Rex vt, pro Faronẽsis Comitatus titulo, Comes Demirensis appellaretur. Alios præterea, qui fuerant, Ioannis tẽpore, proditionis insimulati, ab exilio reuocauit: præcipuè

tamen in eos, quos memoraui, illius liberalitas illustris admodum fuit. Et quia Ioannes quædam illorum bona certis hominibus benè de repu. meritis donauerat, Emmanuel, nè, qui ea poßidebant, de illata sibi iniuria cōqueri possent, tantis donis & muneribus eos affecit, vt æquo animo paterentur, se bonorum illorum possessione depelli. Quæ quidē magnificentia à multis variè repræhensa fuit. Non deerāt enim, qui dicerent, indignum esse, filios eorum, qui fuerāt proditionis infamia maculati, tantis beneficijs ornari, & in integrum inconsideratè restitui. Alij verò non Regis liberalitatem vituperabant, sed in liberalitate modum requirebant. Non enim esse Reip. commodum dicebant, regium patrimonium, quod est Reip. firmamentum, immodica largitione vno momento temporis exhauriri. Hæc tamen, quæ vulgò iactabantur, nullo modo potuêre Regem ab instituta beneficentia reuocare. Cogitabat enim, aliquos eorum, qui fuerant damnati, non fuisse ita multis criminibus euictos, vt ea de causa nomen eorum in hominum odio sempiterno versari deberet. Præterea verum non esse, vt filij parētum scelera luerent. Deinde sororis Isabelæ mœror aßiduus eū magis ad benignitatem inuitabat. Videbat enim, nihil optimæ atque præstantißimæ fœminæ post viri necem & filiorum exilium accidisse, quo mœstitia & angore leuaretur. Instabat præterea Beatrix illius mater, quæ precib. vt Regem obsecrabat, et authoritate vt filium admonebat, vt homines sibi coniunctißimos saluos & ornatos esse vellet: quod fieri non poterat, nisi eò, vndè deciderant, reducerentur. Non tibi, inquit illa, solùm regni hæreditas obuenit, sed etiā matri, & sororibus, & propinquis, & omnibus denique, qui in te spem rerum suarum collocatam habent. Quæ spes si nos frustrata fuerit, ad quem ibimus? Cuius opem flagitabimus?

tabimus? Si nos non, vt speramus, respexeris, necesse erit, vt molestè feramus, te in tam excelso gradu locatum cernere. Cùm enim priuatus eras, de aduerso tantùm casu nobis lamentari licebat. Nunc verò ad illius acerbitatis querimoniam, hæc etiam de graui iniuria illata matri, omnibusque tuis propinquis accedet. Quare si vlla tibi pietatis cura est, si illius, quæ te peperit, & enutriuit, maximoq; semper fuit amore prosequuta, memoriam conseruas, consule nobis omnibus: redde matri filiam, sorori liberos, auiæ nepotes, & memet deniq; mihi totam restitue. Sic enim auaritiæ suspitionem fugies, & pietatis atq; magnificentiæ fructum singularē percipies. Hæc quidē, & alia multa mater in eandem sententiā dicebat: hæc eadem soror cum lachrymis aßiduè flagitabat: hæc Castellæ Reges per literas atq; nūcios enixè precabantur. Itaq; non potuit Rex natura benignus matris voluntatē negligere, aut sororis postulata cōtemnere, aut optimorum Regum preces aspernari. Multos deinde homines nobiles muneribus et ornamentis auxit, in quibus fuit Iacobus Syluius, vir singulari prudentia, qui pædagogus illius extiterat. Misit deinde Petrum Correā, hominem prudentiæ opinione præstantem, ad Alexandrū Pontificem, vt apud illum quædam negotia, ad regni statū pertinentia, procuraret, & simul Georgium Cardinalem in Portugalliam reduceret. Erat autem is Georgius humili quidem genere natus, sed ingenio præclaro, & magno animo præditus. Valuit aūt multū apud Caterinā Odoardi Regis filiā, summa virtute fœminam, quæ nemini vnquam nubere voluit. Fuit autem casu in eiusdem Caterinæ familiam ascitus: illa capta hominis probitate et sapientia, eū sacerdotijs valdè opulētis augendum curauit: in quibus omnibus ille egregium specimen virtutis exhibuit. Pontifex

deinde creatus est, & gradibus deinde ad alios honores ascẽdit, donec tandem à Pontifice Maximo, summo Cardinalium consensu, in eorum collegium cooptatus fuit. Quã dignitatẽ singulari sapientia tuebatur, plurimumq; apud Pontifices Maximos authoritate & gratia poterat. Fuit illi in regni principio Ioãnes infestus propter aliquot illius acta, quæ suis rationibus aduersari suspicabatur: nihilominus tamen Georgius, inuito etiam Rege, dignitatem summa cum authoritate retinuit. Ioãne autem mortuo, petijt ab illo Rex Emmanuel per literas, vt in Lusitaniam remigraret. Sibi namqúe valdè opus esse ad regnum feliciter administrandum illius consilio, quem sapientia præstantem iudicabat. Quod Georgius ostendit se facturum. At postquam Correa vrbem attigit, mutauit cõsilium, & ætatem & imbecillitatem excusauit. Dixitqúe præterea, sibi itineris illius faciendi à Pontifice Maximo minimè potestatem fieri. Regis tamen negotia summa diligentia atq; fide confecit. Interea regnum graui pestilẽtia laborabat, quæ Regem domicilium mutare compellebat. Cùm autem in oppido, quod Turres Veteres appellant, consideret, venit ad eũ Legatus Venetus, qui illi Reip. suæ nomine de regno, quod illi obuenerat, gratulatus, senatum populumqúe Venetum dixit, omnia, quæ is ab illo postularet, libentißimè facturũ. Fuit Legatus admodum liberaliter acceptus, & insignibus equestris ordinis manu ipsius Regis ornatus, & cum tantis muneribus dimissus, vt Venetorum ciuitas partim Legati prædicatione, partim Regis literis valdè amanter scriptis, multò magis in studium illius incitaretur. Aliam deinde actionem suscepit Emmanuel, quam Reges nonnulli ante illum frustrà sæpè tentârunt. Eo tempore, quo Hispania, maxima ex parte, erat sub Arabum potestate & imperio con-

constituta, cùm esset perpetuum inter illos & Christianos bellum sine vllo firmo & stabili induciarum fœdere concitatum, fuêre quidam viri nobiles, non magis virtute, quã religione præcellentes, qui vouebant, se pro Christi gloria, quandiu vires suppeterent, summa contentione pugnaturos. Quod vt multò alacrius facerent, & vt commodius ad cælum viam munirent, à nuptijs abstinebant. Horum vita partim in religiõis studio, partim in armorũ exercitatione consumebatur. Tantusqúe erat in illis ardor animorum, vt eos beatißimos iudicarent, qui in bellis pro defensione Reip. et Christi sanctißima religione susceptis occumberẽt. Horum exemplum cùm multi sequerentur, fuerunt varij militarium religionum ordines instituti, à Regibus multis beneficijs ornati, & à Pontificibus Maximis approbati: ex quibus multi viri prodiêre, quorum virtute Mauri sæpissimè cum magna Christiani nominis gloria fusi fugatiqúe sunt. Erãt autem omnes imagine Crucis ex panno partim rubro, partim viridi facta, & vestibus assuta, secundũ pectus insigniti. Florebat etiam in Hispania ordo Templariorum, & Hospitalensium, qui Ierosolymis eadem fundamẽta, post captam à Christianis ciuitatem illam habuerant. Quanuis aũt varia essent horum ordinum instituta, & insignia, quibus distingui alij ab alijs possent, in hoc tamen conueniebant, quòd omnes votis solenni ritu emißis fidem Christo publicè dabant, fore, vt nulla vnquam libidine se commacularent, nec magistri militiæ imperium detrectarent, nec se vllis auaritiæ sordibus illini paterentur. In Portugallia verò, præter reliquos militum religiosorum ordines, alius à Dionysio Rege constitutus est, postquam opera Philippi Francorum Regis, qui pulcher appellatus est, Templariorum ordo euersus fuit. Iniuit enim Dionysius ra-

 tionem

tionem, quemadmodum Templarij Lusitani (ex omnibus enim Christianæ Reip. partibus aditus fortibus & spectatis hominibus ad illum ordinem patebat) neque bona, neque dignitatem amitterent. Itaque statuit, vt vectigalia, quæ erãt in Portugallia, Templariorum ordini dicata, ijdem ipsi Templarij, qui ea possederant, nouæ cuiusdam militiæ nomine retinerent. Hanc autem Christi militiam appellauit, & huius religionis milites statuit, vt imaginem Crucis colore candido inclusam in aliam Crucis imaginem colore rubrã gestarent, vt à reliquis religiosis militibus internosci possent. Postulauit deinde à Pontifice Maximo, vt eam authoritate sua confirmaret. Creuit hic ordo, multisq; bonis auctus & amplificatus est. Emmanuel autem cùm videret, quòd discrimen impenderet tam militibus huius ordinis, quàm reliquorum omnium (si enim contra fidem Christo obligatam libidinem minimè refrænarent, necesse erat, vt scelus nefarium susciperent, & simul nè illis, qui ex religiosis militibus nascerentur, esset illa macula generis inusta, quæ nothis omnibus, quanuis sint nobilißimis parentib. procreati, subeunda est) postulauit ab Alexãdro Põtifice Maximo, vt solueret ea perpetuæ castitatis religione omnes equites Lusitanos, qui deinceps alicuius religiosæ militiæ sacramento tenerentur. Illi namque, qui iam erant solennis voti religione constricti, fieri non poterat, vt salua ipsius religionis fide eandem licentiam impetrarent. Concessit id Regi Pontifex, atque deinceps licuit omnibus, qui in aliquam religiosam militiam ascriberentur, vxores ducere, exceptis solùm Hospitalensis ordinis equitibus, qui in quibuscunq; partibus sint, eadem perpetuæ castitatis religione constringuntur. Hæc autem Regis prouidentia, quæ, vt videbatur, sceleribus occurrebat, & suos magno incontinentiæ

tiæ periculo liberabat, à multis laudari solet. Ego verò statuere non possum, vtrum sic multò maiorem peccandi materiã suis attulerit illa ipsa, quã subtrahere summo studio concupiuit. Primùm enim nunquam vllius disciplinæ laxamentũ potuit esse salutare. Quocirca ea, quæ fluunt, seuerè deuincienda sunt, & eò, vndè deciderant, reducenda, si volumus, vt quæ laudabiliter instituta sunt, eidem semper fructum & vtilitatem retineant. Deinde propter nuptiarũ curas, cernimus, illum antiquum ardorem, qui erat in religiosis militibus ad dimicandum, esse iam magna ex parte restinctum. Minus enim expediti, & minus alacres sunt, et cùm breue aliquod tempus bellicis in rebus insumpserint, citiùs & libentiùs, quàm decet, otium amplectuntur. Deinde tunc, cùm erat illis matrimonium interdictum, credibile est, multos fuisse, qui non tam vtilitatis & emolumenti cupiditate, quàm pietatis studio religiõem aliquam susciperent. Nunc verò postquam de religione detractum est, quòd nimis asperum multis esse videbatur, suspicari non absque ratione possumus, omnes, qui, vt in aliquam eiusmodi militiam ascribantur, elaborant, cupiditate tantùm & ambitione ad studium militiæ illius impelli. Postremò hoc cupiditatis introitu multò latiùs, quàm anteà, patefacto, paulatim eò deuentum est, vt quæ erant optimè fundata, laberentur et ruerent. Cernimus enim fidẽ datã Christo contemni, res sacrosanctas violari, sacra vectigalia ab hominibus audacibus & flagitiosis occupari: eos, qui nunquã hostis vultum aspexerunt, opibus ad sanctos vsus destinatis affluere, illisq; ad luxũ et vitæ lasciuiã intemperanter abuti. Sed hæc, quæ curare nõ possumus, lamẽtari desinamus.
SVSCEPIT deinde Emmanuel rei, quæ tunc in omnium ore versabatur, deliberationẽ, de qua fuit à multis in cõsilio

in contrarias partes disputatum. Veniebat enim in consultationem, vtrum Iudæi, qui fuerant à Castellæ Regibus expulsi, et in Portugallia morabantur, essent expellendi continuò, vt fuerat Ioannis tempore constitutum: an potius, vt in sedibus, in quibus hoc in regno considebant, habitarent, benignitate Regia permittēdi. Castellæ Reges Emmanuelem per literas admonebant, nè gentem sceleratā, & Deo, et hominib. inuisam, consistere in Portugallia sineret. Emmanuel rem maxima consideratione dignam esse statuit. Fuêre qui dicerent in consilio, non esse gentem illam eijciēdam, quam Pontifex Maximus in Romanæ Ecclesiæ ciuitatib. habitare permitteret. Quo exemplo etiam dicebant à multis Italiæ ciuitatib., à multis p̄tereà Christianis Principibus, non solùm in Italia, sed in Germania, & in Pannonijs, & quibusdā alijs Europæ regionibus, esse Iudæis habitandi & negotiandi facultatem tributam. Præterea illis expulsis, non continuò perfidiam ex eorum animis expelli: vbicunq; enim impia gens pedem poneret, eadem sceleris vestigia relinqui. Non esse autem hominis sapientis, magis scelere vno in loco, quā in alio conflato permoueri. Deinde, si Iudæi in Africam (quod futurum nemo dubitabat, si fuissent è nostris finibus eiecti) traijcerent, omnem spem, quæ de eorum salute haberi potuisset, incîdi. Inter Christianos enim, multi ex illis Christianorum familiaritate & exemplo atque disciplina allecti, sese ad Christi nomen adiungebant: quod inter homines Mahumetana superstitione contaminatos fieri haudquaquam poterat. Non esse præterea vtile Reipu. vt hæc gens pecuniam, qua multi ex illis abundabant, ad Mauros asportatet: & artib. quas à nostris acceperat, hostes nostros instrueret, quib. possent nostris nō mediocre damnum inferre. Alij contrà disserebant, non

sine

sine caussa fuisse gẽtem illam expulsam è Gallia, & è multis Germaniæ locis, & ex Aragoniæ & Castellæ regnis: sed quia fuisset à Principibus, qui non pluris vectigalium amplificationem, quàm religionis integritatem faciebant, exploratè cognitum, tentari ab ea simplicium hominum fidem, Christiq; nomen sanctißimum indignißimo conuitio maculari, multorumq; animos ex eorum consuetudine pestiferis erroribus contaminari, luemq; ad rusticanorum hominum perniciem serpere. Præterea non esse sapientis, quidquam illis credere, qui hostes Christiani nominis sunt, nullaq; religione impediri queunt, quò minus omnia arcana, quæ inuestigare possent, hostibus nostris indicent, salutemq; nostram pecunia prodant. Quòd si de commodis agendum esset, multò certè commodius esse, gentem ad fraudem natam, antequam manus vectigalium visceribus afferret, cum illis tãtùm bonis, quæ tunc habebat, expelli, quàm postquã omnes regni opes in potestatem suam redigeret, tanta præda locupletatam dimitti. Tunc enim ea tantùm asportaturos, quæ aliundè conuexerant. At si diutius in regno manerent, fore, vt multos mortales bonis omnibus, fraudibus et dolis, quibus multum valebant, euer terent. Hanc sententiam sequutus Emmanuel, statuit, vt omnes Iudæi atq; Mauri, qui CHRISTI *religionem profiteri nollent, è regni finibus excederent: diemq; dixit, intra quam omnes, qui in illius regno fuissent inuenti, liber tatem amitterent.* INITIO *sequentis anni, qui fuit à* CHRISTO *nato,* M.CCCC.XCVII. *Rex Fernãdus & Isabela, cùm esset inter illos & Carolum Galliæ Regem bellum acerrimum, legatos in Portugalliam mittunt, qui fœdera cum Ioanne facta, cum Emmanuele confirment, et amicè postulent ab illo contra Carolũ auxiliũ. Fœdera q-*

 dem

dem summa Regis & omnium, qui in consilio aderant, voluntate confirmata fuerunt. Quod verò ad postulatũ adtinebat, respondit Emmanuel, sibi esse cum Carolo pacem, foreq; sibi turpissimũ, cùm nullam à Gallis iniuriã accepisset, fœdus ictum violare, maximè cùm bellum esset adeò longinquũ, nec Hispania Gallorũ armis peteretur. Quòd si Gallus in Hispaniam signa converteret, tunc se pro cõiunctione, quæ sibi cum illis erat, auxilio futurum, & pro parte sua Gallorũ impetum omni cõtentione repressurum. Fuit ab illo Castellæ Regibus, vt præ se tulerunt, egregiè hac responsione satisfactum. Instabat interim dies, quo Iudæi, q. Christiani fieri nollent, erant in exilium ituri. Omnes igitur se ad nauigandum summa ope comparabant, cùm Rex Emmanuel indignissimè ferens, tot hominũ millia in sempiternum exitium detrudi, vt saltem filiorum saluti prospiceret, rem excogitat, facto quidem iniquam & iniustã, animo tamen & proposito fine laudabilem. Iussit enim, vt Iudæorum filij, qui nondum decimum & quartum annum ætatis excederent, à parentibus abstracti, & ab illorũ conspectu remoti, in religionis Christianæ disciplinam traderentur. Quod non sine magnis animorum motibus fieri potuit. Erat enim res visu mirabilis, à complexu matrum filios auelli: patres liberis affixos raptari, & fustibus etiam contundi: clamores ingentes vbiq; tolli, omniaq; mulierũ plangore & eiulatu compleri. Fuêre, qui rei indignitate perturbati filios in puteos abijcerent. Multi etiam eo progressi sunt amentiæ, vt sibi mortem propria manu consciscerent. Accedebat ad grauiorem gentis miseræ calamitatem, quòd illis, qui tantis iniurijs affecti, in Africam transmittere cupiebant, facultas minimè præbebatur. Rex enim adeò flagrabat cupiditate gentis illius ad CHRISTI religio-

religionem perducendæ, vt partim præmijs alliciendam, partim malo cogendam esse iudicaret. Quanuis igitur nauigandi potestas esset Iudæis ex pactione facienda, id tamen de die in diē differebat, vt mutandi consilij spaciū intercederet. Itaq; cùm in principio fuissent illis tres in Portugallia portus aßignati, vndè conscenderent, interdixit, nè quisquam ex illis aliundè, quàm ex Olysipponensi portu solueret. Quo factum est, vt innumerabilis Iudæorum multitudo Olysipponem conflueret. Interim verò dies dicta præterfluxit, ita, vt esset illis necesse, qui nondum emigrare potuerant, libertate spoliari. His tandem malis pleriq; victi, Christianam religionem aut ex animo profiteri, aut saltem callidè simulare maluerūt, quàm vitam in tāta acerbitate traducere. Cum fidei igitur Christianæ confessione, fontibus sacris abluti, & filios, & libertatem recuperârunt, multisqúe à Rege præmijs clementer inuitati, in Portugalliæ regnis satis commodè vitam exegerunt. Fuit quidem hoc nec ex lege, nec ex religione factum. Quid enim? Tu rebelles animos, nullaq; ad id suscepta religione constrictos, adigas ad credendum ea, quæ summa contentione aspernantur & respuunt? Idq; tibi assumas, vt libertatem voluntatis impedias, & vincula mentibus effrenatis inijcias? At id neq; fieri potest, neq; CHRISTI sanctißimum numen approbat. Voluntarium enim sacrificium, nō vi malo coactum ab hominibus expetit: neq; vim mentibus inferri, sed voluntates ad studiū veræ religionis allici et inuitari iubet. Porrò autem quis sibi id arrogare potest, quod solus diuinus spiritus efficit in eorum animis, qui non ad extremum vitæ spiritum illius benignitati repugnare contendunt? Ille namqúe solus est, qui mentes illustrat, & allicit, & inuitat: & eos, qui tantum munus non

animo

animo pertinaci & ingrato repudiant, ad CHRISTI confeßionem & societatem perducit. Postremò quis non videt, quàm indignum sit, hominibus in religionis studio suspectis tot mysteria, tot res sacrosanctas, tantam rerum diuinarum rationem committere? Et sceleris occasionem ijs, qui Christi disciplinam ludibrio habent, inconsideratè præbere? Et ita religionem per religionis simulationem indignißimè violari? Regis tamen animus multis meritò laudandus esse videtur, quòd id religionis studio, vt ea ratione gentis Hebrææ salus constitui aliquando posset, efficeret, maximè cùm viri religionis et doctrinæ opinione præstãtes id licere dicerent, & fuisse iam à principibus Christianis olim factitatum. Nunquam enim defuêre, nec vnquam deerunt, qui ad Principum gratiam aucupandam orationes accomodent. Fructus tamen eximios ex hac Regis actione, quamuis parùm iusta, efferri quotidiè videmus. Eorum namq; filij, qui, vt suspicio erat multis iniecta, fidem nefariè simulabant, vsu, consuetudine, & disciplina, paterniq; sceleris obliuione, CHRISTI religionem sanctè colunt, & vitam ad disciplinam illius instituunt. Hac ratione Iudæi partim in exilium migrârunt, partim Iudæorunt nomen amiserunt. Mauri verò omnes, qui noluerunt à Mahumetis pestifera secta discedere, in Africam se contulerunt. Neque fuit eis aliquod incommodum illatum, quemadmodum Iudæis: nè Christiani, qui in Africa, vel Asia sub Saracenorum ditione viuebant, aliquod ob eam causam malum paterentur. HOC eodem anno Rex de nuptijs, quas appetebat, agere cœpit. Cupiebat enim, vt dictum est, Isabelæ, quæ fuerat Alfonso Ioannis filio nupta, matrimonio coniungi, eò, quòd mores illius atque prudentiam adamaret. Id autem cum Aluaro Fernandi Ducis fratre

fratre, qui plurimùm apud Castellæ Reges poterat, communicauit. Qui cùm operam suam esset Emmanueli ad eã rem pollicitus, in Castellam rediјt, & indè literas ad Emmanuelem dedit, quibus significauit, Regum voluntatem minimè ab eo matrimonij fœdere, quod ipse appetebat, alienam. His literis excitatus Rex, Ioannem Emmanuelem Regio cubiculo præfectum, virum singulari prudentia, ad Reges Castellæ legauit. Fuit hæc legatio Regibus admodùm grata, matrimoniumq́; pactionibus ritè cõfirmatum. Isabela iunior solùm summa vi matrimonio resistebat. Partim namq́; ex dolore, quem ex obitu Alfonsi perceperat, in ea ægritudine versabatur, vt sanari vix posset: partim quòd bis nubere, parùm honestum iudicabat, adduci non poterat, vt in hoc matrimonio parentibus morem gereret. Sed tandem parentum monitis & precibus victa, & hominum religiosorum orationibus inducta, qui illam admonebant, eo coniugio pacem & otium totius Hispaniæ confirmari, parentibus obsecuta est. Interim dum ea, quæ ad Isabelæ in Portugalliam aduentum erant necessaria, parabantur, Emmanuel negotium magnitudine clarum, sempiternaq́; gloria dignum suscepit. Quod vt rectius explicari posit, est totius rei initium altius repetendum.

IOANNES hoc nomine primus, Portugalliæ Rex, q̃ regnũ, magna cũ gloria, hostium incursione liberauit, & clarißimas victorias consequutus est, nè in senectute quidem quidquam de studio gloriæ remisit. Itaq; maximam classem instruxit, qua Septam vrbem, Mauritaniæ maximã, & opulentißimam, atque munitißimam, in ora maritima Gaditani freti sitam expugnauit. Inde fuit oblata occasio Lusitanis, qui in illius vrbis præsidio constituti fuerant, armis latiùs euagandi. Henricus deinde Ioannis filius, cuius

in expugnatione Septæ virtus admodum clara fuerat, hoc institutum longius persequi voluit. Classes igitur ædificauit, quibus Africæ littora, & eas Mauritaniæ regiões, quæ extra fretum ad Austrũ pertinent, infestas redderet. Deinde, cupiditate incensus terras ignotas explorandi, dedit operam, vt ij, quos claßibus præficiebat, multò longiùs progrederentur. Quo studio factum est, vt partim hominum fortium industria, partim variæ tempestatis euentu, nõ solùm bona pars Africæ, quæ ad Aethiopiam pertinebat, verùm & insulæ permultæ in Oceano sub Imperium Lusitaniæ subiungerentur. Quò autem terræ, ad quas nostræ naues appellebant, erant magis longinquæ, maioraq́ in illis monstra versari dicebantur, eò magis animus Principis optimi flagrabat studio remotiora peruestigandi. Fuit enim Henricus, vir animi maximi, & religionis sanctitate clarißimi. Neq; tantùm elaborabat, vt nomen suum clarum redderet, quàm, vt CHRISTI *religionem propagaret: ad quod nihil magis vtile putabat hac nauigatione, vt posset* CHRISTI *nomen apud Barbaras nationes à situ nostro disiunctißimas, ad omnium salutem prodi. Vt autem id commodius efficeret, in ea Lusitaniæ parte, quam Algarbium appellãt, in oppido Sagres nomine, quod abest à promontorio sacro passuum quatuor millia, consedit, vt indè classes mitteret, quæ viam in oras ad Solem orientem sitas aperirent. Nè autem, quò intendebat animus, omninò perueniret, fuit morte prohibitus. Obijt autem anno à* CHRISTO *nato* M.CCCC.LX. *cùm esset natus annos septem & sexaginta. Nullum autem filium reliquit. Nec enim vxorẽ habuit, imò per omne vitæ spatium totius libidinis expers fuit. Illo mortuo, Rex Alfonsus Odoardi Regis, qui fuerat Henrici frater, filius, non potuit propter bella grauißima,*

quibus

quibus fuit exercitus, vltra id, quod fuerat Henrici opera lustratum, classibus explorare. Peruenit tandem regnum ad Ioannem Alfonsi filium, qui tanto studio, tantisque sumptibus huic negotio institit, vt nostræ classes illius auspicio maximam partem Aethiopiæ perlustrarent, eoq́ue peruenirent, quò viri doctissimi olim suspicati sunt, fieri non posse, vt quisquam penetraret. Neque fuit contentus illius regionis cognitione, quæ æquinoctiali circulo subiecta est (sic enim appellant Astrologi illum cælestis plagæ terminum, qui signiferum orbem in partes æquales diuidit: eò, quòd vbi Sol eam cæli partem attingit, æquinoctium fiat) sed effecit, vt nostri longius prouecti, vltra illam regionem, in qua ab extremo ex Australi parte Solis conuersio fit, incognitas terras latissimè perlustrarent. Itaque fuit illis necesse, cùm essent à conspectu Septentrionis remotissimi, vt alia sydera in cælo notarent Septentrioni contraria, ad quæ cursum dirigerent. Sic autem cùm illud certamen fuisset institutum, vt quilibet alium nauigationis longitudine superaret, vt vltra terminum, quem reliqui attigerant, perueniret, factum est, vt inciderent in promontorium, quo nullum vnquam maius in terris apparuit. A parte namq́ue, quæ spectat ad occasum solis, latus illius incipiens, in Austrum adeò longo tractu procurrit, vt vltimus illius terminus ab æquinoctiali plaga gradus circiter triginta quinque distet. Gradum appellant Astrologi Latini trecentesimam & sexagesimam quamque partem earum, in quas omnes cæli atque terrarum plagas tribuunt. Ab æquinoctiali verò regione ad sinum, ex quo promontorium inchoatur, Septen-

*trionem versus,quatuor circiter gradus intersunt. Hi tri-
ginta & nouem gradus efficiunt supra duo millia & sep-
tingenta milliaria. Hæc est illius terræ, quæ promontorium
efficit,longitudo. Ab Ortu verò latus illius multò longius
est. In eo verò flectendo, nostri eiusmodi tempestatibus ia-
ctati & afflictati sunt,vt sæpenumerò omnem spem salutis
abijcerent. Quo factum est,vt Tormentosum illud promō-
torium appellarent. Tormenta enim apud nos,est idem,
quod tempestas aduersa. Flexu promontorij huius explo-
rato reuersi sunt. Cùm autem Ioanni huius promontorij si-
tum & longitudinem demonstrarent, tanta lætitia affe-
ctus est,vt existimaret esse sibi iam aditum in Indiā patefa-
ctum: & quasi felicis euentus augurio commotus,promon-
torium illud, Bonæ spei,nominare iußit. Homines interim
partim Hebræos, partim Christianos, quos industrios &
sagaces esse cognouerat, Alexandriam misit, qui indè in
Aethiopiam, quæ supra Aegyptum est, se conferrent, indè
in Indiam nauigarent,vt qua ratione commodius ille cur-
sus,post illum promontorij flexum, in Indiam confici pos-
set, ab hominibus peritis intelligerent. Classem præterea
parare iußit, qua posset iter illud, quod tanto opere explo-
rare cupiebat, haberi. Hos interim tantos Ioannis conatus
mors oppreßit: qui tamen cum Regni patrimonio,hanc et-
iam nauigationis explorandæ, imperijq́; propagandi curā
Emmanueli quasi hæreditariam reliquit. Multi fuêre ex
illis,quos Emmanuel in consilium adhibere consueuerat,
qui eum ab ea cogitatione conarentur abducere. Dicebant
enim,spem incertam esse,pericula certa & ingentia: na-
uigationem fore difficillimam, Indiamq́; esse à nostris se-
dibus maxima regionum longinquitate distantem: fieriq́;
non posse,vt tam immensi laboris fructus damna,quæ erant
in tam*

in tam periculoso itinere faciēda, compensaret. Cogitaret præterea, sibi cum AEgypti Imperatore, quem Sultanum appellabant, qui plurimum in Oriente poterat, esse dimicādum. Deinde si res ex animi sententia procederet, esse illi grauem inuidiam apud Christianos principes cum magno discrimine subeundam. Si gloriam quæreret, satis magnā gloriā ex Africano bello, si in id totis viribus incūbere vellet, paratam esse. Si vtilitatem sequeretur, vtilitates innumerabiles ex illis Aethiopiæ partibus, quas partim imperio subiectas, partim fœdere deuinctas habebat, percipi posse. Hæc & alia multa dicebantur à Consiliarijs, quæ tamē Regem ab instituto auertere minimè potuerunt. Videbat enim eiusmodi cōsilijs nunquam Henrici aut Ioannis mētē ꝓhiberi potuisse, quò minus iter illud in fluctib. aperirēt, ex quo tā multæ Lusitaniæ rebus vtilitates illatæ fuerant. Intelligebat præterea, diffidentiā esse comitē animi pusilli & angusti: spem verò maximā perpetuò cū animi ingentis altitudine atque singulari virtute coniunctā. Itaq; maluit fortiū Principū exēpla, quibus erat coniunctissimus, imitari, q̄ hominib. nimis cautis, omniaq; pericula metuētib. assētiri. Mouebatur præterea augurio quodā à Ioannis mente & consilio ducto, quo illū viuenē admonuerat, vt pro virtutis insigni, quod regijs insignib. adiungeret, sphærā, in qua sunt cælestis regiōis circuli descripti, gestaret. In quo quidē portendebat futurū, vt Emmanuelis, quē iam vt hæredē intuebatur, opera incognita sydera, vltimæq; Solis orientis & occidentis regiones ad nostrorum hominum cognitionē cum maximo fructu & nominis sempiterni gloria peruenirent. Postremò ardens studium, quo tenebatur Christianæ religionis amplificandæ, eum hominibus timidis auscultare nullo modo sinebat. Fernandum igitur Laurentium,

virum impigrum, & authoritate non mediocri præditum, accersit, eiq; vt classem, quàm celerrimè poßit, ornet, & omnibus rebus instruat, præscribit. Vascum præterea Gamam, hominem nobilem, & singulari animi robore præditum, cui multum fidebat, euocari iubet, eiq; classis imperium tradit, & quid ab illo fieri vellet, demōstrat, multisq; verbis illum ad rem strenuè atque prudenter agendā adhortatur. Suscipit Gama prouinciam, summasq; Regi gratias agit, atque postulat, vt illius frater Paulus Gama, quē propter insitam virtutem vnicè diligebat, illi socius ascribatur: quod Rex facillimè conceßit. Fuit claßis intra breue tempus ornata & instructa rebus omnibus ad tā longam nauigationem necessarijs. Erat illa quidem exiguo numero hominum, propterea quòd magis Orientis explorandi, quā expugnandi gratia tunc adornaretur. Quatuor enim naues fuerunt, è quibus vna cōmeatu tantū erat onusta. Naui p̄toriæ Vascus Gama p̄fectus erat, alteri verò Paulo Gama, tertiæ Nicolaus Coelius: quartæ verò, quæ cōmeatus supplementum conuehebat, Gundissalvum Nonium præficiunt. Aberat Olysippone prope littus quatuor passuū millia templum sanè religiosum & sanctum ab Henrico in honorem sanctißimæ virginis ædificatum: quod postea alterius amplitudine & magnificentia, quod Emmanuel illi coniunctum in honorem eiusdem diuinæ virginis à fundamentis extruxit, nomē amisit. In id Gama pridie illius diei, quo erat nauem conscensurus, se recepit, vt noctem cum religiosis hominibus, qui in ædibus templo coniunctis habitabant, in precibus & votis consumeret. Sequenti die cū multi non illius tantùm gratia, sed aliorum etiam, qui illi comites erant, conuenißent, fuit ab omnibus in scaphas deductus. Neque solùm homines religiosi, sed reliqui omnes vo-

ce

ce maxima cum lacrymis à Deo precabantur, vt benè & prosperè illa tam periculosa nauigatio omnibus eueniret, & vniuersi re benè gesta incolumes in patriam redirent. A multis tamen interim is fletus atque lamentatio fiebat, vt funus efferre viderentur. Sic enim dicebant: En quò miseros mortales prouexit cupiditas & ambitio? Potuit ne grauius supplicium hominibus istis constitui, si in se scelestũ aliquod facinus admisissent? Est enim illis immensi maris longitudo peragranda, fluctus immanes difficillima nauigatione superandi, vitæ discrimen in locis infinitis obeundum. Non fuit multò tolerabilius, in terra quouis genere mortis absumi, quàm tam procul à patria marinis fluctibus sepeliri? Hæc & alia multa in hanc sententiam dicebant, cùm omnia multò tristiora fingere præ metu cogerentur. Gama tamen quamuis lacrymas suorum desiderio funderet, rei tamen benè gerẽdæ fiducia confirmatus, alacriter in nauem faustis ominibus conscendit, vij. Id. Iulij, anno à Christo nato. M.CCCC.XCVIJ. Qui in littore consistebant, non prius abscedere voluerunt, quàm naues vento secundo plenißimis velis ab omnium conspectu remotæ sunt. DVM HAEC geruntur, affertur Emmanueli nuncius, omnia, quæ ad Isabelæ matrimonium pertinebant, esse iam à Regibus Castellæ pro dignitate comparata. Itaque Sintra, quod oppidum est ad radices Montis Lunæ situm, vbi tunc se continebat, Eboram proficisci contendit, eoq́ue multos homines primarios conuenire iubet. Isabela maior cum Isabela iuniore illius filia Valentiam Alcantaræ, quæ est prope Portugalliæ confinia, similiter venit. Fernandus Rex adesse nõ potuit, inualetudine filij Ioãnis impeditus, à quo tunc abesse inhumanũ reputabat. Sic enim erant inter virum et vxorẽ officia dispertita, vt illa filiã deduceret, ille

verò cum ægroto filio Salmanticæ remaneret. Sic tamen
erat inter eos constitutum, vt cùm primùm Ioanni me-
liusculè fuisset, Fernandus ad filiam cohonestandam se Va
lentiam conferret. Cùm tamen nuptiarum dilatio maior
esset, quàm Emmanuelis desiderium pati facilè posset,
scripsit ad Isabelam Reginam, se libentissimè, si ei commo-
dum videretur, Valentiam profecturum, vt ibi vxorem
acciperet. Consuluit Regina virum per literas. Qui respō-
dit, se eo tempore non posse à filio diuelli, eò, quòd vita illius
esset propter morbi grauitatem ad extremum discrimen
adducta. Quòd si vellet Emmanuel Valentiam ire, illius vo
luntati minimè repugnaret. Illum tamen admoneret, vt
magnum comitatum vitaret, omniaquè maioris lætitiæ si-
gna in aliud tempus differret. Regina continuò Emma-
nueli scripsit, vt, cùm illi videretur, eò contenderet. Is nul-
lam moram interposuit, quin Valentiam peteret. Hîc fuit
Reginæ de morte filij nuncius allatus, quem illa taciturni-
tate compressum tenuit, nè generum mœstitiæ suæ partici-
pem efficeret. Id tamen diu Emmanuelem latere non po-
tuit. Itaque postulauit à socru, vt antè, quàm ea fama ad
aures Isabelæ vxoris suæ perueniret, liceret sibi illam in
Portugalliam secum ducere. Sic igitur Eboram se contu-
lit: vbi tandem vxori mortem Ioannis indicauit. Quod illa
tulit molestissimè. Ob huius Principis mortem omnis Hi-
spania in luctu & squalore versata est, Castellæ præsertim
& Aragoniæ populi, eò, quòd viderent, omnem masculæ
prolis spem Regibus esse sublatam. Non enim alium filium
marem habebant præter Ioannem. Is autem vxorem du-
xerat Margaritam, Maximiliani Imperatoris filiam, qui
superiorem Pannoniam, quam nunc Austriam appellant,
imperio continebat. Ea verò quo tempore Ioannes obijt, v-
terum

terũ ferebat. Illa tamen tenuis spes, quã homines habere poterant de Margaritæ partu, nè regnũ ad principes externos perueniret, fuit intra paucos dies abortu illius incisa. Sic factum est, vt ius hæreditatis, qđ Ioãnes habebat, ad Isabelã sororẽ perueniret. Omnes enim illa sorores ætate antecedebat. Emmanuel interim nullo modo regni vigilanter administrandi studium intermittebat. Operam igitur eo tempore dedit, vt iura possessionum, & immunitates populis sub certis conditionibus attributæ, & prouinciarum, & vrbium, & oppidorum confinia perscriberentur, vt lites dirimi, & ciuitatum iura constitui, & terminorum ratio constare posset. Huius anni fine cùm Regina iam grauida esset facta, Reges Olysipponem se contulêre: ibi à Castellæ Regibus literas accepêre, quibus nurus abortionẽ significabant, & admonebant, vt in Castellam iter haberent, vt tãquam legitimi regnorum hæredes à populis fidem acciperent. His literis Rex cùm videret illud iter sibi necessariò suscipiendum, concilium rursus indixit, in quo multas leges, quæ videbantur esse salutares, instituit. Anno autem sequenti, qui fuit à Christo nato. M.CCCC.XCVIIJ. kalen. Aprilis Olysippone proficiscuntur, trecentis tantũ equitib. comitati. Id enim Reges Castellæ ab eis postulârant, nè secũ maximam turbam ducerent, vt vitarẽtur dissidia, quæ inter Castellanos & Portugallenses in huiusmodi Regũ congressibus, leuissimis de causis excitari plerunque solent. In hoc tamen comitatu erant viri nobilissimi, inter quos fuit Georgius Ioannis Regis filius, in quem tunc, quamuis puer esset, oculos oẽs vbiq; conijciebant, & specie filij commoniti, patris nomen grata prædicatione celebrabant. Ibant autem omnes atrati, vt mœstitiam, quæ animos omniũ propter obitũ principis Ioannis occupârat, habitu lugubri de-

monstrarent. Regibus Castellæ fines ingressis obuiam prodijt Metimnæ Sidoniæ dux, atra veste similiter indutus: qui, vbi primũ illis appropinquauit, ex equo desiliuit, eorumq́ manus osculatus est. Idem faciebant reliqui principes, & omnes, qui erant vel nobilitate, vel dignitate præclari. In omnibus autem ciuitatibus & oppidis, admirabilis hominum frequentia & celebritas illis occurrebat, & faustis acclamationibus insitam ex eorum aduentu lætitiam significabant, magniq́ sumptus ab hominibus, qui opibus & potentia præstabant, vbiq; eorum gratia fiebant. Cũ Toletum appropinquarent, Fernãdus vrbe egressus, illis obuiam processit, et vtrumq; valdè amanter, vt tantæ necessitudinis ratio postulabat, amplexus est. Ad portam Principes ciuitatis illos expectabant, vt se illorum subditos, et verbis & deimisso corporis habitu, et reliquis signis in Hispania vsitatis indicarent. Indè, cùm iam aduesperasceret, sub aurea vmbella in templum deducuntur: factaqúe precatione, discedunt, & in Regiam intendunt, in qua tanta lætitia fuerunt ab Isabela excepti, vt videretur omnem ex animo dolorem, quem ex morte filij acceperat, eorum aduentu depulisse. Deinde cùm Rex omnes nostros satis benignè alloqueretur, Georgium tamen multò honorificentius accepit. Non autem passi sunt Castellæ Reges, multos dies intermitti: operamqúe dederunt, vt id sine cunctatione fieret, cuius gratia concilium Regni totius indixerant, & generum atque filiam euocârant. Die dominica, quæ sequuta est, Emmanuel & Isabela in templum deducti sunt. Dux Metimnensis, cuius paulò antè mentio facta est, pedibus ad Emmanuelis latus incedens, habenam equi illius manu tenebat: à læua verò Friensis Dynasta simile officium Isabelæ iuniori præstabat. Hoc etiam modo magnus equitum

Magi-

Magister à dextera, Dux Albanus à læua Fernandum & maiorem Isabelam deducebant. Archiepiscopus Toletanus rem diuinam singulari cæremonia atque sanctitate peregit. Religione ritè procurata, Fernandus & vxor assurgunt, ille generum, illa verò filiam manu apprehendit, & vtrunque in sellis in sublimi positis, & pulcherrimè instratis collocant, ipsiqúe in alijs sellis ad eorum latera consident. Ciuitatum procuratores in subsellijs ordine iam à multis ætatibus in Hispania recepto disponuntur. Principes, vt fortè cuique locus obuenerat, ita eum sine offensione cuiusquam occupant. Amicè namqúe Fernandus illos admonuerat, nè inter se de locorum dignitate contenderent. Se enim molestissimè laturum, si id, quod summa animorum consensione geri cupiebat, intempestiua dissensione turbaretur. Silentio deinde facto, vir quidam Iuris ciuilis eruditione præstans, qui dicendi peritus habebatur, assurgit, orationemqúe luculentam habuit, qua pacis commoda, Hispaniæ totius otium & tranquillitatem, incrementum imperij, & reliquas vtilitates, quæ ex ea Regnorum coniunctione sequi videbantur, exposuit. Hortatus est deinde principes & ciuitates, vt Emmanuelem & Isabelam, quos Regum suorum hæredes esse videbant, certatim amarent, & colerent, summaqúe illis fide rebus in omnibus inseruirent, sperarentqúe, eos, quos iam sciebant esse regijs virtutibus ornatissimos, similes futuros eorum Regum, quibus erant tempore à Deo constituto successuri. Deinde ad Emmanuelem & Isabelam conuersus, eos admonuit, vt cernerent animo, quod eis munus imponeretur. Eorum namqúe officium esse, consulere populis, tueri innocentiam, coercere improbitatem, dare salutem, propulsare pericula, conseruare, & bonis omni-

bus amplificare Remp. Hæc vbi perorauit, quidam sacrorũ Antiſtes aſſurrexit, & librum, qui Euangelia & ſacrorũ retionem continebat, explicuit, & in medio illius Crucem auream impoſuit, deinde cum libro ad Principes hæredes acceßit, eisq́; dixit, vt manibus Crucem tangerent. Cùm deinde is verbis præiret, ipſi ſeſe ſanctißimo iureiurãdo cõſtrinxerunt, fore, vt iura populis adminiſtrarent, libertatẽ Reip. conſeruarent, omniumq́; ſaluti ſumma contentione proſpicerent. Hoc facto, magnus equitũ Magiſter librum è Patriarchæ manibus aſſumit, illumq́; tenens iurat, ſe Emmanuelem & Iſabelam pro veris & legitimis ſuorũ Regũ hæredibus habiturum, eorumq́; imperio ſemper obedientẽ futurũ, ſummaq́; fide pro eorum amplitudine et dignitate pugnaturũ. Deinde reliquos principes & ciuitatum legatos eodem iureiurando conſtrinxit. Tum omnes ordine ad Principes, quibus fidẽ dederant, accedũt, eorumq́; manus oſculantur. Quod tamẽ Toletani ciues eo in loco facere noluerunt. Non erit autem abs re, explicare rationem, quãobrem Toletani officium illud tunc obire noluerint, vt intelligi poßit, quàm leuibus de cauſis plerunque ſoleant in populis, niſi malo naſcenti prudenter fuerit occurſum, turbulenta dißidia concitari. FVIT OLIM in Hiſpania inter Burgenſem & Toletanam ciuitatem, quæ reliquis anteire videbantur, de dignitate ſumma contentio, cùm Burgenſes ciuitatẽ ſuam eſſe Caſtellæ metropolim conſtanter aſſererent, Toletani verò Hiſpaniæ principatum ad ciuitatem ſuam reuocarent. Neque lis vnquam dirimi potuit, nec vlla conditione fieri, vt vna ciuitas alteri quidquam de iure ſuo remitteret. Itaq; periculũ erat, nè, quoties Reges concilium euocarent, ij, qui ciuitatis vtriuſque nomine conuenerant, ad manus venirent. Alfonſus igitur

hoc nomine vndecimus, cùm Compluti indictum conciliũ haberet, vt hanc controuersiam aliqua ratione tolleret, in omnium conuentu, antequam litis vlla mentio fieret, inqt: Toletanos scio imperata libentißimè facturos, loquantur Burgenses. Hac Regis oratione conquieuêre, cùm vtrique se prælatos existimarent. Toletani quidem, quòd Rex ante omnes eorum nomine locutus esset: Burgenses verò, quòd primi omnium per se sententiam dixissent. Hanc deinde consuetudinem Reges omnes Castellæ sequuti sunt, quoties concilium est ab illis indictum. Alicuius tamen contentionis vitandæ gratia, noluêre Toletani in illo conuentu illud officium facere: sed postquam à templo discessum est, antequam Reges in ædes Archiepiscopi, vbi paratum & instructum erat conuiuium, peruenirent, in ipsa via, ad Emmanuelem & Isabelam suppliciter adeuntes, eorum manus osculati sunt. Dimisso concilio, Fernandus Aragoniam cum vxore & genero atque filia petere contendit, vt similiter atque in regno Castellæ fecerat, illius regni fidem principibus obligaret. Iter autem ita fecerunt, vt quacunque pergerent, effusa multitudo illis obuiam cum incredibili voluptatis significatione prodiret, multiq; Dynastæ, & ciuitates etiam permultæ omnia, quæ ad victum & regiũ luxum erant necessaria, abundè subministrarent. Cæsaream tandem Augustam peruenêre kalendis Iunij. Fuerunt autem ab ea ciuitate cum admodum solenni pompa, immodicisq; cæremonijs de more gentis illius excepti. Paucis deinde diebus ad quietem sumptis, statuit Fernandus, vt Cæsaraugustani, perinde atque fecerant Castellani, sine vlla mora fidem Emmanueli & Isabelæ verbis conceptis obligarent. Negârunt Cæsaraugustani, id sibi licere, antequam ciues Valentini, & Barchinonenses, qui suarũ

ciuitatum iura tuerentur, eò cõuenirent. Institit nihilo secius Fernandus, non esse cur illos expectarent, quos sciebant idem officium suo tempore atque loco præstituros. Neque esse illis in re minimè dubia cunctandum. Respondent, non esse rem adeò facilem, vt non magnam consultationem requireret. Se de fide danda minimè dubitare, sed de modo & conditione, qua erant fidem daturi. Ad eam autem deliberationem commodius habendam, opus esse sociorum aduentu, vt communis causa communi etiam consilio sustineri posset. Quod si vellet, vt ipsi statim fidem suam astringerent, se id libenter facturos, ea tamen conditione, vt prius Emmanuel & Isabela iurarent, fore, cùm primùm venirent in regni possessionem, vt iura & immunitates, quæ Fernandus ipse Aragoniæ populis abstulerat, sine vlla cunctatione restituerent. Respondet Fernandus, se nulla conditione passurum, vt ea, quæ propter summam iniquitatem sublata fuerant, populis, qui illis abutebantur ad innumerabiles iniurias, redderentur. In his altercationibus fuêre tres menses cum non mediocri Regum offensione consumpti. Cùm verò multæ causæ dissensionis intercederent, illa tamen potissimùm Regum animos perculit, quòd dicerent Cæsaraugustani, hoc iure semper Aragoniæ regnum fuisse, vt nunquam imperium fœminæ vllius acciperet. Quòd si Rex sine prole virili decederet, esse populis liberum, euocato concilio eum Regem eligere, quem regno propter virtutem dignum iudicarent. Interim verò Cæsaraugustani de libertate soliciti, clanculum arma in certas domos comportare, vndique præsidia comparare, colloquia inter se de communibus rebus habere: nihilquè omninò prætermittere, quo ius suum modis omnibus retinerent. Sed omnes hos motus sedauit Isabelæ

belæ iunioris partus. Octauo enim kalen. Septembris peperit filium, cui fuit inditum nomen Michael. Huius nepotis exortu tanta fuit affectus lætitia Fernandus, vt contineri non posset, quin voce maxima omnibus de nato Principe, Hispaniæ totius hærede, gratularetur. Sed vt sunt res humanæ fluxæ & instabiles, summæqúe lætitiæ exitu tristissimo sæpenumerò concluduntur, illa summa Regum voluptas, illæ principum gratulationes, & ciuium plausus in acerbissimum mœrorem subitò conuersi sunt. Isabela namqúe, antequam pareret, ægrotabat, & quò magis appropinquabat partus, eò maiora signa imbecillitatis ostendebat. Cùm verò filium enixa fuisset, tanta vis sanguinis ex illa profluxit, vt vires eam omninò deficerent, vsque eo, dum extremum spiritum in complexu patris ederet. Eluxit autem in illa singulare pudoris, & probitatis, & prudentiæ, & religionis specimen, quarum etiam virtutum in illo vltimo vitæ actu claram significationem dedit, cùm ea diceret et testificaretur, quibus posset intelligi, eam parùm de hac misera vita, multum verò de illa sempiterna cogitare. Funus fuit cum multis omnium lacrymis inductum. Emmanuel vbi funeri iusta persoluit, & ea, quæ fuerant testamento legata, distribuit, à Fernando & Isabela magno cum dolore, vt in Portugalliam rediret, diuulsus est. Non potuit enim discessus ille absque fletus acerbi renouatione fieri, cùm veniret illis in mentem, quali filia fuissent orbati, & Emmanuel in memoriam reuocaret, se vxorem omnibus virtutibus ornatissimam amisisse. Fuit autem à multis principibus in Portugalliam vsque deductus. SED CVM esset in itinere, in oppido nomine Aranda, quod Durius alluit, misit ad Alexandrum legatos, qui eum admonerent, vt rebus ECCLESIAE pro-

prospiceret. Nam mores esse profligatos, pietatis studium restinctum, flagitiorum licētiam solutam, res sanctißimas pretio indignißimis addici. In vrbe, quæ fuerat pietatis & sanctimoniæ domicilium, officinam impudentiæ atq; sceleris institui, Ecclesiamque Romanam insigni infamia flagrare, remque esse in extremum penè discrimen adductā. Proinde se illum orare & obsecrare, & per CHRISTI *sanguinem obtestari, vt iret obuiam sceleri, resecaret libidinem, coerceret auaritiam, moresque laxos disciplina seueriore deuinciret, tantumq; munus pro dignitate tueretur, & Rempub. Christianam, quæ tantis vitiorum exēplis erat à studio pietatis auersa, pietatis exemplis ad officium reduceret. Legati fuêre Rodericus Castrensis, Enricus Coutinus, & Fernandus Coutinus, viri claris natalibus orti, & prudentia non vulgari præditi. His autem mandauit, vt hanc legationem cum Fernandi Regis legato communicarent, quem Fernandus, vt cum Emmanuele Cæsaraugustæ constituerat, ea etiam de causa erat Romam missurus. Vbi legatos misit, iustis itineribus in Portugalliā rediit, & Olysipponem peruenit, tertio idus Octobris. Ibi per literas Fernandi et Isabelæ certior factus est, Michaelem filium suum summa Castellæ & Aragoniæ consensione fuisse legitimum Principem, & regnorum illorum hæredem declaratum, fidemque illi ab omnibus publicè datam. Rogabant autem, vt idem in Portugallia fieret: id enim valdè ad regnorum tranquillitatem pertinere. Emmanuel igitur anno sequenti, qui fuit à* CHRISTO *nato* M.CCCC. XCIX. *ad eam rem sine vlla mora peragendam, concilium indixit. Omnes sine vlla recusatione conueniunt. Is ab omnibus postulat, vt fidem dent, se Michaeli ipsius vnico filio, tanquam successori legitimo fore semper*

per, postquam ille ad regnum perueniret, obsequentes. Illi priusquam fidem darent, ab eo postulârunt, vt nomine filij promitteret, idq́ue iuramento confirmaret, vt nunquam neque iurisdictiones, neque vectigalium administrationes, neq; artium præfecturæ ad Portugalliæ ditionem pertinẽtes, siue citra, siue vltra mare, alicui, qui non esset natura Portugallensis, vllo tempore, aut conditione mandarẽtur. Quod Emmanuel facilè concessit. Illi igitur fidem publicè absenti Michaeli dederunt: & Emmanuel promissionis suæ fœdus propria ipsius manu consignatum iussit, vt publico testimonio ad memoriam sempiternam confirmaretur. Et hæc quidem eo anno in Lusitania gesta sunt. At legati, qui ab Emmanuele Romam missi fuerant, cùm primùm Romam peruenêre, omnem legationis rationem cum Garsia Lasso Fernandi Regis legato, vti fuerant iussi, communicant. Re itaque deliberata, omnes ad Pontificem adeunt, eumq́ue Regum nomine suppliciter orant, obsecrant, & obtestantur, vt velit flagitiorum incendiũ pietatis studio & iudiciorum seueritate restinguere. Neque semel hoc ab illo libera voce contendunt, sed sæpius instant & vrgent, & publico etiam testimonio postulata consignant, vt esset omnibus testatũ, nihil ab Hispaniæ Regibus omissum fuisse, quod ad labentis Ecclesiæ instaurationem pertineret. Quæ quidem admonitio hunc fructum habuit, vt Pontifex deinceps non ita dissolutè Rempub. gerere videretur. Præ se autem tulit, admonitionem illam sibi non ingratam accidisse. Non post multos dies nuncium ad Emmanuelẽ misit, cum donis ab illo solemni precatione consecratis. Dona autem fuerunt ensis & pileus. Ea dona Emmanuel grata voluntate prosequutus fuit, nunciumq́ue muneribus ornatum dimisit, Pontificiq; per literas declarauit, se fore semper, vt

per, vt

per, vt eum religio facere admonebat, studio illius incensum. Hoc eodem anno, quinto Idus Iulij Emmanuel primum nuncium de rebus Indicis auspicio suo exploratis accepit. Quod quemadmodum gestum fuit, est ab initio repetendum. GAMA vbi primùm soluit Olysippone, cursum ad Fortunatas insulas direxit: deindè Insulam, quam appellant Sancti Iacobi, quæ respicit Aethiopiam, lustrauit. Indè verò, vt in mandatis habebat nauigationem Solis ortum versus instituit, donec terram conspicatus est, & ad eam continuò naues appellere iußit: in magnumq́ sinum ingressus, vela cõtrahere, anchorasq́ dimittere præcepit. Nicolaum deinde Coelium misit, vt ad oram illam propius accedẽs, exploraret, an esset aliquis fluuius, ad quẽ se aquandi gratia conferrent. Tres enim menses aduersis tẽpestatibus agitati, in illius oræ nauigatiõe cõsumpserant, & aquæ inopia laborabant. Coelius vt fuerat iussus, littora illa perlustrãs, in fauces fluminis incidit, cuius aquæ erant dulces, & riparum vestitus viridißimi. Quod cùm Coelius Gamæ nunciasset, is ad eam partem vela cõtinuò fieri iußit, vt omnes aquari atq; lignari possent. Ibi Phocas ingẽtes, quarũ magna copia erat, ceperunt, & earum carnibus refecti sunt. Hoc autem erat Gamæ institutum, vt qbuscunq; terris insisteret, mores gentis & instituta pdisceret. Itaq; dedit negotiũ certis hominibus, vt aliquẽ ex illis, q regionẽ eam colebãt, vel astu, vel vi caperẽt, ex quo posset id, quod volebat, cognoscere. Fuerũt aũt ad illũ perducti homines colorati, breui & crispo capillo, quorũ tamẽ linguã nemo ex illius comitatu, qui multas Aethiopiæ linguas nouerant, intellexit. Fuêre tamen à Gama benignè accepti, atq; vestiti, & muneribus, quibus capiebãtur, allecti, vt alios ad nostros pducerent. Munera fuêre tintinabula,

bula, & vitrei globuli, & alia eiusmodi. Fuit deinde nostris cum illa gente familiaritas instituta, cùm Aethiopes illi multa supportarent ex illis fructibus, & carnibus, quas tellus suppeditabat, quæ ad victum erant valdè necessaria: & illos nostri vestibus minimi pretij, & rebus leuißimis, quas illi tamen plurimi faciebant, ornarent. Signis autem & nutibus, quid alterutri ab alteris fieri vellent, significabant. Sed hanc consuetudinem vnius hominis amentia diremit. Qui cùm in eorum familiaritatem se penitùs immersisset, petijt à Gama, vt liceret sibi in illorum intimas sedes penetrare. Deductus igitur ab eis, cùm illi in via Phocam ingentē interfecissent, fuit illius carnibus satis opiparè & apparatè, vt illi quidem suspicabantur, acceptus. Is cùm dapes appositas, quòd non essent sui stomachi, fastidiret, se cōtinuò in naues recipere voluit. Illi eū humanißimè ꝓsequuntur. At is certus esse non poterat, an truderetur ad suppliciū, an potius honoris gratia tāto comitatu septus duceretur. Metus tamē omnia tristiora fingere cogebat. Itaq; vbi littori appropinquârūt, quasi vinctus traheretur, opem magnis vocibus implorauit: nostri subsidio occurrerunt. Illi fugæ se repentè mādârunt. Gama cū reliquis ducibus in terrā descēdit, vt facilius posset solis ab æquinoctiali plaga discrimē in Astrolabio contēplari. At illi, q̄ fugerāt, in sylua, vbi arma reposuerant (ignorabant enim quali animo nostri ad eas oras accederent) se occultabant. Arma verò, quibus plurimùm vtebātur, erant cornua quædā acutißima hastis ꝑfixa, q̄bus summa vi cōtortis, non leuius vulnus infligebant, q̄ si præacuta iacula cōiecissent. Ibi igitur cùm nostri in littore sine vlla ꝑiculi suspicione versarētur, illi ex latebris emersi prouolāt, & in nostros impetū faciunt, & multos cōuulnerāt, inter quos Gama in pede vuln9 accepit.

Nostri

Nostri se multò celeriùs, quàm fuerant opinati, recipiunt. Ita factum est, vt vnius hominis vesani temeritas aquationem illam infestam redderet. Sinum illum nostri sanctæ Helenæ sinum nominant: fluuiũ verò eadem ratione Sancti Iacobi nomine notandum existimârunt. Vt enim solennes dies cadebant, qui erant Diuorum memoriæ consecrati, ita nostri nomina terris, & insulis, & fluminibus incognitis, quæ diebus illis primùm viderant, imponebant. Anchoris indè solutis, iter Austrum versus instituunt, promõtoriumq; Bonæ spei superare contendunt. In illo autẽ cursu valdè Gamæ virtus enituit. Fluctus erant immanißimi, tempestates perfrigidæ & aduersæ: tenebræ verò aßiduæque procellæ, cùm semper in illa regione statis temporibus, quibus sol Septentrionalem plagam lustrat, valdè horribiles sint, atque pertimescendæ, tum illis, qui nondum fuerant eos fluctus experti, tantum terroris inijciebant, vt omnem spem salutis abijcerent. Naues enim ita iactabantur, vt modò nubes contingere, rursus in imas profundi voragines detrudi viderentur. Ad hoc malum accedebat, quòd vltra progredi nequibant. Demißis igitur velis, ventis obsequi cogebantur, ita tamen, vt varios flexus atque reflexus inirent, ne retrò cederent, sed tempestatis aduersæ finem in fluctibus expectarent. Quoties verò aliquid laxamenti dabatur, homines exanimati metu Gamam circunsistebant, illumq; orabant & obsecrabant, nè vellet se hominesq; illius fidei commissos tam horrendo genere mortis extingui. Fluctibus diu repugnari non posse: cederet tẽpestati, & classem, antequam fluctibus mergeretur, in patriam reduci permitteret. Cùm is constanti animo postulata reijceret, multi de nece illius coniurationem habuerunt. Id cùm Gama Pauli fratris indicio cognouisset, insidias

summa

ſumma vigilantia declinauit, & vincula magiſtris iniecit, ipſeq; per ſe ſummi magiſtri munus obiuit. Tandem cùm multis diebus hanc tempeſtatis, atque perfidiæ molem inuicto animo pertuliſſet, tempeſtas commutata eſt, & ipſe cum reliquis ducibus ad finem promontorij peruenit, quod omnes. xx. die Nouembris cum incredibili lætitia flectere incæperunt. Arbitrabantur enim eo ſuperato nihil ſibi impedimento futurum, quò minus eò, quò tendebant, feliciſſimè peruenirent. Ita verò nauigabant, vt nunquam à terra procul abcederent, & illius ſitum & fertilitatem cum iucunditate perciperent. Videbant enim ingentes ſyluas, & denſa nemora, & pecudum & armentorum greges innumerabiles, & hominum etiam multitudinem, qui paſſim vagabantur. Sunt autem homines, colore & ſpecie illis ſimillimi, qui in ſinu ſanctæ Helenæ viſi fuerant. Cùm loquuntur, ſingultire videntur: nudi ambulant, pudenda ligneis vaginis includunt: fiſtulis vtuntur, quas non admodùm abſurdè modulantur. Tuguria ſibi ex lateribus ſole aduſtis, aut è terra faciunt, quæ culmis deinde atque congeſtis glebis contegunt. In promontorij illius latitudine ſuperanda noſtri quinq; dies poſuerunt. xxv. die Nouembris promontorium ſuperant, atq; ad Septentriones curſum inflectunt. Ab vltimo promontorij flexu, qui ad orientem ſpectat, abeſt ſinus, quem noſtri Sancti Blaſij aquationem appellant. cc. & . xx. paſſuum millia. Tellus eſt fertilis: nutrit elephantos ingentes, & quamplurimos boues valdè opimos, quibus incolæ clitellas imponunt, eiſq; pro iumentis vtuntur. In intimo ſinu eſt parua quædam inſula, ad quam noſtri aquandi gratia naues appulerunt. Ibi phocarum armenta cōſpexere admiranda quadam multitudine. In quibus inerat tanta feritas, & truculentia, vt in ho-

mines irruerent. Aues etiam eo in loco visæ sunt, quas incolæ appellant Sotilicarios, pares anseribus magnitudine: plumis minimè vestiuntur, alas habent similes alis vespertilionum: volare nequeunt, sed explicatis alarum membranis, cursum celeritate summa conficiunt. Indè, carnibus emptis, & aquatione facta, nostri profecti sunt. Octauo die Decembris subita quædam tempestas illos vehementer exterruit, & à terræ conspectu procul abstraxit. Sedata verò tempestate, rursus ad terram propius accedunt. Cùm enim nondum esset nostris in illis regionibus nauigandi ratio penitùs explorata, minimè tutum videbatur, à terra lõgius abduci. Vident autem paruas insulas, quæ paulò longius. CC. XXX. passuum millibus aberant ab eo loco, vbi vltimam aquationem fecerant. Erant autẽ amœnißimæ, arbores altißimæ, prata viridißima, pecora innumerabilia, quæ paßim vagabãtur. Erat summa tranquillitas, pelagus profundũ, ita, vt sine periculo possent ad terram accedere, & qualis esset cũ iucunditate perspicere. Sic omnem illam oram legentes, decimo Ianuarij die insequentis anni, magnam hominũ & mulierum multitudinẽ in terra inambulare conspiciunt. Erant omnes colore subnigro, vt reliqui, quos in oris illis viderant, corpore procero, et specie liberali. Hic Gama proras ad terram flectere iubet. Misit deinde virum linguarum peritißimum, qui nomine, illius gentis Rectorẽ honorificè salutaret, eiq́; munera deferret. Fuit nuncius libenter acceptus, & cum muneribus illis, quæ tellus ferebat, dimissus. Hæc gens erat reliquis humanior, & lautius vitam instituebat: brachia armillis æneis ornabat, et capita similiter æneo cultu amiciebat. Viri pugiones gestabant cum manubrijs stanneis non admodum inscitè fabrefactis: vaginæ aũt erant ex ebore. Hîc reliquit Gama duos

exules,

exules, qui mores & cultum gentis exactè perdiscerent. Erant enim in ea classe decem homines capite dānati, quibus fuerat ea lege vita concessa, vt quibuscunque in locis à Gama relicti fuissent, regiones lustrarent, hominumq́; mores & instituta cognoscerent. Indè profecti, decima quinta die Ianuarij ad fauces ingentis fluuij peruenêre, cuius ripas vndiq; arbores fructibus onustæ diffusis latè frondib. opacabant: tellus erat herbida, & amœna. Hîc iactis anchoris continêre, vt sequenti die (Sol enim iam præcipitabat) terræ cultũ diligenter inspicerent. Manè verò conspiciunt multos homines eiusdem propè coloris & cultus, lintribus inuectos ad naues tendere. Qui simul atq; ad eas accessêrunt, sine vlla fraudis suspicione conscenderũt, fuerumq́; à nostris cibo atq; potu liberaliter accepti. Linguā tamē eorum nemo ex nostris quiuit intelligere. Nutib. tantũ, quidquid exprimere volebant, significabant. Post tres dies venêre quatuor viri regionis illius principes, vt Gamā salutarent, & classem nostram viderent. Erant autē hi paulò elegantius culti: quos Gama appositis epulis inuitauit, & vestibus sericis ornauit: quibus illi non mediocri lætitia se affectos esse demōstrârunt. Sed nec ab illis intelligi quidquā potuit, per quod nostri possent, quā longo ab India, aut quā prope essent, aliqua ratione suspicari. Vnus tamen malè Arabicè dixit, ad regionem, vndè paucis illis diebus venerat, naues eiusmodi formæ atq; magnitudinis, qua nostras esse conspiciebat, frequenter appelli, quæ quidem non erat ita magno interuallo ab eo portu disiuncta. Nostri cùm id audirent, in spem venerunt, fore, vt intra breue temporis spatium Indiam aspicerent. Id monuit Gamam, vt illi fluuio, bonorum signorum nomen imponeret. Hîc autem columnā lapideam in ipsius fluminis ripa collocauit, in qua erat

Crux cum Emmanuelis insignibus incisa. Hoc autem faciebat in portubus, quos ad Christiani nominis gloriam, & ad Regis clarissimi monimenta diutius conseruanda, magis opportunos iudicabat: & ad eam rem multæ columnæ eiusmodi fuerant nauibus illis impositæ. Terra verò illa, statuit, vt nomine Sancti Raphaelis insignis esset. Hîc duos reliquit ex illis, quos diximus vitam exilio redemisse. Hîc postquam naues refecit, & infirmos curauit, sexto kalen. Martij anchoras moliri, antennas erigi, velaq́ue fieri iubet. Kalendis autem Martij conspiciuntur à nostris quatuor insulæ, non ita lato mari à se inuicem distantes. Ex vna illarum Coelius septem nauigia plenis velis inuecta ad nostros accedere conspicatus est. Qui illis vehebantur, cũ prętoriã nauem ex vexillo, quod erat in summo malo alligatum, cognoscerent, ad eam proras detorquent, propiusq́; facti, magno clamore sublato nostros Arabicè salutant. Ibi Gama Coelium, quòd nauis illius esset aliarũ minima, præcedere iubet, & ad eam insulã cursum dirigere, vndè nauigia soluisse conspexerat. Præit sensim Coelius, & fundo prius diligenter explorato, reliquæ paulatim subsequũtur. Nauigia interim nostras naues circunsistunt, et tibiarũ cõcentu & alijs musicis instrumentis nostros oblectant, eisq́; de aduentu in illas oras maxima voce gratulantur. Homines autem erant colorati specie liberali præditi, vestib. bombycinis ornati: longißimis linteis auro intertextis & arctè compreßis, vt spiris multifariam circunductis caput obtegerent, ornabantur. Erant præterea aduncis gladijs accincti, parmasq́; brachijs insertas gestabant. Nostras naues ingreßi, nostros Arabicè salutant. Qui linguam probè tenebant, benignè respondent. Gama dapes apponi iubet. Illi conuiuiũ non aspernantur. Dũ comedunt et bibũt, sciscitatur

tur de illis Gama, quod esset illius insulæ nomē, quæ gentis ratio & cultus, & quod iter indè in Indiam esset habendū. Respondēt insulæ nomen esse Mozzambique: gentē esse simulachris deditam, magnam tamen insulæ partem à mercatoribus Saracenis habitari: esse verò illam sub imperio Regis Quiloæ, qui illi rectorem præfecerat hominem authoritate insigni præditum: emporium vix aliud celebrius in regionib. illis reperiri. Indè enim naues in Arabiam, in Indiam, in multas præterea orbis terrarum partes nauigare, & ex omnibus illis merces innumerabiles in eam conuehi. Præterea dicunt esse quandam in ea ora regionem, quam nostri fuerāt prætervecti, quæ Zofala nominabatur, et auro plurimùm abundaret. Postremò quantum ab ea insula Calecutium distaret, exponunt. Hoc audito nostri manus in cælum tendere, summas Deo gratias agere, seqúe maxima ex parte laboribus perfunctos arbitrari. Insula est illa in regione, quam appellabant olim Aegesimbam. Distat enim ab æquinoctiali plaga decem & sex gradibus, Austrum versus. Incolæ sunt nigri: tellus propter paludes est parum salubris. Domos extruunt è terra, quas congestis paleis integunt. Propter tamen opportunitatem commercij, naues vndique ad illam rei gerendæ gratia commeabant. Arabes tunc plurimùm in ea opibus & potentia florebant. Hi myoparonibus paruis vtebantur, eisqúe ferreis clauis minimè reuinctis, sed palis teretibus per foramina vice clauorum adactis. Compages verò nauium funibus è palmarum folijs factis obturabāt. Palmas autem appellant arbores altißimas, folijs longißimis & acutißimis hirsutas, patulis frondibus circumquaque diffusis vmbram gratißimam efficientes. nuces ferunt ingentis magnitudinis, quas nostri Cocos nominant. Vtebantur in

nauigando normis nauicularijs, quas nautæ Acus appellãt. Quarũ formam propter eos, qui à maritimis regionib. semoti sunt, haud alienũ arbitror explicare. VASCVLVM est è ligno factum, planum atq; rotundum, altitudine duorum aut trium digitorũ. In medio habet stylum præfixũ, in summo præacutum, aliquantò breuiorem, quàm sit vasculi ipsius altitudo. Regula deinde è ferro solertißimè facta, tenuis & angusta ad vasculi modum dimensa, ita tamen, vt diametri ipsius vasculi longitudinem non exæquet, inducitur. Styli verò cuspis per medium huius regulæ, quod est inferius excauatum, & fastigiatum superius immissa, ita eã suspensam, paribusq; momentis libratã continet, vt vtrinq; angulos pares efficit. Operculo deinde vitreo ænea virgula circundata firmato, nè poßit regula excuti, & aliqua ex parte labare, contegitur. Cùm verò magnetis ea natura sit, vt non modò ferrum ad se trahat, verùm etiam vna illius pars ad Septentriones aspiret, altera in Austrum propendeat, naturamq; suam cum ferro communicet, efficitur, vt cùm regulæ huius caput ad eam magnetis partẽ, quæ spectat ad Septentriones, applicatum, attrituq́ue illius extersum fuerit, eandem in se vim concipiat: & cùm ita suspensa extiterit, vt mobiliter in varias partes impelli poßit, semper in Septentriones insita propensione referatur. Sic autẽ fiebat, vt nautæ hoc instrumẽto moniti, quãuis in profundo pelago versarentur, et cælũ esset nubilũ & caliginosum, possent tamẽ ad Septentrionis rationẽ cursũ dirigere. Hãc autem regulam quia ad acus similitudinem proximè accedebat, acum nauicularíam appellabant. Deinde cùm facillimum sit, humanis ingenijs addere semper aliquid ad ea, quæ sunt solerter inuenta, aliam normæ rationem excogitârunt, qua possent exactius, quem cursum in nauigando tene-

tenerent, ratione perspicere. E virgulis enim ferreis figurã efficiunt lateribus paribus, angulis imparibus, in rhombi speciem deformatam. Huic vnam ex parte superiore, alteram ex inferiore chartam orbiculatam adglutinãt. Magnetis autem adiuncta vi, sic figuram hanc temperant, vt vnus ex acutis angulis Septentrionem, alter Austrum respiciat: ex obtusis verò vnus ad ortũ Solis, alter ad Occasum spectet. Diametri autem orbis huius longitudo figuræ longitudinem non excedit. Habet autem orbis hic in medio æneum vmbilicum affixum ad eam formam factum, qua diximus regulæ medium fabricatum fuisse. Per vmbilicũ illud igitur styli cuspis immissa, orbem hunc suspensum cõtinet, qui non modò regulæ illius, de qua diximus, vice fungitur, sed omnes ventorum regiones, quorum flatibus nauis impellitur, in conspectu proponit. In charta namq; superiore Septentrio, & Auster, & Oriens, & Occidens, & interiectæ inter hos terminos regiones exactißimè describuntur. Norma ad hunc modum constituta, hoc restabat incõmodi, quòd opus erat, quoties nauis fluctibus agitata, vt fieri necesse est, in puppim, aut proram, aut in alterutrũ latus inclinaret, vt illa in profundo subsidens adhæresceret, neque motu libero in Septentriones dirigi posset. Nè autem hoc eueniret, fuit solertißimè excogitatum. Nam vas ipsũ paulò infra labrum circulo æneo arctè constringitur. Vtrinque autem ab eo circulo virgula calybea ducta, in foramẽ alterius circuli maioris et exterioris, modico interuallo ab interiore distantis, immittitur. Virgulæ verò binæ ita sunt æquales & oppositæ, vt si ex vtraq; vna & perpetua fieret, circularis illius spatij diametrum contineret. Exterior aũt circulus circa duas illas virgulas quasi circum axẽ versatur. Rursus ab exteriore circulo aliæ binæ virgulæ pari in-

teruallo ad ambitum alueoli cuiusdam orbiculati, intra quem hæc machinatio continetur, simili ratione perducũtur. Ita sunt aũt hæ virgulæ exteriores interioribus ex aduerso constitutæ, vt si duæ tantũ ex illis quatuor directæ fierent, sese ad angulos rectos intersecarent. Cùm verò machinatio ex inferiore parte ænea & ponderosa sit, neq; fundum attingat vllum, ita vndiq; pellitur, vt medium locum teneat. Et cùm pensilis & mobilis existat, pondere suo nixa ea ratione consistit, vt quamuis maximi fluctus nauem iactent, ipsa semper ad libellam directa permaneat. Sic autẽ fit, vt nihil interueniat, quod normam ab eo motu, quo in Septentriones fertur, impedire queat. His normis solebant vti iam illo tempore Arabes illi, & chartis præterea, quibus maritimarum regionum situs, secundum descriptas in illis lineas, exploratè cognoscerent. Quadrantibus etiam, Solis varias conuersiones, & quantum quæq; regio ab æquinoctiali circulo distaret, obseruabant. Tam multis denique erant ad nauigandum artibus instructi, vt non multũ Lusitanis nautis de rerum maritimarum scientia & vsu concederent. Cum nostris autem ideò iucundè fabulabantur, quòd crederẽt eos esse Mahumetanos ex illis, qui Mauritaniam tenebant. Illos autem Gama muneribus affectos, cum donis, quæ ad insulæ rectorem illius nomine ferrent, dimisit. Nomen autem rectoris erat Zacoeia. Hic cùm à suis intellexisset, qua humanitate fuerant à nostris accepti, muneraq; sibi missa conspexit, ad officium suum pertinere existimauit, nostros inuisere. Itaq; se continuò vestibus ornauit, quæ erant aureis distinctæ floribus, gladiumq; accinxit gemmis fulgentem, & eodẽ etiã gemmarum splendore cultum pugionem. Armatorum præterea hominũ caterua cinctus, in naues ire perrexit. Interim verò tibiarum & tym-

pa-

panorum concentib. omnia perstrepebant. Gama antequã ille nauibus appropinquaret, ægrotos ab omnium conspectu remoueri, et sanos atq; valentes armari more nostro iubet & in summo nauis tabulato cõsistere. Is enim erat, qui nullam fidem Saracenis habendam censeret, sed dissimulanter omnes insidias, quæ fieri ab illis possent, præcauẽdas existimaret. Ad latus deinde nauis accessit, vt Zacoeiam venientem exciperet. Conscendit ille cum suis: Gamam salutat. Ille vicissim eum perbenignè complectitur. Assidunt omnes, & iucundissimè sermocinantur. Gama dapes apponi, & vinum infundi iubet. Illi verò satis hilari fronte comedunt, nec vlla Mahumetis superstitione impediuntur, quò minus pocula libenter exhauriãt. Quærit deinde Zacoeia de nostris, an essent Mauri, an Turcæ. non enim dubitabat, quin Mahumetis sectam sequerentur. Deinde, quibus armis in prælijs vti solerent. Postremò, an haberent aliquot legis Mahumetanæ libros. Se namq; illos libenter esse visurum. Gama respondit, se ex vltima Solis occidentis regione ad eas oras accessisse: nostros armis illis vti, quibus homines, qui eum sepiebant, tectos animaduertebat. Vti præterea tormentis illis, quæ videbat, quibus non hominum tantùm acies profligari, verũ & arces munitissimæ disturbari atq; disijci possent. Libros autem legis, quam obseruabant, se libenter ostensurum, postquam aliquot dies à labore cõquiesceret. Sibi esse iter in Indiam. Proinde illum orare, vt sibi daret aliquot homines nauigandi peritos, quorum ductu posset Calecutium peruenire. Quod si faceret, operã se daturum, nè vnquam illum collati beneficij pœniteret. Id Zacoeia se facturum pollicetur. Postridiè verò Gamam inuisit, duosque magistros adduxit, cum quibus Gama certo auri pondere depactus est, vt eum Calecutium perducerent.

cerent. Hoc interim tempore donis vltrò citroq́; missis, sic videbatur esse familiaritas constituta, vt nihil interuenire posse crederetur, quod eam turbaret. Sed accidit, vt Zacoeia perciperet, Gamam & comites illius Christianos esse. Quo audito, omnis illa amicitia fuit in acerbũ odium conuersa. Cœpit igitur continuò insidias machinari, exitiumq́; moliri, omnibusq́ue modis excogitare, qua ratione posset naues aut capere, aut incendere. Nostris interim omnia malignè præberi, pretium augeri, seditiones præterea ab incolis contra nostros temerè concitari. Postremò vnus ex magistris, quos Zacoeia adduxerat, Gamæ insidias à Zacoeia comparatas indicauit. Alter enim in terrã reuersus, nunquã se rursus in nostrorũ conspectũ dare voluerat. Accessit, quòd cùm aliqui ex nostris aquatum atq́; lignatũ abfuissent, septẽ nauigia in illos inuecta sunt, quibus vt subsidio occurrerent nostri, impetum in illa faciunt, eaq́; frequentibus pilis disijciunt. Quo facto nostri se cõfestim in Insulam, quæ indè aberat quatuor passuum millia, conferunt. Indè aliam Insulam nomine Quiloam petunt. Sed cùm vento deficiente progredi non possent, aduersa quædam tempestas eos retrocedere compulit. Eandemq́ue igitur Insulam rursus petunt, in quam se insidiarum metu contulerant. Illuc accurrit Arabs quidam cum paruo filio, Gamamq́ue obsecrauit, vt illos in nauem reciperet, vt possent in aliquem locum descendere, vndè facilius Mecham, quæ erat illius patria, reuerteretur. Quæsiuit ab illo Gama, quam artem coleret. Nauticam respondit. Hoc audito, illũ libentißimè recepit, duobusq́; illis magistris se cursum posse cõficere putauit. Abduxerat p̃terea per vim in seditione quadam, quæ fuerat à Mozãbiquensibus contra nostros excitata, Paulus Gama hominẽ, vt videbatur, mini-

minimè nauticæ artis imperitum. Eo verò tempore nostris non erant nisi tantùm tres naues. Quarta enim, consumpto iam omni cōmeatu, fuerat iussu Gamæ multis antè diebus incensa. Indè igitur cùm primùm secundus vētus flare cœpit, anchoris solutis vela faciunt, & Quiloam contendunt: eò tamen naues appellere non potuerunt, vel ventis ab Insula repulsi, vel cursus errore decepti, vel Mozambiquensis magistri, qui de eorum interitu cogitare cœpit, fraudibus in alium cursum deducti. Ab eodem autem magistro moniti sunt, vt Mombazam se conferrent. Quod vt facilius persuaderet, fingebat magnam illius ciuitatis partem à Christianis habitari, nec vllum locum magis opportunū curandis atq; reficiendis ægrotis posse reperiri. Iam eo tempore bona pars eorum, qui cum Gama conscenderant, varijs morbis consumpta fuerat, & qui euaserant, erant graui inualetudine debilitati. Est autem vrbs illa sita intra sinum quendā in rupe præcelsa & edita. Fluctus cùm se ab introitu sinus incitant, in aduersam frōtem vrbis incurrūt. Indè deducti, introrsus penetrant, & vtrumq; latus vrbis alluunt, ita, vt peninsulā efficiant. Habebat autem in portu vrbs arcem munitissimam, armis & telis, varijsq; tormentis refertam, firmissimisq; præsidijs, atq; singulari vigilantia defensam. Tellus abundat fructibus, & oleribus, et frugibus, & pecorum & armentorum gregibus, & aquis dulcibus. Vtitur præterea mira cæli tēperie. Homines viuunt admodùm lautè, & domos more nostro ædificant, tectoriaq; varijs coloribus depicta parietibus inducunt. Huc igitur Gama se ea mēte contulit, vt aliquot diebus in portu consisteret, vsque eò, dum ægrotos recentibus terræ fructibus recrearet. Vix anchoras nautæ demiserāt, cū cernūt actuariā ad prætoriā nauē accedere. In ea vehebātur cētū homi-

homines Turcarum more vestiti, & gladijs & scutis armati, inter quos, quatuor specie dignitatis, et cultu corporis excellere videbantur. Cùm omnes vellent in nauem ascendere, Gama omnes ascensu prohibuit, præter illos quatuor, quos tamen arma prius deponere iussit. Illi nauē ingressi, Ducis prudentiam laudant, quòd non sineret homines ignotos ad se cum armis venire. Cùm eos Gama liberaliter inuitaret, epulati sunt, multisq; amoris signis nostros ad se allicere contendunt. Aiunt postremò, Mombazæ Regem factum fuisse illis proximis diebus de illorū aduentu certiorem, esseq; amicitiæ cum illis iungendæ cupidissimum. Gama similiter responsum dedit egregiæ voluntatis & officij plenissimum. Postridie misit Rex nūcios, qui Gamam nomine illius salutarent, muneraq; deferrent, ad reficiendos ex iactatione milites accōmodata. Aiunt deinde regionem illam esse opulentissimam, earumq; rerum omnium plenissimam, quarum gratia multi in Indiam nauigabant. Regem adeò esse in illos voluntate propensum, vt nihil esset tam difficile, quod non se eorum gratia facturū polliceretur. Proinde Gamam orare, vt propius vrbem accederet, & in intimum portus sinum penetraret, vt posset à Rege, qui eum inuisere cupiebat, facilius conueniri. Quod se Gama facturum ostendit, & quasi voluntatis suæ obsides, duos ex illis exulibus, de quibus suprà dictū est, ad Regem misit. Rex læta & hilari fronte exules accepit, imperauitq; domesticis suis, vt illis vrbis situm & pulchritudinem demonstrarent. Vbi verò reuersi sunt. Rex multa aromatum genera, quæ ex India deportari solent, illis ostentat, & quantulum visum est donat, vt Gamæ monstrare possent, et admonere, quantò esset vtilius apud Regem amicum rem gerere, quàm vitam tam periculosæ nauigationi com-

committere. Cum his mandatis redeunt exules in classem. Gama mirificè lætatus est, & postridie anchoras tolli iubet, & naues prope vrbem constitui. Cùm verò illius nauis æstus incitati vi celerius, quàm commodum esset, inueheretur, timens ille, nè in vadum incideret, in quo posset afflictari, vela contrahere, & anchoras demittere confestim iussit, idemq; vt in reliquis nauibus sine vlla mora fieret imperauit. Quo facto, Mozambiquenses gubernatores metu repentino perculsi, se præcipites in mare deijciunt, & ad lintres quasdam, quæ non procul aberant, nando confugiunt. Cùm enim viderent tam præter eorum opinionem anchoras iaci, suspicati sunt, esse iam factum proditionis indiciũ. Vt enim statim cõpertum est, Mombazæ Rex per eos, quos tanquam nuncios frequenter in naues mittebat, cum illis pactus fuerat, vt nostros in locum inducerent, vbi naues vel allidi, vel capi facillimè possent. At Gama magnis vocibus ad eos, qui in lintribus erant, inclamauit, vt sibi suos gubernatores tedderent: at illi clamores illius aspernati, gubernatores in rerram exposuerunt. Hîc Gama cùm & coniectura, & aliquo etiam Arabis gubernatoris indicio, & multis præterea signis perspexisset, è quanto periculo fuisset auxilio diuino liberatus, manus in cælũ sustulit. Rex deinde homines magno cum silentio scaphis & lintribus submittebat, qui securibus anchoralia nocte præciderent. Quod nisi fuisset à nostris singulari Gamæ industria vigilatum, & insidijs scelerati illius Regis occursum, nostri in summum vitæ discrimen incidissent. Indè post duos dies citius enim se expedire nõ potuerunt) vela faciunt, & cursum Melindem versus instituant. In via nauem Saracenorum capiunt, ex quibus Gama quatuordecim tantùm vinctos habere voluit, reliquos autem missos fecit. Cùm verò intel-

intellexisset, vnum ex illis esse illorum patronum, qui præ se hominis authoritate grauis speciem ferebat, multa de illo quæsiuit: ad quæ omnia, vt vir prudens, verè & consideratè respondit, & de institutæ nauigationis ratione sapienter admonuit. NAVES ad hunc modum nauigantes, die, quà exsurrectio CHRISTI in omni Christiana Rep. cum ingenti lætitia celebratur, Melindem appulsæ sunt. Vrbs est in planitie sita. Cingitur autem vndique multiplici hortorum viriditate. Abundat multis arboribus, in primis autem citreis malis, è quarum floribus odores suauissimi admodùm longè diffunduntur. Regio est fertilis & opima, neque gregibus tantùm, sed omni genere animantiũ, quæ venatu & aucupio ad cibum capi solent, abundat. Aedes sunt è quadro lapide constructæ, tectorijs, & cœnaculis, & laquearibus eleganter ornatæ. Gens colit simulacra deorum, quos peculiari superstitione sanctos habet. homines sunt atro colore, capillo crispo, habitu tamen corporis non deformi. Capita gestant spiris lintearum vestium multiplicibus inuoluta. Reliquum corpus vmbilico tenus nudũ relinquunt. Indè verò vestes quasdam sericas, aut bombycinas ad media crura demittunt. Vtuntur in bello gladijs aduncis, & parmis, & hastis, & arcubus, & sagittis. Opinione virtutis militaris incredibiliter efferũtur. Statio naualis non est vrbi propinqua. est enim ora rupibus cincta, & procellis atq; tempestatibus frequenter obnóxia. Id coegit Gamam in anchoris paulò longiùs ab vrbe consistere. Cùm verò Saracenus, quem Gama ceperat, intellexisset illũ propter Mombazæ periculum Regi Melindensi diffidere, vt se ad Regem mitteret, animumqúe illius exploraret, hortatus est. Dixit præterea esse in illo portu quatuor naues ex India, vectores autem Christianos esse ex illis, qui Indiam incolunt,

incolunt, qui fortasse, rebus iam ex animi sententia gestis, domum redire properarent. Horum autem comitatu nauigationem fore multò faciliorem. Gama etsi fidem illi non habebat, animaduertens tamen quàm paruo periculo illa salutis via tentaretur, hominem in paruula quadam insula vrbi opposita constitui iubet, qui indè lintre sibi ex vrbe missa transuectus, ad Regem deducitur, eiqúe mores nostræ gentis laudat, humanitatem atque fidem extollit: ducem cum reliquis omnibus amicitiam illius vehementer expetere: valdeqúe ad dignitatem suam pertinere confirmat, hominibus nostris amicitiæ fœdere coniungi. Rex erat grandis admodum natu, & miti clementiqúe natura præditus. Misit igitur ex suis domesticis, qui Gamam nomine illius salutarent, muneraqúe deferrent ex ijs, quæ ad victum erant necessaria, arietes nempe, & fructuum varia genera. Gama vicißim eum donis alijs remunerauit, & in eo pugnauit, nè vllo humanitatis officio ab eo vinceretur. Deinde naues propius terram constitui iubet, & Christianos Indos appellat, qui ex nostrorum aspectu voluptatem incredibilem perceperunt, eosqúe de multis rebus admonuerunt, quæ valdè ad salutis custodiam & nauigationis securitatem pertinebant. Rex cùm valdè cuperet naues nostras aspicere, id morbo atque senio præpeditus assequi non potuit. Filius, qui iam vice illius imperium administrabat, ad naues magna hominum nobilium caterua stipatus accessit. Erat autem regio cultu satis eleganter indutus. Omnia verò in illius comitatu tibiarum concentu, & tympanorum vocibus personabant. Gama vt illum honorificentius exciperet, in scapham descendit. At is vix ad scapham peruenerat, cùm saltu se in illam coniecit, & arctißimè Gamam, quasi homi-

hominem vetusta consuetudine, & familiaritate coniunctum, amplexatus est. Sedentes deinde iucundissimè fabulantur. In omni autem sermone Princeps ille non hominis barbari specimen dabat, sed ingenium & prudentiam eo loco dignam præ se ferebat. Gamam autem cum admiratione quadam intuebatur, & nauium formam considerabat, & multis signis, quàm benè esset in nostros animatus, ostendebat. Tum Gama Saracenos omnes, quos ceperat, illi donauit: quod quidem ille in loco beneficij ingentis accepit. A Gama deinde postulauit, vt patrem illius inuisere dignaretur, se interim filios suos obsides in nauibus relicturum. Negauit Gama id sibi licere. Flagitauit deinde, vt saltem duos ex suo comitatu secum abire permitteret. Quod facile impetrauit. Postridie Gama propius vrbem, scapha inuectus, accessit, vt vrbis pulchritudinem perspiceret. Vbi rursus illum Princeps inuisit, nullumq; officium prætermisit, quo posset voluntatem in nostros egregiam significare. Postremò optimũ gubernatorem illi concessit, qui erat ex ea Indiæ parte quam fluuius Indus interfluit, oriundus. Accepit deinde à Gama fidem, vt cùm rediret in Portugalliam, eò transiret. Velle namq; se legatum in Portugalliã mittere, vt amicitiam cum Rege clarissimo fœdere sanctissimo confirmaret. SOLVIT indè Gama. x. kalend. Maij. Quanquam autem nostri Orientem versus nauigarent, cursum tamen ad Septentrionem inflectebant. Intra paucos autem dies, regionem circulo æquinoctiali subiectam peragrant, atque rursus sydera, quæ tam multos menses latuerant, cum voluptate conspiciunt. Vrsam maiorem & minorem, & Oriona, & reliqua, quæ circa polum Arcticum exiguum orbem conficiunt, oculis vsurpant. Pelagus deinde maximum, cuius intimo recessu

Septen-

Septentrionem versus multæ AEthiopiæ, & Arabiæ, & Caramaniæ partes alluuntur, tempestate admodum secunda transmittunt. Tandem. XIIJ. kalen. Iunij terram editam & excelsam contuentur, quam gubernator propter offusam caliginem non agnouit. Post duos autem dies, montes Calecutio vicinos aspexit. Itaq; ad Gamā accurrens, tā fausti nuncij præmium flagitauit. Quod ille non modò cumulatè præstitit, verùm DEO summas gratias egit, & vinctos è vinculis expeditos in gratiam recepit: tantaq; lætitia affectus est, vt videretur iam fructus laborū omnium, quos in tā longa & difficili nauigatione pertulerat, excepisse. Eodem die nostri in loco, qui aberat Calecutio duo passuum millia, constitêre. Eos multi continuò lembi circunsistunt. Multa quærunt, multa etiam respondere coguntur. In primis percontatur ab illis Gama per interpretes, vbi Rex eo se tempore contineret. Deinde vnum exulem in vrbem misit. Vix exul terram attigerat, cùm innumerabilis turba confluit, vt hominē habitu & cultu prorsus ignoto conspiciat, & interroget, vnde venerit, quæ illi patria sit, quid quærat, aut qua tēpestate delatus ad eas oras accesserit. Sed nec is eos intelligebat, nec illi linguā illius nouerant. Is autem circūfusa multitudine oppressus, quasi in salo fluctuabat, & modò in hanc, modò in illam partem iactabatur, donec casu in duos mercatores Tunete oriūdos impulsus fuit. Hi cùm ex habitu Hispanum esse cognouissent, admirati sunt. Vnus ex illis, Monzaida nomine. eū Hispanis verbis interrogat, ex qua Hispaniæ regiōe esset. E Portugallia respondit. Quo audito, Monzaida domum illū inuitat, & cibo potuq; reficit: docetq; sibi fuisse magnum cum Portugallēsibus vsum eo tempore, quo Ioannes Rex Tunetem suos mittebat, vt indè asportarent multa, quæ erant ad armamentaria illius

valdè necessaria: in quibus rebus comparandis se egregiā
illis operā dedisse. Postulatq́;, vt se ad Nauarchū deducat.
Itaq́; pergunt ambo continuò in nauim. Monzaida Gamā
Hispanicè salutat: Gama vicißim illum benignè accipit.
Multis indè verbis vltrò citroq́; habitis, Gamam de multis
rebus admonuit, & ad omnia, q̄ ille quærebat, ita respōdit,
vt facilè posset intelligi, illū & prudētem et curiosum esse.
Postremò dixit, si qd esset, in quo opera sua vti Gama vel-
let, se officio probi viri minimè defuturū. Ostēdit p̄terea fo
re, vt aduētus nostrorum esset Calecutij Regi gratißimus.
Illum namq́; valdè gentium externarum commercio de-
lectari. Nam quanuis imperiū illius esset latū, & multi Re-
ges illi parerent, opes tamen illius magis portorijs, quā fru-
ctuum vectigalibus continere. Postridie Gama duos ex suo
comitatu cum Monzaida ad Regem misit, qui quidem eo
tempore in oppido nomine Pandarane, quod indè aberat
duo passuū millia, considebat. Illi postquā admißi fuêre, di
cunt Portugalliæ Regē fama dignitatis & amplitudinis il-
lius, quæ per orbem terrarū latè vagabatur, commotū, eò
vnū ex suis ducib. misisse, q cū illo sempiternū amicitiæ fœ-
dus nomine illius percuteret, fidemq́; daret, se gratia illius
omnia, quæ is vellet, libentißimè facturum. Ipsumq́; ducem
à Rege petere, vt faciat sibi potestatem ad illum adeundi.
Respondit Rex, sibi valdè gratum esse Lusitani ducis aduē-
tum, neq́; se vllo modo commissurum, vt voluntatem in se
clarißimi Regis asperneretur. Seq́ue operam daturum, vt
breui à Duce nostro conueniri posset. Interim verò illū ad-
monebat, vt Pandaranem versus classem deduci iuberet.
Portum enim illum, in quo consistebat, esse eo anni tempo-
re valdè periculosum et infestum. Vt autem id commodius
fieri posset, ad illum gubernatorem maris illius valdè peri-

tum

tum misit. Deinde post aliquot dies venit ad Gamã vir quidam primarius, qui ius illi genti dicebat. Appellant illi hũc magistratum, Catualem. Hunc autem miserat Rex, vt ad se Gamam honorificentissimè deduceret. Gama classi Paulum Gamam fratrem suum interim præfecit, eidemq́ue & Nicolao Coelio imperauit, vt si quid sibi secùs eueniret, q̃ commodum esset, de illo curam abijcerent, & in patriam continuò cum nauigationis exploratæ nuncio remearent. Nec enim cõuenire, vt dum ei frustra opem afferre contenderent, omnes occumberent, & tanti laboris fructus interiret: se non posse Regis illius congressum vitare, si facere vellet id, quod sibi ab Emmanuele præscriptum fuerat. Nec se periculum vitæ defugere, dum modò morte sua posset eam, quam debebat, operam & Regi &, Reipu. nauare. Nè autẽ naues sine præsidio necessario remanerent, duodecim tantùm homines sibi comites adiunxit. Cùm verò primùm terrã attigit, fuit Catualis iussu lectica sublatus: Catualis alia lectica ferebatur, reliqui pedibus iter faciebant. Magna turba nobilium hominum, quos illi Naires appellant, eos vndiq; sepiebant. Deinde peruentum est ad oppidum, vnde postquam commodè pransi sunt, lembos ad eam rem paratos ingrediuntur, secundoq́ue flumine nauigantes, ad locum perueniunt, in quo magna hominum multitudo eos cum alijs lecticis expectabat. Indè fuerunt nostri à Catuale in templum apud illos sanctissimum deducti: quod quidem Gama, eò quòd audierat, bonam partem regionis illius ab hominibus Christianis habitari, esse Christianorum arbitratus est. Confirmauit autem magis illam opinionem, & templi magnificentia, & ædium amplitudo, multaq́ue signa rerum, quæ non multum à nostrorum templorum religiõe abhorrere in principio videbãtur. Per

templi ostium ingreßis occurrunt quatuor viri à capite ad vmbilicū nudi, deinde ad genua vestib. bombycinis accincti. Quilibet eorū terna fila à dextro humero ad sinistrū latus demissa, & sub brachio sinistro complicata gestabat. Hi nostros aquis lustralib. aspergūt: porrigunt deinde cuilibet pulueres è ligno optimi odoris contuso, quibus frontes consignarent. Templi parietes erant multis imaginib. depictis ornati. In medio templi erat sacellū editum, forma rotundum, ad quod per multos gradus ascendebatur. Ostiū erat ex ære factū, & valdè angustū. Intra sacellum erat signum in aduerso pariete locatū, cuius formā nostri propter loci obscuritatem aspicere nequiuerunt. Erat enim locus ita ab omni solis radio seclusus, vt vix aliquis malignæ lucis splendor in eum penetraret. Nostris aut aditus in illud minimè cōceßus fuit: solis enim æditúis atq; sacerdotib. patebat. At illi quatuor æditui propius accedentes, digito in imaginem intento, bis Mariam inclamant. Catualis cū reliquis, qui eū sequebantur, se repentè in terrā proni manib. extensis abijciunt. Deinde surgunt, & more suo precationem peragunt. Nostri suspicati sunt, opem sanctißimæ Virginis implorari, genibusqúe flexis, pacem à Deo exposcunt, Virginemqúe Dei matrem more nostris vsitato venerantur. Indè profecti, aliud eadem magnificentia templum adeunt, atq; tandem in Regias ædes tendunt. Tanta porrò hominum multitudo conueniebat, vt nisi Naires, qui nostros armati & instructi præcedebant et sequebantur, viam districtis gladijs aperuißēt, nostris aditus ad Regē patere minimè potuißet. Interim omnia tibiarum sonitu, et tubarum clangore perstrepebant. Postquam ad Règiæ vestibulum peruentum est, Dynastæ, quos illi Caimaes appellant, Gamæ obuiā prodiêre. At vbi domui, in qua Rex eum expectabat, appropinqua-

quauit, homo grādis natu, bombycina veste ab humeris ad talos vsque demissa cultus, ex ea domo egressus, Gamam complexus est. Is erat Brachmanarum magister, plurimūque apud Regem authoritate poterat. Reliquis autem primùm intromißis, ipse postremò cum Gama, quem dextera tenebat, subsequutus fuit. Domus erat satis ampla, sellas cōplures è ligno singulari opere factas, parietib. cōiunctas habebat, ita tamen, vt aliæ super alias ad theatri similitudinem extarent & eminerent. Pauimentum erat sericis vestibus instratum: similiter et parietes aulæis sericis auro intertextis obducti. Rex in lecto pulcherrimè ornato & instrato decumbebat, & pileum bombycinum auro atq; gemmis distinctum capite gestabat: vesteque bombycina, multis aureis fibulis secundū pectus stricta, tegebatur. Ex auribus ingentis pretij monilia pendebant. Ex annulis manuū atq; pedum eximius gemmarum fulgor emicabat. Rex erat procero corpore, & facie liberali, & qui facilè maiestatem Regiam specie repræsentaret. Gama illum more nostro vt Regem salutauit. Ille Gamam ad se propius accedere iußit, atque vt in sella proxima sederet præcepit. Reliquis deinde Lusitanis, vt sederent, imperauit. Aquam deinde ad lauandas & refrigerandas manus afferri, variosque fructus importari iußit, vt nostri possent à labore atq; laßitudine recreari. Postremò Gamam de legatione, quam ad illum nomine Regis Emmanuelis afferebat, diligēter inquirit. Negauit Gama moris esse Lusitanorum, Regis sui mandata, quæ erant solis Regibus exponenda, in hominum turba proferre. Proinde si vellet, vt is officio suo fungeretur, conuentum illū vitaret, et cū paucis, quibus arcana sua credere solet, eū audiret. Rex vt postulato satisfaceret, illum in aliud cubiculū multò pulchrius ornatū secedere iußit, et eū con-

tinuò cum magistro Brachmanarũ, et paucis admodũ præterea sequutus est. Tunc Gama orationẽ habuit, cuius hæc summa fuit. Emmanuelẽ Portugaliæ Regẽ esse principem virtute & dignitate præcellentẽ, rerumq́; maximarũ cupidũ, & studio multa cognoscendi flagrantem. Sic aũt esse animatũ, vt arbitraretur, esse se cũ Regibus, qui dignitate & amplitudine multum excellerent, fœdere coniunctũ. Nihil enim esse ad voluntates conglutinandas similitudine virtutis efficacius: maximè verò id in Regib. apparere, quorum dignitas proximè ad diuinã accederet. Proinde cũ sæpius accepisset de Indiæ magnitudine, & simul ex fama, quæ per orbem terrarũ summa cum admiratiõe hominũ volitaret, intellexisset, imperiũ Calecutij esse latißimũ, Regemq́; illius non magis opibus & imperio, quã Regiæ dignitatis amplitudine florentẽ, desiderio amicitiæ illius flagrare cœpisse. Ea verò cupiditate ductũ, misisse, qui nomine illius à Calecutij Rege postularet, vt fœdus & amicitiã illius tanti faceret, quanti ille voluntatẽ ipsius esset facturus, si cum illo amicitiã firmare vellet. Prætere a se non dubitare, præter dignitatẽ fœderis illius, fore, vt multiplex vtilitas ex ea coniunctione vtriusq́; regno & imperio prouenirer. Habere aũt se literas Emmanuelis, quibus certus esse posset, ea, quæ ab illo dicebantur, esse verißima. Ad hæc Rex paucis respondit, sibi tam excellentis principis coniunctionẽ fore gratißimam, omniaq́; se libenter esse facturũ, quibus posset intelligi, se Regem Emmanuelem in loco fratris habiturũ. Hæc vbi dixit, Catuali negotiũ dedit, vt Gamã domũ, in qua erat diuersaturus, statim deduceret, et reliquos etiã apud hospites collocaret. Gama triduo se domi continuit. Sed anteq̃ ea, q̃ sequuta deinde sunt, exponã, nõ erit alienũ, de regiõis illius situ, & de gentiũ morib. & institutis pauca dicere.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI, DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI VIRtute & auspicio gestis,

LIBER SECVNDVS.

NDIA EST *omnis regio, quæ ab Occasu, Paropamissadarum, & Arachosiæ, & Gedrosiæ finibus terminatur: ab Ortu verò cum Sinarum extremis limitibus coniũgitur. A Septentrione autem Imao monte, qui est pars Caucasi, definitur: ab Austro, Oceano Indico alluitur. Ea tamen in duas partes diuiditur. Vna est intra Gangem, quæ ijs ex occasu finibus, qui dicti sunt, incipiens, ad Gangem vsque protenditur. Altera, quæ vltra Gangem ad Sinarum fines excurrit. Nostri tamen angustius interdum Indiæ nomen vsurpant. Appellant enim Indiam, omnem regionem, quæ duobus maximis fluuijs, Indo atq; Gãge, cõtinetur. Hæc autem vniuersa regio, Indostam ab accolis appellatur. Indus ab Occasu, Ganges ab Ortu fluit: vterque pari propemodum à Septentrione interuallo ab Imao exoritur. Indè autem præcipites magno impetu ferũ-*

tur, varijsque flexibus multas regiones interfluunt, multisque fluminibus vndique in illos influentibus augentur, vsq; adeò, vt cùm prope Oceanũ sunt, naues valdè magnas alueì profunditate sustineant. Vterq; aũt cùm in Oceanũ influit, ingẽtem sinum efficit. Indè terra in Austrũ magna spatij longinquitate procurrit, ita tamẽ, vt aliquãdo finib. arctiùs angustetur, aliquando rursus laxata liberiùs dilatetur. In promontorium tandem, quem Indi appellant Comorim, desinit: in cuius fine angulus acutus efficitur. Patet autem hæc regio ab ostio Indi fluminis vsque ad dicti promontorij finem in longitudinem circiter. D. CCCC. passuum millia. Latitudo inter ostia horum fluminum duorũ, est circiter. D. C C. millia passuum, quæ deinde paulatim angustatur. Promontorij angulus extremus, qui, vt dictum est, ad Austrum spectat, ex Septentrionali parte ab æquinoctiali regione circiter septem distat: quod spatium quadraginta & nonaginta passuum millia conficit. Oras autẽ maritimas huius regionis, siue quæ ad Occasum, siue quæ ad Ortum pertinent, quas Oceanus alluit, multæ & variæ nationes incolunt. Illam tamẽ regionem, quæ ad occasum Solis spectat, eo tempore, quo nostri in illas oras appulsi sunt, maxima ex parte gens, quam Malabares appellant, occupabat. Eam verò multi Reguli poßidebant: quibus tamen omnibus fermè Calecutij Rex imperitabat, & tributa ab omnibus exigebat. Neque tamen tantum regionis amplitudine, quantum portorijs opes suas auxerat. Erat enim tunc illud emporium Indiæ celeberrimum, ad quod mercatores vndique confluebant. Abundabat regio multis mercibus, partim natiuis, partim ex varijs regionibus importatis. Gens est falsorum deorum superstitione miserrimè conflictata. Templa habent quamplurima. Maximo

ximo in honore habent ſacerdotes, quos appellant Brachmanas, penes quos arbitrantur eſſe rerum diuinarum & humanarum ſcientiam. Reges nulli fiunt, qui non ſint prius eorum diſciplinis imbuti. Tempore belli ſecurè poſſunt Brachmanæ vltrò citroq; cõmeare. Inexpiabile namqúe ſcelus exiſtimatur, illos ſecùs, quàm poſtulat opinio ſanctitatis, attingere. Terna fila ab humero dextero in latus ſiniſtrum gerunt, vt deſignent trinam in natura diuina rationem. Credunt Deum in ſpecie humana latentem terras luſtrauiſſe, vt humanũ genus à peſte ſempiterna redimeret. Hæc quidem, vt veriſimile eſt, à Chriſtianis antiquiſſimis acceperunt. Artes Mathematicas et Philoſophiã colunt. Religionem ſingulari artificio ſimulant, & in ſpecie fictæ pietatis fraudes inſignes in omni vita ſuſcipiunt. Reliqui Malabares, eorum doctrinis inſtituti, portenta venerantur. Vndecimo kalend. Septembris ſacrum ſolenne fit, in quo pueri arcubus armati, in ſodales per ludum ſagittas leuiſſimas emittunt. Deinde ij, qui ætate magis prouecti ſunt, ſimiliter tela conijciunt, quibus multi grauiſſimè ſauciati moriuntur. Cum ijs, qui ad hunc modum è vita diſcedunt. præclarè actum putant. Hos enim cenſent in cælum, vt cum dijs æuum exigant, immigrare. Multa ſunt apud illos anniuerſaria ſacra, in quibus quidam varijs ſibi modis in maximo hominum conuentu & celebritate vitam exhauriunt. Annum à Septembri menſe inchoant, ſed diem certum, vnde menſem incipiant, non habent. Aſtrologos & augures primùm conſulunt, & ab hora, quam illi fauſtam atq; felicem fore prænunciant, anni principium auſpicantur. Qui iam decimum quintum annum exceſsêre, faciem eo die inuoluunt, & oculos obtegunt, nè quidquam aſpiciant. Deindè à pueris in fana deducuntur, in

quibus varia deorum signa sunt. Ibi detractis oculorũ inuolucris, aspectum in res oppositas repentè cõijciunt. Quod si simulachrum dei illius, quem præcipuè colũt, ante res alias contuentur, illum annum sibi faustum fore confidunt. Nobilibus sunt interdicta matrimonia, nè quidquã sit illis impedimento, quò minus perpetuò se in armis exerceant. Habet autem quilibet eorum amicas ordinis eiusdem cõplures. Nefas enim est illis, mulieri, quæ non fuerit nobilis, commisceri. Similiter & illæ tot amatores habẽt, quot habere volunt, dummodo nobiles sint. Nulla est inter illos æmulatio: sed alij alijs per vices sine vllo dissidio aut obtrectatione succedunt. Si verò aliquis mulieri coniungitur, quæ nobilis non sit, aliorum nobilium gladijs cõciditur. Similiter & mulieres, quæ eam legem transiliunt, idem supplicium subeunt. Testamento filios hæredes non instituunt, eò, quòd ignorent, an sint ab illis progeniti. Eorum autem loco sororum filios sibi hæredes asciscunt. Regum stipendio nutriuntur, & pro eorũ statu intrepidè se se in quoduis vitæ discrimen inijciunt. Vmbilico tenus nudi ambulant. Indè vsq; ad tibias demissis vestibus teguntur. Armis in bello vti non possunt, antequam Reges, apud quos sacramento dicunt, eos militaribus ornamentis afficiant. A pueris arma tractare condiscunt: magistros, à quibus militarem disciplinam accepêre, summa obseruantia colunt atq; venerantur. Sunt in armis strenui, plurimumque celeritate valent. Si vir ignobilis eos attingit, nobilitatem contaminari, genusque pollui censent, & tam insignem iniuriã illata cæde miseris hominibus, qui in eos inciderunt, vlciscuntur. Idcirco qui nobiles non sunt, quoties iter faciunt, voces edere coguntur. Nobiles verò cùm eos aduentare ex vocibus illorum præsentiunt, eos deflectere de via iubent: & sic

& sic fit, vt ignobiles mortis, nobiles maculæ sempiternæ periculum depellant. Illic neque nobilitatem obscurari flagitijs, neque generis obscuritatem illustrari virtutibus concessum est: sed omnibus est illa conditio necessariò subeunda, in qua maiores illorum versati sunt. Artificum genera ita sunt distincta, vt non sit inter dissimiles vllum ius connubij. Nec enim licet sartoris filijs sutoris filias ducere, neque aliam artem, nisi eam, qua pater illius victum comparauit, addiscere: & sic in reliquis artibus summo studio retinendis, eadem à maioribus tradita disciplina conseruatur. Est genus deuotionis, quo inter se alij alijs interdum fœdere coniunguntur, quo se execratione deuinciunt, si vno per iniuriam occiso, reliqui omnes non in illo vindicando mortem oppetierint. Hac ratione fit, vt non modo cùm Reges interimuntur, sed cùm socij vita priuantur, ij qui superstites sunt, humanitatis obliti, in gladios irruant, per omnes flammas currant, nullisque armatorum præsidijs exterreri possint, quò minus necem ijs, qui socios interfecerunt, afferre conentur, vsque eò, dum ipsi varijs cædibus absumantur. In scribendo neque charta vtuntur, neque papyro, sed stylo in folijs arborum syluestrium, quas propter nonnullam similitudinē palmas appellant, literas exarant. Multorum verò seculorum memoriam libris ad hūc modū factis diutissimè conseruant. Multa eiusmodi folia ita præcîdunt, vt omnia longitudine paria sint: in quibus annales & res historia dignas literis mādant. Foliorū verò extremitates perforāt: ijs aūt cōpingendis duo ligna complanata, & ad eū modū perforata coniūgunt. Tum folijs ordine compositis, et lignis intrinsecus adiectis, vtrinque per foramina funiculos immittunt, & omnia complicant, & arctè deuinciunt: & quod, post ita compactum volumen,

funi-

funiculorum vtrinque superfluit, circa illud inuoluunt, & illud nodis astringunt. Quoties autem legere volunt, nodos laxant, & folia rursus explicant. Multa dici præterea possunt de eorum moribus, quæ tamen ad alia necessariò properantibus omittenda sunt. Calecutiū est in medio fermè illius oræ, quam paulò antè descripsimus, non procul à mari situm. Portus, vbi naues tutò poßint consistere, non est vrbi coniunctus. Vrbs ipsa ingens est. Aedes non sunt continuæ, sed discretæ, magnisq́; hortis & viridarijs latißimū spacium occupant. Aedes Regiæ solùm ex lapide structæ sunt: reliquis per leges minimè licet ædificare magnificè, quanuis ditißimi sunt. Tellus est fertilis & abundans rebus omnibus, quæ ad victum requiruntur. Rex eo tempore omnibus illius regionis regibus & potentia & opibus antecellebat. Hic erat Calecutij status eo tempore, quo nostri eò peruenerunt. Gama post triduum ad Regem deductus à Catuale fuit: literasq́; dedit, quas afferebat cum muneribus. Rex munera contemnere visus est. Gama dixit, non esse mirandum, illa munera non esse maiestate illius dignissima, propterea quòd Emmanueli exploratum esse minimè potuisset, nauigationem illam adeò felicem fore. Præterea nullum se munus ad illum clarius & amplius deferre potuisse tanti Regis amicitia. Si verò vtilitatem spectaret, reputaret animo, quanta posset vtilitas ab eo percipi, si singulis annis ingentes è Portugallia naues in regnum illius mercibus valdè preciosis onustæ peruenirēt. Petijt deindè, nè literas, quas à Rege Emmanuele deferebat, cum Saracenis communicaret, sed alijs interpretibus vteretur. Iam enim indicio Monzaidæ compertum habebat, eos illi pestē atque perniciem machinari. Lectis & explicatis à Monzaida literis, Rex Gamam dimisit, illumq́; admonuit, vt

contra

contra Saracenorum fraudes se summa vigilantia muniret. Gama summas illi gratias ob consilium dedit: ab eoq; digressus domum rediit eo animo, vt, cùm primùm posset, se in naues reciperet. Saraceni interim colloqui inter se: de nostrorum pernicie coniurare: domesticos & familiares Regis adire, fatigare precibus, corrūpere donis, & obtestari, nè fidem maleficis hominibus adhiberent. Gamam esse piratam immanem & truculentum, & in omnibus oris, in quas hospitaliter admissus fuisset, impressa latrocinij sui vestigia reliquisse. Per mercaturæ speciem, regionem exploratum venisse, vt postea eam posset damnis quāplurimis afficere. Paruum illum ignem esse, qui si non statim extingueretur, fieri posse, vt illius incendio regnū illud conflagraret. Hæc & alia eiusmodi Regis auribus inculcabant. Partim enim Christiani nominis odio, partim metu, nè nostrorum in illas regiones aduentu illi pellerentur, vel saltem non ita magnos quæstus facerent, omnia tentabant, quibus illis exitium compararent. Catualem verò donis ad se pelliciebant, vt per calumniam et malitiam nostros quibuscunque rebus posset, euerteret. Rex cùm esset ingenio vario atque mutabili, æstuabat, & modò in hanc, modò in illam sententiam trahebatur. Si enim nostros de medio tolleret, vel saltem vt Saracenis aliquo modo satisfaceret, in custodiam tradi iuberet, perfidiæ maculam formidabat: si eos abire permitteret, nè Arabes illos, quorum opera vectigalia sua amplificata cernebat, ab se abalienaret, metuebat. Illi postremò vt nihil omninò prætermitterēt, ad Regem frequentes adeunt: è quibus vnum, qui inter eos & audacia, & dicendi artificio præcellebat, ad hunc modum loquutum fuisse, multi perhibent. ITA sumus de te, Rex inuictißime, meriti, vt humanitatem tuam iure atq; meri-

to obtinere debeamus. Quantus enim cumulus ad vectigalia tua nostris mercibus & operis allatus sit, adeò perspicuũ est, vt nullius commemoratione indigeat. Publicanos consule: scripturæ magistros interroga: rationes puta, & exploratè cognosces, nos huic regno tuo nunquam inutiles extitisse. Adde, quòd hoc studium à maioribus nostris ingenitum habemus, qui multis ab hinc seculis hanc terram, vt patrium atque natale solum, coluêre, & Calecutij Reges summa semper fide & pietate venerati sunt. Hanc animorũ concordiã cum tuis antiqua officiorũ consuetudine conglutinatam, & has tantas vtilitates vt dissoluant, & funditus euertant homines isti profligati atque perditi, qui modò huc appulsi sunt, nisi tu eorum consilijs occurreris, summa contentione perficient. Quod si tu id nondum suspicione consequeris, mirandum non est. Animus enim verè regius, cùm ex fide & animi sui candore de alijs coniecturam faciat, non facilè adduci potest, vt credat, quẽpiam in se pestem machinari. Præterea non sunt tibi mores istorum hominum cogniti, quos nos multis nostrorum experimentis exploratos et cognitos habemus. Multis enim nationibus, à quibus nunquam læsi sunt, ambitione tantùm atque multa poßidendi libidine stimulati, vastitatem & exitium intulerunt. An tu credis, illos, vt commertium cum tuis habeant, è tam longinquis regionibus, cum tantis vitæ periculis huc peruenisse? Credibile non est. Sed aut piratæ sunt, clementiaq́ue tua abuti volunt ad multorum perniciem, & ea de causa fictas tibi literas attulerunt: aut Rex q eos huc misit, nimis ambitiosus est: nec eos misit, vt tecũ fœdus ferirẽt, sed vt vrbis huius situ diligẽter explorarent. An nõ hac eadẽ arte Lusitani Reges in vrbes Africæ cõplures inuaserũt? An nõ bonã Aethiopiæ partẽ his fraudibus

dibus occupauerunt? An parũ liquet, quàm multis gẽtibus isti latrones in hoc cursu graues iniurias intulerint? Mozambiquem armis aggreßi sunt: Mombazæ portum sanguine repleuerunt: naues cum multis hominibus in via ceperunt. Qui modò cùm tam tenues opes illis sint, contineri non possunt, quin immanem importunamqúe naturam factis indicent: quid facient, cùm multò maiores vires collegerint? Quare si Regni opes tueri vis, homines sceleratos extingue. Si piratæ sunt, tanti sceleris meritas pœnas luant: si à Rege potentißimo mißi, vt horum interitu reliquis Lusitanis spem huius tentandæ nauigationis incîdas, hos, quos in potestate nunc habes, interime. Facilè malum nascens resecatur: at robustum & inueteratum, non nisi cum maximo labore comprimitur. Nũc igitur, dum tempus est, occurre sceleri, reseca dominandi libidinem, statumqúe tuum præsidio confirma. Vt autem nihil est credulitate regnis infestius: ita nullum propugnaculum poterit esse ad depellenda pericula sagacitate & diffidentia salutari munitius. At quas merces aduexêre? Adeò tenues, vt rumor est, vt ex illis poßit intelligi, eos valdè egentes esse. Quomodo igitur sperandũ est, vt qui rei familiaris angustia laborant, regnum tuum mercibus ingentis pretij locupletẽt? Quid dicam de muneribus tibi nomine sui Regis oblatis? Iudicare profectò nõ possum, vtrũ nobis maiorẽ risum an grauiorem offensionem attulerint. Putabátne Rex ille, cuius potentiam isti in cælum fictis laudibus efferũt, se dona Aethiopiæ regulo cuidam mittere, qui erat propter inopiã & stultitiam leuißimis rebus in fraudem alliciẽdus? Itáne verò? ludibrio habitam fuisse potentißimi Regis amplitudinem? Tentari mansuetudinem? Contemni sapientiam? Sed dices fortaßè, hanc à nobis criminationem, propter odium

dium, quod nobis cum gente Christiana est, confictam fuisse. Fateor esse nobis perpetuum cum gente nostris rebus infesta dissidium. Sed in hoc rerum discrimine, arbitramur non esse tam nobis de nostro statu, quàm de tuo laborandũ. Nobis enim, si Christianos ad tuam amicitiam aggregaueris, erit hinc necessariò semigrãdum, vt alias sedes quæramus, in quibus non incommodè negotiari possimus. Illa interim vti querimonia poterimus apud Reges alios, quibus non erit ingratus noster aduentus, quòd ignotos homines notis, alienos domesticis, suspectos spectatis antetuleris. Quod tamen ad rem augendam attinet, vbicunque fuerimus, non cum minore fortasse lucro & compendio negotiũ geremus. Tibi verò, nisi maturè opem rebus tuis attuleris, valdè vereor (quod DEVS omen auertat) nè sit intra paucos annos non modò de statu regni & imperio, sed etiã de salute cum gente nimis auara & ambitiosa, & bellicis in rebus acerrima, maximo cum periculo dimicandum. HIS & alijs eiusmodi orationibus Arabes illi pugnabant. & à Rege contendebant, vt nostros perderet, & naues, si posset, interciperet. At Gama interim, cùm hæc & alia multa contra vitam suam scelera patrari animaduertisset, & Catualis fraudes et calliditates, quibus eum circumueniebat, perspexisset, diutius minimè cunctandum ratus est, & ante lucem Pandaranen versus iter suscepit, & tantum quantum potuit accelerauit, nè à Catuale posset iter illius impediri. Præceperat autem antequam in terram descenderet, vt quotidiè sibi præstò scaphæ ad littus essent, vt posset sibi aliquod periculum à Saracenis intentum subterfugere. Illi interim nihilò secius instare, & arma etiam cõparare, & omnes, apud quos aliquid gratia poterant, in nostros incendere. Tantoq; odio flagrabant, vt cogitarent

nostro

nostros armis adoriri. Cùm verò intellexissent, Gamã abesse, id molestißimè tulerunt, & cum Rege egerunt, vt eum ab illa fuga retrahẽdum curaret. Rex igitur eorum sermonibus inductus, Catualem misit, qui Gamam remoraretur. Catualis igitur vt imperata conficeret, Pandaranen summa celeritate contendit, Gamamq́ summa vi retinere cœpit, & per simulationẽ officij, vt illũ omni præsidio spoliaret, laborabat. Dicebat enim, sibi summæ curæ esse, vt is omnia à Rege, quæ vellet, impetraret. Id autem fieri non posse, nisi is Regis animum sinistris opinionib. exulceratum sanaret, vt intelligeret, quo animo nostri in eas oras acceßißẽt. Proinde iuberet classem propius terram constituere, sibiq́ et vela & gubernacula traderet, vt illis pignorib. posset Rex certus esse, illum in fide mansurum. Quod quidem Gama nulla se conditione facturũ ostendit, quamuis esset sibi ob id acerrimum supplicium cum interitu vitæ subeundum. Inde porrò ad fratrem literas misit, quibus, vt antè præceperat, eum admonebat, vt si videret, eum diutius à gente perfida detineri, vela faceret, & in Lusitaniam reuerteretur, atq́ Regi, quomodo via in Indiam aperta fuisset, indicaret. Se de vita minimè solicitũ esse: nè autem fructus tanti laboris interiret, anxiè formidare. Interim verò summa cõtentiõe Catuali repugnabat, omnesque illius fraudes constanter eludebat. Varijs altercationibus duo dies fuere sine vllo fructu consumpti. Tandem fit pactio inter eos, vt merces, quæ erant in nauibus, in terram exponerentur cum hominibus, qui eas venderent. Mercibus traditis, Gama dimissus à Catuale se in nauem contulit. Inde nuncium Regi misit, qui Catualis in se perfidiã criminaretur, et doceret, se fraudib. illius coactũ fuisse ita discedere. Ad hæc Rex se de causa cogniturum promisit, & si Catualẽ aliquo eiusmodi crimine

alligatum deprahenderet, eum ita puniturum, vt deinceps fidem seruare disceret. Quod verò ad merces adtineret, se eum admonere, vt Calecutium conuehendas curaret, vbi pluris venire possent. Assensit Gama, mercesq́ Regis ipsius sumptu Calecutium importatæ sunt. Interim Gama nauibus propius vrbem deductis, singulis prope diebus binos aut ternos homines in vrbē mittebat, vt sic tādem posset ab omnibus situs animaduerti. Nostri nullam iniuriam ab incolis interim accipiebant. Gama verò se, quoad fieri poterat, pacis & amicitiæ cupidißimum esse demonstrabat. Postulauit deinde à Rege per nuncios, vt liceret sibi ad maius fœderis vinculum, relinquere hominē Lusitanum Calecutij, qui Regis Emmanuelis negotia procuraret. Rex siue quòd non intelligebat, quorsum illa procuratoris in vrbe permāsio pertineret, siue quòd suspicaretur, Gamam sine portorij solutione discedere velle, non mediocriter offensus est: responsumqúe dedit stomachi plenum. Gama cùm cerneret, responsum longe secùs, quàm postulatum flagitabat, datum esse, nè verbum quidem vllum, quod in rem esset, cum Rege leuißimo commutandum existimauit. Rex hoc Gamæ silentio multò acrius irritatus, duos homines Lusitanos, quos Gama cum mercibus Calecutium miserat, in custodiam dedit, mercesqúe diligenter asseruari iußit. Gama à Rege flagitabat, vt sibi homines cum mercibus redderentur. Rex in iniuria nihilominus perseuerabat. Hoc animaduerso Gama, vt ius suum obtineret, viribus vtendum putauit. Primam igitur nauem, quam in portum intrare perspexit, armis expugnat: inde sex viros primarios, cum famulis vndeuiginti, vinctos abduxit, reliquam autē turbam dimisit. Deinde vela fieri iubet ita tamen, vt à conspectu terræ non procul abscederet. Sperabat enim, Regem, vt

suos

ſuos reciperet, Luſitanos cum mercibus continuò redditurum. At Rex miſit ad illum nuncium, qui diceret, ſe factū illius vehementer admirari, quòd homines nobiles ex ſuis domeſticis ſine vlla cauſa in vinculis detineret, cùm ab illis nullam iniuriam accepiſſet. Luſitanos enim, quos ſecum habebat, ſe non prius dimittere voluiſſe, quàm ad Regem fratrem ſuum literas daret: ſeq; illos cōfeſtim cum bonis atq; literis dimiſſurum. Hoc promiſſo inductus Gama, rurſus ad vrbem propius acceßit. Poſtridie veniunt Luſitani cum literis ad Emmanuelem ſcriptis. Miſit præterea, qui Gamæ diceret, ſi vellet aliquem in ea vrbe relinquere, qui Emmanuelis negocia procuraret, ſe operam daturum, vt id cum magno illius commodo fieret. Merces verò ſe ideo non remittere, quòd ſperaret fore, vt per manū illius, quē Gama ei negocio præficeret, venundari cum maiore lucro poſſent. Reſpondit Gama, ſe mutâſſe conſilium, neque velle quenquam in ea vrbe relinquere. Proinde ſi vellet, vt is illius domeſticos miſſos faceret, merces confeſtim reſtitueret. Sequenti die venit in nauem Monzaida animo perturbato, narratq; Saracenos tumultuari, inſidias cōparare, varijs calumnijs animū Regis in noſtros incendere, ſeq; fuiſſe propter illorum dierū vſum, qui ſibi cum noſtris fuerat, in maximū vitæ diſcrimen adductum, vixqúe eorum manus effugiſſe. Se nullo modo poſſe, quandiu Calecutij maneret, vitam ab hominum perditorum inſidijs defendere. Proinde illum orare & obteſtari, vt ſe in Portugalliā ducat. De rebus ſuis, quas Calecutij relinquebat, parùm eſſe ſolicitum: vitam ſolùm cōſeruare velle. Recepit illum in fidem Gama libētißimè, in Portugalliamq; perduxit: vbi ad CHRISTI nomen adiunctus, in omni vitæ ratione boni viri atque verè Chriſtiani officio perfunctus eſt. Eadem die Rex ſeptem

lēbos misit, in quibus merces, quas Gama requirebat, erāt impositæ. Gama cùm mallet vinctos in Portugalliā ducere, quàm merces recuperare, ait se, cùm tot mendacijs ad illum diem illusus fuisset, nemini iam fidem habere. Sibi exploratum esse, non omnia, quæ fuerant Calecutium inuecta, reportari. Otium verò sibi non esse, ad ea, quæ deerant, inquirenda. Idcirco se Malabares illos minimè dimissurū, sed in Portugalliam ducturū, vt illorum testimonijs apud Emmanuele vteretur, vt posset intelligere Rex clarißimus, quibus iniurijs illius dux atque legatus fuisset à Calecutij Rege, propter Arabes, homines scelestißimos, affectus. Hæc vbi dixit, ignem tormentis applicari iußit, vt eo terrore omnes sese in fugam daret. Rex hanc contumeliā indignißimè tulit, se de eā vlcisci non potuit, eò quòd omnis illius classis esset propter anni tempus in terram subducta. Veruntamen cùm venti Gamam deficerent, neque posset ea celeritate, qua volebat, ex illis regionibus abduci, Rex sexaginta naues actuarias instruxit, et armatis hominibus compleuit, vt in nostras naues incurrerent. Sed excitata subitò tempestas classem hostium disiecit, & vento minimè nostris aduerso naues nostras à Calecutiensium conspectu celeriter abstraxit. Gama tamen ex eo portu, quem primùm subire potuit, literas ad Calecutij Regem dedit, in quibus, quot insidijs appetitus à Mahumetanis, quot dolis proditus à Catuale fuerat, enarrabat. Eamqúe rationem fuisse dicebat, cur eum minimè ante suum discessum salutâsset, Attamen se fore semper illius studiosißimum, operamqúe daturum, vt Rex Emmanuel omnia, quæ ad dignitatem illius pertinere videret, studiosè atque libenter efficeret. De viris autem illius domesticis, quos ceperat, non esse cur solicitaretur: fidem namqúe dabat, se curaturum, vt salui & ornati in pa

triam

triam redirent. Has literas per vnum ex captiuorum famulis, quē in littore constitui iussit, perferēdas misit. INDE *verò digressus, ad paruas quasdam insulas delatus est. Sed antequam ad eas accederet, octo naues longæ in illius naues inuehuntur: quarū septem fugauit, & vnam cepit multiplici commeatu, varijsq; fructibus onustam. Erat autem classis illa piratæ cuiusdam, cui nomen erat Timoia, hominis acris, quem omnes, qui mare illud nauigabant, valdè metuebant. Ex insulis illis in insulam, Anchediuam nomine, quæ aberat à continente circiter quatuor passuum millia, cursum direxit, vt in ea quomodocunque posset, naues diuturna iactatione quassatas reficeret. Ibi cùm vndique multi illius videndi gratia confluerēt, venit inter alios vir familiaris atq; domesticus Dynastæ cuiusdam, qui insulam non longè ab ea regione sitã, dominatu premebat. Insulam appellant Goam, Dynastam Zabaium nominabant. Erat autem Zabaius vir animo magno præditus, militaribus & imperatorijs artibus instructus, multosqúe milites alebat, & omnes, quos acres in armis cognouerat, ad se magnis stipendijs inuitatos aggregabat. Illius verò familiaris, quem diximus, ad Gamam adijt, eumqúe Italo sermone nomine Zabaij honorificè admodum salutauit. Dixitq; præterea, Zabaium illius fama commotum, omnia curaturum, quibus illum indigere perspiceret. Proinde siue illi commeatu, siue armis, siue pecunijs opus esset, omnia sine vlla dubitatione postularet. Illum namq; minimè boni principis & amici officio defuturum. Admiratur Gama et viri speciem, & orationis Italæ venustatem, & ingenium, quo ad omnia, de quibus illum percunctabatur, acutissimè respondebat. Quæsiuit vnde esset oriundus. Narrat se in Italia natū. Cùm tamen Græciã versus cum parentib. nauigâsset, in pi*

ratas incidisse, & varijs casibus in tantam miseriam deuenisse, vt sine vlla spe reditus principi Mahumetano seruire cogeretur. Cùm deinde multa solerter inquireret, & curiosius, quàm par erat, indagaret, & quasi res alias agere videretur, à proposito sæpè deflecteret, et rursus ad institutum sermonem rediret, Gama suspicatus est esse proditorē, neque salutandi, sed speculandi gratia eò se contulisse. Itaque ea suspicione tactus, hominem corripi, & vehementissimè torqueri iubet. Is doloris magnitudine coactus, se natione Sarmatam, religione verò Iudæum esse confitetur, in Zabaijq; famulatu versari, ab eoq; missum, vt nostras naues specularetur: & quot milites in illis essent, & quibus armis vterentur, inspiceret. Illum namq; in animo habere, comparata classe, nostras naues opprimere. Hac re intellecta, Gama cùm primū potuit, indè profectus est. Iudæum tamē missum facere noluit. Hic postea Christianus effectus, Gasparis nomen obtinuit, Regiq; Emmanueli egregiam operam multis in rebus nauauit. Ex ea insula digressus Gama, institutū cursum tenuit, ita tamen, vt propter ventorū nimiam lenitatem tardè & incommodè nauigaret. Pelago illo ingēte transmisso in AEthiopiæ, quæ supra AEgyptum est, oras ad Austrum pertinentes delatus, ad ciuitatem nomine Magadaxum peruenit: quam cùm accepisset à Saracenis possideri, tormētis acerrimè verberauit, maximamq; mœnium partem disturbauit, et naues, quæ erant in portu, aut depressit, aut crebris ictibus, quò minus citò nauigare possent, impediuit. Indè profectus, in octo Saracenorum nauigia incidit, quæ in illū impetū tulerunt. In ea Gama confestim inuectus est, paruoq; certamine omnem illam classem fugere compulit: quam tamen insequi non potuit, eò quòd ventus deficeret. Tandem in Melindensem portū ingressus,

gressus, fuit ab amico principe satis amanter exceptus, multúq; rebus ad milites ex labore & morbo grauissimo reficiendos adiutus. Ibi quinq; tantùm dies cõmoratus (verebatur enim, nè tẽpus flectendi promontorij propter hyemẽ, quæ aduentabat, efflueret) vela pandere statim iussit. In naues tamen prius legatum Melindensis principis accepit, quem is ad Emmanuelẽ mittebat. Et quia nauis Pauli Gamæ ex vetustate nimia laborabat, & dissolutis aliquot in locis compagibus, aquam immodicam accipiebat, & nautæ atq; milites ad tres naues dirigendas atq; tuendas deficiebant, incendere eam iussit, fratremq; in nauem suam recepit. Milites verò atq; nautas cum Nicolao Coelio ita diuisit, vt illi partem attribueret, partem ipse retineret. Tertio kalen. Martij peruenit in insulam nomine Zamzibarim, fertilem & opimam, fontibus crebris, & densis nemoribus amœnã, multisq; gregibus abundantem, à continente circiter passuum viginti quatuor millibus disiunctã: in qua, præter alias arbores, altissimæ Mali medicæ in syluis spõte nascuntur, è quarum floribus cùm ventus leniter spirat, in loca etiam longinqua suauissimi odores afflari dicuntur. Insulæ Princeps quamuis sectam Mahumeti sequeretur, Gamam tamen benignè complexus est, illumq; commeatu & fructibus onerauit. Mozambiquen deinde præteruectus, ad aquationẽ Sãcti Blasij naues appulit, quo in loco aquationi, & lignationi, & venationi operã dedit. Ventis exclusus, eos portus, in quib. exules remanebãt, subire nõ potuit. Promõtoriũ Bonæ spei sexto kalen. Maij superauit. Indè ad insulã S. Iacobi ventis secundis naues appulit. Indè verò duces aduersa tẽpestate dispulsi sunt. Nicolaus Coelius Olysipponẽ rectà contendit. Gama in insulã, quã appellãt Tertiã, nauigauit. Erat enim frater illius Paulus Gama diuturno

 morbo

morbo oppressus, atq; tabe propemodum consumptus, ita, vt maris iactationem ferre nullo modo posset. Itaq; ibi vita functus est. Vascus Gama exequijs ritè persolutis, vt quod reliquũ erat itineris conficeret, indè proficisci maturauit, Olysipponisq; portum subiuit Anno à CHRISTO nato. M. CCCC.XC.IX. QVO quidem tempore iam Rex omnia, quæ eis in nauigatione, & in India, & reliquis partibus acciderant, è Coelio cognouerat. Homines interim admiratione quadã defixi, eos, qui ex India redierant, quasi ab inferis excitatos intuebantur. Multi tamen desiderati sunt morbis grauißimis absumpti. Centũ & quadraginta & octo ꝑfecti cũ Gama fuerãt: quinq; et quinquaginta tantũ reuersi sunt, & hi maxima ex parte labore & inualetudine debilitati. Gama fuit à Rege cũ multis laudibus acceptus, & titulis, & ornamentis, & munerib ob tã præclarũ facinus, perinde atq; meritus erat, illustratus. Et Coelius item fuit auctus honorib. et reliqui deinde omnes pro cuiusq; meritis et dignitate remunerati. Hoc autem tempore Emmanueli visum est, ossa Ioannis Regis, quæ erant Syluijs Algarbij ciuitate, in templo maximo eiusdem ciuitatis condita, in oppidum, quod Bataglia nominatur, transferre. Obtinuit autem oppidũ id nomen, propter prælium illud acerrimum, quo Ioannes Portugalliæ Rex, hoc nomine primus, Ioannẽ Castellæ Regem, Henrici Regis filiũ, non longè ab eo loco superauit. Perspicuum est enim, Bataglia nomine præliũ significari. Extruxit aũt Ioãnes primus eo in loco templum in honorẽ Sanctißimæ VIRGINIS amplißimũ: statuitq; vt in ædibus, quas in eum finem ædificauit, templo coniunctis, religiosi viri qui diui DOMINICI institutum sequerẽtur, habitarent, vt sacra conficerẽt, & vicinos populos sanctis disciplinis instruerent. Eum autem locum sepulturæ

suæ

suæ delegit. Nec ille solùm, sed illius filij, & Rex Alfonsus, & Alfonsus Ioannis secundi filius, multiq́ præterea Lusitani principes eodem in templo sepulti sunt. Emmanuel igitur vt eodem etiam in loco Ioannis reliquiæ conderentur, in Algarbium cum Georgio Ioãnis filio, & multis præterea viris nobilitate & virtute præstantibus profectus est. Aperto autem sepulchro, Ioannis corpus integrum inuentum est, ex quo suauißimum odorem diffusum fuisse memorant, cum ingenti omnium admiratione. Nam supra quatuor annos in eo sepulchro constitutum iacuerat. Addebant permulti, fuisse illi, editis in eo loco miraculis, egregiæ sanctitatis testimonium à DEO tributum. Fuit autem tam solenni pompa delatum, & tanta hominum frequentia & celebritate, quæ illud prosequebatur, ornatum vsq́ eò, dum in sepulchro conderetur, vt nihil omninò fuerit ab Emmanuele prætermissum, quo posset, quanta fide Ioannis memoriam coleret, apertè significari. Qui tamen interim Indiæ studium non intermittebat, & classem, quam rursus in orientis Solis regiones immitteret, ædificabat. Sed cùm esset ea mente, vt nihil vnquam agitaret animo, quod non castißimæ religionis auspicio instituendum arbitraretur, in eo loco, vbi Henricus templum in honorem Sanctißimæ VIRGINIS ædificârat, vt dictum est, aliud templum multò amplius, & magnificentius ædificare instituit: cuius statim fundamenta iecit eiusdemq́ diuinæ VIRGINIS, quam singulari pietate colebat, memoriæ consecrauit. Locum illum Betlehem appellari voluit, nomine ab ea ciuitate sumpto, in qua CHRISTVS ad humani generis salutem natûs est. Asciuit autem homines singulari religione, qui se diui HIERONYMI institutum sequi profitebantur: quos in illius templi custodia poneret, qui sacra confi-

cerent, & numen diuinum religione placarent: & omnes nautas atq; vectores, qui ex varijs partibus eò commeare solent, sanctis disciplinis erudirent. Eum verò locũ sepultu ræ suæ delegit. Arcem deindè in rupe, quam marini fluctus circunfluunt, non longè à templo Occasum solis versus, instituit munitißimã, quæ prohiberet portus Olysipponensis aditu naues omnes, quæ nõ se pacificas esse, signo nautis vsitato significarent. Claßis aũt, quam misit, erat tredecim nauium. Mille & quingẽtos milites habebat, erat præterea bellicis munitionibus egregiè instructa & armata. Illi verò Petrũ Aluarũ Capralem, cuius virtuti plurimũ fidebat, præfecit. Caprali aũt præcepit, vt quoad fieri posset, amicitiam cũ Calecutij Rege firmaret, ab eoq; peteret facultatem arcis prope vrbẽ ædificãdæ, qua Lusitani possent vitã ab hostiũ immanitate tueri, & sine vllo periculo negotiari. Quòd si videret Regis animũ adeò à nostris alienatũ, vt omnẽ fœderis rationẽ aspernaretur, illi bellũ inferre minimè dubitaret. Iußit præterea, vt, si posset Melinden accedere, Regi significaret, sibi gratißimam illius legationem fuisse, eiusq; causa omnia, quæ postularet, libentißimè facturũ. Misit aũt in hac classe quinq; monachos religionis opinione præstantes, ex his, qui FRANCISCI viri sanctissimi mores & instituta sequuntur, qui Calecutij, si fœdus ritè fieret, remanerent, vt Lusitanis, qui erant in ea vrbe negotiandi causa mansuri, sacra ministrarent: & si qui ex alienis gentibus ad CHRISTI nomen adiungi vellent, eos sanctis disciplinis instituerent. His autem erat præfectus Henricus vir singulari religione & pietate, qui postea ob vitæ sanctimoniã Septẽsis Põtifex effectus est. Soluit aũt Capralis cũ omni classe octauo idus Martij, Anno à CHRISTO nato. M.D. POST hæc Emmanuel Georgiũ Ioãnis Regis filiũ nouis titulis honestauit, vxorẽq; illi dedit

Beatricē, Aluari, cuius ſæpè mētio facta eſt, Brigātini Ducis fratris filiā, ſingulari ꝓbitate fœminā. Alfonſum verò, filiū Iacobi fratris ipſius Emmanuelis cui Ioānes ꝓpria manu necē intulerat, magiſtrū equitū effecit. Erat aūt Alfonſus nothus: mater tamē illius fuit mulier ſumma nobilitate, quæ Iacobi eximia pulchritudine, tēpore, quo is in Caſtella verſabatur, accēſa, operā ſummo ſtudio dedit, vt illius cōplexu potiretur. Hoc eodem anno, qui fuit à CHRISTO nato. M.D. princeps Michael, Emmanuelis & Iſabelæ filius, cùm iam duos fermè annos natus eſſet, morbo ſublatus eſt. Fernādus verò & Iſabela rurſus, vt noua affinitate ſibi Emmanuelē deuincirent, elaborârūt. Mirè enim cupiebant filiā ſuam Mariā illi collocare. Emmanuel vbi id intellexit, ſumma volūtate eorū deſiderijs aſſenſus eſt. Nec enim aliud poterat eſſe matrimoniū vel generis amplitudine, vel dotis magnitudine, vel virtutis egregiæ ſignificatione clarius, & eorum vtriq; cōuenientius. Eluxit enim in Maria ſummū modeſtiæ, et māſuetudinis, & probitatis exemplum. Sed quia matrimoniū propter affinitatem in matrimonio Iſabelæ contractam, per Pōtificij iuris ſanctiones iūgi minimè licebat, à Pōtifice maximo poſtulârūt, vt eos ſolueret legibus, nè religione aliqua poſſet impediri cōiunctio, q̄ tā multas vtilitates erat omnibus Hiſpaniæ regnis allatura. Hac impetrata à R. Pōtifice facultate, nuptiæ celebratæ sūt. Quāuis aūt noua nupta illi ꝓpter inſignē virtutē maximè cordi eſſet, nō illi⁹ tamē amor eū poterat ab ea cupiditate deducere, qua tenebatur. Cupiebat enim, vt Maiorū ſuorū veſtigijs inſiſteret, in Africā trāſire, vt Mauros bello premeret. Multi fuerunt in conſilio, qui eum ab ea cogitatione conarentur auertere. Dicebant enim, non eſſe regiū munus, exercitū ducere; ſed ijs, qui exercitū ducerēt,

imperare. Præterea ad Mauritaniam omnem debellandã, copias minimè suppetere: ad bellum commodè ducendum eas sufficere, quæ erant strenuis ducibus aßignatæ. Minimè autem pertinere ad illius dignitatem in Africam traijcere, nisi cum illis copijs, quibus posset omnem illam regionem sub imperium subiungere. Accedebat, quòd nondum filiũ habebat, quem posset, si illum casus aduersus belli sustulisset, hæredem relinquere. Nè vellet igitur gloriæ causa Regnum in tantum discrimen inijcere. Regis enim gloriam sempiternam patriæ caritate contineri, non in bello sine vlla publica vtilitate suscepto consistere. Adhæc vxor cùm lacrymis illum obsecrabat, nè vellet tam subito discessu dare sermonem multis, qui interpretarentur, illud consilium non tam bellandi studio, quàm illius deserendæ cupiditate susceptum. Multò sibi tolerabilius fuisse, nunquam domũ ab illo ductam esse, quàm ductam repentè relinqui. Illud enim consilij, hoc acerbitatis argumentum continere. Ad hæc per literas cum parentibus agebat, vt Emmanuelem ab eo consilio reuocarent. Neq; se, quò minus bellum à viro fieret, recusare, sed nè eo tempore fieret, enixè contendere. His quidem argumentis & consiliarij, & vxor eum ab instituto nitebantur abducere. Ille tamen nihilosecius in eo persistebat, & bellum summo studio comparabat. Exercitum summa celeritate cõscribi, & classem instruere iußit. Exercitus viginti sex millia peditum continebat, & sex millia equitum, & equites præterea cataphractos octingẽtos. Cum his copijs se, quod animo designabat, confecturũ facilè confidebat. SED in hoc suscepti atq; propemodum instituti belli apparatu, crebri ad eum rumores allati sunt, Baiazetum Turcarum imperatorem ingẽtem classem instruxisse, qua omnes insulas & ciuitates Græciæ, quæ ad
Veneto-

Venetorum imperium & ditionem pertinebant, euerteret. Veneti cùm id exploratum habuissent, & quantus contra illos scriberetur exercitus, accepissent, neq; tantã belli molem se solos sustinere posse confiderent, cùm ab alijs Regibus Christianis, tum ab Emmanuele auxilium per legatos petierunt. A Pontifice Maximo præterea flagitârunt, vt ab Emmanuele postularet, vt ea classe, quæ iam erat rebus omnibus instructa, Remp. illam iuuare vellet. Itaq; Pontifex legatis Venetis, qui cum his postulatis ad Emmanuelẽ reip. suæ nomine mittebantur, literas ad eum dedit, quibus admonebat, nè Venetorũ postulata negligeret. Commune namq; reip. Christianæ discrimen coniunctis omniũ Christianorum viribus esse depellendũ. Cogitaret enim, si sempiternus Christiani nominis hostis, quod animo designabat, efficeret, quanta cum superbia esset in Italiam, deindè in Galliam, & Hispaniam inuasurus. Bellum Africanũ intermitti commodè posse: at occasionem tantæ calamitatis arcendæ prætermissam reuocari non posse. Multò deindè esse ad laudem illustrius, ab amicis propulsare, quàm inimicis inferre periculum. Multos Italiæ principes esse ad auxilium Venetis afferendum incitatos. Sed eos non tam citò posse opem afferre, quàm periculi magnitudo postulabat. At Emmanueli, cùm iam classem omnibus rebus ornatam haberet, nihil impedimento fore, quò minus, si vellet, ad se omnem gloriam illius reip. conseruatæ reuocaret. Celeritate opus esse, quam reliqui propter rerum suarũ difficultatem adhibere non poterant. Videret autem quanta gloria illius esset futura, si resp. Veneta à vicinis deserta, ab eo, cuius regnum tanto locorum interuallo dißidebat, in tanto discrimine sustentaretur. Postremò in illius belli societate non solùm humanitatis atq; virtutis, sed etiã Christianæ

ſtianæ pietatis ſpecimen clariſsimum, ſempiterna memoria conſecrandum, dari ab illo poſſe. His rationibus inductus Emmanuel, & Pontificis etiam literis ad miſericordiam inflexus, legatis benignè reſpondet, ſeq́ officio ſuo minimè defuturum pollicetur. Statuit igitur, vt ex tota claſſe triginta naues, quanta maxima celeritate fieri poſſet, re frumentaria & omni cõmeatu ad tam longinquam nauigationem neceſſario inſtruerentur. Et quia claſſe diminuta, non poterat ille pro dignitate bellum per ſe Mauris, vt cogitauerat, inferre, illud in aliud tempus diſtulit, & toto animo in opem, quam erat Venetis allaturus, incubuit. INTERIM dum hæc ſummo ſtudio geruntur, in Mauritania hæc euenerunt. Ioannes Meneſius poſt illam victoriam, quam de Barraxa & Almandarino conſequutus eſt, iuſſu Regis in Portugalliam redijt. Deindè anno. M. D. I. fuit Arzilam remiſſus cum ſupplemento centum & quinquaginta equitum. Sic enim bellum à noſtris gerebatur in Africa, vt rarò pedites depugnarent: & ideò omnes fermè copiæ, quas Reges ſummittebant, erant ex equitibus. Eo tẽpore Rodericus Caſtrenſis Tingitanæ ciuitati præerat. Meneſius cùm primùm Arzilam attigit, contineri diu non potuit, quin Mauros aliqua clade afficeret. Quia verò tantas copias nõ habebat, quãtis erat opus ad rem, quã cogitabat, cõmodè gerendã, Caſtrẽſem per literas ad facti ſocietatẽ inuitauit. Cõiunctis hac ratione copijs, in maximos pagos intẽdunt, inopinatoq́ Mauros aggrediũtur. Maxima eorũ pars formidine perterrita ſe in fugã dedit. Multi tamẽ vt in extremo vitæ caſu dignitatẽ retinerent, acerrimè dimicârunt. E quibus multi occiſi, centum verò & octoginta capti fuêre. Cũ verò ex noſtris equites quinq́ ſeptẽ Mauros cõſpicati fuiſſent, q cũ quinq́ mulieribus latenter fugiebant,

giebãt, eos insequũtur. Mauri quãuis equos nõ habebãt, eos enim amiserant, pedibus tamẽ, vt summa cõtentione resisterent, se parabant. Fuit atrox inter illos atq; nostros pugna cõmissa & diutius vtrinq; quàm pro numero dimicatum. Mauri tres equos confodiunt, & omnes nostros conuulnerant. Nostri verò omnes eos concidũt. Vnus ex Mauris cùm in extremo iam vitæ discrimine fortißimè pugnaret, sponsæ, quæ erat in illo mulierum comitatu, tantum dolorem attulit, vt maxima voce exclamans diceret: Itáne verò, anime mi, videbo te crudelißimè necari, neq; tibi opem vllam afferam? lacrymisq́; tantùm mortem tuã prosequar, & non me sociam tibi mortis adiungam? Te extincto quam ex vita iucunditatem percipiam? Hæc vbi dixit, in nostrorum gladios ruit, & equitem vnum, qui pedibus (iam enim equus illius erat occisus) cum mulieris sponso dimicabat, summa vi corripit, & adeò arctè cõplectitur, vt is se expedire nõ posset. Parũq; abfuit, quin ab illius spõso vita priuaretur, propterea quòd gladio vti nõ poterat, sed aliorũ interuẽtu, qui iã reliquos occiderãt, pugna fuit cum omniũ hostiũ interitu finita. Ita tamen hi septẽ Mauri cõciderunt, vt in extremo etiam spiritu virtutis egregiæ significationem darẽt. Fuit præda ingens capta, multi pecorum & armentorũ & equorum greges abacti. Cùm verò duces exercitũ in ciuitates, vndè fuerant profecti, subducerẽt, & à pagis quatuor passuũ millia abessent, dux oppidi munitißimi, quod appellant Mauri Alcassarelquibir, cũ equitibus mille & ducentis, in nostros inuadit, & agmen postremũ, quod Menesius ducebat, aggreditur. Nostri ordine instructi, progrediebãtur cum præda, & vt se à Maurorum incursione defenderent, non autem vt illos offenderent, laborabant: & ita paulatim excedebant, quanuis à

Mauris

Mauris leuibus prælijs certaretur. Genus autem pugnæ hoc erat. MAVRI hastis infestis in nostros incursabant, & continuo se cursu recipiebant: vnde rursus alijs cursibus initis, in nostros impetum dabant. Nostri reiectis parmis eorum ictus excipiebant, & respectantes, equorum terga tegebant, & equos, quoties acrius premebantur, in hostes concitabant. Cùm verò Mauri ferocius instarent, Menesius in illos cum parte copiarum inuectus, impressionem fecit, qua quinquaginta ex illis hastis transfixi conciderunt. Mauri cùm cernerent nostros cum præda paulatim abire, cõsilium inierunt, vt cum nostris acie instructa dimicarẽt. A cursibus igitur abstinentes, in ordinem à ducibus coguntur. Menesius prælium minimè detrectabat. Constitit igitur, & misit ad Rodericum Castrensem, qui diceret, se in animo habere prælij casum experiri. Proinde si ei videretur, suos in nouißimum agmen reduceret, vt vno agmine facto in hostes irruerent. Respondit Castrensis, non esse boni imperatoris, fortunæ varios euentus in rebus ex animi sententia gestis absq; vlla neceßitate periclitari. Multa namq; accidere, quibus id, quod feliciter inceptum fuerat, ducum insolentia teterrimè caderet. Hostes esse numero plures: nostros verò posse, si vellent, cùm tam facilem receptum haberent, prælij periculosi conditionem recusare. Strenui verò ducis esse, commodo suo, non ex hostium voluntate prælium inire. Prædam esse satis magnam: ex nostris neminem desiderari: ne vellet igitur quod egregiè factum erat, consilio audaci corrumpere. Menesius non improbauit consilium. Mauri verò, dum nostri tempus in hac consultatione consumunt, animaduertentes nostros commorari, existimârunt eo consilio consistere, vt signa in illos inferrent. Cùm verò multis in locis experti fuissent, quàm

acriter

acriter nostri, post rem obstinato animo constitutam, ferro decernerent, abierunt. Nostri verò duces præda diuisa domū incolumes reuersi sunt. NON post multos dies Menesius certior factus est Mauri cuiusdam speculatoris indicio, Fessensem Regem egressum esse, vt excursiones faceret, & Tingitanam ciuitatem vel expugnaret, si posset, vel agrum saltem popularetur, & quam maximam posset vastitatem nostrorum rebus inferret. Habere autem sub signis equitū duodecim millia. Tingi verò tanta celeritate contendere, vt non posset nuncius ad Castrensem, antequam ille accederet, peruenire, maximè verò cùm nulla esset via, vbi hostes eo tempore non insiderent. Hac re perculsus Menesius, ignē tormentis æneis applicare iussit, vt globorum strepitu posset Castrēsi significare, quo in periculo versaretur. Præterea ciuis quidam Tingitanus proximis illis diebus Arzilā venerat, & catellam ibi per obliuionem reliquerat. Menesius catellam ligari, literasqúe cera circunlitas, quibus ea, quæ acceperat de Regis aduentu, nunciabat, collo illius appendi iubet, eamq; sub noctem acerrimè verberatā in littore constitui. At catella dolore verberū grauiter affecta, tāta celeritate domū properat, vt ante lucē ad Tingi portas assisteret. Ibi lectis literis, Castrensis, vt omnes in armis parati essent, imperat. Vix hæc facta fuerant, cùm Rex ciuitati appropinquauit, maioremq; partē exercitus præmisit, quæ populationem agris inferret, & omnes greges abigeret, & homines, quos in agris inueniret, ferro trucidaret. Castrensis vt illis resisteret, egressus vrbe, in eos inuectus est. Sed multitudine oppressus, in vallum, quod est à nostris circum vrbem munitionis gratia constitutū, se magno cū labore recepit. Antequā enim id efficere posset, fuit vtrinq; plus duab. horis acerrimè dimicatum. Cecidit in ea pugna Ca-

ſtrenſis quidam filius, & octo equites viri fortiſsimi, & ipſe Caſtrenſis haſtæ coniectu fuit in facie grauiſsimè vulneratus. Noſtris intra vallum receptis, Mauri nihiloſecius instant, & intra vallum irrumpunt. Cùm verò noſtri in vrbẽ ſe recipere conarentur, Mauri noſtros acriter inſequentes, vt ſimul in vrbem irruerent, ſumma contentione pugnabant. Hac re animaduerſa, Caſtrenſis cum equitum turma in Mauros conuerſus, tanto impetu in eos incurrit, vt facilem receptum omnib. præberet. Poſtremus omniũ quidam eques egregiè fortis, Lupus Martinus nomine, vrbem ingreſſus, vectem ad medias portas induxit. Cùm autem multi illum magnis clamorib. admonerent, vt totam portam clauderet: reſpõdit, nunquam ſe tantum facinus admiſſurum, vt eam Portugallenſibus maculam ſignificatione timoris inureret. Se paratum eſſe, pro illius mediæ portæ defenſione ad extremum vitæ ſpiritum dimicare. Neque ſolum hoc dixit, ſed factis etiam oſtendit. Nam cùm Mauri in illum ferociter inuaderet, primum impetum animo magno ſuſtinuit, donec multi opem illi afferrent, quorum virtute excluſi mœnibus Mauri, ſe in caſtra contulerunt. At Rex poſt dies quatuor, caſtris indè motis, Arzilam exercitu traducere maturauit. Meneſius per ſpeculatores de aduentu illius certior factus, præſidiis in vrbe diſpoſitis, copias ſuas in locum, quod appellant oppidum vetuſtum, eduxit, aciemque equitum & peditum inſtruxit: quibus imperauit, vt ſe continerent vſque eò, dum is ſignum daret, quo animaduerſo erant oẽs exituri. Interim verò, vt hoſtiũ exercitum ſpecularetur, cum viginti tantùm equitibus ad flumen, quod dulce nominatur, progreſſus eſt. Ibi cum multitudinem hoſtium conſpiceret, ſe in oppidum ſenſim atque leniter recipiebat. At illum abeuntem anteſignani Maurorum

rorum equites adoriuntur tanto impetu, vt cogerent illum, cùm iam non longè ab eo loco, in quo suos reliquerat, abesset, in illos equum incitare. Sed eo tempore non habebat secum nisi quatuor tantùm equites. reliqui enim multò celerius, quàm decebat, in oppidum regreßi fuerant. Equites tamen quinquaginta cùm illum in hostes incurrere perspicerent, quanta celeritate poßunt accurrunt, tantoq; impetu in hostes feruntur, vt eos funderent, magnamq; cædem ederent. At qui in oppido vetusto relicti fuerant, cùm animaduerterent, Menesium longius hostes fugientes insequi, non esse signum diutius expectandum rati, vt illi suppetias afferrent, accelerant. Sed iam Mauri eo tempore per alias campi partes immißi, vias omnes obsederant. Menesius interim animaduertens à Rege recentes & integros equites, qui feßis & vulneratis succederent, frequenter mitti, seq;, cùm paucis hominibus stipatus esset, non posse vllo modo hostium impetum sustinere, vt se ad suos reciperet, omni contentione pugnabat. Quod non sine maximo labore fieri potuit. In hoc tanto vitæ discrimine aliquot illius equites ceciderunt, & multi vulnerati sunt, & Menesius vulnus secundum fœmur accepit: & tamen aciem, qui obseßis vijs eum intercipere contenderant, tam acri animo perrupit, vt ad suos tandem accederet. Indè igitur cum suis copijs omnibus in Mauros, qui iam intra vallum pugnabant, impetum dedit: è quibus multi occisi, multi vulnerati, aliquot etiam capti, omnesq; tandem extra vallum eiecti sunt. Ad hunc modum cōfecto prælio, Menesius vrbem ingressus est. Accidit tunc ridiculum quiddam nostris: sed illi, qui risus materiam præbuit, non valdè lætum. Nam cùm quidam Maurus è campo in oppidum adequitaret, quòd existimabat iam à suis captum esse, lætus &

ouans per portam ingressus est: iniectisqúe statim illi à no-
stris vinculis, præpropera lætitiæ pœnam tulit. Dvm hæc in
Africa geruntur, Emmanuel summo studio laborabat, vt
classis, quam in Venetorum auxilium mittebat, intra bre-
uissimum spatium rebus omnibus instructa & ornata esset.
Illiqúe præesse iubet Ioannem Menesium, Odoardi Mene-
sii Vienensis Dynastæ filium, virum singulari virtute et cō-
silio præditum. Aliam deinde classem eidem Menesio com-
misit, in qua erant præsidia militum, quæ erant in castello
nomine Mazalquibiri disponenda, si posset obiter expugna-
ri. Est id castellum in regione maritima Mauritaniæ Cæ-
sareæ, in littore Orannensi ciuitati oppositum. Præscripse-
rat enim secreto Rex Emmanuel ipsi Menesio, vt in eo ex-
pugnando belli fortunam experiri minimè dubitaret, dū-
modo non multum tempus in ea pugna consumeret. Clas-
sis. xvj. kalen. Iunij anno M. D. I. Olysippone soluit, secun-
disqúe ventis vtens Menesius, breui in fretum Gaditanum
peruenit: indè, vt Regis imperata conficeret, Mazalquibi-
rium petijt: aduersis tamen ventis exclusus, ante diem ter-
tium portū subire non potuit. Mauri hoc spatio tēporis in-
teriecto, cū animaduerterēt, quo animo nostri ad portū ap-
pellere conarentur, vt summa vi resisterent, se comparabāt
et animos hominum confirmabant, castellumqúe firmis præ-
sidijs muniebant. Nostri tandem terra potiti, castellum op-
pugnant, scalas admouent, in muros certatim ascendunt:
neminem repugnare vident: existimant, hostes metu per-
territos latebris occultari. Hac opinione decepti, tanquam
victores quacunque libet inambulant. At Mauri, qui insi-
dijs collocatis hanc expectabant occasionem, eos dissipa-
tos, & nihil iam hostile suspicantes aggrediuntur, & præ-
cipites eijciunt. In hoc conflictu viginti ex nostris deside ra-
ti sunt.

ti sunt. Menesius, vt in mandatis habebat, non diutius in oppidi oppugnatione tempus conterendum statuens, reliqua classe dimissa, cum triginta nauib. ad auxilium, quod Venetis mittebatur, aßignatis institutum cursum tenuit. In Sardiniam tandem delatus fuit, et ab illius insulæ Prætore admodum honorificè receptus. Indè, cibarijs comparatis, & aquatione facta, profectus, cùm non à Tunetensi portu procul abesset, nauem onerariam ingentem cum duabus rostratis nauibus conspicatus est. In eas igitur inuectus, omnes cepit, & in Sardiniam reuersus, merces exponere in terram iußit. Erant autem hæ naues è Genua, multos autem Turcas, & Mauros, & Iudæos, & Christianos cum multis mercibus Tunetem conuehebant. Genuensibus autem nauem onerariam, & omnia bona restituit: Christianos & Iudæos liberos abire permisit: Turcas & Mauros in custodiam tradidit, eorumqúe bona vniuersæ claßi distribuit: duas rostratas naues tantisper retinere voluit, dum bellum illud, ad quod properabat, confectum cerneret. Indè Italiam versus, Calabriam & Apuliam prætervectus, in Epirum transmisit, & indè Corcyram petijt. Veneta claßis nostris obuiam prodijt, tormentorumqúe sonitu, & tubarum clangore, quanta lætitia essent omnes affecti ex nostræ claßis aduentu, significauit. Lusitana claßis, ne officio illo vinceretur, operam vicißim dedit. Naues nostræ quia remis non agebantur, & malacia atque tranquillitas erat, fuêre in portum opera triremium Venetarum remulco deductæ. Menesius à claßis custodia nullis Venetorum precibus abduci potuit: reliquos duces in terram descendere permisit: qui omnes satis hospitaliter accepti sunt. Vt tamen intelligi poßit, quàm periculosa sit militaris licentia, quandiu non fuerit seueriore discipli-

na coercita, non erit abs re, quæ tunc à militibus nostris commissa fuerint, paucis exponere. Tam nautæ, quàm milites Lusitani, cùm essent natura elati & insolentes, paulò confidentius & petulantius in insula versabantur. Quod grauem offensionem hominibus Græcis, & ad rixam similiter natura concitis afferebat. illi vicissim Lusitanos verborum conuitijs, & multis iniurijs onerabant. Eò tandem res deducta fuit, vt concitato dissidio, armis, quæ repentinus ille casus cuilibet offerebat, congrederentur. Accurrunt Duces Veneti, vt sedent illam discordiam. Similiter & Menesius, vt suos à furore contineat, in terram accelerat. Vix ducum imperio & comminatione tam funesta contentio dirimi potuit. Ex nostris ad septuaginta in ea pugna temeritatis & insolentiæ pœnas cæde luerunt. Ex Venetorum autem exercitu, & ex Corcyrensibus magnus etiam numerus nostrorum armis confectus occubuit. Ita factum est, vt illis ipsis, quibus nostri opem afferebant, non mediocre detrimentum temeritate multitudinis importarent. Pugna verò cum Turcis nulla fuit. Turcarum enim imperator cùm accepisset, Hispaniæ Reges, aliosq́; Christianos Principes classes maximas, vt auxilium Venetis afferrent, summo studio comparare, vrbesq́; Venetorum firmissimas, & ea ratione se classem sine vllo fructu maximis sumptibus ædificàsse, classem in portum subducere, & suos à bello abstinere iussit. Itaque Venetus Prætor Menesio dicit, Senatum, populumq́; Venetum Regi clarissimo summas gratias agere, quòd tanto studio illius saluti prospexerit, quo quidem beneficio ita Rempub. Venetam obstrinxerit, vt nullo vnquam tempore esset illius memoriam depositura. Breuiq́; fore, vt Senatus, populusq́; Venetus ad Emmanuelem

lem legatos mitteret, quibus quanto studio dignitatis & amplitudinis illius teneretur, clarius demonstraret. Menesius igitur refecta classe, & imposito commeatu, in Lusitaniam rediit, variisq; tempestatibus vsus, Olysipponem tandem peruenit: omnesq; naues, quas duxerat, in portu constituit. INTERIM *verò Capralis, qui in Indiam nauigabat, eundem cursum, quem Gama tenuit, sequutus est, donec ad Insulam Sancti Iacobi peruenit. Cùm verò vlterius progrederetur, coorta tempestate sæuißima claßis dissipata fuit, & nauis vna, fractis armamentis, Olysipponem rediit. Capralis, sedata tempestate, naues omnes rursus collegit præter illam, quam duobus diebus, demißis infra medium malum velis, expectauit. Cùm verò ea minime compareret, Occasum versus nauigauit. Octauo Kalen. Maij nautæ terram conspiciunt. Quæ res omnibus incredibilem voluptatem attulit. In ea enim regione nemo ex nostris terram extare aliquam ab hominibus cultam, fuerat vnquam suspicatus. Capralis igitur proras in terram flectere iubet. Nauis autem prætoriæ magistro imperauit, vt scapha vectus ad terram propius accederet, illiusq; situm & naturam diligenter inspiceret. Rediit magister, & nunciauit, tellurem esse fertilem & amœnam, herbis lætißimis, & arboribus altißimis vestitam, & aquarum etiam copia redundantem. Se præterea homines vidisse coloratos, molli atque demisso capillo, nudis corporibus, cum arcubus & sagittis propè littus ambulantes. Capralis magistri testimonio minimè contentus, aliquot Duces armatos iußit in scaphas desilire, vt terram diligentius perlustrarent. Illi confestim imperata conficiunt, & ad Capralem redeuntes, ea, quæ magister nunciauerat, vera esse confirmant. Ibi cùm in anchoris nocte cõsisterent, summa quædã tempestas excitata classem ia-*

ctauit, & secundum oræ illius longitudinem vagari, & fluctibus exagitari, & in varias partes contorqueri compulit, donec tandem in portum optimum penetrauit, quem, portum tutum Capralis nominare præcepit. Ibi classe constituta, Capralis curam dedit ducibus, vt scaphis inuecti, terram spectarent. Redeunt illi cum duobus piscatoribus, quos in lintre ceperant. Cùm verò nemo ex nostris eorum linguam posset intelligere, nutibus et signis cum illis agere cœperunt. Sed tanta erat in hominibus ingenij tarditas, tantusq; stupor in animo, vt nullis signis de re aliqua admoneri potuerint. Tum Capralis eos vestibus ornatos, tintinabulis & æneis armillis, & speculis donatos in terram exponi iubet. Illi munerib. elati, cum ingenti lætitia suis opes illas ostentant. Eorum prædicatione commota multitudo vndique confluit cum frugib. minutis, & cum magna farinæ copia, & cum varijs fructibus, eaq; omnia cum nostris facillimè permutant. Admirantur specula, oblectantur tintinabulis, efferuntur armillis, intuentur nostros, & expleri, singula spectando nequeunt. Tum Capralis simplicitate gẽtis inuitatus, in terrã descẽdit. Ibiq; sub vmbra arboris ingentis altare construi iubet, & statuit, vt res diuina maxima cum cæremonia fieret, & concio etiam de rebus diuinis haberetur. Ab huius sacrificij spectaculo nõ fuêre terræ illius cultores exclusi. taciti verò & stupore defixi, cæremoniarũ sanctitatem, & symphoniæ concentum intimis sensibus vsurpabant: & demisso corpore se moueri plurimũ religione significabant. Cũ verò, peractis rebus sacris, Capralis se in classem recipere voluisset, eum ad scaphas cum maximo gaudio prosequuti sunt. Quanta verò lætitia affecti essent, cantibus crebris, & buccinarũ & cornuũ concentib. & corporum gestibus, & sagittis in aerem missis, & manib.

in cælum intentis indicabant. Videbantur enim DEO summas agere gratias, quòd gentem illam ad eas oras detulisset. Ita verò erant admiratione oppreßi, vt minimè mentis compotes esse viderentur. Multi enim, dum Capralis in naues tendit, cum mare ingreßi pedibus vsque eò sequuti sunt, dum aqua pectora eorum pertingeret. Alij verò illum nando sequebantur, alij lintribus inuecti, ad naues vsq; perueniebant, nec ab ijs auelli aliquo modo poterant. Hic dum Capralis in anchoris consisteret, vt aquationi operam daret, & rei frumentariæ prouideret, et reliqua cibaria in naues imponi præciperet, eiectus est in littus piscis, qui nostris admirationem non mediocrem cõmouit. Craßitudo namq; illius erat ingentis dolij, longitudo craßitudinem duplo superabat. Capite et oculis, porci similitudinem referebat. Aures erant auribus elephanti similes. Carebat dentibus. Pellis erat setis hirsuta. Cauda circiter pedes quinq; in longitudine tendebatur. Pellis craßitudo erat vnius digiti. In hac terra, quam Capralis sanctæ Crucis nomine celebrari voluit (quam nunc Brasiliam appellant) columnam marmoream illis similem, quas multis in locis Gama statui præcepit, collocari iußit, et indè vnum ex ducibus nomine Gasparem Lemium, in Portugalliam remisit, qui Emmanueli de huius terræ situ nunciaret: quam aliqua ex parte describere, minimè arbitror alienum. SITVS illius ad Austrum pertinet: & fines, qui quidem sunt latißimi, cum ea regione, quæ Castellanorum Regum imperio continetur, quã appellant Perû, coniuncti sunt. Tellus est fertilis & amœna, & tanta salubritate prædita, vt vix sit opus vlla medicina. Omnes enim fermè, qui moriũtur, nõ aliquo morbo, sed senio consumpti moriũtur. Multis & ingẽtibus fluuijs alluitur: fõtes habet aquæ dulcis at-

que perennis innumerabiles. Campi ſunt latiſsimi, lætiſsimaqúe pabula profundunt. Portus habet optimos, aditus facillimos, in quibus naues non facilè tempeſtate iactari, aut vadis affligtari poſſunt. Maxima regionis illius pars eſt montibus & vallibus diſtincta: ſyluæ ſunt denſæ & opacæ: arbores variæ antea noſtris incognitæ, inter quas eſt illa, è cuius ſummis frondibus ferro præciſis balſami quoddã genus inſtillatur. Arbores, è quibus ruber color, quo lanæ inficiuntur, confici ſolet, ſunt valdè frequentes & altiſsimæ. Fundit præterea tellus herbas admodùm ſalutares, qualis illa eſt, quam multi Sanctam appellant. Medetur enim vlceribus, & anhelitus frequẽtis anguſtijs, & cancris præterea, & gangrenæ ex vulnere putrido ad corporis totius peſtem repentino cõtagio permanenti: multos præterea morbos, in quibus ars medicorum fruſtrà conſumitur, facillimè depellit. Homines ſunt colore ſubnigro. Capillum habent mollem, nigrum, atque promiſſum. Sunt omnes imberbes, propterea quòd volſellis omnes corporis pilos euellunt. Nullas literas nôrunt: nullam religionem colunt: nullis legibus alligantur: nullis ponderibus aut menſuris vtuntur: nullius Regis imperio ſubijciuntur. Cùm tamen bellum inter eos exoritur, eum ducem eligunt, quem omnium fortiſsimum, & in bellis gerendis acerrimum fore credunt. Nullis veſtibus vulgò teguntur. Qui tamen inter eos nobilitate præſtant, veſtes induunt è pſittacorum & aliarum auium variorum colorum plumis confectas. Et hi pileis ex eiſdem plumis contextis caput ornant, & brachijs armillas ex plumis ſimiliter factas inducunt. Veſtes autem ab vmbilico ad genua tantùm demiſſas gerunt. Mulieres capillos nutriunt. Viri à fronte ad medium verticem caput abradunt. Qui verò elegantius ornari volunt, aures, &

nares,

nares, & labia, & facies etiam perforant, & in locis illis lapillos varijs distinctos coloribus insigunt. Mulieres autem pro lapillis, minutis conchilijs, quæ apud illas in magno pretio sunt, similiter excoluntur. In bellis arcubus vtuntur, & tanto artificio sagittas emittunt, vt in quemcunque corporis vllius locum sagittam collineare velint, eum configant. Loco ferri oßibus piscium sagittas armant: quibus tamen tam altum vulnus imprimunt, vt tabulam quamuis ictu perfodiant. Venationibus aluntur: vescuntur simijs atque lacertis, & anguibus, & muribus, nullasque eiusmodi dapes aspernantur. Lintribus vtuntur è corticibus arborum ingentium factis: quæ tamen tanta sunt interdum capacitate, vt homines triginta sustineãt. Cùm piscari volunt, alij remis lintrem agunt, alij verò mare fustibus verberant, & pisces exterrent. Pisces attoniti ad summã aquam enatant. Tum qui ad eam rem parati sunt, cucurbitas aridas & exinanitas ingentis magnitudinis sub fluctibus oppositas habent, in quas pisces spontè subeunt. Frumentum minimè serunt. Panem è radice vnius herbæ conficiunt portulacæ magnitudine. Hæc autem tam lethiferũ venenum continet, vt qui illam crudam comederit, repentè moriatur. Illi verò radicem contundunt, contusam exprimunt, nè quidquam in illa succi illius venenati remaneat. Tum ad solem exsiccant. Molis deindè conterunt, atque farinam efficiunt. Panes ex eiusmodi farina facti nõ modò salubres sunt, sed etiã sciti admodũ saporis. Ex ea & milio genus potionis faciũt ceruisiæ ꝑsimile, quo quidem vbi se ingurgitãt, quod frequenter illis euenit, tũ omnes fraudes & insidias plus solito machinantur. Obseruant auguria, veneficijs dediti sunt. Est in magno apud illos honore quoddã genus hominum maleficũ, quos de rebus incertis

consu-

consulunt. Appellantur ab illis Pages. Hi gestant in summa sagitta cucurbitam in faciem hominis figuratã. Quoties autem illis libet, intra cucurbitam ignem subijciunt, & fumum ex herbis congestis faciunt. Tum fumum illum naribus accipiunt, vsq; eò, dum ebrij vacillent, & corruãt, & extra mentem rapiantur. Habent enim herbæ illæ eam vim, vt fumo, quasi vino supra modum sumpto, mentem eripiant. Tum verò stridere dentibus, in ore spumas agere, oculos torquere, necem multis comminari, turbulentis motibus & gestibus eos, qui circunsident, exterrere. Nemo enim suspicatur, illos absque diuini spiritus instinctu tam horrendas voces iacere. Quod si quis ex illis, quibus homo ad eum modum lymphaticus quidquam dirum prænunciauit, aliquem grauem casum subierit, nõ dubitant, quin illud supplicium ad eam diuinationem referendum sit. Hi quocunque veniunt, summo omnium plausu recipiuntur, viæ muniuntur, carmina ad tibias gentis more concinnuntur, Choreæ agitantur: fœminæ formosæ, vel virgines illæ sint, vel cuiusuis matrimonium teneant, ad illos introducuntur. Opinantur enim miseri, si illos placatos habuerint, omnia sibi feliciter euentura. Illic neque filias parentibus, neque sorores fratribus collocari licet: reliquas mulieres sine vllo discrimine sibi matrimonio cõiungunt: quas offensione interposita deserunt. In adulterio autem deprehensas vel occidunt, vel tanquam seruas vendunt. Parentes nõ habent in filias potestatem, sed fratres: quas quidem, quoties eis libet, venales proponunt. Venditio autem, est pro rebus alijs, quas ipsi concupierint, permutatio. Pecunia enim carent. Sunt ad laborem pigri, ad luxum & otiũ propensi: quoties à bellis conquiescunt, totum tempus in conuiuijs, & cantibus, & saltationibus sine vllo modo consumunt.

munt. Choros in eodem loco semper insistentes circum orbem versant. In cantibus non distinctis sonorum interuallis, sed simplici vocum ratione carmina modulantur. Illic autem quæ fecerint in bello commemorant, facinoraque sua summis laudibus extollunt: & omnes cantus ad virtutis militaris laudem reuocant, & interim sibilis & pedum strepitu eandem symphoniam prosequuntur. Alij verò saltantibus pocula ministrant, donec tandem omnes temulẽtia oppreßi sternantur. Domos è lignis ædificant, & culmis congestis obtegunt, & muris binis aut ternis circumuallãt, propter frequentia bella, quibus exerceri solent. In vna domo (sunt enim longißimæ) multi simul habitant. Et ij inter se fraternè amant, libenterq; alij pro aliorum, qui cum illis viuunt, salute vitam in quoduis discrimen inijciunt. Bella non pro tuendis aut propagandis finibus, sed pro dignitate suscipiunt, quoties opinãtur se fuisse à vicinis, aut ab aliqua longinqua natione contemptos. Tum verò homines senes, qui magnum in rebus bellicis nomen, cùm essent iuuenes habuerunt, in consilium adhibent. Ante deliberationem quantum quisque vult, tantum potionis exhaurit. Quidquid senes de bello aut pace decernunt, sine vlla recusatione pro viribus exequuntur. Ducem eligunt, vt superius dictum est, quem acerrimum esse iudicant. Hunc verò, si timiditatis significationẽ aliqua in re dederit, honore confestim spoliant, & alium in eius locum substituũt. Hic domos circumiens, magnis vocibus omnes ad bellum adhortatur: quibus rebus instrui debeant, admonet, & quanta virtute sit opus, edisserit. Neque solùm arcubus & sagittis, sed gladijs etiam è ligno durißimo fabre factis vtuntur, quibus hostium membra frangunt & dissecant. Insidijs vti frequenter solent, & in eo pugnant, vt hostes inopina-

pinatò aggrediantur. Quos in bello capiunt, ſenes præſertim, ſtatim comedunt: reliquos vinciunt. Eos, qui ex ſuis in bello conciderunt, funere efferunt cum multis lacrymis; eorumqúe virtutem prædicatione celebrant. Captiuis cibaria largiſſimè præbent, eisq́ mulieres, cum quibus cubent, elargiuntur. Cùm verò feſtos dies agere volunt, vnum ex captiuis, quem iam ſatis fartum & opimum eſſe conſpiciunt, funibus alligant. Primùm illius amica in amoris ſignum in collum funem inijcit, & delitias ſuas ad ſuppliciū trudit. Homines deindè circunſiſtunt, & ventrem & brachia, & tibias illius aſtringunt: tum columnæ affixum coloribus depingunt, & plumis varijs exornant. Ne verò parùm humani videantur, laxant illum vinculis interdum, & cibo atque potu ſanè lautè atque liberaliter accipiunt. Interim verò omnes comedunt, & plurimum illius, quam diximus, potionis abſumunt. Saltant præterea, & canunt, atque tripudiant, & tres dies in hoc apparatiſſimo ludo conſumunt. Tandem poſt triduum, illum pedibus atq́ manib. iam vinculis expeditis in caueā deducunt. Mulieres atq́ pueri vinctum ſecundum ventrem funibus trahunt. Homines verò & mulieres reliquæ mala citrea, & fructus varios in eum iaciunt. Ille verò quæ poteſt ex coniectis pomis colligere, rurſus in illos, à quibus fuit impetitus, intorquet. Bibit interim, vt apparet, iucundiſſimè. nec enim ei cibus aut potus denegatur. Præ ſe fert autem nō mediocrem lætitiā. Illi ſorticulū hominem, vt ſe exiſtimari cupit, cōuitijs onerant, et multis contumelijs inſequūtur. Dabis, inquiunt, homo perditiſſime atq́ profligatiſſime, pœnas ſcelerum: & ſanguine tuo manes eorum, qui in bello ceciderunt, vlciſcemur. Te enim cōtrucidabimus, & dilaniabimus, & aſſum comedemus. Ille verò, nihil moror, inquit:

quit. Non enim ignaui neq; timidi pœnam sustinebo. Semper enim viri fortis officio functus sum. Si me occisuri estis, multos ipse multis in locis occidi. Si carnibus meis saturandi estis, & ipse multorum carnibus saturatus sæpè fui. Præterea sunt mihi fratres atque cognati, quos scio meam necem haud impunitam relicturos. Ad hunc modum in caueam tandem includitur. Tum ille, cui fuerat captiuus in custodiam traditus, in caueam simul ingreditur. Corpus autem habet depictum, & collum plumeis ornamentis excultum: manibus verò ingentem gladium vibrat. Tum saltat, & sibilat, & gladium intentat. At is, vt gladium illi è manibus extorqueat, summo studio cōtendit. Sed dum in vnam partē impetum dat, mulieres atq; pueri eum fune, quo est alligatus, quem manibus tenent, ad se trahunt. Dum rursus in contrariam partem se contorquere nititur, ex illa parte similiter mulierum manibus impeditur. Vtrinque enim ita distinetur, vt se eodem loco commouere non possit. At strenuus ille gladiator eum gladio contēdit & debilitat, atque tandem medium illius caput ingenti vulnere diffindit, cerebrumq; dispergit. Manus deindè præcidit. Tum mulieres accedunt, & corpus exanimum in pyram conijciunt, vt omnibus pillis adustis illud facilius abluere queant. Dissecto autem ventre, ilia cum extis euellunt: reliqui corpus in frusta discerpunt: & nè plura persequar, illius carnibus omnes cū magna voluptate vescuntur. Sūt & alij syluestres atq; mōtani homines, qui cū his, qui in domibus habitant, cōtinenter bella gerunt, eisdemq; se sceleribus & eadē immanitate contaminant. Nullum apud eos delictum plectitur, præter homicidium. Coguntur enim hi, qui sanguine coniuncti homicidæ sunt, eum tradere illis, q cæsi necem propter sanguinis communionem & propinquitatem

quitatem iure persequuntur. Hi verò eum străgulant, atque sepeliunt, & cum multis omnium propinquorum lacrymis atque lamentis vtriusque mortui funus instaurant, epulasq́ue dant, in quibus omnes depositis inimicitijs accũbunt. Quod si casu aliquo homicida subterfugiat, tum eorum filiæ, vel sorores, vel cognatæ occisi propinquis in seruitutem traduntur, & sic demum omnis vtrinq; discordia obliuione sepelitur. Operæpretium mihi visum est, tam barbaros & immanes mores oratione describere, vt intelligi poßit, in quantam errorum colluuionem incurrat humanum genus, literis & humanitate destitutum, &, quod multò funestius est, præsidio sanctißimæ religionis orbatũ: & simul cognoscatur, quanta benignitate clementißimus rerum omnium Dominator huic miserrimæ genti, Portugallensium in eas oras aduentu, prospexerit. Christianorũ enim consuetudine & familiaritate, & hominum sanctorum ex societate, quam IESV nominant, quos Portugalliæ Reges in eas partes misêre, disciplinis factum est, vt multi, dispulsis tenebris, errores, in quibus versabantur, clarè perspiciant, & ad CHRISTI Optimi Maximi studium ardentibus animis excitentur, & ingentes DEO gratias ob tam diuinum beneficium grata atque memori voluntate persoluant. CAPRALIS è Brasiliæ regione profectus est tertio nonas Maij. Nono autem kalen. Iunij nautæ nebulam aduentare, cælumq; atra caligine circunfundi conspiciunt. Cùm verò mare cernerent commoueri, & fluctus excitari, trepidare & antennas demittere cum festinatione cœperunt. Sed tam subita tempestas eos oppreßit, vt antequam multi se comparare potuissent ad tantum periculum fugiendum, quatuor nauis incitatis turbinibus impulsæ atque depressæ sint, & fluctibus ita demersæ, vt nemo ex ijs

ex ijs, qui illis vehebantur, euaderet. Fuit quidem reliquis hoc spectaculum, suprà, quàm dici potest, acerbum atq; luctuosum, cernere in medio mari homines laborum socios, atq; natura coniunctos, & multos etiam propinquitatis necessitudinibus implicatos, voragine ingentis illius gurgitis absorberi, neq; esse potuisse sese in tanta calamitate hominibus miserrimo genere lethi consumptis auxilio. Indè cũ multis lacrymis reliquæ septem naues digressæ, rursus alia coorta tempestate dispulsæ sunt. Tandem sexto kalen. Augusti sex tantùm naues iunctæ cursum tenuerunt. Vnanãque ex illis septem aduersa tempestate iactata, in sinum Arabicum penetrauit, atq; indè in Portugalliam redijt cum sex tantùm hominibus. Reliqui namq; morbis & fame atq; siti cruciati, multisq; periculis atq; tormentis afflictati perierant. At sex naues post flexum promontorij Bonæ spei, conspiciunt tellurem amœnißimam, arborib. refertam, & gregib. abundantẽ, quã multi pellucidi amnes irrigabant. Ad eam igitur Capralis naues conuerti iußit. Sed nemo ex incolis cum Lusitanis cõmercium habere voluit. Itaq; quãuis commeatus inopia nostri laborarent, cũ nihil tamẽ possent ab hominibus illis obtinere, profecti sunt, & totam illam oram lustrauêre, donec ad duas insulas contra terram continentem oppositas peruenirent. Ibi duæ naues in anchoris consistebant: qui in illis erant, vbi Portugallenses naues conspicati sunt, fugæ se mandârunt. Eas naues Capralis insequutus cepit. Cùm verò intellexisset, eas esse principis cuiusdam, nomine Foteimæ, qui erat Regi Melindio coniunctißimus, liberas cum ingenti auri pondere, quod è Zofala exportabant, & cum mercibus maximi pretij dimisit. xij. kalẽ. Augusti ad Mozambiquem appulsus, aquationẽ sine vllius impedimẽto fecit, emptisq; cibarijs, & magistro, qui

eum Quiloam deduceret, conducto, iter conficere matu-
rauit. Cùm verò à terra non procul abſcederet, cernebat
multas inſulas egregiè cultas atq; nitidas, quarum omniū
imperiū ſummum penes Quiloæ Regem erat. Illius namq;
regnum ſupra nongenta millia paſſuum in longitudinem o-
ræ illius patebat. Rex & omnes Quiloenſes Mahumeti pla-
citis addicti ſunt. Homines partim ſunt nigri, partim colo-
rati. Arabicè loquuntur, & multas præterea linguas nôrūt,
propter multarum nationum, quæ ad oras illas veniunt, com
mercium. Arabum aut Turcarum more veſtiuntur. Viuunt
admodum lautè. Abeſt Quiloa à Mozambiquenſi tellure
circiter quadringenta paſſuum millia. Anguſto mari à con-
tinenti diuiditur. Inſula conſita eſt plantis & arboribus: fon
tes habet gelidos atque perennes: armentis & pecorum
gregibus abundat: animantia multa in ſyluis atque nemo-
ribus nutrit, ex ijs, quæ venatorum opera capiuntur. Tellus
eſt fertilis, & adhibita mediocri hominū cultura varias fru
ges effundit. Mare cōtinet piſces varios & optimos. Vrbs eſt
magna, habitatorūq; multitudine referta. Aedes ſunt am-
plæ & extructæ magnificè, cœnaculis, & laquearibus, & te-
ctorijs pulcherrimè ædificatæ, & ornatæ multa & varia ſu
pellectile. Naues nō ſunt abſimiles Mozambiquenſiū: thure
tamen notho propter penuriam picis obliniuntur. In huius
vrbis portu cùm Capralis anchoris iactis conſtitiſſet, miſit
ad Regem, cui nomen erat Abrahemus, qui diceret, ſe iuſ-
ſu Regis Portugalliæ ad eas partes perueniſſe, cum ipſius Re
gis mandatis atque literis ad illum ſcriptis, è quibus intelli-
gi poſſet ſtudium, quo Rex Emmanuel tenebatur fœderis
& amicitiæ cum illo iungendæ. Se verò non poſſe vllo modo
in terram deſcendere, nè Regis ſui imperium aſpernari vi-
deatur, qui vetuerat, nè vnquàm rei vllius obtentu è claſſe
diſce-

discederet. Proinde videret, quem locum magis opportunum statueret ad vtriusque colloquium. Rex nuncios perbenignè except: Capraliqúe per eosdem responsum dedit, sibi gratissimum esse illius aduentum. De Regis Emmanuelis amplitudine, & de virtutibus regijs, quibus erat ornatissimus multa se percepisse, quanuis illius regnum tantis locorum interuallis esset ab ea terra disiunctum: quibus admonitus, libenter sese ad quanuis amoris mutui pactionem deuenturum. Et quando fieri non poterat, vt legationem illam in terra audiret, se postridie daturum operam, vt in mari cum Caprali loqueretur. Hæc vbi dixit, vnum è suis domesticis ad Capralem cum muneribus misit. Postridie igitur parua nauigia ad eam rem instructa & ornata cum suis ingreditur. Erant omnes vestibus aut aureis aut purpureis, aut sericis & bombycinis exculti, gladijs & pugionibus accincti, in quorum manubria erant gemmæ miro splendore fulgentes inclusæ. Buccinarum præterea & tibiarum concentu summa lætitiæ significatio dabatur. Lusitani contrà tubis atq; tormentis, quo gaudio tenerentur, indicabãt. Capralis iubet omnes duces, qua vestium elegantia possent, ornatos in scaphas descẽdere. Quod ipse similiter fecit. Itaq; omnes ad nauigia Regis accedunt. Capralis verò vbi ad Regem peruenit, eum vt Regem salutat: Rex honorificè respondet: deinde de Capralis manu literas Arabicè scriptas accipit, legationẽ audit, &, vt apparebat, fronte & vultu bellissimis. Ostendit postremò, se Regem Emmanuelem in loco fratris semper habiturum, operamq; daturum, nè studio erga illius maiestatem ab aliquo vinci posset. Fuit deinde ab vtroq; statutum, vt sequenti die Capralis mitteret ad Regem, qui amicitiã institutã fœdere confirmaret. His ita constitutis, mercatores Arabes interueniũt:

nostros sceleris & immanitatis insimulant, simplicitatem Regis admirantur, quòd statum atq; dignitatem suam piratis crederet, qui, nisi eorum insidijs esset occursum, intra paucos erant illum per simulationem pacis omnib. bonis euersuri. His sermonibus animum Regis immutant, ita, vt non solùm pacem turbarent, sed etiam odium illius satis acerbum in Lusitanos incenderent. Rex igitur vrbem munire, milites euocare, vigilias disponere, omniaqúe moliri, quæ fieri à maritimis ciuitatibus solent, cùm hostes in portu sunt. Hæc omnia vbi Capralis Homeris, qui regis Melindij frater erat, & tunc se Quiloæ tenebat, indicio cognouisset, noluit ibi tempus sine vllo fructu conterere, & Melindem versus cursum tenuit. Quod cùm Rex Melindius intellexisset, fuit incredibili gaudio cumulatus. Confestim aũt curauit, vt claßis omni cõmeatu et fructibus, quos tellus illa suppeditabat, reficeretur. Capralis ducebat secum Melindij Regis legatum, muneribus ab Emmanuele ornatum, & dona præterea, quæ Emmanuelis nomine ad Regem deferenda curaret. Nostri igitur postridie iussu Capralis munera Regis Emmanuelis ferunt. Melindius, vt omnis populus tantum honorem sibi à potentißimo Rege habitum fuisse cerneret (sunt enim Reges illi in huiusmodi rebus nimis ambitiosi, nihilqúe honorificentius arbitrantur, quàm à Regibus magnis aliquo munere decorari) equum ingentem ephippio & bullis aureis, & phaleris pulcherrimè factis, quæ inter alia dona ab Emmanuele missa fuerant, ornari continuò præcepit. in quo insidens ad mare contendit, vbi Capralis cum reliquis ducibus in scaphis eum expectabat. Ibi se mutuo complexi sunt, multisqúe verborum officijs inter eos certatum est, cùm neuter alteri quidquam de humanitate

nitate concedere vellet. Quanuis autem à Rege detineretur, noluit tamen Capralis ibi diutius immorari: duos tamen exules eo in loco reliquit, vt viderent, an pedibus iter in AEthiopiam, quæ supra AEgyptum est, vbi Christianū Imperatorem dominari Emmanuel acceperat, facere aliquo modo possent, & ritum, & mores, & instituta gentis exploratè cognoscere. Septimo Augusti die Melinde profectus, & secundum ventum nactus, pelagus transmisit, & vicesimo secundo die ad Anchediuam insulam naues appulit, vbi, vt nautas atque milites ex labore reficeret, aliquot diebus commoratus est. Indè Calecutiū nauigauit, & tertio decimo tandē die classem in Calecutiensi portu constituit. Quod vbi Regi nunciatum est, duos ex Nairibus suis cum mercatore summæ apud illum authoritatis ex ea regione, per quam Indus in mare influit (regio Cambaia, homines Guzarates appellantur) in classem misit, qui præfectum nomine illius salutarent. Capralis remisit illos ad Regem cum Ioanne Sala, equestris ordinis viro, qui Vasci Gamæ, cùm ille viam in Indiam fecit, comes extiterat. Misit præterea cum illis Gasparem Gamam: hoc enim cognomen Iudæus ille, qui Zabaio operam dabat, cùm Christianus effectus est, vt Gamæ, quem patronum adoptarat, nomen sequeretur, assumpserat. Cum his autem, quatuor ex illis Nairibus, quos Gama in Lusitaniam abduxerat (reliquos enim obsidum loco retinere voluit) cultu et ornatu Lusitano vestitos ad Regem misit, quorum aspectu Rex mirum in modum lætatus est. Nuncijs deinde vltrò citroqúe missis fuit à Rege cōstitutum, vt in ædibus quibusdam regijs, quæ sitæ erant in littore, Capralis illum conueniret, & quæ vellet, nomine Emmanuelis exponeret. Erant ædes ornatæ & instructæ magnificè. Rex stipatus vndique magna nobilita

tis multitudine, & Dynastis quamplurimis circunseptas, in eas ædes se contulit. Tubicines antecedebant cum tubis partim aureis, partim argenteis, singulari opere factis, qui earum modulatione & concentu lætitiam, qua Rex affectus erat, vt videbatur, demonstrabant. Venit Capralis cum aliquot ducibus. vnum porro ducem Sancium Thoarem nomine, vt interim præfecti munere fungeretur, in classe reliquit. Vbi primùm terram attigit, multi viri nobiles atque Dynastæ obuiam illi prodierunt. Is quidem lectica sublatus est, illi verò omnes pedibus in ædes Regias eum prosequuti sunt. Domus erat aureis & sericis peripetasmatis ornata. Regis cultus miro gemmarum splendore collucebat. Postquam Capralis Regem salutauit, fuit in argentea sella propè illum collocatus. Tum Gaspare interprete accersito, quæsiuit de illo Rex ea, quæ solent amici in familiari congressu percontari: num benè valeret: num ex animi sententia nauigâsset: num Emmanuel frater suus eo tempore, quo classis Olysippone soluerat, fuisset optima valetudine. Tum Emmanuelis literis per interpretem explicatis, agi de fœdere cœptum est. Rex admodum prolixè omnia de sua voluntate promittebat, plúsque dabat, quàm erat à Caprale postulatum. Omnibus Portugallensibus potestatem fecit liberè in ciuitate negociandi: se enim curaturum, vt sine vllo periculo commodè rem gererent. Aedes præterea satis magnas nostris propè littus aßignauit, in quibus habitare, & merces asseruare possent. Et quia Saracenus, cuius ædes erant, continuò fraudes in nostros machinari cœpit, alias maiores, & littori viciniores Regi Emmanueli donauit, in quibus omnes, qui illius negotia procurarent, habitare laxius, & negotia gerere commodius possent. Hanc verò donationem literis in aurea tabula incisis ad sempiternam memo-

memoriam consignauit. Saraceno autem ditißimo, nomine Coiebiquio, qui erat studio Lusitani nominis incensus, & ob id fuit postea omnibus bonis euersus, cuius ædes erãt, cumulatè satisfecit. Sanxit præterea, vt in earũ fastigio vexillum insignibus Regis Emmanuelis illustratum figeretur, vt esset omnibus testatum, eas ad Emmanuelem pertinere, seq; , vt monimentum Regis sibi carißimi in ea ciuitate perpetuò conseruaretur, effecturum. DVM hæc geruntur, fuit Regi nuncius allatus, soluisse Cochimo nauem ingẽtem onerariã, quæ elephantum, ad bella gerenda præferocem cõuehebat, & in regnum Cambaiæ nauigabat. Hac re comperta, misit ad Capralem, qui nomine illius peteret per amicitiam institutam, vt eam caperet. Esse namq; hominum, in quos odio iustißimo erat incensus. Vt autem scire posset quo animo nostri nauem aggrederentur, aliquot Saracenos ex suis domesticis, vt prælium spectarent, immisit. Capralis vnam tantùm paruam nauem ad eam rem gerendam expediuit, cuius Nauarchus appellabatur Petrus Ataideus. Huic autem tres comites adiunxit: vni nomen erat Odoardus Paciecus, alteri Vascus Sylueria, tertius fuit Ioannes Sala. Rex vbi vidit vnam tantùm nauem, & eam non magnam, à reliqua classe, vt nauem maximam, magno militum præsidio, & telis, & tormentis, & multis præterea armis egregiè munitam inuaderet, segregari, vehementer admiratus est. Itaque exitum rei animo suspensus expectabat. Nostri vix arma sumpserant, cùm nauis hostium in conspectum se dedit. Nostri expansis subitò velis in eam feruntur, non ita tamen, vt cominus eam oppugnare contenderent, nè telis hostiũ è superiori loco mißis opprimerentur: sed mediocri interuallo disiuncti, in eam pilas partim lapideas, partim ferreas iaciunt, & glandibus etiam plumbeis acerrimè pugnant. Multos interimunt, multos conuulnerant, nauem

multis in locis perforant, & nūc à dextera parte, nunc à læua eos impetu facto perterrent. Hostes in principio nostros contemnere visi sunt, et sublatis clamoribus probra iacere, arma corripere, tela vibrare, tormentis nostros impetere cœperunt. Sed postquam se tantis damnis affectos animaduerterunt, omnem salutis spem in fuga collocârunt. Nostra nauis eam insequuta, Cananoris portum, qui abest Calecutio Septentriones versus passuū circiter quadraginta millia sub noctem subire compulit, vbi quatuor Arabum naues in anchoris consistebant. Nostri vigilabant, nè de nocte nauis elaberetur. Vbi diluxit, in eam passis velis incurrunt, tantaq́ formidine perterrent, vt à nauibus, ad quas se receperant, diuulsa altum peteret. Sed Portugallensis nauis cùm eā cursu longè superaret, ita se illi semper infestis tormentis opponebat, vt non quò vellent hostes, sed quò nostri eam flectere proram cogerent, nauigaret, donec tandem victam & superatam præ se agentes, in Calecutij portum intrare compulerunt. Obstupuit Rex, & ab ijs, qui se iussu illius prælij spectatores præbuerant, exquisiuit, quo pacto res gesta fuerat. Respondent, nunquam se parem in hominibus vllis industriam, neque fortiorem animum, neque maiorem in periculis adeundis alacritatem perspexisse. Rex misit ad Capralem, qui nomine illius ab eo contenderet, vt homines eos, qui se in eo prælio excellentius gesserant, ad illum venire præciperet. cupere namq́ue homines videre, dignos, qui ab omnibus Regibus summis ornamentis afficerētur. Satisfecit postulato Capralis. Rex omnes laudibus & muneribus ornauit, in primis tamen Paciecum, cuius, vt Arabes, qui interfuerant prælio, referebāt, clarior virtus extiterat. Sed quò magis hoc facto Lusitanos efferebat, eò grauius eis periculum odio & inuidia merca-

mercatorum Arabũ intentũ fuit. Nam cùm eos extinctos propter religionis dissidium cuperent, tum nè apud Regem tantam gratiam inirent, vt ipsi excluderentur, anxiè formidabant. Itaq; modis omnibus nostris erant impedimento, quò minus eum numerum piperis, & aromatum reliquorum, quem emere cupiebant, ab incolis acciperent. Ob id igitur omnes fraudes excogitabant, calumnijs animum Regis exulcerabant, & latrocinij crimen omnibus Lusitanis intendebant. Ad hæc multò maiora pretia aromatum dominis polliceri, omnia clàm coemere, & compressa tenere, nè quidquam ad Lusitanos perueniret. Rex in eorum dolis conniuere, fidemq; datam fallere. Iam antea Caprali in perfidiæ suspicionem venerat, antequam domus esset nostris assignata, eò quòd obsides, quos habebat in naui, se in mare deiecerant, vt ad suos nando confugerent: è quibus aliqui capti sunt, alij euaserunt, neq; tamẽ Rex eos restituit, aut Caprali, vt debuerat, satisfecit. His rebus offensus Capralis ad Regem misit, qui de iniurijs sibi factis quereretur. Illum dedisse fidem, se curaturum, vt naues Portugallenses intra viginti dies onus acciperent: tres menses esse consumptos, nullamq; nauem oneratam esse, cùm ante suos oculos Arabum naues onerari conspiceret: quod etiam contra percussum fœdus esset. In fœdere namq; cautum fuisse, nè vllis nationibus aliquod piperis aut zingiberis pondus vllo pretio tribueretur, antequam Portugallensibus nauibus iustum pondus esset impositum. Illum igitur orare, vt fidei suæ atque dignitati consuleret. Iter enim instare, neq; se posse diutius in eo portu consistere. Rex cùm hoc accepisset, se ea iniuria grauiter cõmoueri simulauit: dixitq;, se imprudente flagitia illa ab hominibus fraudulentis admissa fuisse. Et quando Saraceni tam scelerati &

audaces extitissent, vt contra illius imperium naues onerarent, se facere potestatem Lusitanis Arabum naues, persoluto mercatoribus aromatum pretio, exonerandi, vt citius indè nauibus onustis soluere possent. Hoc audito Capralis veritus est, nè Regis indulgentia ad fraudem pertineret, vt videlicet Arabum animos irritaret, & aliqua turba commoueretur, qua nostri possent ab illis, qui erant multò plures, & potentiores, opprimi, & sceleris culpa vel in nostros, qui materiam turbulenti dissidij dedissent, vel in Arabes, qui Regis iniussu se vindicare ausi fuissent, deriuari. Itaq; se continebat, neq; quid optimum factu esset, satis explicabat. Arius interim Correa, qui in ædibus relictus erat, vt Emmanuelis Regis negotia procuraret, à Caprali summo opere contendebat, vt ea indulgentia Regis vteretur, & à Saracenis viribus eriperet, quod illi fraudibus auertebant. Aliter enim futurum, vt naues in Portugalliam inanes redirent, & nullo lucro tantæ impēsæ factæ compensarentur. Cùm Capralis hæreret, & cunctaretur, Correa instabat, et obtestabatur eū, nè pateretur nomē suū nomine timiditatis & inertiæ maculari, néue Regem Emmanuelē eo cōmodo priuari, quod ostendebatur. Ad hæc testes, & à scribis testimonia publicis litteris consignata postulabat, vt esset testatum omnibus, non per se stetisse, quò minus Regis negotia cōmodè fierent, sed ducis ipsius culpa. Capralis igitur Correæ querimonijs & obtestationibus impulsus, aliquid sibi gerendum arbitratus est, vt crimē, quod intēdi facilè poterat, aliquo modo dilueret. Erat autē iam paululum extra portū nauis mercibus onusta, quæ anchoras soluere, & vela facere instituebat, cùm Capralis per vnum ex suis domesticis Nauarcho atq; magistro denūciauit, nè indè abirent. Sibi namq; factā fuisse à Rege potestatē naues omnes,

nes, quæ in illo mari cōsistebant, retinēdi. Nauis autem dominus erat Saracenus quidam ditissimus, qui multùm gratia & auctoritate Calecutij apud Regios poterat. Dux atque magister & reliqui omnes Capralis imperium irridēt. Capralis scaphas expedire & armari iubet, & nautas atq; milites confestim misit, qui nauē funibus alligatam in portum remulco traherēt: quod illi sine vlla mora conficiunt. Saracenus, cùm id factum esse cognouisset, graui iracundia cōmotus, omnes suos propinquos atq; necessarios accersit: rem exponit: de nostrorum iniuria & iniquitate conqueritur: contumeliæ indignitatem verbis exaggerat. Pro se quisq; quantum potest illius animum, iam satis sua spōte incensum, verbis inflammat, moriq; satius esse dicit, quàm tam insignem contumeliam pati. Itaq; omnes continuò ad Regem adeunt, facinus esse indignum clamitant, tantum animum Christianos homines assumpsisse, vt in Calecutij regno homines in ipsius Regis patrocinio latentes inuaderent, & quasi iam regnum possiderent, ita cogere imperijs, minitari liberis, vinctas naues abducere, & in ipsius Regis oculis, vim hominibus, qui illius imperio continebantur, inferre. Eam verò iniuriam non tam ad illos, quàm ad ipsius Regis contumeliam pertinere. Quam si non statìm vindicaret, fore, vt maiora facinora molirentur, & in ipsum arma conuerterent. Clementia illius factum esse dicunt, quòd homines externi, & à moribus Indicis abhorrentes, omniumqúe præsidio destituti, Regem præpotentem despicerent, tantumqúe sibi in ipsius Regis imperio, atque tam insolenter arrogarent. Rex ita respondit, vt facilè intelligerent, eum non grauiter esse laturum, si quidquam sceleris fuisset ab illis in nostrorū perniciem cōparatum. Oēs igitur cōfertim in ædes, vbi nostri nihil hostile suspicātes iussu regis

ſu regis habitabant, irruunt, Naireſqúe multos ſibi ſocios adiungunt. Correa ſublato ſigno diſcrimen, in quo verſabatur, claßi denunciat. Erant autem Luſitani, qui cum illo erant, ad ſeptuaginta. Saracenorum verò cum Nairibus ad quatuor millia conuenêre. Capralis quartana laborabat. Itaq; præcepit Sancio Tobari, vt cum omnibus ſcaphis in littus properaret, vt ſubſidio noſtris occurreret, & fugientes exciperet. At Saraceni cædere ianuam ſecuribus, conuellere parietes trabibus, tela coniĳcere, & ſumma contentione pugnare, vt prius quàm auxilium venire poſſet, omnes interficerent. At noſtri acri animo reſtiterũt, & quia videbant ſibi moriendum eſſe, nè inulti caderent, fortißimè dimicabant. Paries interim ex vna parte machinis admotis diſiectus fuit. Hoſtes ferociter irruunt, Luſitanosq; cædunt. At qui ex illis euadere potuerunt, globo facto ad mare ſe conferunt, vbi iam multi ex Luſitanis, qui ſubſidio veniebant, impetum in hoſtes fecerunt, vt illis parumper repreßis, ſuos in ſcaphas recipere facilius poſſent. Ceciderunt ex noſtris ad quinquaginta, in quibus Arius Correa fuit. Viginti tantùm euasêre, ſaucĳ tamen, eorũq; bona pars ex eiſdem vulneribus interĳt. Henricus monachorum præfectus aliquot vulnera accepit. Arius Correa duxerat ſecum in Indiam filium, nomine Antonium Corream, annos natum decem: quem eques quidam, cui nomẽ erat Nonius Leitanus, in hoc tanto diſcrimine ſumma contentione protexit, & incolumem ad littus vſque perduxit. Hic cùm hæſitaret, neq; poſſet puerum in ſcapham perferre, nauta quidam pueri orbitatem miſeratus, accurrit, illumq; cum magno vitæ periculo humeris ſublatum in ſcapham impoſuit. Fuit hic Antonius poſtea vir admodũ ſtrenuus, multasq; res memorabiles in bellis effecit. Fuit hoc

tantum

tantum scelus à gente perditissima cõflatum. xvij. *die Decembris, anno à* CHRISTO *nato* M.D. *Capralis tulit admodùm dolenter hunc casum, & febri multò vehementius affligtari cœpit, & Correæ mortem lacrymis prosequutus est: non tamen quidquam hostile moliri voluit, expectans, an Rex se aliqua tolerabili excusatione defenderet, & in auctores sceleris animaduerteret. Cùm autem ex Regis silentio & taciturnitate intelligeret, illum tam scelesti facinoris esse non modò conscium, sed etiam fautorem, postridiè ex Ducum consilio, decem Arabum magnas naues, quæ erant in portu, aggressus est. Fuit vtrinque summa virium contentione dimicatum. Lusitani tamen magno impetu in naues irrumpunt, multorumq́ue nece suorum mortem vlciscuntur, & supra sexcentos ferro concîdunt: deindè naues exonerant, & paucos, qui se metu occultauerant, capiunt, & per omnes naues distribuunt, vt ministrorum nauticis in rebus penuriam supplerent. Tres elephanti fuerunt inuenti, quibus occisis & salitis, nostri (erat enim magna cõmeatus inopia) vescerentur. Postremò sub noctem naues omnes incensæ sunt, inter quas fuit nauis Arabis illius, qui tantam discordiam concitârat. Appellabatur autem Cogecemus Micidius. Exterruit hoc incendium omnes, tam ciues, quàm peregrinos, qui Calecutij morabantur. Conueniunt vndiq́ue: clamores ingentes tollunt: nauium iacturam plangoribus atque lamentis prosequuntur: manus in cælum tendunt, & diras imprecantur: nemo tamen ad resistendum se comparat. Incensis in Regis conspectu nauibus, cùm primùm diluxit, naues ordine constitutæ sunt, vt vrbem tormentis, quàm acerrimè fieri posset, concuterent. Multas ædes disturbârunt: multos mortales occiderunt: magnamq́ue multis in locis stragem ediderunt. Rex ipse,*

cũ ad illius pedes vnus ex suis familiaribus ictu ingẽtis pilæ dilaceratus concidisset, metu perterritus, omnem salutis spem in præcipiti fuga collocauit. His rebus gestis, Capralis Cochimum versus nauigare instituit. Acceperat enim, Cochimi Regem amicitiam Lusitanorum expetere. Abest autem vrbs hæc Calecutio Austrum versus circiter passuum septuaginta millia. Vndiquè verò flexibus fluuij, qui non longè ab illa in mare influit, alluitur. Portum habet optimum, & stationem nauium tutißimam. Solum est macrum et sterile, arborum tamen viriditate ad aspectum iucundum. Abundat pipere. Regis opes erant tenues, & Calecutij Regi tributa pendebat. Mores gentis sunt Calecutiensium moribus & institutis vitæ persimiles. Capralis Cochimi portum ingressus, ad Regem misit Indum Michaelem nomine, qui de suo in regnum illius aduentu eum certiorem faceret, & simul peteret, vt piper, & aliquot aromatum pondus iusto pretio venderet, vt posset aliquot naues onerare. Fuerat hic Michael vir abstinentia mirabili, addictus religioni, quam sequuntur illi, qui Iogues ab Indis appellantur. Præ se ferunt hi singularem rerum humanarum contemptionem. Nullas opes poßident: emendicatis cibis victitant: per omnia fora cursant, vt suæ sectæ disciplinam omnium auribus inculcent. Maxima eorum pars præstigijs illudit hominibus imperitis, eorumqúe dementia ad suum quæstum abutitur. At Michael cùm simplici animo in religionis fallacißimæ rationem fuisset ingressus, eam fraudibus illius compertis improbauit, auresqúe dedit hominibus Lusitanis, qui religionem reliquis purius obseruabant, eorumqúe cohortationibus inductus, CHRISTI religionem suscepit. Is cùm Cochimi Regẽ Capralis nomine salutaret, ad eumq́ illius postula-

postulata deferret, responsum humanitatis & officij plenissimum tulit. Regem dixit nō modò de illius aduentu plurimùm gaudere, sed omnia illi admodum munificè atque largè polliceri. Itaq; fœdere facili negotio constituto, Capralis misit in ciuitatem, qui Regi aliquot argentea vasa deferrēt, & aromata, quæ possent in ea reperiri, vsitato pretio compararent. Rex Lusitanos ad id negotiū missos in domo satis ampla, & non vsquequaque immunita collocari præcepit, eisque Naires, qui eos armis, vbi opus esset, tuerētur, assignauit. Dum omnia summa Regis fide, quæ in rem erant, ad Capralis voluntatem administrantur, veniunt legati à Rege Cananoris, & Rege Coulami, quorum vterq; regis sui nomine & stabilem amicitiam, & fidele commercium nostris hominibus ostendebat: & ad onerandas in suo regno naues eos inuitabat. Vtriq; Capralis, vt par erat, gratias egit. Se verò, quò minus eorum beneficijs vteretur, humanitate Principis illius, apud quem iam negotium gerebat, impediri. Ita tamen se obligatum profiteri, atq; si beneficium illud, quod offerebant, accepisset. Quòd si ei aliquid ex eo pondere, quod emere statuebat, defuisset, tunc se eorum voluntatem minimè aspernaturum. Dum naues summo labore et industria onerātur, aduenêre duo fratres Christiani, ex illis, qui Thomæ disciplinis imbuti, summa p tot annos cōstantia CHRISTI religionē eadē ꝑpetuò fide colunt: & à Caprali postulârūt, vt vellet eos secū in Portugalliā ducere, vt indè Romā atq; Ierosolimam petere possent: vt ea loca inuiserēt, vbi CHRISTVS, discipuliq; illius institissēt. Quod Capralis eis summa voluntate cōcessit. Erant aūt è ciuitate, quam Cranganorē appellant, quæ Cochimo viginti passuū millibus aberat. Cùm verò onus fuisset nauibus impositū, fuit Rex factus certior, Calecutij Re-
gem

gem classem viginti magnarum nauium, & nauigiorum præterea minorum magnum numerum comparâsse, quò suorum cædem vindicaret. Exercitum verò, qui classe vehebatur, esse quindecim hominum millia. Id Cochimi Rex Caprali per suos domesticos confestim nunciauit. Capralis vbi id accepit, omnes ad praliũ parari iubet. Sibi namq; in animo esse, cum Calecutiensi classe dimicare. Antennis igitur sublatis, in eos inuehitur. Ventis tamen expulsus, nõ potuit ad illos accedere. Illi verò cùm cernerent, quàm præsenti animo nostri in eos inuadere conarentur, & simul tormentorum vim et impetum formidarent, quanuis secũdus ventus eorum naues in nostras impelleret, neq; eas petere, nec vllo pacto prælium inire voluerunt. Capralis igitur sine vllius impedimento in Portugalliam iter facere instituit. Cochimi autem reliquit duos Lusitanos honesto loco natos, vnum nomine Gundissaluum Barbosam, alterum verò Laurentium Morenum, cum certo Lusitanorum numero, qui negotia Regis Emmanuelis administrarent. Cùm autem Cananoris oram legeret, fuit à Rege inuitatus, vt ibi, quod deerat ad iustum pondus, acciperet. Capralis inuitãtis liberalitatẽ minimè repudiauit, portumq; vrbis illius subiuit anno à CHRISTO nato. M.D.I. Erat vrbs ingens, multisq; habitatoribus frequentari solita. Magnus sinus in vrbem influens, portum optimum efficit. Regio est omnibus rebus, quæ ad victum pertinent, abundans. Rex erat opulentus, & immunis, & à moribus & institutis aliorum Regum, qui Malabaribus imperant, minimè abhorrens. Hic emit Capralis certum pondus zingiberis atq; cinnamomi. Rex vbi vidit illum non tantum onus, quantum illi offerebatur, accipere, arbitratus est, id pecuniæ inopia fieri. Misit igitur ad illum qui diceret, se compertum habe-

habere, illum Calecutij pecunia et bonis omnibus fuisse spoliatum. Proindè sibi fore gratißimum, si vellet vti suis pecunijs, perindè atquè si Regis Emmanuelis essent. Egit illi gratias Capralis, & ostendit nuncijs magnum numerum aureorũ numorum, vt posset Rex intelligere, se non rei numariæ difficultate impeditum, sed quòd naues essent iam satis oneratæ, emere plura noluisse. Rex vt cum Emmanuele pacem firmaret, legatum cum Caprale in Portugalliam misit. Indè profecti sunt. xvj. die Ianuarij. Cùm verò Capralis non longè à Melindẽsi portu abesset, nauem satis magnam mercibus onustam cepit. Quam cùm intellexisset esse Saraceni cuiusdam viri valdè potentis, nomine Milicubij, qui in Cambaiæ regno domicilium habebat, & oppidum nomine Barochium poßidebat, eam liberam dimisit: præfectoq; dixit, Regi Emmanueli nullum bellum in India nisi cum Calecutij Rege, & cum Arabibus illis, qui erant à Meca, futurum, à quibus grauißimas iniurias acceperat. Hîc sæua tempestas excitata classem iactauit, et nauem, cui præerat Sancius Thoarius, in vadis allisit. Nauem fractam Capralis, cùm primùm fieri potuit, incendere iußit, nè quàquam ad hostium manus perueniret. Mombazæ tamẽ Rex postea multis vrinatoribus, multisq; machinis vsus, tormenta ex aquis extraxit. Indè Capralis cùm Melindem petere) ventis exclusus, minimè posset, Mozambiquem versus cursum tenuit: vbi refectis nauibus, Sancium Thoarium in alia naui misit, qui situm Zofalæ diligenter exploraret, atque indè se in patriam conferret. Ipse verò aquatione facta, sine vlla cunctatione domum redire constituit, varijsq; tempestatibus vsus, Olysipponem tandem peruenit pridiè Kalendas Augusti. Cuius aduentu Rex variè affectus est. Ex eorum namq;, qui euaserãt, incolumitate voluptatem ma-

gnam cepit: eorum verò casum, qui partim fluctibus obruti, partim insidijs oppreßi perierant, admodùm dolenter tulit. Miserat autem eodem anno Rex Emmanuel in Indiam aliam classem perexiguam, cui præerat vir acer, nomine Ioannes Nouius. Erant autem tres naues tantùm. Cùm enim consideret, in ea classe, cum qua Capralis anno proximo missus fuerat, satis præsidij fore vel ad pacem cum Calecutij Rege constituendam, vel ad spiritus regis insolentis & elati comprimendos: tunc illud trium nauiũ supplementum sufficere arbitratus est. Sed cùm è Caprali cognouisset insidias, quibus circunuentus fuerat, vidit tãtum scelus maioribus opibus vindicandum. Itaque anno sequente, qui fuit à CHRISTO nato, M. D. II. misit rursus Vascum Gamam in Indiam cum classe decem nauium. Omnes præter nauem prætoriam, in qua Gama vehebatur, fuêre hominibus fortibus attributæ, qui illis præessent. Aliã præterea classem instrui pcepit, cui vir egregiè fortis, Vincentius Soderius nomine præerat. Fuit autem hoc illi munus aßignatum, vt teneret Indicum mare, acerrimumq́ue bellum Saracenis, qui in Indiam nauigabant, inferret. Hæ quindecim naues instructæ rebus omnibus è Bethlehemitico portu soluerunt quarto Id. Februarij. Neque ijs claßibus contentus Emmanuel, aliam classem quinque Nauium comparari iußit, cui Stephanum Gamam, Vasci Gamæ fratrem patruelem, præfecit, qui kalendis Aprilis eiusdem anni Olysippone profectus, eundem cursum tenuit. Animus enim Regis acer, & maximarum rerum cupidus, &, quod caput est, ad spem, quam in diuino numine collocauerat, excitatus, nihil magis ad officium suum pertinere arbitrabatur, quàm vt regionem illam armis expugnaret, Christianiq; nominis hostes opprimeret, & orientis Solis plagas

CHRI-

CHRISTI nomine compleret. Eodem anno Olysippone
peperit Regina Maria primum filium, in cuius ortu tam
sæua tempestas excitata fuit, quantam nunquam homines
summa senectute præditi in vita meminerant. Cælum enim
tenebris densissimis obductum tam crebrò tonabat, atque
fulgurabat, vt eos etiam, qui fortes existimabantur, ingenti formidine perterreret. Ad hæc, multa loca de cælo
tacta fuêre: excitati turbines arbores euellerunt: imbres
effusi non vias tantùm, sed ædes etiam quamplurimas aquis
impleuerunt. Reddita verò tranquillitate, non solum Emmanuel, sed omnis ciuitas ex Principis ortu summo gaudio
cumulata fuit. Octauo die fuit infans sacro fonte ablutus,
& Ioannis nomen obtinuit. Inter reliquos autem, quos
Emmanuel diuinæ cognationis filio affines esse voluit, fuit
Petrus Pascalius Venetus legatus, qui fuerat ad eum missus, vt ei Reipublic. nomine summas gratias ageret pro classe, quam in auxilium illius, vt dictum est, miserat: & ostenderet, S. P. Q. Venetum fore semper ei hoc tam singulari
beneficio deuinctum. Hunc legatum Rex manu propria equestris dignitatis insignibus ornauit, multisque muneribus affecit. Quibus beneficijs allectus, multa de singulari illius virtute, cùm esset Venetijs, commemorauit, & effecit, vt instituta cum Venetis amicitia, sanctiore quodam
fœdere firmaretur. Hoc autem die, quo Princeps Ioannes
aquis salutaribus expiatus est, ædes regiæ subito incendio
inflammari cœperunt. Sed fuit multorum hominum opera continuò restinctum. Eodem anno aliam classem Rex
Emmanuel comparauit, quæ Gaditanum fretum peruagaretur, vt Maurorum ferociam comprimeret. Sed nihil,
quod dignum sit memoria, per illam gestum fuisse constat.
IOANNES interim Nouius secundis ventis vsus, postquam

regionem æquinoctiali circulo subiectam transmisit, in insulam nostris incognitam delatus est, cui Conceptionis nomen indidit. Indè Mozambiquem petijt. Sed antequam eò perueniret, naues ad terram aquandi gratia conuertit, ad eum locum, quem Sancti Blasij aquationem nominant. Ibi calceum vetustum è frondibus cuiusdam arboris alligatum cernit. Non temerè visum est. Itaq; calceum solui, & ad se deferri iubet. Erant in illo literæ Petri Ataidæi manu scriptæ, quibus admonebat omnes duces Lusitanos, qui eò deflecterent, vt Calecutij portum vitarent. Regem esse sceleratum & immanem, in nostrosq; pestem primò insidijs, deindè summis viribus fuisse machinatum. Cùm verò Quiloam perueniret, offendit vnum ex illis exulibus, qui varijs in locis relicti fuerant. Is Capralis literas in eandem sententiam scriptas Nouio dedit. Ad Melindem verò cùm naues appelleret, fuit à Rege de omnibus fraudibus & insidijs, quas Rex Calecutij Caprali fecerat, admonitus. Indè in Anchediuam se aquandi gratia contulit: & indè Cananorem versus iter instituit. Rex ita illum excepit, vt nullum officium hominis amantißimi præteriret. Ibi Lusitanus nomine Gundissaluus Peixotus, qui eo tempore, quo Arius Correa fuit interfectus, opera Coiebequij occultatus fuerat, nè in eandem calamitatem incideret, venit Calecutio ad Nouium, Regis Calecutiēsis iussu, qui diceret, illum tumultum, in quo Arius Correa ceciderat, fuisse, Rege imprudente, multitudinis furore & amentia concitatum: animumq; illius nunquam fuisse à studio Regis Emmanuelis alienum: eiq; gratißimum fore, si Nouius vellet Calecutium petere. Futuru nāq;, vt omnia, quæ vellet, ab illo facillimè impetraret, & onus acciperet, ex quo posset maximū lucrum ad regias opes accedere. Hæc vbi Regis nomine dixit,

xit, tum Coiebequij monita diligenter exposuit. Admonebat enim, nè regi omnium sceleſtiſsimo fidem adiungeret. Illum namq; eò neruos omnes intendere, vt per amicitiæ simulationem omnes Lusitanos, quos posset, crudeliſsimè necaret. Eum verò, qui fidem haberet ei, qui nunquam fidem coluisset, meritas stultitiæ pœnas daturum. Nouius nullum responsum dare, neque Peixotus Calecutium redire voluit. Nouius cùm Cochimum versus cursum teneret, in Calecutiensem nauem incidit: quam armis expugnatam, & spoliatam incendere iuſsit, & ad Cochimēsem portum tandem peruenit. Cuius conspectu nostri tanta lætitia affecti sunt, vt existimarent, se tunc è mortis ipsius faucibus ereptos. Quanuis enim Rex eos humaniſsimè tractaret, & certis Nairibus tuendos committeret, perfidiam tamen Arabum eorum, qui satis frequentes eam vrbem incolebāt, valdè formidabant. Omnia Regis officia in Nouium constitêre. quæ ab homine singulari probitate atque fide prædito postulari, & expectari potuissent. Itaque Nouius negotijs ex animi sententia gestis, & maximà ex parte nauibus oneratis, Cananorem rursus se contulit, vt aromatum aliorum onus acciperet: quod ei fuit largè atque munificè concessum. Cùm vellet indè discedere, fuit à Cananoris Rege certior factus, Regem Calecutij octoginta parones instruxisse, qui portus aditum obsiderent, vt illum interclusum armis opprimerent. Proindē illum Rex admonebat, vt ad terram propius accederet, vt ille posset ei cum suis auxilium afferre. Nec enim fieri posse, vt is cum quatuor tātùm nauibus tantam hostium classem sustineret. Agit gratias, quas debet Nouius, Regemq; monet, vt de nostrorum salute minimè solicitus sit. Se namq; omnem victoriæ spem in summo DEO repositam habere, cuius præsidio se cum mul-

to maiore classe facillimè congressurum. Postero die conspicatus est Nouius portus aditum ab hostibus teneri. Nauium numerus erat supra centum. Nouius ita naues instruxit, vt possent tormentis omnibus vti. Deindè duces singulos admonuit, omnem salutis spem in eo positam esse, vt non cogerentur vllo modo cominus cum tanta multitudine pugnare. Proindè eo ordine curarent tormenta disponi, vt continenter pilæ in hostes iacerentur. Si enim vlla fieret intermißio, magnum periculum vitari non posse. Illi summa vigilantia, quod fuerat imperatum, conficiunt. Fuit hac ratione vsq; ad occasum Solis magna nostrorum alacritate & contentione dimicatum. Fuêre ex hostibus, vt postea compertum fuit, quadringenti atq; septem & decem homines occisi, & complures plumbeis glandibus vulnerati, aliquot naues depressæ: cùm interim Lusitani nullum incommodum accepissent. Hostes vexillum in pacis signum sustulerunt. Nouius fraudem aliquam ab illis comparari suspicatus, belli signum contrà sustulit, & prælium redintegrare præcepit. Illi nihilominus in eadem pacis significatione perseuerant. Tum Nouius pacis etiam signũ tolli iußit. Illi verò per Arabem ad eam rem missum illius noctis inducias petunt: posse namq; pacem postero die sub aliqua iusta conditione, quæ esset, in rem vtriusq; partis constitui. Respondet Nouius, eas inducias se minimè daturum, nisi prius illi ab aditu portus secederent, eiq; liberum mare permitterent. Facessunt illi continuò, quod Nouius postulârat. Nouius è sinu cum nauibus egressus est, & vtraq; claßis non longè à portus introitu in anchoris constitit, ita tamen, vt non magnum inter vtranq; spatium interesset. Illi tamen contra fidem homines submittebant, qui nando ad naues accederent, anchoraliaq́ue præciderent: lintres deindè cum

dè cum facibus instruebant, vt succisis funibus, faces cōtinuò iacerentur. Quod scelus, nisi fuisset à nostris summo studio vigilatum, exitum habere potuisset. Itaque nostri fistulis ferreis, æneisquè tormentis eos, quos accedere sentiebant, facillimè propellebant. Ad hunc modum integra nox fuit in laboribus huius continuatione consumpta. Hostes verò cùm cernerēt, nec apertam vim, nec occultas insidias illis, vt sperârant, processisse, anchoris solutis, idoneumquè ventum nacti, se Calecutium recepêre. Nostri tanto periculo liberati, gratias summas DEO egerunt, & sine vlla mora in Portugalliam velis plenis iter facere instituerunt. Nouius cùm non multùm in nauigando progressus, vnam nauem Calecutiensem conspiceret, in eam confestim incurrit, & captam spoliauit, & coniectis facibus incendit. Deindè admodùm commodè nauigando, Bonæ spei promontorium flexit, & indè in paruam quandam insulam cursu delatus est, cui Sanctæ Helenæ nomen imposuit. Est autem insula ita in medio mari sita, vt diuino consilio constituta videatur, vt Lusitanos homines ex India redeuntes, iactatione, multarumquè rerum penuria, quod fieri in tam larga nauigatione opus est, afflictos reficeret. Fluuios namquè habet gelidos atque perennes, & syluas atque nemora densissima, cælumquè saluberrimum. Posteà verò, quàm hominis cuiusdam, cuius proprio loco mentionem faciemus, cultus accessit, multis porcorum & pecudum gregibus, varijsquè fructibus & oleribus abundauit. Itaque nostri in ea aquationem & lignationem commodissimè faciunt, & piscatione, & venatione, & aucupio non oblectantur solùm, sed naues commeatu reficiunt. Ex ea insula Nouius eadem felicitate nauigandi vsus, Olysipponem peruenit xj. die mensis Septembris, anno à

CHRISTO nato. M.D.II. neque ſolùm Regi, ſed vniuerſæ ciuitati tam felici aduentu ſummam iucunditatem attulit. Hoc anno Emmanuel Compoſtellam profectus eſt, vt ad D. Iacobi ſepulchrũ nũcupata vota pſolueret. Conimbricã cùm peueniſſet, & ſepulchrũ Alfonſi Regis ſanctiſsimi et inuictiſsimi, cuius virtute Mauri fuerũt è Luſitaniæ finibus expulſi, parum magnificè extructum cerneret, id demoliri, & aliud ſatis amplum et magnificum ædificare iuſſit. Similiter in Portugallenſi ciuitate ſepulchrum martyris Panthaleõis, viri ſumma ſanctitate præditi, magnis ſumptibus extrui iubet, vt fuerat teſtamento Regis Ioannis inſtitutum. Porrò autem quacunque iter faciebat, pupillis & viduis benignè conſulebat, templa donis & muneribus cumulabat, ſcelera potentium hominum, quæ fuerant ad illum diem impunita, acerrimo ſupplicio vindicabat. Compoſtellæ manſit triduò ſepulchrumq; Diui Iacobi ſingulari ſignificatione religionis inuiſit, templumq; donis auxit, & lychnum argenteum ſingulari opere perfectum, qui perpetuò in eo luceret, appendi præcepit. Hoſpites apud quos diuertebat, multis muneribus affecit: ita deniq; iter illud habuit, vt vbicunque pedem poneret, et pietatis, & liberalitatis, et regiæ munificentiæ veſtigia impreſſa relinqueret. Reuerſus Olyſipponem, incredibilem lætitiam cunctis attulit, qui illius deſiderium minimè ferendum exiſtimabãt. Principio inſequentis anni rurſus eadem conſilia de trãſmiſsione in Africam, vt bellum per ſe Mauris inferret, ſuſcepit. Itaq; milites conſcribi, claſſem comparari, rei frumentariæ prouideri iuſsit. Sed hunc illius conatum agrorum vaſtitas impediuit. Primo enim vere imbres immodici, & tempeſtates aſsiduæ ſegetes corruperunt. Primò igitur caritas annonæ, deindè fames, non modò homines tenues & egentes,

ſed

sed etiam diuites afflixit. Multi herbarum radices euellebant, & res alias, quas nunquam gustari posse cogitârant, sibi comparabant, vt illis sustentarentur. Indè propter ciborum noxiam vim, & corrupti & infecti aeris intemperiem, grauißimi morbi consequuti sunt. Quod cùm cerneret Emmanuel, omnem bellicæ rei apparatum neceßitate compulsus omisit, & totam industriam in re frumentaria comparanda ponendam arbitratus est. Ex Gallia igitur & è Britannia magnam vim frumēti importandam curauit, qua Regni inopiam subleuaret. Hoc anno sex naues in Indiam misit, tribus quidem Alfonsum Albuquercium, alijs verò tribus Franciscum Albuquercium illius fratrem patruelē præfecit. Aliam deinde classem Gundissaluo Coelio commisit, qua regionem à Caprale exploratam, quam Brasiliam vocant, perlustraret. Sed nauigandi in regionem parùm cognitam imperitia factū est, vt Coelius ex sex nauibus, quatuor vadis allisas amiserit, atque duas tantùm plenas illis rubris lignis, quæ tellus paßim fert, & psittacis, atque simijs in patriam reduxerit. Hoc eodem anno alias duas naues misit Emmanuel in regiones sub Septentrionibus sitas, vt tentarent, possétne quidquam de casu, quo duo fratres, viri nobiles & impigri, aut mortui, aut capti fuerant, explorari. Res enim sic acciderat. Gaspar Corteregalis cùm esset egregiè fortis, & gloriæ cupiditate vehementer incensus, ad sui nominis memoriam posteris aliquo facto memorabili prodendam pertinere arbitratus est, aliquas terras incognitas peruestigare. Et quia videbat, omnia fermè littora, quæ ad Austrum spectabant, esse iam nostrorum nauigationibus exploratè cognita, animum ad ea perlustranda, quæ ad Septentriones pertinebant, applicuit. Itaque suis sumptibus nauem instruxit, & commeatu, & armis, &

& nautis, & militibus egregiè munitam. Anno autem M. D. Olyſippone profectus, curſum in Septentrionalem plagam direxit. Ad terrámque tandem peruenit, quam propter ſingularem amœnitatem, viridem appellauit. Homines, vt ipſe poſtea referebat, ſunt barbari & inculti, colore candido: qui tamen color ætate propter magnitudinem frigoris infuſcatur. Valent plurimùm celeritate, ſunt iaculandi peritiſsimi: iaculis vtuntur in ſummo peruſtis, quibus conie ctis hoſtes ita traijciunt, atque ſi ferro armata fuiſſent. Pellibus animantium veſtiuntur, antra colunt, aut humiles caſas ſtramentis tectas excitant, in quibus habitent. Nulla religione aſtricti ſunt: auguria tamen ſequuntur. Vxores legitimo ſibi matrimonio copulant. De fide & pudicitia vxorum valdè ſoliciti ſunt, cùm ſint natura ſuſpicioſi. Corteregalis in Portugalliam reuerſus, cùm ad ſpem multò plura cognoſcendi raperetur, rurſus anno M. D. I. ſe in eandem regionem contulit, vt latiùs littora illius omnia peruageretur, & gentis mores & inſtituta perdiſceret. Sed quid illi acciderit, aut quo fato abſumptus fuerit, nunquam ſciri potuit. At frater illius Michael Corteregalis, qui magnum apud Regem locum tenebat, amore fraterno ductus, vt fratrem inquireret, anno M. D. II. duas naues inſtruxit, quibus in eaſdem oras nauigaret. Sed nec is vltra comparuit. Emmanuel autem cùm homines nobiles, quos plurimi ob egregiam vtriuſque indolem faciebat, ita abſumptos animaduertiſſet, id ægrè admodum tulit: & quod erat boni Principis officium, nihil omittendum ratus eſt, ex quo poſſet intelligi, quo genere mortis obijſſent, vel quibus cuſtodijs arcerentur. Sed cùm naues omnia illa maria peragrarēt, nihil de illorū exitu cognoſcere potuerūt. Itaq; & illi fratres periêre, & tellus ſimul

mul nomen amisit, & pro tellure viridi, tellus Corteregalium appellari cœpit. Cùm verò alius eorum frater natu maior, nomine Vascus Ioannes Corteregalis, Regiæ præfectus, aliqua tenui spe de fratrum vita teneretur, eandem nauigationem suscipere instituit: sed fuit à Rege prohibitus, nè sine vllo fructu se in eundem casum demitteret. HOC anno postquàm Albuquercij in Indiam iter nauibus sibi, vt dictum est, attributis susceperunt, Emmanuel concilium regni totius indixit, vt populorum fidem sacramento Ioanni suo legitimo hæredi, vt fieri in Hispania solet, obligaret. Quod summa omnium voluntate factum est. Fuerunt præterea in hoc concilio multa populis salutaria, quæ concilium flagitauerat, instituta. Fuit præterea à populis Rex adiutus certo pecuniæ numero in sumptus, quos in Africano bello faciebat. Gama verò postquam promontorium Bonæ spei flexit, classem diuisit. Vincentio Soderio vndecim naues attribuit, vt Mozambiquem contenderet, ibíque illum præstolaretur: quatuor autem sibi reseruauit, vt cum illis Zofalam peteret, regionisqúe situm & naturam cognosceret. Ibi fuit à gentis illius Principe liberaliter acceptus, & amicitia inter vtrumque constituta. Cùm tamen è sinu egrederetur, nauem vnam ad vada allisam in ipsius æstuarij faucibus amisit. Homines verò, & omnia, quæ erant in illa, fuêre in alias naues imposita. Indè Mozambiquem profectus, cum vrbis Principe atque rectore collocutus est. Iam enim ille, qui nostris necem comparabat, abscesserat, & alter in locum illius fuerat substitutus, à quo Gama fuit perbenignè acceptus. Dederat autem Gama Soderio curam, vt interim dum ille Zofalam diuertebat, nauē in portu Mozambiquensi ædificaret, ex his, quas Portugallenses Carauellas appellāt, ad quam efficiendam

fuerat

fuerat è Lusitania in ea classe materia comportata. Quarum forma hæc est. Carchesiis carent: antennas non habent transuersas ad pares angulos, sed obliquè paulùm infra summum malis alligatas. Vela sunt in speciem trianguli facta, cuius basis non multùm ab infimis armamentis eminet. Antennæ sunt in infima parte, quæ secundū latera nauis obuersantur, instar mali, craßiores: indè paulatim attenuantur ad summum. Hoc autem nauium genere Portugallenses propter nimiam celeritatem in rebus bellicis vtuntur. Antennarum namqúe partem infimam facillimè vel ad proram, vel ad puppim versant, vel in medio latere nauis alligant: & nunc à dextera ad læuam, modò à læua ad dexteram celerrimè detorquent: & vela, quæ quidem sunt ex imis angulis, qui sunt antennis oppositi, colligata, facillimè vel laxāt, vel contrahunt, prout nauigationi expediri vident: & quocunque ventus se dat, eo velorum sinus sine vlla mora conficiunt, omnesqúe ventos excipiunt, ita, vt sæpenumerò à lateribus impulsæ rectum cursum commodißimè teneant, eodemq́; vento, mutata subitò velificatione, in contrarias partes incredibili celeritate deferantur. Ad hanc igitur formam curauit Gama, vt nauis ædificaretur, quæ per oram illam discurreret, & quanta maxima posset, incommoda hostibus Christiani nominis importaret. Cum hac etiam naue suis adiuncta Quiloam contendit. Eò cùm peruenisset, Stephanus Gama cum illis quinque nauibus, quibus præerat, ad portum similiter acceßit. Erat ad hanc rationem claßis decem & nouem nauium. Nam nauis vna, cuius præfectus erat Antonius Campensis, ventis aduersis in longinquas partes iactata, minimè comparebat. Rex maxima formidine perterritus, ad Gamam supplex accedit. Gama illum vinculis propter iniurias nostris illatas alli-

alligauit. Is cùm veniam flagitaret, eo fœdere emissus fuit, vt certum pondus auri, tributi nomine, Regi Emmanueli quotannis penderet. Huius autem fœderis obsidem dedit Mahumetem Anconium, virum singulari authoritate præditum, & qui post Habrahemum Regem, secundum dignitatis gradum in locis illis obtinebat. At Habrahemus cùm se liberatum cerneret, aurum, quod erat pactus, minimè dissoluit: vt simul aurum retineret, & Mahumeti necem hac fraude moliretur. Putabat enim fore, vt Gama perfidia illius offensus, Mahumetem interficeret. illum námque pessimè oderat, quanuis odium animo conceptum amicitiæ simulatione tegeret. Erat enim Habrahemus homo maleficus & iniustus, & Regem, qui ante illum fuerat, per insidias occiderat, vt ipse regnare posset: & omnes homines, in quibus acris animi vim, & industriam cernebat, suspectos & inuisos habebat: à Mahumete verò præcipuè sibi malum formidabat. At Mahumetes cum Habrahemi perfidiam sentiret, Gamæ fraudem, quam sibi ab homine profligatissimo fieri suspicabatur, aperuit, & de suo aurum persoluit. Quo facto Gama illum missum continuò fecit. Inde Melindem ire contendit. Eò tamen propter æstus maximis ventis incitati vehementiam, naues conuertere non potuit. In sinum verò, qui Melinde circiter triginta millia passuum aberat, delatus est. Eò misit Rex ad illum quendam ex exulibus, nomine Lodouicum Mouram, quem Capralis reliquerat, vt eum salutaret, & quæreret, an opera sua aut opibus indigeret. Indè Gama, postquam aquationi & rei cibariæ prouidit, in Indiam transmisit. Cùm verò non longè esset à continenti, ingentem nauem, rebus omnibus ad dimicandum instructissimam, conspicatus est. Erat autem nauis illa Sultani Aegyptiorum Imperatoris,

& Ca-

& Calecutio zingibere, pipere, cinnamomo, & aliis ingentis pretij mercibus onerata veniebat, & Mecam cursu petebat, vt ibi multos, qui religionis gratia Mahumetis sepulchrum inuisere cupiebant, exponeret. In eam Gama confestim inuectus est. Arabes & AEgyptij multò acrius, quàm credi poterat, restitêre. Tanta verò contentione dimicatum est, vt prælium fuerit ad principium diei sequentis perductum, cùm vniuersa classis vnam tantùm nauem oppugnaret. Nec enim nostri eam deprimere, antè quàm spoliarent, volebant: & illi cùm sibi moriendum esse putarent, vt non inulti caderent, laborabant. Irrumpunt tandem Lusitani, supra trecentos homines ferro concîdunt, pueris tantùm parcunt: prædam ingentem capiunt, & nauem coniectis facibus inflammant. Indè Gama Cananorem vehitur, vbi Regi legatum, quem ad Emmanuelem miserat, tradidit, & simul munera, quibus Emmanuel illum donabat, deferenda curauit: quibus ille supra modum lætatus est. Indè Calecutium petere instituit. In eo cursu parones aliquot Calecutienses cepit, in quibus inerãt ad quinquaginta ex Calecutiensibus ciuibus, quibus omnibus catenas iniecit. In portu tandem classem constitui iussit. Venit autem ad illum Arabs quidam, vestitus eorum habitu & cultu, qui disciplinam Diui FRANCISCI se tenere profitentur. Cùm verò fuisset ad Gamam perductus, se Mahumetanum esse fassus est: illamq; vestem induisse, eò quòd vereretur, nè sibi aditus alia ratione ad classem minimè pateret. Vestis autem erat vnius ex illis monachis, qui cum Ario Correa ceciderant. Arabs denunciat Gamæ, Calecutij Regem esse pacis & amicitiæ cum Lusitano Rege cupidissimum, molestissimeq; tulisse facinus illud, quod homines Arabes, quos imperio minimè continebat, in Lusitanos

ad-

admiſerant. Gama reſpondet, neque ſe à fœdere pacis abhorrere. Et idcirco iuſſu Regis Emmanuelis eò ſe contuliſſe, vt pacem, ſi fieri poſſet, cum illo certo fœdere confirmaret. Si igitur pacem habere vellet, voluntatis ſuæ ſignum aliquod daret, atque in principio omnia, quæ fuerant Luſitanis erepta, cùm Correa fuit interfectus, ſtatim reſtitueret. Multis autem nũcijs vltrò citroq; miſſis, nihil, quod in rem eſſet, à Rege fiebat. Intellexit Gama, omnem Regis animum in fraudibus verſari, nec ad vllam ſtabilem & firmam concordiam adduci poſſe. Quod cùm videret, dixit, ſi non omnia ſibi continuò redderentur, ſe Malabares illos, quos vinctos habebat, in Arij Correæ vltionem crudeliſſimè necaturum. Rex nullum ad hanc comminationem reſponſum dare voluit. Gama omnes vinctos ſuſpendi iuſſit, præciſisq; manibus atque pedibus, cadauera vni ex paronibus, quos ceperat, imponi cum literis, quibus Regi bellum indicebat, & tam ei, quàm omnibus, quibus ille imperabat, ferro flammaq; minabatur. Paronem deinde propè terram remulco ſubduci ſuis imperauit. Rex vbi literas nimis aſperè & ferociter ſcriptas accepit, ſuósque crudelem in modum necatos & dilaceratos animaduertit, maximo animi motu perturbatus eſt, omnisq; ciuitas lamentis ſe dedidit. At Gama propius terram naues ſtatui iuſſit, & poſtridie, vbi primùm diluxit, tormentis vrbem acerrimè conquaſſari præcepit. Multæ domus diſturbatæ, & ædes regiæ, quæ erant propè littus, euerſæ: multiq; mortales occiſi ſunt. HAC re geſta, Cochimum rectà contendit, & Vincentium Soderium cum ſex nauibus, qui totam illam oram infeſtam redderet, ibi reliquit. Vbi Cochimum peruenit, Luſitani, qui apud Regem manſerant, ad eũ continuò venêre, & quanta humanitate fuerant habiti, & q̃ ſingulari vigilan-

gilantia contra Saracenorum insidias defensi, exposuêre. Rex eum continuò per vnum è suis domesticis, qui magnum apud eum locum tenebat, honorificè admodum salutauit. Cum eo Gama constituit, vt postero die Rex locum deligeret, quem magis opportunum ad colloquium vtriusque iudicaret. Velle námque se illi mandata Regis Emmanuelis explicare. Et interim misit Emmanuelis nomine munera ad illum partim aurea, partim argentea, & auream prætere a coronam. Rex contrà, vt cum Emmanuele magnificentia certaret, enixè contendit. Et cùm alia multa, tum duas aureas armillas gemmis distinctas, & vnam pergrandem gemmam ad Gamam ferri iussit, quam illius nomine Regi Emmanueli deferret. Fuit postridie colloquiũ cum non mediocribus amoris mutui signis inter eos institutum. Non multis pòst diebus veniunt ad Gamam legati ex Christianis illis, qui Cranganorensem vrbem incolebant. Legationis autem hæc summa erat. Se gratias dignas CHRISTO Optimo Maximo pro tam singulari beneficio non posse vllo modo persoluere. Id enim adepti fuerant, quod nullo vnquam pacto fieri posse crediderant, vt ex tam longinquis regionibus Christiani tantis virtutibus ornati, ad eas terras peruenirent. Se velle deinde Emmanueli seruire, nullúmque alium dominum in terris agnoscere. Idcirco Gamam orare & obsecrare, vt nomine Regis optimi & inuictißimi eos omnes in fidem reciperet. Gama manus in cælum sustulit, eosq; ad spem multò felicioris conditionis excitauit: fidemq; dedit, se pugnaturum, vt omnes Lusitani duces, qui deinceps in Indiam à Rege mitterentur, eos à tyrannide perditorum hominum, & Saracenorum iniurijs tuerentur. Legatis dimißis, Gama, vt naues iustum onus acciperent, operam strenuè nauabat. Interim

verò

verò vnus ex Brachmanis, quibus Calecutij Rex multùm
vtebatur, venit ad Gamam cum duobus adolescentibus, ex
quibus vnus erat eius filius, alter sangine ei valdè coniun-
ctus. A Gama autem postulabat, vt illos adolescētes in Por-
tugalliam duceret, vt literas latinas discerent, & religio-
nem Christianorum, & disciplinam, & instituta cognosce-
rent. Gama illius postulatis satisfacere visus est. Sed post-
quam is se penitùs in Gamæ familiaritatem insinuauit, tūc
apertè significauit, quod in principio confiteri minimè au-
sus fuerat: nempè se legatum Calecutiensis Regis esse: ab
eoq; missum, vt ostenderet, nihil ardentius illum optare,
quàm vt pax inter eos sanctißimo fœdere conciliaretur.
Paratum esse Regem non modò ad bona Lusitanorum red-
denda, sed ad omnia hominis amantißimi officia cumulatè
præstanda: Gamamq; orare, vt inimicitiarum memoriam
deponeret, & satisfactionem acciperet. Quod verò ad aro-
matum onus attinebat, nec alibi plura, nec minore pretio
reperiri posse. Proindè si vellet naues Calecutium ducere,
futurum, vt ex animi sententia, quod in rem esset, feliciter
administraret. Gama voluit, an Regem admissorum flagi-
tiorum aliqua ex parte pœniteret, experiri. Itaque classe
Stephano Gamæ interim commissa, & Brachmana pro ob-
side relicto, Calecutium cum duabus tantùm nauibus pro-
ficisci maturauit. Vbi Calecutium peruenit, duos illos ado-
lescentes ad Regem misit, qui vltrò citroq; commeabant, et
pacis conditiones à Rege ad Gamam, & ab illo rursus ad
Regem deferebant. Rex tamen insidias comparabat. Ara-
bes enim cum eo magnis vocibus expostulare, animumqúe
eius in nostros incendere minimè desistebant. Is cùm neq;
fidem coleret, neque constantiam vllam retineret, & co-
pias, quas Gama eo tempore habebat, valdè contemneret,

Arabum vocibus inductus, quàm maximo silentio fieri potuit. xxxiiij. parones instruxit, qui Gamam improuiso adorirentur. Quod summa quadam celeritate factum est. Itaque in Gamam festinanter incurrunt. Gama re adeò repentina perculsus, anchoras præcîdi, velaque fieri confestim iussit. In hoc discrimine res erat, cùm subitò Eurus paulò vehementior nauem à terræ conspectu beneficio cælestis numinis abstraxit. Parones tamen nihilosecius Gamam & remis & velis insequebantur. Sed accidit, cùm iam appropinquare viderentur, vt Vincentius Soderius cũ classe, cui præfectus erat, occurreret. Gama namq; cùm aliquid suspicione de fraude illa assequeretur, quamuis non ita subitò id scelus confiari posse existimaret, vnam ex nauibus ad illum miserat, vt Calecutium properaret. Gama adiuncta sibi Soderij classe, naues in hostes conuertit, & in eorum classem nimis acriter inuadit. Aliquot autem paronibus depreßis, & multis ex hostibus occisis, reliqua claßis disiecta atque dilacerata, fuga salutem petere constituit. Gama deindè Cochimum reuersus, Brachmanam suspendi iußit. Adolescentes euaserunt, propterea quòd in terrã descenderant, antequam vllum fieri posset tam sceleratæ coniurationis indicium. Calecutij Rex cùm cerneret, nec insidias illi, neque vim, vt cogitârat, proceßisse, alia ratione perniciem comparare Lusitanis instituit. Literas enim ad Cochimi Regem misit, quibus illum rogabat, vt sibi Lusitanos traderet. Ad hoc autem scelus, eum ingentibus promissis impellere contendebat: contrà, si id facere recusaret, quæ pericula illi imminderentur, exponebat, & minas etiam iactabat. At Rex Cochimi se vehementer admirari respondit, quomodo tam illustri Regi in mentem veniret, Reges alios in fraudem impellere. Minimè namq; ad Regis officiũ pertine-

ertinere, fidem violare, et eos, qui se illi commiserāt, pro-
ere. Vt enim nihil erat magis regium fidei stabilitate &
onstantia: ita nihil esse perfidia magis à regijs moribus &
nstitutis alienum. Fide namq; gloriam comparari: perfi-
ia verò maculā dedecoris sempiterni omnibus, qui eā ſi an
erent, maximè verò si Reges essent, inuri. Et idcircò se
ninimè Regem arbitrari eum, qui fidem sanctam non ha-
eret. Non enim imperium summum, sed virtutem impe-
io dignam, reges efficere. Se verò id minimè facturum,
uanuis certò sciret, esse sibi è Regni statu propter fidei cō-
tantiam demigrandum, & maximū periculum vitæ sub-
undum. Nullam enim vnquam potentiam, nec vllam vi-
æ iucunditatem se officio antiquiorem duxisse. Institit ni-
ilominus Calecutiensis, & ter in eandem sententiam lite-
as, partim præmijs alliciendo, partim minis exterrendo,
d Cochimensem dedit. Is tamen in eadem perpetuò sen-
entia permansit. Hoc autem Gamæ Cochimensis, quandiu
uncij hæc cum illo agebant, indicare noluit, nè illius ani-
num aliqua sinistra suspicione conturbaret. At postquam
Calecutiensi spes illius corrumpendi omninò præcisa fuit,
um demum quantis fuerat machinis oppugnatus, Gamæ
ignificauit. Gama gratias egit, quas debuit, & vt omit-
eret timorem, admonuit. Se namque eam classem in In-
ia relicturum, quæ facilè posset perfidi Regis immanitati
esistere. Indè profectus est Cananorem cum tredecim na-
ibus oneratis, vt alias tres, quæ in Cananoris portu erant
d anchoras deligatæ, vt onus similiter acciperent, cum ea
lasse coniungeret. Sed cùm non amplius duodecim passuū
nillibus Pandarane abesset, viginti nouem naues, quas Ca-
ecutij Rex ad illius perniciem armis, & telis, & militibus
struxerat, offendit. De consilio reliquorū ducum, cum ea

classe pugnare constituit. Vicentium verò Soderium, & Petrum Raphaelem, & Iacobum Petreium, eò quòd illorum naues essent minus oneratæ, vt in principio prælium committerent, in prima acie collocauit. Illi impigrè imperata conficiunt, et in duas naues Arabum, quæ reliquas antecedebant, incurrunt. Qui erant in nauibus, antè quàm Gama appropinquaret, exanimati metu, se se in mare deijciunt, vt nando confugiant. Nostri in scaphas repentè desiliunt, & supra trecentos homines in medijs fluctibus interimunt. Reliqua classis cùm duas illas naues interceptas, & homines occisos animaduerteret, conuersis proris se in terram trepidè recipiunt. Eas Gama insequutus, propter oneris impedimentum consequi minimè potuit. Nostri cùm naues spoliarent, signum ex auro factum, in speciem monstri cuiusdam similem figuratum, inuenerunt. Pondus erat librarum quadraginta. Pro oculis habebat in fronte duos ingentis pretij Smaragdos: similiter Pyropum miræ magnitudinis, instar prunæ incensæ collucentem, in pectus inclusum gestabat, et pallio aureo amiciebatur. Nauibus exinanitis, Gama ignē implicare continuò præcepit, vt in conspectu classis hostilis exustæ terrorem inijcerent. Indè Cananorem petijt, & cum Rege fœdus percussit, quo cautum est, nè vnquam Cananoris Rex bellum cum Rege Cochimensi gereret: néve vnquam cum Rege Calecutij de Cochimi pernicie coniuraret: neq;, cùm Calecutiensis in Regem Cochimi bellum compararet, illi suppetias vllas mitteret. Illius deindè fidei Lusitanos, qui erant negotia Emmanuelis Regis administraturi, commisit. INDE digressus est. xxviij. die mensis Decembris, anno à CHRISTO nato. M.D.III. Vincentium verò Soderium reliquit cum sex nauibus: cui hoc munus assignauit, vt à Regibus amicis pericula

ricula propulsaret, & continenter cum hostibus bellum ge-
reret: & si cerneret bellum à Calecutij Rege Cochimensis
regni finibus inferri, Calecutiensis impetum, quoad posset,
à Cochimi Rege reprimeret. Si verò vsq; ad Februarium
mensem nihil hostile geri videret, tum in Arabicum fretum
nauigaret, vt Arabes acerrimo bello contunderet. Indè
Mozambiquem petijt, vbi aquationi & commeatui proui-
dit. Cùm verò à promontorio Bonæ spei non procul abesset,
aduersa tempestate iactatus est, & nauis Stephani Gamæ
à reliqua classe segregata, eundem tunc cursum tenere nō
potuit. Gama tandem kalēdis Septembris anno M.D.III.
in portum Olysipponis cum duodecim nauibus onustis feli-
citer inuectus, non modò Regem, sed omnes regni Proceres,
& vniuersam Remp. ingenti gaudio cumulauit. Post sex
dies Stephanus Gama vsus eadem felicitate nauigandi,
portum similiter ingressus est. IN Africa sub id tempus hæc
acciderunt. Caserquibirium oppidum est in Mauritania
Tingitana, non ita longo interuallo à Gaditano freto disiū-
ctum, quod aquis fluuij Lixi alluitur. Fluuius quidem non
valdè magnus est, sed cùm aquis pluuijs impellitur, ita re-
dundat, vt in oppidum sæpè impetu concitetur, & influat.
Hanc ciuitatem aiunt ædificatam fuisse à Manzore Mar-
roquiensi Imperatore, qui Regis simul & Pontificis, vt reli-
qui, quos Arabes Mahumetani Caliphas appellabant, mu-
nus & officium sustinebat. Ciues fontibus & puteis carent:
cisternis tantùm & aqua dicti fluminis vtuntur. Est tamen
vrbs illa à multis mercatoribus & viris nobilibus frequen-
tata. Florebat in ea philosophiæ studium, artiumq; bonarū
gymnasium, ita, vt multi vndiq; in eam excolendi ingenij
gratia conuenirent. Erat præterea ingentis Aedis hospita-
lis nomine celebrata, in qua multi egentes et peregrini va-

rijs morbis impliciti curabantur. Regio circumcirca multis arboribus & oleribus abundabat, hortosque habebat egregiè consitos. Tellus est fertilis & opima, ita, vt cum trigesimo frequenter efficiat. Rex Fessensis, postquam Arzila fuit opera & virtute Alfonsi, hoc nomine quinti, Portugalliæ Regis expugnata, hanc vrbem munierat, multisq; præsidijs cinxerat, illiusque custodiam ducibus aßignauerat, qui indè crebras excursiones in fines Arzilæ faciebant: quod Emmanuel indignè patiebatur. Itaque scripsit ad Ioannem Menesium, qui, vt dictum est, Arzilæ præerat, vt continenter cum illa bellum gereret. Erat eo tempore vrbis Tingitanæ præfectus Ioannes ille Menesius Taraucensis Comes, qui, vt suprà memorauimus, auxilium contra Turcarum Imperatorem Venetis iussu Regis attulerat. Menesius igitur, vt, quod sibi præscriptum fuerat, commodius efficeret, gentilem suum Taraucensem Comitem ad societatem facti, quod in animo habebat, per literas inuitabat, & quid ab illo fieri vellet exposuit. Comes Tingi profectus cum ducentis equitibus, Arzilam contendit: Menesius equites ducentos & quinquaginta satis acres reduxit. Ita coniunctis copijs, magno silentio Caserquibirium versus iter suscipiunt: media fermè nocte in pontem perueniunt, qui abest Arzila circiter triginta passuum millia. Sed ibi exploratores hostium fallere minimè potuerunt. Vrbis præfectus vbi id resciuit, signum belli dare, & classicum canere, & milites euocare iubet: & prima luce cũ omnibus copijs, quas habebat, collem prope vrbem insedit, qui collis Voluptarius ab illis nominatur. Ibi aciem suo more instruxit, & nostris pugnandi potestatem fecit. Comes Menesius de Menesio per nuncium quæsiuit, quid illi de exercitu hostium videretur. Benè, inquit. Quod enim inuenire

uenire cupiebamus, offendimus. Ibi igitur cùm nemo prælium inire recusaret, vterque Menesius suos instruxit, & in hostes signa inferri præcepit. Hostes interea velitari, & leuibus pugnis certare, & varijs cursibus nostros lacessere cœperunt, vt ordinem, quo erant instructi, ardore pugnandi desererent. Sed vbi neminem extra ordinem velle dimicare vident, & ipsi conferti, vt in nostros impetum daturi viderentur, è colle paulatim descendere incipiunt. Nostri collem subeunt, & hostes aggrediuntur. Illi confestim terga vertunt. Nostri illos insequuntur, & centum & octoginta ad portas occidunt. Ciues metu perterriti, portas occludunt. Cùm multos ex suis reciperent, multos tamen excluserunt. Timebant enim, nè nostri in hostium tergis hærentes, vrbem vno impetu caperent. Qui exclusi fuerant, desperatione commoti, globum efficiunt, & in nostros impetum faciunt. Prælium redintegratur, multi ex Lusitanis aut ex equis cadunt, aut vulnerantur. Odoardus Menesius Comitis Taraucensis filius in facie vulnus accepit, & Petrus Leitanus eodem etiam in loco vulneratus fuit. Sed cùm à reliquis eis, qui ceciderant, subsidio occursum fuisset, nemo interfectus est. Ducibus autem visum fuit, exercitum rursus eodem ordine reducere. Cùm autem in pontem paruum, qui ab oppido duo millia passuum aberat, peruenissent, oppidi præfectus cum nongentis equitibus eos insequutus est. Nostri pontem transierunt, & in campi planicie acie instructa hostes expectabant, vt si pontem transire conarentur, antè, quàm omnes copiæ traductæ fuissent, in earum partem impetum ferrent. At hostes cùm id metuerent, pontem transire noluerunt, nisi postquam nostros à ponte longo interuallo secessisse conspicati sunt. Interim vndiq; Mauri confluebãt, & quò lõgius

progrediebantur, eò magis eorum numerus augebatur. Illi igitur ferociùs instare, & nostros audaciùs insequi, & acriùs oppugnare cœperũt, donec ad pontem alterum peruentum est. Iam eo tempore præfectus hostium mille & trecentos equites sub signis habebat. Cùm Mauri arbitrarentur fore, vt Christiani in pontis transitu tumultuari, et trepidare, & institutum ordinem deserere cogerentur, longè secùs euenit. Neque enim primum agmen maiore ordine, quàm nouißimum, in quod hostes incursabant, transijt. Itaq; traductis copijs duces, acie rursus instructa & explicata, hostibus pugnandi facultatem præbuerunt. At illi pontem transire minimè ausi sunt: & retrò se in vrbem, & in vicinos pagos contulerunt. Ex nostris autem nemo desideratus fuit. Non multis pòst diebus vterq; Menesius copias eduxit, vt in Maurorum multitudinem, quæ non procul Alcasserquibirio in certis pagis prope flumen habitabat, improuiso irruerent. Sed illi transfugæ cuiusdam indicio, qui erat è Gallia Belgica oriundus, eadem nocte certiores facti, diffugiunt. Christiani tamen ad quinquaginta ex his, qui nondum se recipere potuerant, occiderunt, & totidem captiuos abduxerunt. Deindè cùm exercitum reducere vellent, magnus hostium numerus in eos inuehitur. Christiani ita pedem referebant, vt identidem agmine facto in hostes incitati, multos occiderẽt. Illi vicißim in Christianos incurrentes, non mediocre detrimentum illis inferebant. Fuit in hac pugna Petrus Sousa vir fortißimus in magnum discrimen adductus, cùm suos ordine reducere, & ab hostibus tueri contenderet. Quanuis autem pugna pro numero militum nimis atrox extiterit, quatuor tantùm è Christianis ab hostibus interfecti sunt. Itaque nostri, hostibus inuitis, cum præda Arzilam peruenêre. Hoc eodẽ

anno

anno cũ Menesius accepisset, in monte, qui aberat Arzilæ passuũ viginti millia, mulieres eximia pulchritudine à fortissimis militibus, qui eas nimis ardenter amabant, asseruari, constituit eò proficisci, vt illas caperet, Reginæq; Mariæ dono mitteret. Sed erat illi iter per multos pagos maximo cum periculo faciendum. Sub noctem igitur densis tenebris & caligine, propter tempestatem, quæ vigebat, inuolutam, cum ducentis equitibus eò tanto cum silentio contendit, vt omnes falleret, & de tertia vigilia in montis illius frequentissimum pagum perueniret. Ibi antè, quàm hostes illius aduentum sentire possent, multas cæreas faces, quas in eum vsum comportari iusserat, incendi præcepit, vt earum splendore Christiani cernere possent, quid esset in hostium trepidatione gerendum. Tum tubarum clangore, & armorum strepitu, tantus pauor hostes semisomnes occupauit, vt maxima eorum pars se repentè in fugam daret. Quidam tamen in vltimo illo vitæ discrimine, in quocunque loco institerant, fortissimè dimicabant. Mulierum verò plangores, & lugubres eiulatus, & hominum clamores in cælum sublati, omnes, qui vicinos pagos incolebant, de somno suscitauerunt. Sed ij cùm neque quantus esset Christianorum numerus, neque quanta repentinæ illius calamitatis magnitudo, cognoscere possent, & omnia multò tristiora animis fingerent, nullúmque ducem, quem sequerẽtur, haberent, non modò auxilium nõ tulerunt, verùm cum liberis & mulieribus summam in fugiendo celeritatem suscipientes, se in intimam montis partem & in densissimas syluas abdiderunt. Nostri ex ijs, qui erant in armis, & pertinacissimè repugnabant, octoginta tantùm, aut paulò plus occiderunt: sexaginta viros atque fœminas ceperunt, & pagum sine vllius impedimento diripuerunt.

puerunt. Inter captiuas fœminas, aliquot ex illis, quarum forma laudibus summis efferebatur, quarum præcipuè gratia nostri tantum periculum adierant, abductæ sunt. Hac re gesta, Menesius exercitum reduxit, & dum nox fuit, nemo illum vestigijs persequi ausus est. At prima luce magnus hostium numerus impetum in illum tulit. Sed tam singulari ordine Menesius exercitum reducebat, vt minimum detrimentum ab illis acciperet. Magnum tamen aliquot in locis periculum nostris intentum fuit, & vtrinque magna contentione pugnatum, multiq́; ex nostris sauciati, & equi etiam vulneribus concisi, ipseq́; Menesius in summum vitæ discrimen iniectus: nemo tamen ex Christianis desideratus fuit, & ita cum omni præda domum rediêre.

HIERO-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI VIRtute & auspicio gestis,

LIBER TERTIVS.

DVM hæc in Africa geruntur, in India Trimumpara (hoc enim erat Cochimi Regi nomen) maximis motibus agitari cœpit. Calecutij namq; Rex delectum habere, & maximas copias parare instituit, vt illum propter amicitiæ fœdus, quod cum Portugallensibus icerat, & regno & opibus euerteret. Multi fuere in Trimumparæ consilio, qui illi persuadere conabantur, vt Portugallenses, quos in fidem è Gamæ manu receperat, Regi Calecutij traderet, & paucorum hominum externorum, & ab illius institutis abhorrentium, interitu, salutem suam atque totius regni redimeret. Quod consilium non modò nō accepit, sed in eos, qui id suadebant, asperis verbis inuectus est. Dixit præterea, non esse tam hostilem Calecutiensis animum, qui eum regno spoliare, & vita priuare conabatur,

batur,

batur, quàm eorum, qui eum, vt fidem proderet, admonebant. Vitæ namq; spacium breue esse, regniq; vsurum exiguo termino definitam, perfidiæ verò maculam sempiternam. Idcirco malle exturbari regno, & vitam in maximum discrimen inducere, quàm fidei parum sanctè cultæ infamia flagrare. In hac rerum perturbatione, Vincentius Soderius Cochimum cum classe peruenit. Cùm verò indè rursus abire constitueret, Iacobus Fernandus Correa, qui fuerat Cochimi à Gama relictus, vt quod esset in rem Emmanuelis Regis administraret, illum obtestatur, nè vellet eo tempore Regem amicum, propter Lusitanum nomen & gratiam in tanto periculo constitutum, deserere. Ea námq; potißimùm de causa in illis partibus cum instructißima classe relictum fuisse, vt ab amicis inimicorum impetum propulsaret. Recogitaret præterea, quantum esset in se dedecus admissurus, si ciues hostium immanitati proderet. Nec enim proditoris nomen in eos solùm conuenire, qui contra fidem suis pestem molirentur, sed in eos etiam, qui eos in rebus afflictis tueri nollent. Respondit, illud sibi negotium à Rege minimè datũ fuisse, sed vt cum nauibus, quæ ex Arabia in Indiam nauigarent, bellũ gereret. Se nolle munus sibi impositum vllo pacto aut conditione negligere. At Correa rursus ait, non esse semper, quid Rex imperauerit, sed potius, quid fieri voluerit, spectandũ. Varios esse rerũ euentus, & consilia pro rerum incidentiũ nouitatibus immutãda. Non fuisse verò eam Regis optimi mentem, vt is Regis amici, & suorum salutem negligeret: sed cùm esset otium à vicinis hostibus, tunc alijs hostibus vltrò bellum inferret. Hæc & alia multa in eandem sententiam cùm diceret, & diuini numinis fidem imploraret, & huius postulati publicum testimonium peteret, nihil tamen profecit. Valuit enim plus apud

Soderium

Soderium siue timor, siue prædæ ingentis spes, quàm fides aut officium. Itaque profectus indè Solis occasum versus, angustias Arabici sinus obsedit. At Naubeadarimus, iuuenis & natura disertus, & Brachmanarum disciplinis eruditus, sororis Regis Calecutiensis filius, qui erat gentis legibus vnicus illius hæres, cùm bellum ab auunculo susceptum improbaret, huiusmodi apud illum orationem habuisse dicitur. QVANVIS ætas mea ad consilia accipienda, quàm danda magis opportuna videatur, ex vna tamen parte amoris vis, ex alia periculi magnitudo me stimulat, vt, quæ sentio de summis rebus, aperiam. Es enim tu mihi auunculus natura, amore verò penitùs insito pater amantißimus. Accedit, quòd si sinistris consilijs regni tui opes fuerint comminutæ, maximis ex eo casu incommodis afficiendus sum: si verò regnum salutaribus consilijs fuerit stabilitum, id etiam in meam vtilitatem cedet. Idcircò te suppliciter oro, vt orationem meam, quasi hominis tecum & natura, & amore, & periculi societate coniunctißimi, ad aures admittas. Si aliquid commodè dixero, id velim comprobes: si secùs euenerit, tunc id facies, quod ex re magis esse iudicaueris. Bellum maximum in Trimumparæ exitium comparas. Minimè mirandum est, cùm sit admodum vsitatum Regibus, inter se bello contendere. Sed causam belli videamus. Bella enim, quæ sine legitima causa suscipiuntur, diros plerumque exitus habere solent. Quid igitur? Num tributum pendere recusauit? Num in fines regni tui armis inuasit? Num de pernicie tua coniurationem fecit? Minimè. Quid ergo dictu saltem speciosum potes obtendere, cur contra illum tantum bellum moueas? Hoc certè dices, quòd homines in fidem receptos, tibi, vt imperabas, minimè tradiderit, in quos insitum contra gentem Lusitanam odium

adhibi-

adhibitis tormentis expromeres. Hoc igitur doles, quòd is ius gentium violare, & fidem prodere minimè voluerit. Quid igitur facies illis, qui contra diuinum & humanum ius scelera infinita suscipiunt, si tam infensum te illis præbes qui nihil fide & officio antiquius arbitrãtur? Nunquid beneficijs eos ornabis, qui supplicijs omnibus digni sunt? Minimè verò. Regium enim est, vindicare perfidiam supplicio, non conferre immanißimo sceleri beneficia. Sed dices, illum hostibus, qui tibi graues iniurias intulerant, fauere. Te quantum possum oro, vt in bonam partem, quæ sum de ea re dicturus, accipias. Nemo enim æquum est vt grauius ferat, si qua fuerit in maiestatem tuam hominum scelere offensio concitata. Sed quod ad Lusitanos adtinet, nihil, mea quidem sententia, gerunt, quod valdè vituperandum sit. Id enim faciũt, quod fortium hominũ officium est. Offensi dolent, laceßiti pugnant, illatas iniurias acerrimè persequuntur. Si illi prius aliquod contra tuum statum facinus suscepissent, meritò pœnas de illorum improbitate repeteres. Sed nihil gesserunt, immò vt postulato tuo satisfacerent, nauem cum ingenti præda captam tibi dederunt. At cùm ij, qui erant in terra, in fide atque patrocinio tuo conquiescerent, sine vlla causa proditi, spoliati, & crudelem in modum necati sunt. Non igitur illi, qui tam immane facinus vlciscuntur, sed qui causã tam repentinæ dissensionis attulerunt, malorum omnium, quæ sunt postea consequuta, æquum est, vt pœnam sustineant. Arabum mores diu pertulimus: eorum fraudes & insidias exploratè cognouimus: quàm singulares mentiendi artifices sint, non ignoramus. Sed hæc omnia quandiu supplices erant, tolerari poterant. At nunc opibus, quas sibi in regno tuo parauerunt, tantos spiritus assumunt, vt ferri non poßint. Iam imperium

pati

pati nequeunt, sed leges etiam tibi Regi potentißimo dare contendunt. Quam tetri autem & quam feroces incedunt? Quanta fiducia animorum subnixi volitant? Quam impudenter se inferunt & intrudunt? Quam minaciter à te, quæ volunt, efflagitant? Eò denique progreßi sunt, vt si illos audieris, sit tibi regnum ex eorum arbitratu gerendum. Quid enim postulant? Tolle de medio gentem nobis odiosam & inuisam. cur ita tandem? Nunquid si admissa fuerit, vos continuò expellendi estis? minimè. Sed non possunt oculi nostri sustinere Christianæ gentis aspectum. Et præterea veremur, nè quæstus, quem antè faciebamus, illorum aduentu minuatur. Itaque iam non humiliter poscimus, sed te pro iure nostro compellimus, vt tam delicato oculorum nostrorum fastidio, & auaritiæ tam immani, quæ nullis opibus expleri potest, cum tui regni periculo, & cum insignis turpitudinis infamia satisfacias. Inquiunt tamen, multùm salutis communis interesse, gentem in armis acrem ex Indiæ finibus exterminari. Quid ergo? Si paucos illos homines, qui apud Trimumparam sunt, extinxeris, continuò totum Portugallensium genus interimes? Non certè. Et eos, qui venturi sunt, in te multò acrius irritabis. Si igitur tam fortes sunt, quàm homines isti prædicant, dum, vt ab eis malum metuas, admonent, & terrorem tibi ex eorum armis incutiunt, multò certè tibi ad salutem melius est, eos amicos, quàm inimicos & infensos habere. Plerunque enim fit, vt qui hostes acerrimi sunt, ijdem sint amici firmißimi. Vtrumque enim ab eodem virtutis fonte profluit. Vereor autem, vt opibus tibi eorum viribus detractis, opes Cochimensis Regis augeantur, & multi tibi tunc in calamitatibus insultent. Nec enim dubito, quin maximæ classes in has oras venturæ sint, & vastitatem in terris eorum,

quibus

quibus sunt infensi, propter iniurias, quas acceperunt, efficiant. Quare Arabes istos odio maximo dignos existimo. Primùm quidem, quia te Principem clarißimum, & regio isto imperio dignißimum, propter insitum odium & auaritiam, in eam fraudem impellere nituntur, vt fidem & officium deseras. Deindè, quia tanta superbia tument, vt arbitrentur, esse tibi regnum ad eorum libidinem administrandum. Tum, quia facinore, quod in oculis tuis suscepêre, indignam nomini tuo notam sempiterni dedeçoris inusserunt. Nemo enim credet, eos tam immane scelùs, nisi te conniuente, suscipere ausos fuisse. Postremò quia tibi auctores sunt, vt homines egregiè fortes, quorum fideli opera regni tui opes amplificare potuisses, cum magno regni periculo hostes tibi ex aduerso constituas. Quare censeo, vt bellum hoc omittas, & pacem cum Lusitanis hominibus, qui fidem & iustitiam colunt, & amicitiam summa, vt fama est, fide conseruant, & hostibus debitum supplicium irrogare solent, fideli pactione constituas, eisq; pro detrimentis, quæ Arabum sceleribus accepêre satisfacias. Aliter enim vereor, nè quàmplurima mala, quod dij omen auertant, in hanc nostram regionem ex hominum perditorum consilio redundent. Me quidem, quod fides facere admonet, cuiuscunque fortunæ socium habebis. Neq; enim pro tuæ dignitatis amplitudine vitam profundere recusabo. Ad officium tamen meum pertinere arbitratus sum, ea, quæ sentiebam, explicare. Deos autem precor, vt quæ gerenda esse putaueris, approbent. HAEC cùm sæpè dixisset, nulla tamen ratione Regem ab instituta sententia dimouere potuit. At Trimumpara milites euocabat, & omnia summa diligentia comparabat, quæ ad depellendum belli periculum necessaria videbantur. Sed cùm tantæ essent opes Calecutiensis, &

multi

multi fortunam Cochimẽsis inclinatam, vt opinio erat, despicerent, se se ad Calecutiensis nomen adiungebant, & Cochimensis causam deserebant, vsque adeò, vt non pauci ex illis, qui Cochimensis imperio tenebantur, ad Calecutiensem deficerent. Inter quos fuêre Dynasta Chirabipilẽsis, & Dynasta Cambalamensis, & insulæ cuiusdam princeps, quæ est Cochimo opposita. Calecutiensis igitur cum maximo exercitu in Repelinum peruenit, qui locus Cochimo distat millibus passuum sedecim. At Lusitani ad Cochimensem adeunt, & orant, nè velit propter illos tantam belli molem sustinere. Se Cananorem ituros, vt ibi classem Lusitaniæ præstolentur. Rex se vehementer admirari dixit, quomodo fortissimis hominibus, & sibi diuturna familiaritate coniunctissimis in mentem venire potuisset, vt vel hostium potentiam timerent, vel de sua fide dubitarent. Manerent porrò, & pro certo haberent, omnibus esse eandem fortunam subeundam. Se pro Emmanuelis Regis amplitudine ad extremum vitæ spiritum pugnaturum. Exercitui deindè sororis suæ filium, qui erat in regno successurus, Naramuhimum nomine, Imperatorem constituit. Is autẽ valdè strenuus habebatur. Eum verò misit cum quinq; millibus, & quingentis militibus, qui locum tuerentur, quò Calecutiensis transire cogitabat. Regni namq; vtriusque fines æstuario ingenti erant diuisi. Locus autem, quo Calecutiensis Cochimum cõtendebat, erat eiusmodi, vt æstu decedente, vado transiri posset. Eò cùm Calecutiensis exercitum perduxisset, continuò antesignanis vadum tentare præcipit. Sed ij non modò transitu prohibiti sunt, verùm multos è suis amiserunt. Postera die Repelynensem Dynastam cum magno delectorum militum numero ad vadum misit, vt Naramuhimum è loco pelleret, vt posset reliquus exer-

citus sine vlla offensione traduci. Quod vt facilius fieret, multos parones instructos ad inferiorem æstuarij partem, vbi maior erat profunditas, non longè tamen à vado constitui iubet: vt suis auxilio esse possent, & sagittis hostes configere. Eo tamen die Naramuhimus multò acrius repugnauit, maioremq́ numerum hostium interfecit. In his autem prælijs consilio Laurentij Moreni, viri valdè strenui, plurimùm vtebatur, qui cum paucis Lusitanis, qui interesse poterant, eum fortiter adiuuabat. Cùm hostes sæpius vadum aggrederentur, semper cum eorum, qui antecedebant, strage repulsi sunt. Tandem per eos pagos, qui ad ditionē Trimumparæ Regis pertinebant, distributi, vt vastitatem maximam Cochimensibus inferrent, omni studio contendebant. Sed Naramuhimus omnibus locis occurebat, & aut per se, aut per alios duces, quos identidem summittebat, eorum impetum arcebat, & semper cum multorum hostium cæde victoriam consequebatur. Cùm verò Calecutiensis animaduertisset, apertam vim illi minimè, vt cogitârat, processisse, ad fraudem conuersus est. Itaque Cochimensem quæstorem, qui singulis prope diebus de gentis more militibus stipendia persoluebat, per internuncium magnis muneribus atque promissis allexit, vt milites stipendio fraudaret. Quæstor pecunia corruptus, morbum simulauit, & in vrbem se continuò recepit, edixitqúe militibus, vt qui stipendium sibi soluere cuperet, in vrbem ad illum tenderet. Quo facto multi se in vrbem conferebant, quos Naramuhimus continere non poterat. Quæstor solutionem de die in diem differebat. Hostes interim vadum minimè tentabant, vt Cochimenses negligentiores redderent. Postquam Calecutiensis ad hunc modum milites delapsos, & eos, qui remanebant, minus ad defensionem intentos animad-

nimaduertit, repentè parones accedere, tormentis atque telis hostes vndiquè propellere, suas copias vadum cum celeritate transire, Naramuhimiqúe præsidia magna vi perrumpere iubet. Milites in Regis sui conspectu, quod erat imperatum, incredibili alacritate conficiunt. Erat ad huc nox, cùm hæc gesta sunt, in qua per exploratoris & Quæstoris indicium cognouit Calecutiensis, portum multorum militum discessione, & aliorum securitate minus diligenter asseruari. Accurrit Naramuhimus. Sed cùm hostium multitudinem & impetum sustinere non posset, fortissimè dimicans, sagittis confixus occiditur. Eundem casum duo adolescentes illius cognati subière. Ita enim mortui sunt, vt antequam caderent, virorum fortium officio fungerentur. Fuit magna cædes, & vtrinque multi grauissimè sauciati cadunt. Prælium cùm ante lucem incepisset, ad vesperum protractum est. Cochimenses fugæ se mandant. Calecutienses primò ferociter insequuntur, deinde tenebris impediti, vlterius victos persequi destiterunt. Trimumpara huius cladis nuncio maximo animi motu conturbatus est. Voluit tamen vltimum belli casum experiri. Itaque omnes copias, quas potuit, instruxit, & collatis signis cum hoste dimicauit. Exitus belli is fuit, qui solet esse, cùm pauci timore perculsi & debilitati, cum maxima multitudine hostium, quos victoria confidentes atque nimis feroces effecit, re iam desperata congrediuntur. Ad hunc modum fusus Trimumpara, insulam quandam traiecit, & Lusitanos, quos secum habebat, in eandem insulam transduci iussit: quos in illa ruina, tanta fide conseruauit, atque si illorum opera, quorum gratia in tantas calamitates inciderat, fuisset aliquando ab omni calamitatis acerbitate defensus. Cale-

cutiensis legatos iterum ad illum in insulam misit, qui dicerent, se ei omnia redditurum, si vellet sibi Lusitanos, quos potestate continebat, tradere. Respondit, sibi regnum, atque adeò vitam eripi posse, fidem non posse. Hoc responso Calecutiensis acerbius irritatus, vrbem incendi continuò iussit. Deindè insulam oppugnare instituit. Sed insula erat situ atque natura egregiè munita, & illis copijs, quas Rex in eā transmiserat, facilè defendi poterat. Itaque Rex Calecutiensis cùm in eam conaretur inuadere, virtute militū fuit sæpè cum non mediocri damno de conatu depulsus. Cùm verò hyems aduentaret, obsidionem soluit, & Cochimum reuersus, locum fossa & vallo muniuit, in quo præsidia disposuit, eoq́ animo indè digressus est, vt primo vere ad oppugnationem insulæ rediret. Multi cùm Trimumparæ fortunam afflictam post mortem Naramuhimi despicerent, à fide non illi solùm, sed nostris debita nefariè defciuerunt. Inter quos duo Mediolanenses extitêre, qui cum Gama in secundo illius in Indiam aduentu, permissu Regis Emmanuelis venerāt. Ii religionis immemores, ad Calecutiensem transfugerunt, multaq́ detrimenta nostris intulerūt. Sed quò illorum perfidia, qui se Christianos ementiebantur, sceleratior extitit, eò fides illius barbari Regis clarius eluxit: quæ tanta fuit, vt pro hominibus parùm notis, cum quibus nullam communionem sanguinis, aut iuris, aut religionis habebat, summo studio conseruandis, extrudi regni finibus, spoliari cunctis opibus, vitæ summum discrimen adire voluerit. Rarissimum profectò fidei atque probitatis specimen, sempiternæ memoriæ commendandum. INTEREA verò Soderius in Arabiam nauigans, cùm oram Cambaiæ legeret, incidit in quinque naues Arabum multis opibus onustas, quas expugnauit, diripuit, & incendit. Indè in insu-

insulas delatus est, quæ paruo interuallo dißident à promõtorio, quod Guardafum appellant, neque procul ab aditu sinus Arabici distant. Appellantur insulæ Curia Muria. Ibi naues reficere instituit. Saraceni insulas colebant, qui nostros hospitaliter acceperunt, & omnia, quæ ad victum pertinebãt, pretio tolerabili eis suppeditârunt. Erãt enim aratores, & à bellandi studio nimis abhorrentes. Cùm autem cernerent nauem Petri Ataidæi in terram, vt per otiũ compages obstrui, & oblini possent, subduci (laborabat enim, & aquam nimiam accipiebat) ad nostros adeunt, atque monent, nè diutius in eo loco morentur. Nam initio mensis Maij omnes naues Septentrione vehementißimo ad littus iactari & allidi, nullaq́ue ratione exitium vitari posse, si tempus illud expectarent. Soderius monita contempsit: & cùm illi multis obtestationibus vterentur, & reliqui etiam Duces instarent, & dicerent, non esse negligendum consilium, quod tam facili negotio suscipi posset: naues in alia insulæ parte, quæ pertinebat ad Austrum, in Aprico loco facillimè posse constitui: stationis mutationem sine periculo fieri: mansionem, vt homines regionum peritißimi iureiurando confirmabant, esse nimis periculosam: Soderius tamen in instituta sententia permansit. Qua quidem pertinacia Petrus Raphael, & Fernandus Rodericus Badarcensis, & Iacobus Petreius, trium nauium duces, offensi, ab eo discesserunt pridie kalendas Maij, & se in aliam insulæ partem contulerunt. At Soderius in naui animo curis vacuo atque soluto consistebat, cùm subitò coorta Sep tẽtrione tempestas naues ad littus eiecit, & allisit: tantiq́; fluctus extiterunt, vt omnes fermè, qui in nauibus erant, interirent: inter quos Vincentius Soderius, & Blasius Soderius illius frater fluctibus obruti sunt, & illorum cada-

uera in littus cum reliquis eiecta. Diuino autem iudicio factum existimabatur, vt non modò Soderius eo genere mortis interiret, sed ne particula quidem prædæ, quam ceperat, colligi posset. Fractis enim nauibus, cùm funes, armamenta, mali, dolia, tabulæ, multaqúe res eiusmodi fluctibus eijcerentur, non tamen aurum ex præda, nec aliquid quod esset pretio dignum, neque arcæ, in quibus lautissima suppellex asseruabatur, vnquam comparuerunt. Tres illi duces, qui vim tempestatis effugerant, ea sedata, ad locum, vnde fuerant à Soderio digreßi, reuertuntur. Ataideus eò, quòd in terra consederat, cum suis euasit. Naue illius refecta, fuit is à reliquis Ducibus in locum Soderij constitutus, qui claßi praeesset. Duces inter se consultant, quid optimum factu sit. Omnium sententia hæc fuit. Soderios fratres perfidiæ pœnas exoluisse. Idcirco nihil à se, nec ad numinis placationem sanctius, nec ad nominis claritatem illustrius fieri posse, quàm naues in Indiam reducere, vt auxilium Trimumparæ, atque Lusitanis, qui cum eo manserant, afferrent. Itaque quanuis hyems esset, quoduis periculum adire minimè dubitabant, dum illam nominis Lusitani maculam delerent. Sed tempestatibus aduersis exclusi, ad insulam Anchediuam naues conuertere coacti sunt, vbi, quod reliquum erat hyemis, quando aliter fieri non poterat, transigerent, vt primo vere Cochimum intenderent. HOC anno peperit Regina Maria filiam, cui pater Emmanuel Isabelæ nomen imposuit, quæ postea Carolo Imperatori nupsit. Fuit eximia pulchritudine, magnisqúe virtutibus ornata: ad maximi status amplitudinem semper aspirauit, adeò, vt constantißimè affirmaret, se nisi maximo reipub. Christianæ Principi nulla conditione nupturam. In huius anni fine Rex in oppido, quod

quod Tomar appellatur, vbi sacerdotes militiæ CHRISTI *amplum & magnificum templum summa religione tuentur, concilium equitum eiusdem Ordinis indixit: & multa, quæ ad eam religionem constituendam pertinebant, sapienter instituit, moresq́ue dilapsos ad seueriorem disciplinam reuocauit. Hoc eodem anno Alexander Pontifex Maximus vita functus est: & Pius non multò pòst, quàm ad illud honoris fastigium euectus fuit, è corpore excessit, & in illius locum Iulius, natione ligur, fuit summo omnium Patrum consensu substitutus. Principio verò insequentis anni Emmanuel multos homines religionis opinione præstantes in AEthiopiæ partem, quæ Congo appellatur, misit, vt homines illos multò melius, quàm à principio fuerant instituti, ad disciplinam religionis instituerent. Hæc regio est vltra plagam æquinoctiali circulo subiectam, ab eaq́ue gradibus septem ad Austrum distat. Est admodum fertilis, varijsq́ue frugibus & gregibus abundat, multisq; fluuijs irrigatur. Regnum latißimis finibus continetur. Quemadmodum verò regnum illud fuerit ad* CHRISTI *fidem conuersum, est altius à principio repetendum, vt melius intelligi poßit, quàm singulari consilio Rex Emmanuel studium ad gentis illius institutionem applicuerit.* CVM *Ioãnes totam mentem in explorandis AEthiopiæ regionibus maritimis collocauisset, vt via, quæ ferret in Indiam, aperiri posset, factum est, anno à* CHRISTO *nato.* M.CCCC.lxxxiiij. *vt quidam eques, vir acris animi, nomine Iacobus Canus, qui iussu illius oras AEthiopiæ perlustrabat, in fluuij altißimi & rapidißimi fauces incideret. Cùm verò magnitudinem fluuij, & aquarum naturam perspiceret, fieri non posse suspicatus est, quin multæ gentes ad illius ripas haberẽt sedes atque domicilia cõstituta. In fluuiũ*

verò cùm penetrare voluisset, paulùm progressus, multos homines conspexit, reliquis AEthiopibus, quos sæpè viderat, colore & capillo simillimos. Ii neque timore vllo, nec ignotæ gentis insolentia perturbati, ad nostros accedentes, egregiam lenitatis & mansuetudinis speciem præ se ferebant. Cùm verò Canus eos, qui varias AEthiopiæ linguas nouerant, iussisset cum illis loqui, nemo hominum sermonem intelligere quiuit. Signis igitur agi cum illis cœptum est. Illi verò signis demonstrabant, esse Regem in illis partibus, opibus & potentia florentissimum: vrbemqúe regiam, in qua se cōtinebat, inde aliquot itineribus abesse. Hoc cùm Canus intellexisset, eos præmijs atque promissis allexit, vt certos homines ex illius comitatu ad Regem deducerent. Per illos autem ea dona atque munera Regi misit, quibus gentes illas oblectari compertum habebat. His autem, quos misit, certum tempus præstituit, intra quod erant cum aliqua terræ clariore notitia reuersuri. Cùm ij duplo maiorem moram facerent, quàm Canus fieri posse crediderat, anchoris solutis, quatuor ex illis, qui in nauem ventitabant, secum in Lusitaniam duxit. Erant autem illi homines nobiles, & acuto ingenio præditi. Quos Canus in via sic diligenter instituit, vt cùm ad Regem deducerentur, iam multa Lusitania lingua explicare possent. Eorum ingenio Rex mirificè delectatus est, hominesq; donis & muneribus affecit: Canoq; præcepit, vt sine cunctatione in eam rursus terram nauigaret, & homines cum muneribus ad Regem cōtinuò reduceret, eumqúe admoneret, vt CHRISTVM summum Deum vniuersæqúe naturæ parentem coleret. Redijt ad eundem locum Canus, vnumqúe ex illis AEthiopibus, quos secum duxerat, ad Regem misit, qui nomine illius postularet, vt sibi mitteret eos Lusitanos, qui apud illum

'um versabantur, se que similiter sine mora remissurum eos tres, quos interim retinebat. Esse sibi vlterius progrediendum, quod postquam, vt iussus à Rege suo fuerat, perficeret, se continuò rediturum, vt illum conueniret, & mandata Ioannis Regis exponeret. Rex per vnum è Ducibus suis Lusitanos statim remisit. illis receptis, Canus tres illos AEthiopes missos fecit cum muneribus, quæ Ioannis nomine ad Regem deferrent. Rex & muneribus, & suorum prædicatione, qui Ioannis virtutem & magnificentiam in cælum laudibus efferebant, in ipsius Ioannis studium acriter incitari cœpit. Cùm verò Canus post alias oras diligenter exploratas, ad locum eundem reuertisset, nullam moram interposuit, quin ad Regem adiret: à quo fuit nimis honorificè acceptus. Deinde cùm multa de Ioannis Regis statu, de moribus Lusitanæ nationis, de legibus & institutis percunctaretur, tum de Christiana religione diligenter inquirebat, & paulatim ad illius studium animo propendebat. Canum tamen dimisit, & cum illo statuit, vt rediret vnus ex illis, quos Canus Olysipponem duxerat, nomine Zacutem, cum legatione, cuius hæc erat summa, vt à Ioanne contenderet quantum posset, & per DEVM, quem colebat, obtestaretur, vt in illius regnum mitteret sacerdotes, quorum disciplinis posset ille cum toto regno ad verißimi DEI notitiam peruenire. Canus cum Legato & aliquot pueris nobilibus, quos Rex in eum finem in Lusitaniam mittebat, vt Christiani fierent, & cultum animi caperent, ad Ioannem reuersus est, & magnam eboris vim, cum stragulis vestibus ex palmarum folijs contextis, illi nomine Regis Congensis obtulit. Rex hoc nuntio incredibilem in modum lætatus est, eò quòd videret aditum apertum, ad CHRISTI disciplinam in terris illis latißimè propagandam. Legatus

cum pueris plus duobus annis in Lusitania commoratus est, vt melius & linguam, & religionis Christianæ disciplinam perciperent. Cùm verò iam omnes essent lustralibus aquis expiati, Christíque nomen Sacramento professi, Ioannes tres naues instrui iußit, quibus Gonzalum Sousam, virum insigni nobilitate, præfecit, quibus tam Legatus, quàm pueri veherentur. Misit præterea cùm illis sacerdotes religione præstantes, cum sacris vasis & infulis, & Christianæ religionis insignibus, qui gentem sacris sanctißimis expiarent, & ad disciplinam Christianæ pietatis erudirent. Cùm verò eo tempore pestis Vrbem maximè infestam redderet, illius contagione factum est, vt postquam è portu soluerunt, pestis multos in eo cursu conficeret, inter quos Gonzalus Sousa fuit. In cuius locum Rodericus Sousa, qui erat illi sanguine coniunctißimus, consensu omnium successit. Postquam naues eò, quò tendebant, appulsæ sunt, & omnes in terram, qui erant ad Regem profecturi, descenderunt, tantis cantibus, tantaq́; significatione eximiæ cuiusdam voluptatis accepti ab omnibus fuêre, vt syluæ etiam atque nemora lætari viderentur. Qui primus omnium ad CHRISTI nomen adiunctus fuit, erat Regis patruus, qui terras latißimas imperio tenebat: cui fuit nomen Emmanuelis impositum. Audierat enim esse in Lusitania Principem summis virtutibus ornatum, Regis ipsius fratrem patruelem, qui Emmanuel vocabatur, & ea de causa nomen illius sequi constituit. Hic tanto studio religionis disciplinam excepit, vt satis appareret, illius mentem esse radijs diuinæ lucis illustratam. Duces autem cum innumerabili hominũ multitudine de more gentis instructa, Regis ipsius iussu, obuiam nostris prodiêre. Omnia interim tympanorum & buccinarum cantibus & hominum vocibus personabant.

nabant. Postquam ad Regem ventum est, Sousa illum vt Regem salutauit, & ille vicißim Sousam more & instituto suo honorificentißimè recepit. Postquam verò Sousa legationis summam exposuit, & ille gratias summas Ioanni Regi verbis amoris eximij significantibus egit, à Sousa postulauit, vt sacras vestes, & alia, quæ ad religionis cultum pertinebant, quæ adhuc erant inuoluta, explicari, & in omnium conspectu proponi iuberet. Tum singula contemplari, & cum veneratione suscipere, & vehementer admirari, & religiosos homines intueri. Cùm verò Crux sublata fuit, omnes, qui aderant, cùm viderent nostros flexis de more genibus in terram procumbere, idem fecerunt. Rex neque singula quæque inspiciendo, neque de illorum vsibus inquirendo satiari poterat. Quæ autem à religiosis dicebantur, memoria firmißimè continebat, & Reginæ deinceps luculenter enarrabat. Fuit statim constitutum, vt templum ædificaretur. Quanuis autem lapides è lõginqua regni parte fuissent conuecti, tanta tamen celeritate propter flagrantißimum Regis studium, & innumerabilem multitudinem, quæ operas vigilantißimè dabat, ædificari cœpit, vt intra breuißimum temporis spacium absolutum, & Sanctæ Crucis nomine consecratum fuerit. Dum hæc geruntur, cùm fuisset illi nuncius allatus, gentes illi subditas, quæ insulam in medio ingentis lacus sitam incolunt, quam fluuius nomine Zairus efficit, ab illius imperio defecisse, finitimisq; terris non mediocrem populationem crebris incursionibus intulisse, illarum impetum & audaciam per se comprimere & vindicare constituit. Antequam verò proficisceretur, sacris aquis expiari, & nomen CHRISTI profiteri voluit. Quod similiter Regina, & aliquot viri nobiles effecerunt. Is Ioannes appellari voluit, Regina

verò

verò Leonora, vt ſtudium, quo erga Reges optimos erant
incenſi, nominibus indicarent. Tradidit illi vexillum Souſa imagine Crucis illuſtratum, illúmque admonuit, vt conſideret, ſe virtute Crucis victoriam de hoſtibus adepturum. Is fiducia nominis Chriſtiani ſubnixus, hoſtes primo impetu profligauit, multoq́ue celerius, quàm potuiſſet quiſquam ſuſpicari, bellum confecit. Domumq́ue reuerſus, Souſam cum multis amoris ſignis dimiſit. Souſa verò non modò religioſos homines, qui munus inſtitutum peragerent, ſed alios etiam, qui terram peragrarent, & lacum illum ingentem, quem diximus, explorarent, & terræ ſitum & latitudinem, & mores hominum cognoſcerent, reliquit. Poſt Souſæ diſceſſum, venit Regis filius natu maximus è regni finibus, in quibus bellum contra hoſtes finitimos gerebat, ad patrem, operámque dedit, vt antiquorum flagitiorum ſordes aquis ſacratis elueret, & fidem CHRISTI reciperet: Alfonſiq́ue nomen propter Alfonſum Ioannis Regis filium, vſurpauit. Multiqúe viri nobiles ſimiliter Chriſtiani effecti ſunt. Magna p̄terea multitudo vndiq́ue cōfluebat, vt iiſdem ſacris expiata, noua cæleſtis vitæ luce frueretur. Qui erant recepti, incredibili lætitia efferebantur, & Chriſtianorum numerus in dies augebatur. Sed iis tam ſalutaris atque repentinæ conuerſionis initiis ſempiternus hoſtis generis humani magna contentione repugnauit. Ad eamq́ue rem gerendam alium Regis filium, nomine Panſum Aquitimum, qui à Chriſtianæ religionis ſacris vehementer abhorrebat, inſtigauit, vt patrem à ſtudio religionis auerteret. Facinus eſſe indignum clamitabat, inſtituta patriæ deſeri, Deorum ſimulacra conuelli, fana, quæ fuerant ad illū diem ſanctiſſima, violari. Ad hæc, Rex moleſtiſſimè ferebat, eſſe ſibi per homines religioſos concubinis interdictum,
nec

nec vsum illi nisi tantùm vnius vxoris legitimæ concedi. Et ipsæ mulieres cùm cernerent se Regis coniunctione destitutas, & de honore, in quo fuerant, deiectas, Regem per se & per regni Proceres solicitabant, & vt eum à sententia deducerent, maximo opere contendebant. Accedebant augures atque venefici, qui apud gentem illam in summo honore fuerant, qui minas à dijs proponebant, diraq; supplicia denunciabant illis, qui à pristina religione desciuissent. Cùm verò Alfonsus summa vi perditis hominum impurorum conatibus obstitisset, acerbissimum patris odium in illum concitauerunt: in eamq; fraudem Regem impulerunt, vt crederet, sibi à filio insidias comparari. Itaque eum in vltimos regni fines relegauit. Et quantum scelerato filio indulsit, tantum de religionis Christianæ studio remisit. Sed cùm fraudes detectæ fuissent, Rex filium in pristinum honoris gradum cum amplificatis opibus reuocauit. Is autem instinctus diuini spiritus appulsu, in terris sibi à Patre commissis capite sanxit, si quis simulacrum aliquod fallacissima religione dedicatum domi contineret, aut ei aliquo in loco supplicaret. Hac re nunciata, magnus hominum motus factus est, multique contra illius statum cum fratre coniurârunt. Pater illum euocauit, vt admoneret, nè tumultum excitare vellet, & ab ea sententia desisteret. Sed is cùm se negotijs innumerabilibus impeditum esse diceret, nec ad patrem ire, neque decretum rescindere vllo pacto voluit. Itaque multi ab illo ad fratrem deficiebant. Interim pater cùm esset & senio confectus, & morbis oppressus & impeditus, è vita paulatim discedere videbatur. Cùm multi Alfonsum certiorem de valetudine patris efficerent, & eum accerserent, vt fratris, qui copias ad occupandum regnum comparabat, sceleri resisteret, ille tamen quandiu

de

de morte patris certus esse non potuit, venire non est ausus. At vbi illum vita functum esse resciuit, nocte (sic enim mater illum, vt faceret, admonuerat) in vrbem ingressus est. Postero die conuocatis illis regni Proceribus, quibus multum fidebat, in modici campi planicie, quæ ante regias ædes erat, orationem habuit, qua ius hæreditatis, quod obtinebat, & humanitatem, qua suis consulebat, & fidem, qua erant illi omnes obligati, prudenter exposuit, & ad fidem & officium omnes cohortatus est. Illi, quod faustum felixqúe esset, Alfonsum Regem continuò salutant, eiqúe musicorum instrumentorum concentibus, & maximis clamoribus de regni maiestate & amplitudine gratulantur. Id frater cùm accepisset, cùm iam magnas circum se copias haberet, duplicem aciem instruxit, & in fratrem rectà contendit. Alfonsus perexiguo militum numero stipatus erat. Quos tamen ad spem victoriæ vehementer excitauit, adhortatusq; est, vt firmißimè crederent, cæleste auxilium eis minimè defuturum. Facillimeqúe maximos exercitus à paucißimis hominibus Christi ope defensis profligari. In eoqúe loco fratrem expectauit. At frater magno cum impetu in eum inuehitur, tantaqúe erat sagittarum copia, vt in nubis modum vmbram efficere videretur. At Alfonsus quanuis fortiter dimicaret, omnem tamen spem habebat in Dei præsidio collocatam. Itaque maximis vocibus Christi numen inuocabat, & opem Apostoli Iacobi (quod Hispanos facere in bellis acceperat) implorabat, & has voces magna contentione identidem repetebat. Nec illum spes in CHRISTO reposita fefellit. Hostes enim subito timore perculsi, terga verterunt. Et cùm prima acies se in fugam coniiceret, secundã aciem impreßione facta perturbauit, atq; similiter fugere compulit. At frater exanimatus

metu

metu, cùm in syluas se abdere voluisset, in cippum incidit (sic enim appellant instrumentum, ad feras capiendas in syluas appositum) & ibi captus est cum Duce, quem secum propter virtutis militaris opinionem coniunxerat. Is Dux cùm se captum animaduerteret, misit ad Regem, qui diceret, se mortem minimè deprecari, quam se meruisse iudicabat. Hoc tamen per illum summum DEVM, quem Rex ipse colebat, orare, nè se pateretur ad supplicium trudi, antequam Christianus fieret. De vita hac exigua miserijs innumerabilibus circumuallata minimè solicitum esse: ab illa verò sempiterna nè prorsus excluderetur, id maximè formidare. Addidit præterea, tantam hominum multitudinem à tam paucis hominibus nulla ratione vinci atque superari potuisse. Sed se magnam militum copiam in equis insidentem, & crucibus insignîtam, tantaq́ue luce splendentem, vt omnium oculos perstringeret, in prælio conspexisse, cuius metu perterritus, terga repentè dare coactus sit. Quare se minimè dubitare, solius CHRISTI numen esse summa fide colendum, & sempiterna prædicatione celebrandum. Alfonsus verò non modò pio illius postulato satisfecit, sed etiam viuum conseruauit, fideliq́ue illius opera multis in locis vsus postea fuit. At frater partim ex vulneribus, quibus in præcipiti ruina percussus fuit, partim ex dolore intra paucos dies mortuus est: &, quod fuit multò funestius, nulla ratione potuit à suscepti sceleris & impietatis pertinacia dimoueri. Alfonsus verò in regni possessione constitutus, multas victorias de hostibus DEI propitio numine consequutus est. Tantoq́ue studio religionem Christianam coluit, vt non plus temporis in Reip. negotijs gerendis, quàm in subditis ad cultum pietatis incitandis consumpserit. Habebat præterea frequentes ad populum conciones de iu-

de iustitia & pietate, de iudicij diuini seueritate, de sempiternæ vitæ præmijs, CHRISTI disciplina, & sanctorum hominum, qui vestigia illius sequebantur, exemplis. Quandiu deniq; mansit in vita, regnum perpetuò in Christianæ pietatis officio, cum singulari probitatis & iustitiæ laude continuit. Emmanuel igitur cùm tanto ardore religionis studium in illis partibus excitari conspiceret, cùm esset ipse natura, & studio, & disciplina, cupiditate religionis incensus, id quod fuerat à Ioanne Rege feliciter institutum, vt perfectum & absolutum cerneret, elaborauit. Itaq; anno à CHRISTO nato. M.D.IIII. homines sanctißimis literis eruditos, & religionis laude præstantes in illas partes misit. Multos præterea ludorum magistros, qui scholas aperirent, & pueros literis instruerent, & artifices etiã multarum artium eò similiter mittendos existimauit. Multas præterea sacras vestes, partim aureas, partim sericas, multos libros Christianam disciplinam, & sacrorum omnium rationem, & Christi vitam, & hominum sanctorum exempla continentes, argenteos præterea calices sacrificijs dedicatos, & Cruces argẽteas, & thuribula, & omnia deniq;, quæ tam ad CHRISTI disciplinam tradendam, q̃ ad sacra ritè procuranda pertinebant, in naues imponi iussit, vt facilius gẽtem in fide suscepta confirmaret. Ad hæc, sacerdotibus, & reliquis omnibus, quibus onus lustrandæ illius regionis imposuit, stipendium, & commeatũ largè atq; munificè suppeditari præcepit. Cùm autem in his rebus omnibus maximos sumptus faceret, nullum tamen sibi fructum & emolumentum, quibus Regiæ opes amplificari possent, sed diuinum tantùm atque sempiternum inflammato studio proponebat. Cùm autem homines religiosi cum muneribus sacris à Rege mißis in eas oras peruenirent, magna repentè homi-

hominum multitudo confluxit, vt eos humeris suis tolleret. Omnes, qui conuenerant, homines religiosos venerabundi suspiciebant, & quasi cælo delapsos intuebantur. Rex eos valdè amanter accepit, Emmanueliq́ue pro tanta benignitate felicitatem sempiternam precatus est. Multi verò certatim ad illos vndiquè conueniebant, vt CHRISTO nomina darent, & sacro fonte abluti, in nouum vitæ genus ingrederentur. Et quia neque sacerdotes linguam eorũ nouerant, neque plebs Portugallensem linguam intelligebat, Rex interpretis officio fungebatur, & quod ab illis acceperat (Iam enim nostram linguam probè tenebat) habita cõcione suis enunciabat. Egit Emmanuel præterea cum illo per literas, vt filios suos in Lusitaniam mitteret. Se namq; daturum operam, vt non Latinis tantùm literis, sed etiam maximarum artium disciplinis erudirentur. Ita factum est, vt non solùm Regis filij, sed multi pueri nobiles Olysipponem venirent, & Emmanuelis sumptibus alerentur, & omnes artes homine libero dignas acciperent. E quibus aliqui, qui se se sanctis literis impensè dediderant, in AEthiopiam reuersi, multos mortales ad CHRISTI Ecclesiam & concionibus & virtutis exemplis aggregârunt. Opera denique Emmanuelis hoc tam præclarum opus absolutum fuit. Hoc anno cùm nullo modo studium Indiæ retinendæ intermittendum arbitraretur, classem magnam instruxit, cui præfecit Lupum Suarium Aluarengam. Quid verò ab illo actum in India fuerit, suo loco dicemus. Nunc verò cõsequens est, vt, quid Albuquercijs acciderit, aperiamus. Alfonsus Albuquercius octò diebus antequam Franciscus Albuquercius soluere posset, Olysippone profectus est. Frãciscus tamen prius in Indiam peruenit, atque cum duabus tantùm nauibus in Anchediuam insulam delatus est. Ni-

colaus Coelius, cui altera nauis erat attributa, simul cum illo ad eandem insulam nauem constituit. Tertius Dux, cui nomen erat Petrus Vascius Veiga, vel fluctibus, vel flammis, vel quouis alio casu (certum enim scire non potuit) miserabiliter absumptus fuit. Ibi verò Albuquercius cùm Petrum Ataideum, & reliquos Duces, qui cum illo erant, offendisset, intellexit, quo modo Soderij perierant, & Cochimensis Rex è regno Calecutiensis viribus eiectus fuerat. Hoc autem cùm accepisset, minimè cunctandum ratus, quanuis adhuc hyems vigeret, Cananorem cum illis sex nauibus petere contendit. Quatuor enim illas, quæ in Anchediuæ portu consistebant, duabus suis adiunxit. Rex Cananoris illi Trimumparæ aduersum casum, & nimis afflictam fortunam vberius enarrauit. Indè igitur cum celeritate profectus, in insulam, quæ Cochimo adiacet, nomine Vaipinum, vbi adhuc Trimumpara se continebat, accessit. Nostri cùm naues aspicerēt, incredibili lætitia affecti sunt. Rex ipse contineri non potuit, quin Portugalliam sæpè maximis vocibus inclamaret, & in Ducum complexum rueret. Nostri vicissim illum ad spem pristinæ fortunæ confestim recuperandæ magnis clamoribus excitârunt. Naires Calecutienses, qui erant Cochimi in præsidijs, continuò vrbem præ metu reliquêre. Iam hoc tempore Odoardus Paciecus, qui cum Alfonso Albuquercio Olysippone profectus erat, nauem suam ad eas oras appulerat, & se cum Francisco Albuquercio coniunxerat. Franciscus Albuquercius vbi Regis fidem collaudauit, eiq; Emmanuelis nomine gratias egit, cùm videret illum exhaustum, et rei numariæ difficultate vehementer implicitum, præter alia dona atque munera decē millia ducatorū ex Emmanuelis pecunia donauit. Fuit hoc donum non modò propter tēporis illius an-

gustias

gustias Trimũparæ gratissimum, verùm et omnibus magnã admirationem incussit. Reges enim Indi quãuis elati & insolentes natura sint, et opes magnas habeant, tenuissimo tamen victu contenti, & ad rem nimis attenti sunt. Cùm igitur illius rei fama cùm ad alios reges, tum ad Calecutiensem perlata fuisset, obstupuit. Eo die Albuquercius (nihil enim in tantis rebus procrastinandum existimabat) Trimũparam Cochimum transduxit, & illum Regis Emmanuelis nomine in vrbis atque regni possessione constituit: & nè suos otio torpere, & animos hostium confirmare sineret, in aliam insulam Cochimo oppositam, cuius princeps à Cochimense ad Calecutiensem defecerat, inuasit, hostesqúe inopinantes aggressus dissipauit, multosqúe ex illis occidit, & aliquot oppida atque vicos exussit: & Cochimum continuò reuersus est. Postera die in aliam insulam traiecit, quæ similiter ad ditionem Trimumparæ pertinebat, illiusqúe princeps se eodem crimine defectionis alligârat. At princeps habebat in armis ad tria millia fortium militum, & multi parones Calecutienses armis & militibus instructi, vt illi opem afferrent, circum insulam versabantur. Hîc Albuquercius ita duces distribuit, vt Paciecus cum paronibus in mari congrederetur, Coelius verò, & Antonius Campensis, & Ataideus in acie prima cum hostium copiјs dimicarent. Paciecus hostium classem inuasit, paronesqúe partim depressit, partim in fugam coniecit. multosqúe ex hostibus & ferro & flamma consumpsit. Reliqui duces in insula primo impetu hostes fundunt, & vallum, quo principis ædes septæ fuerant, reuellunt, & in ædes irrumpunt, ipsumqúe principem interficiunt, & ædes inflammant: eodemqúe die, parta victoria, reuertuntur. Postridie verò ad aliam insulam

nomine Repelinum Albuquercius naues accedere iußit. Il-
lius princeps idem in se scelus admiserat. Timore igitur
admonitus, nè idem cum reliquis proditoribus supplicium
subiret, magna vi se ad resistendum comparabat: Nairūq;
duo millia sub signis habebat. Ad littus igitur, vt nostros a-
ditu prohiberent, acceßit. Fuit ibi acriter vtrinq; dimica-
tum. Sed hostes tādem in fuga salutem ponere coacti sunt.
Nostri illos vsq; ad maximum insulæ oppidum insecuti fue
runt. Ibi cùm insulæ princeps rem in extremum discrimen
inductam cerneret, suos à fuga collegit, instructaq; rursus
vt potuit, acie fortißimè repugnauit. Redintegrato prælio,
fuit vtrinq; summa contentione certatum: sed hostes in fu-
gam versi tandem sunt. Nostri cùm multos occidissent, &
reliquos ex insula præcipites eiecissent, insulam diripien-
dam Trimumparæ militibus concessêre. Hoc facto, oppida
atq; pagi Albuquercij iussu incensi, & exusti sunt. His re-
bus gestis, Albuquercius Regem iam lætißimo rerum suc-
cessu recreatum adijt, ab illoq; petijt, vt faceret sibi pote-
statem arcis ædificandæ, qua & Lusitani possent pericula
ab hostibus intenta propulsare, & statum ipsius Regis mul-
tò facilius à Calecutiensis immanitate tueri. Rex id facil-
limè conceßit, dixitq;, quòd viueret, & dignitatem recu-
peraret, & contra hostis improbißimi conatum muniretur,
id totum sibi esse, & illi, & Regi clarißimo, & Lusitanorū
virtuti in acceptis referēdum. Proindè si illi videretur, ar-
cis illius ædificationem ex re Emmanuelis Regis esse, velle
se sumptum omnem suppeditare. Itaq; locus ad eam dele-
ctus fuit valdè opportunus. Erat enim editus, & maris il-
lius angustijs imminebat, è quibus, quoties Calecutij Rex
bellum nauibus inferre conaretur, nostri illum facilè adi-
tu prohiberent. XXvij. die Septembris anno. M.D.III. ar-

cis

cis fundamenta iacta sunt. Magnaq́ hominum multitudo Regis iussu operas perpetuò nauabat. Neque Lusitani quidem sese à labore, vllius vel nobilitatis, vel ætatis excusatione defendebant, quanuis eos Rex ab opere auertere conaretur. Quatriduum iam fuerat in arce ædificanda cōsumptum, cùm Alfonsus Albuquercius Cochimum peruenit. Multiplicatis igitur operis, arx ad summum peruenit, & absoluta tandem fuit. Deindè, re prius deliberata, Albuquercius cum reliquis ducibus, & aliquot Trimumparæ militibus, in oppida, quæ ad Repelinensem Dynastam pertinebant (qui, vt dictum est, à Trimumpara rebellârat) se contulit. Ea verò viginti passuum millibus Cochimo distabant, erantq́ à fluminis ripis, quod in æstuarium influit, nō magno interuallo disiuncta. Nostri igitur scaphis & paruis nauigijs egreßi, improuisò hostes adoriuntur. Multos interimunt, reliquos fundunt fugantq́, & vastitatem, & populationem eorum rebus inferunt. Huius stragis fama celeriter ad omnes vicinos peruenit. Rem namq́ue esse in magno discrimine, sublato clamore significant. Qui clamorem excipiunt, rursus vt alios ad auxilium excitēt, eadem significatione clamoris vtuntur: & sic fit, vt partim nuncijs ad eam rem mißis, partim clamoris succeßione continuata intra breue tempus magnæ militum copiæ congregari soleant. Tunc igitur supra sex millia eorum, quos Naires appellant, ad auxilium suis afferendum repentè prouolârunt, & in nostros impetum fecerunt. Nostri ordine instructi cedere paulatim incipiunt. Illi tamen nimis ferociter instabant, & nostros grauißimè premebant: neque solùm telis & iaculis eminùs, sed strictis etiam gladijs dimicabant. Quòd si per ordinem, quo Lusitani erant instructi, non stetisset, magna tunc clades accepta fuisset. Sed

cùm nauigia non procul abessent, & à nostris nullus tumultus excitaretur. omnes se, magno tamen cum labore, & vitæ discrimine, in scaphas & nauigia receperunt. Odoardus tamen Paciecus cùm scapham suam (suorum namq; temeritate à loco deducta fuerat) minimè reperisset, magnum periculum adijt. Hostium namq; multitudo illum circunstetit, vt, antequam subsidium afferri posset, opprimeret. Ille tamen cùm esset acer & strenuus, eorum tantisper impetum insita virtute repressit, dum Albuquercij, periculo, in quo is versabatur, animaduerso, subsidio occurrerent. Itaque omnes recepti, se Cochimum contulerunt. Fuêre in prælio octo tantùm vulnerati, nemo autem occisus. Ex hostibus magna multitudo cecidit: septem parones in fluuio capti, & quindecim incensi sunt. Insequenti nocte (nec enim ardor animorum, qui in Ducibus inerat, militibus vllam quietis facultatem dabat) vt alios pagos Dynastæ Repelinensis euerterent. in scaphas atque nauigia conscenderunt. Alfonsus Albuquercius reliquos antecedebat. At hostes in armis excubabant. itaque conferti, summa contentione resistunt: duos occidunt, viginti conuulnerant. Alfonsus Albuquercius inopinato casu destinetur, neq; quomodo tantæ multitudini resistat, neque quo pacto retrocedat, rationem inire potest. Quod tamen erat viri fortis officium, acriter dimicandum statuit, vsque eò, dum reliqui Duces opem afferrent. Sic ad primam lucem impetum hostium sustinuit. At Franciscus Albuquercius cum cæteris Ducibus sese è scaphis eiecit, & incredibili celeritate ad locum, in quo pugna committi cœperat, se contulit. Illorum aduentu nostris animus additus fuit, & hostes in fugam coniecti, magnaqúe eorum pars ferro concisa, & pagi flãmis exusti. Eodem die aliam insulam, nomine Cambalam,

aggreßi ſunt, vbi ſupra ſeptingentos homines interfecerunt. Neque ijs rebus contenti, in terras alias ad ditionem Calecutienſis Regis pertinentes ingreßi, hominum ſtragem ediderunt, & populationem maximam intulerunt. Sed cùm ſupra ſex millia hominum ad eorum impetum reprimendum conuenirent, ægrè repulſi ſunt. Edoardus interim Paciecus triginta & quatuor parones Calecutienſis Regis, qui aditum in portum Cochimi mercatoribus intercludebant, ſuperauit, & fugere compulit. Poſt has calamitates hoſtibus illatas, cùm mercatores Cochimum piper, & alia aromata in Cochimenſem portum conuehere non auderent, viſum eſt Alfonſo Albuquercio Coulamum petere, vt ibi tres naues oneraret. Ciuitas erat omnium priſcis temporibus in regionibus illis & ampliſsima & opulentißima. Sed poſtquam Calecutium à mercatoribus frequentari, & opibus augeri cœpit, magna Coulamenſis imperij inclinatio facta eſt. Cochimo abeſt circiter quadraginta & octo paſſuum millia: ad ortum ſolis ſpectat. Nauigatio eſt tutißima ſecundum fluuium, niſi cùm propter fluminis anguſtias, inſidiæ ab hoſtibus ab vtraque parte in ripis collocantur. Flumen enim eſt valdè profundum: cum marinis enim aquis, quas accedens æſtus inducit, commiſcetur portus eſt optimus. Aedes, phana, religio, mores, inſtituta ſunt eadem fermè, quæ apud reliquos Malabares fuiſſe diximus. Gens eſt aſſueta prælijs: continenter enim bellum cum Rege Narſingæ gerit. Quanuis enim Narſingæ regnum maxima ex parte latus Indiæ, quod ſpectat ad orientem Solē, occupet, cū tamen latißimum ſit, ad confinia Solis occidentis extenditur. Rex maximā temporis partem in vrbibus mediterraneis conſumit. Coulamum verò regendum hominibus committit, quos fide præ-

ſtantes eſſe iudicat. Regio à Chriſtianis illis etiam colitur, qui Thomæ diſciplinam acceperunt, & in tanta temporum varietate, & regnorum commutatione, & aduerſis rerum incidentium caſibus inuicta ſemper fide & conſtantia retinuerunt. Eſt in ea vrbe templum peruetuſtum, quod Chriſtiani perhibent fuiſſe à Thoma ædificatum. Apoſtoli autem corpus eſt in ora Regni Narſingenſis ſepultum, in tẽplo, quod non à Chriſtianis tantùm, ſed etiam à Saracenis & reliquis gentibus ſanctiſsimum habetur. Fama namq; conſtans eſt, viri illius diuini meritis multa miracula diuinitus edi, & complures, qui opem illius vel in grauiſsimis morbis, vel in rebus afflictis implorabant, mirabiliter alleuatos, & maximis malis liberatos extitiſſe. Eo tempore, quo Alfonſus Albuquercius in eam vrbem nauigauit, mulier quædã vidua Regnum nomine filij, qui nondum ætatem maturam ad regendum habebat, non ſegniter adminiſtrabat. Fuit à ciuitatis principibus, qui nomine Reginæ omnia, quæcunq; vellet, ſe facturos oſtendebant, valdè honorificè receptus. Itaque oneratis ex ſententia nauibus, & amicitiæ fœdere percuſſo, & traditis regiæ fidei Luſitanis, qui erant gerendi negotij cauſa Regis Emmanuelis nomine in ea vrbe relinquendi, Cochimum reuerſus eſt. Dum hæc geruntur, Calecutij Rex animaduertens, in quam fraudem fuiſſet Arabum cohortationibus impulſus, magno ſilentio, ne Arabes fœdus perturbarent, pacem cum Luſitanis facere cõſtituit. Ad quam celerius conſtituendam, Naubeadarimi, quem, vt dictum eſt, animi inclinatione in Luſitanum nomen egregiè propendêre conſtabat, aſsiduæ cohortationes impellebant. Conditiones fœderis hæ fuerunt: Vt omnes claſſes, quæ erant in mare, belli cum Luſitanis aut cum illorum amicis gerendi cauſa, deductæ, continuò ſubducerentur.

Vt om-

Vt omnia bona Regis Emmanuelis, quæ tempore, quo Arîus Correa fuerat interfectus, Arabes, & reliqui eorum socij diripuerant, restituerentur. Et pro illis Calecutij Rex certum piperis pondus intra tempus aßignatum persolueret, Nè Saracenis, qui Calecutij negotiabantur, facultatem tribueret in Arabiam nauigandi. Flagitabat præterea Franciscus Albuquercius, vt Mediolanenses, qui ad Calecutij Regem transfugerant, illi redderentur. Id solùm Rex pernegauit. Turpißimum namq; sibi fore iudicabat, si homines semel in fidem receptos proderet: reliqua omnia conceßit. His ita constitutis Naubeadarimus Cranganorem petijt, vt ibi bonam piperis partem appendi, atq; Pacieco, qui eò iussu Francisci Albuquercij ad eam rem venerat, aßignari iuberet. Accidit interim, cùm iam bonam piperis partem Paciecus nauibus imponi iußisset, vt nauigium pipere onustum, quod Calecutiensis Regis erat, Cranganorem versus nauigaret. Id cùm ad Iacobum Fernandum Corream perlatum esset, Albuquercij iniussu misit, qui nauigium caperet, & Cochimum perduceret. Illi, qui erant in nauigio, cùm se captos animaduertunt, indignum facinus esse clamitant, Pacem inter Regem Portugalliæ & Regem Calecutij esse iam solenni fœdere constitutam. Et tamen post factam pacem, Calecutiensis Regis ministros atque famulos per vim à Portugallensibus capi, & piper regium diripi. Præterea piper illud Cranganorem cõuehi, vt Portugallensibus traderetur, & Rex Calecutij citius fidem suam liberaret. Nè vellent igitur, quod erant sine cuiusquam iniuria confestim accepturi, cum tanta Regis offensione per vim è Regiorum manibus extorquere. At Correa nihilominùs in instituta iniuria fortißimè perseuerat, nauigiumq; oppugnat: Naires sex occisi sunt, & multi præterea vulnerati.

Ex nostris verò non pauci vulneribus acceptis è prælio discesserunt, ita, vt non magnum piperis illius pondus, quod per vim & iniuriam direptum fuit, multorum sanguine constaret. Id vbi Naubeadarimus resciuit, à Francisco Albuquercio postulauit, vt Regi satisfaceret. Fœdus enim violatum fuisse, Regisq; animum grauiter offensum, materiamq; datam hominibus, qui pacē hanc turbare cupiebant, ad bellum acerbißimum temerè cōcitandū. Præterea turpißimū fore Lusitanis, si scelus, quod in alijs vindicare conabantur, in se ipsos admitterent. Iure enim visi fuerant Regi Calecutiensi bellum mouere, quòd noluisset in eos, q facinus illud in cæde Arij Correæ, & in opum regiarū direptione conciuerant, animaduertere, & Emmanueli Regi satisfacere: cur igitur idem facinus à suis susceptum inultum esse pateretur? Cur non aliquam Regi Calecutiensi satisfactionem daret, qua illius animus tam atroci iniuria stimulatus placari posset? Regem esse natura mutabilem, & iracundum, & Saracenis obnoxium, ita, vt eorum sermonibus inductus, cùm à nostris nullam iniuriam accepisset, eas tamen illis clades, quas acceperant, intulisset. Quid igitur facturum existimaret, postquam is iure bellum suscipere videretur? Hæc & alia multa cùm Naubeadarimus in eandem sententiam repeteret, Franciscus Albuquercius postulata illius contempsit. Quo quidem crimine vel sceleris, si neglexit fidem, vel timiditatis, si non ausus est coercere hominis vesani temeritatem, laudes, quas fuerat adeptus, obscurauit. Rex Calecutij ira grauißima commotus, classem rursus instruere, & delectum habere instituit, vt mari atque terra bellum Cochimensi Regi atque Lusitanis inferret. Vbi id Trimumpara compertum habuit, à Francisco Albuquercio enixè postulauit, vt ea sibi præsidia relinque-

ret, quibus posset Calecutiensis impetus ab illius regni finibus propulsari. Indignissimum namq; fore se, cùm propter Lusitani nominis studium tam graui bello, quantum erat illud futurum, premeretur, Lusitanorum ope destitui. Id Albuquercius se facturum pollicetur. Sed id minimè, vt par erat, præstitit. Vnam enim tantùm nauem cum duabus carauelis, quarum formam iam suprà descripsimus, & aliud paruum nauigium illi cum centum Lusitanis reliquit. Erãt apud eum præterea alij quinquaginta Lusitani: ita, vt centum & quinquaginta tantùm Lusitani ad tanti belli molem sustinendam eo in loco remanerent. His omnibus præfectus erat Odoardus Paciecus, qui summa voluntate prouinciam illam suscepit, vt vitam, si ita opus esset, pro CHRISTI gloria, & Regis Emmanuelis dignitate profunderet. Interim venit Alfonsus Albuquercius Coulamo. Albuquercij igitur Cochimo profecti, Cananorem peruenêre, quo in loco cognouit Alfonsus è literis Raphaelis Reineli, qui, apud Naubeadarimum piperis accipiendi gratia remanserat, maximum bellum comparari. Idem etiam Coiebiquius, cuius iam antea mentionem fecimus, qui plurimùm Lusitanis fauebat, literis ad Albuquercios missis indicauit. Indè cùm oram Calecutij legerent, ad Regem miserunt, qui Lusitanos, quos apud se retinebat, missos faceret: quod postulatum ille reiecit. Indè igitur digressi, iter in Portugalliam suscepêre. Alfonsus Albuquercius Olysipponem peruenit. xvij. die mẽsis Iulij, anno à CHRISTO nato M.D.IIII. Franciscus verò Albuquercius, & Nicolaus Coelius quomodo perierint, incertum est. Nunquam enim comparuerunt, nec vllus euasit, qui posset illorum interitum nuntiare. Petrus Ataideus, fracta in vadis naui, in terram euasit: in qua nauigium nactus, cum Lusitanorum parte, qui erant in

eadem

eadem naue, Mozambiquem se contulit, vbi mortuus est. Alia verò pars se Melindem recepit. Per idem fermè tempus, quo hæc acciderunt, Dux alius, nomine Antonius Saldagna, varijs tempestatibus iactatus fuit. Missus autem fuerat ab Emmanuele, post Albuquerciorum Olysippone discessum, cum tribus nauibus, vt mare, quod vltimo AEthiopiæ promontorio, Guardafu nuncupato, & Arabico sinu continetur, armis infestum redderet. Vnus ex Ducibus, qui sub illo erant, cui nomen erat Iacobus Fernandus Pereira, vi tẽpestatis à reliquis nauibus segregatus, nauẽ suam Melindẽ appulit. Indè Zacaterã insulã antea nostris incognitam, nõ ita lato mari ab introitu sinus Arabici disiunctam, petijt, in qua hyemare constituit. At Saldagna gubernatoris imperitia cursum non tenuit, & in insulam, quam appellant Sancti Thomæ, æquinoctiali circulo subiectam, peruenit. Postquam verò indè digreßi sunt, alia coorta tempestate factũ est, vt alter ex Ducibus Rodericus Laurentius Rauascus ab illius conspectu distraheretur. Saldagna verò cùm promontorium Bonæ spei superare contenderet, fuit eiusdem gubernatoris inscitia, qui iam se promontorium flexisse credebat, in sinum delatus, in quo aquationem fecit. Cui loco deinde fuit nomen, Aquatio Saldagnæ. At Rauascus cùm multò citius promontorium flexisset, Mozambiquem versus nauigauit: indè verò Quiloam petijt, vbi viginti dies Saldagnam expectauit. Quem cùm diutius opinione sua morari cerneret, insulam Zanzibarem nomine, cuius iam antè mentio facta est, nauigauit. Abest autem hæc insula Mombaza ad occidentem Solem octoginta passuum millia. Inter hanc insulam & continentem, fretum interiectum est adeò angustum, vt nauis nulla eò transire poßit, quæ non simul & ab insula, & à continente facillimè cernatur. Circum eam insu-

nſulam Rauaſcus duos menſes peragrauit, vbi ſupra vigin
naues Zanzibarenſium, diuerſis temporibus, multis re-
us onuſtas cepit: & pretio in ſingulas conſtituto, eas domi-
is reſtituit. Attulit hoc hominis flagitium grauiſsimā ter-
s illis offenſionem, multorumq́; animos à noſtris alienauit.
rat enim noſtris cum inſulæ illius incolis amicitia. Inſulæ
rinceps miſit ad Rauaſcū, qui diceret, ſe vehemēter admi
ari, quo iure Dux Luſitanus, à qua gēte audierat fidē ſan-
è coli, in res inſulæ illius, Luſitanis addictæ, tā ferociter in-
aſiſſet. Se cætera, quæ abſtulerat, non iā curare. Arma ſal-
em & tormenta, quæ erant in nauibus, redderet, & reli-
ua ſibi reſeruaret. At Rauaſcus non modò æquiſsimo poſtu
ito ſatisfacere noluit, ſed reſponſum nimis aſperum & con
umelioſum dedit. Hac iniuria princeps irritatus, aliquot
aruos parones inſtruxit, qui in Rauaſcum inuaderent. At
omezius Carraſcus eiuſdem nauis ſcriba, & miles alius,
omine Laurentius Phæus, Ducis iuſſu, priuſquam parones
mparari & egredi poſſent (nauis enim appropinquare
rræ non poterat) in ſcapham tormentis & armis inſtructā
pentè deſiliunt, & in parones inuehuntur. Quatuor au-
m capiunt, reliquos in fugam coniјciunt: aliquot homines
cidunt, inter quos fuit vnus eiuſdem Principis filius. Prin
ps cùm cerneret, ſe ius ſuum neque legitima diſceptatio-
e, neque armis obtinere potuiſſe, nè malum illud ad totius
nſulæ perniciem emanaret, quanuis eſſet & incommodis
ffectus, & filio orbatus, pacem tamen cum Rauaſco conſti-
uit, ea conditione, vt certum pondus auri quotannis tributi
omine Regi Emmanueli perſolueret. Pace ad hunc modū
onſtituta, Rauaſcus Melindem petijt. Erat autem acre bel
m tunc temporis inter Melindium Regem, & Regem
Mombazæ concitatum. Rauaſcus vt Mombazam perter-
reret,

veret, nauem suam in Mombazæ portu constituit: ibi duas onerarias naues, & tria nauigia minora pugnando cepit. Inter eos, qui fuerant in nauibus capti, erant Arabes duode cim, viri & opibus & dignitate ciuitatis suæ Principes. Ciuitas appellabatur Braua: aberat autem Mombaza qua dringentis millibus passuum. Ii aliam nauem expectabant multis magni pretij mercibus onustam. Cùm autem se pecunia redemissent, ciuitatē suam dediderūt, fidemq́; suam obstrinxerunt, fore se & reliquos ciues Brauenses sempe in Regis Emmanuelis potestate. Illis similiter Rauascus, quo sibi visum est aurum, quod singulis annis Emmanueli solue rent, imperauit. Fœdere percusso, nauis, quam expectabāt interuenit. Quam Rauascus non attigit, nec vt ab aliquo a lio fœderatis iniuria fieret, permisit. Interim Saldagna c tribus nauibus, quas in illo cursu ceperat, Mombazæ por tum subijt. Rex cùm iam classis speciem intueretur, veritu nè graue aliquod incommodum Lusitanorum armis acci peret, pacem cum Melindio fecit. Saldagna verò indè i Indiam nauigauit, & insulis Canacaniæ, & Anchediu classem applicuit: quid autem ab illo gestum fuerit, su loco dicemus. HOC *anno M. D. IIII. Octobris mense, A fonsus, equitum Magister, Iacobi Emmanuelis fratris filiu de quo suprà dictum est, in adolescentiæ flore graui morb oppressus, è vita migrauit, vnamqúe tantùm filiam, exim pulchritudine & singulari virtute fœminam, reliquit, qu postea Petro Villæregalis Principi, viro egregiè forti, nu psit. Eodem fermè tempore Isabela Castellæ Regina sim liter è vita discessit, maximumqúe sui desiderium cum m tis lacrymis vniuersæ Hispaniæ reliquit. Fuit enim illa m lier tam excelso animo, & tam singulari prudentia, ta tisqúe laudibus probitatis & religionis ornata, vt meri*

vide

videatur nomen illius sempiternæ memoriæ consecrandum. Vltimo die Decembris eiusdem anni peperit Regina Maria filiam singulari pulchritudine. Fuit illi impositum nomen Iuliæ Beatricis. Quæ postea Carolo Allobrogu Duci nupsit, vt posteà dicetur. Hoc anno ingentes & crebri terræmotus extiterunt, ædes multæ corruerunt, terra multis in locis descēdit, ingentesq; labes factæ sunt. Homines domicilia deserebant & montes etiam attingere non audebant, metuentes, nè vel domibus disiectis oppreßi, vel montibus de sede cōuulsis obruti, miserabiliter interirent. Campos & planiciē sequebantur: in tabernaculis habitabant. Per idem fermè tempus Ioannes Menesius non indignum memoria facinus aggressus est. EST oppidum Mauritaniæ clarum, nomine Larache, quod viginti millibus passuum Arzila distat. Flumine autem Zilia, quod in Oceanum influit, alluitur. Ceperant autem Mauri quinque naues Portugallenses, quæ tūc in Larachensi portu consistebāt. Id cùm Menesius resciuisset, indignè admodum tulit, & in portum inuehi cogitauit, vt naues abduceret. Erat autem in ipsius fluminis ostio turris natura, & arte, & armis, atque tormentis egregiè munita, in qua milites per vices excubabant. Erat autem is receptus piratis omnibus, qui ex ea Mauritaniæ parte quotannis, vt prædas agerent, egrediebantur. Menesius secum excogitat, quomodo sine periculo, quod à turri imminere videbatur, in eiusdem oppidi portum & stationem intraret. Id cùm iam secum animo deliberatum & constitutum haberet, accidit, vt die quadam quinque biremes, & vnam triremem conspiceret, quæ occidentem Solem versus nauigabant. Qua re animaduersa, speculatores partim terra, partim mari continuò misit, qui earum cursum diligenter explorarent. Renunciant illi omnes, in

Lara-

Larachis portum inuectas, in terramq; subductas fuisse, ita tamen, vt triremis non procul ab aqua consisteret. Cùm id compertum haberet, quatuor Carauelas instrui confestim iubet, & milites, quos ad eam rem alacrius gerendam aptos cognouerat, accersiuit, & anchoris de nocte solutis Larachem petijt, & classem ante fluminis ostium prima luce constituit. Accurrunt Mauri, ignem tormentis applicant, & globos ingentes emittunt, summaq; vi contendunt, vt aditum nostris intercludant. Menesius verò æstus opportunitatem expectabat, quem vbi vehementius incitari sensit, latera nauis vnius culcitris laneis, & saccis, quos lana diligenter inferciri iusserat, fulcienda, & molibus obstruenda curauit, & turri opponi præcepit, vt tormentorũ ictus exciperet. naues reliquæ huius præsidio tectæ portum subière. Mauri interim sagittis, & iaculis, & plumbeis glãdibus acerrimè decertabant. At Menesius introrsus, illis frustra repugnantibus, cum integra classe penetrauit. Fluuius est & aquarum copia, & æstus accesione profundus, ita, vt nostri facillimè possent ad illius ripas accedere. Quod cùm factum esset, illi, quibus id imperatum fuerat, in terram desiliunt, & vt coniectis facibus triremem incenderent, summa contentione pugnant. Mauri contrà, vt incendium arceant, vndiq; prouolant. Fit atrox prælium, neque mediocri temporis spacio fuit vtrinque acerrimè dimicatum. Tandem cùm multi ex hostibus caderent, multi grauiter saucìati secederent, reliqui se in fugam dederunt, quos nostris longius insequi per Menesium licitum non fuit. Sed quod erat illi propositum, triremem exurere confestim iubet. Quinque verò biremes cum duabus nauibus longis, & vna ex nauibus Portugallensibus (eas namq; iam in terram subduxerant) à nostris in mare continuò deductæ fuerunt. Reliquæ

liquæ tres Portugallenses naues deduci non potuerunt: & idcirco cum trireme similiter incensæ sunt. Hac re ex animi sententia gesta, Menesius cùm ingentem hostium multitudinem confluere vidisset, æstu secundo (iam enim minui, & decedere incipiebat) se sine vllo incommodo recepit. In hoc autem prælio vnum solùm hominem desiderauit. Et cùm quatuor tãtùm ex Arzilæ portu naues eduxisset, cum duodecim reuersus est. Exterruit hæc hominis alacritas & audacia vehementer hostes, quòd in intimo eorum portu, in præsidijs firmißimis, & intra munitiones, quas ipsi tutißimas arbitrabantur, non dubitâsset inuehi, & eorum naues incendere, tantamq́; cum tam paucis nauibus, in oppidum munitißimum, pestem & perniciem machinari. Nec eos tam solicitos habebat hominum cædes atque nauium iactura, quantum facinoris editi magnitudo. Metuebant enim, nè tam felicis audaciæ, parum, vt videbatur, consideratæ successu, nostri animos assumerent, quibus maiora facinora molirentur. Emmanuel verò cùm huius facti nuncium accepisset, maximo gaudio affectus fuit, Menesijqúe virtutem, & sagacitatem, & industriam debitis laudibus ornauit. At is cùm nullam benè gerẽdæ rei occasionem prætermittere voluisset, vt aliud non leuius incommodum hostibus afferret, excogitauit. EST mons, Farrobus nomine, quem minoris Atlantis partem esse suspicor, qui viginti passuum millibus Arzila distat. Secundum illius radices amnis fluit, qui hyeme tantis aquis augetur, vt vado transiri non poßit. Hostes ea re freti, securè in pagis, qui sunt in mõte admodùm frequentes, hyemabant, maximosqúe armentorum & pecudum greges alebant. At Menesius in intimis ædibus, nè ea res in vulgus emanaret, duas quadratas ædificari iubet. In quem verò vsum id fieret, nullus ex fabris

lignarijs, quorum fidei opus illud commiserat, suspicari potuit. Cuiuslibet autem lintris magnitudo tanta erat, quanta posset vnius validi iumenti tergo supportari. His perfectis, se tantisper continuit, dum noctem pluuijs & tempestate turbidam videret. Eam nactus tempestatem, quam optabat, signum excursionis properè faciendæ dari iubet. Admirantur omnes eo tempore claßicum cani, quo propter imbrium vim omnis mentio belli necessariò conticescit. Id tamen à sapiente Duce, & in bellis exercito non temerè fieri suspicantur. Armati conueniunt, eumq́ue sine vlla recusatione sequuntur. Nemo tamen quid ille animo agitaret, aut quorsum tenderet, inquirebat. Erant autem illi, quos tunc secum eduxit, equites viginti supra ducentos, quibus, vbi commodum visum fuit, quid sui consilij esset, aperuit: quàm facilè res fieri posset, exposuit: quid ab omnibus fieri vellet, ostendit. Eos tamen, qui rem aggredi dubitarent, admonuit, vt domum redirent. Se se namq́ue multò confidentius cum paucis, ijsq́ue fortißimis quàm cum multis, omnia pericula metuentibus, quoduis facinus aggressurum. Nemo tamen fuit ita sui decoris oblitus, vt domum redire vellet. Vbi ad fluuium peruenêre, qui tunc super ripa effusus, multò maiorem telluris partem, quàm suspicati fu[erant], inundabat, lintres, quas iumenta portabant, in rip[a] deponi præcepit. Tum vni è suis domesticis, qui Fernand[us] Freitas appellabatur, imperauit, vt extremitate cuiusda[m] funis mordicus apprehensa, fluuium nando trajceret, vs[que] eò dum modicæ terræ planiciem, quæ vltra alueì parte[m] qua fluuius maiore impetu ferebatur, in aquis emineba[t] attingeret. Eo fune erat iam vna ex lintribus alligata. Er[go] postquam is, qui fluminis alueum transierat, in locu[m]
pe[r]

peruenit, & inde contrariam ripam superauit, lintrem ad se facillimè traxit. Similiter cùm funis alius, quo altera ex lintribus colligata fuerat, ex prima necteretur, minimo cum negocio traducta fuit. Cùm igitur vtraq; fuisset vtrinque funibus valdè retenta, fiebat, vt funibus altera ex parte laxatis, ex altera verò contentis, prout transmißionis illius vsus flagitabat, vt illæ vltrò citroqúe facilè commearent. Equites ephippia detrahunt equis, eaqúe lintribus imponunt, ipsiqúe lintribus ita fluuium paulatim traijciunt, vt equos habenis deductos transnare compellerent. Vbi omnes in vlteriorem ripam euaserunt, equos rursus insternunt, quibus insidentes, Menesium noctis illius silentio per loca palustria & lutulenta sequuntur, quanuis eos interdum immodica pluuia tardaret, & aqua pectora equorum pertingeret. Menesius, qui regionis illius omnes anfractus nouerat, prope pagos, quibus quamplurimùm posset detrimentum inferre cogitabat, in loco collocandis insidijs aptißimo copias suas continuit. Vbi diluxit, continuò montani in camporum planiciem descendunt (erat enim iam tempestas sedata) alij, vt segetes suas inspicerent, alij, vt greges suos in pascua deducerent, alij postremò, vt venarentur. Menesius tamen nolebat è latebris exire, donec tanta hominum copia, in quantam ille inuadere cupiebat, in illius se conspectum daret. Sed accidit, vt duo venatores in insidias illius inciderent: quo factum est, vt fuerit illi necesse continuò prodire. In homines igitur inopinatò ferociter inuadit, multos capit, plures interimit, magnamqúe prædam facit, exercitumqúe incolumem reduxit. Vbi ad fluuium ventum est, abacti greges primùm fluuium nando traijcere compelluntur, deinde ipsi lintribus

eadem ratione, qua nocte fuerant transuecti, & multò etiam faciliùs eundem fluuium transmiserunt, Arzilamq́ꝫ, cùm aduesperasceret, ingreßi sunt, cum magna eorum, qui relicti fuerant, admiratione. Fieri enim non posse crediderant, vt in tam sæua tempestate vel fluuium transire, vel illo transmisso, hostium multitudinem armis exercitam euadere possent, maximè verò, cùm regressus esset difficillimus, & posset facillimè recisis lintrium funibus impediri. INTERIM dum hæc in Lusitania & Africa geruntur, Trimumpara in India, & Lusitani, qui cum illo erant, grauissimo bello premebantur. Rex enim Calecutij, vt suprà dictum est, acerrimè delectum habebat, classem maximam comparabat, antequam Albuquercij iter in Lusitaniam susciperent. Paciecus ab illis digressus Cananore, Cochimū nauigauit. Rex vbi tam exiguas copias sibi præsidio à nostris relictas animaduertit, & crebris nuncijs accepisset tantum esse exercitum hostium, quantus neque iusto quidem exercitu sustineri posset, & simul intelligeret, non solùm mercatores Arabes, quorum opera res frumentaria in ciuitatem importari solebat, verùm multos ciues de fuga cogitare & non paucos etiam ad hostem deficere, salutem omninò desperauit. Accedebat, quod fieri non posse putabat, vt Paciecus cum tam paucis hominibus haberet in animo, belli fortunam experiri: cùm magis temeritati & amentiæ, quàm virtuti meritò videretur esse studium illius si vellet in re perdita armis frustra contendere, tribuendū. In eam tandem opinionem venit, vt existimaret sibi dat verba à Francisco Albuquercio fuisse. Quomodo enim, fuisset verè & ex animo auxilium pollicitus, non firmior præsidia reliquisset, cùm posset? Itaque se delusum existimauit, & hoc sibi fuisse præmium pro tam singulari fide &

constan

onstãtia persolutum. His curis anxius, ad Paciecum adijt, & flens Deos obtestans, illum precatus est, vt mentem suam periret. Ita se de Lusitanis esse meritum, vt si fuisset ab illis in fraudem impulsus, iure de illorum iniuria conqueri perpetuò posset. Iam non, inquit, auxilium in re deplorata flagito, sed nè mihi illudas, id à te contendo. Si enim opis tuæ spem mihi omninò præcideris, aliquid excogitabo, quo non funditùs inteream. Si verò falsa spe delinitus, mihi, illum tempus est, minimè prospexero, sublata salutis occasione, frustra ærumnas meas postea lamentabor. Non autem adducar, vt credam, te ab Albuquercijs, vt mihi auxilio esses, sed vt rem Emmanuelis gereres, in India relictũ. Quomodo enim tibi ex tam multis nauibus, ex tanta militum copia, tres tantùm perexiguas naues, & eas aliqua ex arte laborantes, cum tam paucis hominibus attribuissent, si me conseruatum vellent? Si, vt hinc Coulamum, aut Canorem te recipias, cùm me belli mole vehementer afflictum perspexeris, satis est in tanta nauium et militum paucitate præsidij. Si, vt impetum Regis potentissimi à regni mei finibus arceas, illorum sapientiam requiro. Quare te per DEVM, quem colis, oro & obtestor, nè me deludi sinas: et, an sis mihi opem in rebus afflictis allaturus, an hinc, vt impendentem calamitatem effugias, migraturus, enunties. Hac oratione Paciecus iracundia vehementer exarsit, & cum Rege de tam insigni conuitio sibi facto nimis acriter expostulauit. Erat enim oratio hominis de illius fide dubitantis, qua nullam maiorem contumeliam nomini honesti hominis inuri posse confirmabat. Sibi verò semper fuisse fidem vita chariorem. De Albuquercijs non erat, cur queri posset. Eas enim copias reliquisse, quas satis esse viderent ad Regis scelerati & insani elationem coercendam.

Non enim multitudinis inconditæ temeritate, sed paucorum vigilantia & consilio victoriam contineri. Præterea aditum in Cochimi regnum à Calecutij finibus fluuio & æstuario disclusum, esse perangustũ, & eiusmodi, vt à paucis posset contra infinitam hostium multitudinem custodiri. Postremò tantum esse CHRISTI optimi maximi numen, vt nutu, cùm vellet, omnes hostiles copias profligaret. Nec enim humanis opibus posse diuinas impediri. Se verò pro certo habere, auxilium diuinum sibi minimè defuturum. Idcircò bono animo esset. Se namq; paratum esse, pro illius statu & dignitate vsque ad extremum vitæ spiritum decertare. De belli verò exitu, se firma spe teneri, fore, vt Calecutij Rex non modò victus, sed etiam catenis alligatus breui in Portugalliam duceretur. Hac oratione Regis animum demissum erexit, atque ad spem salutis excitauit. Ab eo autem digressus, eos Arabas, qui opibus & authoritate inter reliquos excellebant, accersiri iussit, & admonuit, nè metu aliquo turbarentur, néve loci illius, in quo tam commodè ad illum diem vixerant, deserendi consilia susciperent. Multas deindè rationes attulit, quibus persuadere conatus est, non esse illis vllo modo de victoria desperandum. Postremò nimis atrociter illis minitari cœpit, qui vel perfidia à Trimumpara desciscerent, vel ignauia fugam pararent. Id se publicè testificatum esse velle: flagitium eorum, qui ab ea vrbe demigrare conarentur, minimè impunitum fore. Nè suspicaretur autem quisquam illum posse falli. Esse namq; sibi vigilandum, & omnibus hominum conatibus occurrendum, & ijs custodijs exitus omnes tenendos, nè quisquam posset vel mari vel terra manus illius effugere. Qui igitur vitam caram haberet, se domi contineret, & consilia plena dedecoris & infamiæ detest.

testaretur. Secus enim, pro certo haberet, esse sibi vitam cum acerbissimo supplicio deserendam. Hanc autem vltimam orationis partem, qua minas proponebat, voce adeò contenta & atroci pronunciauit, vt omnibus ingentem metum inijceret. Ardebant enim oculi, & facies inflammari videbatur, & è vultu species quadam furoris eminebat. Illi respondent, se in officio futuros, neque passuros vllo modo, vt Rex de illorum perfidia conqueri posset. Factum est deinde, vt omnes, qui de vrbe deserenda consilia frequenter inibant, illa partim voluntate, partim metu deponerent. Paciecus interim secundum fluuium discurrebat, vigilias disponebat, omnes exitus & mari & terra, quibus custodijs poterat, vigilantissimè sepiebat, nè quisquam auderet abeundi cogitationem suscipere. Accidit autem, vt piscatores quatuor, quòd illius iniussu piscari ausi fuissent, ad illum ducerentur. Ille eam causam prætendens, quòd fugere decreuissent, homines corripi vehementissimè, & in insulam traduci, & suspendi maxima voce iussit. Rex vbi id resciuit, ab illo postulauit, vt miseris hominibus veniam tribueret. Ille verò dixit, se vehementer admirari Regis sapientis in tam atroci scelere vindicando negligentiam. Non esse rempublicam in periculis dissolutè gerendam, sed seuerè & acriter administrandam. Illorum hominum supplicio sanciri disciplinam, venia verò confirmari eorum, qui similiter abscedere vellent, audaciam. Se nullo modo passurum, vt propter Regis inconsideratam clementiam, dignitas illius, & regni totius salus in discrimen veniret. Clanculùm verò per fidelem nuncium Regi significauit, se homines minimè vita priuaturum: sed vt eo timore iniecto, reliquos in officio contineret, illis minis vsum fuisse. At illi,

quibus necem se allaturum simulauit, in insulam traducti, nocte fuêre rursus in vrbem reducti, & apud Regem diligenter occultati, nè posset quisquam suspicari, eos per simulationem tantùm fuisse perterritos. Neque satis habebat Paciecus, si vrbem diligentißimè tueretur, nisi etiam damna quamplurima hostibus inferret. Itaq; fluuium sæpè transmisit, & in Repelini fines, & in alias finitimas terras inuasit. Multos vicos exußit, multos homines occidit, & incredibili celeritate multis in locis incautos oppreßit. At Calecutij Rex celerius exercitum eduxit, vt illius impetum reprimeret, & Repelino appropinquauit. Interim literis Roderici Reineli, qui Calecutij morbo grauißimo laborabat (ex quo paulò pòst mortuus est) intellexit Paciecus, quantas copias Calecutiensis educeret. Hoc allato nũcio, Cochimi tumultuari cœptum est, & Arabum perfidia multi fuêre ad defectionem solicitati, qui tamen metu Pacieci se, quanuis essent timore perterriti, continebant. Cochimensis autem regio versus Septentriones, qua erat hostis venturus, est frequentibus æstuarijs concisa, quæ insulas complures efficiunt. Non patet autem ab vna in alias hominum armatorũ multitudini facilis aditus, propterea quòd neque freta pedibus transiri possunt, neque propter frequẽtia vada commodè nauigari. Cum classe verò lato mari Cochimensem vrbem inuadere, etiam erat propter ipsius portus aditum per angustum valdè difficile. Tẽtare autem vadum, quod Calecutiensis superauit, cùm primùm Trimumparam regno expulit, admodum ei periculosum videbatur, eò quòd meminerat, quantum damnum in eo loco acceperat, & multò se maius accepturum formidabat, si ad Regis Cochimensis præsidia auxilium Lusitanorum accederet. Est insula non longè à Repelino sita, Cambala-

balamus nomine, quæ magis ad Orientem pertinet, cuius Principem diximus à Trimumpara defecisse. Ex ea insula & transmißio in Cochimensem regionem facilis, & vadum militibus non valdè impeditum fore videbatur. Illuc igitur Calecutiensis cum classe & exercitu se contulit, vt expugnato vado, & copijs traductis Cochimenses & Lusitanos opprimeret. At Paciecus vt illum eo transitu prohiberet, omnes animi neruos intendere cogitabat. Vt tamen interim ostenderet, quantum Calecutij opes negligeret, vna nocte in Repelinum copias traiecit, & oppidum ingressus, hostes partim graui somno consopitos, partim semisomnes ferro concidit, & locum flammis exußit. Accurrunt multi milites, & cùm is re gesta receptui cecinisset, illum vestigijs insequuntur. Eorum impetus à nostris egregiè sustinetur: itaque omnes, octo duntaxat exceptis, qui saucij rediêre, incolumes euaserunt. Cùm verò Calecutiensis ad vadum accedere pararet, Paciecus hac ratione Lusitanos distribuit. In maiore naui viginti quinque reliquit, eisque nauis Magistrum nomine Iacobum Pereiram præfecit. Erat autem nauis armis, & tormentis, & bellicis munitionibus instructißima. Illis autem hoc munus aßignauit, vt vrbem & arcē ab hostium incursione defenderent. In arce verò triginta & nouem hominum præsidia disposuit, eosq; Iacobo Fernando Correæ dicto audientes esse iußit. In Carauelam autem viginti & sex homines ingredi iußit, eisq; Petrum Raphaelem Ducem constituit. Et quia altera Carauela reficiebatur, illius loco duo parua nauigia instruxit, quorum vnum Iacobo Petreio cum viginti & tribus militibus commisit. Alterum sibi reseruauit, in quem viginti & duos homines imposuit: inter quos erat adolescens nomine Simon Andradius, qui iam eo tempore magna virtutis militaris

documenta dederat. Itaque omnis exercitus, qui tribus illis nauigijs vehebatur, erat hominum vnius & septuaginta. Qui tamen prius, quàm è terra discederent, omnes flagitiorum confeßione atque detestatione de more sanctißimæ religionis expiati sunt, & epulo cælesti, quo sanctißimum Iesu Christi corpus Cristianæ nationi porrigitur, mirificè confirmati. Deinde omnes se Sacramento obligârunt, nè vllum in se dedecus admitterent, nè pedem vllo timore referrent, nè alij pro aliorum defensione mori recusarent, néue se capi permitterent, neque postremò fuga salutem peterent: sed aut honestè decumberent, aut victoriam domum cum honestate summa reportarent. His cohortationibus excitati, atque fiducia pleni nauigia ingrediuntur: ab arce autem digreßi, ad locum accedunt, in quo Rex eos in littore expectabat. Qui cùm Paciecum tanta alacritate in hostes innumerabiles ire perspiceret, summa lætitia affectus fuit. Paulò tamen pòst cùm cerneret oẽm spem suam esse septuaginta hominibus innixã, conturbari & afflictari cœpit. Acceßit deinde misericordia, qua dolenter admodum ferebat, illos homines in pestem ante oculos positam ruere. Et quò magis eos acres & animosos, & nullum periculum recusantes animaduertebat, eò magis miserandos existimabat. Indignum enim esse statuebat, tam excellentem virtutem tam funesto exitio consumi. Itaque cum multis lacrymis Paciecum orauit, vt ab incepto desisteret. Se namqúe de regni defensione omnem spem prorsus abiecisse. Nè vellet igitur morte sua & aliorum Lusitanorum, quos ipse fraternè diligebat, impendentem cladem, quæ vitari non poterat, cumulare. Sibi iam ab illo egregiè satisfactum esse. Cernebat enim, illos neque morte quidem proposita à fide & officio deduci po-

ci potuisse. Non minus igitur dolenter se talium hominum casum esse laturum, quàm regni iacturam. Paciecus quamuis animo maximo fuisset, Regis oratione mollitus, vix lacrymas tenuit. Illum tamen bono animo esse iussit, & admonuit, nè oculos in perexiguam classem, nec in hominum paucitatem, sed in numen cœleste coniiceret. Neque enim se viribus humanis confidentem, sed diuinis tantùm nixum, in hostes ire. Fore námque CHRISTVS summi DEI filius, quem Christiani cœli atque terræ Dominum confitentur, præsentiam suam in prælio declararet, & hostes potentiæ suæ nutu perverteret. Quid deinde à Rege fieri vellet, exposuit. Rex eo tempore quinque tantùm millia militum habebat. Reliqui enim, cùm bellum comparari cernerent, ad hostem transfugerant. Ex his Pacieco quingentos aßignauit, quorum Duces erant ij, Candagora, & Frangora, qui viri satis fortes habebantur, & duo præterea Dynastæ Palurlensis atque Darraulensis, quibus Rex imperauit, vt omnia, quæ Paciecus illis præscriberet, sine vlla recusatione conficerent. Cum his copijs profectus est Paciecus de nocte decimo sexto die Martij, anno à CHRISTO nato. M. D. IIII. Et æstu secundo per flumen inuectus, quod in Cambalami portum influit, in vadum ante lucem peruenit. Nondum Calecutiensis aduenerat. Visum autem est illi, interim dum hostis aberat, aliquod detrimentum illius fœderatis inferre. Repelinum igitur ea de causa contendit. Erant in Repelini portu sagittarij circiter octingenti, cum aliquot hominibus, qui ferreis etiam fistulis vti sciebant. Hi vt nostris aditu in insulam prohiberent, accurrunt, & sagittis atque glandibus, & mißilibus acerrimè pugnant: sed tormentis facilè repelluntur. Nostri in terram descen-

descendunt. Hi, qui fugerant, postquam nostros in terra longius à nauibus semotos animaduertunt, conferti in eos inuadunt. Media hora fuit vtrinq; magna animorum contentione dimicatum. Hostes tandem pulsi, & in fugam coniecti sunt: multi tamen prius in prælio ceciderunt. Locus, in quem nostri ferebātur, fuit confestim incensus, & indè multi boues ad commeatum abacti: quos cùm Naires, qui cum nostris erant, occidi vidissent, non mediocriter offensi sunt. Est enim illis nefas, bouem cædere: vesci verò carnibus illius, sacrilegium. Nostri verò cùm multò magis famem, quàm illorum offensionem pertimescerent, de ineptissima eorum religione minimè laborabant. Eo die misit Cochimi Rex alios quingentos milites ad Paciecum, quibus tamen omnibus ille parùm fidebat, omnemq; spem primùm in CHRISTI præsidio, deinde in Lusitanorum virtute collocabat. Postero die venit Calecutiensis cum exercitu, cuius hæc summa fuit. BERTACOROLVS Tanoris Rex quatuor millia hominum ducebat: Catanambarius Rex Bipuri & Cucurrami, quæ regiones monti, qui ad Narsingæ regnum ad Solis ortum pertinet, finitimæ sunt, duodecim millia. Rex Cotagami, quæ regio ad Septentriones spectat, & est inter Calecutium & Cananorē non procul à montibus interiecta, decem & octo millia sub signis habebat. Curriuacuilus autem, Curigæ Rex, quæ ciuitas intra Cranganorem & Pananem sita est, tria millia. Erant autem hi Reges signis & ordinibus inter se distincti, omnesqúe Calecutiensi tributa pendebant. Reliqui verò, quos Naubeadarimus, & multi præterea Dynastæ ducebant, erant supra viginti millia, inter quos multi Arabes censi fuerant. Hæ copiæ numerum quinquaginta & septem millia hominum, & eò amplius, efficiunt. At verò præter has copias, quæ terra duceban-

bantur, classem Calecutiensis instruxerat centum & sexaginta nauium, quæ remis agebantur. E quibus sex & septuaginta parones erant, quorum latera fuerant à Mediolanensibus munita saccis ingentibus, quos ipsi bombycinis laneis ad tormentorum ictus excipiendos inferserant. Conflârant præterea Mediolanenses ex ære ingentem tormentorum vim, & multa belli machinamenta fecerant, quibus nostri faciliùs opprimerentur. Eorum etiam consilio viginti parones catenis inter se ferreis colligati, reliquos antecedebant, quorum Ducibus erat hoc munus impositum, vt in Carauelam inuaderent, eamq; manibus ferreis quanta possent celeritate corriperent. Milites, qui in hac classe vehebantur, erant duodecim hominum millia. His omnibus Naubeadarimus præerat. Præter hæc omnia Calecutiēsis de Mediolanesium consilio aggerem comportari, & turrim contra nostrorum stationem excitari vna nocte præcepit, vt ex ea possent milites in turri dispositi sagittis nostros configere, & crebra variorum globorum multitudine lacerare. Paciecus verò Carauelam modico interuallo ab vno nauigio disiunctam, rudente ferreis catenis circumplicato, nè posset ferro præcidi, cum nauigio colligauit, & illud idem nauigium cum tertio similiter astrinxit: & sic omnem fermè latitudinem fluminis occupauit. Interim classis, quæ per mare, quo insularum partes ad Septentrionem pertinentes alluuntur, nauigabat, appropinquauit. Hostes & multitudine, & tubarum clangore, dissonis vocibus, & armorum, quæ Solis radijs percussa micabant, atque vibrabant, splendore, & postremò crebro tormentorum, quæ terram tremefaciebant strepitu, tantum Cochimensibus horrorem incutiunt, vt omnes repentè diffugerent. Soli Frangora & Candagora duces inuiti (erant enim in naui) remansê-

mansère. Hos Paciecus, non vt quidquam opis afferrent, sed vt prælium spectarent, retinuit. Prælium fuit ab hostibus magno impetu commissum, & terra atque mari pilas atque tela iaciebant: omnia videbantur incendio conflagrare: fumus lucem cunctis eripiebat. Nostri neque quomodo classi resisterent, neque qua ratione tela à turri frequenter iniecta vitarent, prouidere poterant. Non tamen animus illis vel ad resistendum, vel ad honestè moriendũ deerat. Quò enim maior erat hostium vis, eò magis videbantur ad contemnenda pericula confirmari. Atque primùm aliquot ex paronibus desiecerunt: cùm tamen illi viginti, quos diximus catenis reuinctos fuisse, propius accederent, multò grauiorem laborem Lusitanis militibus attulerunt. Crebris enim glandium ictibus ita certabant, vt nullum nostris respirandi spacium concederent. Nostri autem erant ita pugnando defeßi, vt vix consistere possent. Cùm iam prælium aliquot durasset horis, Paciecus ingens tormentum in hostes conuerti, & globum mira magnitudine in parones intorqueri semel & iterum iußit: quo facto parones dissoluti sunt, & quatuor ita dilacerati, vt secedere cogerentur. Succedunt reliqui, & prælium redintegrant. Sed cùm nostri octo parones deprimerent, & tredecim dißiparent, & hostes reliqui tardiores ad dimicandum suorum casu redderentur, Repelinensis Dynasta, qui erat in subsidijs, cum classe in nostros iam nimio labore defatigatos inuehitur, & Rex Calecutij instructa acie vadum transire, & nostros armis obruere contendit. Fuit tunc multò acrius, quàm antea dimicatum, ita, vt fluuius sanguine fluere videretur. Repelinensis clamabat, vt nauem harpagonibus alligarent, & in nostros acriter irruerent: & partim cohortando, partim minas iaciendo, vt rem conficeret,

ceret, laborabat. Sed frustra. Hostes enim tandem, qui è terra pugnabant, fusi fugatiqúe sunt, & classis retrocessit, præliumqúe fuit sub vesperum cum magna omnium admiratione finitū. Ex nostris nemo desideratus fuit, sed aliquot vulnerati. Ex hostibus supra mille & trecenti homines cecidêre. Prælium enim, vt Paciecus futurum confidebat, diuinis viribus gestum fuit. Constat enim, multos ex nostris ferreis pilis acerrimè percussos extitisse, qui tamen non aliud ex illis incommodum acceperunt, quàm contusionis leuiter inflictæ notam: vt appareret, nullis telis eos opprimi posse, q̄ cælesti præsidio muniuntur. Hoc exitu prælij nunciato, Rex Cochimi incredibili lætitia affectus fuit, misitq́; statim Principem regni successorem, qui Pacieco de parta victoria gratularetur. Lusitani quanuis essent eximio labore fracti, ab opere tamen se minimè remouerunt. Nauigia enim continuò refecta sunt, & altera Carauela quæ erat in pristinam integritatem restituta, ad reliquas naues adiuncta fuit: & cùm de augurum sententia Calecutij Rex pugnandi diem differret, Paciecus quietem pati non poterat. Itaq; in Cambalamum traductus, vastitatem frugibus & arboribus, inflammationē pagis, necem hominibus inferebat, & prædas non mediocres faciebat: & quanuis in locis illi fuisset ab hostium præsidijs occursum, semper tamen victoriam reportabat. Ad quas res faciēdas, non modò celeritate & industria, sed etiā consilio optimi Ducis vtebatur. Calecutij Rex quanuis vindictam ardenter expeteret, non ausus tamen fuit, ante cōstitutam ab auguribus diem, rursus prælium inire. Accidit aūt, vt dies ab illis dicta, esset ea, qua IESV CHRISTI à mortuis excitati memoria, cum summo totius reip. Christianæ gaudio & celebritate renouatur. Classis, qua hostis rem illa die gerendam esse constituit, erat multò maior.

Cen-

Centum enim parones,& centum longas naues,& octoginta præterea minora nauigia continebat. Supplementum enim Calecutio crebrò submittebatur. Numerus militum, qui classe vehebantur, fuit tunc supra quindecim millia. Vt autem Rex facilius posset rem totam conficere, vnum è ducibus suis cum septuaginta paronibus Cochimum misit, qui nauem ad vrbis custodiam relictam expugnaret, aut saltem Paciecum ad illius defensionem eliceret. Sic enim distractis nostrorum viribus existimabat, multò citius bellum profligari posse. Parones per angustum æstuarium, quod in fluuium excurrebat, nocte, nè sentiri possent, in vrbem nauigauerant. Erat autem æstuarium eiusmodi, vt per illud facillimè tota classis inuehi Cochimum posset, Sed Calecutiẽsis vel quòd æstuarij angustias metueret, vel quòd loco cedere minimè dignitatis esse putaret, vel, quòd magis reor, CHRISTI beneficio, qui nostris præsens aderat, consilio orbatus extiterat, id facere noluit. Cùm parones in nauem inuaderent, Rex Cochimensis nuncium confestim ad Paciecum misit, qui ei demonstraret, in quanto periculo nauis illa versaretur. Paciecus hoc nuncio valdè conturbatus est. Intellexit enim, in quem finem ea oppugnatio fuisset instituta. Sed neceßitate coactus, illi subsidium afferre constituit. Itaq; cum vna ex Carauelis,& paruo nauigio, quanta maxima potuit celeritate, æstu secũdo Cochimũ inuectus est. Hostes autem vbi illum conspexêre, repentè diffugiunt, & in Repelinum se contento cursu recipiũt At Paciecus nec eos insequi voluit, neque nauem ingredi, nec quempiam alloqui: sed cùm iam æstus acceßione ventus similiter, vt sæpè fit, immutatus fuisset, eadem celeritate, qua venerat, redire festinauit. Cùm verò ad Cambalami transitum peruenit, res erat in vltimum discrimen adducta. Nam Carauela, quæ

a, quæ in transitus custodia remanserat, erat crebris ictibus perforata, illius armamenta dißipata, bombycinæ mo-es disiectæ. Parua similiter nauigia perfractis scutis, & munitionibus dißipatis, in maximo periculo versabantur: hostes mari atque terra Lusitanos acerrimè premebant. At illi nihil de pugnādi studio remittebāt: imò quò acrius vndiquè petebātur, eò vehemētius repugnabāt. In hoc statu Lusitanorum res erant, cùm Paciecus ad suos reuersus est, qui continuò in hostes à tergo nimis acriter inuectus, eos re inopinata perculsit. Lusitani autem, qui à fronte pugnabant, cùm fuisset illis animus additus, multò fortius institêre. Hostes ancipiti prælio distenti, fugæ se mandant. Prius tamen, quàm euadere possent, decem & nouem parones amisêre. Ducenti verò & nonaginta milites interfecti sunt, cùm ex nostris nemo cecidisset. Et vt clarius cerni posset, totum hoc bellum fuisse ope diuini numinis administratum, hoc planè compertum fuit, multos ex nostris fuisse pilis secundum caput, aut pectora, aut brachia, aut reliquas corporis partes vehementißimè sine vllius interitu percussos. Quæ tamen pilæ tanta vi contortæ ferebantur, vt cùm è corporibus, in quæ primùm acciderant, elaberentur, ingentia scuta perfringerent, & moles obiectas facillimè dißiparent. At Rex Calecutiensis cùm tantum dedecus pati non posset, classem in ordinem redigi, vt nostros rursus oppugnaret, continuò præcepit. Paciecus verò suis imperat, nè telum vibrent, nè tormentum colliment, nè vocem mittant vllam, antequam ille pugnæ signum det. At hostes cùm silentium nostrorum animaduerterent, existimârunt eos iam vulneribus confectos, & metu exanimatos spem diutius repugnandi prorsus abiecisse. Itaq; voces in cælum tollunt, & incredibili celeritate mari atque terra sine ordine vllo ad naues acce-

dunt. Cùm iam appropinquare inciperent, Paciecus signum dedit. Nostri repentè prosiliunt, clamorem tollunt, tormentis & omni genere missilium certant. Multos parones deprimunt: complures etiam dissipant, atque dilacerant: multis etiam mortalibus vitam eripiunt. Reliqui cùm homines, quos ipsi concisos vulneribus existimabant, sanos atque valentes tam acriter præliari conspicerent, vehementer exterriti sunt, maximè verò cùm tantam stragem edi cernerent. Itaque quanuis in Regis conspectu prælium fieret, nullo tamen vel pudore, vel metu impediri potuêre, quò minus se in fugam darent. Quod animaduertens Dynasta Repelinensis, fugientes recipit, & rursus instructa classe in nostros impetum facit, ita tamen, vt non propius accedere auderet, sed è longinquo spatio certandum statueret. Quod Rex fieri videns, hominem multis asperis verbis accipit: ignauiam & timiditatem increpat, & graues in illum contumelias intorquet. Naubeadarimum euocat, & adhortatur, vt sine vlla cunctatione in Lusitanos irruat, homine sque tantis iam laboribus afflictos, acri atque vehementi impressione prosternat. Suscipit negotium Naubeadarimus, & in vadum contendit, nostrosque perrumpere conatur. Nostri verò tam acriter illi restiterunt, vt non modò impetum illius reprimerent, sed omnes in fugam compellerent: quos nostri insequuti, magnam illis cladem intulerunt. Nam supra viginti parones depresserunt, & plus sexcentis hominibus interfecerunt. Rex cùm transitum eo vado desperaret, tormenta in turri disposita detrahi, & castra moueri iussit. At Paciecus illius classem longo spatio persequutus, tandem constitit, & in terram descendens, duos maximos pagos exussit. Ad vadum deinde rediit hora decima: ad illud tempus prælium, quod prima

luce

luce fuerat initum, durauerat. Paucis deinde horis ad quietem sumptis, cùm ex speculatoribus intellexisset, oppidum esse nõ procul inde situm, multitudine quidem hominum frequens, sed imminutum, eò sine mora contendit, & homines securos & inopinātes aggressus est. Multi fuerũt occisi, & oppidum excitato incendio deflagrauit. Cùm verò se Paciecus recipere vellet, hostes, qui erant dißipati, coeunt, & conferti in illũ inuadunt. Is verò magna eorum parte vel occisa vel vulnerata, reliquos fudit, fugauitq́. In quo quidem minimè victorias admiror, sed duritiam, et celeritatem, & diligentiam hominis obstupesco. Nec enim vllo labore frangebatur, neq; vlla difficultas eum morabatur, nec vllum vitæ periculum à perterrendis hostibus auertebat. Cùm verò ad vadum rediisset, multos satellites atq́ ministros Cochimensis Regis offendit, cum multis dapibus, & fructibus ex illis, quos regio suppeditat, quibus tam ille, quàm milites recreati sunt. Eo tempore iam Calecutiensem instituti belli pœnitebat, & cupiebat, dimißis maxima parte copiis, in Vrbem redire. Hoc consilium Naubeadarimus maximè probabat. Sed Repelinensis Dynasta, & Arabes, qui in consilio aderant, & Mediolanenses etiam contrà disputabant, iam Regi nõ esse integrum id omittere, in quo nõ modò dignitas illius, verùm etiã salus agebatur. Si enim re infecta domũ rediisset, fore, vt præter ignominiam, qua nomẽ illius notari necesse erat, hostes feroces & infestos redderet, & cum difficultate summa eos postea à Calecutii finibus reprimeret. Rem non inchoari absq́ magna dignitatis imminutione potuisse: at institutam deseri, sine maxima dedecoris & ignominiæ labe non posse. Præterea transmißionẽ nõ esse desperandã, cùm alia loca nondũ tentata fuißẽt, p̃ q̃ exercitus multò facili⁹ traduceretur. Nõ lõ

gè ab eo loco erat aliud vadum, nomine Palignarium, adeò lutulentum, vt qui id transire conaretur, non facilè pedem in profundo cœno demersum euelleret. Ripa verò vlterior densis vepribus, & dumetis erat obsita. Eò tamen sperabant transitum non ita difficile futurum, propterea quòd naues propter breuia eum in locum penetrare non poterant. Indè verò cogitabant idem vadum petere, quo Rex transierat, cùm, vt dictum est, Trimumparam oppressit. Confidebant enim illac se multò celerius, quàm Paciecus opem afferre posset, irrupturos. Putabant enim Paciecum falli posse, neque vlla præsidia comparaturum, quibus regem transitu probiberet. Hoc ita constituto, castra mota sunt. Speculatores primò suspicati sunt, Regem Calecutium victoria desperata reuerti. Sed cùm eum petijsse Palignarium vadum animaduertissent, nuncium Paciecο cõfestim pertulerunt. Per alios deinde speculatores certior factus est, in Arraulensi insula quingentos milites Calecutienses versari, qui syluas læti concidebant, quod est apud illos victoriæ signum. Et quia insula non longè aberat, cum ducentis militibus Cochimensis Regis (iam enim multi redierant, et flagitij veniam impetrârant) & paucis præterea Lusitanis, eò proficisci maturauit. Duplicem verò aciem instruxit, vnam Petro Raphaeli attribuit, alterã ipse retinuit. Hostes autem cùm resistere conarentur, maxima ex parte concisi fuêre: quinquaginta tamen capti, & ad Cochimensem Regem perducti sunt. Et quia nec opus erat, vt Paciecus diutius in illius vadi præsidio remaneret, neq; periculi magnitudo patiebatur, vt is transitum, quem hostis petebat, liberũ illi permitteret, ad aliũ opportunũ ad transmißionem locũ, nomine Palurtiũ, qui duobus millibus passuum à vado distat, naues maturè conuertit. Ibi cùm

in an-

n ancboris consisteret, certior factus est, Regem Calecutij leliberâsse, postero die, qui erat kaledis Maij, vadum trāsre. At Paciecus statuit cum minoribus nauigijs eò contenlere, maiora verò cum Ducibus in vado, in quo tunc se teebat, relinquere. Nec enim dubitabat, fore, vt hostis vtrunue simul vadum tentaret. Sed antequam indè discederet, n ea insulæ parte, quæ erat nauibus opposita, arbores sucidi & incendi iussit, nè possent hostes illarum præsidio tei, atque quasi obiectis munitionibus occultari, vt à tormēis, quæ erant in nauibus, minimè læderentur. Naues auem statuit, vt modico interuallo disiunctæ permanerent, ta tamen, vt inter se rudētibus ad mutuum præsidium neterentur, & vadum occuparent. In his autem difficultaibus, hoc cōmodum inesse conspiciebat, quod vtrumq; valum simul transiri non poterat. Cùm enim æstus se ex alto ncitabat, ita vadum Palignarium fluctibus operiebat, vt edibus transmitti non posset: nauibus autem paulò maioibus neque æstu accedente, neque decedente, aditus per illud patebat. Vadum verò, in quo naues consistebant, æstu ccedente transmitti poterat nauibus, decedente verò non oterat. Ita eueniebat, vt cùm Palignarium vadum pediis transiri posset, Palurtium nauibus transmitti non poset. Contrà verò cùm Palurtium facilem transitum pediibus præberet, Palignarium æstus vehementis accessione ransitum militibus impediret. Hoc cùm Paciecus animadertisset, vtriq; vado diuersis temporibus subsidium diligēer afferre statuebat, vt æstu augescente, Palurtium, miuente verò Palignarium tueretur. Cùm igitur Palignaium petere cōstitueret, Ducibus, quibus Palurtiū custodiēum permisit, quid ab illis fieri vellet, ostendit, & quo signo, illis opus esset auxilio, id significarēt, demōstrauit. Tū om-

nes ad honestatem, & dignitatē, et ad studiū religionis excitauit, docens, eam dimicationem, quæ erat illis omnibus subeunda, fore multò acriorem atque difficiliorem. Scire se, quibus hominibus loqueretur, nempe quos nulla periculi magnitudo perterreret, sed quò grauius periculum immineret, eò vehementius omnes animi vires excitarent. Confiderent porrò, idem CHRISTI *numen, quod illis tam præsens reliquis in prælijs adfuerat, illis in eo, quod instabat, minimè defuturum.* DEI *namq; summi potentiā nec vllis terminis definiri, nec vllis hominum viribus impediri, neq; innumerabili multitudine retardari. Tum illos, vt cibum sumerent, admonuit. Die namq; sequenti dubitare se, an liceret eis alijs epulis frui, quàm ijs, quæ virtutis inuictæ fructu continerentur. Faciunt illi, quod iusserat, & sumpto cibo, & vigilijs dispositis conquiescunt. Non tamen* DEI *opem implorare, quoad fieri poterat, intermittunt. Prima luce Paciecus in vado constitit, & in ripa vidit Cochimensem Principem cum sexcentis militibus, qui iussu Regis, vt vadum etiam tueretur, aduenerat. Expectabat autē Paciecus, vt Calecutiensis in vadum se dare vellet. Sed cùm nihil ab illo moueri cerneret, & aqua iam æstus reciprocatione locum compleret, & vadum tueretur, ad naues rursus se contulit, & indè in omnibus circumquaque locis, in quos impetum ferre poterat, cædes faciebat. Hoc autem siue nocte, siue die, siue serenitas esset, siue tempestas omnia commoueret, factitabat, vt cùm æstus deceßisset, in Palignario, cùm rursus acceßisset, in Palurtio cerneretur. Nūquam tamen alterutrum vadum incustoditū relinquebat. In profundiore namq; maiores naues, in altero, nēpe Palignario, minora nauigia collocauerat. Cùm verò ex exploratoribus intellexisset, Regem constitutū habere, die sequēti va-*

ti va-

ti vadum Palurtium summis viribus oppugnare, ad illius defensionem omnia, quæ videbantur necessaria, summo stu dio comparauit. Ante lucem verò veniunt ad illum Christophorus Iusartes, & Simon Andradius, qui cum duobus paruis nauigijs in Palignario collocati fuerãt, vt prælio interessent. Vado namq; aquis oppleto, dicebant non esse, cur tam præclaram occasionem decoris & dignitatis amitterent. Se, cùm æstum imminutum cernerent, cõtinuò in Palignarium reuersuros. Cùm primùm diluxit, hostes, qui iam aduenerant, è littore tormentis classem Lusitaniam acerrimè verberabant. Classis item hostium se in conspectum dedit. Erat autem ducentarum & quinquaginta nauium. Sed cùm adhuc procul abesset, visum est Pacieco aliquid interim moliri, quò minore cum periculo tanti prælij impetum sustineret. Itaq; minora nauigia remis in littus impelli, & milites, quos ad rem gerendam educebat, in terram cõtinuò descendere iussit, & cum illis in hostium munitiones inuasit. Illi acriter initio restitêre. Sed tandem partim cæsi, partim in fugam pulsi sunt. Tormenta verò, quia in naues trahi non poterant, nè quidquam nocere possent, clauis per foramina, quibus prope basim ignem accipiunt, adactis, impedita. Hac re celerrimè gesta, in classem e uestigio reuersus est. Iam verò classis appropinquabat, & crebris tormentorum ictibus naues impugnabat. & horrifico telorum omnium fremitu perstrepebat. Paciecus imperauit, vt omnes se abijcerent, atque silerent, donec ipse pugnæ signum proponeret. Hostes id metu atque desperatione fieri suspicabantur. Præcedebant autem quadraginta parones catenis, vt nostros obruerent, inter se deuincti. At cùm Pacieco visum est, signum sustulit. Continuò clamor militum, & clangor tubarum, & tormentorum fragor,

quanta esset in militibus Christianis alacritas, indicauit. Cùm acerrimè vtrinq; tormentis æneis certaretur, horrẽda caligo ex tormentorum fumo profluens, omnium oculis offusa, tam densas tenebras attulit, vt conspectum cæli, atq; terræ, & maris adimeret. Nec enim aliud cerni poterat, nisi honorificum incendium ex innumerabilibus tormentis erumpens. Parones tamen hostium primi tormentis dissoluti atque dißipati sunt. Illis autem fractis, Dynasta Repelinensis alios integros continuò submisit. Interim victoria anceps erat. Hostes propius accedebant, neq; iam pilis tantùm, sed sagittis, atq; iaculis, & omni mißilium genere pugnabant. Sed cùm nullus è Lusitanis caderet, & ingens hostium multitudo cecidisset, & aquæ multo sanguine cruentæ fluerent, hostes cedere incipiunt. At Dynasta Repelinensis, vt in Regis conspectu aliquod facinus ederet, quo gratiam illius adquireret, bis vadum transire conatus est: sed fuit à conatu cum ignominia & suorum cæde repulsus. Dum hæc geruntur, Candagora venit ad Paciecum cum nuncio ingentis, vt apparebat, discriminis: Naubeadarimũ cum manu firmißima in Palignarium properare, & Regem vestigijs illius insistere, vt vadum summa contentione superaret. Paciecus illum bono animo esse iußit. Adhuc enim vadum tantis fluctibus operiri, quantis opus esset ad hostium impetum retardandum. Se in tempore subsidio occursurum. Itaque in pugna tandiu perseuerauit, dum aquam transitum impedituram animaduertit. Cùm verò magis imminutam cerneret, continuò properauit, vt Naubeadarimo resisteret. Ibi verò tanta vi hostium impetũ repreßit, vt quanuis Naubeadarimus Rege inspectante, & verbis ad præliũ acriter adhortante, in alterã vadi partẽ erũpere conaretur, fuerit tamẽ retrocedere cõpulsus. At rex
homi-

hominem increpabat, & contumelijs onerabat, minimeq; dignum esse dicebat, qui Principis personam sustineret. Esse namq; Repelinensis Dynastæ ignauia & timiditate simillimum. Se namq; spectante, hostibus vtrumq; in vtroq; vado cessisse, & è prælio turpissimè discessisse. Naubeadarimus hoc sibi conuitio ab auunculo facto vehementius irritatus, statuit, conceptam illam dedecoris maculam proposita etiam morte delere. Rursus igitur amplius duodecim millibus hominum stipatus, in vadum irrumpere conatur. Fuit aliquo temporis spacio fortissimè vtrinque pugnatum, donec tandem hostes multis incommodis affecti, in fugam conijcerentur. In his vtriusque vadi prælijs quot naues, & quot homines hostis amiserit, incertum est. Complures fuisse constat: naues tamen nostræ perforatæ, multæq; munitiones dissipatæ & disiectæ sunt, & è Lusitanis aliquot etiam vulnerati. Interim pestilentia castra hostium vehementer oppressit, quæ Regis animum tantisper à bello infeliciter instituto auertit, dum malum illud finem interimendi faceret. Quæ res nostris magno vsui fuit. Naues enim reficiendas curauerunt: magnum armorum atque telorum numerum comparauerunt: atq; vt essent rebus omnibus ad bellum multò acrius gerendum expediti, summa vigilantia prouiderunt. Antea verò Paciecus ferreos stimulos, palis infixos, in luto vadi ipsius infoderat, quibus se hostes, si vadum transire conarentur, induerent. Sed cùm stimuli propter luti mollitiem altius, quàm conueniebat, fuissent in vadum depressi, nullum hostibus nocumentum attulêre. Tunc verò Paciecus præustas sudes præacutis acuminibus, cùm æstus omninò decessisset, subter lutum abdidit, & ab infima parte reuinxit, nè conuelli possent, vt hostes vulneribus, & acerbissimo dolore conficeret, nè vel ingredi, vel ve-

 stigio

ſtigio hærere poſſent. Calecutienſis interim Brachmanas euocat, eosqúe monet, vt deos conſulant, atque ab illis ſciſcitentur, quo die prælium iniret, vt de hoſtibus debitum pro tantis iniurijs ſupplicium ſumeret. Erant autem Brachmanæ irati Regi, eò quòd illos multis maledictis confixiſſet, atque mendaces & ſceleſtiſsimos appellâſſet. Victoriam enim illi denuntiârant, & is pro victoria innumerabiles cla-des acceperat. Reſpondent Brachmanæ, Deos illi iratos eſſe. Antequam verò illorum numina placaret, omnia illi deterrimè caſura. Opus igitur, vt fanum ædificaret, in quo poſſent homines religioſi illorum ſacra prcourare. Rex ſe id facturũ vouit. Hi deorum nomine victoriam pollicentur, & prælio diẽ præſtituunt. Interim multi ex illis, qui à Trimumpara defecerant, bonis illius ſucceſsibus inuitati, ſe rurſus ad illius nomen adiungunt, & Pacieco inuito veniam impetrant. Calecutienſis cùm illius diei fructu, quem Brachmanæ portenderant, nullo modo priuari voluiſſet, religioni diligentiſsimè paruit. Hoc autem ordine ad noſtros acceſsit. Tria millia fortium hominum præibant, qui triginta tormenta ænea curribus inuecta cuſtodirent. Deinde prima acies ſub ductu Naubeadarimi ſequebatur, quæ duodecim hominum millia continebat. Totidem Dynaſta Repelinenſis milites educebat. Poſtremum agmen, in quo inerant ad quindecim hominum millia, ipſe Rex agebat. Paciecus eo tẽpore in Palignario vado, in duobus nauigijs, cum quadraginta tantùm hominibus Luſitanis has tantas copias expectabat. Calecutienſes, qui antecedebant, in loco nauigijs oppoſito tormenta diſponunt, ingentesqúe globos emittunt vt Paciecum è vado propellant. At ille paulùlum ſe continuit, vt eos ſecuriores efficeret. Tum repentè nauigia propius terram incitari, & tormentis rem acerrimè geri

præ-

præcipit. Quod tam ſcienter & diligenter effectum fuit, vt hoſtes metu perterriti, ſe in denſam ſyluam abderent. Cùm ad hunc modum initium pugnæ fieret, Naubeadarimus in vadum irruit, idq́ue ſumma vi tranſire contendit. Noſtri glandibus plumbeis, denſisq́ue telis ferreis in cubi ſpeciem figuratis, quæ fiſtulis ferreis compacta & incluſa vi tormentarij pulueris intorquebant, multos eorum grauiſſimè ſauciabant. Maioribus etiam tormentis non paucos interimebant. AEſtus autem adhuc decedebat. Metuens verò Paciecus, nè nauigium, quo vehebatur, in vado hæreret, paululum ceſſit, & Chriſtophoro Iuſarti, eò, quòd nauigium illius breuius eſſet, & ad vadum excipiendum conuenientius, vt in loco, quoad poſſet, inſiſteret, imperauit. Se cùm æſtus, vt fieri neceſſe eſt, motum reciprocaret, continuò rediturum. Inde verò pugnandi ardorem non intermiſit, ſed non minus acriter, quàm Iuſartes, qui propius aberat, hoſtes ab ingreſſu vadi repellebat. Erat locus, in quo milites à Rege Cochimenſi in auxilium miſſi, ſe tenebant, vt hoſtes ſi fortè vadum tranſirent, indè reprimerent, & natura & vallo egregiè munitus. Ii vbi copias Regis vadum ingreſſas animaduertunt, repentè diffugiunt. Cochimenſis Princeps non aderat. Fuerat ille quidem à Pacieco per quendam Brachmanam accerſitus. Sed Brachmanæ ſcelere & improbitate factum eſt, vt non poſſet ad tempus venire. Neque enim quidquam illi ſignificare voluit, antè quàm Calecutienſis rem ex animi, vt ſperabat, ſententia conficeret. Maxima verò eorum pars, qui in eo præſidio erant, ſub vno ex proditoribus, qui à Cochimenſe defecerant, & fuerant in illius gratiam reſtituti, militabant. Ea autem de cauſa Paciecus, quòd illis minimè fidebat, Principẽ futuræ pugnæ certiorem facere voluit,

luit, vt cum firmiore præsidio veniret. Nam propter belli intermißionem in vrbem redierat. Desertorum autem flagitium Iusartes Pacieco maxima voce significauit. Sed tantus erat armorum fragor, & hominum clamor, vt Paciecus audire non posset. Eo iam tempore Repelinensis Dynasta Naubeadarimum sequutus, in vado consistebat. Rex eorum etiam vestigijs ingressus, vt vadum superaret, summa animi contentione laborabat. In eum Paciecus (illum enim ex regijs insignibus agnouit) tormentum dirigi iußit. Globus emissus, ad illius pedes, duos ex intimis familiaribus repentè dilacerauit: quo metu Rex ipse perturbatus, pedem retulit. Et tamen Naubeadarimum, & Repelinensem adhortari, vt acriter instarent, minimè desistebat. Illi fustibus eos, qui præcedebant, vt in vlteriorem ripam euaderent, impellebant, & gladijs etiam, si non impigrè quod erat imperatum conficerent, acerrimè minabantur, & aliquos etiam vulnerabant. Itaque alij alios vrgebant, & se ipsos præpediebant. Cùm verò ad sudes peruentum est, multi plantis pedum grauißimè sauciatis cadũt. Fit clamor & luctus, & vbique lamentatio admodum lugubris audiebatur. Alij super alios procumbunt. Interim tormenta, quæ erant in nauigijs disposita, cùm in multitudinem adeò confertã & implicitam pilas emitterent, magnam stragem faciebant. Ingens inter hostes turbatio secuta est, cùm multi dolore vulnerũ regredi frustra contenderent, multi, quanuis metu perterriti cedere vellent, suorum gladijs vlterius festinanter progredi cogerentur. Dum ad hunc modum res geritur, multi alia ex parte cum securibus in vadum prouolant, illudq́; sine offensione traijciunt, vallumq́; rescindunt, & locum à Cochimensibus desertum occupant. Quod cùm Paciecus animaduertisset, rem perditam esse credidit. Animum

mum tamen minimè demisit. Ad Iusartis autem nauigium propius accedens, in id se coniecit, & Iusarti imperauit, vt in illius nauigium desiliret. Maius enim nauigium terræ appropinquare nõ poterat. Sic autem cùm ad vadum propius accederet, hostes è loco repellere telis atque tormentis instituit. Sed interuenit Naubeadarimus, qui prælium ita redintegrauit, vt tunc videretur incepisse. Hostes autem acriter instabant, &, vt nostros circunsisterent, confluebant. Multi nauigij remos manibus retinebant, vt se commouere non posset. Hîc Paciecus cùm se funditùs euersum cerneret, diuinam opem maximis vocibus implorauit, DEIQVE præsentissimum numen sibi adesse persensit: æstus enim se vehementius incitabat, & vadum aquis operiebat. Nostris animus augetur, & nauigium remis agere, & propellere nituntur. Res iaculis, & hastis, & missilibus, & sudibus etiã præustis gerebatur. Sed quò magis fluctus vadum operiebant, eò nostri maiores animos assumebant, & acrius & vehementius, vt se è medijs hostibus eriperent, certabant. Aestus tandem cùm maxima iam aquarum copia redundaret, illud prælium, quo nullum eo in bello acrius extiterat, diremit. Itaque Paciecus hostium multitudine liberatus ad Iusartem se contulit, qui in eo certamine præclara facinora militaris virtutis ediderat. Tum cùm nauigia facilè nauigarent, vterque tormentis vtendum censuit. Non enim erãt ij, qui vellent vllam oblati temporis occasionem prætermittere. Itaque in eos hostes, qui prope vadum in terra consistebant, globos intorquent, multos occidunt, reliquos in syluam fugere compellunt. Calecutiensis eo die fractus desperatione, dedecus suum acerbissimè lamentatus est, quòd cum tantis copijs quadraginta tantùm homines vado pellere nequiuerit. Cùm verò è loco illo discederet, & lectica

sub-

ſublatus, in locum, qui non procul à profundiore vado diſtabat, perueniret, Petrus Raphael in illum non mediocrem globum intorqueri præcepit, cuius ictu tres illius familiares ad illius pedes dilacerati ſunt, & ipſe eorum ſanguine conſperſus fuit: metuq; perturbatus, in terram ſubitò deſiluit, & pedibus ſe ſe ab eo loco cum celeritate ſubtraxit. Hoc prælium cùm prima luce incepiſſet, ad nonam circiterq; horam perductum fuit. In eo autem Calecutienſis tam multas naues atque milites amiſit, quàm multos nullo adhuc in prælio cum noſtris inito amiſerat. Ex noſtris autem cùm ſagittis, iaculis, haſtis, & infinita pilarum multitudine, & acerrima immaniſsimorum hoſtium contentione peterentur, nemo tamen cecidit. Ex quo facilè cõſtat, totum hoc bellum fuiſſe numine illius confectum, qui nutu poteſt ſui nominis hoſtes euertere, neque ſuos vnquam præſenti ope deſtituit. Quòd ſi alicui incredibile viſum fuerit, is non hominibus, ſed Deo gloriam detrahit: atq; demonſtrat, ſe, quantas vires vera religio habeat, ignorare. Ii verò, qui minimè ſunt veræ pietatis ignari, & experti ſunt in ſe præſentiſsimi numinis beneficia, intelligent planè, multò maiora facinora poſſe ab illis fieri, qui firmam ſpem in CHRISTI præſidio repoſuerint, maximè verò cùm pro illius gloria certamen initum fuerit. Id autem eo præſertim tempore fieri conueniebat, quo nondum CHRISTI nomen à gentibus illis celebratum extiterat, neque imperium conſtitutum fuerat, vt illis ſignis facilius homines ad DEI notitiam peruenirent, & Luſitani confirmatis viribus fundamenta iacerẽt imperij, cuius opera poſſent gentes, quæ ad orientem Solem pertinent, radijs diſciplinæ cæleſtis illuſtrari: quod factũ poſtea fuit, vt cernimus, & clarius in dies futurũ ſperamus Paciecus autem cùm ſe tanto periculo liberatum, & hoſte fuſo

fusos animaduerteret, ingentes DEO gratias egit. Interuenit autem Cochimensis Princeps, quem Paciecus auersatus est, & quasi hominem timidum, & desertorem, & parùm in fide custodienda diligentem, indignum colloquio suo reputauit. Quod Princeps indignißimè tulit, & se purgauit, atque iureiurando confirmauit, non sua, sed Brachmanæ sceleratißimi culpa prælio non interfuisse. Non enim illum euocare voluisse, nisi postquam nomen Lusitanum fuisset opera Calecutiensis extinctum. Accepit satisfactionem Paciecus, & auunculi culpam esse dixit, quòd scelestißimos homines in fidem recepisset. Nunquam enim sapientem fidem ei, qui semel fidem prodiderat, habiturum. Principium autem fugæ ab illis factum esse constabat, qui stipendio Principis Mangatensis, qui à Cochimense per summum scelus & flagitium desciuerat, alebantur. Principe dimisso, Paciecus se se ad naues contulit, vbi illum Rex Cochimensis inuisit, eiqúe cum summa gaudij significatiòne de tam insigni victoria gratulatus est. Paciecus verò de militum fuga & proditione conquestus, omnem illius sceleris culpam in Mangatensem contulit, Regemqúe admonuit, vt iure Regio vteretur, & hominem profligatum atque perditum, si nollet occidere, à se dimitteret, vt Calecutiensi operam daret. Nullum enim periculum esse magis tuendum eo, quod à proditore comparatur. Esse námque malum occultum & intestinum, quod priusquam prouideri poßit, interimit. Itaque regias opes nunquam sceleratorum hominum præsidio stabiliri: frequenter tamen euerti. Idcirco se vehementer optare, vt Calecutiensis talium hominum præsidijs sepiatur, vt facilius poßit de statu conuelli, & scelerum pœnas exoluere. His & alijs sermonibus cùm diei bonam partem consumeret, Rex in vrbem

vrbem reuerſus eſt, & Paciecus, vt ſe atque ſuos ab immenſo labore reficeret, curauit. Calecutienſis autem ſuos probris omnibus maledictisq́ vexabat, & per eorum ignauiam ſtetiſſe dicebat, quò minus noſtri funditùs interirent. Repelinẽſis vt ei aliquo pacto ſatisfaceret, quãdo viribus nõ poterat, vt fraude Luſitanos de medio tolleret, operã dare ſtatuebat. Primũ igitur Cochimẽſes aliquot pecunia corrupit, q fontes, ex quibus noſtri aquã hauriebant, mortiferis venenis inficerẽt. Deinde, vt venenũ in pane illis daretur, ſumma ſedulitate cõſtituit: Hæc cùm ad Paciecum delata fuiſſent, operã dedit, vt ſingulis diebus putei foderentur, è quibus oẽs Luſitani biberẽt. Eſt enim tellus humilis, & aquis abundãs, vt ſunt fermè oẽs, quæ mari ſunt finitimæ. Nè autem quidquam cibi venderetur, quod non venditor prægustaret, diligentiſſimè prouidebat. Cùm hæ fraudes Repelinenſis minimè proceſſiſſent, vt exercitum noctis ſilentio Cochimum nauibus duceret, cuius pars vrbem incenderet, pars autem noſtros inopinantes opprimeret, excogitauit. Sed etiam omnibus iſtis inſidijs Pacieci vigilãtia diligẽter occurſum fuit. Paciecus interim vadum foſſa muniebat, & turres excitabat, & machinamenta comparabat, quibus ſe exitium Calecutienſi allaturum minabatur, & hoſtibus terrorem frequenter incutiebat, & in continentem ſæpè traijciebat, & detrimenta quamplurima hoſtibus importabat. Neque flumina & æſtuaria intacta relinquebat. Naues enim aliquot cum tormentis cepit, quas Cochimenſi donauit. Et vt fingeret, ſe non ita citò è vado diſceſſurum, prope illud ædes ædificari præcepit, & circuncircà foſſam perduxit, in quam aquam ex fluuio deriuauit, quæ illam compleret. His rebus Calecutienſis ſtimulatus, vt vadum rurſus tentaret, in animum induxit. Sed interim claſſes ſubmittebat, quæ populationem

tionem Cochimensium rebus inferrent: cum quibus nostri assiduè bellum gerebant, & hostes cum magno eorum detrimento fugere compellebat: & Paciecus ipse cùm vellet cum duodeuiginti paronibus congredi, fuit ab alijs quatuor & triginta, qui in insidijs latebant, de improuiso circumuentus, quod periculum vehementer Paciecum exterruit. Parùm enim consideratè obuiam illis processerat, antequam nauium numerum exploraret. Fuêre tamen in eo discrimine à nostris edita præclara facinora, et hostes tandem in fugam versi sunt: nostriq́ꝫ cum quatuor nauibus, & multis tormentis, atq; varia præda in vadum reuersi. Rex Calecutij quamuis rursus in nostros cum maximis copijs inuehi in animo haberet, pestilentia, quæ iterum in illius regno sæuire cœpit, belli consilia distulit. Attamen nunc vt aperta vi, nunc vt occultis insidijs in Paciecum pestem compararet, vehementer elaborabat. At Paciecus insidias ingenio & sagacitate, vim virtute reprimebat, & multas de illorum classibus victorias consequebatur. Venit tandem tempus illud, quo Calecutiensis in nostros copias iterum maximas educere cogitabat. Repelinensis primum agmen ducebat: magnumqúe numerum rusticanorum hominum cum ligonibus, & securibus, & instrumentis rusticis, qui vias munirent, fossas ducerent, aggeres excitarent, vt tormenta sua tutò collocari, & à nostris defendi facillimè possent, agebat. Rex ipse cum triginta millibus hominum & magno tormentorum numero sequebatur. Mari autem moles ingentes stupa circunligatæ, & pice oblitæ, quæ flammis, vbi opus esset, naues nostras incēderent, ferebantur. Deinde centum & decem parones rebus omnibus instructissimi, partim catenis inter se colligati, partim disiuncti veniebant. Postremam classis aciem centum naues longæ,

 & octo-

& octoginta actuariæ claudebant. Sed quod Regis Calecutiensis animum efferebat, erant Castella, quæ Saraceni cuiusdam Repelinensis ingenio, viri in bellis exerciti, qui multas nationes peragrarat, extructa ad hunc modum fuerant. Duo parones detractis armamentis tanto inter se interuallo distabant, quantum esset vnius hastæ modicæ longitudo. Vtriusque autem proram tignum iungebant. Alterum deinde tignum ab vnius puppi in alterius puppim coniectum, vtrumq; paronem, nè posset alter ab altero disiungi, firmè retinebat. Super hæc aut duo tigna, alia tigna transuerso ordine sternebantur. Interuallu verò, quod duobis istis tignis continebatur, alijs tignis adeò frequètibus explebant, vt contabulationis speciem præberet. Erant autem tigna singula tribus locis ferro fortissimè reuincta. In quolibet autem huius quadratæ contignationis latere, alius ordo tignorum in vniuscuiusque lateris extremitate præfixus, altitudine pedum quatuordecim, muri similitudinem referebat. Erant autem omnia cardinibus, & commissuris aptissimè perfectis, ita firmata, & ferreis retinaculis coniuncta, & solidata, vt nulla vi conuelli posse viderentur. Super ligna verò trabes iniectæ totum opus multò firmius efficiebant. Cratibus deinde atque longurijs consternebantur. In hoc summo tabulato in maiore Castello quadraginta milites commodè consistere, atque depugnare poterant. Ad hanc formam octo Castella paulò minora super sedecim parones excitata sunt. Fuerunt autem hæ machinationes ideo factæ, vt cùm æstus decederet, nauibus à puppi vehementius impulsis, & nauibus Lusitanis applicatis, Castella nostris immitterent, & milites è superiore loco tela atque flammas adijcerent. Hac perspecta machinatione, nemo erat ex hostibus, qui de victoria dubitaret. At Paciecus hoc contra

præsi-

præsidium comparauit. Malos octoginta pedum longitudine inter se ferreis vinculis arctissimè colligauit, & formam ex illis quadratam constituit. Tantundem enim in latitudinem, quantum in longitudinem patebat. Hanc autem machinam ante nauium proras modico ab illis interuallo constitui iubet, & secundum æstus naturam sex anchoris alligari: vt videlicet tres anchoræ, cùm æstus accederet, aliæ tres, cùm decederet, illam firmissimè retinerent. Id autem hoc consilio effecit, vt nauium carinæ, cùm appropinquare vellent, impedirentur, quò minus Castella nauibus nostris adiungerent. Petrus autem Raphael excisis aliquot malis, ex illis columnas effecit, quas in nauium tabulato præfixit, & in summo earum fastigio capitella instituit, in quibus possent seni milites insistere, & illis, qui erant in Castellis, repugnare. Altitudo enim cuiuslibet capitelli, altitudinem Castellorum, quæ hostium nauibus ferebantur, adæquabat. Per exploratores enim Paciecus non modò exercitus multitudinem, sed etiam genera machinamentorum, eorumq́ue dimensionem exactè nouerat, & quid hostes animis cogitarent, exploratè cognoscebat. Exercitus, qui terra gradiebatur, dissonis vocibus, & instrumentorum bellicorum strepitu inanes quosdam terrores iniiciebat, qui potuissent homines rerum bellicarum ignaros metu exanimare. Sed dum illi inanes formidines iactabant, Paciecus vt veras proponeret, operam dabat. Nam in Arraulensis insulæ partem, quã non longè à nostris nauibus fluctus marini subluebant, egressus, vt primum hostium agmen carperet, enixè contendit. Sed nè circunfusa multitudine opprimeretur, se post aliquod detrimentum hostibus importatum, in nauigia absque vllo incommodo recepit. Cùm tamen prælium fieret, Calecutiensis

cùm hominis audaciam accepisset, iracundia & furore flagrare cœpit, neque tantam contumeliam, quantam sibi eo facto impositam arbitrabatur, ferendam putauit. Itaque Ducibus suis imperat, vt Paciecum ad se vinctum trahant, vt illum tormentis excruciatum necaret. Illi aduolârunt, & vt impigrè, quod fuerat imperatum, efficerent, summam diligentiam adhibuerunt. Paciecus autem non modò perductus non fuit, sed antequam in nauigia regredi potuisset, non paucos ex hostibus interemit. Dum hæc geruntur, Sol exortus est. Æstus autem decedens, hostium classem in Lusitanos impellebat. Primò moles, quas diximus, inflammatæ cùm in malos ex anchoris alligatos, vt dictum est, incidissent, repentè substiterunt. Itaque non modò nullum damnum intulêre, verùm non mediocre alleuamentum nostris afferebant. Dum enim incendium vigebat, hostes propius accedere non ausi sunt. Hoc inani terrore depulso, cùm iam incendium fuisset restinctum, classis hostium accessit. Castellum verò, quod erat maximum illorum, quæ diximus nauibus inuehi, primùm cùm in malos incideret, nec vlterius progredi posset, necessariò constitit, & inde certare globis maximis, & plumbeis etiam glandibus instituit. Nostri contrà tormentis patrones primos, qui prope Castellum erant, acerrimè verberabant, ex quibus aliquot dissipârunt. Paciecus vnum sanè magnum tormentum ex his, quæ nostri Camelum appellant, in Castellum conuerti, & globum intorqueri præcepit. Fragor quidem horrendus fuit: castellum tamen integrum permansit. Cùm id interim fieret, & Castellum nulla ex parte labaret, hostes multò confidentius nostros vrgere & acrius instare, & intemperantius exultare, & voces lætitiæ ingentis indices attollere. Reli-

qua Castella cùm hoc animaduertissent, multo audacius in eundem se locum contulêre. Tanta deinde telorum vis ab hostibus coniecta fuit, vt nihil aliud, quàm sagittæ densissimæ, & globi ferrei, & plumbei in tenebris illis, quas fumus efficiebat, & in illis horrificis incendijs cerni & conspici posset. Hîc Paciecus animo conturbatus, oculos in cælum sustulit, & maxima voce, vt ab hominibus audiretur, O summe cæli rector, inquit, scio me commisisse flagitia maximo supplicio digna. Te tamen suppliciter oro, vt in aliud tempus vindictam differas, in quo non decus & gloria tui sanctißimi nominis agatur. Hæc vbi dixit, iterum tormentum dirigi atque librari iußit. Emissus cum maximo fragore globus, Castelli bonam partem dißipat, & homines in mare deturbat: nostri manus in cælum tendere, Christi nomen celebrare, numen illius præsens agnoscere, & tunc multo alacrius hostibus obsistere. Fuit tandem Castellum alijs globorum ictibus disiectum. Alia tamen Castella nihilosecius in loco permanebant: & qui in illis erant, summa contentione pugnabant, vt Lusitanos obruerent. Sed cùm non possent accedere, eminus pilas innumerabiles, & ingentem telorum multitudinem sine vlla intermißione iaciebant. E nostris nullum frustra telum in hostes accidebat. Multi enim ex illis cæsi sunt multiqúe parones aut depreßi, aut dilacerati. Dum ad hunc modum mari decertatur, Rex Calecutiensis in vadum summis viribus inuadit, & in vlteriorem ripam erumpere conatur. At Christophorus Iusartes, & Simon Andradius, qui minoribus nauigijs vehebantur, & Laurentius Morenus, qui ex paronibus Cochimensibus pugnabat, summa ope resistere contendebant. Cochimensis etiam

iam Princeps cum mille è suis millitibus, qui vallum tueban tur, strenuam eo die operam nauauit. Omnes ita se gesserunt, vt non modò transitum intercluderent, sed etiam multis incommodis hostes afficerent. Constat, hoc prælium fuisse multo superioribus atrocius & immanius, in eóque multas naues hostium depressas, & magnam hominum multitudinem extinctam. Prælium cùm prima luce commissum fuisset, ad vesperum ductum fuit. Aestus tandem violenter accedens, vadum compleuit aquis, & Castella in contrariam partem compulit: & sic tandem fuit necessariò ab omnibus certamen omissum. Ex nostris multi vulnerati fuerunt, nullus tamen occisus. Post hanc pugnam, fuit aliquot diebus cessatum, quibus Rex Cochimensis Paciecum valdè lætus inuisit. multis laudibus affecit, &, vt nostros commeatu, & terræ fructibus reficeret, operam dedit. Calecutiensis verò cùm iam victoriam desperasset, & domum redire vehementer expeteret, tamen cùm multi illum, vt signa rursus in Lusitanos inferret, & extremum belli casum experiretur, importunè solicitarent, post reliquas clades acceptas illos aggressus est. Sed cùm nostri victorijs elati multo acrius depugnarent. & hostes cladibus exterriti, nimis titubanter & timidè pugnam capesserent, eueniebat, vt hostes multo facilius funderentur, & claßis multis partibus dilacerata è prælio discederet. Calecutiensis igitur auguribus acriter infensus, qui quasi de Deorum sententia loquerentur, eum in firmißimam spem victoriæ fraudulenter induxerant, detestatus, exercitum reduxit. Non tamen cessauit insidias struere, quibus Paciecum interimeret. Sed detectis insidijs, fuerunt aliquot proditores à Pacieco primùm fustibus acerrimè verberati, deinde ad extremum supplicium detrusi.

Sed

Sed cùm se multi è Cochimensi nobilitate medios interponerent, & à Pacieco enixè contenderent, vt hominibus ignoſceret, is eos ad Regem miſit, vt de illis, quod ei cōmodius videretur, ſtatueret. Calecutienſis igitur cùm cerneret nihil ſibi, vt cogitarat, proceßiſſe, odio vitæ, & tanti dedecoris offenſione regno ſe abdicauit, & Naubeadarimum in Regia ſede conſtituit, ipſeq́ fanum, & ædes religione conſecratas ingreſſus eſt, vt ibi in Deorum ſuorum cultu, quod reliquum erat vitæ, conſumeret. Mater tamen illius, mulier natura ferox, illum literis atq; nuncijs ſtimulabat, vt bellum repeteret. Non eſſe ferendum, ita conſternari animo, vt vindictæ ſpem omninò deponeret. Præſtare namq́ millies mortem oppetere, quàm tantum dedecus inultum relinquere. Illam religionis ſpeciem non eſſe pietatis, ſed timiditatis argumentum. Proinde ſi vellet hominum famæ commendari, & in dignitatem amiſſam reſtitui, forti animo pergeret, & hoſtibus demonſtraret, ſe nullo caſu de mentis ſtatu detorqueri potuiſſe. His inſtigatus orationibus, rurſus egreſſus eſt, vt bellum renouaret. Sed omnes Reges & Principes, qui eum ſequuti fuerant, rebus illius deſperatis abierant, neque rurſus ad belli ſocietatem adduci poterant. Quin etiam multi pacem cum Trimumpara & Pacieco fecerant. Ea deſperatione fractus, ſe rurſus in fanum recepit. Fuit bellum hoc à Pacieco intra quinque menſes maximo cum labore, & hominis inſigni gloria confectum. In quo quidem, vt poſtea compertum fuit, hoſtis vndeuiginti millia hominum partim morbis, partim prælijs amiſit, & magnam præterea nauium multitudinem. Profligato hoc bello, & pace cum multis principibus firmata, fuit Paciecus factus certior, Coulami tumultuari cœpiſſe, & Saracenos, cùm fieri non poſſe crederent,

IV Lusitani ex hostium manibus euaderent, de eorum, qui Coulami remanserant, pernicie coniurasse, vnumqúe Lusitanum hominem eorum fraudibus occisum. Paciecus igitur Coulamum pergit, de homicidis supplicium sumere non potuit; nè magnam discordiam in ciuitate cum maximo nostrorum discrimine concitaret. A principibus tamen ciuitatis efflagitauit, vt in fœdere permanerent. Cautum namqúe fœdere fuisse, ne nauis vlla aromatum onus acciperet, ante quam nauibus Lusitanis fuisset iustum pondus impositum. Se verò cernere in portu Saracenorum naues onustas, & Emmanuelis Regis naues inanes. Respondent, id non voluntate sua, sed Saracenorum importunitate & audacia, quam reprimere propter illorum summas opes nequiuerant, accidisse. Paciecus igitur de Principum consensu, Saracenorum nauibus exoneratis, & pretio aromatum eis persoluto, ea confestim in Regias naues imponenda curauit. Deinde vela fieri iussit, & illam oram Indicam cum nauibus instructis peruagatus est, & aliquot naues cepit, & prædas etiam fecit. Tantaq; erat virtutis illius opinio, tantusq; ab eo metus & regibus, & Dynastis, & piratis etiam incussus, vt nemo auderet armis illis obsistere. Hæc autem ab eo gesta sunt vsque ad Septembris mensis initium eiusdem anni, qui fuit à CHRISTO nato M.D.IIII. Eo tempore Lupus Suarius, cuius ante a mentio facta est, cum classe tredecim nauium in Indiam peruenit. Is literis Petri Ataidei, quas in vrbe Mozambiquensi, antequā obiret, scriptas reliquerat, fuerat de belli magnitudine, quod à Calecutiēsi parari existimabatur; admonitus. Id etiam Melindius Rex, cùm is ad illius portū naues appulisset, significarat. Eaq; de causa magnā in illo cursu celeritatē susceperat, vsq; eo, dū in Anchediuam

liuā insulā perueniret. ibi Antoniū Saldagnā, & Roderi-
rum Laurētium, qui in ea insula hyemauerat, offendit. In-
de cùm iam ver in regionibus illis inciperet, Cananorē pro-
fectus, è Rege Cananoris, & à Gonzalo Barbosa, qui Regis
Emmanuelis negotia procurabat, de rebus à Pacieco gestis
certior factus est. Postridie autem illius diei, quo fuerat cū
rege Cananoris amātißimè colloquutus, venit ad illū Arabs
quidam cum puero Lusitano, atque literis à Lusitanis, qui
fuerant Capralis tempore capti, datis. Summa literarum
hæc erat. Regis Calecutiensis opes fractas atq; comminutas
esse: consilium, quo bellum fuerat susceptum, post tātas cla-
des acceptas (vt ab imperitis fieri solet, qui non ante, quàm
temeritatis pœnas luant, rebus suis consulere nôrunt) ab o-
mnibus improbari. Ciuitatis Principes eos admonuisse, vt
scriberent ad Lusitanos Duces, si pacem cum Rege Cale-
cutiensi fieri vellent, nullum tempus magis ad eam oppor-
tunum optari posse. Regem namq; semper bellum illud de-
testatum fuisse. Esseq; natura benignum, & in fide tuenda
constantem. In literarum fine orabant, & obtestabantur,
ne à consilio pacis abhorreret. Fore namq;, vt præter vtili-
tatem, quæ posset ex ea Lusitanis afferri, vt ipsi è miserrima
seruitute in libertatem vindicarentur. His lectis literis,
Suarius Saracenum dimittere, & puerum retinere voluit.
Puer autem constantißimè repugnauit, dicens se nunquam
tantum in se dedecus admissurum, vt contra datam fidem,
causam crudelißimæ cædis, quæ erat, si ille nō rediret, Chri-
stianis qui vincti iam remanserant afferenda, metu mortis
aut seruitutis afferret. Suarius illis dimißis, Calecutiū ver-
sus nauigare instituit. Cùm verò iam in Calecutiensi portu
consisteret, ijdem ciuitatis Principes ad eum varia ciborum
genera, & fructus multiplices, in signum amicitiæ cōtinuò
P 5 mi-

miserunt. Quæ omnia ille repudiauit, adserens, se nullo modo quidquam ab eis, antequam pax fieret, accepturum. Nunquam enim hostile munus vllam iucunditatem hostibus attulisse. Venit deinde Coiebiquius Saracenus ille, cuius, vt antea dictum est, egregia in Lusitanos merita constiterunt. Cum illo autem duo ex captiuis Lusitanis veniebant: de pace agi continuò cœptum est. Principes orabant, vt Regis aduentum expectaret, qui erat intra quatuor dies venturus. Dixit Suarius, se pacem minimè daturum, nisi prius sibi Lusitani cum Mediolanensibus redderentur: & in eo perstitit. De Lusitanis quidem fuisset illi facillimè satisfactum. De Mediolanensibus verò quomodo id, quod postulabatur, absque nefario scelere fieri posset, minimè videbant. Turpissimum namque facinus existimabant, eos, qui fuerant in fidem recepti, contra datam fidem ad supplicium tradere. Quò autem illi rectius se gerebant, eò ducis nostri consilium repræhensione maiore dignum arbitror, qui pluris esse statuebat, de duobus transfugis & peregrinis supplicium sumere, quàm tot ciues in libertatem asserere. Accedebat etiam turpissimæ timiditatis indicium, cùm adeò pertinaciter in eo postulato perseueraret, quasi post res hostium afflictas, posset aliquod maximum malum à duobus illis hominibus in nostrorum perniciem comparari. Præterea qui in alijs perfidiam vindicandam arbitrantur, quo modo par est, vt eos, cum quibus pacem conciliari volunt, fidem violare compellant. Et vt nihil aliud dicam, cùm bellum cum hoste ciuium causa suscipiendum sit, multo vigilantius est de ciuium salute, quàm de hostium interitu cogitandum. Hæc quidem non considerans Suarius, minimè de Lusitanorum vita, & de Coiebiquij etiam, qui propter Lusitanum nomen in summo discrimine versabatur: statu

&

& conditione solicitus, cùm illius postulato minimè satisfieret, vrbem tormentis conquassauit, & ædes quamplurimas diruit. Inde verò Cochimum petijt, & Regem inuisit, & Emmanuelis nomine fidem illius collaudauit, regiaqúe illi munera satis ampla detulit. Deinde Duces duos, quorũ vnus Petrus Mendoza, alter Vascus Caruallius appellabatur, cum nauibus, quibus præerant, misit, vt totam illam oram, vsque ad Calecutij portum, amicis atque fœderatis tutam, & hostibus infestam redderent. Alfonso autem Lupio Costæ, & Petro Alfonso Aquilari, & Leonello Coutino, & Roderico Abræo negotium dedit, vt Coulamum peterent, vt aromata, quæ erant iam industria & labore Pacieci congesta, à procuratore acciperent, & naues sibi attributas onerarent. Paciecus autem, nauibus ex animi sententia oneratis, Cochimum reuersus est, & à Suario tantis laudibus affectus, quãtis erat omnium confeßione dignißimus. Hîc fuit Suario nuncius allatus, Cranganorem ciuitatem, quæ in Calecutiensium fide permanserat, esse in armis, omnesq́; ciues ad bellum solicitari, & Ducem nomine Maimamẽ octoginta parones & quinq́; naues instruxisse: terra verò Naubeadarimũ magnũ exercitum eduxisse, & copias in dies augeri. Hæc autem omnia eo consilio fieri, vt cùm primùm Lusitana claßis è portu Cochimensi solueret, de improuiso Regem opprimerent. Alio namq́; vado, nomine Paliporto, quod multò commodius arbitrabãtur, copias traducere cogitabant. His belli motibus exploratis, Suario de reliquorum Ducũ sententia visum est, Crãganorem festinãter inuehi, vt hostes inopinantes de conatu depelleret. Itaq́; vna nocte cum scaphis quindecim, paronibus quinque & viginti, & Carauela vna, magno silentio proficiscuntur. Erant in ea classe Lusitani mille, & mille Cochimenses.

ſes. Cochimenſis verò Princeps eos in Paliporto cum octingentis militibus opperiebatur. Inde Princeps terra, noſtri Duces mari, eo quo deſtinârant, alacres & pleni fiducia contendunt. Suarius Triſtanum Syluium, & Antonium Saldagnam, & Petrum Alfonſum Aquilarem, & Alfonſum Coſtam, & Vaſcum Carualliũ in claſſis fronte conſtituit. Dux verò Maimames eo tempore in duabus magnis nauibus, catenis inter ſe fortiſſimè colligatis, cum duobus filijs inſidebat. Naues erant iam tormentis & munitionibus, & magno telorum numero, & militum etiam multitudine, ad confligendum, ſi opus ita fuiſſet, comparatæ. Quinque illi Duces, qui primum agmen ducebant, in eas inuehuntur. Maimames & illius filij incredibili animorum robore reſiſtũt, eorumq́; virtute factum eſt, vt diutius, quàm quiſquam opinari potuiſſet, prælium traheretur. Tãdem Maimames cum filijs occiditur, milites atq; nautæ ſe in mare alia ex parte conijciunt. Reliqui Duces cùm in parones incurrerent, non magno certamine eos in fugam cõpulerunt. Superata claſſe, Luſitani Duces in terram copias exponunt: Cochimenſis Princeps ſuas etiam adiũgit. Naubeadarami exercitus obuiam prodit. Fuit continuò præliũ ſumma vtriuſq; partis contentione commiſſum. Cùm tamẽ ex hoſtibus multi caderent, reliqui tanto metu perterriti ſunt, vt in vrbem trepidè fugerent, omnemq́; illius tuendæ curam deponerent. Itaque ea celeritate, qua per vnam portam ingreſſi fuerant, per aliam egrediuntur. Noſtri in illorum tergis hærentes, vno impetu in vrbem ingreſſi, eam coniectis ignibus inflammant. Sunt ædes è ligno maxima ex parte ædificatæ, & congeſtis palmarum folijs teguntur, ita, vt ſubitò flammam corripiant. Dum ignis omnia populatur, incolæ Chriſtiani, qui antea hoſtium metu latitabant,

tabant, accurrunt, & à nostris petunt, vt incendium restinguant, ne sacras ædes in quibus illi religioni operam dabãt, simul incenderent. Cùm id nostri facere conarentur, non tanta potuit adhiberi diligentia, vt non prius, quàm ignis opprimi & extingui posset, multæ etiam Christianorum ædes eisdem flammis absumerentur. Domicilia Arabum atque Iudæorum, quæ nondum fuerant incensa, spoliata repentè sunt. Naues & parones eodem incendio conflagrârunt. Tormenta tamen prius & arma, & munitiones, quæ nostris vsui esse poterant, in nauibus imposita. Hac re gesta, Suarius cum reliquis Ducibus Cochimum rediјt. Sed quia iam sæpè Cranganoris mentio facta est, operæ pretium erit, de illius situ & magnitudine, de gentium, quæ illam incolebant, multitudine, de Christianorum, qui in ea habitabant, moribus & institutis pauca dicere. Distat Cranganor, vt antè diximus, Cochimo ad Septentriones, decem & sex millibus passuum. Fluminis, quod propter illam in mare influit, varijs flexibus alluitur. Erat vrbs sanè magna, & à multis nationibus, propter admodum celebre emporium, frequentata. Ciuitas erat libera, & magistratibus legitimis populi suffragio creatis regebatur. In patrocinio tamẽ Calecutiensis Regis latebat, & illius partes, vbi bellũ aliquod motum erat, sine recusatione sequebatur. Ab illius tamen fide defecit, postquam illius res nostrorum armis afflictas esse cognouit. Habitãt in ea præter indigenas aduenæ quãplurimi, qui ex Arabia, & ex alijs regionibus eò mercaturæ faciendæ gratia confluxerunt. Indigenæ, qui simulacris dediti sunt, eisdem moribus, quibus reliqui Malabares, vtuntur. Christiani templa habent non satis eleganter ædificata. Sunt enim eorum opes valdè tenues. Septimo quoque die, quem dominicum appellamus, in templum conueniunt, vt sa-

vt ſacris interſint, & conciones audiant. Summus eorum antiſtes in montibus, qui ad Septentriones ſpectant, à mari diſiunctiſsimis, quam illi regionem Chaldæam nominant, ſedem habet. Is cum duodecim Cardinalibus, & duobus Patriarchis, & multis Pontificibus, qui in conſilium ſimiliter adhibentur, omnia, quæ ad religionem ſanciendam pertinent, decernit. Huic omnes Chriſtiani, qui in orientis Solis regionibus habitant, obtemperant. Sacerdotes in capite ita ſunt attonſi, vt Crucis imaginem in vertice ſummo cōtineant. Vino ex paßis vuis confecto in ſacrificijs vtuntur. Omnibus ſine diſcrimine, cùm ad Euchariſtiam accedunt, non ſolùm CHRISTI *corpus in panis ſpecie, verùm & in Calicis conſecrati potione porrigitur. Nemo tamen epulum illud diuinum ſumit, antè, quàm flagitiorum confeſſione animorum ſordes eluat. Pueri infantes nullo modo ante quadrageſimum diem, niſi periculum aliquod impendere eorum vitæ perſpectum fuerit, ſacris aquis expiantur. Cùm aliquis periculoſo morbo premitur, ſacerdos illum inuiſit: ægroti ſacerdotis precatione animum alleuari confidunt. In ingreſſu templi, luſtralibus aquis, perindè atquè nos facimus, aſperguntur. Eodem etiam ritu mortuos, & eadem religione ſepeliunt. Deindè cognati & affines epulum dant, & octo dies in conuiuijs, mortuorum gratia inſtructis, accumbunt, & illorum memoriam celebrant, & pro eorum ſempiterna ſalute* CHRISTVM *venerantur. Viduæ, quæ ante annum poſt virorum obitum nubunt, dotem amittunt. Sanctas literas Syrio ſermone, quē Chaldæum nominant, ſcriptas, ſtudioſiſsimè colunt, earumquè interpretes in locis publicis omnes, qui conueniunt, ad earū intelligentiam diligenter erudiunt. Ieiunia temporibus, quæ ad Aduentum & Quadrageſimam appellamus, diligenter*

tenter obseruant. Sacra solennia, quibus vtimur, summa cum religione & celebritate procurant. Eandem anni computationem cum die intercalari, qui quarto quoque anno inseri solet, quam obseruamus, diligentissimè retinet. Kalendis Iulij non Christiani tantùm, sed indigenæ à sacris Christianæ nationis abhorrentes, in Thomæ honorem diem festum agunt. Sunt apud illos & monachorum sodalitia, & virginum sacrarum cœtus ædibus semotis inclusi. Ab omnibus illis pudicitia cum summo probitatis, & abstinentiæ, & religionis studio conseruatur. Sacerdotes vxores ducunt. Prima tamen vxore mortua, est illis in posterum nuptijs omnibus interdictum. Aliorum matrimonium nisi aut viri, aut vxoris morte dirimi nulla cōditione licet. Hanc autem morum institutionem à tempore Apostoli Thomæ, qui primus eas nationes ad CHRISTI notitiam instruxit, ad hæc nostra tempora continuatam summo semper studio, nō solùm in Cranganorũ regione, sed in multis alijs, Christiani, qui in India sedes habent, summa semper religione & studio tenuerunt. Corpus illius in vrbe, quam Malipur appellant, quæ ad regnum Narsinguæ pertinet, sepultum est, multis miraculis celebratum. Tēpore quo Martinus Alfonsus Sousa, vir fortissimus, pro Rege Ioanne tertio Indiam cum imperio obtinebat, fuerunt ad illum æneæ tabulæ delatæ, in quibus erant incisæ literæ, quarum vsus obsoleuerat, ita, vt nemo eas legere posset. Fuit tandem ab illo Iudæus accersitus multis linguis eruditus, & minimè antiquitatis ignarus, qui eas tandem cum difficultate, propter scripturæ antiquitatem, & linguæ parum notæ rationem (erat enim ex multis conflata) perlegit. Literæ autem nihil aliud in summa continebant, quàm Regis, qui Thomæ temporibus illis terris imperabat, donationem Thomæ factam telluris cer-

ris certa dimensione definitæ, in qua templum extrueret. Et quia huius diuini viri mentio facta est, non alienum arbitror, hoc in loco aliud testimonium antiquitatis afferre, quod Thomæ monimentum continet. Anno à CHRISTO nato. M.D.lxij. Pontifex Cochimensis misit ad Henricum Cardinalem testimonium publicis literis cõsignatum, quod historiam commemoratione dignam continebat. In ea ciuitate, quam diximus appellari Malipurem, & nunc, postquam à Lusitanis frequentari cœpit, Sancti Thomæ ciuitas appellatur, erat in colle sacellum ædificatum, eò quòd affirmarent incolæ, in eo loco Thomam fuisse à religionis hostibus interfectum. Erat autem hoc solenniter institutum, vt in eo sacello octo diebus ante diem natalem CHRISTI res diuina fieret, & omnes Christiani eò conuenirent. Fuerat quoque ante quatuordecim annos in illo colle inuenta Crux in lapide incisa, in cuius fastigio columbæ imago insidebat: basis verò erat in specie quadam herbarum, quæ diffundi latissimè videbantur, collocata, & tam fastigium, quàm basis, & brachia in liliorum formam desinebant. Arcus eam ex eodem lapide factus vndiq; muniebat. In arcu erant incisæ literæ, quas nemo legere poterat. Totum hoc opus integrum, quod erat satis magnum, fuit super altare eiusdem sacelli multorum operis statutum. In Cruce eminebant notæ sanguinis insignes. Accidit autẽ die, quo Christiani conueniebant, vt in eo fano salutationem ab Angelo factam sanctissimæ VIRGINI, octo dies, antequàm dies CHRISTI natalis adueniret, celebrarent, cùm sacerdos, qui rem diuinam faciebat, Euangelium inchoaret, vt Crux in nigrum colorem verteretur, & liquor ex illa incredibili copia dimanaret: deinde color cœruleus pro nigro subiret. In locis autem vbi notæ sanguinis extabant, ro-

sei co-

ei coloris ſplendor eluxit. Sequentibus deinde annis eodē
dem ſemper eueniebat. Nec enim alio die (quod magnam
dmirationem commouebat) id in illa cruce cernebatur.
Fuit tamen aliquo tempore eius rei, quæ admirabilis omni-
us videbatur, intermiſſio. Anno autem M. D. L X I. cùm
Christiani in eundem locum cum eadem pompa & celebri-
ate conuenirent, eo die, quo Crux, dum ſacrificium fieret,
illare ſolebat, & ſacerdos Euangelium inchoaret (id enim
tiam admirandum videbatur, quod nunquam prius, quàm
Euāgelium legi cœpiſſet, ea Crucis mutatio fieret) Crux re-
entè nigris maculis, ſplendidis tamen, inficeretur, donec
andem alijs atq; alijs ſubeuntibus, tota nigreſceret. Ita ve
ò ſplendebat, atq; ſi fuiſſet oleo delibuta. Tum inſtar roris
uttæ defluere cœperunt, quæ paulatim grandiores effectæ,
otam Crucem humore largiſſimo compleuerunt. Peregit
acerdos cum multis lacrymis, & crebro ſingultu ſacrifi-
ium. Deinde aſcendit in altare, & linteis, quibus in rebus
acris de more procurādis vti ſolebat, Crucem exterſit. Lin-
ea maculis ſanguineis tincta repentè ſunt. Ciuitatis præfe-
ctus, & reliqua multitudo, quæ conuenerat, manus in cælum
endere, CHRISTI numen implorare, flagitiorum veniā
oſtulare, & ad ſtudium ardētius religionis excitari. Crux
utem poſtquam multo liquore fluxit, clarius ſplendere cœ
it, & color ſanguineus euidentius eluxit. Hoc ſignum com
ouit & Præfectum vrbis, & primarium ſacerdotem, vt di
genter inquirerent, ecquis eſſet, qui literas illas interpre-
ari poſſet. Aiūt incolæ, in Narſingæ regno eſſe Brachmanā,
nter omnes Brachmanas literis & eruditione præſtantem,
ui varias linguas tenebat. Hominem continuò accerſunt.
interrogant, an illas literas nôſſet. Reſpondet, literas eſſe
riſcas, quibus antiqui ſapientes vtebantur: negligentia ve-

 rò ho-

rò hominum factum esse, vt earum cognitio interiret. Quin etiam linguam, qua erant descriptæ, à paucis admodum teneri. Admonent illi Brachmanam, vt in altare ascendat. Restitit ille, & nefarium facinus esse dixit, altare, in quo res diuina fieret, humanis pedibus conculcari. Inuitus tamen subijt, & literas perlegit, quarum vim eam esse dixit, vt vna nota decem, & quindecim, & viginti literarum officio fugeretur. Sententia verò literarum in summa hæc erat. Thomam diuinum virum fuisse à Dei filio, cuius erat discipulus, in eas oras Sagami Regis tempore missum, vt D*EI summi notitia gentes illas erudiret. Ibiq́ templum extruxisse, & res admirabiles effecisse: atq́ tandem cùm genibus flexis ad Crucem illam affixus, orationem ad* DEVM *funderet, à quodam Brachmana fuisse hasta transfixum. Crucem verò eiusdem viri sanctissimi cruore tinctam ad memoriam virtutis illius sempiternam relictam fuisse. Hæc erat sententia, quæ literis continebatur. Fecit autem maiorem fidem alius eiusdem sectæ vir aliundè accersitus, grandis admodum natu, & sapientiæ opinione præstans, qui literas in eandem sententiam interpretatus est. Huius autem Crucis exemplum, in eodem ligno, ex quo templum ædificatum perhibent, insculptum, cum literis publicis multorum virorum testimonio consignatis, retineo: cuius fides tantis tunc argumentis explorata fuit, vt nemo poßit de tam claris atq́ testatis viri diuini monimētis ambigere. Hæc quidē inserenda putaui, vt rectius percipi poßit, quàm clara sint apud Indos Christianos Thomæ viri diuini monimenta.*

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI VIRtute & auſpicio geſtis,

LIBER QVARTVS.

DVM hæc autem, quæ ſunt paulò antè ſcripta, gerebantur, Emmanuel magnam claſſem in Indiam comparabat. In ea verò claſſe miſit Franciſcum Almeidam, virum inſigni virtute præditum, cum ſummo imperio, qui in Orientis regionibus Regis vice & officio fungeretur. Partim enim q̧ vellet in India aliquod imperij fundamentum iaci, partim ne Luſitani, qui negotij gerendi cauſa relinquebantur, vitæ periculum adirent, & fœderati etiam Reges incommodum aliquod propter ſtudiũ Luſitani nominis ſubirent, viſum eſt illi, vt vnus Dux in India cum imperio verſaretur, qui id poſſet induſtria, fide, & vigilantia perficere. Hoc eodem anno, qui fuit, M.D.v. miſit Romam Iacobum Souſam Portugallenſem Pontificẽ, & Iacobum Paciecum, virum iuris ciuilis ſcientia & dicendi

etiam facultate non vulgari præditum, qui nomine illius fidem Iulio II. Pontifici maximo, qui tunc ad eam summæ dignitatis amplitudinem summo patrum consensu peruenerat, obligarent, & ab illo peterent, vt quoniam bellum Africanum non absq; magnis sumptibus administrari poterat, eos, qui in id aliquid opis sponte sua conferrent, muneribus ex diuino Ecclesiæ thesauro depromptis afficeret. Eodem fermè tempore venit ad Emmanuelē vir religionis opinione præstans, ex Francisci diuini hominis institutione & disciplina, qui Ierosolymis præfectus erat monachorum, qui Sionem montem incolunt. Huic nomen erat Maurus. Causa autem aduentus illius hic fuit. Sultanus, qui tunc Aegyptum et Syriam imperio continebat, grauiter offensus detrimentis, quæ Lusitani rebus suis intulerant, literas ad Iulium Pontificem Maximum dedit, quas per hunc Maurum mittendas esse statuit, vt illius religione & authoritate facilius Pontificem in eam mentem, quam cupiebat, impelleret. Literarum sententia hæc erat. Se à Regibus Hispaniæ admodum graues iniurias accepisse. Fernādum namq; Aragoniæ Regem Hispaniam Bæticam armis inuasisse, & Saracenos, qui eam possidebant, partim crudeliter occidisse, partim omnibus bonis euersos, in exilium compulisse, & eos, qui domi remanserant, durissimo dominatu violenter oppressisse: & quod multo grauius erat, eos per vim, vt Christi religionem susciperent, coegisse. Non licere autem nec apud Christianos, nec apud Mahumetanos, malo cogere quenquam, vt eam religionem detestetur, in qua fuerat ab incunabulis enutritus. Hoc autem, quod ad commune gentis incommodum & vastitatem, & religionis iniuriam pertinebat, se dissimulare non posse. Præterea Emmanuelem Portugalliæ Regem classibus suis Indiam infestam reddere, grauissimasq;

masq; iniurias hominibus, qui ex Aegypto & Arabia in Indiam nauigabant, intulisse, ipsiusque Sultani naues cepisse, & direptas incendisse. Id autem nullo iure fieri. Nec enim vnquam ab illo Lusitanos fuisse vlla iniuria lacessitos. Opera tamen eorum atque immanitate magnam vectigalium, quæ poßidebat, inclinationem fieri. Se verò vsque ad illum diem Christianos, qui vel in Aegypto & Syria domicilium habebant, vel negotia gerebant, vel Christi sepulchrum inuisebant, ne vlla iniuria afficerentur, sedulò curauisse. Si verò Reges Hispaniæ pergerent eiusmodi maleficijs Mahumetanam gentem diuexare, sibi tunc necesse futurum, vt pestem etiam in nomen Christianum machinaretur, & iniuriam sibi illatam acerrimè vindicaret. Se igitur necem Christianis omnibus, qui in regno illius inuenti essent, illaturum, illorumq; templa, & CHRISTI etiam sepulchrum demoliturum, operamq; daturum, vt nomen Christianum in illius imperio deleretur. Præterea esse sibi in animo, in huius tanti facinoris vltionem, ingentem classem instruere, qua multas Europæ regiones maximis detrimentis afficeret. Postremò ipsum Iulium admonebat, si vellet ingentem Christianorum multitudinem à nece & supplicijs eripere, & templa, quæ in Asia & in Aegypto inuiolata permanserant, tueri, & Christi sepulchrum defendere, & à multis oris Christianæ reip. incendium & vastitatem propulsare, ageret cum Emmanuele Rege, nè vellet amplius classes in Indiam mittere. Aliter enim maximam Europæ cladem vitari non posse. Has literas cum ab ipso Mauro Iulius accepisset, earum exemplum ad vtrunq; Hispaniæ Regem per eundem Maurum misit, & per literas ab eis quæsiuit, quodnam responsum vellent, vt ipsi Sultano daret. Quid Fernandus Iulio responderit, à nobis explorari non potuit. Emmanuel

verò in hanc sententiam rescripsit. Vidi Pater sanctissime literas tuas, quas mihi Maurus attulit, & simul exemplum literarum, quas tibi Sultanus misit, accepi, in quibus de iniurijs, quas Mauris Granatæ regnum incolentibus intulit Fernandus Rex, quem in loco patris amantissimi colo & obseruo, conqueritur: & simul de damnis, quæ Saraceni à Lusitanis in India accepêre, grauissimis verbis expostulat. In quo quidem inuitus nomen nostrum illustrat, dum ostendit, quam sit vterque nostrum Saracenis infestus. Quid enim fieri potest à Christianis principibus ad gloriam sempiternam aptius & elegantius, quàm omnes suos conatus ad Mahumetis diram & nefariam superstitionem tollendam, & nomen perditissimi latronis extinguendum comparare? Minas deinde iactat, & terrores barbara quadam superbia & immanitate proponit, existimans fieri posse, vt qui pro CHRISTI *religione pugnant, aliqua verborum atrocitate perterriti, ab instituto facinore, & à suscepta religionis sanctissimæ causa continuò desistant. Socer meus Fernandus, Rex inuictissimus, dignum rebus à se clarissimè gestis, dignumq́; virtute & sapientia sua responsum dabit. Hoc tamen scio, nunquam fore, vt ille sic hostis barbari minas extimescat, vt gloriæ sempiternæ, quam ex Hispania Arabum tyrannide liberata adeptus est, eum aliquãdo pœniteat. De me verò hoc tibi Pater sanctissime affirmare possum, mihi maximè molestum esse, non multo grauiorem querimoniæ causam tyranno isti subesse, qua stimulatus, multo ferocius verbis accepta detrimenta vindicaret, & quos virtute frangere non posset, oratione minacitèr exterrere frustra conaretur. Nobis enim, cùm iter in Indiam classibus nostris aperire, & regiones Maioribus nostris incognitas explorare decreuimus, hoc proposi-*

tum

tum fuit, vt ipsum Mahumetanæ sectæ caput, vnde tam multa mala in orbem terrarum opera dæmonis infestissimi redundarunt, extingueremus, & Mecha Arabiæ ciuitas, in qua Mahumetis sepulchrum est, Lusitanorum armis excisa, funditus interiret. Quod autem hoc non sit, vt cupiebamus, effectum, indignissimè patimur. Spem tamen habemus, fore, vt CHRISTI præsidio id opus aliquando perficiatur, cuius iam nunc fundamenta Lusitanorum virtute & industria iaciuntur. Tunc igitur cùm Mahumetis monimenta euersa atque disiecta fuerint cùm tellurem, quæ tantum monstrum aluit, & quæ reliquias illius gremio suo complectitur, excindi & vastari perspexerit, fremat immanis & importunus hostis, & istas minas inanes proponat: & non modò, cùm est tam leuibus damnis affectus. In quo verò nomini Christiano cædem, CHRISTI sepulchro euersionem, Europæ ferro atque flamma minitatur, non est, cur quisquam merito possit inania verborum portenta metuere. Nec enim hostis auarus vectigalia sua, quæ Christianorum religione amplificari cernit, excisione sanctissimi sepulchri, & aliorum locorum, quæ frequentari à Christianis cū magno illius commodo videt, imminui patietur: nec adeò mentis expers est, vt velit ea iniuria vniuersæ Reipub. Christianæ facta, omnium animos irritare, & à mutuis dissensionibus ad illius pestem atque perniciem traducere. Communis enim offensio & contumelia solet animos dissidentes cōiungere, & stimulis incitare ad pœnas de honestè superbissimo repetendas. Non est aūt gens Christiana vsq; eo vel sanctissimæ religionis, vel antiqui decoris oblita, vt tātum hostis facinus inultū & impunitum relinquat. Non dubito igitur, quin si hanc stragem Sultanus ediderit, oēs Christiani tam iuuenes, quàm senes, vndiq; certatim

confluant, vt tantum scelus animis coniunctißimis vlciscantur. Quod cùm ille planè percipiat, non erit adeò amens, vt tantum sibi atque suis opibus periculum struere velit. Valdè tamen doleo, tantos ex Christianorum Principum discordijs animos tyrannum istum assumpsisse, vt atrociter etiam illis minari audeat, per quos potuisset facillimè imperium illius atque nomen extingui. Quare Pater sanctißime te non modò hortor & moneo, verùm etiam suppliciter oro, vt actionem istam dignam virtute tua, dignam religione & sapientia, dignam istius loci, in quo CHRISTI vicem geris, amplitudine & sanctitate suscipias, vt Christianos Principes inter se nefariè dißidentes, in concordiam authoritate tua sacrosancta reducas, vt summa animorum conspiratione, signa in Africam & Asiam inferāt, quibus hostem non virtute sua, sed Christianorum negligentia ferocem de statu deijciant, Mahumetisqúe nomen ex hominum memoria penitus euellendum curent. Quod si feceris, præclarè viam in cælum munies, nomenqúe tuum memoriæ sempiternæ consecrabis. Hoc quidem iam ab Alexandro Pontifice, in cuius locum successisti, aliquot Principes Christiani mecum simul magna contentione postularunt. Sed idcirco fortasse tunc id effectum minimè fuit, quod DEVS hanc vni tibi immortalis laudis & gloriæ materiam reseruabat. In quo verò nos admones, vt quod responsum te Sultano dare velimus, tibi per literas significemus, animum istum in nos humanitatis & clementiæ plenißimum libenter agnoscimus, quem perpetuo vitæ studio, & debita pietate & veneratione prosequemur. Nostrum tamen non est, vel sapientiæ tuæ, vel grauißimo Cardinalium senatui præscribere, quid hosti respondendum sit: sed tantùm, quæ nostra mens sit, & quid animis agitemus, aperire.

Vt igitur quid habeam in animo, tibi demonstrem, is planè sum, quem nullæ minæ, nulli terrores, nullæ difficultates impediant, quo minus exequar id, quod semel institui, & eò omnes animi neruos intendam, vt pro mea parte quanta maxima belli contentione poßim, contundam & frangam hostis feri & immanis audaciam. CHRISTVM Optimū Maximum precor, vt spiritus sui numine mentem tuā confirmet, vt perpetuò poßis, quemadmodum facis, illius Ecclesiam cum magna sanctitatis tuæ gloria gubernare. Cum his literis Emmanuel Maurum donis & muneribus affectū dimisit: qui alijs à Fernando Rege literis similiter acceptis, Romam redijt, atq; inde cum Pontificis Maximi literis ad Sultanum reuersus est. E quibus Sultanus intellexit, non minis, sed viribus esse cum Lusitano confligendum. Classem igitur magnam instruendam suscepit, qua in India Lusitanos opprimeret: de qua suo loco dicemus. Hoc anno Lupus Suarius Olysipponem peruenit. Et quanquam is fuisset tam à Rege, quàm ab omni nobilitate cum maxima gratulatione acceptus, omnium tamen oculi in Paciecum, qui cum illo veniebat, cum incredibili admiratione conijciebantur. Illius enim in gerendo bello celeritatem, in periculis animi magnitudinem, in laboribus perferendis constantiā, in exitu præliorum felicitatem multis in cælum laudibus efferebant. Rex supplicationem illius nomine decreuit, & à maximo Vrbis templo in aliud templum sanctum & religiosum, diui Dominici nomine consecratum, cum solenni pōpa cum suis inceßit. Illius autem latus Paciecus tegebat, vt omnes perspicerent, quāto honore Rex virtutē honestaret. Vbi ad tēplum ventum est, Iacobus Ortisius Visensis Episcopus, vir sanctis literis non mediocriter eruditus, atque disertus, orationem luculentam habuit, qua hominis egre-

gia & admiranda facinora verbis amplißimis ornauit, ita tamen, vt omnia ad D E I *gloriam, vt par erat, & piè & sanctè reuocaret. Nec hoc tanto honore contentus Emmanuel, literas ad omnes fermè Christianos Principes dedit, quibus res à Pacieco gestas debitis laudibus illustrabat: vt nomen illius per omnem Christianam remp. cum maxima nominis gloria vagaretur. Sed vt intelligi poßit, quam fallaces sint spes humanæ, non erit abs re cognoscere, quod tãdem fuerit præmium meritis hominis fortißimi persolutũ. Cùm Rex intelligeret, Paciecum esse nimis tenuem (quidquid enim habuerat, erat in armis absumptum) neq; quidquam ex India præter egregiam laudem ex bello tam periculoso fortiter & feliciter administrato reportaret, illum præfecit vrbi AEthiopiæ, quam Sancti Georgij nomine nũcupari diximus, vnde aurum in Lusitaniam importari solet, vt in ea præfectura commodè posset rei familiari prospicere. Sed cum is inuidia maxima flagraret, fuit ab inimicis & inuidis insimulatus, quod Regem maximo auri pondere fraudâsset, multaq́ue scelera & flagitia suscepisset. Rex igitur illum vinctum catenis in Lusitaniam perduci iußit, vbi longo tempore carcere inclusus miserrimè vixit, vsq; eo, dum re diligentius excussa compertum fuit, crimina illi ab inimicis illata, partim falsa, partim leuia fuisse. Tunc igitur vinculis expeditus, & in dignitatem restitutus fuit, sed non illo præmio affectus, quod tam eximiæ virtuti debebatur, adeò, vt vitam in egestate traduceret. Tantum valet sæpenumerò quod est opera maleuolorũ hominum, optimorum Regum auribus inculcatum, vt eos à virtute debitis muneribus afficienda, in quo maximè laudis regiæ magnitudo consistit, abducat. Eodem anno Rex leges multas vetustis legibus addidit, & antiqua instituta*

correxit,

correxit, multaq́ue sanxit amplificandis vectigalibus accommodata, summamq́ue diligentiam adhibuit in regendis finibus prædiorum, quæ erant locis religiosis, & peregrinorum, & pauperum ægrotantium vsibus destinata. Per idem ferè tempus Ioannes Siqueira, Regis permissu, in Aethiopiæ regione, quam Gandanabarum appellant, in promontorio nomine Guer arcem extruxit: quam postea, cùm eam tueri minimè posset, Regi tradidit, qui laborem & sumptus illius Regia magnificentia compensauit. At Octobri mense pestifera lues Olysipponem inuasit, multosq́ue mortales absumpsit. qua pestilentia coactus Emmanuel, se Almerinum contulit. Erat eo tempore Arzilæ Franciscus Pereira Pestana, vir nobilis & acer, qui iam multa in re militari facinora egregiæ virtutis ediderat. Is à Ioanne Menesio, qui, vt dictum est, Arzilæ præerat, equites septuaginta obtinuit, quibus stipatus, pagum in monte præcelso & edito situm spoliaret. Nocte igitur egressus, insidias non longe à pago posuit. Vbi diluxit, montani, qui pagum incolebant, greges pecudum & armenta pastum egere. Pestana illos inopinantes aggressus, in fugam compulit, omnesq́ue greges abegit, & cum ea præda domum redire instituit. At Mauri de gentis more sublatis clamoribus, & signo dato, vicinitatem excitârunt. Multi igitur equites conuenêre, Pestanamq́ue celeriter insequuti sunt. Pestana eorum impetum, vt poterat, sustinebat, & sensim se Arzilam recipiebat: & interdum in hostes incitatus equis impetum dabat, vt eorum ferociam frangeret. Cùm verò iam octo millia passuum progressus fuisset, & Arzila quatuor adhuc millibus abesset, & valdè hostium incursu premeretur, suos in collem editum subduxit. Hostes cum suspicarentur insidias post collem latere, substiterunt.

Reli-

Reliquum igitur iter expeditum nostris esse videbatur, vt tutò se reciperent. Erat in eo comitatu eques quidam valde strenuus, nomine Iacobus Viegas, qui magnis vocibus omnes, vt in Mauros incurrerent, incitare cœpit. Agite, inquit, in hostes inuehamur. Impetum, mihi credite, nostrum minimè sustinebunt. Pestana cùm esset natura ferox, iracundia flagrauit, hominemq; asperis verbis accepit. Et inter alia probra, illi cannabeam vestem, qua tunc erat indutus, obiecit: & tamen tam demens eris, inquit, vt tale consilium homini bellandi perito dare audeas? Hîc Viegas ridens, inquit: hæc cannabea vestis, ô Pestana, chalybea tibi confestim apparebit. Hac oratione Pestana incensus ait. Si adeò fortis es, id videre statim cupio. Agite igitur commilitones, in hostes feramur. Itaq; omnes in hostes impetum ferunt, eosque re inopinata perculsos exterrent, atq; tandem fundunt fugantq;: octoginta interficiunt, triginta viuos capiunt. Interim verò dum prælium committitur, Pestana in Viegam oculos conijcit. Ille autem tanta virtute dimicabat, vt ipsi Pestanæ ingentem admirationem commoueret. Itaq; prælio confecto, Pestana ad illum supplex adijt, dixitq;. Vir fortissime, da veniam temeritati, aut, si lubet, me fuste contunde. Merito enim hominem tuæ virtutis ignarum plagis afficies. Hac profectò mente sum, vt si tales sex equites sub signis haberem, minimè dubitarem Constantinopolim ingredi, vt Turcarum imperatori catenas inijcerem. Sic demum læti & benè conuenientes Arzilam cum omni præda, quæ fuit satis magna, reuersi sunt. Interim verò in Lusitania pestis in dies ingrauescebat, quæ cũ Scalabim contagione peruasisset, &, ne inde propter loci propinquitatem in Regiam penetraret, multi metuerent, fuit coactus Rex inde celeriter emigrare. In oppidũ autem se con-

se contulit cis Tagum in edito colle situm, quod Abrãtes appellant. Ibi verò cùm Regina grauida esset, atq; ad pariendum vicina. iij. die mensis Martij anno. M.D. vj. filiũ peperit, quem pater Lodouicum appellauit. In quo quidem Principe fuit summum virtutis, ingenij, & humanitatis, et religionis specimen, tantisq; laudibus excelluit, vt à multis orbis terrarum imperio dignißimus haberetur. Qui tamen quamuis virtutis militaris & imperatoriæ disciplinis egregiè instructus fuisset, & pacis etiam artibus cum magna omnium admiratione floruisset, nulla tamen clarior laus apud illum viguit ardentißimo pietatis studio. Quo quidem adeò flagrabat, vt quanuis in corpore maneret, animo tamen in cælo sæpenumerò versaretur. Eodem anno fuit classis imperio Regis instructa, qua Tristanus Cugna in Indiam nauigaret. Per idem ferme tempus Olysippone tumultus multitudinis furore & amentia concitatus fuit, quo parum abfuit, quin omnes Hebræi, qui, vt dictum est, ad CHRISTI fidem conuersi fuerant, fœdè perirent. Res autem ad hunc modum gesta fuit. Maxima pars ciuium propter pestilentiam aberat. Illis fortè diebus multi è Gallia Belgica & Germania Olysipponem naues cum mercibus appulerãt. Xix. verò die Aprilis non pauci ex ijs, qui in vrbe manserant, in AEdem nomine diui Dominici consecratam, cuius superius mentio facta est, vt rebus diuinis operam darent, conuenêre. Ad sinistrum latus templi est sacellum sanctum, & mira omnium religione celebratum, quod IESV Sacellum appellant. In eo supra aram est imago CHRISTI Crucifixi collocata, in cuius latere vulnus illud aßimulatũ operculum vitreum contegebat. Cùm multi in vulnere illo oculos & mentem defigerent, ex eo splendor emicuit. Conclamant igitur omnes, ingens esse miraculum, cælesteq́ue numen

numen præsentiam suam signis admirãdis ostẽdere. Quidã ex Hebræis illis, qui nõ ita pridem CHRISTO *nomen dederant, maxima voce miraculũ esse negauit. nec enim esse verisimile, vt aridum lignum miraculum ederet. Quanuis autem multi de miraculi veritate dubitarent, non tamen tempus, neq; persona, neq; cõcio erat satis apta, vt quisquam ex illo genere deberet tunc in errore illo, intimis hominum sensibus penitus insito, depellendo operam frustra consumere Multitudo igitur natura præceps, & inconsiderata, & specie quadam religionis attonita, cùm audirẽt hominem Hebræum miraculo fidem derogare, fremere cœpit. ~~Iudæũ perfidum, & sceleratum, religionis~~ proditorem, &* CHRISTI *hostem immanem & importunum appellat, extremoq; supplicio & cruciatu dignißimum. Cùm adhunc modum probra vndiq; multi congererent, exarsit iracundia concio, & impetum in hominem facit, & in capillũ inuolat, & raptat, & vexat, & in forum, quod ante templũ illud est, pertrahit, & crudelißimè necatum dilacerat, ignemq; repentè facit, in quem cadauer illud cõijciat. Ad hunc tumultũ plebs vniuersa confluxit. Ibi monachus quidã orationẽ satis popularem habuit, qua multitudinem ad* CHRISTI *vindictam nimis acriter incitauit. Multitudo satis sponte sua furens, ea oratione vehementius efferata est. Duo verò monachi Crucem sustulerunt, maximisq; vocibus populũ ad cædẽ concitârunt. Et altero quoq; verbo, hæresim, hæresim, dicebant, nefandã vindicate, gentemq; sceleratam extinguite. Galli & Germani qui in nauibus erant, in terram desiliunt, & se ad Lusitanos, qui iam cædem immanem faciebant, adglomerant. Quingentos homines fuisse cõstat illos, à quibus fuit hoc immanißimum facinus institutũ. Ruunt igitur amentia & scelere flagrantes, & ingentem mi-*

ſeriam nimis ferociter inuadunt, multoſque trucidant, & in ignem ſemiuiuos abijciunt. Erant ad eam crudelitatem pyræ ſatis frequentes extructæ eo in loco, vbi primus ille, qui multitudinem offenderat, crematus extiterat. Serui & homines etiam viliſſimi ſummo ſtudio & alacritate materiam vndiquè conuehebant, ne ignis poſſet tanto facinori perficiendo deficere. Mulierum luctus & lamentationes, & virorum implorationes acerbiſſimæ, omniumque miſerabiles eiulatus eiuſmodi erant, vt hoſtes immanes miſericordia frangere poſſent. Illi tamen, qui cædem faciebant, ita humanitatem exuerant, vt nulli neque ſexui neque ætati parcerent, ſed in omnes abſque vllo diſcrimine crudelitatem ſuam exercerent. Et eo quidem die ſupra quingentos homines ex Hebræo genere fuerunt necati, atque combuſti. Sequenti die cùm immanitatis illius rumor latè diſſipatus fuiſſet, homines ex pagis ſcelere & audacia furentes, ſupra mille in vrbem conuenêre, & ſe ad reliquos ſicarios aggregârunt. Itaque cædem inſtaurant. Et quia omnes Hæbræi generis formidine perterriti in domibus ſuis latitabant, fores perfringebant, & in domos irruebant: viros, & mulieres, & virgines immaniſſimè iugulabant: pueros autem infantes ad parietes allidebant, omnes partim enectos, partim ſpirantes pedibus trahebant, vt in ignẽ conijcerent. Multi ſimul conciſi quidem vulneribus, viui tamen eodem igni conſumebantur. Ingens eo iam die ſtupor adeò miſerrimæ gentis ſenſus oppreſſerat, vt ne lamentari quidem cladem illam, & deplorare miſeriam ſuam poſſent. Qui ſe occultabant, quanuis filios, aut parentes ſuos ad ſupplicium abripi viderent, ne lugubri gemitu proderentur, vocem emittere non audebant. Sic autem eos metus exanimauerat, vt viui non multum à mortuorũ ſimili-

ſimilitudine diſtarent. Domus interim diripiebantur. Sicarij aurum, argentum, & precioſam ſuppellectilem coacervabant: Galli prædam in nauibus imponebant, eoq; prædãdi ſtudio factum eſt, ne multo plures eo die occiderentur. Eò autem progreſſus eſt hominum perditorum furor, vt in ædes ſacras abſq; vllo numinis metu inuaderent, & inde pueros, & ſenes, & virgines, quæ ad aras confugerãt, Crucibus, & hominum ſanctorum imaginibus affixas, & CRISTI fidem miſerabiliter implorantes euellerent: quos repentè crudeliſsimè necabant, aut viuos in ignem proijciebant. Multi ſpecie quadam & ſimilitudine cùm Hebræi exiſtimarentur, ſummum vitæ periculum adierunt, & aliqui etiam ob eam cauſam interfecti ſunt: & quidam antequam explorari poſſet, ſibi cum Hebræis nullam eſſe neceſsitudinem, plagis atq; vulneribus deformati fuēre. Multi cũ in inimicos ſuos inciderent, eos Iudæos eſſe dicebant: qui antequam falſum teſtimonium refutare poſſent, ſanguine ſuo inimicorum crudelitatem ſatiabant. Magiſtratus non tantum animi habebant, vt multitudinis furori ſe opponere auderẽt. Multi tamẽ honeſti viri, ad quos Hebræi confugerant, eos ſumma fide tuebantur, & clanculùm è periculo crudeliſsimæ necis educebant, & in tuto collocabant. Eo tamen die ſupra mille ad hunc modum interierunt. Tertia rurſus die ad eandem cædem ſicarij mente prorſus alienata redierunt: ſed neq; quem occiderent reperiebant. Omnes enim fermè, qui ad Hebræum genus pertinebant, aut fuga ſibi ſalutem pepererant, aut in domibus proborum hominũ latitabant. Aliqua tamen cædes facta fuit. Illis tribus diebus circiter duo hominum millia ex Hebræa gente ad vnum modum occiſa ſunt. Cùm tamẽ adueſperaſceret, Arius Syluius, & Aluarus Caſtrenſis, viri adprime nobiles, qui tunc

Regijs iudicium decurijs præerant, cum præsidijs in vrbem se contulerunt. Eorum aduentu furor repressus est. Galli & Germani se confestim in naues cum præda magna recipiunt, datisq; velis in patriam ea qua potuerunt celeritate confugiunt. Emmanuel vbi nūcium de tam insigni facinore percepit, ira nimis acriter exarsit, & continuò Iacobum Almeidam, & Iacobum Lupium, viros primarios, cum summa authoritate Olysipponem misit, qui tantum scelus debito supplicio vindicarent. Magnus hominum numerus extremo supplicio pœnas immanitatis & amentiæ dedit. Monachi verò, qui sublata Cruce hortatores cædis extiterant, sacerdotij primùm dignitate solenni ritu priuati sunt, deinde strangulati, atq; combusti. Qui verò segnes se præbuerunt in furore populari comprimendo, partim honoribus priuati, partim pecunia multati sunt: & ciuitas ipsa multis ornamentis spoliata fuit. Dum hæc in Lusitania gerebantur, Franciscus Almeida cursum in Indiam tenebat. Verùm cū partim aduersa tempestate, partim diuturna malacia impediretur, & tardè admodum nauigaret, Bonæ spei promōtorium commodè flectere nequiuit. Erat enim tunc in illis regionibus ad Austrum pertinentibus hyems, & nostri tempestatibus sæuißimis iactabantur. Nautæ præterea cursus errore decepti, ad Austrum longius, quàm oportebat, delati sunt, vbi dies, propterea quod sol tunc Septentrionalem plagam peragrabat, erant propter illius abscessum breuißimi. Vt autem breuiores multo viderentur, faciebat densa caligo. & imbres immodici, & niues immensæ, quæ nostris intolerandis frigoribus grauißimam molestiam exhibebant. Vigesimo tandem die Iunij promontorium superarūt. Quo facto Almeida classem propius terram dirigere præcepit. Secunda verò die Iulij tempestas atq; procella repentè co-

orta classem maximis fluctibus agitauit. Ea sedata, nostri Australes Aethiopiæ oras præteruecti, in Quiloæ portæ classem constituunt. Almeida misit confestim, qui Regem illius nomine salutarent. At ille sceleris conscientia perturbatus, noctis silentio vrbem deseruit. Mahumetes verò Anconius, cuius antea mentio facta est, in vrbe mansit. Milites, qui reliĉti fuerant, ad Mahumetem confugiunt, vt sub illius ductu nostrorum impetum à mœnibus & vrbe reprimerent. Almeida cùm videret neque Regem ad illum venire, nec ei de ea negligentia satisfacere, suspicatus est, hominem scelestum & impurũ hostilia machinari. Itaq; vrbem oppugnare constituit. Cùm autẽ æstu influente mare iam ædes vrbis attingeret, Almeida quingentos viros acres eduxit. Primã aciem, in qua erant ducenti viri, Laurentio filio satis impigro iuueni attribuit. Alteram aciem, in qua erant trecenti viri, sibi reseruauit. At eo tempore iam Mahumetes etiam metu perterritus ex vrbe diffugerat. ingrediuntur nostri. Cùm verò nemo esset, qui illos aditu prohiberet, Almeida suspicatus est, esse dispositas insidias, vt nostros securitate nimia dispersos, & in spolijs diripiendis occupatos de improuiso adorirentur. Itaque substitit, filioq; præcepit, vt non nisi sensim & explorato incederet, nec ordinem turbari pateretur. Erat in vrbe mira solitudo. Pauci tamen suberant, ijq; tanto animi motu perturbati, vt neque quomodo fugerent, neq; quemadmodum domi consisterent, rationem inire possent Præda ipsius Almeidæ iussu fuit in vnam domum satis amplam congesta, & summa æquitate inter milites distributa: è qua tamen Almeida vnam sibi sagittam reseruauit. Deinde arcem ædificare cõstituit propè littus, in loco ad impetum hostium propulsandum satis opportuno. Interim verò dum arx struitur, ad Mahumetem Anconium, &

ad reliquos ciues nūcium misit, qui diceret, esse quod DEO gratias agerent, quod fuissent optimi atque potentissimi Regis Emmanuelis auspicijs, & singulari benignitate, ex immanis & perfidi tyranni dominatu in libertatem vindicati. Admonebat deinde, vt secum animo reputarent hominis malefici & iniusti fraudes, insidias, & flagitia, iniuriasque grauissimas quas sub illo pertulerant. Tunc autem vice versa fore, vt æquitate singulari gubernarentur, & eorum quilibet ius suum contra perfidi hominis impotentiam & scelus retineret. Se præterea operam daturum, vt Lusitanorum armis muniti, omnium hostium iniurias facillimè propulsarent. Et vt magis id futuram confiderent, se velle Mahumetem, hominem, cuius fidem & probitatem cum regia prudentia coniunctam multis in locis experti fuerant, illis Regem præficere. Venirent igitur, & fœdus cum hominibus amicissimis ferirent, & bonis suis impunè fruerentur. Læti nuncium accipiunt, Mahumetemque equo pulcherrimè insidentem faustis acclamationibus insequuntur. Almeida nomine Regis Emmanuelis illum Regem appellauit, & corona aurea donauit, tributumque illi tolerabile, quod impenderet singulis annis, imposuit. Mahumetes verò fidem suam iurando astrinxit, fore se semper imperio Regis Emmanuelis obsequentem, neque vnquam officio stipendiarij fidelissimi defuturum. Interim dum hæc fiunt, veniunt ad Almeidam nauarchi duo, vnus nomine Gonzalus Paiua, alter Fernandus Bermudius, è Mozambiqúe, quos ille eò miserat, vt explorarent, quo animo insulæ præfectus erga Lusitanum nomen esset: & num literis à nostris in eo cursu in insula relictis sciri posset, quo in statu Indicæ res forent. Nunciant illi, omnia esse apud insulanos pacata, & literas afferunt à

Francisco Albuquercio,& Lupo Suario scriptas,quas apud insulæ præfectum reliquerant, dum in Lusitaniam nauigarent,quibus omnia læta nunciabant. Accidit deinde vt nouus ille Rex Mahumetes Almeidam de more salutaret,& illum suppliciter oraret, vt omnes Arabes qui captiui detinebantur,liberos esse vellet. Id Almeida libentißimè concessit.Deinde Mahumetes cùm illi summas gratias ageret, aliud postulatum multo præclarius interposuit. Mihi quidem, inquit, fuit magnus vsus & amicitia, sancto admodum fœdere constituta,cum Alfudailo Rege, quem tyrannus hic,quem regno expulisti,per insidias interemit. Alfudailus si in vita maneret, ego illi regno cederem. Nec enim is sum,qui vllas regias opes fidei & officio præferendas existimem. Sed quoniam is vita priuatus est, te quantum possum oro & obsecro,vt facias mihi potestatem accersendi illius filium,quem regni hæredem instituam. Filij mihi quidem sunt isto honore, vt mihi videtur, non prorsus indigni. Verùm si filios meos in regni successione liberis defuncti Regis,qui cum coniunctißimè vixi,prætulero,videbor mihi maculam ignominiæ sempiternam subire, quæ non mihi tantùm,sed vniuersæ posteritati meæ sit insigne dedecus allatura. Itaque malo liberis meis fidei & honestatis exemplum,quàm amplißimum patrimonium testamento relinquere. Attulit hoc postulatum magnam admirationem nostris, cùm animaduerterent hominem Mahumetanis disciplinis imbutum, ea fide amicitiam colere, & tanta animi magnitudine regni opes contemnere, vt facilè officium,amico mortuo debitum,caritati filiorum præponeret.Omnes igitur illum certatim laudant, & eo solùm nomine, quòd regnum vellet à filijs suis ad Regis filium transferre,maiore regno dignißimum iudicant. Itaque defuncti Regis filius

lius accersitur, & ab omnibus ciuibus, Almeidæ iussu, fides datur, fore, vt post Mahumetis illius obitum, illum Regium adolescentem Regem habeant. Rebus ad hunc modum ordine constitutis, Almeida Petrum Ferreiram Fogazam arci præfecit: cui omnia, quæ erant illi ad arcis custodiam facienda, diligentissimè præscripsit. Inde verò profectus, intra quatuor dies ad ostium portus Mombazæ peruenit. Ibi præmisit Gonzalum Paiuam, vt portus altitudinem exploraret. Ducebat autem secum Paiua duos magistros Arabes, qui optimè portus ipsius introitum tenebant. Dum Paiua imperata conficit, ad turrim accedit. Qui erant in præsidio, tormentis nauem illius vehementissimè quatiunt. At ille vicissim maioribus tormentis turrim verberare instituit. Accidit autem cùm emissus globus aut tormentariũ puluerem, aut materiam aliquam ad ignem repentè concipiendum aptissimam scintillis incenderet, vt flamma subitò exoriretur, qua præsidiarij milites perterriti, turrim desererent, & fuga se in vrbem reciperent. Hac re gesta, & sinus altitudine penitus explorata, rediјt ad Almeidam Paiua, docetq́; nullum esse à vado periculum. Almeida igitur in portu classem non procul ab vrbe constituit. Inde per vnũ ex magistris Regem admonitũ esse voluit, se non vt bellum faceret, sed vt illius saluti & dignitati prospiceret, ad Mombazæ portum naues statuisse. Eam namq́; Regis Emmanuelis virtutem & benignitatem esse, vt qui illius imperio tenerentur, multo meliore conditione essent, quàm si nullius Regis potentissimi leges accepissent. Si enim nullius imperio astricti essent, fore, vt soli magno cũ periculo hostib. repugnare cogerentur. At in Regis optimi tutela & patrocinio constituti, futurũ, vt facillimè à suis rebus hostiũ iniuriam prohiberent. Præterea non indecorum Regi Mombazensi fore,

ſub Rege illo eſſe, cui magni Reges in Africa, & in India libenter obtemperarent. Quod ſi faceret, ſe illum in loco Regis fideliſsimi & cum Emmanuele fœderati ſemper habiturum, nihilq; omnino prætermiſſurum, quod ad illius dignitatem & incolumitatem pertineret. Secùs enim fieri non poſſe quin eum cogat Regis optimi dominatum pati, vt in illius ditione felicius vitam degat. Hac cum legatione profectus eſt Arabs: quem Mombazenſes in terram deſcendere minimè paſsi ſunt. Si in terram, inquiunt, pedem poſueris, dilacerabere. Abſcede hinc protinus, & Luſitano iſti denuncia, hactenus ei cum fœminis Quiloenſibus, nunc verò cum viris fortiſsimis rem futuram. Quod quidem ſi voluerit experiri, ſentiet continuo, magno ſuo malo claſſem hanc in Mombazenſem portum delatam fuiſſe. Almeida cùm hoc accepiſſet, illa nocte iuſsit Ioannem Nouium cum alio nauarcho aliquem ex incolis illius vrbis arripere, ex quo ſciri poſſet, ecquid Rex deliberatum haberet, aut quibus præſidijs circunſeptus eſſet. Illi magno cum ſilentio in terram deferuntur, & hominem improuiſo corripiunt, ad Almeidamqúe perducunt. Erat autem is ex Regis domeſticis & familiaribus. Is minis exterritus narrat, Regem Mombazenſem, cùm accepiſſet, Quiloam eſſe à noſtris occupatam, præter milites ſuos, quatuor millia militum ex vicinis gentibus mercede conduxiſſe, & alia duo millia expectare. Habere præterea magnam tormentorum vim, & omnibus eſſe rebus inſtructiſsimum, quibus confideret, ſe impetum multò maioris exercitus à mœnibus & vrbe repulſurum. At Almeida nihiloſecius ciuitatem oppugnare conſtituit. Itaque poſtridiè Laurentium filium cum alijs Ducibus præmiſit, vt in terram ſumma celeritate ſe conferrent, & coniectis vndique

dique facibus, eam ciuitatis partem, quæ ad littus pertinebat, incenderent. Factum est hoc ab illis tanta alacritate, vt priusquam hostes obsistere possent, multas ædes flamma corriperet. Multi tamen occurrunt, & in nostros impetum faciunt. Nostri summa contentione resistunt. Fit atrox prælium, in quo ex hostibus septuaginta cæsi sunt. E Lusitanis duo tantùm ceciderunt. Interim flamma vehementius excitata, ciuitatem populabatur, & ciues ancipiti cura distinebat. Nam & cum nostris erat necessariò dimicandum: & ignis, ne omnia incendio vastaret atque conficeret, extinguendus. Tanta interim vis incendij illius extitit, vt nostri ardorem sustinere non possent. Festinanter igitur se se in scaphas & in naues recipiunt. Sequenti die Franciscus Almeida antequam dilucesceret, in terra copias exposuit. Tenebras autem noctis flamma, quæ nondum erat prorsus extincta, dispellebat, ita, vt animaduerti posset, nullos esse iam in littore, qui nostros aditu arcerent. Almeida tamen veritus insidias, noluit ante lucem ciuitatem oppugnare. In aliam verò ciuitatis partem Laurentius Almeida se contulit, quam aggrederetur, vt à patre fuerat imperatum. Murus nullus erat oppositus, qui illorum impetum retardaret. In vias hostibus confertas inuadunt. Erant autem nimis angustæ, & ædes cœnaculis sublatæ. E fenestris, & è tectis (non enim sunt fastigiata, sed ad libellam directa) ingens vis lapidum & iaculorum eos obruebat. Nostri eo incommodo præpediti, cedentes hostes insequi non poterant. Fistulis autem ferreis, & reliquis tormentis vti propter angustias minimè licebat. Quidam è nostris in ædes irrunt, fores & repagula conuellunt: per scalarum gradus ascendunt, & magno

gno cum periculo in tecta frequentes euadunt. Cùm verò ædes ita coniunctæ fuissent, vt tecta continuarentur, illi totam illam ædium contignationem hostibus nudant, & ita liberum transitum ijs, qui relicti fuerant in via, præbent. Hostes interim parietes domus vnius disturbarunt. Ea ruina nostrorum aciem impediuit. Præibat Laurentius Almeida: aciem verò postremam firmabat Ioannes Nouius. Moles autem lapidum alterum ab altero ita disiunxit, vt sibi mutuò opitulari non possent. Hîc rursus è fenestris & è tectis tanta telorum multitudo decidebat, vt nostri in maximo discrimine versarentur. Ita cogũtur iterum nostri ædes alias expugnare, & à primis ædibus ad alias transilire: vbi magna hostium multitudine partim concisa, partim ex summis ædium tectis detrusa, malum quod nostros affligebat, fuit omninò depulsum. Laurentius verò cùm intelligeret, quo in discrimine, qui erant in subsidijs, versarẽtur, regressus est, vt opem illis afferret. Sed iam illi erant periculo perfuncti. Itaque coniunctis copijs in Regiam contendunt. Ibi Petrum Bermudium reperiunt, cui Almeida Regiæ custodiam commiserat. Ab eo autem intellexêre, quanta virtute Franciscus Almeida hostes repulisset, vsque eo, dum in Regiam penetraret, & quo metu perterritus Rex vrbem deseruisset. Laurentius patrem sequitur: qui quidem in via quadam cum confertis hostibus acerrimè dimicabat. Ibi filius impetum in hostes dat. Illi verò terga vertunt, & in densam Syluam, in quam se Rex abdiderat, incredibili celeritate confugiunt. Nostri vbi sese paululum à labore refecerunt, vrbem diripiunt. Præda non magna fuit. Ipsi namq; hostes inde maiorẽ rerum suarũ partem asportauerant. Tela tamẽ & tormẽta varia reperta sunt. In hac expugnatione, vt cõpertũ postea fuit, ceciderunt ex hostibus mille & quingenti

viri.

viri. Capti verò fuerunt supra duo hominum millia. E quibus Almedia ducētos homines primarios, & lectißimas fœminas seruauit: reliquis libertatē concesit. E nostris quinq; desiderati sunt: è quibus vnus fuit Fernandus Decius vir insigni nobilitate, qui in pede venenata sagitta vulnus acceperat. Multi vulnerati fuerunt. Ciuitas Almeidæ iussu fuit rursus incensa. Dum Almeidā hæc negotia morantur, portum subijt Nauarchus alius nomine Vascus Gomezius Abræus, cuius nauis tempestate fuerat à reliqua classe disiuncta. Hinc Melindem versus cursum tenuerunt: sed æstu vehementißimo à cursu deducti sunt, & in sinum delati, qui Melinde viginti quatuor millia passuum distat. In eo reperit Almeida naues duas, quæ etiam fuerāt tempestate disiectæ. Vnius erat nauarchus Lupus Chanoqua, alterius autem Ioannes Homo, vir & corporis, & animi viribus præstantißimus: militaribus tamen artibus, quàm imperatorijs accommodatior. Almeida cùm cuperet Regem inuisere, aduersa tempestate prohibitus, se in classe continuit. Ad illum tamen misit, qui eum nomine illius salutarent, & Regis Emmanuelis munera deferrent. Rex fratrem quendam suū ad Almeidam cum maximo commeatu atq; muneribus legauit, qui diceret, quàm molestè ferebat, se illius aspectu priuari. Hinc profecti, ad insulam Anchediuam peruenêre, decimo tertio die Septembris eiusdem anni, qui fuit. M. D. v. In ea insula fuit literis Gonzali Egidij Barbosæ, quas præcipiebat dari cuiuis Duci, qui primus è Lusitania eò nauem appulisset, admonitus, iam magnam aromatum multitudinem ab eo congestam, qua facile possent multæ naues onerari. Expectari præterea ex Arabia tres naues multis mercibus onustas. Quod si toto mense Septembri in ea insula aliqui è nostris in specula permanerent, fore, vt earum

nulla posset euadere. Hac re comperta, Franciscus Almeida Ioannem Hominem dimisit, qui Cochimi, Cananore, & Coulami, illius aduentum nunciaret, & admoneret regios procuratores, vt, quanta industria possent, onera, quæ in naues erant imponenda, ad aquas exportarent. Lupo verò Chanoquæ & Gonzalo Paiuæ negotium dedit, vt nauibus suis illas regiones diligentissimè perlustrarent, ne naues illæ, quæ expectabantur, effugerent. Ipse verò arcis continuò fundamenta iecit in loco non multum à mari disiuncto, in quo parietinas reperit, crucibus colore nigro & rubro multis in partibus insignitas: quod suspicionem faciebat, fuisse olim insulam illam à Christianis frequentatam. Opus multorum operis intra breue tempus ad magnam fuit altitudinem perductum. Nec enim vti cuiquam vel nobilitatis vel dignitatis excusatione licebat. Interim peruenit Emmanuel Pazagna, quem Almeida antequam Bonæ spei promontorium flecteret, classis parti præfecerat. Cum illo veniebat Antonius Vascius. Gondissaluus Vascius Goes Quiloe manserat: sic enim Almeida præceperat. Lucas Fonseca Mozãbique hyemabat. Lupus Sancius fluctibus oppressus, cum omnibus, qui in eadem erant naui, interierat. Quinq; tantùm viri euaserunt, quos semiuiuos Petrus Barretus in nauem suam recepit. Hi autem erant Nauarchi, quibus Pazagna Almeidæ iussu præfuerat. Ex eodem Pazagna intellexit Almeida, Habraemum tyrannum, qui fuerat per Almeidam regno spoliatus, operam dedisse, vt Rex Mahumetes per insidias interficeretur. Ad id autem facinus patrandum, virum valdè strenuum misisse, qui cùm se per amicitiæ simulationem in Mahumetis familiaritatem insinuâsset, illius brachiũ sica transfixerat. Vulnus autem nõ fuisse mortiferum: proditorem verò cõprehensum sceleris pœnas

nece

nece atq; cruciatu persoluisse. Non multis pòst diebus Chanoqua & Paiua redeunt cum aliquot nauigijs, quæ ceperant, in quibus erant Arabes permulti. Erat etiam inter alias paruas naues Celox Indica, qua vehebatur Lusitanus quidam, à Barboza missus cum literis ad Almeidam, quibus significabat, vnam ex illis tribus nauibus, quas ex Arabia venturas scripserat, iam Calecutium peruenisse, reliquas autem duas expectari. In ea autem naui, quæ iam erat in portu, quatuor homines Venetos ab Aegypti Imperatore, quem Sultanum appellabant, missos fuisse comperit, tormentorum conflandorum artifices, quos ab eo Calecutiensis per literas postulârat. Narrabat præterea, ab eodem Sultano magnam classem contra nostros ædificari: & similiter Calecutij maxima industria bellum comparari. Almeida vbi ea comperit, Chanoquam rursus & Paiuam dimisit, quibus præcepit, vt summa vigilantia mare tenerent, & specularentur, ne reliquæ duæ ex Arabia naues effugerent. Ipse verò triremem magnam, ad quam ædificandam, materiam è Lusitania comportârat, Arabum captiuorum remigio diligenter instruxit: illiq; Ioãnem Serranum præfecit. Duas præterea celoces illi attribuit, quibus mare illud ab hostium incursione prohiberet. Vni ex celocibus præfectus erat Simon Martinus, alteri Iacobus Diazius. Hîc Merlaus Onoris Rex (est autem Onor ciuitas ab Anchediua triginta & duobus millibus passuum distans) ad Almeidam de pace legatos misit. Erat autem Onore Timoia pirata, cuius antea mentio facta est, qui etiam cum Almeida fœdus ferire in animo habebat, & cum Onoris rege de eadem pace consenserat. Hi in fidem recepti fuerunt. Ab ijs didicit Almeida, non procul inde arcem egregiè munitam esse, nomine Zincaturam, quæ ad Dacami regnum pertinebat. Arcis tamen præfectus stipendiarius erat Zabaij,

quem diximus Goam imperio tenere. Onorensis cum Goensi bellum sæpenumerò gerebat. Præcepit Almeida Laurentio filio, vt altitudinem illius portus exploraret. Is cum Ducibus illi attributis ad ostium fluminis, quod secundum arcem fluit, accedens, triginta pedum altitudinem esse comperit: vlterius verò progressus, quinquaginta. Arcem verò conspicit in colle sitam. Milites autem vbi scaphas conspexerunt, in littus properârunt. Erant autem circiter mille egregiè armis instructi. Octo solùm equis vehebantur, è quibus vnus arcis præfectus erat. Nostri pacis signum sustulêre. Quo conspecto præfectus continuò ad Laurentium cõtendit, & cum illo pacem facit. Ad Franciscum verò fructus telluris & munera ad vires militum reficiendas satis largè misit. Deinde intra nouem dies, missis ad Almeidam legatis pacem maiore cum cæremonia confirmauit. Eo verò tempore cùm nondum Almeida ab Anchediua discessisset, conspicati sunt nostri nauem ingentem, quæ equos è Perside ferebat. Nostri scaphas conscendunt, & in nauem incurrunt. Persæ & Arabes, qui in naui erant, metu perterriti, ex parte alia in suæ nauis scapham desiliunt, & in terram confugiunt. Nauis verò impegerat, ita, vt eam nostri remulco trahere non possent. Hîc subitò sæua admodum tempestas coorta est, ita, vt scaphæ Lusitanæ maximo in periculo versarentur. Equi, qui fuerant in naui, erant vndeuiginti, è quibus iam nouem erant scaphis impositi. Nostri fluctibus in terram eijciebantur. Arabes autem telluris illius incolæ vndiq; concurrunt. Nostri ab illis petũt, vt equos tantisper custodiant, dum illi sedata tempestate reuertantur. Arabes equorum curam suscipiunt. Nostri Anchediuam magno cum periculo se receperunt. Postquam tempestas sedata est, redeunt, vt equos traijciant. Aiunt incolæ,

Onoris

Onoris Regem equos habere. Ad illum misit Almeida continuò, qui admoneret, vt pacis fœdera sanctius conseruaret, & equos sibi confestim restitueret. Regis autem responsum id fuit, ex quo posset intelligi, gentem illam nulla fœdera religione, sed vtilitatis præsentis imagine metiri, eamq; sæpenumerò illius animos à cogitatione periculi consequentis abducere. Almeida igitur, Emmanuele Pazagna in arce Anchediuensi cum modico præsidio relicto, Onorem cursu petijt. In ostium verò fluminis, qui ciuitatem alluit, inuectus regionem populari, & naues, quæ erant in statione, inflammare constituit. Arabes qui erant cum nauibus in portu, se perfecturos esse polliciti sunt, vt Onoris Rex Almeidæ satisfaceret. Ea promissio vnum diem Almeidam morata fuit. Interim omnes vrbis incolæ in proximos montes cum bonis, quæ potuêre, nocte commigrârunt. Rex etiam eò se contulerat. Hîc Almeida filium misit, vt continuò naues omnes, quæ erant in ea statione, incenderet. Rex (nec enim erant montes valdè disiuncti) cùm animaduerteret naues omnes in vltimum esse discrimen adductas, quatuor millia hominum armatorum subsidio misit. Ignis verò partim in naues, partim in vrbem coniectus, magnoperè sæuiebat. Almeida nè posset ignis hostium opera restingui, filio præcepit, vt eos, qui suppetias afferebant, aggrederetur. Hostes erant eo ordine instructi, vt facilè pelli non possent. Cetrati namq; primum agmen ducebant. Sagittarij eorum cetris protecti, nostros tutò vulnerabant. Prælium anceps esse videbatur. Tandem nostri impreßione facta, eos in fugā conijciunt. Almeida cùm Lusitanos cerneret auidius insequentes, receptui signum dedit. Hostes cùm suspicati fuissent, nostros timore in classem redire velle, conglobati rursus in illos impetum dederunt. Nostri eo ordine sese receperunt,

vt tumultus nullus fieret. In ea pugna multi ex hostibus ceciderunt: quatuordecim naues incensæ sunt, & vrbs propemodum vniuersa mirabili incendio conflagrauit. Vnus autem tantùm è nostris occubuit. Almeida in pollice manus dexteræ vulnus accepit. Rex confestim per legatos pacem & veniam postulauit. Almeida respondit, sibi tunc non esse otium ad firmandum fœdus, sed breui filium missurum, vt id firmioribus conditionibus sanciret. Hac re gesta, Cananorem se contulit. Dum hæc geruntur, Ioannes Homo, vt fuerat ab Almeida missus, de illius aduentu & imperio vbicunque necesse fuit, omnibus nunciauit. Deinde Coulamū versus ex Antonio Sala, qui erat Regius procurator, intellexit, nauibus Regijs Arabum importunitate onus aromatum, quod debebatur ex fœdere, denegari. Erant enim in portu triginta, & quatuor Saracenorum naues, qui tantum poterant, vt vellent in omnes eorum naues tantum onus imponi, quantum illis libuisset, antè, quàm Lusitanæ naues onus vllum acciperent: quanuis fœdere cautum esset, vt nullum aromatum pondus Saracenis daretur, antequam Lusitanorum naues expletæ fuissent. Hîc Ioannes Homo, vt erat natura ferox, & nunquam vllum in vita periculum formidaret, Saracenos velis & gubernaculis spoliauit, eáque omnia Antonio Salæ tradidit. Nunc demum, inquit, tutò naues onerabis. Nec enim naues & gubernacula perfidis istis hominibus vllo modo restitues, antequam nostræ naues iustum onus accipiant. Antonius Sala ita se facturum promisit. Inde profectus Ioannes Homo, duas Saracenorum naues in cursu cepit. Saracenos deinde in nauis vtriusque sentina arctißimè colligatos inclusit: singulis autem nauibus è naui sua ternos nautas imposuit. Plures enim non poterat: & ventus erat secundus, ita, vt illis tātùm

ternis

ternis nautis eas facillimè cursum retenturas suspicaretur. Iam erat in Almeidæ conspectu, & portum intrare incipiebat, cùm subitò Saraceni, qui erant in vna ex duabus illis nauibus, se vinculis improuiso expediunt, & Lusitanos nautas obtruncant, & commutata velificatione, se è nostrorum conspectu proripiunt. Tulit hunc casum Almeida permolestè, Ioannemq; Hominem indignum iudicauit, qui Ducis aliquando munere & officio fungeretur. Sed multorum tunc precibus impeditus, nauis præfectura eum minimè priuare potuit. Antè quàm verò indè discederet, consilio Gonzali Egydij Barbosæ arcem ædificare constituit. Admonuit enim illum de Saracenorum perfidia, qui tam multis insidijs Lusitanos pellebant, vt Rex Cananoris, etiam si vellet à nostris pestem auertere, non posset. Ibi igitur tandiu permanere constituit, quandiu arcem, quam cupiebat, extrueret. Ibi accepit Regis Narsinguæ legatum aduenisse, vt eum Regis sui nomine salutaret. De qua legatione antè, quàm aliquid dicamus, operæpretium erit de regni Narsinguensis situ et amplitudine pauca dicere. Regnū hoc est in ea Indiæ parte citra Gāgem, quæ spectat ad orientē Solē. Pertinet etiam ad Occidentem, & est à parte mediterranea cū regionibus, quæ sunt Goæ coniunctæ, finitimum. Cum hominibus autem, qui eas incolunt, continenter bella gerit. Regio est latißima, multis vrbibus culta: multis fluminibus alluitur. Est valdè fertilis & opima: piscatu, venatu, & aucupio, multisqúe pecorum & armentorum gregibus abundat. Homines superstitione dirißima cōflictantur: vnū tamen summum Deum esse confitentur, penes quem aiunt esse summam rerum omnium potestatem. Templa profusis sumptibus ædificant, quæ tamen, vt alia Indiæ templa, monstrorum atque prodigiorum simulacra contegunt,
quibus

quibus diuinos honores habent. Brachmanæ tam viri, quàm mulieres sacris præsunt, et in summo apud illos honore sunt. Est aliud genus hominum, quod valdè sanctum habetur. Hi Baneanes appellantur. Lapidem oui magnitudine pertusum, è cuius foramine tria fila prodeunt, è collo appensum gestant. Huius lapidis significatione summum eorum numen contineri prædicant, & ea de causa maximo honore ab omnibus afficiuntur. Lapis tanta religione cultus, Tambarane nominatur. A carnibus & piscibus abstinent. Semel in vita vxorem ducunt. Illis defunctis, vxores prope illorũ cadauera viuæ sepeliuntur. Reliquæ, quæ aliȷs hominibus nubunt, post virorum mortem viuæ in rogum cum magno suorum comitatu, & multis cantibus atque laudibus inferuntur. Septimo quoq; die ferias agitant. Hic dies est, qui Veneris apud nos appellari solet. Præter hunc diem, multos Anno vertente dies cantibus, & sacris, & statis cæremoniȷs, insita gentis religione celebrant. Credunt animum immortalem esse, et post hanc vitam præmia bonis, improbis autem supplicia esse iudicio diuino constituta. Sunt colorati, & eleganter exculti, & amoribus dediti, quorum gratia inter se digladiari solent. Qui alium ad singulare certamen vocat, à Rege campum, in quo cum aduersario congredi illi tutò liceat, exposcit. Si de illius virtute opinio habetur, Rex illum spectat. Victorem aurea catenula donat, quam is, qui victoriam obtinuit, tueri perpetuò debet. aliter enim parti decoris nomen & gloriam amittet. Licet enim ei, qui velit, armis cum eo de catenulæ illius merito & dignitate certare. Catenula namq; victorem sequitur, & ei detrahitur, qui ab alio superatus extitit. Neque milites tantùm, verùm & artifices de artificiȷ præstantia armis inter se disceptant. Maxima huius regni ciuitas Bisnaga nominatur. Ambitus

illius supra quatuor millia passuum continet, multis muris cingitur, habet multas ædes amplas, & templa valdè magnifica, & est hominũ ingenti multitudine referta. Mercibus quamplurimis ex omnibus partibus mirum in modum cumulata est. Mercatores, qui equos è Perside aut Arabia nauibus vehunt, portoria minimè soluunt. Reliqui portoria pendunt. Equos omnes Rex à mercatoribus emit: inde eos, quos vult, sibi retinet, reliquos vel pretio, vel gratuitò distribuit. Regia est amplißima, maximisq; sumptibus ædificata: hortus habet amœnißimos, & piscinas, in quibus sunt pisces innumerabiles. Rex multorum militum præsidio circunseptus incedit, & maxima veneratione atq; adeò superstitione à suis colitur. Illius mensa conquisitißimis cibis instruitur: corpus illius vnguentis nitescit, & gemmis & auro perpetuò fulgens conspicitur. Vnam præcipuè vxorem, quã præter cæteras eximiam habeat, minimè ducit. Maximum tamen concubinarum numerum habet, quæ è Principum genere deliguntur. Cùm Rex moritur, pyra è lignis odoratißimis incenditur, in quam regium cadauer infertur. Ibi concubinæ omnes, & omnes illius familiares, & quicunque illi ministrauerant, aut magnum apud illum nomen obtinuerant, in rogum similiter inferuntur. Tanto autem studio, vt crementur, ad rogum accelerant, vt appareat eos in ea mortis, qua Regem suum prosequuntur, societate summum decus arbitrari. Colitur à Narsingua regibus æquabile ius. Mercatores ab omni iniuria tutos & incolumes præstant: sunt plurimi sub illo Dynastæ. In eos tamen, si maleficium inferunt alicui, vel cæde vel fustibus animaduertunt, ita vt nemo queat sibi propter magnas opes impunitatem polliceri. Reges ipsi maximos thesauros coaceruant, & eos, qui à maioribus illis relicti sunt, attingere nisi cùm extrema

necessitas vrget, nefas existimant. Itaque auri, argenti, gemmarum maximos aceruos possident. Ex illis præcipuè gemmis, quos Adamantes appellant, qui in ea regione excidi solent ingentis magnitudinis & ponderis, in thesauros congerunt. Multos milites alunt, quibus equos attribuunt, singulis diebus è Regia cibi & illis & equis assignati sunt. Eis, qui semel apud illum sacramento dicunt, absque Regis iussu nullo modo è regni finibus emigrare licet. Pedites habet innumerabiles. Multa alia de moribus Narsinguæ, de Regis opulentia de luxu illius & magnificentia dici possunt, quæ, nè simus longiores, quàm instituta ratio postulat, omittimus. Rex qui eo tempore imperium tenebat, fama earum rerum, quas nostri in India gesserant, commotus, cum Prætore amicitiam iungere, fœdusqúe ferire constituit. Itaque legatum ad Almeidam misit cum literis & muneribus quæ nomine illius ad Emmanuelē deferenda curaret. Fuit legatus ab Almeida satis honorificè receptus. Legatus, postquam Almeida literas legit (eæ autem non aliud, quàm vt legato crederet, admonebant) legationem suam exposuit. Legationis sententia hæc in summa fuit. Narsinguæ Regem summo studio & cupiditate fœderis cum Rege Emmanuele sanciendi flagrare. Famam namqúe virtutum admirabilium quibus Emmanuel ornatus erat, illi acres stimulos admouisse, adeò, vt nihil ardentius expeteret, quàm Principi tam præclaris artibus prædito amore summo coniungi. Se verò huius famæ testimonium non aliud desiderare, quā admiranda facinora, quæ Lusitani in India paucis illis annis ediderant. Nec enim fieri posse in animum inducebat, quin Rex, qui tam fortibus hominibus imperabat, esset singulari, atque propè diuina virtute præcellens, atq; valdè dignus, quem omnes orbis terrarum

rum

rum Reges certatim amarent, & omnia gratia illius cuperent. Proindè se libentißimè omnia, quæ posset, pro illius dignitate perfecturum: neque commissurum, vt ab aliquo Rege alio amoris & studij magnitudine erga Regem Emmanuelem vinceretur. Quod si connubij ius haud aspernaretur, se libentißimè despōsurum filiam virginem, quam habebat excellenti specie & pulchritudine, cum dote summa, Ioanni Regis ipsius Emmanuelis filio, vt amicitia nuptijs eiusmodi sanctius firmaretur. Hæc quidem legatio continebat. Attulit præterea à Rege suo torques duos gemmis clarißimis distinctos, & annulos similiter cum gemmis ingentis pretij, & vestes aureas & sericas: quæ volebat vt ad Emmanuelem, vbi primùm nauigandi tempus esset, mitterentur. Hanc legationem Almeida lætus accepit, legatumqúe multis muneribus affecit, Regisqúe nomine, Narsinguæ Regi honorificis admodum verbis rescripsit, fidemq; dedit, se munera illius Emmanueli missurum, operamqúe daturum, vt intelligeret, vix aliquem reperiri, qui meliore animo se se ad amicitiam illius applicuisset. Vbi Narsinguæ legatum dimisit, in terram scaphis inuectus est. Ibiqúe prope littus in palmeto quodam tabernaculum collocari præcepit. Quo in loco Rex Cananoris illum inuisit. Ibi verò multis sermonibus vltrò citroqúe satis amanter habitis, Almeida à Rege postulauit, vt illi faceret potestatem arcem ædificandi, quæ non solùm nostros à Saracenorum importunitate defenderet, verùm & ipsi locum contra hostiles impetus & incursiones tutiorem efficeret. Satisfecit illius postulato Rex, & arx ædificari tanta diligētia cœpit, vt intra paucos dies ad summā altitudinē perueniret. Egydius namq; Barboza iam pridē illius fundamēta iecerat. Nō tamē arcē, sed domū amplā se ædificare simulabat, in qua laxius habitaret.

Timebat enim, ne ei plurimum nomen arcis in principio noceret, antè quàm Almeida id in magni beneficij loco, postquam tempus maturius esset, à Rege postularet. Arx Sancti Angeli nomen obtinuit. Lupus Brittius præfectus illius extitit, cui centum & quinquaginta Lusitani milites attributi sunt. Dum hæc fiunt, fuit Almeidæ nuntius allatus de nece Antonij Salæ, qui, vt diximus, Coulami Regis Emmanuelis negocia gerebat. Postquam enim Ioannes Homo magis intrepidè, quàm prudenter Saracenis gubernacula & vela detraxit, eaq; omnia Antonio Salæ asseruãda commisit, tantisper dum Regis Emmanuelis naues iustum onus ac ciperent, ipse profectus est, vt ad Almeidam contenderet. Interim verò Saraceni ea contumelia lacessiti, multo acrius odium, iamdiu in Lusitanos conceptum, exprompserunt. Quod vt facilius efficerẽt, ad facinoris societatem vrbis ciues incitabant. Expectate, dicebant illi, dum homines ambitione & temeritate præcipites, postquam maiores opes habuerint, vestræ libertati faueant, & fidem, quam dederunt, religione summa tueantur. Videtis homines paucissimos, ab omni suorum auxilio disiunctos, audere tãtum facinus, vt in ciuitate vestra, atque adeò in oculis vestris, nos homines vobiscum antiquo fœdere & societate coniunctos velis & gubernaculis spoliârint, & mercatores ingenuos, è quibus tantum emolumentum quotannis accipitis, indignissima contumelia vexarint, & quasi iam sint in huius regni dominatione constituti, vestra patientia ad tyrannidem abusi fuerint? Quid enim aliud egerunt, cùm hanc tam insignẽ iniuriam nobis intulerunt, quàm vt nos omnes contemnerent, & ipsi se se pro dominis admodum insolenter ostentarent? Id enim tam pauci numero in alieno solo, & in excellentis Principis regione, & in maxima ciuium frequẽntia

tia fecerunt, quod Rex ipse ciuiū dominus, vt faceret, nunquam in animum sibi conditionibus vllis induxisset. Quare contumelia hæc non nobis, sed vobis ab hominibus audacissimis illata est: qui nunc non id agunt, vt nobis molesti sint, sed vt vestram patientiam tentent: & si id dedecus inultum patimini, vobis non libertatem modò, sed etiam fortunas eripiant. His vocibus gentem ad facinus incendunt, & in Salam impetum faciunt. Ille verò cum duodecim Lusitanis (non enim plures erant) in Fanum confugit Sanctissimæ VIRGINI dicatum. Ibi tunc acri animo ad resistendum se parant, tantoq; animo furorem hostium repellunt, vt perrumpi non facilè possent. Hostes cùm cernerent, se non posse sine suorum cæde Fanum oppugnare, ligna circundant, & ignem subijciunt: atq; ita omnes Lusitani, qui erant in Fano, combusti sunt. Erat in portu Petrus Raphael, qui socijs opem afferre in re tam præcipiti & inopinata nequiuit. Qui tamen in cædis illius vindictam, quinque naues hostium, qui in anchoris consistebant, incendit: deinde Cochimum versus cursum tenuit, vbi iam Almeidam reperit, & ea, quæ acciderant, illi narrauit. Almeida sine vlla cunctatione filium iußit, vt Coulamum versus cum classe, quantum fieri posset, acceleraret, & in omnes naues, quas in portu inueniret, ignem conijceret. Factum est hoc tanta celeritate, vt priusquam id Saracenorum aliquis suspicari potuisset, Lusitanæ naues se in conspectum darent, & viginti & septem hostiū naues incenderent. Ioannes tamen Homo, in temeritatis illius pœnam, nauis præfectura ab Almeida priuatus est. His rebus gestis, Almeida in terram delatus, atque à Cochimi Rege honorificè admodùm salutatus fuit. Eo autem tempore Rex ille, qui pro seruanda nostris fide tantum salutis & imperij periculum adierat, minimè regnabat. Religionis

enim gratia se regno abdicârat, & in fanum quoddam apud illos valdè sanctum, vt sacris vacaret, se contulerat. Regnum verò Nambeadaræ sororis filio, ad quem regnum gentis more veniebat, voluntate sua reliquerat. Almeida igitur cùm existimaret esse superuacaneum, ad Regem, qui præ se tulerat, & regnum & omnes regias opes pro nihilo putare, munus aliquod deferre, ea munera iuueni Regi deferenda esse statuit, quæ erant auunculi fidei & amicitiæ debita. Decreuit enim, vt ad eum, ad quem regni patrimonium venerat, præmium etiam virtutis & constantiæ, quasi quædam hæreditas valdè legitima perueniret. Itaque tabulatum altitudine modica constitui iußit, peristromatis maximi pretij & tapetibus instratum. Ibi verò Regem, vt ab omnibus conspici posset, in sella collocauit, orationemqúe habuit, quæ illius animum spe multò felicioris conditionis erigeret. Dixit enim, Regem Emmanuelem pro meritis excellentibus, & singulari fide Trimumparæ Regis, illum semper ornatißimum cupere, & socium & amicum non appellare tantùm, sed etiam habere velle. Et quando Trimumpara fuisset eo animo, vt omnia viuens abiecisset, quæ reliqui mortales maximi faciebant, omnia iure ad eum, qui in locum illius successerat, esse transferenda. Quocirca se nomine Regis Emmanuelis Nambeadaram corona aurea donare. Præterea fidem dedit, illum in Regis Emmanuelis patrocinio semper futurum, è cuius manu regnum tunc sibi & hæredibus suis accipiebat: eumq; Calecutiensis Regis imperio atq; dominatu liberabat: fidemq; suam astringebat, fore, vt ab illo omnium hostium impetum propulsaret. Præterea faciebat illi potestatem æris, auri, & argenti conflandi, cudendi, & feriendi: & vt esset semper immunis, eoq; iure regnum poßideret, quo optimo quisquã

Rex

Rex maximus opes suas tueri potuisset. Rex summas egit Regi Emmanueli gratias, fidemq; dedit, se semper in potestate illius futurum, nullamqúe dimicationem pro illius amplitudine recusaturum. Almeida verò coronam auream, quam manu tenebat, capiti illius imposuit. Hanc orationem tubarum concentus consequuti sunt, & Rex corona & alijs præterea muneribus, quæ acceperat, lætus domum rediijt. Almeida onerandis octo nauibus, quæ erant in Lusitaniam continuò reuersuræ, strenuam operam nauauit. Nauarchi inde profecti, cursum suum tenuerunt, quo tandem Kalendis Februarij anno M.D.vj. in terram incognitam delati sunt, latißimam, multisq; syluis densißimis vestitam, & pecoribus abundantem. Conspiciunt deinde decem lintres, quibus homines colorati, capillo crispo, nudo corpore, cum arcubus & sagittis vehebantur. Hi in nauem, cuius Fernandus Suarius nauarchus erat, feruntur. Quinque & viginti ex illis nauem conscendunt. Fuerunt libenter admißi, & cibis liberaliter inuitati atque vestiti. Sermonis sonus erat ignotus. Nutibus mentis sensa proferebant. Discedunt illi læti, vt apparebat: sed vbi paululum se à naui remouerunt, hospitij mercedem sagittis soluere constituũt. Nostri tormentis eos propellũt. Fernandus Suarius cum videret alios propè nauẽ, cuius nauarchus Rodericus Freirius appellabatur, eum admonuit (nec enim naues inter se valdè distabant) vt aliquos interciperet. Fuerũt viginti & octo capti. Inde secundum oras illas nauigantes, incidunt in flumen, vbi aquationẽ fecerunt. Quo in loco incolæ manu comparata in illos impetum tulerunt. Nostri se in scapham receperunt, & hostes è nauibus tormentis acerrimè vulnerarũt: qui partim interfecti, partim in fugam conuersi sunt. His

signis Lusitani experti sunt, gentem illius oræ minimè hospitalem esse. Atque primùm insulam esse minimè putabant. Postquam omnes illius oras prætervecti, promontoria extrema transmisêre, tunc liquido perspici potuit, eam insulam esse, quæ nominabatur olim Madagascar. Nostri insulam Sancti Laurentij nominant. Ea verò est illi regioni opposita, quam appellant AEgesimbam, & ad ortum Solis sita est. Claßis Olysipponis portum subijt vigesimo quarto die Maij, anno M. D. VI. *Interim in ea AEthiopiæ parte, quam Zofalam nominant (ea autem AEgesimbæ pars est) hæc acciderunt. Anno* M. D. V. *Rex Emmanuel, postquam Franciscus Almeida Olysippone profectus est, aliam classem instruendam curauit. cuius præfecturam Francisco Gnaiæ attribuit. ea sex naues continebat. E nauarchis autem vnus, nominē Ioannes Lacteus, dum oram AEthiopiæ legeret, & hamato telo piscem transfigere vellet, in mare demersus, nusquam comparuit. Alius autem nauarchus dum in terram, vt carnes naui pararet, paulò audacius ingrederetur, ab incolis cum multis, qui illum sectabantur, occisus est. In vtriusque locum alij substituti sunt. Hinc profecti, dum ad promontorium Bonæ spei cursum dirigunt, tanto interuallo ad Austrum deflexere, vt illis aqua conglaciaret, & ipsi niue & pruina torperent, nimioq; frigore distenti, vix se loco mouere possent. Tandem ad Septentrionem promontorio superato delati, ad oram Zofalæ naues constituunt. Gnaia cum quatuor minoribus nauibus (duæ namqúe maiores portum intrare non poterant) in intimum Zofalæ sinum penetrauit. Regioni illi vir annos natus septuaginta, qui tunc cæcus erat, sed in re militari, antequam in morbum illum incidisset, magnum sibi decus pepererat, imperabat.*

Oppi-

Oppidum non erat valdè magnum, nec ædes magnificæ, instratæ tamen bombycinis periſtromatis, & denſis vepribus circumuallatæ. Erat autem huic Regi nomen Zuſe, qui Gnaiam valdè comiter atq; benignè ſuſcepit, illiq; fidem dedit, ſe omnia Regis Emmanuelis cauſa libentiſsimè facturum. Erat autem multis militibus circũſeptus. Hi erant Saraceni colorati, vmbilico tenus nudi, gladijs cũ manubrijs eburneis accincti, reliquum corpus pannis ſericis & goſsipinis amiciebant: capita circunductis bombycinarum & goſsipinarum veſtium ſpiris valdè implexis, & circunplicatis ornabant. Ibi poſt multa beneuolentiæ ſigna, petijt à Rege Gnaia, vt faceret ſibi poteſtatem, quod ſperabat ipſi Regi feliciter euenturum, arcis ædificandæ. Rex id ſumma facilitate conceſsit. Poſtquam autem Gnaia ab illo digreſſus eſt, Saracenus quidam natione AEthiops, qui plurimum apud Regem poterat, Acotes nomine, cum Gnaia amicitiam firmauit, illumq; de regionis illius natura, et de moribus gẽtis admonuit. Gnaia continuò arcem ædificauit, & tam diligenter operi inſtitit, vt intra paucos menſes illud ad iuſtam altitudinem perduceret. Deinde à ſe alios partim in Indiam, partim Quiloam dimiſit, & ipſe cum illis copijs, quæ ſibi viſæ ſunt, in arce remanſit: ad quam perficiendam, indigenæ etiam ſtrenuam operam nauabant. Id cùm Saraceni permulti indignè tuliſſent, ad Regem adeunt, eumqúe monent, vt hominum maleficiorum inſidias præcaueat. Amicitiam ab illis ſimulari, perniciem verò & exitium interim illius rebus intendi. In quem finem, inquiunt, arcem in ſedibus tuis excitant, niſi vt potentiores effecti, te hinc exturbent, omnibusq; te opibus atque fortunis expolient? An non his fraudibus Quiloæ Regem expulerunt? An non in India multos Principes per ſummum ſcelus bonis euerterunt?

An non vbicunque pedem ponunt, fraudis & latrociniꝭ impressa vestigia relinquunt? Si sapis igitur, eos antè, quàm vires colligant, opprime, ne postea frustra pestem à te, ciuibus tuis auertere coneris. His sermonibus stimulatus Regulus ille, manum secreto comparat, & diem facinori præstituit. Fuit huius sceleris indiciū per Acotem Gnaiæ delatū. Gnaia vt cōueniebat, ad hostes acerrimè propulsandos se parauit. Hostes, vt erat constitutum, in arcem impetu feruntur, tela ignîta coniꝭciunt, & quibus possunt machinis, muros oppugnant. Acotes verò cum cētum hominibus, vt nostris subsidio occurrat, in arcem ingreditur. Fuit acre prælium. Hostes tandem telis atq; tormentis repellūtur: & cùm se in fugam darent, nostri eos insequuntur, nec vllo modo patiuntur, vt illi se à timore & trepidatione reficiant. Itaq; in illorum tergis inhærentes, eos vsq; in oppidum, in quo Regulus domicilium habebat, persequi contendunt, et in Regiam denīq; vadunt. Regulus in cubile suum se receperat: ibi cùm nostri vestigiꝭs illius insisterent, is quanuis & senex, & oculis orbatus esset, in extremo tamen vitæ discrimine animum minimè demisit. sed iacula contra nostros intorsit. Vix fieri poterat, vt telum aliquod frustra, eo quòd nostri valdè conferti essent, accideret. Itaq; aliquot Lusitanos homines iaculis emissis vulnerauit, inter quos ipse Gnaia fuit, cuius ceruicem iaculo sauciauit. Quod cùm Emmanuel Fernandus, qui Regis Emmanuelis in ea regione negotia gerebat, animaduerteret, in Regulum inuasit, & caput illi continuò præcidit. Occiso Rege præcepit Gnaia nostris, vt à maleficio abstinerent, & vniuersæ multitudini parceretur. Voluit enim ea significatione clementiæ incolas ad se allicere, vt qui virtutis documenta perspexerant, humanitatis etiam lumen in perditis rebus experirentur. Hac re gesta Gnaiæ

visum

visum est, reipublicæ illius statum collocare, & præmio etiam digno Acotem, qui strenuam operam in eo tumultu nauârat, afficere. Illum igitur Regis Emmanuelis nomine Regem creauit, & ciues, vt illi libenter obtemperarent, effecit. Acotes fidem dedit, se perpetuò quæcunque Rex Emmanuel, & Duces illius ei præscriberent, esse facturum. Interim cùm cælũ illius regionis esset nostris infestum, & propter palustres humores ardentissimis Solibus excitatos, corpora multorum inficeret, accidit, vt Lusitanorum corpora summus languor occuparet, & multi decumberent, & tetra lue atque tabe confecti morirentur: ipséq; Gnaia eodem morbo sublatus est. In cuius locum fuit Emmanuel Fernandus omnium consensu substitutus. Eo autem tempore Almeida ex Cidebarbuto, & Emmanuele Coresma nauarchis, qui in Indiam missi ab Emmanuele fuerant, intellexit, Petrum Gnaiam morbo extinctum esse: & præterea in vrbe Quiloensi tumultuari, propter necem Mahumeti Regi per summum scelus illatam. Illum namqúe Rex Tirendicundus, qui erat cognatus Abrahemi, insidijs occiderat. Hæc illi, cùm oram illius regionis legerent, vt fuerant ab Emmanuele iussi (volebat enim Rex intelligere, an Franciscus Albuquercius, & Petrus Mendoza, qui perierant, in aliquam illius regionis oram euasissent) in cursu cognouerant. Almeida continuò Nonium Vascium Pereiram in Zofalam misit, qui arci præesset, & in cursu Quiloam motibus propter necem Regis agitatam constitueret, & in auctores etiam cædis, si fieri posset, animaduerteret. Hoc in loco non erit abs re, de regionis huius situ pauca dicere. Constat iam inde ab Homeri temporibus, eam Africæ partem, quam Græci Aethiopiam appellãt, in duas partes esse

tes esse distinctam. Vna namq; , vt ipse Homerus auctor est, ad occasum Solis, altera ad ortum pertinet: & vtriusque partis regiones vltimæ, quæ ad Austrum longißimo tractu protenduntur, Oceano terminantur. Occidentalis AEthiopia cum ea Africæ parte, quæ Gaditano freto definitur, cõtinens est, atq; in Austrum inde continuata distẽditur, vsq; eo, dum quinq; tantùm fermè gradibus ab æquinoctiali regione distet. atque deinde in ortum Solis inflectitur, & ad principium promontorij Bonæ spei maximo spatio dilatatur. Inde verò rursus in Austrum tãta longitudine procurrit, vt æquinoctium superet, & Austrum versus, circiter gradus triginta & quinq; ab æquinoctiali plaga dißideat. Inde ad ortum Solis extenta, ad æquinoctialem rursus abducitur, & Septentriones respicit, donec tandem in sinum Arabicum atq; in promontorium Prasum perueniat. Ibi Arabiam ab ortu solis spectat. Intimus autem ille sinus Heroum ciuitate definitur. Continet autem AEthiopia supra dimidiam Africæ totius partem. Regio partim est fertilis, & multis frugibus, & armentis, & pecoribus abundat, & quamplurimis fluminibus alluitur: partim deserta & inculta, & rerum omnium asperitate vastata. Est etiam in illa non solùm maxima linguarum, sed etiam morum dißimilitudo. Nam quidam sunt mites, & commodi, & ad omnem rationem humanitatis propensi. Alij verò sunt moribus immanibus efferati. Ea verò pars AEthiopiæ, quæ spectat ad Solis ortum, à promontorij illius maximi flexu incipit, & deinde ad AEthiopiam, quæ supra AEgyptum est, post varios sinus & flexus extenditur. Continet autem AEthiopia elephantos quamplurimos, è quibus magnam vim eboris mercatores inde in multas alias orbis terrarum regiones important. Abundat multis auri, & æris, & argenti venis,

alijsq;

liiſqúe rebus innumerabilibus, plurimis in locis opulenta
ſt. Calores tamen noſtris hominibus infeſtiſsimi, & febres
nortiferæ eos his commodis omnibus arcent, terroribuſqúe
nortis obiectis impediunt, quò minus multas ex AEthiopia
tilitates excipiant. Quanquam tantas plerunq; vires ha-
et auaritia, vt mentes hominum à cogitatione mortis, qua
ihil videtur eſſe terribilius, frequenter abducat. In hac au-
em Aethiopiæ parte, quæ eſt vltra promōtorium Bonæ ſpei,
quæ Auſtrali Oceano terminatur, eſt regnum latiſsimum,
quod Benomotapa nominatur, cui, antè, quàm Luſitani eas
ras perluſtrarent, omnes illius oræ Reges ſine recuſatione
arebant. Eſt autem auro, ſupra quam quiſquam exiſtima-
e poteſt, ditiſsimum. Nam è fluuiis etiam atque lacubus e-
uitur. Multiqúe Reges Regi Benomotapæ auri tributum
uotannis impendunt. Gens ſimulacra minimè colit: vnum
DEVM cæli & terræ conditorem confitetur. Cultus & ve-
titus non eſt cultui, quo reliqui AEthiopes vtuntur, abſimi-
is. Regem incredibili ſuperſtitione venerantur. Rex duo re-
iæ maieſtatis inſignia geſtat. Vnum eſt, paruus quidam li-
o cum eburneo manubrio. Alterum iaculis duobus haud i-
a magnis continetur. Ligone ſubditos ad terræ culturam
dhortatur, ne propter ignauiam atque deſidiam terram
eſerant, & fame coacti latrocinentur. Vno verò ex iacu-
is ſignificat, ſe ſcelerum vindicem futurum, altero vim ex-
ernam ab hoſtibus armis atque virtute repreſſurum. Re-
um filii, quos habet ſtipendiarios, apud illum nutriuntur,
um vt ea educatione Regem debita fide & amore proſe-
qui ſtudeant, tum vt illis obſidibus Rex eorum parentes in
fficio & fide contineat. Eſt maximo ſemper exercitu con-
tipatus, quanuis ſumma pax & otium cum omnibus finiti-
nis nationibus ſit illi firmo fœdere conſtitutum. Tunc enim
cenſet,

cẽſet, ſibi nullũ à bello fore periculũ, cùm in pace bellũ ſemper Regum fortunis impendere ſuſpicatus fuerit. Singulis annis mittit ex ſuis domeſticis & familiaribus, qui ignem nouum Principibus & Regibus, qui in illius ditione ſunt, nomine ipſius Regis impertiat, atque indę reliquis hominibus diſtribuatur. Quod quidem ad hunc modum fit. Vbi legatus ad domum cuiuſuis Principis accedit, ignis extinguitur. Deinde rurſus à legato nouus ignis excitatur: tunc omnes eò commeant, vt ignem inde in domos ſuas inferant. Hoc qui facere recuſat, proditor atque rebellis exiſtimatur. & tanquam maieſtatis reus extremo ſupplicio punitur, &, ſi opus ita fuerit, exercitus in illum comparatur, vt hominem fidei deſertorem multis excruciatuũ ſupplicijs interimat. Hac quidem de regione illa AEthiopiæ, cuius ambitu Zofala etiam continetur, ſatis eſſe puto. In India verò Franciſcus Almeida, ne tempus vllum abire ſine fructu pateretur, Laurentium filium cum claſſe nauium nouem miſit in inſulas, quæ Maldiuæ appellantur. Sunt autem complures, modicis inter ſe æſtuarijs diuiſæ, Cochimoqúe circiter bis centum & quadraginta millibus paſſuum diſtant. Ibi eum iubebat ſpeculari, numqúe naues Saracenorum ab Oriente Sole in Occaſum nauigarent, quas ipſe captas Cochimum perduceret. Tanta verò fuit æſtus vis, vt Laurentius à curſu prorſus abduceretur. Delatus autem fuit in inſulam non ita lato mari à Cori promontorio, quod Comorinum appellant, diſiunctam: quam multi ſuſpicantur eſſe Tabrobanam. Sed qui Ptolemæum ſequuntur, Taprobanam aſſerunt eſſe illam, quæ eſt aureæ Cherſoneſo oppoſita, quam incolæ Samatram appellant. Hæc autem de qua loquimur, à Ptolemæo Cori, nomine promontorij Indici, in quod ſpectat, appellatur. Inſula nominatur ab incolis Zei-

lis Zeilanda. Ea patet in longitudinem à Septentrione ad meridiem circiter ducenta & quinquaginta passuum millia: latitudo autem, vbi est latißima, non vltra centum & quadraginta millibus passuum dilatatur. Est autem admodum fertilis, neque solùm varijs frugibus abundans, verùm & herbis, & plantis odore mirifico redolentibus egregiè vestita: quæ quidem sine vlla cultura proueniunt. Malorum citreorum nemora sunt densißima: fructus varij atque multiplices tam sapore quàm odore gratißimi. Magnam præterea vim cinnamomi paßim fundit. Multi præterea precioßißimi lapides atque multiplices è saxorum ingentium venis eruuntur: & gemmæ etiam incredibili multitudine, & singulari colore atque fulgore, extractis ostreis è profundo maris gurgite, reperiuntur. Ad hæc, miram elephantorum copiam nutrit. Erat tota insula septem regnis distincta, è quibus tamen vnus & opibus, & dignitate, & imperio multùm reliquis anteibat. Is in ciuitate maxima, quæ Columbum appellatur, imperij sedem & domicilium collocabat. Est in media insula mons præcelsus, multis paludibus cinctus. Ex illius summo fastigio collis assurgit, è cuius medio è lacu quodam aquæ dulces atque perrennes emanant. Prope lacum est silex, in qua cernitur vestigium hominis impressum. Est autem insitum incolis, vestigium illud esse primi parentis generis humani, qui inde in cælum sublatus ab illis esse dicitur. Non procul autem inde Sacellum visitur, in quo duo sepulchra mira superstitione coluntur. Existimant enim in his condita fuisse corpora primi hominis, & vxoris illius, è quorum semine fuit vniuersum genus humanum propagatum. Ea verò opinio animis penitus infixa facit, vt eò multi Saraceni, & alij longè diuersis superstitionibus impliciti, religionis

gratia coniuant. Locus adeò accliuis est, vt neque manibus niti ad summum poßint, sed scalis & catenis adiuti eo perueniant. Ad hanc insulam Laurentius cum classe sibi commissa delatus, portum subijt, quem incolæ Gabalicamū appellant. Id cùm Rex (nec enim inde procul aberat) accepisset, legatum ad illum continuò cum muneribus misit, qui ab eo pacem peteret. Laurentius legatum benignè & hospitaliter accepit, & muneribus illis ornauit, quæ ei grata fore suspicatus est. Tādem vt pacem cum illo firmaret, misit vnum de comitibus suis, virum nobilem atq; primarium, Pelagium Sousam nomine, qui in regiam deductus, Regem offendit miro fulgore circunlucentem. Partim enim gemmis quibus erat excultus, partim cæreis facibus, quāuis dies esset clarißimus, omnia splendebant. Ad maiestatem enim pertinere existimabat, eiusmodi facibus circunsederi. Fuit Pelagius Sousa cum reliquis, qui illi fuerant comites attributi, admodum honorificè receptus, fœdusque sine vlla recusatione sancitum. Fœderis conditiones hæ fuerunt, vt is Emmanueli Regi singulis annis tributi nomine ducenta & quinquaginta millia pondo cinnamomi penderet. Rex autem Emmanuel illum in fidem & clientelam reciperet, & Ducibus suis præciperet, vt illius portus atque maritimas ciuitates ab hostium iniuria prohiberent. Id fœdus sub ea cōditione ratum habuit Laurētius, si pater illius auctor fieret. Pondus tamen cinnamomi fuit Regis iussu nauibus Lusitanis impositum. Tantus enim erat Regi metus iniectus, vt vix vllum officium, quod ad pacem cum nostris firmandam valeret, ei satisfaceret. Eiusdem consensu Laurentius in terra columnam marmoream cum regijs Emmanuelis insignibus statui iußit, quo significabat, insulæ poßeßionē ab illo nomine Emmanuelis occupari. Hac re confecta, Cochimū ad

patrem

patrem rediit, à quo fuit in Anchediuam missus, vt arcem muniret, & totam illam oram maritimam perlustraret. Emmanuel Pazagna similiter Cananorem eiusdem Almeidæ iussu petiit, vt Laurentio Brittio in arce ædificanda atque munienda opem afferret. Interim dum tempus in his negotiis teritur, venit ad Laurentium vir quidam Italus, nomine Ludouicus Vuartmanus, patria Bononiensis, qui studio orbis terrarum cognoscendi, multas regiones peragrarat, atque tandem sub mercatoris habitu, cùm se Saracenum esse simularet, Calecutium peruenerat. Ibi cùm multi multa de Portugallensibus commemorarent, nomine gentis excitatus, quasi quæ gens esset ignoraret, qui mores & instituta illius essent, quam religionis sectam sequeretur, quo casu fuisset in Indiam delata, quæsiuit. Saraceni gentem esse maleficam & sceleratam narrant, cuius omne studium in latrocinio & crudelitate consumeretur, multaq; iam detrimenta Saracenis in partibus illis intulisse. Tum Ludouicus simulat se indignißimè pati, tantam gentis impurißimæ audaciam & temeritatem tamdiu impunitam esse, quæ iam interitu funestißimo debuisset meritas facinorum & scelerum pœnas exoluere. Inde cùm se in familiaritatem eorum, qui plurimum poterant, insinuaret, & consilia Regis explorat, & quo animo classem ingentem compararet, quibus auxiliis se in nominis Lusitani perniciem sepiret, intelligit. Interim spem maximam concipit, fore, vt breui Lusitanorum ope se se à Saracenorum familiaritate impurißima vendicaret. Cum Mediolanensibus autem consilia communicat, & eos adhortatur, vt relicto Calecutio se ad Lusitanos conferant. Respõdent illi se Christianos esse, scelerum tamẽ suorum conscientia perterreri, ne ad Christianos confugiant. Ludouicus bono illos animo

esse iubet, sequé operam daturum pollicetur, ne illis fraudi esset facinus, quod in Christianum nomen consciuerant. His ita constitutis, quam primum occasionem oblatam vidit, arripuit, atque ad Almeidam se contulit. In eo cursu in Laurentium incidit. Ibi tunc quas copias Rex Calecutiensis pararet, quam classem instrueret, illi nunciauit. Docuit præterea, valdè Mediolanenses facti sui pœnitere. Eosqúe si veniam impetrarent, libentißimè ad Lusitanos redituros. Quod vt confestim fieret, Laurentium vehementer adhortari cœpit. Illorum namqúe opera quamplurima tormenta apud Calecutiensem Regem conflari, multosqúe idem artificium ab illis inuitißimis perdiscere. Laurentius illum laudat, & muneribus afficit, atque promißis excitat, ad patremqúe deduci iubet. Pater confestim filium per literas admonuit, vt se ad dimicandum cum hoste pararet. Et Ludouicum dimisit, vt Calecutium reuersus, Mediolanenses data fide Cochimum perduceret. Id Mediolanenses lætißimis animis acceperunt. Sed dum fugam parant, fuit eorum consilium enunciatum: deprehensiqúe pœnas morte crudelißima luerunt. Ludouicus vix se fuga à periculo cædis proripuit. Interim claßis Calecutiensis summa vi parabatur. Ea fuit octoginta maiorum nauium, & centum & viginti quatuor paronum. Erat autem & armis, & tormentis, & hominum multitudine, multisqúe munitionibus instructißima. Laurentius cum classe vndecim nauium in illam inuectus est. Erant autem in hac classe octoginti milites Lusitani, viri acres, & armis egregiè muniti. Auxilia præterea Indica, non tamen valdè firma, conquæsierat. Ventum erat ad Cananoris oram, cum vtrinque concursum est. Atque primùm cùm dissonis clamoribus, tubarum cantibus, tormentorum crebris ictibus mare atque tellus tremefacta

mefacta strepitus horrendos edidissent, tandem naues ipsæ manibus ferreis inter se deuinctæ concutiuntur. Laurentius nauem hostium prætoriam conspicatus, in eam impetum fecit, & harpagone sæpè frustra coniecto, tandem eam firmè retinuit. fuit vtrinque satis acriter dimicatum. Laurentius tamen in nauem insiluit. Illum Philippus Rodericus, Ioannes Homo, Fernandus Petreius Andradius, Vincentius Pereira, Rodericus Pereira, & alij quidam homines fortissimi sequuti sunt. Erant sexcenti milites in hostium naui, qui cum rem in summum discrimen adductam cernerent, ne inulti caderent, laborabant. Sed tandem omnes partim occisi, partim capti sunt: aliqui verò se in mare demiserunt, vt nando salutẽ quærerent. Hac naui capta, Laurẽtius Nonnio Vascio Pereiræ opem opportunè tulit. Is enim cùm naui haud ita magnæ præesset, nauem hostium valdè magnam inuaserat, eamq; iniecto harpagone suæ deuinxerat. Sed nihil propius est factum, quàm vt nauis illius, hostilis nauis ictibus allisa deprimeretur. Præterea tanta multitudo sagittarum & iaculorum ab hostibus accidebat, vt omnes fermè, quamuis acerrimè decertarent, se interituros arbitrarentur. Sed aduentu Almeidæ, hæc quoque nauis hostium expugnata fuit, & ex quingentis militibus, qui ea vehebantur, nemo euasit, nisi tantùm illi, qui natandi artificio vitæ suæ consuluerunt. Erant in hostium classe ex eo numero, quem diximus, multæ mercatorum naues, qui reliquarum nauium robore & multitudine nitebantur. Hi cũ cernerent duas illas naues expugnatas, diffidere de pugnæ euentu cœperunt. Dum igitur animaduertunt nostros ita pugnandi difficultatibus implicitos, vt minimè illos fugientes insequi possent, vela dant: & alij quidem se in Calecutensem portum recepêre: alij verò eum nauigando cursum

 liberè

liberè tenuere, quem optabant. Reliquæ naues strenuè iaculis & tormentis partim æneis, partim ferreis, & nauium impreßione decertabant, & cominus etiam multis in locis hastis & gladijs rem gerebant. Erant autem nostri in magno periculo. Nam multæ simul naues hostium vnam nauem ex nostris circunsistebant. Ab omnibus tamen fuit diu magna virtute dimicatum, & hostes tandem in fugam conuersi. Supra tria millia hostium cæsa sunt. Decem naues cum multis paronibus depressæ: duo signa Regia & nouem naues maiores captæ, & magna præda parta. è nostris sex tantùm in pugna ceciderunt. Re ex animi sententia gesta, Laurentius se Cananorem contulit. Fuit autem à Rege cum magna lætitiæ significatione, & cum non mediocri admiratione virtutis exceptus. Interim dum hæc geruntur, cùm Zabaius Goæ Princeps intelligeret, Calecutiēsem Regem magnam classem comparasse, & nostros, vt cum illa dimicarent, ex arce Anchediuensi soluisse, noluit eam rei bene gerendæ, vt opinabatur, occasionem amittere. Consilio igitur Lusitani cuiusdam, qui religionem abiurauerat (erat autem is ex illis exulibus, qui morte damnati fuerant, & ea conditione liberati, vt terras incognitas explorarent) classem sexaginta nauium in Anchediuam misit, quæ arcem expugnaret. Claßi autem eūdem Lusitanum præfecit. Fuerat is faber lignarius, & in reficiendis arte sua nauibus vsui nostris erat. Appellabatur Antonius Fernandus. Tunc verò post scelus nefarium cum religione nomen mutarat, & Abedella nominabatur. Is cùm naues ad Anchediuæ arcem appulisset, continuò eam oppugnare instituit. Emmanuel autem Pazagna, qui præfectus arcis erat, tanta vi restitit, vt hostibus magnam perniciem afferret. Itaque vir nefarius obsidionem soluit, & Goam cum suorum cæde & inter-

itu

itu, & cum insigni dedecore reuersus est. Almeida tamen cùm cerneret, illã arcem nullum vsum habere, nec ex insula aliquam vtilitatem percipi, neque posse, eò quòd procul Cochimo aberat, nisi sumptibus immodicis, & cum magno periculo defendi, & copias quas habebat, esse exiguas, neque commodum esse, eas dispertiri, de Ducum omnium sententia arcem diruere iussit. Laurentium igitur in Anchediuam cum classe misit, vt id exequeretur. Is, vt fuerat iussus, in naues Pazagnam cum militibus, qui erant in præsidio, recepit, & arce disiecta Cochimũ rediit. Per idem ferè tempus, quo hæc in India gerebantur, Rex Philippus Maximiliani Imperatoris filius, & Fernandi & Isabelæ gener, è Gallia Belgica in Hispaniam venit. Habebat autem ille in matrimonio Ioannem Fernandi & Isabelæ filiam, ad quam post mortem Ioannis, & illius Isabelæ, quæ Alfonso primùm Ioannis Regis filio, deinde Emmanueli nupserat, regni patrimonium iure veniebat. Philippus igitur cùm vxore, postquam accepit Isabelam Reginam socrum suam è vita decessisse, in Hispaniam venire maturauit, vt regni hæreditatem adiret. Id cùm Emmanuel intelligeret, & iam eos in Artabros peruenisse, compertum haberet, ratione cognationis & vicinitatis admonitus est, vt illius sine vlla mora per legatos de felice in Hispaniam aduentu gratularetur, fidemque daret, se nullo in loco, in rebus omnibus, quæ ad illorum dignitatem & voluptatem pertinerent, officio fratris amantissimi defuturum. Legatus fuit Iacobus Lupus Aluitensis Dynasta: qui quidem fuit à Regibus illis admodum honorificè susceptus, responsumq; ab eis tulit amoris & officii plenissimum. Hoc eodem tempore suscepit Emmanuel actionem memoria sempiterna dignissimam, quanuis in eo, quod effectum cupiebat, frustra contenderet. Videbat enim Prin-

cipes Christianos, odijs acerbißimis stimulatos, inter se cum magno rerum omnium discrimine decertare, remp. Christianam dilacerari, vires frangi & debilitari, & hostium opes interim Christianorum furore & amentia indies augeri. Verebatur autem, ne malum illud serperet, & in Christiani nominis perniciem, si non esset opportuno remedio prouisum erumperet. Cum autem hæc secum agitaret, tum id inprimis eum vehementer angebat, quòd CHRISTI sepulchrum esset à Saracenis occupatum, & à Christianis Principibus turpißimè neglectum. Omnia verò mala, quæ tunc rebus Christianis accidebant, interpretabatur propter hanc negligentiam pietatis incidere: & religionem socordia & desidia violatam, arbitrabatur esse magnitudine roboris atque virtutis expiandam. His curis anxius, legationem ad Iulium Pontificem Maximum decreuit. Legatus fuit Odoardus Galuanus, Regis ipsius consiliarius. Summa legationis hæc fuit. Principes Christianos inter se de propria dominatione cum periculo vniuersæ Christianæ Reip. dimicare. Opes interim Principis Turcarum, & Sultani etiam vires vehementer amplificari, & rebus Christianis imminere. Neminem verò eorum Principum, quorum officiũ erat hostium impetum à Christianis proposita etiam morte reprimere, tanto periculo commoueri. Si gloriæ cupiditas Principes ad arma solicitabat, quod decus tantum esse poterat, quod esset cum CHRISTI sepulchro armis vindicato comparandum? Si multa poßidendi cupiditas stimulos illis adhibebat, cur non animum ad Asiæ & Aegypti regiones opimas, maximisq; opibus opulentas adijciebant? Per CHRISTVM igitur Optimum Maximum ipsum Iulium obtestabatur, vt omne studium suum, omnem virtutem & industriam, omnes curas & cogitationes in discordijs tollendis, &

dis, & pace cōstituenda consumeret: & Principes Christianos ad interitum Mahumetani nominis exhortaretur, vt ita sempiternam gloriam, quæ nullis vnquā seculis esset interitura, compararent. Se verò ad eam rem regni sui opes vniuersas polliceri, libentißimeq; per se in tam præclaro certamine quoduis discrimen capitis aditurum. Hæc quidē Emmanuel sine vllo fructu per literas atq; legatos egit. Erant enim Principes animis propemodum efferati, & vsq; adeò propter turbulenta dißidia à cogitatione impendentis calamitatis abducti, vt hanc orationem non solum animis aspernarentur, verùm etiam ludibrio haberent. Hoc eodem anno Emmanuel Castellum in Africa ædificari præcepit, extra fretum Gaditanum, in ea ora, quæ ad Austrum pertinet, vt ex eo possent infesta signa Mauris eam regionem incolentibus sæpius inferri. Huius autē ædificij curam Iacobo Azambugeo, viro impigro, qui multa decora virtutis militaris obierat, aßignauit. Fuit Castellum magno cum labore & contentione à nostris ædificatum. Multi namqúe Mauri vndique confluebant, vt nostros opere prohiberent. Itaque necesse erat nostris eodem tempore Castellum ædificare, & hostium vim armis atque virtute repellere. Anno insequente, qui fuit à Christo nato M. D. vij. instruendas curauit Emmanuel naues quatuordecim, quæ varijs temporibus Olysippone soluerunt. Vt quæque enim erat expedita, ita vela faciebat. Nulla tamen earum eodem anno in Indiam peruenit. Vascus Gomecius Abræus, vnus è Ducibus è Rege delectis, iussus erat in Zophala arci præesse. Is cùm Aethiopiæ oram præteruehere tur, instituit, vt nauigium incredibili celeritate, cuius erat nauarchus Ioannes Chanoca, facem præferret, quem reliqua nauigia sequerentur. Hoc tamen fuit Ducis negligentia dissolutum atque dißipatum.
 milites

milites in terram enatarunt. Quorum pars aliqua, quæ in manus hominum immanium inciderat, fuit in vinculis detenta, & à nostris, qui oram eandem legebant, pecunia liberata. Rodericus verò Suarius, qui erat vnus è nauarchis, incidit in nauem, quæ ex Arabia soluerat, in qua erant homines quingenti: cum quibus magna armorum contentione manum conseruit, eamqúe tandem expugnauit, & omnes Saracenos ferro concîdit. Tres autem nauarchi fluctibus oppreßi periêre. Omnes verò naues, quæ euaserant, in Hiberna deductæ sunt. Cùm verò in India exploratum fuisset, nullum è Lusitania nostris auxilium aduenisse, Saraceni animos erexerunt & confirmarunt, tempus adesse credentes, quo possent nomen Lusitanum omninò delere. Itaq; Regem Calecutiensem adhortantur & admonent, ne occasionem præclari cuiusdam facinoris diuinitus oblatam prætermitteret. Augures etiam insignem eo anno victoriam illi portendebant. Sacerdotes item atque Brachmanæ, quasi Deorum oraculis incitati, multa referebant, quibus Regem ad spem summi decoris excitarent. Rex omnia, quæ ad bellum erant necessaria, summa industria comparabat. Hæc omnia Prætor Almeida per exploratores & transfugas exploratè cognoscebat. Vt autem hostibus significaret, sibi non opus esse vllius claßis auxilio, duas festinanter classes instruxit. Vnam, vt naues, quæ Cochimo Cori promontorium versus nauigabant, ab hostium incursione defenderet: in qua erant triremes duæ, naues onerariæ duæ, & vnus paro: quam Emmanueli Pazagnæ commisit. Alteram, quæ oram illam tutaretur: in qua erant vndecim naues, quibus Laurentium filium præfecit. In hac classe nauarchus erat quidam, nomine Gundissaluus Vascius Goes, qui cùm minimè commeatu abundaret, vt rei frumentariæ consuleret, Cananorem

rem petijt. Inde profectus, vt se rursus cum Laurentio coniungeret, festinauit. In eo autem cursu nauem Saracenorum, quæ Cananore veniebat, offendit, in eamqúe ferociter inuasit. Saraceni minimè repugnârunt. Se namq; fœderatos esse dicebant, & literas, quæ eiusdem fœderis fidem facerent, Laurentij Brittij, qui arcis Cananorensis, vt dictum est, præfectus erat, ostenderunt. Sunt enim hoc iure omnes, qui in Indico mari nauigant, iam inde ab eo tempore, quo Lusitani in India arces ædificare cœperunt, vt nemini liberum sit nauigare, nisi ab aliquo Lusitano vel Duce, vel arcis Præfecto (fide prius illius, qui nauem conscendere vult, diligenter explorata) literas acceperit, fidem fœderis continẽtes. His literis tuto nauigant. Aliter enim à nostris nauarchis capi, bonisqúe omnibus euerti, & vita, aut saltem libertate priuari possunt. Tũc igitur cùm Saraceni literas ostentarent, quibus nixi se mari commiserant, Goes siue auaritiæ cæcus, siue barbara immanitate ductus, siue odio gentis illius efferatus, clamauit, literas illas fuisse per fraudem extortas, seq; exploratum habere, illos esse Christiani nominis hostes, & perniciem Lusitanis omnibus per summum scelus & perfidiam machinari. Daturos igitur illius tam scelesti facinoris pœnas. Itaq; nauem diripuit, hominesq; miserrimos, hominum atque DEI fidem explorantes, in velum insuit, & nauem iam exinanitam, tormentorum ictibus perforatam depreßit. Fuit hoc facinus non solùm crudele, & inhumanum, contra ius gentium, & contra omnem rationem humanitatis nefariè & flagitiosè susceptum: verùm etiam, propter temporis illius adeò periculosi rationem, temerariũ, & furoris & amentiæ plenißimum. Cùm enim nondum esset imperium fundatum, & exiguis admodum copijs Lusitani maria illa tenerent, conueniebat, vt quod viribus adi-

piſci non poterant, exiſtimatione fidei & humanitatis aſſequerentur. Nam cùm nullum vitæ præſidium fide firmius ſit, tum eo tempore, quo reliqua præſidia adeò infirma erãt, omnis ſalutis ratio erat in fidei opinione collocanda. Vt enim fidei & benignitatis nomen excellens omnium mortalium animos ad beneuolentiam allicit: ita infamia perfidiæ & crudelitatis odium incendit, & ad vindictam ſtimulat. Quod tunc re ſatis perſpectum fuit. Factum enim eſt, vt facinus illud redderet Luſitanum nomen illis nationibus odioſum & inuiſum. Almeida verò id indigniſsimè paſſus eſt, Goemqúe honore priuauit, neque poſt illum diem ad ſuam familiaritatem admiſit. Eo tempore Rex Cananoris obierat, & alius in ipſius locum ſucceſſerat, qui erat in noſtros animo vehementer infeſto. Opera namq; Calecutienſis ad regnum peruenerat. Erat Cananore Saracenus Mamele nomine, copijs & exiſtimatione, eorũ Saracenorum, qui terras illas incolebant, facilè princeps. Nauarchus autem nauis illius, quam Goes in alto merſerat, erat ſororis illius filius. Hic cum percepiſſet, merces ſuas, quas nauis illa conuehebat, eſſe direptas, nauemq; depreſſam, & hominem ſibi coniunctiſsimum cum reliquis crudeliſsimè demerſum, dolore ſtimulatus ad Laurentium Brittium rectà contendit, & maximis vocibus de iniuria ſibi facta conqueritur. Tu, inquit, nos prodidiſti: tu nos in fraudem induxiſti: quod nauem amiſerim, quod bonis ſpoliatus ſim, quod nepote meo cariſsimo ſim orbatus, id perfidia & ſcelere tuo factum eſt. Qui fieri enim potuiſſet, ſi teſtimonium literarum tuarum bona fide conſcriptum fuiſſet, vt vir Luſitanus, atque nauis magnæ præfectus, tam crudeli iniuria nos omnes affeciſſet, tantumqúe in multos noſtræ ſocietatis homines cladis inuexiſſet? Brittius iurat ſe nihil fraudis admiſiſſe. Saracenus

cenus nullam satisfactionem accipit. Itaque vt erat lacrymis oppletus, & furore acriter inflammatus, ad Regem properat. Sequebantur illum vxores, & parentes, & liberi eorum, qui fuerant crudelem in modum interfecti. Ibi cum eiulatu lugubri clamores in cælum tollunt, manus in Regem intendunt, fidem illius implorant, ius acerrimè postulant, &, vt de gente scelestißima pœnas debitas expetat, obtestantur. Is se minimè postulata neglecturum ostendit. Tum arceßito Mamele, sibi minimè ingratum fore dicit, si illi quacunque ratione poßint, scelus illud vlciscantur. Mameles continuò ad Saracenos, qui Calecutij negotiabantur, literas de hac iniuria misit. Illi rem ad Regem deferunt. Is confestim misit, qui nomine illius animum Regis Cananoris in nostros acriter inflammaret, opemque suam ad nostrorum exitium minimè defuturam promitteret. Fore autem, si coniunctis viribus in perniciem Lusitanæ gentis incumberent, vt illius memoriam è terris exterminarent. Hoc accepto nuncio, Rex totam suam cogitationem ad exitium Lusitanorum traduxit. Atque principio, quod animo moliebatur, secretum tenuit. Interim autem fossam latißimam à littoris vnius fine, ad alterum littus perduxit. Ea fossa arcem (erat enim in angulo, quem mare circunluebat, sita) ab vrbe dirimebat. Hoc se se ad vrbem muniendam facere simulabat. Puteus autem erat non procul ab arce, è quo nostri ad bibendum aquam hauriebant. Hunc intercludere puteum hostis cogitabat. A fossa namq; ad puteū erat semita pangusta, quam aggeribus & turribus munire Rex statuebat, vt inde nostros putei aditu prohiberet, atque siti cōficeret. Hæc res fuit Præfecto Principis opera, q̄ erat in regnū successurus, indicata. Is etiā demōstrauit, Regē Calecut. ꝑter alias munitiões, viginti et quat. ænea tormēta Regi Ca-

gi Cananoris clàm, quibus arcem quateret, misisse: & præterea triginta hominum millia se in auxilium missurum pollicitum fuisse. Laurentius Principi gratias egit, seq; daturum operam confirmauit, ne vnquam beneficium apud ingratos collocâsse iudicaret. Itaque suos continuit, ne in vrbe hostili cum vitæ periculo vagarentur. Ad Almeidam verò nuncium misit, qui significaret, quo in discrimine versaretur. Almeida filium misit, qui arcem militum præsidio, & commeatu, & armis firmaret, vt posset facilius obsidionem tolerare: quod ab illo diligentißimè perfectum fuit. Brittius cùm animaduerteret, aquatione interclusa omnibus esse pereundum, illud telluris spatium, quod erat inter arcem & puteum interiectum, fossa & vallo muniuit, eaq; munitione vtrunque littus inclusit. Tum pontem sublicium extruxit, qui vallum cum puteo coniungeret. Deinde varias turres excitauit, & tormenta in illis disposuit, quibus, si vellet hostis aquationem impedire, eum propelleret. Hoc cùm Rex animaduerteret, insidias detectas esse cognôuit. Non igitur vltra dißimulandum ratus, arcem oppugnare constituit. Quadraginta hominum millia tunc in castris habebat, partim ex suis copijs, partim ex auxilijs, quæ Calecutio iam aduenerant. Itaque copias eduxit, & vallũ confestim aggressus est. Nostri maximo cum labore hostium impetum sustinebant. Sed de aquatione præcipuè acerrimum erat inter nostros & hostes certamen institutum, cùm illi maxima contentione, ne Lusitanis vlla facultas aquationis daretur, pugnarent: contrà Lusitani, ne aqua excluderentur, periculosißimam dimicationem subirent. Aqua igitur ijs, qui bibere cupiebant, erat multo sanguine comparanda. Nostri verò consilio Thomæ Fernandi, præstantis architecti, ab arce in puteum cuniculum egere: qui tanto silentio

lentio perfectus est, vt nunquam id ab hoste animaduerti posset. Tum paulò supra illud cuniculi ostium, quod ab arce ad puteum medium pertinebat, trabes immisit, & super eas alias transuersas iniecit. Tum magnam materiæ vim super eas trabes demisit, quæ puteum tegeret, ne possent hostes venenum in aquam infundere. Postremò ore summo putei disturbato terram omnem congeßit, ne posset hostis materiam extrahere. Sic autem fiebat, vt nostri tuto hostibus inuitißimis aquarentur. Rex igitur ab hoc conatu depulsus, vallum oppugnare multò acrius instituit. Cùm verò multi in ea oppugnatione caderent, vt tutius rem gereret, ingentes saccos lana et simili materia infarciri iußit, vt his oppositis tormentorum ictus exciperet. Dum autem hoc opus apparabatur, castra retrò mouit, & suos ab oppugnatione prohibuit. Brittius id non sine consilio fieri ratus, excogitauit rationem, qua hostis consilium exploraret. Faber quidam lignarius illius iussu laqueum extruxit, eumqúe non procul à vallo ea parte, quæ valli portam respiciebat, leui materia atque tellure contexit. Brittius quadraginta milites iußit extra vallum egredi, vt vrbem versus pergere simularent. Hostes illos conspicati, in eos impetum faciunt. Nostri se sensim recipiunt: hostes acriter insistunt. Eorum autem Dux, cùm omnibus præiret, in laqueum incidit. Quo facto nostri hostibus repugnare multò acrius incipiunt: alij extra vallum egreßi, se cum illis coniungunt, & hostes re inopinata perculsos expellunt, & paulò longius insequuntur, signoq́ue dato se recipiunt, & Ducem laqueo expeditum ad Præfectum pertrahunt. Ex illo cognouit Brittius quo animo Rex bellum intermitteret. Præterea Princeps regni hæres per vnum de suis comitibus, scapha commeatu onusta silentio noctis inuectum, illi Regis consilium aperuit. Nostri ad propugnan-

pugnandum se comparauerunt. Perfectis operibus Rex cõfestim aciem hoc ordine instruxit. Saccos primùm sic oppositos esse iubebat, vt essent instar valli, quo milites possent sine periculo ad Lusitanorum vallum accedere. Deinde milites cum arcubus, & ferreis fistulis, & varijs telorum generibus sequebantur. Postremum agmen Rex cum valida manu firmabat. Arcis tormenta quanuis globos ingentes partim ferreos, partim lapideos emitterent, cùm hi saccis exciperentur, nullum detrimentum hostibus afferebant. Ea res animaduersa hostibus animos extulit, ita, vt quasi debellatum iam foret, clamores ingentes ediderint. Sequenti die fuit oppugnatio multò ferocius instaurata. At Brittio venit in mentem, tormentum vnum, quo nondum vsus fuerat, quod multò vehementius globos eiaculari cognouerat, collimare. Cùm ille igitur, qui tormenti curam gerebat, ignem admouisset, factum est, vt saccos disijceret, ictibusq́ue crebrius repetitis, omnes moles oppositas disturbaret. Cùm igitur maiora tormenta in aciem hostium propugnaculo nudatam ingentes pilas, minora glandes valdè frequentes emitterent, magnam stragem ediderunt. Ea nocte vir quidam nobilis Castellanus, cognomento Guadelaira, postulauit à Brittio centum & quinquaginta homines, quos ipse deligeret, quibus hostium castra terrore compleret. Cùm id illi fuisset cõcessum, de quarta vigilia (erat autem nox pluuia, caligoq́ue densissima erat castris offusa) nostri hostes, nihil hostile propter nostrorum paucitatem suspicantes, tubarum cantu & clamoribus magnis exterrent, et alios graui somno consopitos, alios semisomnes obtruncant, reliquos in fugam pellunt. Vbi primùm diluxit, nostri potiti castris, prædam non mediocrem in arcem conuehunt. Hunc felicem successum casus aduersus deformauit. Eran frequentes

quentes ædes arci coniunctæ, arcis ipsius præsidio ab hostium impetu & incursione defensæ. In his erant variæ merces, & multiplex & pretiosa suppellex, & annona, qua milites in ea obsidione alebantur. Factum est autem, vt pueri cuiusdam negligentia, qui cùm iret cubitum, candelam incensam reliquerat, vt candela in aridam materiam decideret, quæ subitò ignem corripuit, & domum inflammauit. Sic autem cùm omnes ædes illæ essent è ligno ædificatæ, & folijs palmarum contectæ, & coniunctæ, factum est, vt omnes eodem incendio conflagrarent. Quanuis autem iactura multarum rerum maximi pretij fuisset, nihil Præfectum aliud angebat, quàm annonæ penuria. Commeatum enim maxima ex parte flamma consumpserat. Nec erat spes vlla, quandiu hyems vigebat, vt aliundè posset commeatus importari. Ergo cùm fames nostros opprimeret, cogebantur feles primùm, mures deinde & lacertos comedere. Præfectus aliquid audendum ratus, cognatum quendam suum cum triginta viris satis acribus misit, qui in hostes improuiso erumperet, & videret, an posset aliquid cibi è castris non valdè munitis abripere. At hostes in nostros inuecti, multos conuulnerârunt, ipsius cognati Ducis vultum conciderunt, & crura etiam sauciârunt ita, vt gradum facere nequiret: parumqué abfuit, quin in hostium potestatem veniret. Sed adolescentis virtute, annos nati quinque & viginti, cui Ioannes Gregorius nomen erat, fuit è medijs hostibus ereptus, & in arcem intromissus. Quatuor autem è nostris in eo conflictu cecidere. Interim per seruos transfugas fuit Rex certior factus, nostros grauißima fame premi. Existimauit igitur eam occasionem rei benè gerendæ non esse prætermittendam. Itaque in loco satis accommodato, milites in insidijs locauit, duas autem vaccas propius

vallum

vallum agi praeceperat. At nostri cùm vaccas cernerēt, Ducis iniussu (nec enim imperio, sed fame mouebantur) repentè desiliunt. Qui erant in insidijs, in nostros impetu feruntur. Nostri tamen tanta virtute restitêre, vt prius, quàm maiora subsidia possent aduenire, vaccas per valli aditum hostibus frustra repugnantibus introducerent. Harum carnibus diebus aliquot nostri sustentati sunt. Sed his consumptis, necesse erat nostris aut ditionem facere, aut fame funditus interire. Sed ope diuina in extremo illo discrimine adiuti sunt. Mare namqúe ventorum flatu agitari cœpit, & cùm maximos fluctus eijceret, magnam squillarum ingentium vim in littus expulit, quibus nostri famem depulerunt, & ægroti sanitatem recuperârunt. Sic autem factum est, vt Lusitani obsidionem per totam hyemem tolerarent. Ver autem appetebat, subsidium, cùm primùm mare nauigari potuisset, expectabatur. Hoc cùm Regem minimè lateret, statuit, antè, quàm Cochimo auxilium adueniret, totis viribus experiri, an vallum et arcem oppugnare posset. Magnam igitur classem instruxit, & duo maxima Castella super naues excitauit ea ratione, qua fuerant erecta Castella, quibus Rex Calecutiensis Paciecum euertere cogitârat. Huius apparatus indicium fuit per eundem Principem ad Præfectum repentè delatum, à quo fuit admonitus, vt eam arcis partem, quæ ad mare pertinebat, diligentissimè tutaretur. Erant milites, quos Rex sub signis habebat, ad quinquaginta millia. Alia namqúe sibi auxilia conquisierat. Vbi primùm omnia parata fuerunt, cùm terra & mari nostros oppugnare instituisset, factum est, vt vno tempore & classis eam arcis partem, quæ ad mare spectabat, cum castellis inuaderet, & magnus exercitus in vallum impetum ferret. Vtrinq; tamen fuerunt cum magna suorum strage,

& na-

& nauium etiam iactura repulsi. Prælium fuit acerrimum, & ab exortu Solis vsque ad occasum durauit: quod tamen non humanis viribus, sed diuinis gestum fuisse constat. Cùm enim maxima multitudo hostium in prælio cecidisset, nemo tamen è Lusitanis desideratus fuit. Insequente die Brittius magnam tormentorum partem, quæ erant in arce disposita, ad vallum transportari præcepit, & inde ciuitatem globis ingentibus concutere iussit. Aedes quamplurimæ dirutæ fuerunt, & in his Saracenorum templum, in quod multi conuenerant, vt Mahumetem precibus fatigarent, vt illis subsidio occurreret. Tantus autem terror fuit & ciuibus & peregrinis iniectus, vt omnes à Rege contenderent, vt pacem cum Lusitanis faceret: aliter enim, se inde continuò migraturos. Quod vt vehementius agerent, fecit classis, cui præerat Tristanus Cugna, quæ tunc aduenerat: quæ opem nostris, si in maiore tum discrimine fuissent, attulisset. Pax igitur certis legibus facta fuit, ea conditione, vt tum demum rata esset, cum eam Prætor Almeida comprobaret.

Quas verò res Tristanus Cugna, antequam Cananorem classem appelleret, in eo cursu gesserit, alio in loco memorabimus.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI VIRtute & auspicio gestis,

LIBER QVINTVS.

VM hæc in India gerebantur, in Africa hæc acciderunt. Safin est ciuitas in Mauritania Tingitana sita, extra fretum Gaditanum, ad Austrum spectans, quam Atlanticus Oceanus alluit. Erat autem sanè magna, multisq; opibus opulenta, ad quam vndiq; mercatores quæstus gratia libentißimè commeabant. Regio est valdè fertilis, frugibus & pecoribus abundans. Fuit autem ciuitas hæc longo tempore in ditione Regis Marrochiensis, cuius imperium maximam Mauritaniæ partem continebat. Sed tandem familia quædam nobilis cognomento Farhomia, ab imperatore desciuit, opibusq; suis, & popularium gratia freta, tyrannidem occupauit. Huius tandem familiæ princeps extitit quidam, nomine Abdearus Rhamanus, vir magni animi, & supra modum dominationis appe-

appetens: qui, vt ciuitati imperaret, patruo suo, cui nomen erat Hamedux, qui tunc opibus & potentia multum gentilibus anteibat, vitam per summum scelus eripuit. Deinde specie liberalitatis & humanitatis plebis animos sibi conciliauit, ita, vt ciuitatis imperium facillimè teneret. Erat autem Abdearo Rhamano filia eximia specie, quam adolescens nobilis, nomine Haliadux, non vulgari forma præditus amabat, & illius concubitu, matre puellæ non inuita, fruebatur. Hæc consuetudo cùm fuisset ad Rhamanum delata, eo familiæ dedecore grauiter offensus, necem adolescenti afferre constituit. Quod cùm Rhamani uxor atque filia suspicione assequutæ fuissent, rem ad Haliaducem deferunt. Is vt Rhamani consilium præriperet, cædem Rhamano machinatus est. Re autem cum iuuene sibi amicitia valdè coniuncto, cuius fidei & audaciæ valdè confidebat, quem Iehabentafusum appellabant, communicata, vt facinus summa celeritate patraret, excogitauit. Erat autem sacrum solenne Saracenis summa ab illis religione celebratum. Rhamanus in templum profectus, per nuncium Haliaducem ad solennis precationis communionem inuitauit. Esse dicebat præterea sibi cum illo post rem diuinam de re maxima consultandum. Haliadux eo nuncio intellexit, tempus appropinquare, quo sibi erat aut Rhamani crudelitate moriendum, aut Rhamano nex afferenda. Arcessiuit igitur Iehabentafusum, & ambo cum decem viris fortibus ex gentilibus atque domesticis, qui erant coniurationis participes, rectà in templum gradiuntur, & Rhamanum confodiunt. Qui Rhamanum sectabantur, vt illius necem vindicarent, se comparabant. Cum tamen viderent duodecim viros nobiles, & impigros districtis gladijs ferociter imminentes, & suspicarentur eos

nõ sine multitudinis cõsensione tantũ facinus ausos esse, seq́ue Duce, quem sequebantur, occiso, præsidio nudatos animaduerterent, repentè diffugiunt. At Haliadux & Iehabentafusus in forum se conferunt, & ibi aduocata concione Haliadux orationem habuit, qua dixit, se meritò tyrannum occidisse, qui illi insidias comparabat: neque mediocri beneficio ciues suos obligasse, cùm hominem maleficum & parricidam de medio sustulisset. Fore namq́ue, vt post illum diem res eorum sub benigno & moderato imperio multo magis florentes essent. Ibi tunc populi consensu (gens enim leuis & inconstans, facilè in quancunque partem illam pellere velis, inclinat) vterq; eorum ciuitatis moderationi præficitur. Eo tempore Iacobus Azambugius præerat castello, quod iussu Regis Emmanuelis, vt dictum est, non procul ab ea vrbe extruxerat. In ea verò ciuitatis trepidatione atque tumultu, tredecim Hispani captiui, nauigium adepti confugiunt, & ad castellum delati, statum ciuitatis Azambugio nunciãt. Deinde post biduum Haliadux cùm cerneret cognatos Rhamani & amicos, qui multum in ciuitate poterant, illi atque socijs perniciem moliri, ad Azambugium se confert, &, ne occasionem diuinitus oblatam amittat, adhortatur. Se namq́ue perfecturum, vt ciuitas illa Regis Emmanuelis imperium libentißimè subiret. Opus tamen esse, vt qui hoc animo essent, ope Lusitanorum aduersus hostium insidias fulcirentur. Iacobus Azambugius quãuis Aphrorum perfidiam exploratam penitus haberet, cùm tamen animaduerteret, rem in tanto tumultu & ciuium dissensione in eo statu esse, vt Haliaduci atque socijs fidem datam conseruare valdè expediret, conditionem minimè reiecit. In ciuitatem igitur duodecim viris nobilibus stipatus, se contulit: ibi octo dies commoratus, leges pacis scripsit,

& fœ-

ꝛ fœdere Haliaducem & socios Regi Emmanueli deuin-
it. Ibi verò cùm indicio Abrahami Iudæi cognouisset, sibi
nsidias fieri, in castellum Regium profectus est. Illum verò
uatuor viri nobiles Saraceni, quorum princeps erat Ha-
adux, prosequuti sunt, cum interim Iehabentafufus im-
erium ciuitatis administraret. Erat autem fœdere cau-
um, vt Mauri locum Azambugio in ea parte, qua muri flu
ibus alluuntur, assignarent, in quo domum magnam ædi-
caret: & vt ibi laxius & magnificentius habitari posset,
urrim in muro ædibus coniunctam, & portam etiam, quæ
i mare respiceret, attribuerent. Rebus ad hunc modum
onstitutis, Azambugius cum quatuor illis Mauris in Lusi-
aniam reuersus, Emmanueli rem totam exponit, & am-
litudinem ciuitatis & opportunitatem loci ad bellum me-
iterraneis Africæ regionibus inferendum explicat. Rex eo
uncio plurimum lætatus est, Azambugiumqúe in Africam
emisit. Vt verò negotium rectius confici posset, literas ad
arsiam Melium, qui cum classe fretum Gaditanum te-
ebat, vt Mauros nauigatione prohiberet, dedit, quibus
nperabat, vt se cum Azambugio coniungeret. Is quanuis
i morbo valdè periculoso versaretur, mādata tamen sum-
ia celeritate confecit. Ad Safinensem igitur portum se
ontulit, quò iam Azambugius peruenerat: sed omnia com
iutata vident. Erat ciuitas in armis: fidem datam ne-
lexerat: multitudo nullo pacto se Christianorum impe-
um passuram confirmabat: varij tumultus excitaban-
ır. Haliadux, qui iam in vrbem redierat, & Iehaben-
fufus in communi scelere & perfidia conniuebant, obli-
qúe fœderis, erant valdè Lusitanis infesti. Ibi tunc venit
ostris Ducibus in mentem, discordiam inter duos illos ty-
annos artificio serere, vt viribus vtriusque partis diuisis,

 facilius

facilius vrbe potirentur. Quod quidem sic ab illis excogitatum fuit. Garsias Melius adhuc eodem morbo laborabat. Medicum igitur Iudæum ad morbi curationem ex vrbe arcessiuit. Hunc autem pecunia facilè persuaserunt, v literas ad vtrumque vrbis Præfectum perferret, ita tamen vt eorum neuter posset odorari, literas ad alterum scripta esse. Literæ autem erant scriptæ nomine Garsiæ Melij, quibus Haliaducem admonebat, vt insidias præcaueret. Sibi namqúe exploratum & cognitum esse, vitæ illius insidias intendi. Ad eas autem propulsandas opem suam pollicebatur, seqúe officio suo minimè defuturum confirmabat. Interim verò admonebat, nullas esse capitaliores insidias illis, quas imperij communio comparabat. Nam cùm nulla vnquam regni societas fidelis atque firma fuisset, tum aditum ad perniciem eò faciliorem esse, quo minus suspecti fuissent illi, cum quibus societas muneris inita fuerat. Idem ad Iebabentasusum scribebat, & admonebat, vt vitam suam contra Haliaducis occultas fraudes & insidias muniret. Quoties Medicus Melium inuisebat, manum intra vestem stragulam, quæ spondam contexerat, immittebat, quasi tentaret, an febris aliqua ex parte quidquam de solita vehementia remisisset. Et interim literas accipiebat, ne posset quispiam quod gerebatur, aliqua ratione suspicari. Interim verò vterque eorum clam altero gratias Melio summas agere, seqúe in potestate Emmanuelis futurum polliceri, obsecrare, & orare, vt non permitteret vllo modo, se fraude alterius interire. Hac igitur fraude contra gentem fraudis plenissimam solerter excogitata, factum est, vt vterque eorum cùm sibi ab altero timeret, muniendam salutem suam contra alterius perfidiam, Lusitanorum ope cogitaret. Vterque

que igitur, altero imprudente, Azambugium & Melium admonet, vt se in vrbem conferant. Se namque effecturum, vt breui vrbem in Regis Emmanuelis potestatem redigeret. Itaque Azambugius, & Melius quinquaginta tantùm militibus stipati, in vrbem ingrediuntur, & ædes, quæ Rhamani fuerant, quia amplæ & munitæ videbantur, & erant propius mare sitæ, sibi ad habitandum delegêre. Clanculum verò varia armorum genera arcis & dolijs inclusa domum comportari faciebant. Mauri, vt est genus hominum non solùm infidum, verùm etiam suspiciosum, sinistra quadam suspicione tacti, non rectè de nostrorum hominum sedulitate sentiebant. Ipsosq; tyrannos iam suæ leuitatis valdè pœnitebat. Multaq; tectè moliebantur, quibus conijci poterat, rem ab occultis insidijs ad vim apertam esse venturam. Azambugius rem omnem, in quo statu esset, Emmanueli per literas significauit. Is nullam moram interposuit, quin firma subsidia illis mitteret. Quatuor igitur naues celeriter instruendas curauit, quibus Gondissaluum Mendesium Zacotum, virum in Africano bello exercitum, præfecit. Qui cùm naues ad portum vrbis appulisset, intellexit, nostros Maurorum perfidia esse in summas difficultates adductos. Nec enim Mauri in fœdere permanebant, sed multis fraudibus opus Azambugij impediebant: neque solùm omnia, quæ ad ædes muniendas, sed etiam quæ erant ad victum necessaria denegabant: multisque signis apparebat, eis non fraudem ad facinus, sed animum deesse. Cùm nostri de vno ex tyrannis conquerebantur, is in tyrannidis socium culpam omnem conferebat. Nostri cùm iam Zacoti aduentu maiores opes habuissent, confidentius in vrbe versabantur. Tyrannos igitur admonent, se minimè passuros, vt ambo simul vrbem gubernarent.

Eos namqúe animo inter ſe inimico & infeſto diſsidere, & vtrumque eorum de alterius exitio cogitare. Compararent igitur inter ſe, vter eorum eſſet ciuitatem illam Regis Emmanuelis nomine moderaturus. Illi verò cùm cernerent eam ſibi neceſsitatem impoſitam, vter eorum eam prouinciam ſuſciperet, haud contentioſè deliberant. Summa namqúe animi moderatione, quod vix credibile videretur ei, qui vtriuſque mentem cognoſceret, vterque eorum alteri imperium concedebat. Tandem peruicit Haliadux, vt Iehabentafuſus eam ciuitatem regendam ſuſciperet. Is autem imperij æmulo amoto, multo liberius fraudes in noſtros concinnabat, omniqúe ratione, vt Azambugium opere prohiberet, contendebat. Lapides & calcem, & reliquam materiam ne quiſquam importare auderet, faciebat: operarijs etiam acerrimè minabatur: & hæc primùm occultius, deinde multo in dies apertius & inſolentius gerebat. Quod vbi Azambugius intellexit, Haliaducem, quem ſciebat valdè moderationis, qua facilè regnum ſocio conceſſerat, pœnitere, arceſsiuit: eumqúe admonuit, vt ſuorum manu comparata, Iehabentafuſum ex improuiſo aggrederetur, & obtruncaret. Se namqúe opem, vbi opus eſſet, confeſtim allaturum, facturumqúe, vt ille ſolus vrbis imperio potiretur. At Iehabentafuſus cùm ſe armis Haliaducis peti animaduerteret, & neſciret id conſilio Azambugij fieri, in ædes Rhamani, in quibus arx extruebatur, ſe fuga proripuit. Ibi tunc Iacobus Miranda, ipſius Azambugij nepos, habitabat: qui etiam cùm ignoraret, eum cuius conſilio in illud vitæ diſcrimen inductum hominem, in fidem receptum ab imminente clade ſeduxit. Azambugius cùm ab illo pœnas expetere ſtatuiſſet (Maurus erat enim ſingulari ſolertia, & plurimũ in dicendo valebat) mul-

tis

tis argumentis vsus, quibus demonstrabat minimè expedire rebus Lusitanorum, se vita tunc temporis spoliari, ab Azãbugio impetrauit, vt ei potestatem in Lusitaniam eundi faceret, vt se Regi dederet, & fidem suam fœdere sanctißimo obligaret, fore, vt vsque ad extremum vitæ spiritum pro illius dignitate & amplitudine dimicaret. Quod si Rex id facere nollet, tum fore illi liberum, ei supplicium, quod vellet, statuere. Id tandem ab Azambugio adeptus est, vt eum in Lusitaniam vinctum mitteret: qui tandem ab Emmanuele vitam impetrauit, & præfecturam equitum, quibus in campis finitimis in hostes incursaret, obtinuit. Qui beneficio & humanitate Regis obligatus, ei fidelem operam in bello præstitit, neque aliquid in vita geßit, in quo appareret, illi fidem parùm sanctam fore. At Haliadux, cui Azãbugius vrbis imperium commisit, longè secùs, quàm fore quisquam existimabat, se in eo munere administrando gerebat, multoq; insolentius, quàm Iehabentafufus nostris aduersabatur. In eo verò præcipuè neruos animi contendebat, ne opus institutum ad exitum perueniret. Minis fabros & operarijs auertebat, materiam importari supplicio proposito vetabat, & apertè odium, quo erat imbutus, operibus indicabat. Opus tamen paulatim ad iustam altitudinem perueniebat. Azambugius interim se arcem extruere dißimulabat, sed amplas ædes ædificare dicebat, in quibus Christiani mercatores merces imponerent. Fenestras autem, in quibus erant tormenta collocanda, luto atque tenui materia tegebat, & tectorium calcis inducebat, ne ab hostibus quod in animo habebat animaduerti posset. Præterea nocte in muro portam aperuit, qua ex classe nostris aditus in arcem facilè pateret. Portam autem vtrinque secundum vtriusq; viæ latus, quæ in portã ferebat, vallo muniuit. Erat

autem arx in tantam altitudinem excitata, vt facilè defendi posset. Sequenti die Azambugius expostulauit per nuncium cum Haliaduce, quòd in fœdere minimè permaneret, quòd fidem nefariè violaret, quòd iusiurandum impiè & sceleratè contemneret. Illum namque per Mahumetis legem iurâsse, se omnia, quæ ad extruendas ædes illas essent necessaria, largè atque munificè præbiturum: promissa verò non modò minimè conficere, sed contrà odium acerbum & immane factis expromere. Disceret igitur fidem colere, & numen cæleste reuereri, & hominum pudore ab instituto flagitio reuocari. Haliadux respondet, se valdè hominis dementiam admirari, qui non videat, se neque vnde cibum, neque aquam compararet, habere, nisi is eius copiam suppeditare velit, & tamen adeò magnificè loqueretur, quasi illi omnia, quæ ad vitam sustentandam opus essent abundè suppeterent. Ad ea Azambugius respondet, Lusitanis hostium carnibus famem, & eorundem sanguine sitim explere, facillimum fore. Hoc dicto Haliadux digitũ momordit. Hoc autem est apud gentem illam minationis cuiusdam acrioris indiciũ. Hoc vbi intellexit Azambugius, vidit opus esse festinatione, vt antequam Haliadux maiores ex pagis copias euocaret, illum opprimeret. Sed ne fidem violare videretur, si prius iniuriam afferre putaretur, quàm esset hostis iniuria lacessitus, hoc excogitauit. Maurus quidam Lanio colaphum inflixerat in macello homini Lusitano, qui erat ex Regis familia. Is apud Azambugium de illata sibi iniuria querelam habuerat. Azambugius illum, vt patienter iniuriam ferret, admonuit: sic enim temporis rationem postulare. Tunc verò, cùm illum ab Haliaduce nũcium adeò ferum & importunum accepisset, Lusitanũ illũ euocat, & vt Maurum, à quo fuerat affectus iniuria, inter-

ficeret,

ficeret, adhortatur. quod vt expeditius faceret, vnũ ex suis domesticis illi socium adhibuit. Abierunt illi continuò, & cũ in forũ peruenirent, in Maurum incidũt, quem gladio trãsfigunt. Clamor confestim & vlulatus exoritur, & tumultus excitatur. Saraceni vndiq; ruunt, & Lusitanos adoriũtur. Illi verò animo satis acri resistunt, paulatimq; cedunt, atq; se tãdem in arcẽ maximo cum labore recipiunt. Azãbugius suos cõtinuit. Saraceni arcem circundant, multisq; telis & iaculis in arcem missis, vt nostris perniciem inferãt, enituntur. Tandem maioribus tormentis admotis, arcẽ quatere instituunt. Lusitani armati vigilias agitabant, non tamen eorum quisquam telum iaciebat. Azambugius enim omnibus, vt se continerent, imperauerat. Integram noctem fuit arx summis hostium viribus oppugnata: cùm tamen eorum conatus omnes in nihilum reciderent. Vbi diluxit, Azambugius primùm quidem instituit, vt res diuina fieret, & numen CHRISTI religiosa precatione propitium redderetur. Deinde admonuit, vt omnes cibum sumerent. Itaque animis religione expiatis, & corporibus cibo & potione refectis, aciem magno silentio instruxit: & equum album sibi soli afferri præcepit. Erat enim valdè senex, & claudus. Nam cùm Ioannes secundus, Regis Alfonsi filius, in bello, quod Alfonsus cum Fernando Rege Castellæ & Aragoniæ gesserat, oppidum in transtagana Lusitaniæ prouincia, quod Alegretu nominatur, armis expugnaret. fuit Azãbugius, qui tunc Ioanni acrẽ operã nauabat, in crure graui vulnere percussus. Is igitur solus eo die ex equo pugnauit, reliq; pedibus rẽ gesserut. Omnibus igitur rebus ritè paratis, cũ esset meridies, eripuit Azãbugius, & re inopinata magnum terrorẽ hostibus iniecit. Nec enim suspicari poterãt, paucos homines, quos metu exanimatos esse crediderant, in tãtam ho-

hostium multitudinem impetum facturos. Itaque cedunt, & in templum confugiunt. Nostri eos acriter insequuntur, multosque cædunt. At postquam hostes in templo se à repentino illo timore refecerunt, pugna recruduit. Sed cùm ex illis multi caderent, templum fuit ab eis alia porta fugientibus incredibili celeritate desertum. Multi tamen se se in eam vrbis arcem, quæ eorum præsidijs tenebatur, receperunt: & inde ingenti tormento arci, quam Azambugius extruxerat, maximum damnum afferebant. Hoc cùm cerneret vir quidam huius artis peritißimus, nomine Sebastianus Rodericus, cùm tormentum contra disponeret, & aptißimè collimaret, globus ingens per os hostilis tormenti vehementer emissus, tormentum perfregit, & eum, qui illi præerat, dilacerauit. Sic tandem Saraceni ab omni spe depulsi, se se in fugam dederunt, et Haliadux in oppidum, nomine Targam, se recepit. Reliqui, qui in vrbe manserunt, pacem ab Azambugio postulârunt, quam ille conceßit, & leges illis scripsit, & tributum, quod quotannis penderent, imperauit. Quanuis autem non certus hostium numerus, qui in ea pugna ceciderunt, iniri potuerit, magnam tamen multitudinem fuisse constat, cùm è nostris vnus tantùm desideratus sit, qui erat Azambugij familiaris, qui prope illum pilæ vnius ictu concidit. Melio autem cum Azambugio minimè conueniebat. Nam vterque eorum diuersam in tuenda ciuitate sententiam ab altero sequebatur: quo factum est, vt offensus Melius in Lusitaniam rediret, & solus Azambugius Emmanuelis nomine vrbi præesset. Attamen post vrbem captam, hostes, qui in pagis habitabant, crebras in nostros excursiones faciebant: sed semper fuêre cum detrimento repulsi. Sic factum est, vt ciuitas illa opibus & armorum præsidijs munitißima, paucorum hominũ

virtute & industria, & Regis Emmanuelis felicitate, ipsius Emmanuelis imperio subderetur. Sub idem fermè tempus quo hæc gerebantur, antè tamen, quàm ciuitas illa caperetur, in oppido, quod Abrantes appellatur, vbi tunc Rex Emmanuel, pestilentia Olysippone repulsus, se tenebat, natus est illi nonis Iunij, Anno à CHRISTO *nato.* M.D.vij. *ex vxore Maria filius, cui Fernandi nomen inditum fuit. Valuit autem multùm ingenio: fuit in antiquitate peruestiganda valdè curiosus: maximarum rerum studio flagrabat, multisq; virtutibus illo loco dignis præditus erat. Qui tamen in iuuentutis flore immatura morte sublatus est. At Emmanuel cùm nullo modo studium Indicarum rerum intermitteret, sedecim in Indiam naues comparauit. Quatuor ex illis Iacobum Siqueiram præfecit, quem iussit vltra Gangem nauigare, & auream Chersonesum petere, situmqúe ciuitatis opulentissimæ, quam Malacam appellant, celeberrimum Orientis emporium, explorare. Mandauit præterea, vt in cursu insulam Sancti Laurentij perlustraret, quam audierat esse & amplissimã, & multis rebus abũdantem. Cum hac classe Siqueira Olysippone profectus est nonis Aprilis, Anno à* CHRISTO *nato.* M.D.viij. *Duodecim verò nauibus præfuit Georgius Aquilaris. Huic imperauit, vt cum quinque nauibus promontorium, quod appellant Guardafum, ea parte, qua ab Austro ad Septẽtrionem in introitum Arabici sinus inflectitur, peragraret, & maria illa specularetur, vt naues, quæcunque ex Arabia in Indiam nauigarent, interciperet. Septem verò naues, reliquæ certis Ducibus attributæ sunt: è quibus vnus fuit Franciscus Pereira Pestana, qui iussus erat arci Quiloensi præesse. Alij præterea (Tristanus is Syluius appellabatur) dedit in mandatis Emmanuel, & cum duabus triremibus ex India in*

dia in Guardafuense promontorium nauigaret, & se cum Aquilari coniungeret. Hæc claßis soluit Olysippone eodem mense, quinque diebus postquàm prima claßis vela dederat. Eam verò tempestas subitò coorta disiecit, & malum nauis, cuius Pestana nauarchus erat, perfregit, & armamenta dissipauit, ita, vt cogeretur Olysipponem reuerti. Vnde refecta naui decimo quarto kalen. Iunij rursus profectus est. Is impeditus hyeme, Quiloam peruenire non potuit, & in insulis citra Mozambiquem sitis hyemauit. Nauarchi qui erant in Indiam profecturi, varijs casibus agitati, Cochimum tandem delati sunt. Aquilaris autem naufragio perijt. Odoardus Lemius vnus ex nauarchis, qui erat Aquilari sanguine coniunctus, cùm naues ad Mozambiquensem portum appulisset, inde discedere noluit, antequam de Aquilaris vel salute vel exitio aliquid certi cognosceret. Cùm verò multis argumentis perspectum fuisset, Aquilaris nauem fractam, atq; dißipatam, & fluctibus oppressam extitisse (in eodem enim cursu multa nauis laceræ fragmenta, cum dolijs & instrumentis nauticis apparebant) nauarchorum omnium communi consensu statutũ est, vt Lemius in locum illius succederet. Itaq; cùm primum per anni tempus licuit, Pestana, qui iam se in eandem insulam Mozambiquensem contulerat, Quiloam recta contendit. In illius nauem Lemius conscendit, suam verò Vasco Sylueiræ conceßit, & ita in promontorium Guardafuense cursum tenuerũt. Petrus Ferreira Fogaza, qui arcem Quiloensem cum imperio tenebat, Melindem, sic enim iussus erat, profectus est: & ibi tandiu constitit, quandiu per anni tempus nauigare non potuit. Cùm primũ verò tempestas secũda fuit, se se ad Lemiũ aggregauit. Lemius igitur cum classe septem nauiũ Zacotoram cursu petijt. Regiones autem regum, qui erãt stipen-

diarij,

diarÿ,circũuectus,tributa collegit: & cùm aliqui tributum imperatum pēdere recusarent,eos bello domuit. Magadaxum oppugnare cùm vellet,propterea quòd vidit ciuitatē esse situ & natura munitißimam,& stationem nauium parùm tutam, & aditum ex mari in vrbem difficillimum,de nauarchorum omnium consilio ab ea mente destitit. Ibi cùm in anchoris consisteret, vigilum negligentia factum est, vt nauigÿ,cui præerat Georgius Quadra, anchoralia præciderentur. AEstu porrò vehementißimo delatus, tantum maris transmisit,vt cùm milites atq; nautæ de somno suscitarentur,non possent, in qua tunc regione versarentur, vlla ratione conÿcere. Ergo tantisper remis nauigium inhibueredum exortu Solis tenebræ dispellerentur. Cùm verò neque sic possent,quam regionem præterueherentur,agnoscere,se ventis agi permisēre. Sic in Zeilæ portum,quæ ciuitas non procul abest ab ore & introitu sinus Arabici, & ad Aethiopiam pertinet,delati sunt: atque ita factum est, vt omnes à Saracenis,qui eam ciuitatem incolebant,caperentur. Lemius à conatu, quo Magadaxum oppugnare constituebat,depulsus,in Zacotoram venit,atque ibi Petrum Fogazam in arcis præfectura constituit. Quæ deinde Lemio acciderint, alio in lòco referemus. Nunc quæ Tristanus Cugna gesserit,explicanda sunt. Claßis illi commissa erat vndecim nauium. Alias præterea quinq; naues instructas Emmanuel Alfonso Albuquercio permisit,quem voluit,vt postquam Almeida muneris sui definitũ tempus expleret,Prætor Indiã cum imperio teneret.Cugna cũ hac classe in Mozambiquē ꝑuenit mēse Decēb. Ibi propter hyemē hybernare coactus fuit. Aliquæ tamē naues ab illo tēpestatibus seiũctæ,minimè cōparuerunt. Alfonsus namq; Lupius Costa nauarchus Zofalæ portũ subierat. Lionelus Coutignus se Quiloam

ioam receperat. Aluarus Tellius in promontorium Guardafuensé maximo cum periculo delatus extiterat. Ibi cùm se à iactatione refecisset, prædas è Saracenis egit, quibus cum militibus suis ditatus est. Postea verò Zacotoram petijt, vt se cum Tristano Cugna coniungeret. Rodericus Pereira Coutignus tempestate similiter agitatus, in sinum insulæ S. Laurentij introiuit: quem sinum propter illius amœnitatẽ, pulchrum appellauit, quod adhuc nomen obtinet. Ibi cùm decem & octo adolescentes lintre inuecti ad nauem illius accederent, eos benignè accepit, & vestibus donauit: & cũ reliquos dimisisset, duos muneribus allectos retinuit, quos ad Cugnam in Mozambiquem perduxit. Cùm Cugna multa de insulæ huius magnitudine percepisset, & nondum tempus esset idoneum ad iter Zacotoram versus suscipiendum, re prius cum Alfonso Albuquercio communicata, in eandem insulam nauigare constituit, vt mores gentis, & instituta, & telluris etiam amplitudinem, & fertilitatem aliqua ex parte oculis vsurparet. Duxit autem secum Alfonsum Albuquercium, & Antonium Campensem, & Emmanuelem Tellium, & Franciscum Tauoram, Ioannem Gomecium Abræum, & Rodericum Pereiram Coutignum, & Tristanum Aluarum. Reliqui autem nauarchi cum nauibus suis in Mozambique relicti sunt. Cùm verò ad aliquot portus appulisset, & in terram descendere vellet, fuit à cõfertis incolis aditu prohibitus: quos tamen magna cæde perterritos, in fugam coniecit. Oram deinde omnem, quæ ad AEthiopiam spectat, perlustrauit. Cùm verò promontoriũ, quod pertinet ad Occasum, flecteret, & totam insulam circumuehi cuperet, vt eam etiam partem, quæ pertinet ad Austrum, cognosceret, ingenti tempestate impeditus est, quo minus id, quod conabatur, efficeret. Ea tempestate naui

Roderici

Roderici Pereiræ ad vadum allisa, demersa est, maximaq́ pars hominum, quæ illa vehebatur, interijt. Cugna recepti signum dedit, & in Mozambiquem reuersus est. At Ioannes Gomecius Abræus cùm ea tempestas excitata fuit, iam insulæ promõtorium superauerat. Cùm verò oram Australem legeret, in fluuium incidit regionis illius insulæ, quã Mataranam nominant. Ibi vt aquationem faceret, consistere in animum induxit, cùm repentè multi lintribus inuecti, nauem circundant, nutibus hominem perbenignè salutant, pisces recentes offerunt: radices, quibus gens alitur, & arundines, è quibus saccharum exprimitur, munificè præbent: omnia denique signa singularis humanitatis ostendunt. Ea gentis facilitate nauarchus allectus, magistrum nauis iubet in lintrem descendere, vt videat (erat enim multarum linguarum peritus) an posset cum illis sermonem conferre, & simul admonet, vt aliquot homines muneribus delinitos in nauẽ conscendere persuadeat. At illi vbi primùm magistrum acceperunt, tanta celeritate lintrem remis egerunt, vt se intra breue spatium è nostrorum conspectu proriperent. Hoc cum ex improuiso accidisset, Nauarchus scapham in mare demittere iußit, & in ea tormenta disponere, & cum viginti & quatuor hominibus in eam desiliuit, vt lintres sequeretur. At cùm terræ appropinquaret, cernit rursus eosdem lintres cum magistro scapham versus summa securitate nauigare. Magister autem nutibus admonebat, ne quid hostile molirentur: gentem esse benignam & perhospitalem. Cùm autem ad scapham peruenit, narrauit se fuisse ad Regem perductum, qui eum fuerat singulari humanitate complexus, illumq́ præterea torque argenteo, & armillis atq́ annulis argenteis donârat, statimq́ remiserat, vt nomine suo nauarchum precaretur, ne vellet

congressum hominis illius cupidißimi fugere. Se namq; illius gratia omnia, quæ nauarchus ipse vellet, libentißimè facturum. Hac specie humanitatis inuitatus nauarchus, in terram descendit. Rex in littus contenderat, & vt hominem omnibus amoris signis sibi egregiè deuinciret, summa ope nitebatur. Conuiuium instructum de more gentis ita fuit, vt nihil, quod tellus illa ferret, desiderari posset. Sermo præterea multa iucunditate conspersus. Sol iam præcipitabat, & nauarchus scapham repetebat, cùm subitò immanis quædam tempestas exorta fuit: caligo densißima lucem eripuit, & ingentes fluctus eiecti sunt, quibus impeditus nauarchus, in nauem redire non potuit. Ea tempestas quatuor diebus terram illam tenuit, cùm mare iam esset tranquillum. Qui erant in naui, suspicati fuerant, nauarchum manum cum gente illa magistri gratia conseruisse, & in eo prælio cecidisse. Quomodo enim fieri aliter potuisset, vt is tandiu in terra incognita versaretur? Aut suos diuturna solicitudine distineri sineret? Quibus epulis, aut lenocinijs à gente barbara & inculta inuitari potuit? Sed sic fuit, inquiunt, magistrum, vt sibi redderetur, postulauit: illi postulata repudiarunt. Is iniuriam armis vlcisci voluit, & à circunfusa multitudine interfectus est. Quid igitur faciemus? Expectabimus dum nauis tēpestate rursus excitata ad littus allidatur, & omnes siue in mari fluctibus, siue in terra furentium hominum manibus fœdè pereamus? Hæc cùm secum reputarent, vela fecerunt. At nauarchus scapha per oras illas circumuectus, cùm nauem minimè reperisset, ad Regem rediјt. Rex illum valdè amanter excepit, omnibusq; modis expertus est, an posset hominem ab ea mœstitia qua miserrimè premebatur, auocare. Sed frustra conatus est. Ille namque cum se videret in illa vastitate relictum, & omni spe in

patriam

patriam redeundi omninò destitutum, & gentis victum & cultum aspernaretur, omne solatium respuebat, & se lacrymis & lamentis dedebat: atque ita tãdem mœrore contabuit. Similiter octo illius comites dolore confecti, è vita cum multis gemitibus excessêre. Reliqui scapham refecerunt, & multum sui desiderium Regi, vt apparebat, relinquentes, inde profecti, cursum in Mozambiquem tenuerunt. Incidentes verò in nauem, cui Lucas Fonseca præerat, quæ in Zofalam nauigabat, ab illo excepti, & in Mozambiquem deducti sunt. Locus autem postulat, vt huius insulæ situm, & variarum gentium, quæ eam incolunt, mores & instituta, & telluris etiam naturam aliqua ex parte referamus. Insula à nostris insula Sancti Laurentij nominatur, eò quòd die Diui Laurentij memoriæ consecrato fuit à Lusitanis cognita. Patet in longitudinem circiter mille atq; ducentis milliarijs: in latitudinẽ verò quadringentis & octoginta. Est varijs regnis distincta. Regionis mediterraneæ cultores simulacris dediti sunt: q oras maritimas incolunt, maxima ex parte Mahumetis sectã sequuntur. Partim nigri, partim colorati, breui aũt & crispo capillo sunt. Ditiores vestibus goßipinis amiciuntur: tenues verò pudenda tantùm goßipina veste contegunt. Licet eis tot vxores ducere, quot eis libuerit. Regio est singulari fertilitate prædita. Fontes habet quamplurimos, & aquas dulces atq; perẽnes. Est præterea densis syluis atq; nemoribus culta. Abũdat multũ piscatu, venatu, & aucupio, variasq; fruges modica cultura adhibita profundit: multiplicesq; radices, quibus hoĩes vice panis vtuntur, effert. Citreis malis, & alijs arborib. odore miro redolẽtibus vestita est. Arũdines innumerabiles, è quib. saccharũ vel natura instillatur, vel artificio exprimitur, in ea pueniũt. Zingiber paßim effũditur quo qdẽ

viridi vescuntur: siccum conseruare nesciunt. Habent argenti metalla quamplurima. Gens est natura simplex, & ad humanitatem propensa. Artificio nauigandi carent: lintribus tantùm gratia piscationis vtuntur. In prælijs non alijs armis, quàm leuibus iaculis vtebantur, sed nunc Lusitanorum vsu & consuetudine melius armati in aciem prodeũt. Et hæc quidem de insulæ situ & natura, & gentis moribus, satis esse dictum, quod ad præsens institutum attinet, opinor. At Tristanus Cugna primum è Mozambique Melindem contendit, & cum Rege amanter collocutus, munera, quæ Rex Emmanuel ei dono miserat, cum honorifica amicitiæ significatione detulit. Ei deinde tres homines tradidit, è quibus vnus erat Lusitanus, nomine Fernandus Gomecius Sardus: alter natura Maurus, qui tamen Christianæ religionis sacris erat initiatus, cui nomen erat Ioannes Sancius: tertius verò fuit Saracenus quidam Tunete oriundus, qui Mahumetes appellatur. Hos autem mittebat Emmanuel cum literis ad Aethiopiæ Regem, quem nostri satis imperitè Ioannem presbyterum nominabant. Hos Rex Melindius in fidem recepit, vt inde in Aethiopiam, quæ supra Aegyptum est, ipsius Regis fide deducerentur. Hæc vbi mandata confecit Cugna, in Hoiam vrbem à Melinde octoginta millia passuum distantem, quæ bellum cum Melindio gerebat, inuectus, eam cepit, diripuit, & incendit, multosqúe Saracenos occidit. Inde in aliam delatus vrbem, quæ inde sexaginta passuum millia aberat, eam, cum armis nollet resistere, Regi Emmanueli subdidit, & ei tributi nomine certum auri pondo, quod singulis annis penderet, imperauit. Inde verò in aliam se contulit vrbem, muris & mœnibus egregiè munitam, celebre regionis illius emporium, nomine Brauam. In illius portu cum classem constitueret, ad ciuita-

tis Principes Lionelium Coutignum misit, qui illis Emmanuelis nomine pacem offerret, eosq; ad communionem fœderis inuitaret. Illi simulabant à fœdere haudquaquam abhorrere, id tamen differebant, atq; procrastinabant. Solet enim illis temporibus ventus quidam vehementissimus incitari, qui naues omnes, quas in portu illo reperit, afflictat: atque tandem ad vada vehementer allisas effringit. Hanc malitiosam calliditatem cùm argumentis Cugna exploraret, vrbem oppugnare constituit. Ante solis exortum copias in littus exposuit, duplicemq; aciem instruxit: primam aciem, in qua erāt quadringenti milites, Alfonso Albuquercio attribuit, ipse secundam aciem, in qua erant sexcenti milites, ducebat. Erat in ciuitate præsidium: quod quatuor hominum millia continebat. Duo millia ex vrbe confestim egressa, nostris occurrunt. Fit atrox prælium. Nostri tamen eos grauiter vrgent, & cedere compellunt. Illi tamen ordine minimè turbato se in vrbem recipiunt, & absq; vlla trepidatione portis occlusis Lusitanorum impetum retundūt. Nostri bifariam diuisi, in varias partes, vt videant, sitne aliquis in vrbem aditus, discurrunt. Hostes interim missilibus & facibus in nostros è muro coniectis pugnabant. Tandem cùm Alfonsus Albuquercius locum immunitum reperisset (pars enim muri ea parte vetustate collapsa fuerat) in vrbem inuasit. Hostes conferti se in eam partem contulerunt, & maxima armorum contentione in extremo salutis discrimine restiterunt. Vtrinque fuit impetu satis acri dimicatum, donec Cugna accessit. Illius aduentu hostes se in fugā dederunt. Nostri illos insequi parabant, quod tamen Cugna prohibuit. Vrbs spoliata fuit, ingensq; præda in naues imposita: multi ex hostibus occisi, multi etiā capti sunt: maxima tamen parti libertas donata. Ex nostris quinquagin-

ta desiderati sunt, & multi grauiter sauciati. Duodeviginti homines auaritia cæcati, tantum in scapham quandam onus imposuerunt, vt scapha demersa omnes interirēt. Scaphæ tamen illorum pondere leuata, rursus emersit. Tanta verò fuit in militibus rusticanis immanitas, vt ne quidquam illos à prædandi studio remorari posset, manus mulierum multarum præciderent, quò minore labore illis annulos & armillas detraherent. Id tamen malum Cugna, ne vlterius progrederetur, maxima pœna constituta prohibuit. Vrbs verò flammis coniectis, incendio, hostibus è propinquo intuentibus, valdè miserabili conflagrauit. Inde Magadaxū contendit, & Lionelum Coutignum in vrbem misit, qui similiter atq; Brauæ fecerat, pacem & amicitiæ fœdus ostenderet. In littore equites cataphracti discurrebant, muros armatorum præsidia vinciebant: alij verò extra muros cum armis inambulabant: omnia denique bellum horribili specie minitabantur. Coutignus ante quàm in terram descenderet, vnum ex captiuis, qui Brauæ capti fuerant, in terrā exponendum curauit, vt hominibus, se non bellum, sed pacem nunciare significaret. Illi verò captiuum in Coutigni conspectu dilacerant, deinde Coutigno, si in terra pedem ponere ausus esset, idem se facturos minabantur. Coutignus ad Cugnam redit, & hostium ferociam atq; minas exponit. Cugna vrbem aggredi voluit, sed à reliquis Ducibus, & à nauium magistris admonitus, id certamen omisit. Vt enim exitus difficillimos, & stationem periculosam & infestam, & vrbis mœnia valdè munita, & militum copiam, quæ vrbem tueri poterat, omittam, hyems instabat, & nauigandi tempus effluebat, ita vt, si vrbs non vno impetu caperetur, maximum classi periculum cum summo dedecore Ducis, & interitu exercitus immineret. Inde igitur in Zacoto-

cotoram properauit, ad quam intra breue tempus naues incolumes appulsæ sunt. Hæc insula suspicantur multi eam esse, quam olim Dioscoridem appellabant, quæ ad Prasum promontorium spectat. Est autem varijs montibus distincta: abundat varijs fructibus & oleribus. Homines sunt colorati. Se Christianos esse profitentur. Templa more nostro cum altaribus ædificant. Cruces tantùm habent in ipsis altaribus statutas: imaginibus non vtuntur. Dies ieiunijs dicatos, de Christianæ religionis more, singulari ciborum abstinentia obseruant. Nec enim illis, cùm ieiunãt, pisces edere licet. Vnam tãtùm vxorem ducunt. Eosdem festos dies, quos nos agimus, & ijsdem temporibus celebrant, & diuorum etiam memoriam sanctè colunt. Decumas frugum & fructuum sacerdotibus integrè persoluunt. Nauibus carent. Sunt disciplinarum prorsus ignari, vsq; adeò, vt cùm Christianum nomen retineant, Christianæ religionis imperiti sint. Ignauia & otio torpent: animo demisso & abiecto sunt, vsq; adeò, vt sine vlla recusatione paucis Saracenis obtemperent: & cùm impotenti ab illis tyrannide vexentur, nullam tamen pro libertate dimicationem subeundam existiment. Rex Caxemi (est autem ea regio felicis Arabiæ, quã Oceanus definit) eam tunc durißimo dominatu oppressam tenebat, et vt illis spẽ recuperandæ libertatis adimeret, arcẽ non procul à littore extruxerat, multisq; præsidijs & bellicis instrumentis egregiè munierat filiumq; suum iuuenem acri animo præditũ, eidẽ pfecerat. Hãc Cugna expugnare statuit, vt Christianos incolas ea tyrãnide liberaret. Primũ tamẽ Abrahemũ (sic enim adolescẽs ille regi⁹ appellabatur) p legatũ admonuit, vt è regione, in quã pater illius nullo iure armis inuaserat, confestim excederet, & arcẽ sibi omni psidio nudatã traderet. Abrahemus respõdit, se patris sui impe

 rium

vium reuereri, aliorum verò Principum iussa pro nihilo putare. Ad bellum igitur se pararet. Rem enim non verbis, sed armis esse gerendam. Cugna omnia, quæ ad oppugnationem necessaria videbantur, impigrè comparat. Atque altitudinem maris ea parte, qua facilior in terram aditus fore videbatur, explorat. At Abrahemus ea nocte locum muniuit, præsidiaque in vallo disposuit, quæ nostros aditu prohiberent. Cugna duplici acie instructa, cùm primùm diluxit, ad littus accessit. Primum agmē ipse ducebat, postremum Albuquercio commiserat. At cùm Albuquercius cerneret, alium aditum propius arcem, qui pridiè propter salum multo periculosior apparebat, esse tunc valdè tranquillum, vt hostes ancipiti prælio distineret, ad eam partem scaphas agminis sui remis incitari iussit, & ita sine vllo impedimento copias suas in terra constituit. Id cum minimè Cugna cerneret, palmetum versus contra Abrahemi præsidia celeri remigum contentione inuectus est. Id conspicatus Abrahemus, vt subsidio illis occurreret, qui erant in vallo, ex arce festinanter egreditur. Sed cùm eos, quos Albuquercius agebat, in terra conglobatos animaduerteret, ad eam partem se contulit, è qua maius sibi periculum intendi perspexit. In illius agmen Albuquercius armis egregiè tectus inuasit. Alfonsus Norogna, qui vnus erat ex Ducibus, quos Albuquercius ducebat, in Abrahemum impetum dedit, & hostes retrocedere compulit. At Abrahemus, vt illius copiæ tuto se se in arcē reciperēt, nostrorum agmen animo maximo sustinebat, & virtutis militaris mirum specimen exhibebat: tandem à reliquis destitutus, octo tantùm militibus stipatus, ne inultus caderet, facinora memorabilia in nostros edebat. Hæc cum Norogna cerneret, vt cum illo manum consereret, accelerauit. Nimis acre certamen inter duos illos Duces institutum, breui spa-

tio finitum fuit. Lusitani namq; hostes circundederunt, qui quidem animo fortißimo in extremo vitæ discrimine resistentes, concisi vulneribus conciderunt, ita tamen, vt multos è nostris grauiter sauciarent. At Cugna interim cùm in terram ea parte, quam oculis antè designârat, desiliret, ij qui erant in munitione dispositi, illum aditu telluris arcere conabantur. Sed cùm maxima vi repreßi fuissent, in arcem se recipere voluerunt: nostri illos insequuti sunt. Cùm ad arcem propius acceßissent, qui erant cum Albuquercio eos exterritos in effusam fugam compulerunt. Pauci tamē ex illis in arcem recepti sunt. Cugna eos qui fugerant, persequi minimè voluit. Nihil enim arcis expugnationi anteuertendum arbitrabatur. Itaque nostri continuò iussu illius ad arcem accedunt, vt portas perfringerent. Arbitrabantur enim hostes exanimatos metu, non valdè eorum impetum repressuros. Quod longè secus euenit. Hostes enim mißilibus & saxis è turribus Lusitanos vulnerabant: Albuquercium lapide coniecto ita contuderunt, vt diu vocem mittere non posset. Cugna hoc animaduertens, signum receptui dedit, & vnum tormentum è classe, & scalas importari iußit. Tormēto autem portas dilacerare, & scalas mœnibus admoueri præcepit. Hostes cùm portas effractas cernerent, & se minimè posse Lusitanorum impetum, qui iam ingredi parabant, vlla ratione propulsare (pauci namqúe reliqui erant, qui arcem tutabantur) se in arcis turrim munitißimam receperunt. Nostri portis effractis in arcem se contulerunt, & turrem aliam occupârunt: ad eam tandem, quæ maiore virtute defendebatur, acceßêre. Hostes tam acri animo turrim morte proposita tuebantur, vt Cugna molestißimè ferret, homines adeò fortes interire. Itaq; illos per interpretem admonuit, se libenter misericordiam

 eorum

eorum virtuti tributurum, libertatemq; daturum, si se dedere vellent. Illi verò mortem honestam deditioni, quàm admodum turpem opinabantur, facillimè prætulêre. Turris igitur cum eorum omnium strage, qui erant in præsidio, capta fuit: vnus tantùm, qui erat optimus nauium magister, reseruatus est. E nostris octo desiderati, & quamplurimi vulnerati sunt. Arce ad hunc modum capta, Cugna oppidi incolas admonuit, se, vt illos in libertatem vindicaret, iussu Regis Emmanuelis in eas oras peruenisse. Indignum namq; clarißimo Principi visum fuisse, gentem Christianam Saracenorum superbißimum dominatum tandiu pati. Oppidani gratias agere, manus in cælum tendere, clamores lætitiæ significantes emittere, omniaq; felicia & fausta Emmanuel precari. In templum indè, in quo Saraceni sacra impura è Mahumetis disciplina procurabant, Cugna cum Lusitanis omnibus se contulit, in eoq; sacris expiato, res diuina singulari cæremonia atq; sanctitate facta fuit. Cugna arcem multorum operis multò melius munitam Alfonso Norognæ, vt ab Emmanuele iussus fuerat, commisit. Inde verò decimo die Augusti, anno. M.D.vij. in Indiam transmisit, & cùm ad Cananoris portum naues, vt iam superius exposuimus, appulisset, pax cum Rege Cananoris facta fuit. Deinde Cochimum delatus, ab Almeida Prætore fuit satis honorificè & amanter exceptus. Non multis post diebus cùm Almeida intellexisset ad portũ Pananis (est id oppidum magnũ ad ditionem Calecutiẽsis Regis pertinens, à Cochimo Septentrionẽ versus supra quinquaginta millia passuũ distans) Arabũ onerarias naues consistere, & cũ ijs classem Calecutiensem, armis, & telis, & militibus instructißimam, vt naues amicas tueretur, cui præerat vir impiger, Cutialis nomine, multũ in bellicis rebus exercitus, cũ ea

in ipso

in ipso portu cõstigere statuit. Tristanus Cugna opẽ suã pollicitus, illi se comitem admodum libenter adiunxit. Itaq; duodecim nauibus instructis Almeida Pananem contendit. Ibi ex captiuis, quos in portu cepit, cognouit naues nondum in altum deductas, sed esse secũdum fluuiũ in statione collocatas. Cutialem prætereà iuxta fluuij ipsius ostiũ vtraq; ex parte stationes vallo muniuisse, & tormenta in ijs cum valida manu militum disposuisse. Oppidum etiam præsidijs et munitionibus cinxisse, & habere sub signis supra quatuor millia hominum fortiũ, partim ex Arabia, partim ex Nairibus, qui stipendijs Calecutiensis Regis alebantur. Almeida Septingentos tãtùm Lusitanos eduxerat. Cum hac autem manu hostes hoc ordine aggressus est. Ducem Petrum Barretum nomine in scapha præmisit (nec enim naues magnæ, neq; triremes, eò quòd æstus decesserat, poterant in fluuio nauigare) qui in hostiles naues inueheretur, & is triginta viros secum duceret. Hunc verò sequeretur Iacobus Petreius cum alijs triginta militibus, qui in stationem, quæ ꝑpe fluminis ostium, vnde maius periculũ imminebat, inuaderet. Post hos Laurentius Almeida, & Nonius Cugna Tristani Cugnæ filius, scaphis similiter inuecti eundem cursum tenerent: hos autem alij Duces sequerentur. Postremum agmen Almeida & Cugna duabus triremibus cogerẽt. Postridiè prima luce hoc ordine in fluuiũ ingreßi, ad hostes appropinquârũt. Almeida tãtùm & Cugna, propterea quòd nondũ æstus accesserat, in fluminis ostio cõstitêre. Hostes tormentis & iaculis ignitis nostros obruere impetu maximo conabantur. Nihilo tamen secius nostri satis intrepidè progreßi sunt, & per flammas atq; tela ruebãt. Barretus cùm ad naues, vt erat constitutũ, festinãter accederet, et in terrã desilire conaretur, triginta Saraceni capitibus & mentis abra-

abrasis in eum impetum tulerunt. Erat autem abrasio illa deuotionis indicium, qua sibi diras horribiles imprecabantur, si è prælio nisi victores excederent. Vt autem postea cōpertum est, fuit tunc deuotorum magna multitudo, quibus erat necesse, aut hosti vitam eripere, aut in certamine mortem oppetere. Sic igitur multò atrocius prælium, quàm pro hominum multitudine commissum repentè fuit. Similiter Iacobus Petreius cùm ad locum, quo erat iussus accedere, se conferre voluisset, à Saracenis eadem religione constrictis exceptus fuit. Cutialis verò subsidia suis submittebat, & certamen summa vtrinque contentione miscebatur. Prælio ad hunc modum commisso, Laurentius Almeida cum suis copijs aduenit, & inuitis hostibus in terram desiluit, ita tamen vt multi ex nostris grauißimè sauciati illum sequerētur. Nostri tamen cum acrius institissent, hostes paulatim cedere coegerunt. Laurentius securi cùm sex ex hostibus interimisset, in admirationem sui multos cōuertit. Erat enim corpore procero, & specie liberali magnisq; viribus præditus, & quocunq; se tulerat, hostibus terrorē inijciebat. Quidam tamen ex deuotis in eum fidēter inuasit, & illi in brachio vulnus inflixit: qui tamē cum reliquis deuotis occubuit. Nonius item Cugna cùm Barretum sequeretur, strenuè dimicauit, & ignē nauibus implicuit, quo decē & octo conflagrârunt. Dum aūt certamē extraheretur, aduenięs æstus effecit, vt triremes facillimè nauigarent. Almeida igitur (Tristanus enim Cugna morbo impeditus in terram descendere nequiuit) cum regio vexillo in terrā descendit, vt suppetias suis afferret. Illius aduentu hostes in fugā conuersi sunt. Almeida illos insequutus est vsq; eò, dum Panani appropinquaret. Ibi continuò oppidū cōiectis vndiq; facibus inflāmari præcepit. Quod quidē nō solū hostibus specta-

culum

culum miserabile præbuit, sed Lusitanis militibus facinus indignũ visum fuit. Erat enim oppidũ multis opibus refertum, è cuius præda nostri ditari facillimè potuissent. Nunquam ne, dicebant, erit aliquod præmiũ militũ virtuti persolutum? Malè profectò de suo fortibus hominibus largietur, qui eos ne de præda quidem hostiũ quidquã lucrari pmittit. Nõ intelligit præterea, præmijs virtutẽ militarẽ incendi, illiberalitatis autẽ significatione restingui? Quis illũ posthac libẽter sectabitur, cùm viderit eos, quorum virtute gloriam sibi ex victorijs comparat, in mendicitate versari? Hæc milites & alia eiusmodi iactabãt. Almeida tamẽ non is erat, qui militũ cupiditatem, sed rationem & cõsilium sequeretur. Videbat quantũ periculũ impenderet, cùm hostes non procul abessent, si nostros prædæ cupiditate dissipatos, & oneribus impeditos ex improuiso adorirentur. Intelligebat etiã, quam subitò posset manus hostiũ maxima comparari, cùm omnes Calecutiẽses milites, qui totam illã regionem occupauerãt, sint ad repẽtinos casus expediti, qua posset parta victoria de manibus extorqueri, & nostris ingens calamitas importari. Ex hostibus ter centũ cecidêre: nec enim nostros eos longius, quàm securitatis ratio flagitabat, insequi cõcessum fuit. E nostris duodeuiginti cecidêre, multi præterea vulnerati: tormẽta omnia, quæ fuerant à Cutiali in stationibus collocata, in naues imposita sunt. Sic autem re benè gesta Almeida se Cananorẽ contulit, atq; inde Tristanũ Cugnã cum quinq; nauibus onustis in Lusitaniam dimisit. Anni autẽ insequẽtis principio cùm Almeida semper aliquid gerendũ arbitraretur, ne nostri segnitie languescerent, aut hostes animos à timore reficerent, Laurentiũ Almeidam cum octo nauiũ classe misit, qui orã maritimã peragraret, & Saracenos omnibus incõmodis affligeret. Is igi-
tur

tur eductis in altum nauibus, in multos portus inuasit, multis hostium nauibus inflãmationem intulit, & in Chaulis tãdem portu classem collocauit, vt ibi naues, quæ erant è Cochimo profecturæ, quas ipse tuendas susceperat, opperiretur. Est autẽ ea ciuitas opulenta, ad Septẽtriones spectãs, regno Cambaiæ, quod Indus interfluit, finitima. Hic cùm in anchoris cõsisteret, accepit, Campsonẽ AEgypti Imperatorem magnã classem magnis præsidijs & munitionibus ornatã & instructam in Indiam misisse, vt Lusitanos euerteret. Hanc classem, non solùm vt sibi illatam iniuriam vindicaret, sed etiam vt Regibus Calecutij & Cambaiæ satisfaceret, cõparauerat. Erant enim hi Reges cum illo fœderati, et vterq; eorum ab eo per literas contenderat, vt gentem Mahumetanis moribus & institutis infensam, quæ tyrannidem occupare in India nitebatur, extinguendam atq; delendam susciperet. Id autem facillimum fore. Nam præterquam quòd Sultanus ipse maximas opes haberet, virisq; in bello fortissimis vteretur, illos officio suo minimè defuturos, & coniũctis viribus effecturos, vt genus illud hominum, quod tantum malorum Indicis rebus inuexerat, de medio tolleretur. Sultanus eam classem instruxit, quam satis esse suspicatus est, ad Lusitanos funditùs euertendos. In hac classe misit multos ex illis, quos olim, dum illud imperium vigebat, Mamelucos appellabant: qui in pueritia à Christianis parentibus per vim abducti, & Mahumetanis institutis imbuti, & armis diligenter exerciti, bellicæ disciplinæ laudibus excellebant. Hos Indi, Rumes, hoc est, Romanos vocabant. Nam cùm ex antiquis monimentis accepissent, quantum Romanum imperium reliquis gentibus militari gloria præstitisset, cùm primùm in Indiam hi Lusitani milites inuecti sunt, eorumqúe robur, & in re militari disciplinam & in-

dustriam percepissent, Romanos esse iudicârunt. Quemadmodum postea cùm Lusitanos animaduerterent eadem propemodum disciplina bellicas res administrare, Francos nominârunt. Francorum enim nomen ex eo tempore, quo Ierosolyma Duce Gothifredo capta est, per omnes Solis orientis regiones maxima cum gloria peruagatũ fuit. Classis igitur huius magnitudo, & militum etiam fortitudo Indorum animos variè commouerat. Qui Lusitanos odio persequebantur, spe victoriæ elati, vehementer efferebãtur: qui nostris fauebant, erãt animo suspensi, & metu valdè cõturbati. Almeida verò filium etiam per literas admonuit, vt nõ spectaret, dum hostis vltra progressus, plures motus in India concitaret, sed illi occurreret, & vbi primùm posset, cum eo mari aperto confligeret. Itaq; Laurentius se ad confligendum parat, & classem educere, & iter Dium, quæ quidem vrbs olim ad Cãbaiæ regnũ pertinebat, suscipere maturabat. Ibi namqúe audierat classem hostium constitutam esse. At hostium classis id non expectauit, sed vt in Lusitanam classem inuaderet, in Chaulensem portum contenderat. Præfectus erat Mirhocemus, vir militari gloria præstans. Is sex triremes, & vnam rostratam nauem, & alias quatuor naues valdè magnas ducebat. Ad eam classem Melichiazius (sic enim appellabatur, qui Regis Cambaici nomine Dium cum imperio tenebat) triginta quatuor longas naues tormentis & telis, et militibus instructißimas adiunxerat. Triremes & longæ naues remis incitatæ, oram maritimam prætervectæ, minimè conspiciebantur. Quinque reliquæ naues ex alto in portum secundo vento delatæ, speciem Lusitanæ classis primò nostris præbuerunt. Alfonsus enim Albuquercius, qui tunc res memorabiles in Persico sinu gerebat, expectabatur. Itaque nostri

nostrì cùm illam classem Albuquercij esse arbitrarentur, securi constiterunt. Nemo vel anchoras moliri, vel arma expedire, vel quidquam aliud gerere voluit, ex quo posset intelligi, eos sibi ex illa classe quidquam metuere. Mirbocemus secundo æstuario, in quod fluuius, qui alluit ciuitatem, influit, Lusitanem classem præteruectus, ingẽtes globos atq; tela coniecit, multosq; Lusitanos vulnerauit, & vnũ virum nobilem, nomine Rodericum Pereiram, occidit. Nostri simili ratione gratiam egregiè retulerunt, & multos ex hostibus aut vulnerârunt, aut occiderunt. Hostes vlterius prouecti, propius vrbem anchoras iecerunt. Melichiazius tamẽ eo die extra portus ostium substitit. Laurentius minimè differendum ratus, anchoras euellere iussit, vt confestim in rostratam nauem hostium, quæ prætoria erat, inuaderet. At Mirbocemus, eò quòd nondum Melichiazius classem suam intra portum adduxerat, noluit eo die prælium cõmittere: & ne cogeretur inuitus dimicare, triremes expediuit, vt celoces, quæ anchoras extrahebant, impedirent. Itaq; eo die naues eodem in loco constitêre. Sequẽti die Laurentius anchoris solutis in Mirbocemi nauem inuehitur: sed æstu recẽdente, cùm vẽtus vim suam remitteret, ad hostilem nauem accedere non potuit. Ex propinquo prælium tormẽtis & iaculis commissum est. Sed cùm hostiũ rostrata nauis esset altior, omnia tela, quæ ex ea nostros accidebant, eos conuulnerabant, ipseq; Laurentius sagitta confixus fuit. Tunc qui cum illo erant, eum hortantur & admonent, vt quando vẽtus minimè flaret, & æstus aduersus esset, & ideo minimè posset in hostium nauem, vt cupiebat, inuehi, retro nauem suam regredi pateretur. Quod consilium ille iuuenili quadam audacia, & animi magnitudine motus, cùm arbitraretur se, si id faceret, insigne dedecus subiturũ, accipere noluit.

luit. Dũ hærent reliqui, & quid optimũ factu esset, in re tam implicita expedire non possunt, alia rursus sagitta, in faciẽ ipsius Laurentij immissa, grauissimum illi vulnus imposuit. Vt tamen cominus rem gereret, ipse & Petrus Barretus vlterius progrediuntur: non ita tamen, vt possent cum hostili naue coniungi, eamq; manibus ferreis iniectis alligare. Tormentis res gerebatur, & vtrinq; multi aut occisi sunt, aut concisi vulneribus è prælio excedere cogebantur. Lusitanæ triremes, & naues humiliores, quæ facilius poterant, quanuis æstus aduersus esset, in hostium reliquas naues incitari, strenuè decertabant. Pelagius Sousa triremi sua inuectus est, & primus in triremem hostium insiluit: eum secutus est Ambrosius Pazagna, & Fernandus Petreius Andradius, & reliqui qui molestè ferebant, se in ea dignitatis contentione superari: & sic factum est, vt illam cum hostium, qui ea vehebantur, exitio caperent. Iacobus Petreius alterius triremis præfectus, aliam similiter hostilem triremem cepit: duæ præterea aliæ hostium triremes ab alijs Ducibus Lusitanis, qui nauibus humilioribus præerant, captæ sunt. Reliquæ triremes se se in fugam dederunt. Quandiu verò prælium cõmittebatur, Saracenus quidam sanctitatis opinione præcellens, in cubiculo triremis inclusus, vt numen precibus placaret, summa ope nitebatur. Quem tamen ignitus globus in precatione summo studio perseuerantem dilacerauit. Cùm verò iam æstu rursus accedente Pelagius Sousa, & Iacobus Petreius hostium triremes ad Laurentij Almeidæ nauem remulco traherent, & illum viderent saucium, magnamq; militum partem vulneribus impeditam, eum hortantur, ne vellet cum hostium rostrata naue congredi, sed eam, & alias tormentis eminus vsq; eo verberaret, dum omnes depri meret. Id consilium Laurẽtius aspernatus est. Dicebat enim

naues hostiles esse magnas, et omnibus rebus instructas. Itaq; melius esse eas omnes capi, quod fore confidebat, q̃ demergi. Sequenti die Melichiazius, quem substitisse extra fluminis ostium diximus, vento secundo, & æstu minimè repugnãte, se ad Mirhocemi nauem cum classe sua cõtulit. Illius aduentu hostibus animus additus est, & nostri sanè perturbati sunt. Eam enim classem nõdum conspexerant, & Chaulenses ciues clamores lætitiæ significantes ediderunt, & signis clarißimis ostenderunt, se nihil malle, quàm nostris modis omnibus perniciem & interitum machinari. Nauarchi in naui prætoria coniuncti, quid in eo casu gerendum sit, intempesta nocte deliberant. Omnibus visum est, cùm maxima Lusitanorum militum pars & vulneribus, & summa prælij contentione esset vehementer afflicta, & ipse Laurentius duplici vulnere laboraret, & naues ipsæ partibus perforatæ in summo discrimine versarentur, & hostium claßis tanto supplemento refecta terribilem speciem exhiberet, & ciuitas ipsa hostilem in nostros animum declararet, esse temeritatis summæ diutius in eo portu consistere. Tandiu igitur expectandum, dum recederet æstus, & ventus etiam flaret, vt tũc noctis silentio in altum properarent. Consilium fuit omnium sententia comprobatum. Itaq; post mediam noctem vela faciunt. Res tamen non potuit tanto silentio fieri, vt hostes minimè nostrorum consilium sentirent. Naues igitur festinanter expediunt, & Lusitanam classem insequuntur, prætoriamq; nauem, quæ agmen cogebat, emißis telis remorantur, eamq; vnam multæ circunueniunt. Tormenti præterea vnius ictu perforata, aquæ magnã vim intra sentinam admisit, cuius põdere grauata, clauo dirigi haudquaquam poterat: atq; tandem in piscatorum munitionẽ, quæ sub aqua latebat, incidens, impegit. Quod animaduertens Pelagius

tradidit: deinde triremem suam remis vehementer incitari fecit. Nauis ita in fundo fixa permanebat, vt nihil omninò moueretur. Melichiazius cùm nauẽ immobilẽ cerneret, illa relicta, quã in suam potestatẽ omn nò redactam esse minimè dubitabat, triremẽ vt nauibus suis circũueniret, accelerauit At qui erant in triremi, cũ se saucios, & labore nimio fractos & debilitatos viderent, neq; posse hostibus repugnare cogitarẽt, imprudente Sousa, fune, quo triremis erat naui prætoriæ alligata, præcidũt. Quo facto triremis tanta vi æstus abrepta fuit, vt quanuis Sousa magnis vocibus inhibere iußisset, nihil omninò proficeret. Peruenit tandẽ ad locũ, in quo Petrus Barretus, & Odoardus Melius, & Iacobus Petreius, & alij nauarchi cõsistebant. Qui oẽs cùm maximè cuperẽt cũ Laurentio societatẽ discriminis inire, æstus vehemẽtia ꝓhibiti, se cũ dolore summo cõtinebant. Fuit Laurentius à suis admonit⁹, vt in paronẽ, ad eam rẽ paratũ, summa celeritate præditũ desiliret, vt posset ad suos cõfugere. Quo cõsilio grauiter offensus. acriter illis, q̃ consiliũ illud dabant, minatus est. Nec enim sibi decorũ fore dixit, id periculũ deuitare, in quo cõmilitones suos desereret. Se nõ mortẽ, sed dedecus extimescere. Præterea cõfidere, tãdiu se posse cũ illo ꝓsidio, quod sibi fuerat reliquũ, nauẽ tutari, dũ æstus reciprocatione poßẽt rursus reliquæ naues ad opẽ ferendã accedere. Erãt tũc in naui septuaginta hoĩes vulnerati, & triginta tãtùm sani. Ex omnibus tres instruxit acies, vnam attribuit Emmanueli Pazagnæ, qua foros defenderet, alteram Franscisco Nabaesio, cui præcepit, vt proræ castellum tueretur: ipse tertiam sibi reseruauit, vt præsidio quo posset puppim firmaret. Hostes cùm cernerent, quàm acri animo nostri se ad resistendum pararent, cum hominibus fortibus & animosis, & in vltimum discrimen adductis, in quo etiam ignauissimus

ſimus quiſq; deſperatione ductus, hoſtes ſæpenumero ſignis inſolitæ virtutis exterret, congredi noluerunt. Eminus tantùm rem gerebant: crebris tormentorum ictibus omnia perſonabant: fumi caligo denſiſſima aſpectum omnibus adimebat. Noſtri tormentis ſimiliter in hoſtes globos frequentes iaciebant. Laurentius hortator & ſpectator aderat, & omnibus rebus occurrebat, optimiq; imperatoris officio fungebatur. Tãdem cùm fœmur illius pilæ ictu dilaceratum fuiſſet, ſe in cathedra ad nauis malum collocari præcepit, & inde ſuis animo maximo imperabat, eosq; vt virtutem factis egregijs oſtenderent, hortabatur. Hæc maximis vocibus admonentem alia pila in pectus illius emiſſa interemit. Nauis erat iam maxima ex parte armamentis nudata, atq; multis in locis diſſoluta, & aquis oppleta. Hoſtes igitur vndiq; confluunt, vt in eam inſiliant. Ter tamen fuêre ab ijs, qui, erant in naui, acerrima cõtentione repulſi. Tandem cùm noſtros vires deficerẽt, hoſtes fidenter ingreſſi, cædem magnã ediderunt. Noſtri, vt in vltimo illo caſu non inulti caderẽt, fortiſſimè dimicabant. Id cùm Melichiazius animaduerteret, indignum facinus eſſe putauit, homines adeò fortes interire. Viginti tantùm, nam reliqui oẽs occiderant, humanitate illius conſeruati ſunt. Mortui ſunt in naui prætoria octoginta viri: in alijs autem ad ſeptuaginta, inter quos multi fuêre & nobilitate & factis inſignes. Duces reliqui, qui æſtu prohibiti fuerant, ne opem afferre Laurentio poſſent, cùm animaduerterent nauem eſſe captam atq; depreſſam, vlterius contendere ſine fructu noluerunt. Itaq; paſſis velis in altum prouecti, Cananorem petierunt, & inde Petrum Gnaiam Cochimum mittunt, qui Almeidæ acerbum filij caſum nunciaret. Attulit is nuncius Luſitanis omnibus inſignẽ mœſtitiam, cum multis lacrymis atq; luctu coniũctam. Erat

enim

enim Laurentius Almeida non solùm egregiè fortis, sed humanitate singulari praeditus, qua quidẽ omnes ad sui amorem vehementer alliciebat: morum verò integritate patrẽ imitari nitebatur. Itaq; omnibus, qui cum illo vixerant, mirum sui desiderium reliquit. Rex Cochimensis eo casu perculsus, ad Almeidam continuò venit, vt illum à mœstitia, quoad posset, & doloris societate, & verbis amantissimis auocaret. Almeida tamen cùm multis signis antea varijs in locis, quanto animi robore septus esset, ostendisset, tum eo die eam virtutem maximè declarauit. Cum enim vnicum filium, virtute & moribus excellentem amisisset, ita dolorem vultu compressit, vt illum nullius solatio indigere cũcti perspicerent. Quin ipse reliquos, nè lugerent, admonebat. Se namqúe non diuturnam vitam filio, sed virtutem insignem à Deo precatum fuisse. Humanae vitae spatium esse breuissimum, virtutis autem praemium sempiternum. Omnia, quae accidissent, ad consilium diuinum referebat, Deoq; gratias agebat, quòd iuuenem illum honestissima morte ornare voluisset. Confidere porrò, vt illum etiam opibus illis, quae nunquam essent interiturae, muneraret. Ad haec autem adiungebat, Qui filium meum carum habebat, non lacrymis, sed virtute amorem ostendat. Illius enim caedem vlcisci statuo. Qui mihi alacrius in hoc opere perficiendo opem tulerit, eum existimabo maiore caritate filio meo deuinctum fuisse. Haec & alia eiusmodi dicendo, quò maiorem sui admirationem commouebat, plures lacrymas circunstantibus excitabat. Quò enim altior & constantior illius animus apparebat, eò minus dignus ea calamitate videbatur. Dum haec in India fiunt, Rex Emmanuel rerum Africanarum curam minimè deponebat. Azamora est Mauritaniae ciuitas, in ea parte sita, quae Oceano Atlantico continetur, quem-

admodū de Safinio dictum est: à qua ciuitate abest passuū octoginta millia Septētriones versus. Ingens autem fluuius, quem Asamam esse quidam opinantur, eam præterfluit. Hanc vrbem Emmanuel expugnare cupiebat. Vt autem hoc fore facillimū in animū induceret, effecit Mauri cuiusdam Principis aduentus. Erat aūt illi nomen Zeiamus et regnū in ciuitate, quam Mequineziam appellant, in mediterranea regione sitam non procul Fessa distantem, possederat, & multis finitimis vrbibus atque pagis imperabat. Erat autem is frater patruelis Mahumetis, qui Fessense regnum imperio tenuerat, sororemquе illius vxorem duxerat. Nazzarius Regis Mahumetis frater, Fessæ Rex eā fide, quā gens illa colit, fœdus & sanguinis communione, & connubij affinitate firmatum conseruauit. Illum nanq; regno expulit. Is dignitate & opibus spoliatus, Azamoram contendit. Existimauit enim fore, eò quòd esset ciuibus illius ciuitatis carus, vt ei ciuitatis imperium traderetur. Id ciues tunc facere noluerunt. Ea igitur spe depulsus Zeiamus, ad Regem Emmanuelem se contulit, eique fidem dedit, se perpetuò in illius potestate futurum, atq; perfecturum, vt non Azamoram solùm, sed quamplurimas alias ciuitates expugnaret. mediocri classe maximum bellum profligari posse. Se namq; multos in ea ciuitate cognationibus, & affinitatibus, & clientelis implicatos habere, quos omnes confidebat futurum, vt ciuitatem libentißimè proderent. Esse namq; tyrannide, qua premebantur, offensos: & fama clementiæ, qua Emmanuel sibi quamplurimas nationes alliciebat, inuitari, vt se in illius fidem & patrocinium conferrent. Id Emmanuel, quod auctor Rex esset, & indignè iniuria vexatus, & iusto odio commotus, & quia ipsi auctori mentiri minimè expedire videretur, & quod caput est, quòd natura facillimè ea, quæ valdè fieri

fieri cupimus, facta credimus, Mauro fidem adhibuit. Itaq; classem non valdè magnam festinanter instruendā curauit, eiq; Ioānem Menesiu præfecit. Qui soluit Olysippone. xxvj. die mensis Iulij, anno. M. D. viij. Exercitus erat quadringentorum equitum, peditum verò supra duo millia. Ad ostiū fluminis tandem naues appulit. Nocte æstu secundo per fluuium inuectus, ad mœnia Azamoræ classem cōstituit, & vrbem oppugnare cœpit. Ciues acri animo resistebāt, & faces, & tela, & pilas ingentes iaciebant, & rates pice oblitas & incensas in Lusitanā claßē machinis detorquebant, vt eā inflāmarent. Multi præterea ex vrbe egreßi circuncursabāt, & nostros, ne copias in terrā exponerēt, enixè contendebāt. Menesius Zei ìmi opē expectabat, q. iā è Lusitania Azamorā redierat. At is, vt est hoīum ingeniū variū & cōmutabile, fidemq; minimè colens, principio quidē se venditare, & spē auxilij polliceri, varijsq; modis Menesiū ludificari. Deinde apertè nostris exitiū machinari. Iam enim illi cū ciuibus benè cōueniebat, & sedecim millia hominū sub signis habebat, cū quibus in cāpo secundū fluminis ripas cōcursabat, & quēadmodū perniciē nostris quam maximā posset inferre, rationē inibat. Intra ciuitatem erant octo millia hominū in præsidijs, vt à mœnibus Lusitanorū impetū propulsarent. Nihilominus tamen Menesius cū copijs omnibus egressus, castra fecit. Mauri, cùm essent loci valdè insidijs opportuni, tribus in locis syluestribus inter littus atq; mœnia insidias collocarūt. Deinde cum reliquis copijs è mœnibus egreßi, nostris obuiam progreßi sunt. Menesius certamen minimè detrectauit. Triplicem autem aciem instruxit: primam, quæ centum equites continebat, Tentugalensi Dynastæ attribuit: secundæ, in qua erant equites centum & quinquaginta, Ioannem Mascaregnam præfecit. Tertiam sibi reseruauit,

 in qua

in qua erant equites ducenti & quinquaginta, & peditum etiam phalanx, quam equites vtrinque dispositi firmabant. Hoc ordine in hostes inuasit: qui valida impreßione pulsi, se multò celerius, quàm fuerat statutum, in oppidum receperunt. Consilium enim fuerat, vt paulatim cederent, vsque eo, dum Menesius in insidias incideret, & ita copijs vndique circundatus cum omni exercitu concideretur. Oppidani, nè nostri hostium tergis inhærentes, in oppidum penetrarent, fores occluserunt. Cùm igitur Mauri se exclusos animaduerterent, ea desperatione confirmati, restitêre. Præliumqúe fuit magna vtrinque contentione redintegratum. At qui erant in insidijs, repentè prosiliunt, & magno impetu in nostros inuehuntur. Tentugalensis Dynasta, & Ioannes Mascaregnas, Menesij iussu in subsidijs post terga relicti eorum impetum, qui in insidijs fuerant, acri animo sustinebant. Zeiamus cum manu valida, vt suis opem afferret, accelerauit. Equites è pagis etiam, vt Lusitanos circunuenirent, atque internecione delerent, influebant. Menesius hæc omnia circunspiciens retroceßit, tanto ordine atque disciplina, vt neque trepidatio vlla, neque tumultus existeret. Qui erant in subsidijs, postquam receptui signum datum est, eos, qui ex insidijs impetum dederant, perruperũt: & Menesius qui extremum tunc agmen ducebat, illos, qui ex oppido nimis acriter instabant, singulari virtute repellebat. Sic autem se primùm in castra, deinde in classem recepit. Sedecim equites in hoc prælio ceciderunt, in quorum numero fuêre quidam viri & nobilitate & factis illustres. Ex hostibus, vt postea compertum fuit, ceciderunt mille & trecenti & sexaginta quinque. Ioannes Rodericus Sala Menesius equo interfecto cecidit, & ab hostibus circunuentus, parum abfuit, quin occideretur. Duo tamen fortißimi,

quorum

quorum vnus fuit Ioannes Homo, qui iam ex India reuersus in Portugalliam fuerat, alter Iacobus Fernandus Faria, eum è media cæde, hostibus partim cæsis, partim dispulsis, eripuerunt. Is equum Ducis, qui illius equum transfixerat, tunc Fariæ manu perempti, nactus, periculum euasit. At Menesius cùm animo Zeiami perfidiam & fraudes reputaret, & munitiones atque præsidia ciuitatis animaduerteret, intelligeretq́ fieri non posse, vt cum ea classe oppidum tantis præsidijs munitum expugnaret, minimè terendum in obsidione tempus existimauit. Anchoris igitur solutis vela fieri iubet. Verùm cùm æstus essent propter lunæ decrescentis rationem languidiores, ita, vt flumen naues alueo sustinere non posset, et nautæ etiam trepidè oras soluerent, et anchoras vellerent, factum est, vt aliquot nauigia vadis allisa mergerentur, & hostes vnam nauem longam in sicco destitutam circunsisterent, & triginta remiges occiderent: qui tamen antequam caderent, duodeuiginti ex hostibus interemerunt. nauis autem fuit ab hostibus incensa. Menesius verò educta in altum classe, in fretum Gaditanum cursum tenuit. Quod non humano consilio, sed diuino motu et instinctu factum fuisse, postea à multis sapiētißimè iudicatū fuit. Quin etiam Zeiami fraus, et Regis Emmanuelis in illa classe comparanda celeritas, & Azamoræ alieno tempore, & paruis copijs oppugnandæ parùm sapiens cogitatio, nō absq́ cælestis numinis prouidentia, quæ Emmanuelis rebus fauebat, suscepta fuisse videbatur. Si enim illa omnia sic non euenissent, maxima à nostris clades accepta cum maximo dedecore fuisset, antè, quàm quisquam auxilium rebus in vltimum discrimen adductis afferre posset. Menesius ex Azamoræ finibus egressus, in freto Gaditano naues aliquot hostiles cepit, & Ioannem Rodericum Salam Menesium,

Regis Emmanuelis iussu, in oppido, quod Alcassarem appellant, quod Lusitano etiam præsidio tenebatur, Ducem & Præfectum constituit. Dum autem hæc gerebat, rumore dissipatum fuit, Fessensem Regem, vt Arzilam obsideret, cum maximis copijs aduentare. Fuerat autem exercitus illius tanta dissimulatione coactus, vt nemo id futurum conijcere posset, antè, quàm acies explicatas, & maximis munitionibus & bellicis instrumentis armatas aspiceret. Habebat autem sub signis equitum viginti millia, peditum verò millia centum atque viginti. Arzilæ præerat Vascus Coutignus Dynasta Borbensis. Cùm verò Fessensis Rex mœnibus appropinquaret, Coutignus aliquot Mauros ex insidijs capiendos curauit, vt ex illis intelligeret, an ipse Rex adesset. Quo facto comperit & Regis ipsius animum, & exercitus magnitudinem, & reliqua omnia, de quibus se fieri certiorem conueniebat. Itaq; literas confestim ad Odoardum Menesium, qui Tingitanæ ciuitatis præfectus erat, & ad Ioannem Menesium, qui oras illas cum classe peragrabat, dedit, quibus significauit, quantum periculum immineret. Xix. die mensis Octobris, Anno à CHRISTO nato. M.D. viij. Rex Fessensis exercitum ad vrbem admouit. Sequenti die tormentis muros quatere, propugnatores densis sagittis obruere, testudines, & scalas admouere, muros excindere parat. Erant tunc in oppidi præsidio quadringenti tantùm viri, qui hostium impetum fortissimè, vt poterant, repellebant. Fuit oppugnatio ea die ad noctem continuata. Sequenti die nostri oppidum circunsessum, stationes munitas, aggeres excitatos, tormenta disposita, acies instructas aspiciunt. Ad hæc, ne nauibus in vrbem aditus esse posset, hostis stationes crebras in littore muniuit, & vineas excitauit, & dolia, quæ tormentis opponeret, tellure & arena compleuit,

uit, tormentaqúe ordine collocauit, quibus nostros, si auxilium afferre vellent, propelleret. Multi præterea scorpionibus, & balistis, & fistulis ferreis, vt stantes in muro configerent, collimabant: & cùm primum aliquod caput, aut quoduis aliud membrum eminebat, in id tela conijciebant, ita, vt nemo auderet in muro consistere. Ad hæc, testudinibus admotis muros suffodere incipiunt, tanta celeritate, vt cùm feßis integri succederent, & opus non esset momento temporis intermissum, eadem die magna pars ipsius muri corrueret. Per eam partem hostes irruerunt. At Coutignus cum equitibus quinquaginta in eos inuectus, eorum impetum sustinebat. Sed cùm sagitta brachium illius trãsfixum fuisset, in arcem se contulit, Georgiumqúe Barretum generum suum interim reliquit, qui hostes, quandiu ipse curaretur, insita virtute reprimeret. Sed cùm ij, qui cum hostibus præliabantur, eorum multitudine obruerentur, & Ducem abscessisse cognoscerent, in arcem confugiunt. Erat valdè mirabilis mulierum plangor & eiulatus, & militum trepidatio, & eorum omnium perturbatio, cùm nemini in tanta & tam repentina calamitate consilium & ratio aut consistendi, aut fugiendi, aut fortiter & animosè moriendi consisteret. Hostes omnes, in quos impetum ferebant, crudelißimè necabant, & pueros infantes ad saxa atque rupes allidebant, multaqúe facinora summæ cuiusdam immanitatis in senes, & pueros, & virgines, sine vllo vel ætatis, vel sexus discrimine faciebant. Cùm omnes vndiquè in arcem concurrerent, & alij alios in introitu præpedirent, clamores in cælum editi, & querimoniæ eorum, qui ingredi nequibant, & mulierum vociferationes, quæ paruos filios complexæ, non sibi, sed liberis misericordiam cum multis lacrymis implorabant, eos,

qui ar-

qui arce tenebantur, exanimabant. Cupiebant enim miseris opitulari, sed nullo modo poterant. Tandem cùm hostes magna vi fugientes insequerentur, & arcem ingredi contenderent, maximo cum labore fores occlusæ sunt, & multi in hostium potestate relicti: à quibus crudelem in modum interfecti fuerunt. Tunc hostes ad prædam conuersi, vrbem diripiunt. Huius cladis nuncius fuit Menesio confestim allatus, qui iam Arzilam properabat, & naues alias & Duces asciuerat. Vbi verò ad portum peruenit, ingredi statim voluit: sed fuit salo & tempestate prohibitus. Est enim portus ille, maximè cùm ventus increbrescit, valdè propter breuia periculosus & infestus. Hærebat præterea, cùm nesciret an arx esset iam ab hostibus capta. Si enim in hostium potestate fuisset, intelligebat, inconsideratissimæ temeritatis esse, in terram ingredi, vt parua illa manu constipatus, cum maxima hostium multitudine sine vllo fructu dimicaret. Tribus ita diebus in anchoris constitit, cùm in tali casu, quid optimum factu esset, explicare non posset. Duos deinde homines è suis familiaribus, quibus plurimum confidebat, in scapha egregiè instructa, quæ remis plurimùm valebat, per fluctus illos immisit, qui ad arcem (ea namq; mari imminebat) accederent. Illi non modò per fluctus atq; salum maximo cùm vitæ discrimine, verùm per medias flammas, & dēsas pilas, in eos vndiq; ex propinquis stationibus emissas, inuehuntur, & arci inuitissimis hostibus appropinquant. Id vbi qui erant in arce conspexerunt, è fenestra vexilla regia cum regijs insignibus ostenderunt, & voce maxima Portugalliæ nomine sæpè repetito conclamârunt. Mulieres paruos filios, quos vlnis gestabant, in eorum aspectu proponebant, vt eos qui foris erant, ad misericordiam in extremo rerum discrimine tribuendam vehementius incitarent.

Cou-

Coutignus præterea cum literis cera circũlitis homines na[t]andi peritißimos ad Menesium misit, ex quibus posset intelligere, quanto in periculo versaretur. Illum præterea admonebat, quo ordine rectius posset in arcem præsidia & cõmeatum, cuius penuria valdè laborabant, inferre. Menesius in humiliores naues, quæ in vadoso portu tutius consistere possent, milites imponit. Et per præconem omnibus, qui erãt criminibus alligati, propter quæ secundum leges erant vel morte, vel exilio multandi, veniam & impunitatem, si postridiè in littus egreßi rem strenuè gererent, pollicetur. Primo deinde, qui in terra vestigium posuisset, quingentos nummos aureos in virtutis & audaciæ præmium proponit. His ita constitutis, postridiè æstum sequutus, naues remis agi & incitari præcepit. Coutignus qui ex arce hæc conspiciebat, vt erat inter eum & Menesium constitutum, equites triginta equis insidentes, & reliquos præterea equites, quorũ virtuti multum fidebat, pedibus ex arce per posticum egredi iußit, vt nostris in egressu opem afferrent. Id erat signũ, quo Menesius admonitus, copias erat in terram expositurus. Itaque primùm tormentis omnibus ignem admouere, & pilas in hostes emittere præcepit: quo facto hostes ingenti fremitu & strepitu, & multorum exitio vehementer exterriti, littus deserunt. At ex nostris quantum quisq; potest enititur, vt primus in terrã desiliat. Alium enim auri præmium, alium impunitas proposita, multò plures expectatum decus ad periculum adeundum inuitabat. Primus tamen, qui in terram egressus est, Tristanus Menesius fuit, qui scapha Ioãnis Roderici Salæ Menesij vehebatur: quem Ioannes Rodericus, & Henricus Menesius secuti sunt. Post illos Ioannes Homo scapha similiter inuectus, in terrã descendit. Ex primarijs autem Ducibus, qui primus terram attigit, fuit Ioãnes Ma-

nes Mascaregnas, equitum leuis armaturæ Magister. Hîc cùm iam littus esset à Christianis occupatum, hostes accurrunt, & in prælium ruunt, quod magna vtrinq; contentione cõmissum fuit. Multi occiderunt, plures tamen vulnerati sunt, donec tãdem cessere. Nostri stationem, quæ proxima erat, oppugnârunt. Qui ex arce fuerant egreßi, strenuam operam in eo prælio nauârunt. Sex tormenta, quæ erant in statione collocata, in arcem importata sunt, & ducenti milites cum tormentario puluere, & telorum & armorum vi, & commeatu, bellicisq; munitionibus immißi. Hos Ioannes Mascaregnas agebat. Hoc subsidio animi eorum, qui obsidione premebantur, mirificè confirmati sunt ad obsidionem tolerandam. Erant enim, cùm casus ille præter expectationem accidisset, ab omnibus rebus imparati, quæ sunt ad obsidionem ferendam necessariæ. Et homines erant fame, siti, labore, peruigilio confecti, multiq; vulneribus impediti, vsq; adeò, vt vix esset quisquam, qui telum vibrare posset. Dynasta Tentugalensis in ipso littore fuit ictu glandis plumbeæ grauiter admodùm sauciatus, ita, vt cogeretur Tingim, vndè conscenderat, reuerti. In prælio cecidit Emmanuel Coutignus, & Ioannes Pimenta, & alij præterea viri fortes, quorum eo die virtus spectata valdè fuerat. Menesius Regem Emmanuelem per literas admonuerat, vt subsidia summa celeritate compararet. In Bæticam præterea nuncios miserat, per quos auxilium postulârat. Petrus autem Nauarrus, qui tunc magnũ in rebus bellicis nomen obtinebat, classem Regis Fernandi, cuius ipse præfectus erat, ad Calpem in Guebaltarifensi portu collocârat. Ab eo etiam Menesius opem obnixè cõtenderat. Omnes certatim ad auxilium afferendũ se cõparabant. Arx interim summis viribus oppugnabatur, neq; dabatur aliquod obseßis laxamen-
tum,

um. Qui primus è Bætica tulit auxiliũ, fuit nobilis quidam
vir, cuius nomen scriptũ minimè reperio, qui tunc in Xari-
so ius nomine Regis administrabat. Is nauem militibus &
armis, & commeatu, omnibusq; rebus ad bellum necessa-
rijs, incredibili celeritate comparatam adduxit. Et cùm
hostes excitatis aggeribus ita muniti essent, vt ex tormentis,
quæ erant in arce constituta, nullum detrimentum accipe-
rent, is oram maritimam præteruectus, in eo loco consiste-
bat, vnde castra hostium immunita conspiceret. Inde tor-
mentis quamplurimos necabat, magnumq; tumultum in
regijs castris faciebat, & cùm illi tormenta in eum conuer-
tebãt, tanta se inde celeritate proripiebat, vt omnes hostium
conatus, qui nauem illius deprimere cupiebant, inanes red-
deret. In illos rursus securos incitabatur, tantumq; damnũ
is artibus hostibus inuexit, vt cogeretur Rex castra muta-
re. Petrus autem Nauarrus, vt erat vir in rebus gerendis a-
cer, auxilium afferre minimè distulit. Ducebat autem sub
signis ter mille & quingentos milites. De belli autem geren-
di ratione cum Menesio deliberat. Vtriq; visum est, Regis
Fessensis castra quàm primùm adoriri: quod in sequentem
diem distulêre. Rex vbi cõspexit auxilium obsessis aduenis-
se, non de obsidione diutius cogitandum existimauit. Itaque
oppidũ incendere iussit. Erat in illius castris vir quidam val-
dè nobilis, quem Menesius pugnando ceperat, et captiuũ hu-
manitate singulari tractauerat: qui postquã redẽptus fuit,
multa de Menesij virtute & benignitate cõmemorare sole-
bat. Is à Menesio per nunciũ postulauit, vt sibi faceret illum
salutãdi potestatẽ. Ea impetrata, ad Menesiũ viginti equi-
tibus stipatus rectà contendit. Ibi cùm multus sermo vltrò
citroq; habitus amanter esset, tandem Maurus inquit: Ma-
gnum profectò cumulũ tuis summis laudibus addidisti, cùm
tali

tali tempore huic vrbi contra Regem potentißimum auxilium attulisti. Maximo præterea beneficio Arzilam tibi deuinxisti. nisi enim tu adfuisses, arx profectò à nostris iam præsidijs teneretur. Sed tam præclarum facinus nullo modo, nisi à præclara illa virtute, quæ in te semper eluxit, confici potuisset. Ad hæc Menesius. Quod aliquid lucis huic vrbi in rebus aduersis attulerim, pertenuis mea laus rem benè considerantibus esse videbitur. Hoc enim non tam mihi, quàm Regi præstantißimo, è cuius disciplina homines multò me meliores prodire solent, ascribendum arbitror. Vester Rex est, qui gloriari merito debet, quòd vrbem Regis Emmanuelis non solùm aggressus sit (quod ipsum erat in laude nō mediocri ponendum) sed eam armis occupârit. Itaque quòd muros disturbârit, quòd vrbem ceperit, quòd arcem oppugnet, id laude sempiterna dignum censeo: quòd verò faces in ædes priuatas iniecerit, & ædificia intra muros inflammare instituerit, id neque regium, neque decorum existimo. Bellum adhuc integrum est. Si victoriam sibi proponit, cur tam malè rebus suis consulit, vt vrbem, qua se breui potiturum confidit, flammis absumat? Si victoriam desperat, cur doloris sui pœnas à tectis expetit? Num ideo tantum exercitum comparauit, vt bellum parietibus atque tignis inferret? Non, inquit Maurus, Regis nostri humilis atque demissus animus est, sed excelsus atque planè regius. Nec vt domos euerteret, sed vt bellum contra Regem virtutis gloria præcellentem gereret, exercitum coegit. Si non fuerit assequutus quod optabat, nemo poterit illum meritò vituperare. Principis enim officium, qui ad regiam laudem aspirat, est, magna & ardua moliri. Victoria verò non in hominum virtute, sed in Dei consilio & moderatione consistit. Quod verò ad ignem attinet, confirmare tibi planè possum, eum imprudenprudenmissing

prudente Rege coniectum fuisse. Itaq; cum primùm illum conuenero, & ei rem aperuero, dabit operam, vt ignis confestim extinguatur. Maurus continuò discessit: & iussu Regis incendium fuit maxima hostium industria restinctũ. Multi suspicati sunt, in eo Mauri comitatu ipsum Regem fuisse. Menesium namq; videre maximo opere cupiebat. Nomen namq; illius apud Saracenos ipsos erat cum admiratione celebratum. Rex tamen cùm cerneret arcem iam firmo satis præsidio munitam expugnari difficillimè posse, & auxilia vndiq; illius tuendæ gratia conuenire, & classem è Lusitania intra paucos dies adfuturam, & arcem, propter Hispaniæ vicinitatem, eius conditionis esse, vt si primo impetu minimè caperetur, esset valdè periculosum multis diebus in illius obsidione cõmorari, noluit diutius in eo certamine tempus absq; vllo fructu consumere. Nocte igitur illa obsidionem soluit, & Alcassarem Quibirium versus iter instituit. Sequenti die Menesius signis explicatis cum omnibus copijs vrbem ingressus est: cui Coutignus & illius vxor, & omnes ciues, qui erant in arce, illi obuiam cum ingenti lætitia prodiêre, atq; tanquam parenti, qui omnibus vitam dederat, gratias egêre. Emmanuel interim cùm primum nunciũ de aduentu Regis Fessensis accepit, erat Eboræ. Quo audito, nullam moram interponendam existimauit, quin ipse per se oppido subueniret. Itaq; literas eadem die ad omnes Portugalliæ vrbes, & ad viros Principes, & vniuersam denique nobilitatem dedit, & omnes literis euocauit, & quæ potuit subsidia, cõtinuò in Algarbiense regnũ misit, vt inde quamprimùm possent, in Africam transmitterent. Post quatuor autem dies, ex literis alijs Menesij intellexit, ciuitatem esse captam, & arcem obsessam, & in summas angustias adductam. Hoc cùm accepisset, equum sibi pernicitate mira

prædi-

præditum insterni præcepit, tantáque celeritate iter in Algarbium suscepit, vt septem tãtùm aut octo ad summũ cõmitibus circunseptus, in viam ingrederetur. Dies verò atq; noctes iter ita continuabat, vt vix vllum tempus reficiendi corporis gratia sibi sumendũ existimaret. Cernebat enim, momẽto temporis maximas in alterutrã partem inclinationes fieri, & ideo periculosum nimis esse in rebus bellicis, occasionẽ vllam rei benè gerẽdæ prætermittere. Elapsã námque temporis opportunitatem reuocari non posse. Timidi & ignaui hominis esse, præteritam facultatẽ frustra lamẽtari: fortis aũt & industrij, nihil, quo res in tempore fieri commodo posset, elabi permittere. Præterea summũ esse Regis flagitiũ, in rebus afflictis suos ope sua præsenti destituere, eos præsertim, qui Regis ipsius gratia erant in extremum discrimẽ salutis inducti. His cogitationibus stimulatus, tantam in via celeritatem suscepit, vt in montibus, qui Algarbium à reliqua Lusitania distinguunt, equus, in quo insidebat, ex nimio labore cõcideret, et repentè moreretur. Ibi verò fuit illi nũcius allatus de auxilijs, quæ Arzilam conuenerant, & de præsidijs atque munitionibus, quæ in arcem hostibus frustra pugnantibus inductæ fuerant. Ipse tamen nihil de alacritate suscepta remisit. Verebatur enim, ne cuniculis crebris, q̃ in arcẽ, vt audierat, agebãtur, arx ipsa corrueret, nisi fuisset maturè subuentum. Peruenit tandẽ Balsam, si ea est ciuitas, quæ hodie ab incolis Tauîra nominatur. Hoc autẽ Regis studiũ rei gerẽdæ flagrantißimũ, & hæc incredibilis alacritas & diligentia tãto studio Portugallẽses inflãmauit, vt vndiq; certatim equites & pedites cõcurrerent. Sic factum est, postquam Balsam peruenit, vt intra dies quinque, supra viginti millia militum in eam ciuitatem confluerent. Importata præterea sunt Olysippone tormenta & commeatus

&

& munitiones, & naues quamplurimæ, vt ille iusserat, adductæ, quæ vt celerrimè rebus omnibus instruerentur, summa vigilantia contendebat. Cùm autem conscendere vellet, literæ sunt allatæ, quibus continebatur, obsidionem esse solutam, & Regem desperatione fractum, exercitum dimisisse. Ipse nihilominus transmittere statuebat. Sed consilio eorum, qui nomine prudentiæ insignes esse videbantur, fuit ab ea sententia deductus. Si obsidionem, inquiunt, soluere vis, ea iam soluta est: si Africam subijcere paras, nondum hîc eas copias habes, quibus id aggredi possis. Non decet tantum Regem, id suscipere, quod vel minimè necessarium est, vel exequi cum dignitate non possit. Transmissio in Africam tunc laudabilis erit & prædicanda, cum id, cuius causa transieris, efficere cum gloria magna potueris. Aliter enim non decus, sed ignominiam tibi comparabis. Nunc verò hoc tuorum decus, quo Rex Africæ potentissimus illis cessit, est ad tuum nomen atque decus merito referendum. Quanta namque opinio excitanda iure de tua virtute sit, ex eo conijci potest, quod per tuos Rex Fessensis pulsus cum ignominia est, & obsessi magna cum tua gloria liberati. Hoc igitur nomen tibi opera tuorum partum deformabis, si aliquid, in quo hominum opinioni non respondeas, gesseris. Hoc autem à te non expectari debet, si in Africam signa intuleris, vt cum Mauris signis collatis vno aut altero prælio confligas, sed vt vniuersam Mauritaniam sub ditionem & imperium subiungas. Si igitur hominum expectationi minimè satisfeceris, gloriam tuam nonnulla labe dedecoris inquinabis. At nunc eas copias non habes, quibus tantum facinus aggrediare. Postquam redieris, & opes omnes, quæ ad eam rem gerendam necessariæ fuerint,

rint, paraueris, tum demum licebit tibi in Africam cum dignitate transire. Aliter enim consilium temerarium existimabitur, & offensio, si aliquid secus quàm oportet acciderit, haud mediocrem nomini tuo maculam dedecoris inuret. Eiusmodi consilijs hominum non valdè laudis militaris studio flagrantium, ab ea mente destitit: in qua si tunc perstitisset, maximum sibi decus comparâsset. Erat enim tunc mirifica facultas oblata. Nam in Mauris neque fidei religio, nec in Reges vlla pietas, nec pudor vllus vigebat, qui eos valdè à dedecore & flagitio deterreret. Armis autem pars eorum maxima carebat. Erant præterea reguli permulti acerbo inter se odio dissidentes. Qui plus armis poterant, humiliores iniurijs quamplurimis opprimebant: iniuria vexati, insidias in potentiores comparabant. Ad hæc accedebat, quod gens nouitatis appetens, quamprimùm occasionem sibi dari inconstantiæ suæ atque perfidiæ demonstrandæ conspiceret, non erat dubium, quin eam confestim arriperet, minimoqúe pretio corrupta, facillimè Principes & patriam proderet, Regio verò ad alendum exercitum, omnem commeatum abundè suppeditaret. Est enim valdè fertilis, & homines pecuniæ cupidi, libenter vndiquè cum annona & vario ciborum genere conuenirent, quanuis regionem vastari & exuri cernerent. Si verò clementer & moderatè nostros vti victoria conspexissent, dubium certè non erat, quin illa benignitatis species eos facillimè ad studium Emmanuelis alliceret. Itaque omnia, quod ad hostes attinet, erant in eo statu, quem Emmanuel optare debuisset. Contrà verò in Portugallensibus summa fides, insignis in regem caritas, acerrimum bellandi studium, & incredibilis bellicis in rebus audacia. Adde quod tunc temporis erant tanto animorum ardore atque impetu concitati, vt omnes fermè

nes fermè viri nobiles suis sumptibus vellent pro parte sua operam & industriam in tam præclara contentione consumere. Quod si Regis omnibus carissimi festinatio, qua tanto studio & alacritate in extremam Lusitaniæ partem se contulit, vt suis opem afferret, tanto studio Portugalliã vniuersam concitauit, vt intra paucos dies tot hominum millia ad eum se tanta alacritate conferrent: quid futurum fuisset, si is tunc in Africam cum eo exercitu traiecisset? Deinde facilis et expedita ex Hispania Bratica in Africam transmissio, dubium non est, quin maximam ex ea regione multitudinem ad auxilium ferendum concitaret. Cùm verò in bello administrando omnia rerũ opportunitas & occasio gubernet, nullaq́ præstantior occasio dari possit ea, quæ militum ardore & hostium metu continetur, iudicari meritò potest, omnia tunc Emmanueli feliciter euentura fuisse, si tanto suorum ardore contra hostes infelici euentu perterritos vti voluisset. Postremò, quod caput est, optimi Regis pietas atq; religio, quæ illum stimulabat, vt longinqua etiam bella religionis gratia susciperet, effecisset, vt omnia illi ex animi sententia succederent. Quanuis tamen hæc ita sint, Regis animum, qui ad tantam gloriam aspirabat, laudandum: cõsilium eorum, qui eum à tanto studio dignitatis abstraxerunt, reprahendendũ arbitror. Sed vt ad intermissam orationem redeamus, quanuis Rex à sententia sua, qua transmittere statuebat, suorum consilio deductus fuisset, reliqua, quæ gerenda videbantur, summo studio perfecit. Arzilam namq́; militum præsidia, & maximum commeatum misit, & fabros præterea quamplurimos, qui ædes dirutas, et mœnia collapsa reficerent, & arcẽ multò fortius munirent. Habebatur enim tunc oppidum illud, propter cãpestris regionis opportunitatẽ & fertilitatẽ, & propter illius sitũ, firmissimũ

oræ illius maritimæ, quæ Lusitanorum præsidijs tenebatur, propugnaculum. Petro autem Nauarro sex millia nummorum aureorum dono misit: quod munus ille accipere nullo modo voluit. Se nam dixit Regis Fernandi causa, cuius stipendijs alebatur, gessisse, quæ gesserat, ab illoq́; tantum laboris & industriæ suæ sibi præmium polliceri, cuius erat alumnus. Idem fecit Prætor Xarisiensis. Ambo tamen postea multis ab Emmanuele beneficijs affecti fuerunt. At Menesius, postquam naues cum præsidijs & munitionibus Arzilam peruenêre, in Lusitaniam reuersus, fuit ab Emmanuele cum laudibus suæ virtuti debitis honorificè & amãter exceptus. Hoc eodem anno cùm esset inter Emmanuelem & Ioannã, Fernandi & Isabelæ filiam, orta disceptatio de regionum limite, qui fuerat à Ioanne Rege Portugalliæ & Castellæ Regibus designatus, intra quas cuilibet ex Regibus liceret, absque alterius iniuria, Saracenos expellere, & regiones etiam incognitas occupare. fuit ea contentio summa æquitate partis vtriusq; decisa: & Emmanuel maxima Mauritaniæ parte cessit, quæ videbatur ad illius terminos pertinere, & Regibus Castellæ armis occupandam permisit. Ioanna vicissim de iure, quod existimabat in Aethiopia retinere, decessit, cùm eam regionem Portugalliæ Regibus assignatam esse cognouisset. Sub eiusdem anni finem misit Emmanuel in Aethiopiam ad Congui regnum multos viros religionis & sanctimoniæ fama præstantes, qui CHRISTI disciplinam multò diligentius gentibus illis traderent, & regiones illas clariore lumine perfunderent. Et hæc quidem sunt, quæ in Africa & Lusitania hoc eodem tempore gesta sunt. Quæ Tristanus Cugna, cùm in Indiam nauigaret, in cursu gesserit, quas vrbes aut expugnarit, aut armis adortus fuerit, & quomodo tandem ad Zacotoram naues appulerit, & arcem à Zaxe-
mensi

mensi Rege ædificatam ceperit, & in ea Norognam præfectum reliquerit, deinde in Indiam cursum tenuerit, & quomodo in Lusitaniam redierit, exposuimus. Quid autem post illius ab Alfonso Albuquercio digressum, Alfonsus ipse designarit, & quas res gesserit, explicare nondum licuit. Is igitur fuit à Tristano Cugna relictus, vt cum ea classe, cuius præfectus erat, illud mare, quod ad Arabiam felicē pertinet, peragraret, & naues hostiles omnibus quibuscunq; posset incōmodis afficeret. Sed cùm esset animo maximo, se indignum putauit, instar piratæ prædas spectare, & nō multò maiora & altiora moliri: Itaq; Armuziense regnū oppugnare cōstituit. Armuzium aūt est insula intra ostium sinus Persici, non ita lato mari à Carmania disiuncta. Nomen autē duxisse videtur ab Armuza, antiqua Carmaniæ ciuitate, cuius hodie nomē obliteratū cum memoria antiqui splendoris euanuit Et fortasse hæc insula fuit Armuzæ antiquæ Colonia, & idcirco inde nomē obtinuit. Ambitus illius decē & sex passuū millibus continetur. Est aūt ostio sinus propinqua, à Carmania verò duodecim millibus passuum distat: ab Arabia aūt ea parte, qua Carmaniā respicit, quadraginta millibus. Insula est nimis arida & sterilis, & solū adeò macrū, vt nihil omninò, quod ad vsum vitæ valeat, vel natura, vel hominū cultu proferat. Perennibus aquis omninò caret. tres tantùm putei in insula procul à ciuitatē sunt. homines cisternis vtuntur: & cū reliqua omnia ex vicinis insulis, & ex Carmania & Arabia ad victum idonea importentur, aqua etiam ex ijsdē locis in eam afferri solet. In ea modicus collis assurgit, qui sulphuris magnam vim in vno latere, in altero autem salis multitudinem in lapides densatam gremio continet. Duos portus habet tutißimos: vnus ad occidentem Solē, alter ad orientē pertinet. Hi duo portus lingula,

quæ in mare longius excurrit, diuiduntur. Horum portuũ commoditatem secuti mercatores ex India, Perside, & Arabia, & è quamplurimis alijs regionibus, eam insulam frequentare cœperunt. Ea tandem frequentia & celebritate factũ est, vt ciuitas ædificaretur in planicie sita, quæ progressu temporis ad summam amplitudinem peruenit. Viæ sunt latæ & directæ, ædes magnificæ, & cœnaculis sublatæ, & tectorijs pulcherrimè factis excultæ. Regia est non modò ad habitandũ amplissima. verùm & ad vim hostiũ propulsandam munitissima. Solis ardores sunt vehementissimi: in quibus propulsandis omnis lautorũ industria multiplici modo & ratione consumitur. Incolæ sunt maxima ex parte Arabes atq; Persæ, Mahumetisq́; superstitione conflictati. Ardent libidine, amoribus indulgent, obtrectatione laborant: mulieres ne ab alienis viris cõspici queant, faciẽ velare cõpelluntur. Homines vt plurimũ specie liberali præditi sunt. Musicen summo studio colũt, vestibus elegãtissimis excolũtur. Arma freq̃ueter exercent, literis libenter incũbunt, historijs mirificè delectantur. Homines doctrina præstãtes in summo honore habent; illisq́; assiduè operã dant, & illorum disciplinis erudiri summũ decus existimant. Respublica est commodis legibus astricta. Omnia, quæ væneunt, põdere væneunt. Sũmum flagitium est apud illos, fallacibus vti põderibus. Eum enim, qui per librã atq; lãcem fallit, omnẽ generis humani societatẽ euertere cẽsent, & vt ciuilis iuris hostẽ teterrimum execrãtur. Insula verò cùm nihil omninò proferat, quo vel homines ali, vel ornari possint, tantis tamen fructibus & frugibus, & cibis, atque delicijs affluit, vt vix vlla regio sit magis omnibus rebus, quæ ad victum & elegantiam vitæ pertinent, abundans. Nullæ namq́ue sunt vitæ deliciæ vel in Arabia, vel in Perside, vel in India,

dia, vel in quacunque alia regione, è qua naues in insulæ portus inuehebantur, quæ non omnes terræ opes in eam inferant. Ita fit, vt cum nihil ex se ipsa gignat, multis tamen regionibus opimis rerum omnium abundantia præferatur. Reges è portorijs ingentes sibi opes pepererũt, imperiũ deinde latè propagarunt, ita, vt multis insulis, & vrbibus etiã non paucis in Carmania & Arabia sitis imperarent. Exercitus satis magni illorum sumptibus alebantur. Sed tandem cùm eorum ministri ad summas opes peruenirent, & tyrannidem vehementer affectarent, & ipsi Reges otio atq; luxu diffluerent, factum est, vt regium tantum nomen penes Reges esset: ministri porrò regni opibus ad suum scelus atq; flagitium abuterentur. Hic erat regni illius status eo tempore, quo Albuquercius illud sub Emmanuelis imperium subiungere cogitauit. Itaq; XX. die Augusti, anno à CHRITSO nato M.D. vij. è Zacotora profectus in Arabiæ promontorium, quod Rozalgatem appellant (antiqui regionum explicatores, Corodamum nominabãt) aduectus est. Duces, quos secum ducebat, erant sex homines in rebus bellicis spectati & cogniti, quorum hæc nomina fuêre, Franciscus Tauora, Emmanuel Tellius, Alfonsus Lupius Costa, Nonius Vascius Albicastrensis, Antonius Campensis, Ioannes Nonius. Exercitus erat quadringentorum septuaginta militũ. Cum hac tam exigua classe ad regnum illud opulentissimum expugnandum signa in eas oras inferre constituit. Arabiæ igitur oras præteruectus cùm ad primum oppidum, quod ad Armuzij regnum pertinebat (Calaiates appellatur; est autem id intra sinus introitum) naues appelleret, pacem incolis obtulit, ea conditione, vt classi commeatum præberent. Indè in oppidũ aliud aduectus, quod appellant Curiatem, cùm milites cibum sumere vellẽt, se delusos aspiciunt. Nam in vasa,

in quæ Calaiatenses commeatum intulisse simulauerant, sordes ingesserant, & in summo varia ciborum genera collocârant, vt nostris illa vana specie commeatus illuderent: cuius quidem fraudis postea debitas pœnas exoluerunt. At Curiatenses non dolis, sed armis cum nostris agere maluerunt. Erat enim ibi quidam Regis Armuziensis præfectus, vir impiger, qui portum fossa & vallo munierat, & ea præsidia collocârat, quibus se confidebat multò maiores copias facillimè repulsurũ. Ea cõfidentia cũ Albuquercius ei pacẽ obtulisset, illã repudiauit. Albuquercius re prius cũ ducibus alijs communicata, & copijs eo ordine, qui conuenire videbatur, instructus, in terram egressus est. Hostes, qui illũ littoris aditu probibere nitebantur, erant ad tria millia. Fuit atrox prælium commissum: nostri tamen hostes pellunt, & vallum deinde expugnant, & in oppidum tãdem irrumpũt, idq́ iam præsidio nudatum impunè diripiũt, & subiectis ignibus inflãmant. Naues præterea tam quæ in anchoris erãt, quàm quæ in littus subductæ fuerant, incendunt. Indè in aliud oppidum eiusdem regni multò maius & opulentius inuecti sunt. Id Mascate nominatur. Abest autem à Curiate quadraginta passuũ millia. Est autem in planicie situm, & duobus montibus, qui illud vtrinq́ muniunt, inclusum. Mõtes in littus oppidi procurrentes, portus aditum perangustũ efficiunt. Incolæ fossam latam à monte in montem perduxerant, & aggeribus & duplici vallo munierant. Valli atque fossæ aditus, quos ad vsus ciuium maritimos in ea statione fecerant, erant duo, ijq́ nimis angusti. Albuquercius tamẽ in portum ingressus cum oppidi præfecto paciscitur, vt exercitui commeatum nomine tributi subministret. Parabatur autem commeatus, cùm subitò dux Regis Armuziensis cum præsidio aduenit, præfectumqúe, quòd commeatum promiserat,

ferat, malè accepit, totaqúe se ciuitas ad resistendum comparauit. Erant in armis ad quatuor millia virorum. Albuquercius, vbi quod hostibus consilium esset animaduertit, vrbem per totam noctem tormentis acerrimè verberare, & mœnia concutere præcepit, vt non solùm mœnium ruinas ederet, verùm & hostes formidine perterritos peruigilio fatigaret. Die sequenti aciem triplicem instruxit, vnam Francisco Tauoræ attribuit, cui præcepit, vt cum Alfonso Costa valli partem extremam, quæ ad vnum ex montibus pertinebat, oppugnaret. Similiter vt in aliam partem munitionis eiusdem ad alterum montem spectantem Ioannes Nonius, & Antonius Campensis cum acie secunda irrumperent, imperauit. Ipse Tellium sibi socium asciuit, vt cum acie tertia munitionem mediam aggrederetur. Primus Tauora cum socijs in terram egressus, ad partem sibi aßignatam contendit: & quanuis pilæ & sagittæ innumerabiles in nostros acciderent, illi tamen hostes repulerunt, & faces in vallum coniecerunt, quibus excitato protinus incendio, hostes eam partem deserere coacti sunt. Albuquercius iam vallum medium nimis acriter oppugnabat. hostes vi summa resistebant. Neque segnius qui alteram valli partem fuerant aggreßi, rem gerebant. Nostri tandem vallum transgreßi, hostes fundunt, & fugientes insequuntur: oppidum capiunt, diripiunt, & incendunt. Octo tamen è nostris in prælio ceciderunt. Inde, aliquot primùm diebus ad corpora è labore nimio reficienda datis, Albuquercius soluit, & in aliud oppidum regni eiusdem, quod Soar appellabatur, inuectus est. in eo arx erat munita. Illius tamen præfectus, cùm fama de vastitate, quæ fuerat repugnãtibus illata, regiones illas puasisset, se repentè dedidit. Ex eo oppido profectus Albuquercius, in aliud se cõtulit, Or

faza-

fazanum nomine, muris & tormētis munitum, in quo dux erat sanè fortis, & multùm bellicis in rebus exercitatus: qui tamen nullo modo ciues continere potuit, quin vbi primum anchoras demitti cernerent, de fuga cogitarent. Igitur ea nocte, quæ post claßis aduentum sequuta est, cum omnibus bonis, quæ inde asportare potuerūt, præcipiti fuga se se in montes proximos proripuerunt. Postridiè vrbs spoliata, & incensa fuit. Hoc erat vltimum Arabiæ oppidum ad Septentriones spectans, quod Armuzij imperio in illa ora continebatur. Indè autem cursum in ipsam insulam conuertit. Erant in portu naues permultæ Saracenorum, rebus omnibus, si pugnandum esset, instructæ. Albuquercius duces in prætoriam nauem, cui ipse praeerat, arceßiuit, vt de belli gerendi ratione consultaret. Cùm variæ sententiæ fuissent, tandem id fuit communi consilio decretum, ciuitatem oppugnari minimè posse, antè, quàm naues aut captæ, aut depressæ fuissent. Armuzium namq; communem Saracenorum omnium patriā existimari: proinde fieri non posse, vt si viderent vrbem illam incommodis vexari, id negligerent. Vrbis illius propugnaculum non mœnibus, sed classe contineri. Itaq; classe deuicta, facilius multò fore bellum, quod erat contra Armuzium gerendum. Hoc consilio comprobato, anchoras iaciunt, Albuquercius per nuncium Regi continuò significauit, se, non vt malum aliquod machinaretur, sed vt pacem cum illo faceret, eò naues illas appulisse. Pacem verò non alia ratione cōstitui posse, quàm Regis Emmanuelis salutari imperio in illis oris egregiè confirmato. Eam namq; virtutem & benignitatem Emmanuelis esse, vt multò præstātius esset ad vitæ securitatem, illius imperio subdi, quàm multis gentibus imperare. Imperium namq; sine disciplina salutari, odiosum & inuisum esse, multisq; periculis & fortunæ procellis obnoxium

xium

cium. At Regis optimi & inuictißimi disciplina & patrocinio vitæ atque salutis firmamentum contineri. Si vellet in Regis Emmanuelis fidem & clientelam recipi, fore, vt contra omnes hostium insidias tutus & incolumis permaneret. Secùs autem opus esse sibi armis experiri, quod consilio obtinere minimè posset. Rex fama rerum, quas Albuquercius in illo cursu gesserat, exterritus, se pacis cupidum simulauit, & simul ad illum vnum è suis domesticis cum literis atque muneribus misit. Is literas cùm accepisset, munera repudiauit. Nulla enim ratione munus se accepturum dixit, antè, quàm pax firmaretur. Rex ad pacem se propensum asserebat. Id tamen de die in diem differebat, vsque eò, dum claßis, quam ille expectabat, in portum introiret. Interim Lusitani quidam, fide illius freti, in vrbe vagabantur. Sed vbi claßis cum magna militum multitudine portum subiuit, Rex Lusitanos omnes, qui erant in vrbe, compræhendi continuò præcepit. Naues interim maximas secundum littus collocari, minores autem in altum deduci iußit, eo consilio, vt si Lusitani in naues impetum darent, rates ex alto in nostras naues inuectæ, eas circunuenirent, vt nullum eis vndique vehementer oppugnatis perfugium relinqueretur. Insequenti die cùm Albuquercius ordinem cerneret, quo claßis hostium erat instructa, percepit eos ad pugnandum paratos esse. Pugnam verò minimè detrectauit. Itaque solutis anchoris, in naues in portu collocatas impetum fecit. Id conspicatus Coieatarus (hoc enim nomen erat præfecto, qui ratibus præerat) in altum euectus, mutata velificatione cursum in nostras, vt eas à tergo circunueniret, inflexit. A nostris acre iam certamen erat cum nauibus, quæ vrbis aditum tutabantur, institutum, & fumi densa nebula vndique tormentorum flammis excitata, aspectum cunctis ademerat.

Coiea-

Coieatarus opportunitate caliginis vtens, propius accessit. Itaq; non solùm pilis eminùs emissis, verùm & sagittis & iaculis res ab hostibus admodum strenuè gerebatur. Tanta autem vtrinque contentione dimicatum est, vt terra dehiscere, & cælum tenebris obduci videretur. Rex è turri præcelsa certamen animo valdè curis anxio spectabat. Multæ mulieres grauidæ horrendo tormentorum strepitu perturbatæ, abortione conflictatæ sunt. Tandem cùm multæ naues dissipatæ fuissent, reliquæ se fugæ mandârunt. Nostri igitur illo periculo, quod ex alto impendebat, liberati, multò liberius contra naues, quæ in aditu portus consistebant, depugnabant. Hostes tamē, qui in illis erant, acerrimè rem gerebant. Nihilominùs tamen nauis, qua Princeps regni Cambaiensis hæres, qui Armuzium proximis illis diebus aduectus fuerat, & ex ea periculum acri animo propulsabat, demersa est. Altera deinde Melichiazij nauis similiter depressa fuit. Reliquæ naues erant iam multis in locis dissipatæ, ita, vt hostes permulti desperatione salutis inducti, in mare desilirent, vt nando cædem effugerent. Albuquercius militibus in scaphas festinanter impositis imperauit, vt omnibus, qui natabant, cædem afferrent. Naues, quæ fugere potuerunt, summa celeritate in fugam conuersæ sunt. Vna tamen constitit, cuius nauarchus erat vir singulari animo præditus. Nostri in illā ingressi, neminē reperiūt: Hostes enim se se in sentinam abdiderant. Nostri cùm suspicarentur omnes excessisse, paucis in naui relictis, naues reliquas fugientes insequuti sunt. At hi, qui se occultârant, repentè ex infima nauis parte prosiliunt, & multi paucos circūsistunt. Hi suorum opem magnis vocibus implorant, & interim acriter in repentino illo discrimine pugnant. Qui opem inuecti scaphis afferebant, non tam citò subuenire potuerunt,

uerunt, quin nostri prius vulnera permulta ab hostibus acciperent. Hostes ipsi partim concisi, partim metu in mare præcipitati sunt: maxima eorum pars in fluctibus interfecta fuit, pauci nando in littus euaserunt. Tanta autem cædes hostium fuit, vt mare sanguine redundare videretur, & fluctus ipsi in sanguinis colorem reuersi, spectantibus terrorem iniicerent. Hoc certè constat, tantam fuisse hostium trepidationem, postquàm rem inclinari conspexêre, vt conuersis arcubus se ipsos sagittis configerent. Itaque maximus numerus hostiū interfectorum fluctibus eiectus in littus fuit, sagittis transfixus, cùm à Lusitanis nulla sagitta mitteretur. Georgius Barretus, qui in nauem illam, vt opem circumuentis afferret, ingressus fuerat, cùm cerneret eam prope vrbem cōsistere, & tormētis aptissimè dispositis instructā esse, eisdem tormētis hostilibus vrbem quatere, & mœnia quantùm fieri posset disturbari præcepit. Cùm iam hostis nullus appareret, in naues hostium seuitum fuit. Multæ depressæ, multæ flammis exustæ sunt. Quo facto, vrbem propius Albuquercius accessit, ita, vt regiæ appropinquaret. Qui in regia consistebant, quāuis essent stupore vehementer oppressi, vt sagittis nostros propellerent contendebant. Albuquercius, & Menesius, & quidam alij viri nobiles vulnerati sunt. Inde oram illam præteruectus Albuquercius, quamplurimas alias naues exussit, donec ad quādam stationē peruenit, quæ ad Carmaniam spectabat, in qua centum & octoginta naues, quæ nondum in mare fuerant deductæ, consistebant, quæ omnes fermè flammis absumptæ sunt. Templum etiam in suburbano magnis sumptibus extructum, & religione Mahumetana consecratum excitato incendio deflagrauit. Nostri sic studio certaminis efferebantur, vt in vrbem inuadere properarent. Eos tamen Albuquercius cōtinuit. Erant

enim

enim pauci admodum, & labore nimio defeßi: in ciuitatem verò magnus numerus militum confluxerat. Prælium horis octo continuatum fuit. E nostris decem desiderati, supra quinquaginta vulnerati sunt, inter quos Gaspar Diazius vexillifer extitit, cui manus dextera vno ictu præcisa fuit. Ex hostibus circiter duo millia hominum cecidêre. Hæc victoria magnum metum hostibus iniecit, sed multò grauiorẽ turbationem illis afferebat inflammatio nauibus illata. Vita namq; & salus insulæ nauibus continebatur, quibus sublatis, vastitas & interitus imminebat. Rex igitur re prius in consilio deliberata, per duos Saracenos vsu rerum peritos & auctoritate graues, quorum vnus appellabatur Coiebeiramius, alter verò Abdala, qui erat Hispanus Granata oriundus, ab Albuquercio pacem petijt, & humiliter atque demisse postulauit, vt errori suo veniã impertiret. Se nãq; temeritate adolescentiæ, & hominum perditorum consilio in eam fraudem deductum fuisse. Satis iam pœnarum dedisse, & malis eruditum ita fuisse, vt sperandum esset, semper se in officio futurum. Itaq; libenter imperium Regis Emmanuelis agnoscere, & tributum, quod imperatum esset, pendere velle. Deinde Albuquercium obsecrabat, vt ei loco parentis esset. Se namq; ei perpetuò pietatem non minorem, q̃ si esset illius filius, præstiturum. Admonebat deinde, vt animaduerteret sapienter, quam rẽ gereret. Armuzium iam ad ditionem & imperium Emmanuelis pertinere. Si igitur insulæ vastitatem et inflammationem inferret, bonam partem imperij Portugallensis interituram. Insulam namq; esse hominum frequentia celebrem, opibus abundantem, & ita Persidis & Arabiæ regionibus imminentem, vt qui eam teneret, facillimè posset imperium dilatare. Insulæ verò firmamentum in nauibus esse constitutum, ita, vt qui naues exure-

exureret, interitum sempiternū insulæ illius commodis esset illaturus. Vt enim (dicebant illius legati) arbor excisa radice arescit: ita Armuzium excisis nauibus, quibus vt radicibus alitur atq; sustinetur, interibit. Si igitur opes tui Regis augeri & amplificari desideras, opus est, vt insulam conserues, è cuius incolumitate magnus ad eius imperium cumulus accedet. Præterea, quemadmodum maximos imperatores, quorum nomē est immortalitati consecratum, virtute atque factis egregijs imitaris: ita clementiæ exempla, quæ non minorem admirationem gentibus, quàm victorijs attulêre, tibi ad imitandum proponas. Hoc enim sibi ad nominis immortalitatem præclarū existimabant, vt quos virtute deuicerant, misericordia conseruarent. Sic autem cùm virtutis magnitudine terrori hostibus essēt, humanitatis laude cunctos mortales ad studium sui nominis excitabant. Quod ad virtutem attinet, tantū facinus edidisti, vt sis cum omnibus summis Ducibus comparandus. Reliquum est, vt, quemadmodum in bellis inuictus semper extitisti, ita parta victoria à nemine clementiæ & humanitatis laude vinci patiaris. Quare cùm iam dignas erroris pœnas pertulerimus, fac vt malis innumerabilibus perculsi & abiecti, tua benignitate recreemur. Maximi namq; hominis est, in summa felicitate imbecillitatis humanæ memoriam retinere, & hominibus in summa calamitate constitutis ignoscere. A te igitur per numen sanctissimum, quod colis, per dexteram istam tuam semper inuictam petimus & obsecramus, vt misericordiam afflictis tribuas, & errori Regis adolescentis, quem valdè temeritatis suæ pœnitet, ignoscas, & ignem, quā plurimnm fieri poterit, extingui permittas. Quod si feceris, non solùm laudem Ducis fortissimi, verū & gloriam Principis humanissimi consequeris, & opibus Regis tui multum

prospicies. Ad hæc Albuquercius respondit, se molestè ferre, quòd non multò prius cum hac legatione ad eum venissent. Quod si fecissent, non tantū damni factum fuisset. Irent igitur, & ignem festinanter extinguerent. Se namq; fidem dare, eos nullū interim incommodum à nostris accepturos, dum naues reliquas, in quas nondum incendium peruaserat, ex imminenti clade proriperent. Quod verò ad pacis conditiones attineret, se responsum postea daturum. Cum hoc responso Coiebeiramius ad Regem reuersus est. Abdala verò fuit obsidis loco retentus, & ignis absq; vllo impedimento singulari multorum industria & sedulitate restinctus. Postridie fuerunt à Rege mißi Principes ciuitatis, inter quos erat Noradinus: sic enim appellabatur, qui Regis nomine ciuitatem patrijs institutis & moribus regebat. Per hos cum Albuquercio pax firmata fuit. Pacis conditiones hæ fuerunt: Vt Zeifadinus, hoc nomine secundus, Armuzij Rex, stipendiarius Regis Emmanuelis esset, & ei tributi nomine quindecim aureorum numorū millia penderet: & præter hæc, ipsi Albuquercio pro impensis in id bellum factis, solueret quinque millia. Vt Rex aßignaret locum in vrbe, quem Albuquercius vellet, in quo posset arcem ædificare. Huius pactionis literæ fuerūt in aureis laminis insculptæ Arabica & Persica lingua. Persicum exemplum, vt penes ipsum Regem seruaretur: Arabicum: vt ad Emmanuelem mitteretur. His pactionibus firmatis & obsignatis, Rex ab Albuquercio postulauit, vt ei vnum vexillum Regis Emmanuelis patroni sui insignibus illustratum mitteret, cuius admonitu disceret, Regē absentem, cui se addixerat, debita fide & pietate venerari, & vt intelligerēt oēs, eū in illius patrocinio latere, cuius tā clarū apud quāplurimas nationes nomen esset. Vexillū ab Albuquercio missum, cum maxima ciuitatis totius lætitiæ, & faustis acclama-

clamationibus, quasi felicitatis perpetuæ signum exceptum fuit, & in regia turri collocatum. Albuquercius deinde è naui egressus, in regiam cōceßit, quæ erat instrata peristromatis aureis & bombycinis. Rex illum magni amoris significatione complexus est, multusq́ sermo de pace fuit ab illis institutus, quam iterū iureiurando valdè sancto & religioso cōfirmârunt. Inde cùm se rursus in claßē Albuquercius reciperet, Rex munera ad illū misit satis ampla, Regisq́ magnificētia digna. Balteꝰ erat ex auro factus, multisq́ gemis maximi pretij distinctus, & sica cū vagina ex auro & gemmis simili ratione perfecta: & quatuor annuli, in quos erāt gēmæ eximij splēdoris inclusæ: & equus miræ pulchritudinis & pernicitatis, ephippio & phaleris valdè p̄ciosis instratus. Duces etiā reliquos munerib. elegātißimis affecit. Albuquercius illū vicißim remunerauit donis atq́ monilib. opere singulari pfectis. Itaq́ persuasum erat omnibꝰ, nihil esse posse illa pace constātius. Lusitani igitur egreßi, in domibus, quas Rex illis desinārat, sine vlla suspicione fraudis habitabāt. Aliquot naues fuerūt in littus, vt reficerētur, absq́ vllo metu subductæ. Arcis fundamēta cōtinuò iacta sunt. Albuquercius cùm Saracenorū mores exploratos & cognitos haberet, & quāta perfidia vti solerēt, intelligeret, propè locum, vbi arx ædificari incipiebat, in lingula littoris ipsius turrim excitauit, in qua tormēta disposuit, quibus si Saraceni opus impedire conarentur, eos dispelleret. Oēs Lusitani certatim operā strenuā nauabant: nullū erat generis & dignitatis discrimē: q plus laboris in illud ops insumebat, is nobilior habebatur. Albuquercius instabat acriter operi, & laborantes vrgebat, eorūq́ laborē & laudib. & sermonis vrbanitate leuabat, & frequēter admonebat, totam firmamenti & securitatis rationem in eo positā esse, vt opus summa celeritate pficeretur, vt si Re-

gem fœderis percußi pœniteret, fidem frangere si vellet, postquã arx munitißima ceruicibus illius impenderet, minimè posset. Ipseq́; vt exẽplo reliq̃s esset, operi etiã plerũq; manus admouebat. Rex materiã opera suorũ abundè subministrabat. Et quia, vt fit, seditiones inter Lusitanos & Armuzienses excitabantur, ne nostris iniuria à ciuibus inferri posset, Noradinus quadringentis militibus stipatus, summa Regis ipsius voluntate præsidio nostris erat. Duo filij Noradini de Regis nece coniurauerant, & detecto scelere, antequam pœnas darent, aufugerant. Vnus appellabatur Delamixa, alter Zerafus. His Albuquercius propter singulare studiũ, quod in Emmanuelem præ se ferebant, à Rege veniam & reditum in patriam impetrauit.

HIERO-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI VIRTUTE & auspicio gestis,

LIBER SEXTVS.

DVM hæc geruntur, duo legati Armuzium aduecti sunt, vt tributum Ismaelis nomine, qui tunc Persidem, & quamplurimas, orientis Solis regiones imperio deuinctas continebat, quod Armuzij Rex, vt alij permulti Reges stipendiarij, ex fœdere debebat, exigerent. Erat Ismaelis, quẽ Sophum cognominabant, princeps inter Saracenos omnibus artibus illo loco dignis excellens, qui propter ingenium & industriam, cùm se primum religionis nomine venditaret, deinde magnum virtutis specimẽ in bellicis rebus ostenderet, ad summas opes peruenerat, imperiumq́; latissimè propagarat. Armuzij aũt Rex, vt alij p̃multi, metu & imperio coactus tributum illi pendebat. Tũc igitur cùm legati tributum peterent, Rex animo suspenso & anxio, quid sibi agendum esset, explicare non poterat. rẽ

ad Albuquerciũ retulit. Is eum ſine cura eſſe iuſsit. Itaq; legatis per vnũ è ſuis comitib. de aduẽtu, & de valetudinis firmitate gratulatus eſt. Deinde eos admonuit, ciuitatẽ illam & Armuzij regnũ Regis Emmanuelis eſſe, belli iure ſubactũ. & Armuzij Regẽ in fidem Emmanuelis Regis pcellentiſsimi receptũ, ita, vt ſibi neceſſe eſſet iniuriam ab illo propulſare. Quod verò ad tributũ attinebat, ſe tributũ Regis ipſius nomine continuò ſoluturũ. Ferculũ deinde, in quod tributũ erat impoſitũ, corã legatis ipſis euolutũ fuit. Erant aũt in ferculo globi ferrei, & ſagittæ, & haſtarũ cuſpides, & ferreæ fiſtulæ. His explicatis, & in legatorũ cõſpectu ppoſitis, adiecit is, quẽ Albuquercius miſerat, Hoc eſt tributũ, quod Emmanuel Portugalliæ & Algarbiorũ, & Indiæ, & Armuzij Rex pendere ſolet ijs, q̃ à regib. ſibi ſubditis tributũ exigũt. Hoc reſponſo legati, quanuis minimè ferendã iniuriã Iſmaeli Regi omniũ potẽtiſsimo factã eſſe clamarẽt, & minas etiam iacerent, inanes tamen in patriã rediêre. Arx interim ad tantã altitudinẽ puenerat, vt pſidio relicto defendi facilè poſſe videretur. Duces verò moleſtiſsimè ferebãt, ſe diutius in eo opere detineri. Animo namq; reputabãt prædas, quas agere è nauibus hoſtiũ potuiſſent ſi circa Arabici ſinus introitũ mare illud peragrauiſſent. Ardentes igitur cupiditate, conſiliũ ineunt, vt nomine Regis ab Albuquercio contendant, vt arcis præfecto, quem vellet, relicto, inde diſcederet. Poſtulatum hoc ſcribũt, & nominib. obſignãt, & obteſtantur, nè contra Regis imperium vellet diutius tẽpus in eo opere conterere, ad quod efficiendũ iuſſus nõ fuerat. Aderat ſcriba cũ poſtulato, vt fidẽ ſcriptis faceret, illũ, ſi poſtulato non ſatisfaceret, officiũ prodidiſſe. Is poſtulatũ de manibus ſcribæ cùm accepiſſet, legere noluit, ſed ſub lapidẽ, qui erat in arcis limine, ad eam rẽ paulò altius machina ſublatũ, abdidit. Hac contume

lia

lia Duces offensi, ad Coieatarũ, qui maximũ apud Regem locũ obtinebat, adeunt, eumq́ admonent, Albuquerciũ nihil eorũ, quæ contra Regem Armuzij gesserat, ex Emmanuelis Regis imperio gessisse: sed hominẽ effrenata mẽte præditum & præter modũ & rationẽ laudis appetentẽ, ea molitũ fuisse, quæ fortasse nõ mediocrẽ essent offensionem animo moderatissimi Regis allatura. Nec enim Emmanuelẽ velle, vt nostri Regibus, à quibus nullas iniurias accepissent, bellum inferrẽt. Id Coieatarus cùm ab illis accepisset, lætitia incredibiliter elatus est. Existimauit enim sibi licere minore cũ periculo fraudes machinari. Itaq; ad Albuquercium accedit, eumq́ post longũ sermonẽ vehemẽter admonuit, vt classem inde deduceret. Illius enim metu mercatores eò naues minimè cum mercibus, vt antè solebant appellere. Et ob eam caussam Regis vectigalia, quæ maxima ex parte in portorijs consistebãt, imminui, ita, vt tributum, quod fuerat impositum, soluere propter rei familiaris angustias minimè posset. Dabat præterea fidem, se perfecturum, vt arx illo absente perficeretur, & ita muniretur, vt Albuquercius ipse cupiebat. Albuquercius ad ea sic respondit, vt intelligeret Coieatarus, illũ ab instituto consilio minimè discessurum. Itaq; alia via concinnare fraudes instituit. Quinq́; nautas pecunia corrupit, vt Albuquercium desereret, in quibus erant quidam, qui tormenta ænea conflare sciebant. His autem in continentem traductis, iussit omnia quæ ad tormenta conficienda pertinerent, largè subministrari, eosq́; victu lautissimo, atq; muneribus deliniri. Id cùm Albuquercius comperisset, misit ad Regẽ & ad Coieatarum, qui nautas sibi continuò tradi postularet. Respondent illi, homines minimè comparere. Se tamen operam daturos, vt eos, si laterent extraherent, & ad illum mitterent. Post triduum per nuncium significant, ho-

mines ex insula in continentem traiecisse. Se tamen curatu ros, vt inde abducerentur. Interim verò hi summo studio tormenta partim ænea, partim ferrea faciebant. Coieatarus, homo quietis impatiens, et fraudulentus, arma comportari, milites adduci noctę, ne res palā fieret, iubebat, & bellū tāto silentio & calliditate comparabat, vt quanuis Albuquercius sagax & callidus esset, id odorari non posset. Tandē Saracenus quidam, nomine Abrahemus, illi rem totā aperuit, atque demonstrauit, quosdam Lusitanos Duces Coieataro causam illius sceleris attulisse. Id Albuquercius admiratus, Deo summas gratias egit, Saracenumq; admonuit, vt omnia, quæ posset explorare, ad illū continuò deferret: se namq; perfecturum, vt eum debito præmio largè atq; munificè cū amplificatione dignitatis afficeret. Deinde per nuncios Regem & Coieatarum admonebat, ne vellent fœdus tanta religione percussum, propter quinque transfugas violare. Deū, qui est iusiurandum negligentibus infensus, metuerent, & belli renouandi materiam contra interpositam fidem præbere nollent. Illi iurant, se de hominibus illis, quo in loco essent, nihil certum habere. Albuquercius Duces ad consilium euocauit. Fuêre qui dicerent, non esse sapiētis Ducis, bellum quinque perditorum hominum causa cum salutis atque dignitatis certißimo periculo moliri. Se namqúe admodum paucos esse, belliqúe proximi laboribus attritos: hostes autem innumerabiles. Si quidquam fuisset in cōtentione suscepti temerè certaminis offensum, multo maius dedecus illum subiturum, quàm fuerat illud decus ex insigni victoria comparatum. Fore namqúe, vt multi victoriam fortunæ, ruinam temeritati tribuendam merito iudicarent.

Non esse vires Lusitanas, cùm essent exiguæ, temerè distrahendas, & sine graui causa in summum discrimen inducendas.

as. Quare censebant, nihil fieri posse dißimulatione sceleis atq; conseruatione pacis antiquius. Constitueret porrò in rce præfectum cum præsidio, & ipse cum classe discederet. Hoc ille consilium accipere noluit. Neque enim erat è sana nente deprómptum, neque sapienter de bello statuebat. Erant enim iam in ciuitate auxilia vndiq; cum multis armis, & tormentis, & bellicis instrumentis inuecta. Nemo erat inter hostes, qui de conseruanda pace cogitaret. Nihil erat in illis simplex, nihil non mendacio, & scelere, & calliditate subnixum. Ducem cum præsidio in arce nondum perfecta, neque satis adhuc munita relinquere, non erat hostes coercere, sed suos hostibus prodere. Arcem verò tãto labore fundatam prorsus omittere, summum dedecus, & minimè sapiens consilium videbatur. Timiditatis enim erat, incepto desistere: stultitiæ autem summæ, hostium opes munitione illa, Lusitanorum opera & contentione perfecta, confirmare, ne facilè deinde esset, ciuitatem arce illa defensam expugnare. Consilio ita minimè comprobato, nuncios ad Regẽ iterum misit, qui idem ab illo obnixè postularent. Cùm verò nihil impetrâsset, & eiusdem Saraceni, qui illũ de instituto scelere certiorem fecerat, indicio percepisset, arma in certum locum comportari, milites vndiq; conuenire, stationes muniri, & in illis præsidia disponi, & tormenta collocari, nocte vna Lusitanos omnes cum rebus omnibus, quæ maioris pretij erant, in classem recipi iußit. Hæc cùm fieri Rex animaduertisset, detectam fraudem esse cognouit, & idcircò minimè dißimulandum, aut rem differendam ratus est. Armati igitur vndiq; prodeunt, præsidia concurrunt, tormenta in nostros apertè dirigunt, milites concursantes feritatem oculis & aspectu denunciant. His rebus excitatus Albuquercius Duces in scaphas descendere, & propius

vrbem accedere, & mœnia tormentis quatere præcepit. Coieatarus naues, quæ in anchoris erant, in portum subducere imperauit, ne à Lusitanis capi & incendi p ſſ nt. Lusitani confestim accurrunt, & naues coniectis ignibus inflammãt. Nullum diem intermitti patiebatur Albuquercius, quin tormentis quamplurimum damni mœnibus inferret. Sed cùm hoc belli genus illi nimis lentum videretur, aliud excogitauit, quo multò vehementius hostes affligeret. Iussit enim summa diligentia mare custodiri, ne quidquam cibi in vrbem importari aliundè liceret. Emmanueli Tellio, Barreto, & Antonio Campensi, & Alfonso Lupio Costæ hoc munus aßignauit. Illi quamuis inuiti imperata conficiunt, rates aliquot capiunt & ad Albuquercium adducunt. Is facinus edidit inhumanum, & illius rebus gestis indignum. Omnibus enim, qui erant nautæ, aut sagittarij, aures & nares atq; manus præcidi: reliquis, præter aures atque nares, medium pedem secari iußit. Eos deinde in terram deduci præcepit, & admonuit, vt Coieataro dicerent, idem supplicium subituros omnes, qui annonam in vrbem inferre conarentur. Erant hostes vehementer exterriti, ciborum penuria ciues afflictabat: plebs tumultuari incipiebat: fames atq; sitis eos premebat. Multi igitur ad Regem adeunt, de clade, quæ illos vexabat, maxima voce conqueruntur, & iratis precibus ab eo contendunt, vt vel pace, vel quacunq; alia ratione posset, illorum malis remediũ præsens adhibeat. Secus enim, sibi opus esse remedium tantis miserijs inuenire. Ad hæc Coieatarus (Regium enim est apud barbaros, aliena semper vti lingua, & in infantia grauitatem positam arbitrari) Regis nomine respondet, quod ad depellendam sitim attineret, cisternis ipsius vrbis, & puteis, qui inde quatuor millibus passuum aberant, in loco, quem Terumbaquem appellant,

pellant, posse ciuium sitim facillimè restingui. Ciborum autem copiam tantam esse in vrbe, quanta satis esset ad bellum tolerandum, vsque eo, dum classis maxima rebus omnibus instructissima, quam propediem adfuturam confidebat, portum insulæ subiret. Essent porrò bono animo. Se namque vincula Lusitanis illis omnibus iniecturum, vt viui pœnas improbitatis atque perfidiæ luerent. Hac inani spe, ciuium à se furorem & impetum repressit. Re autem vera nec in cisternis, nec in puteis erat aqua, qua tanta multitudo sustentari posset, & ciborum erat extrema quædam inopia. Albuquercius, vt hostes grauiore cruciatu vexaret, & citius ad deditionem compelleret, obstruere puteos Terumbaquenses instituit. Itaque negotium dedit Georgio Barreto, & Alfonso Lupio Costæ, vt puteos obturarent. Hi scaphis inuecti, oram legunt octoginta militibus stipati. Barretus sex viros nobiles, et in rebus gerendis industrios in terram exposuit, qui viderent, an arte quadam possent aliquem hominem corripere, è quo, an putei essent custoditi, cognoscerent. Hi duos homines capiunt, è quibus intellexêre, puteos seruari à Duce, nomine Cidebamer, qui sub signis viginti quinque equites, & ducentos pedites sagittarios habebat. Hoc cùm Barretus acciperet, remis, quantùm fieri potuit, accelerauit, vt in terram cum omnibus copijs egressus ante lucem (erat enim nox) hostes inopinantes opprimeret. Quod quidem sic euenit. Nostri enim hostes dormientes offendunt: ducem interimunt, & præter paucos admodum, qui semisomnes excitati profugerant, omnes interfecti sunt, & putei hominum & equorum cadaueribus oppleti. Nè autem cadauera extrahi possent, Albuquercius Laurentio Syluæ, Castellano viro valdè nobili, & in armis acerrimo curã dedit, vt cum viginti militibus

pu-

puteum custodiret. Is cùm ab hostium multitudine circunuentus esset, Albuquercius, qui semper rebus omnibus intentus erat, & indè tunc non procul aberat, cum centũ & quinquaginta viris accurrit. Hostes erant permulti, Rex hortator & spectator aderat. Coieatarus admonebat suos, vt in eo certamine vitam omnium cõtineri perspicerent. Instant illi: nostri multitudine penè obruti retrocedunt, quos hostes acriter insequuntur, & multos conuulnerant. Albuquercius erat vndiq; telis impetitus: Delamixa, cui Albuquercius veniam & reditum in patriam consequutus fuerat, multò acrius, quàm reliqui omnes, in nostros ferebatur, donec tormento grauiter ictus, se à cædendo & à persequendo continuit. Albuquercius eo die maximum vitæ discrimen adiuit. Littus erat propè; id fuit in causa, vt nostri omnes, præter vnum ex Albuquercij domesticis, qui in prælio cecidit, euaderent. Maxima tamen eorum pars vulnerata discessit. Mare tamen summa vigilantia à nostris obseruabatur, nè cõmeatus vllus inueheretur. Multitudo à Rege misericordiam implorabat; se diutius famem atque sitim tolerare non posse dicebat. Nollet paucis obtemperando ciuitatem vniuersam morte acerbissima conficere. Hæc clamoribus, & interdum etiam minis, & eiulatu valdè lugubri cum multis lacrymis agebant. Hos Coieatarus aliquãdo verbis lenibus, aliquando etiam minis à Regis aditu & congressu repellebat. Sed malum illud iam tolerari non poterat: itaq; necesse erat, ditione tandem miseriæ, quæ vrbem premebat, finem imponi. Sed in hoc rerum statu, res accidit dedecore sempiterno dignissima. Duces enim quanuis essent & nobilitate & factis egregij, odio parum iusto sui Imperatoris excæcati, cùm bellũ propè confectum esset, fidei et insitæ nobilitatis obliti, Albuquerciũ, sub quo militabant, re-

pentè

entè deserunt, & paßis velis in Indiam inuehũtur. Hi fue-
unt Emmanuel Tellius, & Alfonsus Lupius Costa, & An-
onius Campensis. Cùm igitur Albuquercius cerneret, co-
ijs ad hunc modum diminutis, se non posse bellum diutius
sustinere, discesßit inde fremẽs & indignabundus, quòd vi-
ctoria non hostium virtute, sed suorum flagitio de manibus
erepta fuisset. Est non procul insula ad idem regnum perti-
nens (Queixume nominatur) in eam delatus, in oppidum
nomine Arbez inuasit, & ducem cum multis militibus oc-
cidit, locumq; spoliauit. Maximus autem ex præda com-
meatus fuit in naues impositus. Ibi cùm certior factus esset,
arcem Zacotoram esse in maximas angustias propter anno-
næ penuriam adductam (bello enim premebatur, per quod
commeatus in arcem inuehi minimè licebat) & simul acce-
pisset, septuaginta nauium classem ex intimo sinu, qui Persi-
dis extremo ex ea parte termino definitur, soluisse, vt Armu
zio opem afferret, vidit sibi, tum vt claßis congressum deui-
taret, tum vt Lusitanis afflictis subsidio occurreret, non esse
diutius in ea regione cunctandum. Prius tamen, quàm indè
discederet, in aliud oppidum eiusdem insulæ Queixumen-
sis inuectus est. Appellabatur Homeal. Erat autem magnis
præsidijs munitum. Atrox prælium commissum fuit: oppi-
dum tamen cum magna hostium cæde captum & direptum
est, & duces hostium cæsi. E nostris autem vnus nauta deside-
ratus fuit, & duo Saraceni, qui sub Albuquercio stipendia
faciebant: Ioannes Nouius vulnus accepit. Indè cùm No-
uium in Indiam dimisisset, in Zacotoram peruenit. Illius
aduentu fuit bello finis impositus: hostes enim metu perter-
riti fugerunt. Cùm verò hostes ab illo pacem peterent, il-
lam ea lege concesßit, vt certum numerum boum & arietũ
commeatu arcem muniret, Franciscum Tauoram in Me-
lindem

dem reì frumentariæ comparandæ gratia misit. Ipse verò in Goardafumense promontorium concessit. Tauora cùm in Melindensi regno imperata faceret, Iacobus Melius, & Martinus Coelius, qui in Mozambique hyemauerant, in eundem portum aduecti sunt. Qui relicti in Melinde fuerant, vt ad AEthiopiæ Imperatorem deducerentur, adhuc ibi commorabantur, eò quòd neminem Rex Melindius nãcisci potuisset, cuius fidei rectè committi possent. Itaq; in naues recepti sunt. Tres igitur illi nauarchi ad Albuquercium se contulêre: in via autem nauem vnam cepêre, quæ spoliata primùm, incensa deinde fuit. Alteram autem nauem Albuquercius ipse ceperat: qui horum nauarchorum aduentu mirificè delectatus est. Erat autem in naui, quæ in manus Albuquercij inciderat, Saracenus quidam ex Arabia, vsu rerum peritus, qui apud AEthiopiæ Imperatorem diu versatus fuerat, & gentis mores, & regionis instituta cognouerat. Hunc ad Regem Emmanuelem Albuquercius misit, vt omnia quæ scire cupiebat, illi diligenter explicaret. Tres autem illos, qui ad AEthiopiæ Regem mittendi erant, in oppidum non procul à promontorio situm induci præcepit, qui inde eò, quò missi fuerant, absque vllo incommodo peruenêre. Rex, qui tunc imperium tenebat, Dauid appellabatur, mater autem Helena: quæ propter prudentiæ non vulgaris opinionem, eò quòd Dauid adhuc puer esset, regnum gubernabat. Hi cùm Emmanuelis literas accepissent, incredibilem lætitiæ significationem dederunt, & legationem ad Emmanuelem decreuerunt, cuius sententiam alio in loco referemus. Hinc profectus Albuquercius, in Zacotoram delatus, hyemem traduxit. Inde cùm primùm per anni tempus licuit, vigesimo die Augusti, Calaiatem versus iter instituit, vt simul & quæ in Armuzio post illius digressum euenerant,

rant, intelligeret, & Calaiatensibus doli patrati pœnas
nponeret. Ibi cùm naues ab incolis conspectæ fuissent, duo
araceni, homines opibus & auctoritate præstantes, lintre
uecti sunt, & nauem prætoriam sine vllo metu conscen-
erunt. Existimabant enim illas naues è Lusitania tum pri-
ùm ad eas oras appellere, neque scire posse, quæ in Armu-
io gesta fuerant: & intelligere cupiebant, quid in Lusita-
ia de rebus Indicis ab Emmanuele designatum esset. Hi ve
ò cùm Albuquercium cognouissent, & intelligerent eam
audem, quam Calaiatensis præfectus conflârat, exanima-
metu conciderunt, & suppliciter admodum misericor-
iam implorârunt. Ille veniam ea conditione promisit, vt
era de ijs rebus, quæ scire cupiebat, enunciarent. Illi se id
cturos spondent. Ab illis autem cognouit, & quantis opi-
us Armuzium esset munitum, & simul intellexit, eundem
ucem, qui fraudem fuerat machinatus, in oppido esse, i-
emque munus obire. Hoc ibi percepit, in portum inue-
itur: hostes cum ipso duce protinùs, vt resistant, accurrunt,
ed paruo certamine in fugam conuersi sunt, in templum-
úe littori propinquum se trepidè recipiunt. Templum
uit repentè captum. Hostes expulsi, in vrbem conten-
unt. Lusitani illos statim insequuti sunt vsque eò, dum in
ppidum compellerent: quod statim oppugnare cùm vel-
ent, fuêre ab Albuquercio prohibiti. Nox enim appro-
inquabat, & viæ erant angustæ, & ædes excelsæ, è qui-
us poterant hostes in nostros lapides & tela contorquere:
uod si fieret in tenebris, non mediocre periculum nostris
mminebat. Ea igitur nocte in templo substitit. Cùm verò
iluxisset, in oppidum inuasit. Hostes inde formidine per-
urbati cõfugerant. Nostri ad prædam cõuersi sunt. Ibi cùm
lbuquercius diebus aliquot cõmoratus esset, dux impiger,
nomine

nomine Zafaradinus, cum mille viris acribus vna nocte in nostros impetum silentio noctis intulit: quos non imparatos, vt suspicatus fuerat, offendit. Ea namq; erat Albuquercij disciplina, vt vix quidquam illi posset inopinato contingere. Itaq; magno cum damno atque dedecore repulsi sunt. Hîc rursus Albuquercius odio gentis inductus, simile exemplum immanitatis edidit illius, quod in Armuzio præbuerat. Omnibus enim, quos viuos cepit, aures atque nares amputauit. Oppidum deindè & templum, quod erat excellenti opere factum, & viginti septem naues, quæ erant in portu, flammis exussit. Inde aquatione prius in cursu cum magno periculo facta, Armuzium contendit, vt oculis vrbis statum & munitiones vsurparet, & simul aliquod damnum ciuibus inferret. Ibi cùm propius naues appelleret, arcem, quam ille fundârat, duplici contignatione sublatam, et tormentis egregiè munitam conspexit. Vrbem tamen tormentis concussit, & naues aliquot intercepit, et quibus signis potuit, odium quod in Coieatari & reliquorum perfidiam animo continebat, exprompsit. At Coieatarus ad illum literas Almeidæ misit, quibus Coieatarum admonuerat, Albuquercium absq; Regis Emmanuelis iussu bellum Armuziẽsibus intulisse. Sibiqúe summopere displicere, quod damni factum fuerat. Se libenter Emmanuelis nomine, cuius vice in regionibus illis vniuersis imperium tenebat, pacem & amicitiam cùm illo firmaturum. Ex his literis Albuquercius non mediocrem molestiam cepit. Nihilo tamen secius vrbem, & aliquot oppida, quæ erant in illius ditione, damnis quamplurimis affecit. In continentem deinde traiecit, oppidumqúe Habande (sic enim appellant, vnde aqua in Insulam ferebatur) incendit, & puteos, ne aquatio deinceps illa fieret, tellure multa completos obstruxit: & in duos Ismaelis

maelis Persarum imperatoris duces, qui, vt præsidium affer rent mercatoribus, qui cum maxima camelorum multitudine commeatum & varias merces importabant, inuasit. Et acri prælio commisso, duces interfecit, & illorum copias, quæ erant quingentorum militum, partim cæcidit, partim in fugam compulit. Iacobum verò Melium in insulam Larã nomine misit, vt alios similiter puteos obturaret. Omnes enim aquationes impedire volebat, vt vrbem siti conficeret. At Melius cùm Albuquercij iniussu aliquid laude dignum gerere vehementer expeteret, fraude Saracenorum inductus, in hostiles rates incidit: qui tamen quantum potuit, animo satis acri hostibus in se immißis repugnauit. Sed tandem ipse cum nouem hominibus Lusitanis interfectus est. reliqui autem velis secundo vento plenißimis euaserunt. Rebus ad hunc modum gestis, Albuquercius in Indiam nauigauit, & in Cananoris portum ingressus est tertio die Nouembris, Anno à CHRISTO *nato.* M.D.viij. *quo tempore iam, vt dictum est, Laurẽtius Almeida in prælio contra Sultani duces inito tormentis dilaceratus occubuerat. Sub id tempus accepit Almeida literas ab Emmanuele Rege, quibus illum in Lusitaniam reuocabat, atque præcipiebat, vt Albuquercio imperium traderet. Erat autem ille cõparandæ claßi vehementer intentus, qua Mirhocemum inuaderet, & ab hostibus de filij nece pœnas expeteret. Prius tamen quàm in hostes iret, septem naues, quæ erant in Lusitaniam profecturæ, diligenter instruxit: è quibus duæ in alto mersæ sunt, quinque incolumes in Lusitaniam peruenêre. Deinde cum ea classe, quam parauerat, Cananorẽ petijt. Ibi in medio belli totius apparatu Albuquercius interuenit, qui fuit ab Almeida cum non mediocribus amoris signis exceptus. Et postridiè illum in prandium arceßiuit, atque post epulas*

ei literas Emmanuelis ostendit, quibus præcipiebat, vt in Lusitaniam rediret, & Albuquercio eandem prouinciam moderandam relinqueret. Se deinde ostendit esse paratissimum ad ea, quæ Rex præscripserat, exequenda. Sed eo anno id fieri commodè non posse. Non classem illam esse iam à se magnis laboribus & sumptibus instructam, quibus erat bellum Myrhocemo atque Calecutiensibus, qui se cum illo coniunxerant, illaturus: neque iustum videri, illum, quod instituerat, minimè perficere, & sui doloris vlciscendi munus alteri delegare. Ad hæc Albuquercius respondit, Almeidam non rectè se gerere, si non præscripto Regis obtemperaret. Quod verò ad hostes adtineret, sed id bellum, si illi classis, quæ parata iam erat, traderetur, ita gesturum, vt Almeidam muneris ei commissi minimè pœniteret. Id Almeida se facturum negauit. Inde simultas orta vtriusque animum ab altero alienauit, & Lusitani in duas factiones diuisi, quidam ad Almeidam, alij autem sese ad Albuquercium contulêre. Ita factum est, cùm omnibus esset hoc studium, vt odiũ inter duos viros optimos & singulari virtute præditos excitarẽt, vt inter eos minimè cõueniret. Vterq; autem cùm esset laudis appetens, titulum belli illius confecti vehementer expetebat, & ideo eam gloriam sibi præripi alterius partis studio & cõtentione, molestissimè ferebat. Ita tamen erant animis dissidentes, vt nec armis, neque maledictis inter se contenderent. Imò cùm Almeida iam vellet inde proficisci, vt cum hostium classe confligeret, Albuquercius operam suam obtulit, & per communes amicos Almeidam obsecrauit, vt se in id bellum duceret. Almeida gratias illi summas egit, sed æquum non esse dixit, vt is antè, quàm esset à tanta belli contentione, & à maris etiam iactatione refectus, laborem illum susciperet. Quiesceret porrò, & se ad alia bella non minus periculosa, quæ erant illi, postquam im-

perandi munus susciperet, administranda, pararet. Albuquercius cùm se ab illius belli societate prorsus exclusum cerneret, Cochimum profectus est, & ibi cum nonnulla indignitatis illius, vt interpretabatur, offensione constitit. At Almeida cum classe vndeuiginti nauium soluit inde duodecimo die mensis Decembris eiusdem anni. Erant in classe mille & trecenti milites Lusitani, & quadringenti Cochimenses. In cursu autem Onoris oram prætervectus, naues aliquot Calecutienses, quæ erant in portu, incendi iussit: quod non absque multo sanguine partis vtriusque fieri potuit. Inde cùm primùm in Anchediuam aquationem fecisset, in portum Dabulis cursum direxit. Ea namque ciuitas ad Zabaij, qui Goæ regnabat, ditionem pertinebat. Zabaius autem cum Myrhocemo, & Calecutiensi, & reliquis Lusitani nominis hostibus societatem coiuerat, & Sultanum literis ad bellum Lusitanis inferendum solicitarat. Id autem Almeidam mouerat, vt vrbem illam, si fieri posset, excinderet. Porrò autem Pelagius Sousa vnus ex Ducibus aquationis & commeatus gratia se se à reliqua classe disiunxit, & in terram egressus est. Cùm verò illius milites incolas iniurijs affecissent, incolæ iniurijs irritati, cum vicinitatis vniuersæ opem implorassent, impetu in nostros facto ducem interemerunt. Reliqui verò cùm ducem occisum aspicerent, se fugæ mandârunt. Pelagium multi dicebant temeritatis pœnas luisse, quòd imperatoris iniussu in terram absque vlla graui causa descendisset. Nec enim tanta erat penuria, vt illi necesse esset imperium Almeidæ non expectare. At Almeida cum propè Dabulis portum consisteret, præmisit ea nocte, qui portus altitudinem diligenter explorarent. Ciuitas ad radices montis amœnissimi iacet. Est autem ampla, & ædibus magnificis exulta,

in planicie sita, & erat tunc firmo atque valido præsidio firmata. Præfecerat illi Zabaius Saracenum impigrum ducem, qui habebat sub signis sex millia militum, in quibus erant quingenti Turcæ. Erant præterea in intimo portu naues non paucæ, tormentis, & armis, & militum præsidijs instructissimæ. Dux tantùm & sibi & copijs confidebat, vt vxorem ex omnibus, quas habebat, carissimam, in vrbem arcesseret, & eos, qui erant in vicinis pagis, euocaret, vt victoriæ, quam sibi pollicebatur, spectatores esse possent. Sequenti die cùm æstus accederet, & secundus etiam ventus à puppi naues impelleret, Almeida solutis anchoris, passisqúe velis, in portum ingressus est. Triremes præibant, humiliores deinde naues sequebantur, altiores agmen postremum claudebant. Scaphæ erant expeditæ, in quas cùm tempus flagitaret, nostri desilirent, vt in hostes in terra consistentes irrumperent. Hoc ordine cùm Almeidam hostes aditu arcere non possent, ipse cum acie prima signis explicatis terram occupauit. In turrim egregiè munitã aciẽ dirigebat, cùm dux ciuitatis cũ omnibus copijs more gẽtis instructis illi obuiam processit. Nostri tanto animorum ardore in hostes inuecti sunt, vt impressione facta ducem, & multos homines primarios occiderent, & reliquos in fugam verterent. Cùm verò sese in vrbem reciperent, nostri in eorum tergis inhærentes, in vrbem simul irruerunt. Fuit tunc in omnem sexum & ætatem sæuitum, vsque adeò, vt neque fœminis, neque pueris infantibus, quos matres complexu in extremo illo vitæ spiritu arctissimè continebant, vlla conditione parceretur. Multi pro redemptione, auri & argenti magnã vim, et gemmas, et pretiosam supellectilem cum miserabili luctu & multis lacrymis offerebant, quorum tamen preces neminem è tanta multitudine ad misericordiam inflexerunt. Fuit cædes ad

Solis

Solis occasum continuata. Almeida veritus, ne nostris in vrbe dispersis, & in cæde atque præda fureter occupatis discrimen aliquod, vt fieri plerunque solet, vbi militaris disciplina negligitur, impenderet, signum receptui dedit, & se cum omnibus suis copijs in templo quodam satis amplo continuit, & multos, qui se excellentius in eo prælio gesserāt, equestribus ornamentis affecit. Sequenti die militibus prædam concessit, quæ fuit maxima, ita vt milites non possent rapiendi cupiditate ab vrbe diuelli. Quod animaduertens Almeida, clàm submisit, qui partem ciuitatis incenderent. Itaque cùm flamma per ædificia continentia peruaderet, omnis ciuitas cum delubris, & mœnibus, & rebus maximi pretij deflagrauit. naues omnes similiter exustæ, & multi etiam ciues, qui latitabant, flammis absumpti sunt. Denique ex tanta multitudine, quæ præter milites eò cōuenerat, pauci admodum in montes euaserunt. E nostris sedecim desiderati, ducenti verò vulnerati sunt, Almeida signa etiam in montes intulit: multa castella atque villas exussit: hostes, qui illi multis in locis occurrerunt, partim cæcîdit, partim fudit, atque fugauit: armenta & pecudes ad commeatum classis abduxit. Ad hunc modum profligatis hostibus, in classem reuersus est, vbi literas à Melichiazio & à Lusitanis captiuis accepit. Literæ autem Melichiazij officij plenissimæ videbantur, & de redemptione Lusitanorum ostendebant, ea quæ Almeida vellet, illum libentissimè facturum. Lusitani verò significabant, sese à Melichiazio commodè rebus omnibus haberi. Petebant tamen, vt de eorum redemptione, dum hostis eam lenitatis & mansuetudinis speciem præ se ferebat, cum illo pacisceretur, ne si ab eo res abiret, multò difficilior eorum liberatio foret. Vt autem compertum postea fuit, ea legatio non tam Almeidæ conciliandi, quàm illius explorandi ab

homine callidißimo instituta fuit. His literis Almeida non literis, sed rebus ipsis responsum pro dignitate dare constituit. Tormentis igitur, & rebus alijs, quas nostri ceperant, in naues impositis, inde soluit, quinto die Ianuarij, Anno M. D. ix. Et oram illam prætervectus, tributa, quæ in locis illis ex fœdere debebantur, exegit. Tandem in fluuium delatus est, qui per Cambaiæ regnum in mare influit. Fluuium appellant Maim. Ibi vidit in oppido peruetusto maximum & amplißimum templum, & campum latißimum, in quo erant sepulchra innumerabilia. Cum ab incolis sciscitaretur, quid infinita illa mortuorum monimenta designarent: responderunt illi, qui sapientes existimabantur, antiquißimis regionis illius scriptis atque monimentis contineri, Herculem in Indiam cum maximo exercitu penetrasse: & in eo loco bis cū Rege quodā potentißimo collatis signis cōflixisse, & vtroque prælio superatum fuisse. Vt autem tam præclari facinoris memoria seculis innumerabilibus conseruari posset, institutum ab antiquis fuisse, vt locus ille, in quo milites Herculis ceciderant, religione consecraretur, & illa sepulchra inuiolata permanerent. Hæc quidem illi prædicabant: quibus quanta sit habenda fides, liberum sit ei, qui velit, iudicare. Almeida inde profectus, Dium vela dare iußit. Ibi Mirhocemus cùm in altum naues educere, & cum Almeida mari aperto dimicare constituisset, quamuis Melichiazius id consilium minimè probaret, omnes duces confestim iußit ex angustijs prodire. In Mirhocemi classe erant tres constratæ naues ingentes, & tres aliæ rostratæ, sex triremes, quatuor naues Cambaienses, & longæ Melichiazij naues, quarum iam mentio facta fuit. Calecutienses verò parones erant etiam permulti. Erat denique numerus

ho-

hostilium nauium supra centum. Milites, quos Mirhocemus adduxerat, & armis & animis praeferoces, victoriam sibi certißimam pollicebantur. Idem animus erat in reliquis nationibus, quae cum illo societatem coiuerant. Spes & odium illos acriter stimulabat, vt & libertatem tuerentur, & gentem inuisam extinguerent. Quod verò indignißimum fuit, non minus ardoris in Christianis quibusdam, qui eadem classe vehebantur, erat ad manus cum Christianorum classe conferendas, quàm in illis, qui propter religionis odium Christianum nomen extinctum cupiebant. Hi erant partim Veneti, partim Dalmatae, qui triremes ductabant. Variae deinde fuerunt imperatoris vtriusque cohortationes, cùm Mirhocemus milites rerum ab illis gestarum commemoratione, imperij amplitudine, & Saracenorum omnium libertate, Christianiqúe nominis odio, & spe opum atque munerum, quae omnia vno illo praelio continebantur, excitaret. Viderent praeterea socios spectatores esse. Si vincerent, se laudem sempiternam adepturos: si victi essent, dedecus & ignominiam subituros nulla temporis vetustate delendam. In illo praelio Indiae imperium, sociorum salutem & libertatem, eorumqúe, qui dimicarent, dignitatem nullis seculis interituram consistere. Almeida verò CHRISTI nomen, religionis sanctitatem, sectae Mahumetanae scelus commemorabat: neque solùm spem amplißimae dignitatis & gloriae, verùm & caeleste praemium proponebat. Dicebat praeterea, omnem salutis spem vna virtute contineri. Si victi eo praelio essent, reputarent animis, esse se hostibus innumerabilibus circunsessos, qui metu tenebantur, ne conceptum odium in nomen Christianum expromerent. Hoc autem metu sublato, fore, vt vndique ruerent, vt CHRISTI memoriam in illis regionibus delerent.

lerent. Subſidia eſſe longinqua, hoſtes aũt circunfuſos. Nullum fore tutum in calamitate receptum, fidem vbiq; lubricam, fraudem ad fidem violandam paratiſsimam. Idcirco, quod fortium virorum eſſet, cogitarent, eo prælio eſſe omnibus aut cum magna gloria vincendum, aut cum magna virtutis ſignificatione moriendũ. Referebat deinde filij Laurentij omnibus cariſsimi necem, ad cuius vindictam omnes, qui dolorem non mediocrem ex caſu illius exceperant, acriter incitabat. Conſiderent porrò, CHRISTI numen, pro cuius gloria præcipuè dimicabant, adfuturum. His & alijs eiuſmodi verbis Almeida Luſitanos ſatis ſponte ſua concitatos ad certamen acuebat. Deinde vela fieri iubet. Sed cùm ventus remitteret, & hoſtes ex anguſtijs egreſſus in ſtatione teneri animaduerteret, & ipſe ſubſtitit tantiſper, dum rurſus cum æſtus reciprocatione vẽtus increbreſceret. Sed cùm citius, quàm ſperabat, ventus paulò vehementius inflaret, ſublatis dolonibus, ſignoq; dato hoſtibus appropinquauit, ita tamen, vt tantum intereſſet inter claſſem vtranq; ſpatium, quantum ſat eſſet ad certamen tormentis eminùs gerendũ. Longius enim progredi non potuit, propterea quòd nondum æſtus acceſſerat; & timebat nè naues in vado, quod inter vtranq; claſſem inerat affligerentur: & hoſtes idem fecerunt. In vrbis muris, & in turri, quæ mari imminebat, erant tormenta magna aptè diſpoſita. Cum igitur hoſtes & noſtri iam eſſent in vrbis ipſius aſpectu conſtituti, ex muris & è turri, & è claſſe innumerabiles globi iaciebantur. Noſtri viciſsim vehemẽtiſsimè hoſtium claſſem oppugnabant. Certamen fuit tenebris intermiſſum. Almeida quanuis ſtatuiſſet, in acie prima cum naui ſua in Mirhocemi nauem inuadere, precibus nauarchorum ab ea mente deductus fuit. Dicebant enim fore, ſi is aliquod diſcrimen

adiret,

adiret, vt claßis & imperio illius destituta, & imperatoris sui periculo perturbata, ordinem ab eo præscriptum desereret, vt illi subueniret. Ille consilio paruit, quanuis id molestè ferret. Sed videbat aliter rem fieri commodè non posse. Itaque Nonio Vascio Pereiræ id munus aßignauit, vt in Mirhocemi nauem inueheretur, eiq; viros acres ad rem gerendam attribuit: Georgium verò Melium Pereiram subsequi iußit. Nauarchus quilibet ea nocte ordines diligenter instruxit. In quali bet enim naui opus erat secundum puppim atque proram, & vtrunq; latus acies quatuor instrui et cuilibet vnũ ducẽ aßignari. At Mirhocemus cùm Almeidã ad confligendum acriter animatum perciperet, consilium Melichiazij, quod antè repudiârat, sequi constituit. Itaque vadum transire noluit, imò retro classem deduxit, vt vrbis auxilio multò tutius atque confidentius cum nostris dimicaret. Nam fore confidebat, vt è muris ex propinquo posset grauius damnum nostris importari, & auxilium, vbi opus esset, ex vrbe summitti. Classem autem hoc ordine instruxit. Naues suas, quas sex fuisse diximus, in acie prima collocauit. Binas autem naues ferreis vinculis inter se colligari præcepit, ita, vt tribus in locis binæ naues coniunctæ, & inuicem alligatæ, ad opem sibi ipsis mutuò ferendam consisterent. Ipse in media acie nauem, qua vehebatur, collocauit. Post has naues ad hunc modum deuinctas, triremes & naues longas cum paronibus, vt subsidio, quoties opus esset, occurrerent, & per media interualla in nostros inuehi possent, & quoties necesse esset, retrocedere, vt nauium maiorum præsidio munirentur, constituit. Naues autem Cambaienses prope vadum secundum littus, vt primum impetum sustinerent, consistere iußit. Postridiè, signo, quod cõuenerat, dato, Nonius Vascius Pereira, vt Almeida iusserat, ve-

rat, vela facere præcepit: quem Georgius Melius negligentia magistri sui non continuò subsequutus fuit. Reliqui omnes eo ordine, quo iußi fuerant, inuehuntur. Melchiazius cùm nostros prouehi cerneret, è muris, & è turri tormentis omnibus Lusitanam classem verberare præcepit. Tormenti autem vnius ictu decem viri, qui in naui Pereiræ veli maximi sinum, vt vento vehementius impleretur, contrahebant, occisi sunt. Nihilo tamen secius Pereira progreditur, vt in nauim Mirhocemi manus ferreas iniiciat. Id Mirhocemus animaduertens, nauem, quam alligatam tenebat, laxari iußit, vt cùm Pereira eius nauem adortus esset, illum altera ex parte aggrederetur, vt ancipiti prælio distentum facilius opprimeret. At Pereira cùm id cerneret, ingens tormentum, quod erat secundum aquæ summam faciem collocatum, in hostilem illam nauim, quæ se à prætoria disiunxerat, conuertere præcepit. Quo facto, globus tanta vi coniectus in hostilem nauem fuit, vt vtrunque latus parte infima perforaret. Quo facto, hostes, dum, nè nauis ea parte, quam vulnerari conspexerant, aquam admitteret, metuunt, omnes in alteram se confestim conferunt, & coniectis sarcinis aliquantum deprimere conantur, vt eius lateris inclinatione, periculum lateris aduersi declinarent. At cùm ea pars, in quam propendebant, non minus laboraret (quod illi prorsus ignorabant) factum est, vt nauis subitò mergeretur. Iacobus Petreius, vt erat ab Almeida constitutũ, triremi prouectus, Pereiram præibat, vt fundum exploraret. Cùm verò periculum à vado impendere perspiceret, dato signo Pereiram admonuit, ne vlterius tenderet. Pereira velis demißis substitit. Quod cernens Mirhocemus, in illum ferociter inuasit. Nauibus ad hunc modum harpagone deuinctis, nimis atrociter fuit vtrinque pugnatum. Nostri tamen in nauem

uem hostis ingressi, eos paulatim cedere compellunt. Hoc in certamine Henricus Machiadus vir egregiè fortis occubuit. Hæc in nauis foro gerebantur. At super densos funes pice oblitos, qui reticulati supernè à prora in puppim pertinebant, aliud prælium non minus periculosum gerebatur. Nostri enim maximo cum labore eò conscenderant, quibus hostes acerrimè resistebant. Interim nauis hostium restis à reliquis diuulsa, in aliud nostræ nauis latus inuecta, auxit vehementissimè laborem, in quo nostri versabantur, & periculum multò grauius inuexit. Pereira cùm id cerneret, multò ardentius dimicabat, vt cùm ex ea parte, qua hosti resistebat, impetum hostilem reprimeret, ad alteram partem se conferret. Sed cùm, vt aliquid laxamenti caperet, buculam sibi detraxisset, fuit sagitta guttur illius transfixum. Victoria tamen adhuc in neutram partem inclinabat. Franciscus Tauora periculum, in quo nostri versabantur, animaduertens, in Mirhocemi nauem inuasit, & latus alterum acriter oppugnans, milites, qui in funium retem scanderent, immisit. Pondere porrò factum est, vt reti perfracto, omnes, qui è superiore loco dimicabant, in forum deciderent. Quo facto, pugna recruduit. Hostes tandem partim cæduntur, partim sese in mare deijciunt. Qui erant in naui rostrata, quæ se cum Mirhocemi naue coniunxerat, cùm milites & nautas maxima ex parte cæsos, & ipsam nauem multis in locis laceratam, & armamenta conuulsa perspicerent, se in fugam dederunt: & cùm nemo iam esset, qui nauem gubernare posset, æstus ipsius impetu in littus eiecti sunt. Reliqui duces Lusitani, dum hæc geruntur, non minus impigrè rem gerebant. Nam Petrus Barretus aliā Mirhocemi nauem pugnando cepit: similiter

& Anto-

& Antonius Campensis nauem rostratam expugnauit, & Georgius Melius vbi primùm se expedire potuit, in naues Cambaienses impreßionem fecit: & Petrus Canus in aliam rostratam nauem tanto impetu inuectus est, vt antequam eam iniectis manibus ferreis alligaret, in retis ipsius contignationem cum triginta & octo militibus insiliret. Qui in foro versabantur, nostros ex inferiore loco vulnerabant. nostri verò reticulatis illis funibus impediti, gladijs vti non poterant. Quod Canus animaduertens, desilire cupiebat, vt in nauis foro cum hostibus manum confereret. Itaque cùm per ostium ingredi vellet, caput immisit, quod vno ensis hostilis ictu præcisum repentè fuit. Nauis alia vt nostris in maximo periculo constitutis opem afferret, accelerauit. Cuius aduentu nostri liberati, & hostium nauis capta, & omnes hostes ferro concisi sunt. Almeida prælij spectator aderat, et, quid opus esset factu, decernebat, & tormentis interim rem acerrimè gerebat, ita, vt vnam magnam nauem, & aliquot longas naues, & parones nonnullos deprimeret. Melichiazius copias identidem è terra submittebat, vt cùm feßis integri succederent, nihil de prælij contentione à suis remitteretur. In littore præterea ense districto concursabat, & quē è prælio fugientem viderat, aut occidebat, aut vulnerabat: reliquos in certamen redire morte proposita compellebat. Nostri tandem hostes maxima contentione profligârunt, tantumq́ eorum numerum interfecerunt, vt fluctus in sanguinis colorem verterentur. Qui primi effusa fuga se se ab imminenti clade proripuerunt, Calecutienses extitêre, qui in altum prouecti repentè sunt. At Melichiazij naues longæ cum Mirhocemi triremibus se se in intimum portus illius sinum, atque fluminis ostium receperunt. Eas insequutus Rodericus Suarius, qui humilioris cuiusdam nauis præfectus

fectus erat, cùm duas triremes coniunctas aspiceret, cursum per angustum illud inter vtranq; spatium interiectum tenuit, & in earum medio constitutus, ex vtroq; nauis suæ latere anchoras demitti in eas imperauit, & ita alligatas cùm primùm hostes aut occideret, aut in mare desilire cogeret, remulco ad Almeidam traxit. Vna tamen nauis reliqua erat, quæ adhuc expugnata non fuerat. Erat enim altissima, & munitissima, & corijs crudis, vt si nostri in eam ingredi vellent, eorum vestigia labarent, obducta. Et similiter si faces conijcerent, incendium excitari non posset. Milites in ea dispositi erant permulti, & ad periculum propulsandum viribus, & animis, & armorum exercitatione paratissimi. Vtrunq; autem latus erat tanta crassitudine & firmitate præditum, vt nullis globorum ictibus vulnerari posset. Tandem cùm nostræ naues illam circunsisterent, & diu atq; vehementer oppugnarent, demersa est, & propugnatores se in mare demiserunt. Nostri eos nantes celocibus insequuti, in fluctibus occiderunt, ita vt pauci admodum euaderent. Prælium à meridie in noctem protractum fuit. In quo ex hostibus circiter quatuor millia ceciderunt, in quorum numero fuêre illi Sultani milites, quos Mamaluchos appellabant. Ex octingentis enim duo tantùm atq; viginti cladi superstites extitêre. Mirhocemus cùm, ne Melichiazius voluntatem cum fortuna commutaret, & illũ Almeidæ proderet, anxiè formidaret, ad Cambaiæ Regem se incredibili celeritate contulit. Tres naues ingentes cũ multis paronibus atq; longis nauibus depressæ: duæ naues rostratæ, duæ triremes, & quatuor aliæ magnæ naues captæ sunt. Erat in captis nauibus magna tormentorum & armorũ vis, magnus pecuniæ ex auro & argento conflatæ numerus: vestes præterea stragulæ partim aureæ, partim bombycinæ & gossipi-

goßipinæ pulcherrimè factæ. Præda fuit militibus diuisa, è qua Almeida nihil attingere voluit. E nostris in prælio duo & triginta ceciderunt, tercenti autem vulnerati sunt. Naues autem Lusitanæ tantis locis dißipatæ atq; conuulsæ fuerunt, vt esset necesse multum tẽpus in classe reficienda consumi. Victoria fuit præclara. Quam tamen Paulus Iouius, cùm de Sultani classe hac in Indiam contra Lusitanos delata narraret, silentio suppreßit, iratus videlicet, quòd cùm Lusitanæ historiæ scribendæ munus Ioãni, huius nominis tertio, Lusitaniæ Regi venale proponeret, Rex optimus non illum muneribus Indicis ad res Lusitanorum virtute gestas monimentis illustrandas inuitauit. Erat autem exercitus hostium ex tam diuersis gentibus conflatus, vt in classe multi libri Latino & Hetrusco, et Dalmatico, et Gallico, & Hispano sermone conscripti inuenirentur. Tria etiam Sultani vexilla capta sunt. Almeida, quanuis res illi ex animi sententia procederet, nè tamen claßis ea nocte aliquid incommodi pateretur, eam ab vrbe longiùs abduxit. At Melichiazius postridiè ab illo pacem per literas petijt, crimenq; suum in casum atq; fortunam transtulit, cuius vi fuerat in tãtam fraudẽ impulsus. Errati verò sui veniã suppliciter implorabat, fidẽq; dabat fore, vt deinde nemo vel in officio diligẽtior vel in amicitia tuenda constantior erga Lusitanos inueniretur. Se namq; & eorum in armis virtutem expertum esse, & in societate conseruanda fidem ex testimonijs multorum cognouisse. Itaq; minimè commissurum, vt mallet cum suo dãno atq; dedecore virtutem deinceps experiri, quàm fidei cum vtilitate & dignitate constantiam. Deinde commemorabat, quanto vsui posset Lusitanis esse, si amicitiã illius nõ aspernarẽtur. Has literas attulit Saracenus, nomine Cidialle, natione Granatẽsis. Almeida valdè notus iam ex

eo tem-

ro tempore, quo is in Granatensi bello sub Rege Fernādo militauerat. Almeida respondit, se pacem non daturum, nisi & Lusitanos captiuos, & Myrhocemum cum Sultani militibus, & naues hostium, quæ ex prælio euaserant, sibi traderet. Melichiazius verò per eundem Saracenum respondit, se Lusitanos quidem & naues sine vlla cunctatione traditurum. Mirhocemum verò fugisse, neque se, vbi is esset, exploratum habere. Et quāuis eum tum in potestate haberet, nullo tamen modo in se tam immane facinus admissurum fuisse, vt homines, quos in fidem receperat, hostibus eorum proderet. Nec enim id officium esse hominis in armis educati, qui facilè turpi vitæ honestam mortem anteponeret. Almeida libenter assensus est. Lusitani redditi, & hostium classis tradita, è qua triremes Almeidæ iussu protinùs incēsæ sunt. Nec enim erat tunc is militum, & nautarum, & remigum numerus apud illum, quo posset eas triremes instruere. Pacis fœdere firmato, Almeida misit inde Antonium Norognam cum duabus nauibus & multiplici commeatu in Zacotorā, vt arcem præsidio firmaret. Tristanum autem Agaum in illo portu cum duabus hostium nauibus reliquit, cui negotium dedit, vt commeatu & tormentis quæ ceperat, & alijs munitionibus in eas impositis, iter Cochimum susciperet. Ipse verò inde profectus, oram illam omnem, quæ inter Dium & Cochimum interiecta est, ita peragrauit, vt omnibus Regibus atq; Dynastis tributum imperaret; & perfidos coerceret, omnesq; sub Regis Emmanuelis imperium atq; ditionē subiungeret. Petro autem Barreto, & Garsiæ Sousæ, atque Martino Coelio naues aßignauit, quibus mare Saracenis infestum redderent. Cananorem deinde petijt, & in arcis conspectu facinus barbarum & immane fecit, quo magnam partem decoris sui bonorum iudicio deformauit.

Nam

Nam Sultani milites, quos iure belli ceperat, qui tanquàm serui illius non solùm dominatu, verùm etiam patrocinio tenebantur, partim suspendere, partim tormentis dilacerare iussit. Ibi tum, dum suos à labore reficeret, & vrbis statum firmaret, diebus paucis commoratus est. Inde Cochimū delatus, à Rege, & à Lusitanis omnibus cùm ingenti lætitia, & gratulationibus exceptus fuit. Interim verò perditorū hominum opera factum est, vt odij seminarium, quod inter illum & Albuquercium institutum fuerat, adolesceret. Nam qui Almeidæ factionem sequebantur, illum hortabantur & admonebāt, nè Indiæ procurationem homini temerario & insano committeret. Esse quidem illum nimis acrem, sed illius furore & amentia fieri posse, vt omnia parta decora de manibus elaberentur. Illi autē præcipuè, qui eum in Armuziensi bello deseruerant, vt proprium flagitium hominis indigna vituperatione defenderent, illum accusabant, quòd Regis iniussu bellum inutile & periculosum sumpsisset, quòd gentem, à qua incommodum nullum acceperat, armis euertendam suscepisset, quòd cum parua admodùm classe, cum classe maxima & instructissima sine vllo consilio & rationis moderatione conflixisset, quòd Regis Emmanuelis dignitatem, & hominum, quos imperio continebat, salutem in maximum discrimen intulisset. DEI quidem beneficio factum fuisse, vt periculum illud, quod intentum omnibus illius temeritate fuerat, euasisset. Per illum verò omnibus, qui ea classe vehebantur, fuisse pestem & exitium comparatum. Non enim esse rerum exitu, sed consilio, quo res instituebantur, de Ducis aut sapientia, aut temeritate iudicandum. Quod si fieret, nemini dubium esse, quin Albuquercius eo munere, quod illi Rex Emmanuel commiserat, indignus haberetur. Si Regis, inquiunt, offensionem times, magis me-

gis metuere debes, si sciēs homini temerario, quod Rex igno
rabat, prouinciam tanto sanguine partā commiseris, quam
s sit continuò funditùs euersurus. Rex, si illum per literas
admonueris, consilium tuum, vt coniÿcere licet, comproba-
bit. Quod si non fecerit, non est animi magni magis iniustam
Regis indignationem, quàm indignū Lusitanæ gentis exi-
tium, cum ipsius Regis detrimento & dedecore pertimesce-
re. Ad hæc, hominis in fatigandis hominibus immoderatio-
nem criminabātur, & iocis etiam immodicis & maledictis
absentem vexabant. Hæc omnia Albuquercius per homines
non minus ad serendas discordias natos intelligebat, qui il-
lius segnitiem obiurgabāt, quòd tantam contumeliam tam
molli animo pateretur, & non vt ius suum obtineret, summa
pe contēderet. Homines inuidia rerum, quas ille gesserat,
nsanire, vsque eo, vt etiam Regis imperium contemnerent,
& contra leges & instituta patria, & reuerentiam Regi
debitam scelus supplicio dignum machinarentur. Iret por-
ò, & publicè ab Almeida contenderet, hominumqúe fi-
dem imploraret, iusq́ suum modis omnibus persequeretur,
rmisqúe etiam, si ita necesse esset, Almeidam Indiæ posses-
one, quam, vt apparebat, occupare nitebatur, expelle-
et. His dictis stimulatus Albuquercius, cùm Almeida in
rcem se reciperet, & illum ad epulas inuitaret, Almeidæ
onuiuium aspernatus, magnis vocibus arcem sibi continuò
radi postulat, illiusq́ postulati publicum testimonium mul-
orum nominibus consignatum, quod ad Regem deferatur,
Almeida non præscripto Regis obtemperaret, à scribis su-
nere contendit. Almeida cùm se paratum esse diceret ad
rouinciam tradendam, iramq́ illius sedare conaretur, se-
úe frustra in eo contendere cerneret, & ea de causa, nè tu-
nultus fieret, vereretur, Albuquercium Cananorē duci, &

in arce diligenter custodiri iußit, ita tamen, vt omnes ei debiti personæ illius honores haberentur. At Emmanuel cum ijs interim curis excubabat, vt Indiæ possessionem firmo præsidio retineret. Cùm igitur intellexisset & Campsonis Sultani potentiam, & illius in Christianum nomen odiũ, & opem, quam Sultani ducibus Rex Calecutij & literis & operibus ostendebat, classem non mediocrem parauit, qua Indiæ præsidia stabiliret. Ea autem erat nauium quindecim, in qua mille & quingenti milites Lusitani vehebantur. Classi autem præfecit Fernandum Coutignum, virum & nobilitate & virtutis opinione præstantem, qui Regijs castris metandis præerat. Huic autem negotium dedit, vt Albuquercio Indiæ prouinciam moderandam traderet, & Almeidam in Lusitaniam redire cogeret. Is autem soluit Olysippone duodecimo die Martij, Anno M. D. ix. Mense verò Octobri in Indiam peruenit, & naues ad portum Cananoris appulit. cuius aduentu Albuquercius lætitia incredibiliter elatus est. Erat enim ei & sanguinis propinquitate, & amicitiæ non vulgaris ratione coniunctus. Indè profectus Coutignus, secum Albuquercium Cochimum perduxit. Fuit autem ab Almeida valdè honorificè & amanter exceptus. Is autem dedit operam, vt inter Albuquercium & Almeidam pacem conciliaret: quod non illi admodum difficile fuit. Repulsis enim malis vtriusque partis suasoribus, necesse erat, cùm vterque eorum esset probitate non mediocri præditus, & idem sibi quanuis sententia & ratione dißimili proponeret, vt non grauatè alter cum altero in gratiam rediret. Itaque instructa classe, quæ erat in Lusitaniam ventura, Almeida prouinciam Albuquercio tradidit, & nauem conscendit, nec in terram egredi postea voluit. Albuquercius autem omnia, quæ ad illius commeatum & vsum perti-

pertinebant, officiosè & diligenter administrauit. Almeida ad hunc modum profecto, Coutignus literas Regis Emmanuelis Albuquercio legendas dedit, quibus continebatur, vt vterq; coniunctis viribus Calecutium excindere, & Regem opibus euertere niterentur, & in eo Albuquercius Coutigni sententiam sequeretur. Albuquercius confirmat se nunquã officio hominis gratißimi defuturum. Pergeret porrò, & illius opera fidenter, perinde atque si gregarius illius miles esset, vteretur. Ambo de bello Calecutiensibus inferendo cum Rege Cochimensi deliberant. In primis placet, Coiebiquium (is erat in Lusitanos egregia volũtate propẽsus, & Calecutij domicilium habebat) clam arceßiri, vt ex eo cognoscerent, qualis eo tempore Calecutij status esset. Ex eo perceperunt, Regem Calecutij tunc abesse, eò quòd bellũ cum Rege quodã finitimo gereret: vrbem tamen esse & armis, & hominũ multitudine, & fortium militum robore munitam. Dum verò bellum summo studio & contentione parant, Vascus Sylueira appulit. Is à Lemio, qui cum classe Arabicum mare peragrabat, literas afferebat, quibus Prætorem admonebat, vt sibi milites & naues in supplemẽtum mitteret. Esse namque copias imminutas, & classem etiam fluctibus & naufragijs magna ex parte debilitatam. Respondit Albuquercius, id se curaturum, postquam Calecutio rediret. Sylueira se socium ad bellum illud libenter adiunxit. Erat enim vir militari virtute præcellens, multasq; res memorabiles in bellicis rebus effecerat. Sub idem tempus Eboræ natus est Emmanueli Regi ex vxore Maria filius, quẽ Alfonsum nominauit, q sacerdotijs amplißimis ornatus, & in Cardinaliũ collegiũ cooptatus, singulare specimen religionis, & probitatis, & magnificentiæ præbuit. Hoc eodẽ anno cũ pacata quidã Gallus, nomine Mondragonius, nauem ex India venientem cepisset,

ſet. & Emmanuel per legatum ſuum de hac iniuria apud Galliæ regem conqueſtus fuiſſet, & nauem cum opibus, quæ in eam fuerant impoſitæ, ſibi fruſtra reſtitui poſtulaſſet, quatuor naues parari iußit, quibus Odoardũ Paciecum præfecit. Is verò qua celeritate potuit, in Mondragonium inuectus eſt: quem in ora Callaica, vbi finem terræ nominant, offendit, qui certamen minimè detrectauit. Fuit vtrinque acerrima contentione dimicatum. Paciecus tamen nauem vnam piratæ depreßit, & tres cepit, ipſumqúe piratũ vinctum ad Emmanuelem traxit. Qui cùm omnia, quæ ceperat, reſtituiſſet, fidemqúe dediſſet ſe fore ſemper Regi Emmanueli deditiſſimum, neminiq; Luſitano iniuriam deinceps illaturum, cuſtodia liberatus, in patriam reuerſus eſt. At in India claſſe ſumma induſtria intra breue tempus inſtructa, Coutignus & Albuquercius Calecutium profecti ſunt, cum duobus millibus Luſitanorum militum, & Indis militibus ſexcentis. Claſſem in portu conſtituunt, & de belli gerendi ratione deliberant. Hìc Coutignus ab Albuquercio primam aciem ſibi aßignari poſtulat. Addit deinde, Tu, qui es in India inter tam feroces gentes diu manſurus, ſatis amplam gloriæ ſegetem paratam habes. Mihi, qui ſum breui in Luſitaniam rediturus, nõ eſt, cur hanc laureolam inuideas, maximè cùm tantis neceßitudinibus implicati ſimus, vt nihil alterutri eſſe debeat ab alterius communione ſeiunctum. Huic Coutigni poſtulato Albuquercius non libenter aſſenſus eſt. Hominem enim nôrat acri quidem animo præditum eſſe, ſed mente præcipitem, & parùm in rebus maximi momenti gerendis, quid incidere poſſet, conſilio ꝓuidentem. Rebus autem omnibus ad egrediendum paratis, prima luce ſequentis diei Albuquercius & Coutignus in terram cum inſtructis copijs deſcendere conantur. Hoſtes ſumma

ma vi resistunt. stationes namque munierant, validaque in eis præsidia collocârant. Aedes autem quasdam Regias, quæ inde non procul extra ciuitatem aberant, & tormentis, & telis, & militum multitudine compleuerant. Inde & ex stationibus densæ glandes plumbeæ, & ingentes pilæ in nostros iaciebantur: quod vbi Albuquercius animaduertit, Fernandum Coutignum admonuit, minimè tutum exitū in terram fore, si coniunctis ita confertim copijs per medias stationes, è quibus nullum frustra in nostros telum emitteretur, egredi niterentur. taque præstare, diuisis militibus, qua quisque primùm parte posset, terram occupare. Cùm id Coutigno placuisset, vterque eorum ab altero disiunctus, locum speculatur, quo posset commodius in terram descendere. Albuquercius cùm se expeditum cerneret, scaphas & celoces remis vehementer incitari præcepit, & in terram ea parte, quam petierat, egressus in hostes, qui illum aditu prohibere conabantur, irrupit, et acri prius prælio commisso, eos fudit fugauitq́, proximumque vallum & munitionem, per medias flammas aggressus, excidit. hostes in Regias ædes se trepida fuga receperunt. Qui erant in ædibus occurrunt, conferti nostros excipiunt. Fit atrox prælium, multi cadunt, plures vulnerantur. Nostri tandem hostes in fugam pellunt, regia illa domus expugnatur, & flammis tandem absumitur. At Coutignus qui multò lentius mouerat, cùm iam in terrā egressus fuisset, & vallum oppositum superasset, horrendo tormentorum strepitu & flammis admonitus intellexit, Albuquercium cum hoste conflixisse: quod molestißimè tulit. Itaq; dolore et iracundia flagrans, Albuquercium maledictis omnibus insectatus est, perfidum altero quoq; verbo nominans, nempè qui contra fidem primus in hostes inuasisset. Albuquercius vbi id accepit, ad illū

rectà contendit, & se quantum potest oratione moderata purgat: dicitq; bella multis in locis non anticipato consilio, sed incidentibus inopinatò rebus administrari. Se non potuisse milites continere, quin opportunitatẽ oblatam arriperent, & in hostes violenter irruerent. Qui si consistere vno in loco voluissent, magnum fuisset eis periculum ab hostibus, illorum cunctatione ferocius incitatis, adeundum. Præterea nondum esse debellatum. Illudqúe velitationem, non iustum prælium fuisse. Integrumqúe adhuc bellum restare, ex quo posset insignem gloriã consequi. Se illi omnia debere, & idcirco minimè conuenire, vt secus de se existimaret, quàm de homine maximis illius beneficijs obligato, & referendæ gratiæ cupidissimo. Maius enim se dignitatis pondus in animo grato atque beneficiorũ memore, quàm in victoria collocandum existimare. At Coutignus ira vehementer excæcatus, nec vllam satisfactionem accepit, neque quidquam illo præsente de maledicendi contentione remisit. Tum Gasparem interpretem inclamans, ait, Duc me in vrbem regiam, atque adeò in regias ipsas ædes, quas hodie flammis exuram, vt intelligi posit, quàm vanus sit eorum sermo, qui Regum Indorum opes atque vires verbis exaggerant, vt ipsi aliquid gessisse videantur. Cupio cum viris in ipsa vrbe media decertare. Hos namqúe, qui tam subitò victi sunt, adduci non possum, vt credam viros extitisse. Albuquercius conuitia patienter tulit, & temeritati repugnare non potuit, illumq;, non quòd consilium probaret, sed quòd hominem absque flagitio deserere non posset, sequutus est. Ciuitas namqúe euerti alia ratione, cùm muris non esset cincta, potuisset, arboribus antè præcisis, è quarum dẽsitate maximum periculum militibus nostris erat intentum: & agris antea peruastatis, & exercitu non raptim, sed explorato ex omni-

omnibus locis, in quibus insidiæ latere poterant, educto. Coutignus tamen nullo, qui nomen aliquod in bellis obtinuisset, consulto, duobus tormentis, quæ aciem præcederent, in currus impositis, signa protinus inferre iussit. Misit deinde qui Albuquercium admoneret, sibi in animo esse in vrbem inuadere, regiasque ædes incendere. Illi verò liberum esse, quidquid liberet, efficere. Habebat autem sub signis Lusitanos milites octingentos, & aliquot præterea Cochimensium militum auxilia. Albuquercius quanuis hominem cerneret in pestem ruere, illum subsidijs antea in littore constitutis, & duce Antonio Norogna cum subsidijs relicto, cum sexcentis militibus in eam viam, quam fore infaustam & infelicem augurabatur, ingressus est. Hostium tamen prius munitiones, & naues, quæ in anchoris consistebāt, incendi, & hostilia tormenta cum reliquis instrumentis bellicis in naues Lusitanas imponi, & scaphas & celoces diligentißimè custodire iußit. Coutignus duce Gaspare in regias ædes tandem non absq; certamine peruenit. Naires enim conferti in illum incursabant, deinde se summa celeritate recipiebant. Conglobati rursus impetum faciebant: deinde cum nostrorum vim minimè sustinerent, se se præcipiti cursu à cæde & exitio seducebant: aliquot è nostris vulnerabant, & ex illis tamen multi cadebant. In regia certamen multo periculosius initum fuit. Multi namq; eò conuenerāt vt pro Regis nomine, quod ab illis valdè sanctū habetur, pro illius opibus, quæ erāt innumerabiles, pro ciuitatis totius incolumitate, q̄ ædiū illarū defensione cōtineri videbatur, præsenti aīo dimicarēt. Nihilominus tamē ædes expugnatæ, & milites ad prædā cōuersi sunt. Emmanuel Pazagna vir strenuus, et in bellis exercitatꝰ, cū milites cerneret spoliorū cupiditate dißipari, Coutignū admonuit, vt eos recipi, & in ordinē

rurſus cogi feſtinanter imperaret. Grauius enim periculum imminere, quàm ille ſuſpicaretur. Nec enim hoſtes tam facilè ædes deſeruiſſe, niſi ea mente, vt in diſsipatos & oneribus impeditos inuaderent. Coutignus ad hæc reſpondet, ſe exploratum habere, nec in Saracenis, qui Calecutiũ incolebant, nec in ipſis militibus Calecutienſibus, qui ætatem in armis contriuiſſe videbantur, quidquam roboris ineſſe. Se velle conquieſcere tantiſper, dum ſe à labore reficeret. Luſitani interim & ordinis & diſciplinæ prorſus obliti arma deponebant, & in ædes irruebant, vt opibus onerati diſcederent, paſsimq́ſine vllo metu per omnes vias & compita vagabantur. At hoſtes vndique confluebant, & iam ædibus Regijs appropinquabant, cùm Albuquercius ad ædes acceſsit, in quas tamen ingredi noluit. Per nunciũ tamen Coutignum admonuit, vt receptui ſignũ daret: magnum enim certamen imminere. Reſpondit Coutignus, vt is milites in ordinem reuocaret, atque præcederet, ſe continuò illum ſequuturum, cùm primum regias ædes, quas incendere iuſſerat, flammis abſumi perſpiceret. At Albuquercius iam eo tempore erat ab hoſtibus acriter oppugnatus, & multi ex acie illius erãt vulnerati. Itaq; in littus copias ſuas ſubducere confeſtim inſtituit. Vulnerati præibant, ſani atq; valentes, vt ſubſidio illis eſſent, ſequebantur. Coutignus duabus horis in Regia conſumptis, poſtquam omnia inflammari vidit, egreſſus eſt. Hoſtes aũt bifariam diuiſi, partim in Albuquercium, partim in Coutignum impetũ dant: multos conuulnerant, multos etiã ſagittis & gladijs interimunt atq; tandem Coutignum circunſiſtunt, qui quidem acri animo vim hoſtiũ, vt poterat, in extremo illo vitæ diſcrimine repellebat. Albuquercius vt opẽ illi afferret, enixè contẽdebat. Sed milites metu perculſi, Ducis imperium detrectabant, & aditus

erat

erat iam ad Coutignum multitudine hostium, qui illum circunuenerant, interclusus. Coutignus verò cùm prius in crure maximum vulnus accepisset, tãdem concidit, & cum illo Emmanuel Pazagna, & alij item permulti: qui tamen antè, quàm extremum spiritum ederent, genibus in terra nixi, hostes vulnerârunt, & quosdam etiam interemerunt. Cum Coutigno non pauci viri nobiles à circunfusis hostibus interfecti sunt, inter quos Vascus Sylueira fuit, qui è vallo, vt illi opem afferret, desiliens, priusquam vulneribus multis concisus occumberet, tres qui illum audacius fuerant aggreßi, necauit. Albuquercius verò cum omnibus, qui ex acie Coutigni ad illum confugerant, cedebat: sed via nõ erat admodùm lata: vtrinq; posseßiones erant fossa & aggeribus munitæ: hostes tela in nostros ex aggeribus intorquebant. Cùm ita telum nullum frustra in aciem confertã accidere potuisset, factum est, vt multi vulneribus icti conciderent. Albuquercius secũdum sinistrum brachium grauißimum vulnus accepit, & sagitta similiter in ceruicem illius immissa, eum in summum vitæ discrimen induxit. Postremò ingenti saxo, quod quidam ex hostibus in pectus illius coniecit, percussus, absque vllo sensu decidit. Fuit tamẽ continuò sublatus, & scuto cum labore atq; periculo maximo delatus in littus, vbi subsidia fuerant illius opera constituta: quæ cùm hostium impetum repreßissent, tutum nostris receptum præbuêre. In hoc prælio ceciderunt ex nostris octo & septuaginta milites, in quibus permulti viri nobiles, rebus gestis illustres, numerati sunt. Hostibus tamen non incruenta victoria constitit. Mille namq; centum & triginta ex illis cecidêre. Et præter hos, quingenti & septuaginta homines flammis in ædibus regijs absumpti fuerant. Respirauit Albuquercius, Cochimumq; reuersus, à medicis, quã-

uis de illius vita spem deponerent, curatus, pristinam sanitatem recuperauit. Deinde classes duas, quæ erant in Lusitaniam reditura, diligenter instruxit, & militarem disciplinam constituit. Hic casus Coutignum virum animo excelso, non tamen sapiente præditum vita priuauit. Sed longè funestius exitium Almeidam sustulit. Antequam enim promontorium Bonæ spei superaret, & ab illo non procul abesset, aquationem facere constituit. Quidam è nostris, qui in terram egreßi fuerant, incolarum consuetudine familiarius vsus, omni metu sublato, in eorum oppidum, qui inde quatuor millibus paßuum aberat, conceßit. Hi hominē benè acceptum dimiserunt, & ingenti ariete in amicitiæ signum donârunt. Is ad Almeidam refert, gentem esse singulari humanitate & simplicitate præditam, & multis pecorum gregibus abundare. Almeida illum cum alijs duodecim hominibus in oppidum remisit, vt oues & boues, quibus claßis indigebat, coemerent, & gentes illas barbaras muneribus, quæ apud illos in pretio sunt, ad consuetudinem & familiaritatem alliceret. Incolæ eos ad epulas inuitârunt, & muneribus, quæ tellus illa fundit, affectos, cum gregibus, quos emerant dimiserunt, & humanißimè prosequuti sunt. In via factus est illis obuiam homo quidam cum arietibus, vt eos cum muneribus, quæ nostri afferebant, etiam vt alij fecerant, commutaret. Hîc quidam ex nostris, hunc, inquit, per vim abducamus ad Almeidam, vt cùm humanitate tractatus, & vestibus excultus ad suos redierit, eos nobis arctiore consuetudine & familiaritate conglutinet, vt cùm nostri huc aquatum venerint, securè & cum emolumento se se à labore & iactatione reficiant. Consiliū placet. Itaq; in hominē insiliūt. Is clamorē ingentem sustulit: oppidani festinanter accurrūt, hominem è nostrorū manibus extorquent,

eosq;

eosq́ saxis & lapidibus cædũt, maleq́ mulctatos eijciũt, & gregibus etiã spoliãt. Hi reuersi, ne id eis fraudi esse posset, rẽ longè aliter atq; acciderat, Almeidæ retulerũt. Res cõsultatione digna permultis visa est. Si enim crimẽ illud impunitum dimitteretur, fore dicebãt, vt nũquam eo posset quisquã aquationis gratia naues appellere, quin malè acceptus abiret. Gentẽ enim illam feram non nisi malo coactã officiũ facturam. Itaq; iniuriam vindicandã, & gentẽ imposito supplicio coercendã esse, ne in posterum simile facinus moliri auderet. Cõtrà quidã disputabant, non esse temerè bellũ cũ gente fera gerẽdum. Iniuriam leuẽ esse, & magis contemptu, quàm vltione dignã. E victoria præmiũ nullum vel decoris vel vtilitatis expectari: ex offensione magnũ discrimẽ dedecoris imminere. Præterea nõ constare, quorum culpa id, de quo nostri cõquerebantur, accidisset. Credibile autẽ esse, vt incolæ nostrorum insolentia & temeritate prouocati, non prius iniuriam intulissent, sed illatam repulissent. Alij verò in eo perseuerabant, quasi in ea vindicta salus & dignitas Lusitanæ nationis ageretur. Eoq́ rem adduxerũt, vt Almeidam ea grauitate & dignitate virum, annos sexaginta natum, rerum gestarum gloria circunfluentem, sine vlla graui causa cum gente, moribus, & vitæ consuetudine belluarum simillima bellum suscipere coegerint. Itaque de media nocte in scaphas desiliẽs, in terrã cum centũ & quinquaginta militibus egreditur. Petrus Barretus & Georgius Barretus, qui primã aciem ducebãt, in oppidũ ante lucem peruenêre. Inopinatoq́ gentẽ adorti, terrorẽ præbuerũt. At oppidani cõtinuò opẽ sublatis clamoribus implorãt. Accurrunt vndique permulti cum sacculis è corio crudo confectis, in quibus vim lapidum congesserant, vt nostros, qui iam cum præda redibant, obruerent. Gestabant præterea

iacula

iacula innumerabilia non longa, quibus erant cuspides hamatæ trium palmorum longitudiue præfixæ. Hæc magna lacertorum vi coniecta, nostros grauissimè sauciabant. Homines sunt nigri, capillo, vt reliqui AEthiopes, crispo & adusto, facie deformi: in bellis, gestibus truculentis, vt ferociores appareant, vtuntur. Tunc verò aspectu truculento, & gestibus horrendis, & dissonis vocibus metum incutere nitebantur. Nostri re inopinata perculsi retrocedunt, & se ad Almeidam, qui Regio signo, vt opem afferret, explicato, in oppidum veniebat, recipiunt. Is non vlterius cunctandum ratus, in littus se conferebat. At scaphæ fuerant indè subductæ in locum alium magis tranquillum, vndè conscensio facilior apparebat. Almeida in eum locum iter instituit. Greges erant in agmine medio, reliqui qui agmen cogebant, hostes à tergo ægrè sustinebant. Illi tamen in principio non ita grauiter nostros vrgebant. At vbi auxilijs vndiquè confluentibus copias suas amplificatas aspexerunt, edito clamore greges vnum in locum compulerunt. Sic enim pecudes & armenta assuefaciunt, vt illorum vocibus aut moueantur, aut subsistant, aut eò properent, quò illi iubent. Itaque neq; longius abibant, & nostros interdum impediebant. Hostes, gregibus ad hunc modum conseruatis, in nostros ferocius irruunt, & postremum agmen carpunt, ordinemq; disturbant. Almeida cùm cerneret multos adhuc in pecoribus abigendis occupatos, gregem dimittere, & è medio agmine confestim expellere iubet. Deinde copias illas exiguas in vnum compulit, vt confertæ facilius hostium impetum repellerent. Quod longè secus accidebat. Nã cùm hostes in confertum agmen lapides & tela conijcerent, & nostri inermes, eò quòd gentem contempserant, prodijssent, illi vulnera grauissima nostris infligebant cùm interim nostri ho-

ſtri hoſtibus nocere nullo modo poſſent. Nam cùm eſſent illi ſumma celeritate præditi, facillimè poterant curſu ſe ſe à clade proripere, & rurſus eadem celeritate in noſtros incurſare. Noſtri erant ſumma laßitudine præpediti: æſtus enim eos adurebat, laßitudo conficiebat, ita vt vix plantas in arena ardentißima altiùs impreſſas euellerent. Tantaq́ue erat in pleriſq; debilitas, vt in veſtigio conſiſtere non poſſent. Multi formidine perterriti, dißipari cœperunt. Hîc Georgius Melius, qui erat vnus ex Ducibus, & Albuquercij partes fuerat in India ſequutus, ad Almeidam conuerſus, inquit, Vellem, vt hi, qui ſe tibi in India venditabant, hoc in loco non innoxios criminando, ſed pro ſalute tua capita ſua in diſcrimen offerendo, amorem, quo te complecti ſimulabant, oſtenderent. At Almeida, parùm, inquit, tempeſtiua commemoratio. Quin tu iſta, quæ tempus minimè flagitat, omittis, & illud Regium vexillum tueris, ne ſi in belluarum iſtarum manus veniat, Regis clarißimi nomen ludibrio ſit? Nam quod ad me attinet, tot annis, & tot vitijs coopertus ſum, vt ſi mors hoc in certamine mihi oppetenda ſit, ea nec immatura, nec immerita poßit exiſtimari. Hæc dicens, vexillum Melio tradidit. Deindè cùm rurſus hoſtium impetum ſuſtinere voluiſſet, hoſtis quidam coniecto iaculo guttur illius transfixit. Quo facto, is dolore vehementer afflictus, & viribus omninò deſtitutus, ita procubuit, vt genibus in terrā flexis, & oculis ſublatis manus in cælum tenderet. Itaq; illo ſigno inſitæ religionis in extremo illo ſpiritu ijs, qui cū illo erant, oſtenſo cecidit, vir probitate, & liberalitate, & rebus geſtis immortalitate dignis admirandus: qui tamen, quod valdè luctuoſum fuit, nonnulla dedecoris macula actæ vitæ decus aſperſit, cùm tamen temerè leuium hominum ſermonibus inductus, in id ſe diſcrimen iniecit, è quo nullum præ-

mium

mium vel dignitatis ad sui nominis gloriã, vel vtilitatis ad patriæ fructum polliceri vlla ratione poterat. Consilij pœnas acerbißimo casu luit, & simul exemplo suo mortales humanæ imbecillitatis admonuit, ne nimis præsenti felicitati cõfiderent, cùm animaduerterent illum, cuius in bello Granatensi tam clara virtus extiterat, qui maximos in India exercitus fuderat, qui Campsonis AEgypti Imperatoris opes infregerat, & debilitârat, qui multis Regibus frænum iniecerat, à paucis hominibus, neq; moribus & institutis patriæ cultis, neq; armis & militari disciplina ad decus eruditis, sed inermibus atq; nudis, & non multũ à beluarum immanium feritate distãtibus occisum, & eorum pedibus proculcatum. Eo, vt diximus, interfecto, nostri diffugiũt. Laurentius tamen Brittius & Martinus Coelius mori in vestigio maluerũt, quàm Almeidã insepultum deserere. Hi fugiẽtes magnis vocibus cõpellant. Quam, inquiunt, rationem in Lusitania vestri Ducis, ô viri immemores dignitatis & ingrati, reddetis? Illum, qui vos tantis auxerat beneficijs, in discrimen induxistis, inductum prodidistis, & nũc insepultum deseritis? Cùm verò clamando nihil proficerent, in hostes conuersi sunt, eorumq; multitudine circunfusi, lapidibus, & iaculis, & fustibus oppreßi conciderunt. Quinq; & sexaginta Lusitani in hac infausta & infelici pugna interfecti sunt: in quibus erant duces vndecim, viri magnanimi, maximisq; in rebus cogniti: qui cùm per medias flãmas, per pilas innumerabiles, per tela, per gladios sine vlla formidinis significatione ruentes, maximum terrorem hostibus intulissent, & insignes victorias contra innumerabiles hostes adepti fuissent, tunc à paucis hominibus inermibus atq; nudis interfecti, & spoliati fuerunt. Creditum est illos, eò quòd sese insolentius in prosperis succeßibus extulissent,

&

& victoria non moderatè, sed nimis interdum crudeliter vsi fuissent, eas pœnas diuino iudicio pertulisse. Nostri se maximo cum labore in scaphas recepêre. Georgius Barretus & Georgius Melius postquam hostes discedere cognouerunt, in terram egressi sunt, vt mortuos sepelirent: quos omnes nudatos inuenêre. Funus non exequijs, sed lacrymis curatum fuit. Accidit hic acerbissimus casus kalend. Martij, Anno. M.D.x. Naues inde profectæ, Olysipponem incolumes peruenêre: cladisq; nuncius insignem Regi mœstitiam, & vniuersæ nobilitati mœrorem & luctum attulit. Quid interim, dum hæc omnia gesta sunt, Iacobo Lupio Siqueiræ acciderit, est hoc loco referendum. Is soluerat Olysippone cum nauibus quatuor, quinto die Aprilis, anno salutis. M.D.viij. In insulam verò S. Laurentij peruenit quarto die Augusti: quam secundum eam partem, quæ spectat ad Austrum, peragrauit, & aliquot nautas, qui fuerant in comitatu Ioãnis Gomecij Abræi, reperit: à quibus intellexit, Abræũ, vt dictũ est, dolore & mœrore contabuisse. Inde in Cochimũ delatus est, et ab Almeida (adhuc enim imperiũ tenebat) fuit honorificè & amãter exceptus. Almeida illi nauẽ vnã cum sexaginta hominibus, in supplementũ exiguæ illius classis, attribuit. Huius nauis erat nauarchus Garsia Sousa. Cũ ijs quinque nauibus in insulã, quam olim Taprobanã, modò Zamatram appellãt, puenit. Ea est æquinoctiali circulo subiecta, & aureæ Chersoneso ea parte, quæ ad Austrũ ptinet, opposita. Patet in lõgitudinem milliaribus nõgentis & sexaginta. Latitudo verò illius nõ supra ducẽta et quadraginta passuũ millia dilatatur. Regio est mira fertilitate prædita, regnisq; multis distincta, varijsq; nationibus, quæ inter se morib. & institutis dissimillimo ritu dissidẽt, frequẽtata. Quidã enim Mahumetis sectã sequũtur: qdã simulacris dediti sũt.

Alij

Alij adeò immanes & feri sunt, vt humanis carnibus vescantur. Alij rursus moribus humanis excoluntur, & benignitatem præ se ferunt. Abundat ea insula plurimùm auro, cuius gratia in eam mercatores vndique commeant. In eã insulam delatus Siqueira, naues in portu regni, quod Pedir appellant, constituit, & per legatum pacẽ cum Rege firmauit. Idem fecit in alia ciuitate, quæ Pacem nominatur, quæ inde octoginta millia passuum aberat. Inde Malacam, quæ est in continenti Septentriones versus, cuius exploranda causa missus ab Emmanuele fuerat, traiecit. Ea est in aurea Chersoneso ad ostium fluminis non valdè magni sita. Erat autem tunc celeberrimum Orientis emporium: quatuor millibus passuum in longitudinem patebat. latitudine erat perangusta. Arboribus & varijs fructibus abundat: frugibus, & rebus alijs ad victum pertinentibus, importatis vtitur. Fluuio, qui mediam vrbem interfluit, distinguitur: vtraque tamen vrbis pars inter se ponte coniungitur. AEdes & vrbis mœnia erant magnificè & eleganter extructa. Gens est colorata, & moribus atque vitæ cultu ad humanitatẽ propensa. Lingua adeò suauis existimatur, vt omnes finitimæ regiones, & insulæ etiam, quæ commercium cum ea ciuitate vllum habent, valdè ad vrbanitatem & elegantiam pertinere arbitrentur, linguam & orationem ciuitatis illius vsurpare. Gens est vestitu & cultu lautißima: musicis oblectatur: in bello tamen est acris, & quæ facilè pro decore & dignitate mortem oppetat. Pertinebat hæc ciuitas olim ad regnum latißimum & opulentißimum, quod Siam appellant. Rex enim Siamensi Regi parebat. At cùm ex portorijs ingentibus summas sibi opes comparauisset, & maiores quosdam diuitiarum magnitudine spiritus assumpsisset, à Siamẽsi Rege defecit. Hanc deinde libertatem partim armis,

mis,

mis, quibus Siamẽsi ferociter obsistebat, partim muneribus, quibus illius consiliarios, vt Regem à bello deterrerent, detinebat, facile tuebatur. Rex erat Mahumetanus, & Mahumetes etiam, vt nomen cum secta cõsentiret, appellabatur. Siqueira classem in portu collocauit. In anchoris autẽ in eodẽ portu quatuor Sinarũ naues fortè cõstiterant. Sinæ vbi nostras naues cõspexêre, Siqueirã adeũt, et cũ illo sermonem humanißimè conferunt. Illorũ autẽ humanitate & vrbanitate Siqueira captus, familiaritatẽ cũ illis libentißimè contraxit, vsque adeo, vt in eorum naues ingressus, nullum officiũ amicitiæ confirmãdæ necessariũ prætermitteret. Rex misit portorij ministros, qui percõtarentur, q̃ gens illa esset, aut cuius rei gratia iter in eas oras suscepisset. Siqueira respondit, se ex occidentis Solis extremis terminis à Rege clarißimo missum esse, vt cũ eo Rege, de cuius amplitudine multa perceperat, amicitiã firmaret. Cõfidere se illud amicitiæ fœdus vtilißimũ vtriq; Regi futurũ. Id vt signis intelligi potuit, fuit Regi, & illius patruo, qui regnum administrabat, longè gratißimum. Putabant enim valde ad Regij nominis amplitudinẽ pertinere, cũ Regibus exernis tanto terrarũ interuallo disiunctis societatẽ coire, nomẽq; suum ꝑ occidẽtis Solis regiones cũ nõnulla sui decoris celebritate peruagari: et simul ex Lusitanorum commercio Regis Malacensis opes amplificatum iri confidebant. Itaq; Rex ad Siqueirã viros primarios de suo comitatu misit, qui ei nomine illius omnia fuerunt, quæ ad cõmodũ & dignitatẽ Emmanuelis pertinerent, largè polliciti. Fuit deinde cõstitutũ, vt Siqueira vrbem ingrederetur, vt corã de pace cum Rege cõmodius ageret. Fuit is à Rege cum multis amoris signis, & honorificis etiam cæremonijs de more gẽtis illius exceptus. Ibi cùm de pace ageretur, fuit ab vtroq; statutum, vt pacis cõditiones per

internuncios tractarentur. Pax denique fuit inter vtrunq; facta, & solenni iureiurando sancita, & domus confestim Roderico Araugio, qui Regis Emmanuelis negotia erat in ea ciuitate gesturus, attributa. Nostri igitur omni metu soluti, in vrbe dispersi vagabantur. At Sinæ cùm nostrorum securitatē & confidentiam animaduertissent, Siqueiram admonuêre, ne tantam fidem Malacensib. haberet. Gentē esse falsam atq; fallacē, et fraudib. atq; perfidiæ sceleribus astrictā. Simul atq; nostros incautos, & nihil hostile suspicātes aspicerent, eos omnes oppressurā. Boni Ducis officium esse, suorū salutem in vigilantia sua, non in aliena fide sitam arbitrari. Saracenos tantisper fidem retenturos, dum se nihil posse nostris nocere confiderent. Vbi verò sibi occasionē datā aliquid cum fraude gerendi viderent, eam minimè prætermissuros. Humanitatem esse laudabilem: nimiam in aliena terra confidentiam vituperandam, maximè verò cùm hominibus ex fraude & mendacio compositis fides adiungitur. His & aliis eiusmodi sermonibus Siqueiram nauarchi Sinarum admonebant, vt insidias præcaueret. At is & fœderis sacramento, & specie beneuolentiæ, quam Malacenses præ se ferebant, & postremò, quòd natura id quod felicem successum interturbare potest, non facilè euenturū suspicamur, non modò Sinarum monita neglexit, verū multo confidentius & Lusitanos in vrbe versari, et Malacenses in nauibus suis negotiari permisit. Interim verò mercatores partim ex insulis ad Austrum sitis, partim ex ea Indiæ parte, quā Indus alluit, Regem nostrorū formidine perterritū, ab eorum cōiunctione distraxerunt. Dicebant enim, nostros esse piratas cunctis nationibus infestissimos. Per simulationē verò probitatis fraudes machinari, & illis ipsis, cum quibus fœdus amicitiæ feriebant, pestem & exitium moliri. Multas

eas ciuitates euertisse, multis gentibus libertatem & opes eripuisse, & illis, qui non permitterent arces in eorum ciuitatib. ædificare, crudele bellũ intulisse. Arciũ verò ædifiationẽ eò pertinere, vt libertate primũ oẽs, qui eos admittebãt, spoliarent, deinde bonis omnibus per summ... scelus euerterẽt. Nullam deniq; esse nationẽ vel tanta om..ia rapiendi cupiditate furentem, vel tam immanib. moribus, & institutis efferatam, quæ esset cum Lusitanis auaritia & crudelitate cõferenda. Non verbis, sed factis esse credendũ. Interrogaret oẽs mercatores de illis malis, q̃ vel in India, vel in Arabia atq; Perside à Lusitanis gesta fuerant. Prudentis aũt Principis esse, alienis malis admoneri, ne in similes calamitates incideret. Vnum autem periculi depellendi remedium esse, gentẽ, antè, quã maiores opes assequeretur, opprimere. Serò namq; facultatẽ prætermissam eos lamentari, qui, quandiu licet, securitati suæ minimè prospiciunt. Lusitanos esse admodum paucos, & inermes, & imparatos, atque fœderis confidentia in vrbe, tanquam in patrio solo versari. Eos itaque de medio tolleret, vt paucorum interneciõe, reliquis aditum in eas oras intercluderet. His et eiusmodi sermonibus Regem iuuenili temeritate præcipitem, & in fraudibus enutritum, & religione à nostris maximè dissidentem, facillime à Lusitanis abalienarunt. Huius autem consilij auctores præcipui fuêre Nahodabeguea Cambaiensis, & Vtetimutaraia Iaouensis, qui opibus, & potentia, & gratia apud Malacenses, inter omnes, qui in ea ciuitate negotiabantur, excellebant. Hi verò non oratione tantùm, sed muneribus etiã Regis patruum, penes quem erat totius regni moderatio (Bendaram appellabãt eum, qui munus id gerebat) corruperunt, vt fidem datam violaret, & Regem in eandem fraudem impelleret. At eorum consilijs vehementissimè

ſimè repugnabat Lãſamana, rerum maritimarũ præfectus. Nullũ enim grauius periculum intendi dicebat eo, quod ex violata fide communib. rebus immineret. Deum enim, quem nihil latere poſſet, iuriſiurandi neglecti, atq; religionis violatæ vindicẽ fore. Ad hæc accedere fraudis atq; mendacij dedecus & turpitudinem, quo nullum deteſtabilius, ad Regis nomen macula ſempiterna deformãdum, excogitari poſſet. Præterea Luſitanos, ſe compertum habere, omnia quæ geſſerant, iure geßiſſe. Ab illis enim tantùm, qui fœdus fregerant, pœnas, vt æquum erat, exegiſſe. Homines namq; eſſe in fide tuenda conſtantißimos, & in perfidia vindicanda, & iuſtiſſimis pœnis animo maximo repetendis acerrimos. Itaq; præſtare eos imitari, qui eorum ſocietate hoſtium iniurias facilè propulſabant, q̃ eos, qui illatis iniurijs ſibi ipſis cauſam iuſtißimæ cladis afferebãt. Hæc Lanſamanæ ſentẽtia nõ potuit vllo modo Regẽ à decreto iam ſcelere reuocare. Itaq; ſtatuit Siqueirã cũ reliquis ducibus interimere. Quod vt cõmodius fieret, ædem maximam ex ligno propè pontẽ extruxit, et Siqueirã ad conuiuium, quod in ea domo inſtruendum curauerat, inuitauit. Is Regis tam propenſam in eum, vt apparebat, voluntatem non aſpernatus eſt. Erat tum Malacæ Perſis quædam Mahumetana, quæ hoſpitium publicè certa pecunia præbebat. Apud eam diuerſabatur ſartor quidã Luſitanus, qui Perſicam linguam probè nouerat. Is linguæ communiõe in maximam mulieris familiaritatem venerat. Ea cùm inſidias indicio cuiuſdam hominis ſibi valdè familiaris percepiſſet, per ſartorem à Siqueira poſtulauit, vt eam ad colloquiũ ſecreto admitteret. Vitam namq; illius & dignitatem agi. Siqueira monita mulieris irriſit. Illa verò cùm idẽ iterũ atq; tertiò à Siqueira contenderet, & nihil proficeret, omni periculo contempto ſartori inſidias detexit. Is Siquei-

ræ oẽm rationẽ ſceleris, vt inſtituta erat, aperuit. Vbi igitur dies conuiuio præſtituta venit, Siqueira morbi ſimulatione periculum declinauit. Itaque cùm hæc ſceleris via minimè proceßiſſet, aliam excogitarũt. Siqueira querebatur, quòd aromata & merces reliquæ, quas in naues, vt mercatores reliqui faciebant, imponeret, ſibi minimè pretio traderentur. Rex mercatorum importunitate id ſe imprudente factum eſſe confirmabat. Se daturum operam, vt poſtridie Siqueiræ poſtulatis cumulatè ſatisfaceret, illumq; admonet, ſcaphas oẽs præſto ad littus haberet. Interim naues humiliores armis complere, & arma cibis varijs et omni genere cõmeatus occultare iußit. Hominibus deinde armatis, vt arma cultu atq; veſte mercatorum contegerent, imperauit. Habitu igitur mercatorum, tanquam cibos venderent, erant in Luſitanas naues ingreſſuri, vt ſimul atque ſignum (id autem fumo dandum erat) in vrbe ſublatum conſpicerent, Duces imparatos aggrederentur. Erat aũt conſtitutum, vt ſignum non daretur, antequam ſcaphæ, vt onera acciperent, in littore conſiſterent, vt ſimul & naues exinanitas, & ſcaphas in littore ſine vlla ſceleris ſuſpicione conſtitutas adorirentur. Poſtridie qui ſe mercatores eſſe ſimulabãt, cùm animaduerterent ſcaphas omnes, præter vnam, ad littus accedere, ipſi nauigia ſenſim in naues dirigunt. Sceleris Principes erant ijdem, qui fuerant conſilij auctores. Ii cùm nauium laterib. appropinquarent, interrogarunt, an vellent vel fructus, vel cibos emere. Pretium, quod petebant, erat viliſsimum. Noſtri & ciborum, quibus indigebant, copia, & pretij vilitate prouocati, homines in naues admodum libenter admittũt. At Garſia Souſa cùm multo plures, quàm par erat, in nauẽ ſuã ingreſſos animaduerteret, eos omnes abire iußit, et repugnantes armis eiecit. Deinde Fernandũ Magallanum in

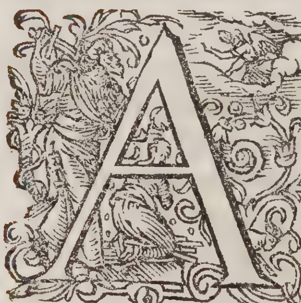
ſcapha ſua, quæ ſola cum reliquis ad littus miſſa non fuerat, ad Siqueiram miſit, qui eum admoneret, ne gentem perfidam in nauem ſuam ingredi permitteret. Conuiuij recordaretur, quod proximis illis diebus à Rege inſtructum mortifero veneno fuerat. Siqueiram eo iam tempore octo ex hoſtibus circundederant, qui ſignum expectabant. Ipſe verò ſchachorum ludo vſque adeo intentus erat, vt Magallani oratione ludendi ſtudium non intermitteret. Nautam tamen vnum è nauis magiſtris, malum ſcandere, et è carcheſio ſcaphas ſpeculari iuſsit, an iam mercibus onuſtæ redirent. Magallanus ad Souſam redijt, vt illi opē (erat enim paucis admodum ſtipatus) afferret. At magiſter è carcheſio conſpexit vnū ex Malacēſibus, qui in prætoriā nauē admiſſi fuerāt, o à Siqueiræ tergo ſicam diſtringere, alterū verò ex aduerſo oculis innuere, approperaret: nōdum enim ſignum datū. Siqueira & qui cum eo ludebant, ſic erant affixi ludo, vt non animaduerterent, ſe ſolos eſſe hoſtibus octo circumuentos.
Hîc cùm nauta è carcheſio maximis vocibus Siqueirā, vt vitaret inſidias capiti imminētes, inclamaret, Siqueira ſanè perturbatus, arma popoſcit: accurrunt vndique ij, qui relicti in naui fuerunt: hoſtes re inopina perculſi, in nauigia ſua deſiliunt. Idē reliqui, qui naues alias circunſiſtebant, effecerunt. Qui enim ex improuiſo noſtros adoriri cogitabant, & ſignum expectabant, cum viderent noſtros arma certatim corripere, ſibi fuga conſulendū exiſtimarunt. Illis verò à noſtra claſſe diuulſis, ſignū in vrbe ſublatū fuit. In noſtros, qui in vrbe vagabantur, acerbe ſæuitū eſt. Viginti tantùm in Roderici Araugij domū ſe receperunt. Franciſcus Serranus, qui etiā in vrbe verſabatur, ſcaphā nactus, cladem effugit. Siqueira conſiliū habuit. Fuere qui dicerent, iniuriā illam eſſe protinus vlciſcendā, & naues omnes, quæ erant in
portu,

portu, Sinarum nauibus exceptis, inflammandas, et vrbem tormentis acerrime quatiendam. Sed id fieri commode nõ poterat. Multi námque fuerant ab hostibus interfecti: reliqui erant admodum pauci, & duæ scaphæ fuerant ab hostibus captæ. Præterea ratio ineunda videbatur, quemadmodũ Araũgius, & qui cum eo erant, aliqua pactione in libertatẽ vindicarentur. At Bendara veritus, ne Siqueira portũ subiret, ad Araugium peruenit, eumq; bono animo esse iußit, fidémq; dedit, ei se viuo neminem nociturum. Rex cum Bendara deinde nuncium ad Siqueiram mittit, qui eum admoneat, facinus illud imprudente se fuisse à perditißimis hominibus admissum. Cuius quidem illos pœnas daturos esse. vt hostium igitur vindictam oculis vsurparet, in vrbem amicã & perhospitalem iniret. Se námq; nullũ hominis amantissimi officium & munus omissurum. Araugium & Lusitanos reliquos esse liberalissime tractatos, quos omnes se traditurum confirmabat, si is vrbem ingredi vellet. Siqueira respondit, Lusitanos antè liberos sibi traderet, vt eo pignore facilius in animũ induceret, eum reliqua omnia bona fide præstiturum. Id cum Rex facere nollet, imo hominem varijs fraudibus ludificare cogitaret, & nauigandi tempus abiret, Siqueira Indiam intra Gangem petiuit: duas in eo cursu naues hostiles cepit: è classe autem sua nauem vnam hominum penuria coactus incendit. Aliam autem nauem vadis allisam amisit, ita tamen, vt nullus eo naufragio periret. Sic tandem ad promontorium Cori peruenit. Ibi cũ accepisset, Almeidam, cuius ille partes sequutus fuerat, in Lusitaniã profectum esse, & Albuquercium Indiæ prouinciam moderari, metuens illius offensionem, in Lusitaniam nauigauit.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI VIRtute & auspicio gestis,

LIBER SEPTIMVS.

Lbuquercius cùm statueret Armuzium petere, classem viginti trium nauium instruxit, in quibus erant Lusitanorum duo millia, et aliquot præterea auxiliares ex Indicis militibus assumpti. Cùm verò Baticalam peruenisset, Timoia pirata, qui tūc Emmanuelis imperium sequebatur, & in parua quadam insula Onori obiecta consistebat, ad Albuquercium se cōtulit, eumqúe incepto deterruit. Vehementer namqúe se Ducis sapientissimi consilium admirari dixit, qui longinqua bella cum maiore periculo, & minore fructu sumere, quàm propinqua cum multo maiore laboris præmio suscipere mallet. Præterea non esse sapientis, hostem à tergo potentem impunitum relinquere, cui liberum esset, in Lusitanos illius ope destitutos inuadere. Goam & propter in-

sula

sulæ situm, & vrbis opulentiam, & regionis vicinitatem, & hostis audaciam, esse illi prius expugnandam, quàm aliquid aliud moliretur. Admonuit præterea illum de belli apparatu, in quem Zabaimdalcamus, Goæ princeps & dominus, totis virib. incumbebat. Viginti enim naues maximas ædificabat, & naues etiã longas ornabat: mille Turcas, acres in bello viros, stipendijs alebat, & alios præterea milites permultos mercede conducebat eo animo, vt nostros aggrederetur & imparatos opprimeret. Nihil igitur vel ad salutem prouidentius, vel ad dignitatem præclarius cogitari posse, quã consiliũ hostis anteuertere, & antequã classis illa in altũ deduceretur, ex improuiso Goam adoriri. Esse præterea rei benè gerendæ occasionem diuinitus oblatam. Nã Zabaimdalcamum post Zabaij patris mortẽ, eò quòd multi principes in continenti ab eo defecerant, esse bellis molestißimis implicatũ, & in continenti traiecisse, vt rebelles domaret. Ea autem de causa coactum fuisse, maximam exercitus sui partẽ eo traducere, vt citius bellum cõficeret. Operam deinde suã Timoia pollicitus fuit, sibiq; nihil optabilius esse dixit, quã vitam, si opus ita fuisset, pro Regis Emmanuelis dignitate profundere. Albuquercius hac oratione permotus, consilium habuit. Omnes Timoiæ consilium comprobarũt. Albuquercius igitur, cùm Goam oppugnare constituisset, Timoiam præmisit, qui terra arcem Zabaimi, in oppido Zintacora egregiè munitam, armis inuaderet. Ipse verò Goam petiuit. Vix autem classem in ora collocarat, cùm Timoia ad illũ peruenit, & arcem esse iam à se funditus euersam, & flammis absumptam exposuit. Classis autem Timoiæ erat quatuordecim lõgarum nauium, armis, & tormentis, & bellicis munitionibus instructißima. Goa est insulæ & vrbis commune nomẽ. Fluuius ingens in duas partes in mare influentes diuisus, in-

ſulam efficit. Ambitus illius millia paſſuum circiter viginti tria continet. Vrbs erat cincta muris, & munita turribus, & tormentis permultis atq; varijs inſtructa: ædes amplæ. Cæli temperies, & regionis amœnitas, & portus ſecuritas multos mercatores inuitabat, vt libenter in ea domicilia collocarent. Emporium erat valdè frequens & opulentum. Vigebant in ea armorum ſtudia, multiq́ue milites, partim equites, partim pedites, Zabaimi ſtipendijs alebantur. Veſtigijs namq́; patris inſiſtens, omnes, quos in bello virtutis ſpecimen præbuiſſe nouerat, ad ſe congiarijs vberrimis alliciebat. Inſula multò maiorem, quàm pro illius magnitudine, hominum multitudinem ſuſtentare poteſt. Eſt enim denſis arboribus valdè fructiferis veſtita, abundat varijs frugibus, pecora innumerabilia nutrit, variaq́; alimenta profundit, & aquas multas atq; perennes habet. Templa ritu Mahumetano erant maximis ſumptibus ædificata, & prouentibus etiam, quibus ſacerdotes alerentur, opulenta. Nemini autem licebat in inſulam ingredi, priuſquam in aditu aliquo nomē ſuum, & patris, & patriæ ſcripturæ magiſtris in quinque locis, quibus in inſulam facilior erat tranſmiſsio conſtitutis, exponeret: qui etiam hominis colorem, & ſtaturam, & ſigna literis conſignabant. Accidit porrò poſtquam inſula in Luſitanorū poteſtatem peruenit, vt dum Luſitanus quidam domus altiora fundamenta iaceret, crucē ex ære factam reperiret: quod maximo argumento fuit, eam fuiſſe olim à Chriſtianis habitatam: Albuquercius verò primum omnium Antonium Norognam, & Simonem Andradiū, & Simonem Martinum, quorum naues humiliores erāt, & remis incitari, & in vadis conſiſtere poterant, præmiſit, qui turrim quandā, q̄ noſtris damnū inferre poterat, oppugna-

gnarēt. Ijs aūt Georgiū Fogazā, Hieronymū Teixeiram, Georgiū Sylueirā, & Ioannē Noniū, & Garsiā Sousā scaphis egregiè munitis inuectos, comites adiunxit. Magistro autē classis vniuersæ p̄cepit, vt fundū exploraret, & videret, an maiores naues possent absq; naufragij periculo portum subire. Timoiæ verò imperauit, vt aliā turrim, in qua erant similiter & tormēta, & præsidia militū disposita, in continēte nō ꝓcul ab insula sitā acriter impugnaret. Omnes impigrè sibi cōmissum munus exequūtur. p̄sidia namq; armis partim cæsa, partim in fugā cōiecta, & turres captæ & incēsæ sunt: & magister renunciat, nullum esse à vado periculū. Inde Albuquercij iussu vlterius progreßi, oppidū insulæ, Pangin nomine, satis magnū, & militū non exigua copia munitum inuadere parant. Hostes accurrūt, vt nostros aditu prohibeāt. Fit atrox præliū, hostes tandem fusi fugatiq; sunt, & oppidū coniectis facibus exustū. Postridie Albuquercius naues humiliores misit, quæ se cū Norogna coniungerēt. Maiores enim naues propter malaciā substitêre. Ipseq; in triremē, cui præerat Iacobus Fernādus Begiensis, ingressus est. Ibi Saraceni quidam ad illū supplices adeunt, se Cābaienses esse dicūt, & Goam rei gerēdæ gratia cōuenisse, & Melichiazij fœdere cōtineri: orare & obsecrare, vt fœderatos atq; supplices insita fide & benignitate cōseruaret. Eos Albuquercius [illegible]dem recepit. Quærit ab illis deinde, quo in statu ciuitas ipsa sit. Narrant illi, maximum esse metum ciuibus iniectum. Seditiones etiam inter Principes excitari. Multos namq; propter exiguum militum numerum deditionem facere velle: quosdam verò illis, qui hoc animo essent, acriter aduersari. Ad resistendum porrò neque consilium, neque mentem in alterutra parte consistere. Albuquercius ne vi propius illata,

eos,

eos,qui dißidebant,inter ſe conuenire cogeret,& ſimul,vt vrbe citius in poteſtatem redacta,liberior ad reliqua, quæ animo deſignârat,exequenda relinqueretur,eoſdem Saracenos legatos ad ciuitatis Principes mittendos eſſe duxit. Legationis ſententia hæc erat. Se non vt exitium Goëſibus importaret, ſed vt eos à dominatu durißimo ad imperium multò clementius adduceret, eò claßem appuliſſe. Si in deditionem redigi vellent, ſe omnium libertatem tuendam ſuſcipere,& vt ſuis legibus, & ea religione, qua à pueris imbuti fuerant, vitam inſtituerent, ſi Chriſtianã ſequi nollent, facilè permiſſurum: & tertiam præterea partem tributorum,quæ Zabaimo pendebant,remiſſurũ, ea tamen lege,vt milites illius poteſtati traderentur,vt de eis quod optimum illi videretur,ſtatueret. Ciues conditiones accipiunt. Aliqui tamen cum aliquot militibus aufugerunt. Rebus ad hunc modum conſtitutis,ſequẽti die, qui fuit .xvj. Februarij, anno ſalutis. M.D.x. Albuquercius in vrbem ingreſſus eſt. Vrbis,& arcis,& munitionum omnium,& armamentorum poſſeßionem nomine Regis Emmanuelis occupauit,fidemq; à ciuibus accepit, eos fore ſemper imperio Emmanuelis obſequentes, neq; ab illius vnquam fide diſceſſuros. Erant in mœnibus & armamentis quadraginta ingentia tormenta ex ære facta, è minoribus incredibilis multitudo,maxima pilarum,& tormẽtarij pulueris vis, & reliquarum munitionum tanta copia,vt admirationem commoueret. Erant in ſtatione nauali naues maximæ quadraginta, celoces ſedecim, & lõgæ præterea naues quamplurimæ. Erat præterea in Zabaimi ſtabulis non mediocris equorum,qui fuerant è Perſide & ex Arabia aduecti,numerus. Ad has commoditates accedebat varius & multiplex commeatus. Albuquercius

cius ne vrbs tantæ celebritatis parùm firmo præsidio muniretur, in ea hyemare constituit. In locis, quibus aditus in vrbem patebat, præsidia disposuit: vrbis custodiam Antonio Norognæ, arcis præfecturam Gaspari Paiuæ commisit: regiæ facultatis procurationem Francisco Coruinelo tradidit. Magistratus deinde, qui annonæ, qui ædibus, & vijs præessent, qui communi consilio res ad victum publicũ necessarias administrarent, delegit, ordinemq́; ciuilem singulari temperatione constituit. Saracenos, & alios, qui portorijs & vectigalibus aliundè importatis præfuerant, minimè (sic enim temporis ratio flagitabat) muneribus priuandos esse duxit. Promissa cumulatè præstitit, & vt omnium in se popularium animos alliceret, operam strenuè nauauit. Mulieres & virgines, quæ in Zabaimi ædibus, in quibus ipse habitabat, asseruabantur, ab omni petulantia militari custodiri diligentissimè iussit. Legatum deinde ad Narsingæ Regem mittere instituit: & Regem etiam Vengaporẽsem, qui Narsingæ Regi parebat, per cuius regnum legatus iter facturus erat, vt ad suas partes alliceret, operam dandam esse statuit. Legatus fuit Gaspar Chanoca, qui Bisnagam vrbem Narsingæ maximam et opulentissimam, totiusq́; regni metropolim, in qua Rex plerunq́; considet, peruenit: vbi fuit à Rege cum magnis honoribus acceptus. Regis Armuziensis familiares atq́; domesticos, qui in ea vrbe negotiabantur muneribus affectos dimisit. Ismaelis Persarum Regis legatos, qui Goam, vt negotia magni ponderis cum Zabaimo transigerent, conuenerant, humanitate summa prosequutus est. Ad ipsum deinde Ismaelem legationem decreuit. Legatus appellabatur Rodericus Gomezius Carualiosa, qui Armuzij à Coieataro, ne ad Ismaelem perueniret, veneno sublatus fuit.

fuit. Vrbẽ deinde muniuit: naues, quæ erãt inchoatæ, perfecit: vectigalia locauit. Timoia redẽptor extitit. Dũ hæc geruntur, res noua præter opinionẽ incidẽs, Albuquerciũ, ne alijs curis omninò vacuus, remp. optimè cõstitueret, impediuit. Nam quidã viri nobiles illi vehemẽter aduersari cœperũt, atq; primùm illius actionibus obtrectare, clanculũ omnia facta illius irridere, & siue virtutis inuidia, siue insita temeritate & insania nomẽ illius maledictis insectari. Deinde audacius, ne rem Lusitanã in summũ discrimẽ induceret, obtestari. Vrbẽ illã esse magnã, hostibusq; innumerabilibus circũfusam, neq; posse tũc ab imminẽtibus periculis vlla ratione defendi. Hyeme nullã opẽ aliũdè propter aduersas tẽpestates afferri posse. Opes Zabaimi ingẽtes esse: odiũ finitimæ gẽtis in nostros acerbißimũ. Fidem ciuiũ, qui se dediderant, fluxã, et neq; spõte, sed metu & terroribus expressam. Si hostes hyeme, quod eis facillimum foret, fluuiũ traijcerent, obsidionẽ sustineri non posse. Esse igitur vrbem præsidio nudandã, neq; propter vllius ambitionem, omnes Lusitanorũ copias hostiũ immanitati prodendas. Ad hos cùm alij quidã se aggregarẽt, & Albuquercij nomen apud multitudinẽ deferrẽt, & publicũ etiam testimonium sumerent, supra nongẽtos homines Lusitanos Albuquercio aduersarios & infestos reddiderunt. His rebus cognitis, Albuquercius vna nocte tumultus auctores, ad clandestina colloquia in vna domo coactos oppreßit, & in custodiã tradidit. Illi simulãt se in illius potestate futuros. Is cùm eorũ ope indigeret, ab eis fidem accepit, eorumq; erratis ignouit. Aliquos tamen ex eis postea dimisit, ne ei grauiorem molestiã manendo exhiberent, quàm discedẽdo afferre potuissent. Alij contra fidem datam eum deseruerunt. Hæc indigenas minimè latebant, & exploratores omnia Za-

baimo

baimo per literas nunciabant. Interim Dynasta quidam ex ijs, qui rebus Lusitanis studebant, literis Albuquercium admonuit, exercitum ingentem à Zabaimo cõparari: vicinos Principes ad auxilium accersiri: bellum, quod Zabaimus gerebat, æquabili compositione finiri: vrbes eorum, qui in Lusitanos voluntate propendebant, vastari. Albuquercius socijs opem afferre conabatur, sed tanta erat hostium multitudo, vt frustra in eo laborem & studium consumeret. Id, quod reliquum erat, summa vigilantia facere nitebatur, vt hostes insulæ aditu prohiberet, & vrbẽ tutaretur. Sed ratio vtriusque muneris gerendi erat difficilis & impedita. Nam Lusitani erant pauci, & magna eorum pars ab Albuquercio sermonibus eorum, qui discordias excitauerant, auersa. Ciues cum quibus pacem fecerãt, non suspecti tantùm, verùm Principem suum non obscuro studio repetentes: aditus in insulam neque pauci, neque difficiles. Itaque eodem tempore erat Albuquercio, vt & suos in officio contineret, & Goensium proditionem caueret, & hostiũ multitudini diuersis in locis resisteret, summa vigilantia laborandum. Aditus insulæ primùm fossa & vallo muniuit, & in ijs quæ potuit præsidia disposuit: & duces, quorũ virtuti confidebat, singulis præsidijs aßignauit. Locus vnus, qui erat magis, quàm reliqui, munitus (incolæ Benastarin appellabãt) erat oppositus illi parti continentis, quam iam Pulatecamus, Zabaimi dux, castris occupârat. Vir nobilis, nomine Garsia Sousa, stationi illi fuerat ab Albuquercio præpositus. Is candidum vexillũ ab hostiũ castris sublatum cõspicit. Quod cùm cerneret, aliud similiter vexillum candidũ tolli præcepit. Id erat signũ securitatis ei, qui vellet propius accedere. Vir deinde ex colle, qui hostiũ castra tegebat, in littus descẽdit. Illæ verò sunt æstuarij atq;

flumi-

fluminis angustiæ, vt sermo vtrinq; ab ijs, qui in vtroq; littore constituti sunt, haberi facillimè poßit. Is igitur Sousam voce maxima cōpellebat, seq; Lusitanum esse, et Ioannem Machiadum appellari dixit, & vnum ex exulibus illis, quos Capralis in Melinde reliquerat. Inde profectum, Dium peruenisse, & sub Melichiazio stipendia fecisse. Maiore deinde congiario à Zabaio Goæ Dynasta, Zabaimi patre, conductum, sub illius signis militâsse: qui illi, cùm eum Turcam existimaret, militum præfecturam cōcesserat. Sequé quanuis Turcam esse simularet, re vera, mente & intima fide nunquam à CHRISTI religione disceßisse. Itaque animo Christiano, & amore in patriam debito persuasum, eò descendisse, vt Christianos admoneret, vt impendens omnibus discrimen declinarent. Zabaimum habere sub signis supra quadraginta hominum fortium millia: tam multisqúe tormentis, atque bellicis instrumentis abundare, vt Lusitani illius vim & impetum diu minimè sustinere possent. Quocirca se Christianos hortari & admonere, vt antequam hyems exitum intercluderet, ex insula discederent. Sousa homini gratias agit, & rem omnem Albuquercio per nuncium exponit. Albuquercius id hostium calliditate fieri suspicatus, quo terrorem nostris inijcerent, admonitionem contempsit, indignumqúe se prorsus existimauit, antè, quàm experiretur, an Insulam tueri posset, ex ea decedere. Pulatecamus verò cùm animū Albuquercij obstinatū perspiceret, vt in aditū irrūperet, excogitauit. Itaq; rates cōiunxit, & ne ratibus noceri tormētis posset, stationē in fluminis ostio vallo & fossa, validoqúe præsidio muniuit. Nostri cùm id animaduerterent, vt stationem hostium expugnarent, summo opere contenderunt. Sed cùm in eo frustra pugnarent,

Albu-

Albuquercium admonent, operam in stationis oppugnatione frustra consumi. Albuquercius eò se cum equitum turmis contulit, & hostium munitionem conspicatus, ducibus præcepit, vt ab oppugnatione desisterent, & in eo tantũ industriã ponerent, vt hostes aditu prohiberent. Se namq́ue confestim cum maioribus copijs adfuturum, & Norognam cum minoribus nauigijs in mare missurum, vt sic demum statio facilius expugnaretur. Idem reliquis Ducibus, quibus alios aditus tuendos assignarat, imperauit. In vrbem reuersus, dat operam cõtinuò, vt parua quædam nauigia, quibus Goënses vtebantur, quæ remis impelluntur (Cotias autem appellabant) in vnum locum conueniant. At omnes Cotiæ erant ad hostes clàm transmissæ, vt illis copias in insulam maiore cum facilitate traijcerent. Id vbi resciuit Albuquercius, eum, cuius id opera factum fuerat, confestim occidi præcepit. Interim hostes summa vi, vt in insulam penetrarent, contendebant. Sed nostri tam acri animo resistebant, vt eos semper à conatu repellerent. Tandem Pulatecamus cùm desperaret, se die in insulam tanta virtute defensam ingredi posse, nocte se id facilius effecturum existimauit. Noctem pluuiam & caliginosam, hyems enim instabat, expectauit, qua nostri tempestate & imbre præpediti, neque tormentis vti, neque omnibus locis occurrere possent. Cùm igitur ea nox, quam optabat, aduenisset, quæ fuit decimo septimo die Maij, Zufalarimum, virum impigrum, & in rebus bellicis administrandis intrepidum, cum mille delectis hominibus ratibus inuehi, & Benastarinum petere iussit. Melichium verò Cufforgium, qui Goënsi exercitui præfuerat, iussit alium aditum, Zancalinum nomine, qui inde non pro-

 cul ab-

sul aberat, Cotijs, quas ad eam rem parauerat, aggredi. Se cum reliquis copijs, vt eis subsidio occurreret, transmissurum. Zufalarimus quanuis & noctis silentio, & tempestatis opportunitate vteretur, nostros pperuò vigilantes latere non potuit. Hostes tamen cùm essent tanto plures numero, & in nostros tenebris & pluuijs impeditos, & in quam primùm partem accurrerent, non satis explicantes irruerent, & eodem simul tempore vtrunque aditum oppugnarent, terram tandem occuparunt, & nostros ex stationibus expulerunt. Quod tamen non absque summa armorum contentione fieri potuit: in qua aliquot vtrinque ceciderunt, in quibus Georgius Sousa fuit. His rebus ita gestis, ij, qui expulsi fuerāt, cum alijs, qui aditus aliquos custodiebant, in vrbem se receperunt. Albuquercius verò cùm Goënsibus militibus, quibus se vsurum dixerat, parum fideret, vt ciuitatem eorum insidijs (iam enim inter se de prodenda ciuitate coniurauerant) liberaret, omnes iussit abire: quibus simulatè eam curam dedit, vt Benestarini aditum armis tuerentur: seque dixit illis opem confestim allaturum. Nec enim de omnibus pœnas sumere poterat, & hostes intra muros versari periculosius existimabat, quàm cum omnibus in campo confligere. Illi continuò se se cum Pulatecamo coniungunt. De mercatoribus tamen, qui remanserant (eos enim, à quibus minus timebat, eijcere noluit) quæstionem habuit, & quendam Mircazemum nomine, opibus & existimatione Principem, cum nonnullis, qui socij coniurationis extiterant, capitali supplicio affecit. Pulatecamus verò in loco castra posuit, qui duobus passuum millibus ad vrbe distabat. Inde crebras in vrbem excursiones faciebat. Albuquercius naues, quæ

in statione erant, per Iacobum Fernandum Fariam, virum fortissimum, incendere præcepit. Sed incẽdium fuit continuò ab hostium multitudine restinctum. Vrbis muri multis in partibus laborabant. Eas omnes Albuquercius stationibus firmare constituit. Octo stationes muniuit, easq́; octo ducibus custodiendas cùm præsidijs assignauit. Nauigiũ deindè in mare deduci iussit, vt Cochimum quàm celerrimè fieri posset, nunciaret discrimen, in quo ipse cum omnibus Lusitanis versaretur, & Georgiũ Syluium atque Hieronymum Teixeiram (hi erant ex illis, qui turbas contra illius acta conciuerant) ad subsidium euocaret. Quod illi siue odio Albuquercij imbuti, siue desperatione quadam salutis occupati facere neglexerunt. Pulatecamus interim propius accedens, vrbem summis viribus oppugnabat: nostri summa etiam contentione resistebant. Antonius Noregna in vrbis parte, quæ erat muris propemodum nudata (magna namq́ue pars illius diruta fuerat) ex statione, cui præerat, hostiũ impetum egregiè sustinebat. Cùm verò hostes pertinacius instarent, ipse aperto ostio copias eduxit, & impressione facta hostiũ impetum repressit. Verùm cùm se recepisset, magnum periculũ adiuit. Ea die fuit vrbs trib. horis omnibus partibus acriter oppugnata, sed multo acrius defensa, ita vt cogeretur Pulatecamus copias, ne plus damni acciperet, quã inferret, à muris abducere. Insequenti nocte in loco propè littus, in quod naues reficiendas subducere mos erat, stationem vallo muniuit, & in ea tormenta cum valido præsidio disposuit. Prima deinde luce vrbem ea parte, quam Arius Syluius tuebatur, acerrimè verberare, & omnes simul vrbis partes oppugnare iussit. Sed hostes etiam ea die cum non

mediocri damno repulsi sunt. Nostri tamen erant iam eo tempore & laboribus, & vigilijs, & vulneribus, & reliquis incommodis, quibus obsessi, omniumque præsidio destituti circunueniri solent, afflicti: inprimis autē Albuquercius. Qui tamen cùm esset grauissimis curis implicitus, omnia maximo animo perferebat. Et nunc cōsulando, nunc obiurgando, aliquando spem salutis afferendo, & ignominiæ metum proponendo, iacentes animos excitabat, exemploq; suo ad laborem & audaciam multos incendebat. Nullum enim impigri interdum militis, & summi semper ducis officium prætermittebat. Machiadus interim, cuius antè mentionē fecimus, clàm ad illum ex hostium castris venit, atque indicauit, Pulatecamum de incēdenda illius classe cogitare. Cùm hæc cura illum vehemēter solicitum haberet, Georgius Cugna & Franciscus Pereira Coutignus, Franciscus Sousa Manzias, & alij quidam, qui fuerant dissensionis cōcitandæ principes, instant, vrgent, obtestantur, publicū testimonium petunt, rem esse perditam clamitāt, vrbem continuò deserendam esse dicunt, plebem eiusmodi verbis exanimant, ita, vt non facilè posset Albuquercius statuere, essent ne magis hostes, quàm ciues ipsi, homines præsertim nobiles, qui multitudinem ad defectionem solicitabant, metuendi. Hæc tamen omnia singulari alacritate & prudentia curauit. Classem enim vigilantia sua incolumem ab incendio conseruauit, & tumultus oratione grauitatis plena compescuit. Attamen Zabaimus omnibus copijs in insulā traiectis (fuerat enim Pulatecami literis ascitus) castra prope vrbem collocauit. Saraceni verò, qui in vrbe relicti fuerant, & fidem metu simulabant, vbi Zabaimi castra conspexêre, arma corri-

corripiunt, & in nostros inuadunt. Ibi Albuquercius cũ & hostis potentiam, et mœnium infirmitatẽ, & quorundam parùm firmam fidem, & hostes intestinos scelere & odio furentes aspiceret, in arcem cum omnibus copijs se continuò recepit. Zabaimus nemine repugnante in vrbem introiuit, omnesq́ue sine vlla cunctatione animi neruos intendit, vt nostris exitum intercluderet. Arx fluuio imminebat. Alueus fluuij erat profundus & angustus. hunc alueum primùm molibus obstruendum curauit, ne nostri nauibus per illum inuehi possent. Itaque nauem maximam in alueo constitutam perforauit, vt merger etur, vt ita nullum pateret nostris effugium. Deinde machinas ex arida materia sulphure & pice oblitas cõparauit, quibus in nostram classem immissis, eam incenderet, & sic demum arcem omni spe salutis incisa armis expugnaret, & Lusitanos in eam inclusos internecione deleret. Hæc omnia cùm Brachmanæ cuiusdam exploratoris indicio, quem ad id munus Timoia in hostiũ castris versari iusserat, Albuquercius intellexisset, statuit noctis silentio ex arce copias educere. Et quando altum petere propter hyemem non poterat, in portu classem collocare, & inde bellum continenter gerere cum Zabaimo constituit. Deinde cùm ver appeteret, cum maiore nauium atque militum numero, rursus ad vrbem oppugnandam accedere. Primùm tamen prætoriæ nauis magistrũ misit, vt exploraret, an inter mersam in alueo nauem, & littus ipsum, esset aliquod spatium, per quod naues egredi tutò possent. Magister renunciat, exitum non fore difficilem. Albuquercius igitur cùm primum centum & quinquaginta Saracenos, qui proditionis conuicti, & vinculis alligati fuerant, interfici iussisset, arma,

tormenta, munitiones, æs, & ferrum, instrumenta bellica, & commeatum multiplicem, & Zabaimi mulieres atque virgines, & quosdam Saracenos fœderatos, atque postremò milites in naues imponi præcepit: ipse omnium postremus prætoriam nauem conscendit. Id tamen tanto silentio fieri nequiuit, vt hostes eorum profectionem nō sentirent. Norogna enim armamentarium pice, & sulphure, & oleo refertū incendi præcepit: flammis ad hūc modum vehementer excitatis, hostes quod fieret intellexerunt. Itaque subitò ad littus cum armis accurrunt. Atrox ibi prælium ortum est, in quo maximè Antonij Norognæ, Hieronymi Limici, & Emmanuelis Lacerdæ, & aliorum virorum nobilium, qui cum valida manu hostium impetum sustinebant, virtus enituit. Sic autem factum est, vt omnes Lusitani naues conscenderent, quamuis eorum multi sauciati è prælio abirent. Ad hunc modum Albuquercius ex vrbe discessit, trigesima die Maij, cùm illius possessionem tribus mensibus cum dimidio tenuisset. Ad oppidum deinde, quod Rapandar appellant, secundo cursu delatus, ibi hyemem traducere statuit. At Franciscus Sousa Manzias illius iniussu, vt se se ab illius ductu segregaret, altum petijt: sed fluctibus, & aduersis tempestatibus eò relatus, vnde soluerat, fuit ab Albuquercio nauis præfectura spoliatus. At Zabaimus cum per exploratores accepisset, Albuquercium velle in fluuio hyemem transigere, primùm eum locum, in quem nostros aquationis gratia conuenire nouerat, quem Bardes appellant, vallo muniuit, in eoq́ue tormenta & fortium militum præsidia, vt nostros aquatione prohiberent, disponenda curauit. Huiusq́ue stationis præfecturam Melichicufo Gorgio dedit. Pangini

gini verò castellum, quod est ad fluminis ostium diligentius refectū atq; munitum, valido etiam præsidio confirmauit. Et quia castello collis imminebat, è quo poterat damni quamplurimum ijs, qui illud custodiebant, inferri, Pulatecamo imperauit, vt cum tribus millibus militum collem insideret. Ex illis munitionibus multos è nostris vulnerabant, ita, vt cogeretur Albuquercius inde soluere, & classem in ea parte constituere, quam æstuarium insulam nomine Diuar & continentem reciprocationibus interfluit. Ibi rursus hostes festinanter vndique conuenêre, vt alias munitiones excitarent, nostros telis atq; tormentis obruerent. quamuis aūt nostri locum sæpè in varias partes commutarent, incommoda tamē vitare nullo modo poterant. Præcipuè eos tamē fames, atque sitis (iā enim cōmeatus eos defecerat) excruciabat. Famem tamen piscatione, vt poterant, quandoque depellebant. Sitim verò, cùm propter imbres immodicos, quib. amnis amplificatus in mare influebat, aquæ maris fuissent in dulcedinem versæ, ipsius æstuarij aquis extinguebant. Nihilominus fames in dies ingrauescebat. ea compulit Albuquerciū, vt Antoniū Norognā cum Menaique (erat is ex ducib. Indicis, qui in fide manserat) in Charamensem & Diuarē insulas non lato inter se mari disiunctas mitteret, vt inde commeatū aliquem classi suppeditarent. Is cū in insulas descendisset, multo prius suorū sanguine profuso aliquot vaccas abduxit. Cùm tamen eos fames supra modū vexaret, & spes omnis deficeret, quidā plebeij homines, fidei prorsus immemores, et Christianæ religionis obliti, ad hostes nando transfugerunt, qui Zabaimo, quibus difficultatibus Albuquercius esset implicit⁹, indicarūt. Hic rursus Machiadi in-

dicio certior factus est Albuquercius, Zabaimum machinas ingentes instruere, quibus ad classem admotis, in nauibus ignem implicaret. Machinas deinde classem octoginta nauium subsequi iussam, vt nostras naues partim ambustas incendio, partim dissipatas formidine deprimeret. Albuquercius hoc nuncio cõturbatus, animũ in omnes partes versabat, vt illud malum, quod impendebat, aliqua ratione repelleret. in primis autem statuit experiri, an arcem Panginẽsem, vnde grauius illi damnum, quàm ex reliquis hostium munitionibus imminebat, expugnare posset. Consilium temeritatis & amentiæ plenum videbatur, cum paucis hominibus, iisq́ue fame confectis, arcem multiplici tormentorum genere, & multorum hominum robore defensam capere conari. Sed fames, & desperatio, quæ plerunque homines mortis contemptores, & in adeundis atque sustinendis vitæ periculis valdè pertinaces, & ea de causa inuictos multis in locis efficit, hominem in eam mentem impulit, vt id consilium susciperet. Itaque Norognam, & Simonem Andradium cum centum hominibus ea parte, quæ ad occasum Solis spectat, in collem, quem Pulatecamus insidebat, præmisit, qui illum prælio distinerent, ne opem suis afferre posset. Simonem verò Martinum iussit Septentriones versus angustias itineris cuiusdam, quod ex colle in arcem ferebat, custodire, vt Pulatecamum similiter, si occurrere suis vellet, angustiis occupatis impediret. Ab australi plaga propius ostium fluminis Iacobum Fernãdum Begiensem cum trireme, & Alfonsum Personam cum naue longa constituit, vt inde tormentis castra perturbarent. Ii, quibus curam dedit, vt à fronte & à tergo arcem aggrederentur, in duas erant acies distributi. In

vna Emmanuel Lacerda, Sebastianus Miranda, Nonius Vascius Albicastrensis: in altera Hieronymus Linnicus, Arius Syluius, Georgius Fogacia, Ioannes Liminicus, Fernandus Petreius Andradius extitêre. His ita constitutis, tanto silentio profecti sunt, vt ne pulsum quidem & incitationem remorum quisquam auribus vsurparet. Prima luce in terram descendunt. Ibi cùm omnes certatim alacritate incredibili quod sibi fuerat imperatum conficerent, & Albuquercius tubis & tympanis, & tormentorum fragore, & sublatis clamoribus signum pugnæ proponeret, hostes exterriti, atque semisomnes, inopinatoqúe terrore perculsi, fugam faciunt. Sic autem euenit, vt vno temporis momento & arx & castra Pulatecami expugnarentur, & hostes de somno suscitati, non quomodo repugnarent, sed quemadmodum se fuga ab imminenti clade proriperent, cogitandum arbitrarentur. Nec enim in animum inducebant fieri posse, vt nostri tantis difficultatibus impediti, tantum facinus suscipere auderent, nisi fuissent auxilijs aliunde accersitis confirmati. In hoc prælio ex hostibus ducenti & quinquaginta ceciderunt: nec enim licuit fugientes longius insequi, quàm securitatis ratio flagitabat. è nostris quatuor desiderati sunt. Tormenta omnia, quæ fuerant in arce & castris disposita, in naues traducta fuerunt, et oppidum direptum, et commeatus in naues importatus. Hæc res cùm præter expectationem accidisset, vrbē terrore compleuit, & Zabaimum perturbauit. Itaque ne nostri rursus ad vrbem copias adducerent, extra ciuitatem turres excitauit, multa loca muniuit, vt facilius nostrorum impetum ab vrbe repelleret. Pacem deinde per Ioannem Machiadum ab Albuquercio petyt. Ma-

chiadus autem Albuquercium clam admonuit ne, pacem nisi conditionibus vtilissimis daret. Zabaimus enim nuncium acceperat, Narsingæ Regẽ cum maximo exercitu ad ciuitatem, quam in continenti Zabaimus expugnarat, quæ Taracol appellabatur, & ad ditionem & imperium Narsingæ pertinebat, appropinquare. Præterea timebat, ne classe nostra vectigalia sibi detraherentur, portorijs sublatis, maximè verò ex equis, qui ex Perside & Arabia Goam aduehebantur. Albuquercius quia nolebat ijs fœderibus alligari, quæ illum impedirent, quo minus licitè posset iterum Goam armis inuadere, eas pacis leges scripsit, quibus Zabaimus, si dignitati & vtilitati suæ prospicere vellet, assentiri non poterat. Sic Albuquercius hyemem traduxit, vt non modò cum hostibus, atque fluctib. rerumq́ omniũ penuria, verùm & cũ suis sæpè conflictaretur. Accidit eo tempore, vt mulieres, quas ille diligentissimè seruari iusserat, vt eas vel in Lusitaniã ad Reginam Mariã mitteret (erãt enim eximia pulchritudine) vel Christianis sacris initiatas apud Lusitanos matrimonio stabili collocaret, animos hominũ quorundam nobiliũ indomita cupiditate parũ honestæ libidinis inflammarent. Huius flagitij monitor & impulsor quidam Rodericus Diazius scribæ filius, qui mulierem vnam Saracenã ex illis adamabat, eiq́ iam sæpius assueuerat, extitit. Itaq́ omnes clam in naui prætoria nocte ad mulieres, Albuquercij imperio neglecto, ventitabãt. Is vbi id resciuit, hominẽ suspendere iussit. Homines nobiles, qui socij criminis fuerãt, ad illũ adeunt, & obnixè precantur, vt illi misero veniam tribuat. At cũ is eorũ postulata reijceret, illi querelis & conuitijs rẽ expedire cõtendunt, propter quæ necesse fuit,

eos in

eos in custodiam dari. Postea verò cùm Albuquercius cerneret, se in tanta virorum penuria eorum opera carere non posse, illos custodia liberari præcepit. Fremunt illi, tantamq́; hominibus ea nobilitate præditis illatã contumeliam indulgentia illa compensari minimè posse. Se nolle è custodia vllis conditionibus emitti, sed arctissimis etiã vinculis alligari, vt ita ferro vincti, in Lusitaniam deducantur, & apud regem Albuquercij nomen deferant. Is vbi hoc accepit, eos insanire permisit, honoribusq́ue priuauit, eorumq́ue præfecturas alijs viris nobilibus attribuit. Machiadus interim, qui omnia, quæ ab hostib. gererẽtur, diligenter explorabat, Albuquerciũ admonuit, classem octoginta longarũ nauium a Zabaimo cõparari, quib. illũ ex improuiso aggrederetur. Albuquercius non expectandum putauit, dum classis omnib. rebus instructa in nostros inuaderet: imò antè, quã omnes naues in mari deduci possent, illã vt inopinato opprimeret, excogitauit. Antoniũ Norognam decem celocib. instructissimis in eas inuadere iussit: duas præterea triremes, et vnam nauẽ longam cũ vno parone præmisit, vt in certo loco consisterent, & insidias in terra collocarent, quibus aliquem ex incolis interciperent, ex quo possent hostium consilium perscrutari. Cùm verò diu expectarent, & nemo in illos incideret, progressi sunt vsque eò, dum vrbem tormentis attingere liceret. Quidã ex ducibus nomine Ioannes Gondissaluus vrbem præteruectus est. deinde se ad triremes sine vllo damno recepit, quamuis hostes in illum ingentes pilas atque glandes emitterent. Tandem Norogna cum celocibus & scaphis appropinquauit. Cùm verò cerneret à tergo triginta parones, qui ex Diuarẽsi insula duce Zufalarimo in classem illius feeban-

ferebantur, et alios, quos ex vrbe remis impelli videbat, classem in duas partes distribuit. Habebat autem in classe trecentos viros summa audacia & militari virtute præditos, in quibus erant illi, qui è custodia emitti noluerant. Qui tamen Norognæ studio ducti, non vt duces, sed vt milites voluerant illi in eo certamine operam nauare. Norogna classis partem iussit naues propius vrbem constitutas adoriri, ipse cum reliqua classe in Zufalarimum inuectus est. Zufalarimus certamen minimè detrectauit. Acerrimè vtrinque & diu dubia victoria dimicatum fuit. Sed tandem cùm hostes permulti caderēt, Zufalarimus conuersis proris classem in terram subduxit. Idem fecêre reliqui, qui cum ducibus alijs prælium inierāt. Similiter enim naues in littus incredibili celeritate subduxerunt. Pugna iam propè vrbem in Zabaimi cōspectu gerebatur. Norogna cum Zufalarimum auidius insequeretur, Zufalarimi nauis impegit. Simō Andradius, & Fernandus Petreius Andradius fratres in eam insiluerunt: hos alij tres sequuti sunt, & in hostes ferociter irruentes, omnes fugere compulerunt. Cum autē Norogna vt opem quinque illis hominibus afferret, qui in nauem insiluerant, in eam ingredi conaretur, & pedē iam in nauis latere poneret, sagitta è muris emissa sinistrum illius crus repentè transfixum est: quo vulnere is in scapha sua concidit. Scapha à longa naue corporis succussu diuulsa est. In ea trepidatione dum omnes certatim, vt Norognam è certamine deducerent, nitebantur, nemo illis quinque viris, qui fuerant in hostili naue relicti, suppetias afferebat. Æstus decesserat, & nauis in sicco destituta facultatem præbuit hostibus nostros inuadendi. Sed tanta Andradiorum fratrum virtus extitit,

ut Zabaimo admirationem ingentem efficeret, & tres socios, qui cum illis in nauem irruperant, egregiè tuere-tur. Neque scaphæ, neq; celoces accedere poterant, propterea quòd alueus propter æstus decessionē vix scaphas sustinebat. Magister verò nauis, cui Ludouicus Coutignus præerat, illum admonuit, vt scapham exonerare iuberet, se namq; cùm solis septem nautis velle Andradios ab imminente clade deducere: quod factum sine vlla mora fuit. Cùm tamen magister naui appropinquauit, iam Begiensis ad eandem nauem accesserat, vt magistrum et nautas ab hostium incursione tutaretur. At cum magister in scapha viros accepisset, Begiensis vt hostilem nauem remulco traheret, summa ope nitebatur. quam tādem, cùm cerneret se frustra cōtendere dimisit. Eo prælio multi ex hostibus conciderunt. Nostri cum præclara victoria reuertissent, ni mors Norognæ eos omnes ingenti mœstitia conturbaret. Nam post tres dies è vulnere mortuus est. fuit illius funus cum multis lacrymis nō Albuquercij tantùm auunculi, qui illum non secùs, atque si filius esset, amabat, sed exercitus vniuersi procuratū. Erat enim non solùm virtute singulari præditus, verū etiam moribus commodissimis ornatus, & propter naturæ clementiam omnibus carus atque periucundus. Zabaimus Andradios fratres per nuncios summis laudibus affecit, eisq; operam suam, & opes etiam illis paratas fore exposuit. Se namqúe virtutem, in quocunque hominum genere elucere perspiceret, vehementer admirari. Itaqúe illos propter ea facinora, quæ ab illis geri conspexerat, non hostes, sed amicos arbitrari. Illi eadem vrbanitate responsum Zabaimo dederūt. His rebus gestis, Zabaimus in continentem transmisit, vt Narsingæ co-

pijs occurreret. Inde tamē p̄ interpretes de pace rursus actum est. Sed nihil inter eum & Albuquercium conuenire potuit. Albuquercius inde (iam enim per anni tempus licebat) Anchediuam cursu petere, & inde Cananorem proficisci constituit, vt classem reficeret, & ægrotos atque vulneratos à morbis & laboribus, quibus fuerant afflictati, recrearet. Sed ante, quàm promontorium, Rama nomine, superaret, quod ad Goæ oram pertinet, quinque naues Lusitanas in alto conspicatus est. Ex illis quatuor erat classis, cui præerat Iacobus Mendezius Vasconcelius, cui Emmanuel imperauerat, vt Malacā peteret. Reliqua erat ex Fernādi Coutigni classe, quæ Mozambique hyemauerat. Hoc supplemento nauiū et hominū fuere Lusitani mirificè confirmati. Dum hæc in India geruntur, in Africa hæc acciderunt. NONIVS *Fernandus Ataidius Arzila cū copijs egressus, in Benguanemē Regis Fessensis præfectū incurrit, eumq́ prælio superauit. Hostes partim cæcidit, partim captiuos cepit, ipseq́ præfectus in prælio interfectus est. Vascus verò Coutignus Borbensis comes, & Arzilæ præfectus, similiter in alios Fessenses duces, quos imparatos, & nihil hostile suspicantes esse per exploratores intellexerat, inuasit, & multos occidit, & quosdam etiam viuos cepit, magnamq́ pecorum & armentorum prædam abegit. Barraxa verò & Almandarinus (hi iam enim sub Fessensi Rege militabāt, et inter illius præfectos multum reliquis opibus, & opinione virtutis militaris antecellebāt) excitis alijs ducibus cum valido exercitu, vsque ad Arzilæ portas excurrerunt: sed nihil, quod memoria dignum esset, effecerunt, imò tres equites amiserunt. Fessæ Rex cum magno rursus exercitu Arzilam*

obsi-

obsidere conatus est. Sed cùm intellexisset, Arzilam esse tunc & militum copia, et cõmeatus abundantia, atque munitionibus instructissimã, obsidionem soluit. Iterum Barraxa cum Almãdarino, & nonnullis alijs ducibus, ac magna equitum multitudine Arzilã peruenit. Fernandus Castrẽsis, iuuenis singulari virtute præditus, vt primus omniũ in hostes inuaderet, accelerauit. Sed cùm portæ præfecti iussu clauderẽtur, is cum vno tantũ famulo foris relictꝰ est. Speculatores et exploratores, erãt aũt ĩ numero decem, qui in ciuitatẽ confugiebãt, se cum illo coniungunt. Ibi cùm Castrensis equo calcaribus incitato in hostes inuasisset, fuit hostium multitudine circunuentus, & occisus. Reliquis autẽ portis apertis, fuit auxiliũ allatum, & oẽs multis prius vulneribus acceptis in oppidum admissi, & hostes repressi, & portis rùrsus occlusis à pugnãdi contentione depulsi. Eodem anno Georgius Vieira triginta & duobus equitibus stipatus, excursionem fecit, & in Cidem Hametum præfecti Alcassaris Quibirij filium incidit, qui centũ equites ducebat. Prælium continuò summa contentione pugnatũ hunc exitũ habuit, vt Vieira, & alij multi acerrimè dimicãdo conciderent, reliqui caperẽtur, et pauci equorũ pernicitate se ab illa clade subducerent. Franciscus Portugallensis, qui postea Viminosensis Dynasta fuit, cùm quinquaginta equitibus suis, & alijs quadraginta, quos illi Coutignus adiunxit, in pagum inuasit, & multos occidit, & alios viuos cepit. Sed signo ab hostibus dato, cùm hostiũ multitudo vndiq; in eum irrueret, maximũ vitæ discrimen adijt. Nam lapide ita percussus fuit, vt sensibus oppressis cõcidisset, nisi fuisset Aluari Branchẽsis opera suffultus. Aliquot viri nobiles in ea pugna ceciderunt: ipse

tamen

tamē Portugalēsis sedecim ex hostibus cepit, & Arzilā cū victoria reuersus est. Eodē anno Emmanuel quatuor classes instruxit, vnā, cuius mentio facta est, cui praeerat Iacobus Mendezius Vascōcelius: quæ soluit Olysippone septima die Martij. Altera erat nauiū septē cui præfecit Gondissaluū Siqueirā, quæ 17. die mensis eiusdē Olysippone ꝑfecta est. Et hæ in Indiā missæ sunt. Tertia porrò classis erat trium nauiū. Nauarchꝰ fuit Ioannes Serranus, cui Rex negotium dedit, vt insulā Sancti Laurētij peteret, & pacem cum regibus illius nomine firmaret, & si quid videret in ea insula, quod esset æstimatione dignū, naues oneraret. Quarta classis fuit nauium supra triginta, quibus præfuit Nonius Fernandus Ataidius (proximis enim illis diebus in Lusitaniam venerat) vt cum ijs Safinium peteret, eamq́ue ciuitatem Regis nomine cum imperio teneret. Quomodo Vasconcelius in Indiam peruenerit, expositum est. Siqueira verò vna naue amissa, saluis tamen hominibus, ad Cochimi portum reliquas naues appulit, et inde Cananorem profectus est, eò quòd intelligeret, ea tunc in ciuitate Albuquercium considere. Serranus verò post varios casus in Sancti Laurentij insulam delatus, Australem illius oram peragrauit: cum aliquot regibus amicitiam iunxit: nautam vnum ex illis, qui cum Gomecio Abreo relicti fuerant, in naues accepit: à quo intellexit, non esse vllum laboris præmium et emolumentum, propter quod multum tempus in ea insula perlustranda consumeret. Inde igitur varijs tempestatibus agitatus, in Indiam iter instituit. At Vasconcelius postquam portum Goæ subijt, Albuquercium salutauit, & ei literas Emmanuelis tradidit, quibus iubebat, vt omnia, quæ essent Vasconcelio necessaria ad cur-

sum,

ſum, quo Malacam petiturus erat, illi præberet. Hic fuit communi conſilio decretum, nullam rem eſſe, Goënſi bello prauertendam, dignumq́ negocium, cui Vaſconcelius intereſſet. Quod verò ad Malacã attineret, non eſſe opus illud tanti ponderis atq; momenti quatuor tantùm nauibus efficiendum. Goa expugnata, tunc demum fieri poſſe vt Vaſcõcelius multo plurib. nauibus iter illud adeò periculoſum ſuſciperet. Vaſconcelius libenter aſſenſus eſt. Inde in Anchediuam delatus Albuquercius, Franciſcum Pantoiam in Zacotoram cum oneraria naui commeatu plena dimiſit, et Antonium Norognam alium eiuſdem nominis, alterius ſororis filium, qui tunc, vt dictum eſt, Zacotorenſi arci præerat, per literas euocauit: ad Lemiũ verò literas dedit, quibus per Goënſe bellum ſibi minimè licuiſſe confirmabat, naues quas illi fuerat antè pollicitus, in ſupplementum mittere. Inde Onorem petijt, quo in loco Timoia illi cum fructibus & commeatu obuiam prodijt. Ibi Vaſconcelius literas Emmanuelis amanter ſcriptas, Timoiæ dedit, quibus ſibi grata eſſe ſignificabat omnia, quæ gratia illius egerat, ſeq́ue daturum operam, vt illum officij cum tanta fide præſtiti minimè pœniteret. His literis Timoia multò vehementius in ſtudium Regis incitatus, fidem dedit, ſe nullo vnquã in loco famuli fideliſſimi officio defuturum. Albuquercius inde Cananorem aduectus, cũ Rege in loco propè littus ad colloquium deſtinato orationẽ habuit, qua Regem multò magis ad amicitiæ fœdus conſeruandum, & promiſſis & ſermonibus amantiſſimis aſtrinxit. Inde Ducem nomine Simonem Martinum Caldeiram miſit, vt cum tribus nauibus oram Calecutij cuſtodiret, nè nauis vlla ex Arabia poſſet por

tum ingredi, aut Calecutio soluere, quin ab illo caperetur. Idem Garsiæ Sousæ munus, cum alijs tribus nauibus assignauit. Gaspari verò Paiuæ, vt oram Goënsem cum tribus etiam nauibus similiter obseruaret, imperauit. A Vasconcelio autem petijt, vt cum quatuor nauibus reliquam illius Indicæ regionis oram peragraret. Omnes imperata conficiunt, & aliquot naues capiunt. In vna reperti duo Iudæi fuerunt, qui ad Christi religionem conuersi, interpretum munere cum summa fide perfuncti sunt. Dum hæc administrantur, accepit Albuquercius nuncium de Regis Cochimensis morte, quem supra retulimus singulari fide fœdus cum Lusitanis ictum conseruasse, atque postremò se se ab omnibus regni negotijs abstraxisse, vt in templo dijs, quod reliquum erat vitæ, dicaret. Huic sororis filius de gentis more successerat. Erat autem in more positum, vt si Rex aliquid religione tactus, se regni administratione abdicaret, vt in templo aliquo ab humanis tumultibus secreto vitam in religione consumeret, post illius mortem, is, qui in locum illius successerat, cogeretur regni procuratione relinquere, & in idem templum gratia religionis immigrare: vt quemadmodum in regno auunculi successor extiterat, ita religionis etiam hæreditatem quamuis inuitus adiret. Is deinde, ad quem regni hæreditas legibus veniebat, regnum occupabat. Id fiebat, quoties Rex aliquis voluntate sua se regnandi munere religionis gratia priuabat. Porrò autem eo tempore, quo Odoardus Paciecus Regis Calecutiensis impetum reprimendum susceperat, is princeps, qui erat in regno successurus, ab auunculo defecerat, & se se cum Calecutiensi illius hoste coniunxerat. Ea de causa fuit successionis iure spoliatus, & alius eodem pro-

pinquita-

pinquitatis iure, qui illi ſuccederet, aſcitus. Is autem qui ſe ad Calecutienſem nefariè & flagitioſe cõtulerat, cùm auunculum mortuum intellexiſſet, cœpit cum conſobrino vehementer agere, vt regno illi cederet, & religioni ſeruiret. Rex conſilio cum noſtris habito, qui nullo modo patiebantur, hominem perfidum & ſceleratum, & perennem Luſitani nominis hoſtem in regni ſede, quæ erat in Luſitanorum tutela atque patrocinio, collocari, conſobrini poſtulata contempſit. Is verò, qui regnum petebat, cùm religionem negligi cerneret, & regnandi cupiditate flagraret, magno exercitu, quem illi Calecutienſis Rex attribuit, ſtipatus, in Cochimenſis regni fines inuaſit. Id vbi Albuquercius reſciuit. Cochimum petijt, & regni opes firmauit, & viros fortes, qui hoſtibus obſiſterent, ad cuſtodiam regis amici reliquit. Hoc autem metu, qui regnum armis petebat, abſceſſit. At poſtquam Albuquercius Cananorem reuerſus eſt, rurſus redintegrato bello, Regni fines oppugnare conſtituit. Sed cùm Nonius Vaſcius Albicaſtrenſis, & Laurentius Morenus illi acie inſtructa obuiam proceſſiſſent, & prælium initũ fuiſſet, hoſtes fuſi fugatiq; ſunt, multiq; in acie cæſi, & ipſe princeps vix euaſit. Sub idem tempus venit ad Albuquercium legatus à Rege Cambaiæ miſſus, qui Regis ſui nomine ſignificauit, diſsipatũ rumore fuiſſe, Albuquercium claſſem, vt in Arabicum ſinum penetraret, apparare. Si ita eſſet, Regi gratiſsimũ fore dicebat, ſi in tranſcurſu aliquem illius portum peteret, in quo poſſent ambo de pace deliberare. Afferebant præterea literas à Luſitanis quinquaginta, qui apud Cambaiæ Regem captiui tenebantur. Hi cum Alfonſo Norogna Zacotora ſoluerant. Coorta verò tempeſtate, cũ nauis in ora Cambaiẽſi
 frange-

frangeretur, Norogna & reliqui, qui tabulis nixi, se in mare præcipites demiserant, fluctibus hausti fuerant. Atqui se in ipsa lacera naui tenuerunt, cùm æstus omninò discessisset, pedibus in terram euaserunt: & ab incolis capti, ad regemq́ perducti sunt. Hi ab Albuquercio petebant, vt eos quacunq́ ratione posset, in libertatem assereret. Responsum Regi, quale ad voluntatem illius confirmandam conueniebat, datum est, & captiui spe libertatis ostensa recreati. Eo tempore iam Albuquercius classem instruxerat triginta & quatuor nauium. Ducebat autem in ea classe mille & quingentos Lusitanos, & trecentos milites Indos. Cananore autem profectus, ad Onoris portum appulit. Ibi Timoia illi obuiam factus, exposuit, vrbem Goam fuisse post illius discessum stationibus, & vallis, atque fossis, tormentorumq́ue multitudine egregiè munitam: præsidia verò esse supra nouem millia militum, in quibus erant Turcæ quamplurimi. Ducebat autem Timoia eo tempore filiam Reginæ cuiusdam, quæ in regione Gozompensi, quæ erat sedibus illius finitima, regnabat. His nuptijs, vt debitis honorib. Timoiam afficeret, Albuquercius interfuit. Consilio deinde habito, statutum fuit, vt Timoia pedibus in insulã è continenti traijceret: tres autem naues, quas habebat, cum Albuquercij classe coniunxit, earumq́ præfecturam Medio Rao, cuius virtuti multum fidebat, attribuit. Is in portum inuectus, eum terrorem præsidio, quod Panginũ muniebat, iniecit: metus enim casus illius, quẽ repentino Albuquercij in cursu subierat, homines valdè perculerat, vt in vrbem se trepidè reciperent. Aliqui tamen capti, ad Albuquercium perducti sunt: ex quibus cognouit, quo in statu res Goënses essent. Iactis

deinde

deinde Anchoris, Hieronymum Limicum & Ioannem Limicum fratres, & alios nonnullos duces præmisit, qui propius vrbem secundum littus accederent: qui maximo cum periculo mandatum protinus exequuti sunt, atque renunciant, vrbem esse munitissimam, & præsidia militum, vt apparebat, firmissima. Nihilo tamen secius Albuquercius ad eam oppugnandam se comparat. Et quia ea mente erat, vt omnem rei benè gerendæ rationē in celeritate poneret, sequenti die, quæ fuit vigesima Nouembris, eam adoriri constituit. Primùm enim cogitauit præsidia, quæ erant in stationibus disposita, armis expellere: deinde castris positis, & stationibus munitis, muros quatere, vsq; eo, dū aliqua pars mari corrueret, qua nostri possent in vrbem irrumpere. Sed longè felicius ea oppugnatio, quàm is in principio suspicari poterat, illi processit, vt statim videbitur. Ea nocte triremes atque naues humiliores præmisit, et ducibus imperauit, vt sine intermissione vrbem tormentis verberarent, vt hostes somnum capere nō possent, & ita postridiè peruigilio confectos opprimeret. Is de quarta vigilia in scapham descendit: idem reliqui omnes duces effecerunt, & summo silentio cùm primum diluxit, in terram copias exposuit, & acies diligenter instruxit. Ipseque cū Lusitanis quingentis, & Indis trecētis in stationem, quæ ad Septentriones spectat, inuasit. Reliqui duces aliam stationem, quæ littus custodiebat, aggressi sunt. Limici fratres, & Lacerda, & Begiensis, & alij nonnulli duces cum trecentis militibus in eam stationis partem, quæ ad vrbem pertinebat, impetu feruntur. Vasconcelius & Paiua, quibus idem munus erat assignatum, cum ducentis militibus in stationem mediam impetum faciunt. Andradij fratres,
 Arius

Arius Syluius, & alij similiter ordinum ductores, eam partem, quæ ad Timoiæ æstuarium (sic enim appellabant) protendebatur, oppugnandam suscipiunt. Qui erant in statione, tormentis nostros propellere contendũt. Sed id frustra fuit ab illis tentatum. Nostri enim neque pilis, neque glandibus, neque globis ingentibus deterreri potuerunt, quo minus ad stationem hostibus inuitis appropinquarent. Erat in porta, quam nostri sanctæ Caterinæ nominant, dux quidam hostium, vt subsidia, vbi esset opus, submitteret, & ipse, si ita necesse fuisset, occurreret. Is vbi rem cominus geri perspexit, & quo impetu Lusitani in hostes incitarentur, animaduertit, ex vrbe plures copias euocauit. Accurrunt multi, quorum aduentu pugna recruduit, prælium atrox & nimis horrendum committitur. Hostes multis partibus nostros numero superabant: nostris tamen cæleste numen adfuit. Itaque munitionem ea primùm parte, qua Limici rem gerebant, expugnant. Idem reliqui faciunt. Hostes in fugam versi sunt. Nostri eorum tergis inhærentes, ita se cum illis agglomerarunt, vt cùm hostes portas occludere vellent, id eis per nostros minimè liceret. Dionysius namqúe Fernãdus Melius primus ingressus est, hastamqúe magna crassitudine transuersam obiecit, vt disclusas fores distineret. idem alij fecerunt. Hostes nihilominus, vt fores occluderent, summopere contendebant. fuit res summi certaminis. Hostes enim in eo vitam & salutem suam verti statuebant, si foribus occlusis aditu nostros arcerent. Nostri se subitò victores fore confidebant, si fores apertæ manerent. Itaque modò hostium magno conatu abducebantur, modo Lusitanorum contentione discludebantur. Tandem cùm eas nostri

stri maxima quadam vi, hostibus frustra repugnantibus impulissent. Tredecim primi, qui ad portam acerrimè pugnarant, repulsis hostibus, vrbem militari audacia præcipites inierunt. Hostes cedebant, ita tamen, vt cedentes vim sagittarum atque telorum in nostros immitterent. Et tectis deinde & à fenestris lapides demissi nostros perturbabant. Hostes conferti in eos iam perturbatos inuaserunt. Arius tamen Syluius & Mendezius Alfonsus Tingitanus, deinde Fernandus Petreius Andradius, & Emmanuel Cugna, & Antonius Garcesius cum militum turma suppetias attulerunt. Redintegrato prælio, hostes in fugam passim effusi sunt: & quidam in Zabaimi ædes se trepidè receperũt: alij diuersis vijs ingressi, se fugæ mandarunt: quod fuit in causa, vt nostri rursus persequendi studio dissiparentur. Viginti eos, qui in Zabaimi domum confugerant, insequentes, magnũ discrimen adierunt. Hostes enim conferti eos aggressi sunt. Vascum Fonsecam, & Vascum Coëlium, qui furentius in eos irruerant, occidunt. Hieronymus Limicus cùm multum sanguinis profudisset, & vires illum omninò defecissent, concidit. reliqui illorum casu perterriti cedunt. Ibi Mendesius Alfonsus, & Arius Syluius clamoribus magnis Lusitanos ad pugnam acerrimè reuocandam cohortati, tanto impetu in hostes inuaserunt, vt impressione facta eos prosternerent. Alij deinde Lusitani in ædes ingressi, magnum ad debellandum momentum in ea pugna suis attulerunt: in quibus Ioannes Limicus fuit. Is tamen cũ fratrẽ iacentem atq; spirantem cerneret, victus amore fraterno substitit. At frater, perge, inquit: nec enim decet te in tali tẽpore vlla perturbatione victũ, officiũ hominis fortis omittere. Nullo te ex

casu meo dolor attingat. Officio namq́ue meo defunctus occumbo. Ioannes quamuis dolore cruciaretur, verbis tamen fratris morientis, cui is vitam dare non poterat, admonitus, in hostes eò furentius irruit, quò grauius illum mors fratris amantissimi solicitabat. Erat ante vestibulum ædium ipsarum campi nõ angusti planicies, & inde collis modicus assurgebat. In eo campo res gerebatur, cũ multi equites atq; pedites ex Zabaimi ædibus, quæ erãt amplissimæ, confluentes nostros circunuenere: & omnes occidissent, ni Vasconcelius cum suis copijs interuenisset. Hic enim acie instructa cũ in vrbẽ ingressus esset, hostes cedentes insequebatur, ita, vt nunquam eos, quos ducebat, dissipari permitteret. Ibi cũ in hostes circunfusos impetum daret, duces hostiũ in collem copias subducere, atque cùm nostrorum paucitatem animaduerterent, confirmati rursus in nostros inuecti sunt. Nostri oppressi multitudine, sensim cedere compelluntur, & scalarum gradus, qui erant instar theatri Zabaimi ædibus coniuncti conscendunt. Ibi rursus cùm se parumper à labore refecissent, & hostes diu sustinuissent, in eos impetum tulerũt quasi tunc recentes prælium inirent. Multos ceciderũt, inter quos fuit Æthiops quidam vir fortissimus, qui equo insidebat. Is vbi decidit, Emmanuelis Lacerdæ famulus quidam equum cepit, eumq́ue Lacerdæ tradidit. In eo prælio Lacerda sagittæ vulnus secundum malam grauissimum acceperat. Hastile sagittæ ciderat, ossi ferrum inhæserat. Magna vis interim sanguinis ex vulnere profluebat. Illum tamen neque sanguinis emissio, neque doloris magnitudo ab ardore dimicandi retardabat. Itaque cùm equum ascendisset, in equites octo tam ferociter inuectus est, vt eos in fugam compelleret.

ret: Hostes reliqui multum de feritate pristina remiserunt. Primùm vix resistunt: deinde cedunt: postremò effusa fuga vitæ prospiciunt. Tanta verò fuit trepidatio, vt multi se è muro præcipitarent. Albuquercius interim, qui, vt alteram stationem in loco procul à mari munitam oppugnaret, in aliam viam fuerat ingressus, editum collem superauerat. Ibi cùm tormentorum fragorem, dissonas voces, clamores ingentes, & muliebres eiulatus auribus accepisset, vnum è suo comitatu misit, qui prælij statum ei renunciaret. Attamen animus hominis acer, & moræ totius impatiens, & in omnem rerum occasionem semper intentus, responsum expectare non potuit. Itaque ad vrbem gradum celeriter intulit. Ibi cùm multi ex hostibus ex vrbe profugissent, in illum inciderunt. Prælium vbi rursus nimis atrox exortum est. Hostes enim erant acres, et numero superabant, & fugæ dedecus & indignatio, & vrbis tunc repetendæ desperatio eos ferociores efficiebat. Nostri, quia reliquis prælijs in vrbe commissis non interfuerant, ne socijs virtute inferiores esse viderentur, incredibili ardore dimicabant. Maxima tandem hostium parte cæsa, reliqui in fugam versi sunt. Albuquercius in vrbem ingressus, primum summas Deo gratias egit, cuius præsenti numine debellatum fuisse constabat. Quod enim signum clarius præsentiæ diuinæ dari potuit, quàm intra sex horas vrbem maximam, armis & tormentis, fortiumque militum præsidijs, hominumque multitudine refertam, à tam paucis hominibus expugnatam fuisse? Quod vt maiore admiratione dignum sit illud certè constat, tanta pertinacia à quibusdam hostibus in ædibus Zabaimi eo die pugnatum fuisse, vt cum

nostros eorum misericordia vehementer inflecteret, neque solùm vitam & libertatem, verùm & virtutis illius præmium pollicerentur, maluerint in vestigio mori, quã vitam ab hoste, quod valdè ignominiosum reputabant, accipere. Supra tria hominum millia in vrbe cæsa dicũtur. E nostris quadraginta desiderati sũt, inter quos Hieronymus Limacus, Vascus Fonseca, Cosmus Coêlius, Antonius Vogadus, Antonius Garcesius, Aluarus Gomecius, & Petrus Gomecius Limicus extitêre. Plusquam trecenti Lusitani vulnerati sunt. Albuquercius veritus, ne nostri pugnandi auiditate hostes longius insequerentur, & ea ratione palantes in aliquod se discrimen, vt fit, vbi victoria homines insolentes, & disciplinæ prorsus immemores plerunque facit, inijcerent, omnes vrbis portas claudere repentè iussit. Deinde per otium suburbia (sic enim se facturum incolarum sceleribus offensus iurauerat) coniectis facibus inflammari præcepit. His rebus gestis, Timoia cum exercitu trium millium hominum peruenit, moramque suam purgauit, & Albuquercius satisfactionem accepit. Et quamuis aliam causam iustiorem non haberet, negotij confecti celeritas eum omni suspicione criminis liberabat. Aliud tamen esse credo in causa fuisse, cur ille copias in tempore afferre nequiuerit. Non enim erat æquum, vt belli partẽ aliquam quod numine CRISTI *præsentis administrãdum fuerat, homines ab illius sanctissimis sacris abhorrentes, sibi vindicare, & in gloriæ societatem se offerre, ratione aliqua niterentur. Præda fuit, armorum, tormentorum, & munitionum, & commeatus, & longarum nauium multitudo. Nihil enim fuerat in vrbe relictum, nisi quod ad vrbem tutandam pertinebat. Albuquercius*

omnes

omnes Saracenos ex vrbis finibus eiecit. Reliquis, qui nō erant Mahumetanis institutis imbuti, in insula habitare permisit, dummodo tributum, quod Zabaimo soluebant, Regi Emmanueli integrè penderent. Publicè deinde mercatoribus edixit, se omnibus, qui Goam cum equis & mercibus ingredi vellent, impunitatem daturum & summa fide eos ab omni iniuria & maleficio tutos cōseruaturum. Emmanuelem verò Cugnam Cananoris arci præfecit: Rodericum Rabellum, qui Cananoris arci præfuerat, asciuit, vt illum arci Goensi præponeret. Fernandum Petreium Andradium, Petrum Fonsecam Castrensem, Antonium Salam, iussit mare Goënse peragrare, & omnibus mercatoribus, qui Goam peterent, tutum receptum præbere. Georgio autem Botellio, et Simoni Alfonso Bisacuto, vt Calecutiense mare nauibus suis infestum redderent, imperauit. Quilibet eorum sibi commissum munus exequitur. Andradius nauem vnā Armuziēsem, quæ vnde esset, prorsus ignorabat, eò quòd vela demittere nollet, persequutus est, vsque eò dū illa in Dabulis portu impingeret. Dabulis præfectus tormētis è turri, quæ portui imminebat, Andradiū repellere conabatur. At ille in terram egressus, turrim expugnauit, eamq; disiecit: & tormenta, quæ erant in ea disposita in nauem suam imposuit. Botellius in nauem maximam Saracenorum inuasit, quam cùm diu oppugnasset, dilacerauit, magnaq; præda potitus, nauem, quia nauigare minimè iā poterat, omisit. Albuquercius vectigalia diligenter exercuit, & ciuitatis statum, & formam Reipublicæ collocauit: & aliud deinde opus immortali memoria dignum, contra multorum sententiam, suscepit. De quo antè, quàm disseram, non alienum erit, quo sentētia

Albu-

Albuquercij ab Almeidæ sententia discreparet, paucis exponere. Vterque enim eorum cùm esset animo maximo, & singulari virtute præditus, idem sibi proponebat: sed non idem consilium sequebatur. Vtrique enim erat propositum, pro Christi religione, & pro Regis Emmanuelis amplitudine vitam, si opus ita fuisset, in quoduis maximum vitæ & salutis discrimen inferre, & gloriæ & immortalitati seruire. Sed alter ab altero in hoc dissentiebat, quod Almeida minimè tutum putabat, vrbes expugnare, ne videlicet distractæ Lusitanæ vires, imbecillæ redderentur. hoc aũt erat illi decretum, mare tenere. Id enim statuebat, eum, qui maris imperium possideret, Indiæ totius potestatem assequutum. Itaque maris erat illi antiquissima cura, & dum vnam tutissimam stationem nauibus haberet, reliqua omnia contemnebat. Fieri enim non posse existimabat, vt tantum militũ in supplementum è Lusitania singulis annis mitteretur, vt firmis præsidijs arces mulas munire liceret. Quod si quis id facere tentaret, eum Lusitanos omnes, qui viribus coniunctis hostibus terrorem incutiebant, dispersos hostibus esse proditurum. At Albuquercius maiore quadam spe, quàm animi excellentis altitudo afferre solet, non præsentis tantùm securitatis, sed futuri etiam imperij, quod amplissimum fore confidebat, consilia intimis animi sensibus agitabat. Nec vt piperis magnus numerus annis singulis in Lusitaniam importaretur, sed vt imperij fundamenta iacerentur, excogitandum censebat. Et quò auxilia magis longinqua erant, eò colonijs pluribus oras Indiæ occupandas statuebat, vt varijs Lusitanæ gentis seminarijs passim institutis, exercitus in India conscribi possent. Mare verò minimè tutum arbitraba-

trabatur iis, qui terra simul opes suas nequaquam stabilirent. Classem maximam vnica tempestate deleri posse: at opibus in terra comparatis classes refici, & maris imperium recuperari non esse difficillimũ. Periculosum deinde statuebat, in angustum locum classem Lusitanã includi, maxime verò, vbi macrum & sterile solum esset parumq́ue idoneum ad exercitum in hybernis alẽdum. Itaque eos, qui Cochimi, aut Cananoris regno opes Lusitanas satis firmari posse confidebant, inter tam multos sempiternos Christiani nominis hostes, & tam occasionibus ad perniciem Lusitanis afferendam opportunis intentos, parum tempori consequenti prospicere censebat. Non enim esse tutum locum, qui se vno tantum niteretur, sed in quem è locis pluribus auxilia, cùm opus esset, mitterentur. Eam verò locorum occupationem maris imperium non imminuere, sed potius amplificare. Quò enim classis plures receptus & stationes haberet, eò minore cum periculo nauigari, & faciliorem materiam ædificandis nauibus multa loca, quàm vnũ præbere. Postremò ei, qui nõ Indiæ possessionem hominis vnius ætate, sed æternitate, si fieri posset, temporis definitam cuperet, condendam esse ciuitatem statuebat, quæ sobolem multiplicem procrearet, ita, vt non semper esset necesse temporibus difficillimis, ex auxiliis è Lusitania missis pendere: quæ sæpenumero in longissima & difficillima nauigatione vel morbi multiplices imminuunt, vel fluctus & tempestates exhauriunt, vel hyemes intercludunt, vel labores immensi debilitant. Quam prudenter autem id ab eo fuerit excogitatum, rerum exitus multis post illius obitum annis facilè comprobauit. Cùm enim Solymanus Turcarum imperator Ægypti rectorem cum maxi-

maxima classe in Indiam misisset, vt Lusitanos possessione pelleret, & is arcem Diensem obsessam teneret, multisque diebus maxima tormentorum & armorum contentione vehementer oppugnaret, quamuis plurima detrimenta à nostris, qui in arcis præsidio manebant, accepisset, non tamen tam citò obsidionem soluisset, nisi certior factus esset de magnitudine classis, quæ contra illum Goa comparata Dium petebat. Neque rursus cùm Rex Cambaiæ eandem arcem cùm maximo Turcarum auxilio sex mensibus obsessam tenuisset, tam facilè à Ioanne Castrensi, qui tunc in India Ioannis Regis nomine imperium administrabat, victus atque superatus fuisset, nisi Goa maximum ad eam victoriam atque multiplex instrumentum suppeditaret. Ad eam namque magnitudinem ciuitas peruenit, vt facillimum sit, in ea iustos exercitus conscribi, & classes magnas ædificari. Id Albuquercius sapienter animaduertens ea ciuitatis fundamenta iecit, quibus nixa, non facilè de statu conuelli posset. Cùm verò Lusitanas mulieres non haberet, quod vnum remedium inueniebat, eas, quas bello ceperat, Christianis sacris expiatas apud Lusitanos milites matrimonio collocabat, eisque possessiones in ea insula, Saracenis iure detractas, assignabat, eosque multis fauoribus atque præmijs ad eas nuptias alliciebat. Sic factum est, vt instar Romuli, qui vrbem Romam condidit, aut Thesei, qui ciues Atticos è pagis in vrbem compulit, aut aliorum, qui vrbium fundatores extitêre, illius vrbis, quam armis atque virtute cepit, conditor appellari posset. Dum hæc in India geruntur, in Africa hæc euenêre. Ataidius vrbem Safinium Regis Emmanuelis nomine tuebatur:

batur: et crebris excursionibus Mauros exterrebat, multasq́ ex illorum bonis prædas agebat. In primis autem Maurum quendam, quem reliqui Mauri, ut virum religione atque sanctimonia præstantem, diuinis propemodum honoribus afficiebant, qui castellum, in quo domicilium collocauerat, præsidijs validis munierat, viuũ cepit, & castellum expugnauit, multosq́ue partim cecidit, partim captiuos abduxit. Tanto denique terrori multis esse cœpit, ut oppida atque pagi, & uniuersæ vicinitates & præfecturæ pacẽ peterent, & leges acciperent, & imperata tributa persoluerent. Verũ cùm gens sit natura fallax, & sanctissimæ religionis ignara, facillimè ab alijs Mauris inducta, fidem fregit, & bellũ summo studio contra Christianos comparauit. His alij innumerabiles adiuncti sunt. equites erant ad quinque millia, pedites supra sexcenta millia fuisse dicuntur. Decimo tertio die Decembris, Anno. M.D.x. Safinium obsidere incipiunt. Vigesimo tandem atque tertio die mensis eiusdem positis castris obsidionis opera perfecerunt. Multas namq́ue turres excitarunt, multas stationes fossa & vallo munierunt, & tormẽta in locis aptissimè disposuerunt. Ataidius cũ primùm bellũ parari per exploratores intellexisset, Emmanuelẽ Regẽ per literas admonuit, nauemq́ in insulã, quã appellant Materiæ, continuò misit, ut auxiliũ inde cõquireret. Insulæ præfectus Simon Gõdissaluus Camara nõ aderat: in Lusitania namq́ apud Regem versabatur. Vxor illius cũ esset animo virili, & mentem viri (erat enim ille vir egregiè fortis & liberalitate singulari præditus) exploratam haberet, incredibili celeritate, & maximis sumptibus auxilia comparauit, quibus præfuit Emmanuel Norogna eiusdem

Camaræ

Camaræ germanus frater. Ataidius stationes distribuit & singulas stationes viris nobilibus in rebus bellicis spectatis, cum certo numero militum, tuendas assignauit, nullumqúe officium vigilantissimi ducis in vrbis munitione prætermisit. Ipse sibi eam militum copiam, quã potuit, reseruauit, vt cum ijs, locis omnib. præsertim quibus periculum grauius intendi videretur, occurreret. Vt autem melius hostium castra speculari posset, cum equitib. trecentis & septuaginta, & peditibus centum, & tormentis aliquot carpentis impositis vrbem egressus, in edito colle, in specula constitit, pugnæq; signum, si vellent hostes manum conserere, eo in loco proposuit. Cũ hostes se continuissent, copias in vrbem reduxit. Vigesimo tertio die mensis eiusdem, hostes vrbem oppugnare instituũt. Fuit autem ea oppugnatio vehementissima. Erat enim maxima hostium multitudo. Viri nobiles & acerrimi duces non hortatores tantùm aderant, verùm & ipsi vnde maximum periculum imminebat, eò se intrepidè conferendo, vt reliquos exemplo suo incenderent, summopere contendebant. Scalas admouebant, testudines applicabant, vt illis tecti, muros subruerent, sagittarum atque pilarum multitudine, vt nostros obruerent, laborabant. At nostri sagittis & glandibus, & vasis tormentario puluere refertis, ignitisqúe telis in eos emissis non mediocrem cædem ediderunt. Quadringenti namqúe ex illis eo die interfecti sunt. Postridie Ataidius octo tantùm equitibus circunseptus egressus est, vt aliquem ex improuiso caperet, ex quo hostium consilia explorare posset. Quod tamen eò quòd minimè lateret, exequi nequiuit. Itaque duobus hostibus, qui in illum inciderant, interfectis, in vrbem reuersus est. At hostes

cum

cùm animaduerterent, se non posse diu propter ingentem multitudinem, quæ non facilè sustentari atque regi poterat, in obsidione perseuerare, statuerũt totis viribus experiri, an vno impetu vrbem expugnare liceret. Trigesimo igitur eiusdem mensis die tanta vi in vrbem inuaserunt, tantaq́ue telorum multitudine & armorum contentione eam per omnes murorum partes aggressi sunt, vt multi stationes, in quibus dispositi fuerant, metu perturbati desererent. Ataidius tamen omnibus locis occurrens, vbi hostes acrius præliabantur, eo se conferebat, & alios quidem è suis oratione confirmabat, alios laudibus accendebat, & subsidia identidem, vbi maximè nostros vrgeri conspexerat, ex ea, quam habebat copia, submittebat, & manu etiam strenui militis interdum officio fungebatur. Cùm verò ea parte, quæ ad mare pertinebat, murum vehementius oppugnari cognouisset, ibi constitit vt præsentia sua facilius impetus hostium repelli posset. Hostes absque vllo metu scalis alia ex parte muros ascẽdere, alio verò in loco machinis subruere, omnia tentare atque periclitari, quo eodem die possent vrbe potiri, & nostros internecione delere. Tanta tamẽ vi fuère de omni conatu depulsi, vt oppugnatione desisterent, cùm quatuor horis sine vlla intermissione in ea perstitissent. Ea die supra sexcentos amisere. Reliqui formidine perterriti, obsidionem trepidè soluunt. Vltimo die mensis decẽbris eiusdem Anni tanto tumultu castra hostium mota sunt, vt fuga potius, quàm profectio videretur. Ataidius cum equitibus quadringentis, & peditibus centum, vt postremum agmen carperet, accelerauit. Aliquot eorum occidit, & nonnullos captiuos abduxit. eos longius insequi noluit, ne tanta multitudine freti, in eum ab

vrbe procul abductum incurrerent. Hac obsidione soluta, multi Mauri rursus ex vicinis populis Emmanuelis imperio se se subdiderũt. At Ataidius quamuis quietis esset impatiens, & aliquid semper animo moliretur, quo posset in hostes pestem atque perniciem comparare, tandiu tamen expectauit, dum illa multitudo dimitteretur. Postquam verò copias illas dimissas accepit, statuit in aliquam hostium præfecturam ex improuiso inuadere. Cùm autem Mauri cuiusdam indicio percepisset, in locis quatuor passuum millibus ab Almedina disiunctis (Almedina verò oppidum est Mauritaniæ munitissimum, quod Safino Septentrionem versus triginta duobus millibus passuum abest) esse quinque hostium præfecturas, in quas nihil tunc hostile suspicantes inuadere posset, secundo Ianuarij die, Anno. M. D. xj. cum equitibus quadringẽtis & triginta, & centum peditibus minoribus tormentis armatis, nocte profectus in locum peruenit. Hostes verò non offendit. Exploratores autem misit, vt specularentur, quò abscessissent. Illi re diligenter explorata renunciant, eos inde passuum duobus millibus abesse. sedes enim frequenter mutant. Itaque Emmanuelem Norognam, quem diximus vrbi obsessæ opem loco fratris attulisse, præmisit cum centum & octoginta equitibus, qui illos prælio distineret. Andream verò Caldeiram, & Ioannem Freitam (hi enim peditibus præerant) illum subsequi iussit, vt subsidio, cùm opus esset, occurrerent. At Norogna cùm iuuenis, & supra modum cupiditate laudis incensus esset, subsidia expectare noluit, sed tantam celeritatem suscepit, vt se ab illis magno interuallo disiungeret. Id conspicatus Ataidius, Emmanuelem Ceruariam cum equitibus triginta subsidio

misit,

misit, cui mandauit, vt Norognam retraheret. Metuebat enim, ne se præcipitem in aliquod summum discrimẽ inijceret. At Ceruaria cùm ad Norognam accederet, eum iam cum hostibus commistum animaduertit. Itaq; Ataidium per equitem admonuit, prælium esse iam summa vtrinque contentione susceptum. Hoc audito Ataidius cum equitibus quindecim, vt opem celeriter afferret, approperauit: Aluarum verò Ataidium reliquas copias instructas adducere iussit. Res interim erat in magnum discrimen adducta. Eques vnus, Aluarus Rodericus Azeuedius nomine, hasta transfixus interierat. Bernardus Emmanuel, vir fortissimus, Regis cubiculo præfectus, graui plaga contusus ex equo deciderat. Maurus, qui illum strauerat, brachio illius altum vulnus inflixerat, & Bernardi hasta, quam ceperat, Christianis, qui iacenti opem afferebant, maximo animo repugnabat, & facinora in armis edebat. Georgius Mendezius Ataidius Algarbiensis in Maurum incurrens, equi ipsius, quo vehebatur, impetu Maurum strauit: qui continuò cæsus fuit, & Bernardus Emmanuel, cuius sensus omnes plaga vehemẽter stupefecerat, è terra sublatus, & in equo impositus, & ad locum, vbi maiores copiæ relictæ fuerant perductus. qui tamen antequam plagã illam accepisset, magnam cædẽ fecerat. Erat enim mente parũ sana, sed in armis acerrimus. Prælium verò quamuis non sapienter cõmissum fuisset, exitum satis felicem habuit. Hostes enim, antequam Ataidius interueniret, fusi fugatiq; multi occisi, & centũ capti sunt, & præda nõ mediocris abacta. Ataidius iam se cum Norogna cõiunxerat, cùm nõ ita procul hominum multitudinẽ conspicatus est. Id quod futurũ erat suspicatus

omnes copias, iam enim aduenerant, diligenter instruxit. Hostes erant armis & animis ad confligendum paratissimi. Numerus fuit equitum quadringentorũ, mille peditum. Hi in nostros tanto impetu inuecti sunt, vt parũ abesset, quin aciem perturbarent. In equum Ataidij tres hastæ magnis viribus emissæ protinus adhæserunt. Is vt alium equum assumeret, retro cessit. Iacula interim lapides, & sagittæ, & equitum concursatio strepitum horrendum edebant, & non pauci vulneribus concisi cadebant. Ataidius in prælium reuersus, Ioannem Hominem, cuius semper virtus in prælijs eluxerat, & famulũ quendam suum honesto loco natum, pedibus (illorum enim equi iam interfecti fuerant) acriter pugnantes animaduertit, quos ab hostibus circunfusis eripuit. Prælium extrahebatur, & victoria neutram in partem inclinabat. Tandem cùm Ataidius maximis vocibus suos adhortaretur, omnes sic pugnandi studio incensi sunt, vt hostes supra trecentos occiderent, & reliquos in effusam fugam compellerent: quos Ataidius insequi noluit, veritus, ne rursus hostes copijs vndique, vt gentis mos est, influentibus adiuti, in nostros insequendi studio dissipatos inuaderent. Itaque cum præda reuertere statim maluit. Sed ciuitas procul aberat: & hostes rursus à timore refecti, cum maioribus copijs in eum inuecti sunt. Nostri eorum impetum ægrè sustinebant, ita tamen, vt ordo minimè turbari, quàmuis hostes acriter instarent, vlla ratione potuerit. Ataidius cùm aliter summum periculũ vitari non posset, omnem prædam & impedimenta dimisit. Fuére in hac excursione atque reuersione è nostris homines tredecim desiderati, equi decem & septem occisi. Alios triginta equos Ataidius interficere iussit, propter-

pterea, quòd nimio labore fatigati, ingredi minimè poterant, & noluit eos in hostium potestate relinquere, ne illis contra nostros vterentur. Eodem rursus Anno Ataidius, cùm exploratum habuisset, quinque & viginti hostium turmas inde triginta duobus passuum millibus distare eos adoriri constituit. Cum verò multi partim Iudæi, partim Saraceni in vrbem cum mercibus & vario commeatu fortè conuenissent, portas occludere, & custodes apponi iussit, ne quisquam illius iniussu egredi posset, ne hostes de re, quam is moliebatur, admoneret. Eodē die, qui fuit vigesimus tertius mēsis Octobris, primis tenebris quadringentos equites & quingentos pedites eduxit. Agmineq́ue silenti cùm dilucesceret, eò, quò intenderat, peruenit, & hostes imparatos adortus continuò fudit: supra trecentos occidit, quingentos atque septē viuos cepit: præda pecorum, & armentorū & camelorum tanta fuit, vt duo millia passuum occuparet. Ataidius tamen cū via esset longa, & confragosa, & timeret, ne hostes vndique asciti, in eum tantis gregib. impeditum incursarent, maximam prædæ partem omisit, ipse cum reliqua profectus est. Cum verò viam explorato faceret, certior factus est, Almedina trecentos equites egressos esse, vt illum aggrederentur. Is greges & impedimenta in medium agmen inferri iussit, & agmen postremū, in quod hostes erant impetum illaturi, firmauit. Cùm hostes igitur in postremum agmen impetum ferociter intulissent, tanta vi repressi sunt, vt non auderent deinceps propius accedere. Ataidius absque vllo impedimento vrbem cū præda, cum iam nox esset, ingressus est. Cùm hac ratione Mauri finitimi grauia damna frequenter accepissent, statuerunt pacem postulare, & imperium Emmanue-

lis accipere. Fuerunt autem multi pagani, & montani, multæq́; præfecturæ, oppida etiam complura, et vicinitates, quæ sub Emmanuelis imperium atque ditionē subiunctæ sunt, & omnibus tributum, quod quotannis penderent, imperatum. Erat autem maximus frumenti numerus, qui hoc tributo continebatur. Tantus autem metus erat hostibus iniectus, vt Marrochiensibus etiam solicitudinem non mediocrem afferret, vsque adeò, vt multi illinc in longinquas terras discederent, ne singulis propè horis cladis repentinæ nuncio trepidarent. Soli qui fœderati, & vectigalis Emmanuelis erant, securi viuebant, & fundis suis impunè fruebantur. In omnibus his rebus siue ad belli administrandi rationem, siue ad vectigalium amplificationem pertinentibus, insignis opera fuit Iehabentafusi, cui Rex Emmanuel, vt diximus, veniam impertiuit, eumq́ue donis atque muneribus affecit. Quid Lemio, dum hæc omnia gerebantur, acciderit, antequam in Indiam perueniret (nondum enim id commodè facere licuit) consentaneum est oratione perstringere. Is è Gardafumensi promontorio profectus, Armuzium petiuit: ad Regemq́ue misit, qui diceret, se eò Regis Emmanuelis iussu peruenisse, vt ei rebus omnibus, siue quæ ad insulæ propugnationem, siue quæ ad Regis ipsius dignitatem pertinerent, operam nauaret. Orabat deinde, vt omnes offensas quas ab Albuquercio acceperat, obliuione contereret, & à Lusitanis deinceps omnia amicitiæ singularis officia expectaret. Quod autem ad insulæ defensionem attinebat, se non ignorare, Regem multos Principes inuidia furentes circunstare, contra quos confidebat non inutilia vnquam fore Lusitanorum præsidia.

Quibus

Quibus tamen, vt sine periculo in insula considere, & facilius vrbem tueri liceret, opus esse loco munito, qui maius & vtilius ipsi Regi, quàm Lusitanis præsidium afferre posset. Petebat igitur, vt fieret sibi potestas arcis illius perficiendæ, quam Albuquercius inchoauerat. Coieatarus respōdet, omnia se, quæ cum Albuquercio pacti fuerant, libentissimè facturos: quod verò ad arcem adtineret, nullo modo passuros esse, ad perfectionem adduci. Quindecim millia numorum aureorum, vt fuerant cum Albuquercio depacti, soluunt: Lemium liberaliter inuitant, & Lusitanos omnes comiter accipiunt. Lemius quia vires non habebat, quibus bellum inferret, pacis simulatione contentus, post duos menses (citius enim per anni tempus minimè licuerat) inde discessit, & Mascatem petijt, & inde, vt superius dictum est, Vascum Sylueiram in Indiam misit, qui in classis supplementum naues aliquot ab Almeida flagitarat. Zacotoram deinde profectus est, vbi in morbum incidit, cuius depellendi gratia (erat enim cælum regionis illius insalubre, & palustres humores infesti) in Melinden nauigauit. Albuquercius, iam enim imperium gerebat, per Antonium Nogueiram Alfonsum Norognam arcessiuit, & Lemio per literas significauit, se propter incommodum Calecutij acceptum (timebat enim, ne multi sublatis animis contra Lusitanum nomen res nouas molirentur) classem minuere non posse. Cùm primùm ipse motus comprimeret, tunc per se auxilium allaturū. Cogitabat enim in Arabicum sinum proficisci, vt cum Sultani classe, quam rumor breui venturam nunciabat, dimicaret. Rumor tamen inanis extitit. Sed Lemius nondum Melinde redierat. Franciscus Pereira

Berredus, & Alfonsus Norogna in Nogueiræ nauem ingressi, cum illo mare interim peragrabant, vt prædas agerent. Vnam verò nauem maximam Cambaiēsem opibus maximis refertam cepêre. His opibus elati, diutius expectare noluerunt, sed in Indiā transmisere. Præteruecti autem Baticalam, sæua tempestate iactati sunt, & Cambaiēsis nauis cùm magistri Saraceni ductu Dabulem peteret, vadis allisa atque perfracta fuit, & Lusitani capti sunt, & in Zabaimi potestatem peruenere. Eadem tempestate cùm Nogueira Cambaiæ quendam portum ciuitatis, quam Damam appellant, subire contenderet, nauis illius fracta fuit, & Alfonsus Norogna vt dictum est, eò quod se in mare, vt in littus enataret, præproperè cum nonnullis dimiserat, fluctib. haustus est, & omnes qui illum sequuti sunt, eundem casum subière. Reliqui omnes capti, ad Cambaiæquē Regem perducti sunt, de quibus iam antea diximus. Franciscus Pantoia quem similiter Albuquercius Zacotoram miserat, cū Indicum pelagus traiecisset, nauem ingentem, Meri nomine, cui præerat vir Cambaiæ Regi sanguine coniunctus quæ eadem tempestate conuulsa, iactum fecerat, intercepit, Zacotoramq; perduxit. Ibi Odoardū Lemium iam Melinde reuersum offendit. Arci tunc Lemius Petrum Corream præfecerat. Præfectus enim morbo sublatus fuerat. Nauem verò, quam Pantoia in cursu ceperat frustra repugnante Pantoia, Lemius ad ius suum pertinere disputauit, eò quòd in regionibus sibi ad gerendum bellum assignatis capta fuisset. Itaque nauem & omnia, quæ in ea reperit, in suam potestatem redegit. inde profectus in Indiam, ab Albuquercio magnis honoribus acceptus fuit, multaquē illius gratia Albuquer-

cius effecit, quibus quemuis facillimè ad studium allexisset, illum tamen nullo modo potuit ad rationes suas adiungere. Cùm verò de consilio, quo statuebat Goam aggredi, cum illo disseruisset, Lemius operam suam pollicitus fuerat. Attamen multum de illius dignitate clã detraxerat, & laudib. illius passim obtrectauerat, Goãque capi non posse, & si caperetur, nullam vtilitatem rebus Lusitanis allaturam esse disputauerat. Multi sermonibus illis libenter aures præbuerant, & sermones ferebantur, quibus offensiones grauissimæ, & dissensiones turbulentissimæ concitari facillimè potuissent, ni Albuquercius partim dissimulando, partim lenitate & comitate, hominis vel ambitiosi, vel infidi insaniam mitigando, malo nascenti restitisset. Sed non tantum profecerat, vt Lemius fidem illi præstare, quam dederat, vlla conditione vellet. Nec enim illi quidquam opis ad Goæ expugnationem conferre voluerat. Sed casus quidam interuenit, quo materia omnis discordiarum amputata fuit. Naues enim è Lusitania post expugnatam Goam cum literis Regis Emmanuelis appulsæ sunt, quibus literis Emmanuel Lemio præcipiebat, vt Albuquercio classem traderet, & ipse in Lusitaniam reuerteretur. De captiuis interim Albuquercius agere cœpit. In naui, quam Pantoia ceperat, eiusdem nauis Dominus, nomine Aleacamus, vt diximus, Regi Cambaiæ sanguine propinquus, captus extiterat. Huius Principis permutatione confidebat Albuquercius facillimum negotium fore. Re igitur cum Aleacamo communicata, mercatorem in Cambaiam misit, qui cum Rege de redimendis captiuis, hominis propinqui permutatione, qui maximum apud illum locum obtinebat, ageret. ne-

gotium expeditum fuit. Itaque Iacobum Corream, & Franciscum Pereiram Rex missos statim fecit, ea conditione, vt si res minimè conueniret, rursus ad se redirent: ad quod sine fraude vlla gerendum, illi se se iureiurando constrinxerant. Ex his intellexit Albuquercius, quo casu Norogna sororis suæ filius interierat. Lemius in Lusitaniam reuersus est. Albuquercius post illius profectionem graui cura liberatus est (nec enim Lemius contineri poterat, quin illi quibuscunque rebus posset officeret) animo magis vacuo Reipubl. conseruandæ, & muneribus assignandis incubuit. Mulieres indigenas, vt cum Lusitanis matrimonio iungeret, enixè operam dedit. Milites filios, eorum vxores nurus appellabat: eas domum deducebat, viros muneribus alliciebat, ita, vt multo plura, quàm in illis ciuitatis nouæ (sic enim appellare licebat eam, in qua noui mores & instituta ferebantur) initijs expectari poterant, matrimonia celebrarentur. Neque segnius reliqua omnia, quæ ad vrbis munitiones, & ciuitatis ordinem & defensionem necessaria videbantur, excogitabat. Frequentes autem ad eum multorum Regum legati ventitabant. Alij tributa imperata deferebant, alij vt pacem peterent, & amicitiam firmarent, veniebant: omnes operã suam in rebus omnibus, quæ ad Regis Emmanuelis amplitudinem pertinerent, pollicebantur. Eos non statim dimittebat. Volebat enim vt oculis vrbis munitionem, & classis, quam tunc ornabat, apparatum aspicerent, & totius operis, in quod mentem intendebat, magnificẽtiam sensibus vsurparent: vt earum rerum admiratione defixi, constantius in fide permanerent. Illi ad eum venerabundi accedebant, & alij hominis grauitatem

admira-

admirabantur, alij suauitatem & comitatem laudibus efferebant. Goæ celebritas & frequentia cum Regis maximi curia conferri merito poterat. Hæc omnia quamuis in natura Albuquercij inessent, is tamen de industria omnia signis illustriora faciebat, vt maiorem sui admirationem incuteret, & ea grauitatis specie multo facilius homines in officio contineret. Hoc præterea assequebatur cùm tam citò legatos non dimitteret, vt maioribus interim copijs insulam muniret, & virtutis documenta coram omnibus, qui eò cõuenerant, statueret. Zabaimus enim Idalcamus insulæ repetendæ studium non intermittebat. Illius autem Dux Melichius Agriaieus in eam magnis copijs stipatus inuasit: qui tamen eo tempore fuit à nostris cum strage & ignominia repulsus. Misit Albuquercius inde Iacobum Fernandum Begiensem cum tribus nauibus in Zacotoram, vt arcem eam, quam prorsus rebus Lusitanis inutilem, & maximis periculis expositam iudicabat, euerteret, & Lusitanos, qui eam tuebantur, in nauibus acciperet. Interim Iacobus Mendezius Vasconcelius ad illum adijt. Merita in eum sua commemorauit, atque petijt, vt classem, qua erat Malacam (quod sibi munus fuerat iniũctum) petiturus, instrui iuberet. Albuquercius multis verbis eũ ab instituto deducere conatus est. Sibi cõmuni Ducum omnium consilio decretum fuisse, minimè conuenire, vt virum tanta virtute præditum, in pestem sine vllo fructu ruere permitteret. Opus esse difficillimum, quod non nisi classe maxima confici posset. Periculosum esse, eodem tempore duas res difficillimas suscipere. Sibi iter instare, quo erat in Sultani classem inuasurus. Fieri nõ posse, vt simul classis, qua Malaca pœnas sceleris conflati lueret, instrueretur.

Illum

Illum deinde multis verbis orare institit, vt secum, vt in Goa fecerat, nauigare vellet, vt illius virtute facilius hostes opprimeret. Eo bello profligato, se daturum operam, vt is in Lusitaniam multis ornamētis, vt par erat, affectus rediret. Hoc responso Vasconcelius grauiter offensus, sibi data esse verba conquestus est. Et quando tā malè meritis suis esset gratia relata, se Malacam omninò omnibus inuitis petiturum. Ideo namq́ue in Indiam se venisse dicebat, non vt Ducibus Lusitanis obtemperaret, sed vt Regis inuictissimi mandata conficeret. Albuquercius cùm illum in ea nauigandi sententia nimis obstinatum animaduerteret, illi & Ducibus, qui comites illius erant, exilij: magistris atque nautis, extremi supplicij pœnam proposuit, si è portu iniussu ipsius soluerent. Nihilominus ille cum reliquis Ducibus vna nocte anchoris solutis è portu discessit. Albuquercius Duces alios confestim misit, qui triremibus & scaphis instructis illum consequerentur, atque reuocarent: si id facere recusaret, naues illius in alto mergere iussit. Ii iussa facessunt. Et cùm Vasconcelius parere noluisset, tormentis nauem, qua vehebatur, acerrimè verberare instituunt, antennamq́ue maximam deijciunt, & duos nautas interimunt, & illi exitium minitātur, nisi statim in portum, vnde soluerat, rediret. Rediјt tandem, & in custodiam traditus est: lataq́; sententia fuit, vt is vinctus in Lusitaniam duceretur, & quidam ex nauarchis, Hieronymus Cernichius nominabatur, quia suasor & impulsor audaciæ fuerat, & acrius, quàm reliqui omnes, Albuquercij imperio restiterat, securi feriretur: & magistri, qui imperium audacius contempserant, suspenderentur. Duo ex magistris continuò ad suspendium adacti sunt. Reli-

qui ducebantur. Sed cùm legatus Regis Narsingæ, & legatus etiam Regis Cambaiæ, nobilitatis Lusitanæ precibus adducti, ad Albuquercium adijssent, & illum suppliciter orarent, vt erratis hominum illorum veniam præberet, is omnibus, qui nondum morte affecti fuerant, ignouit, eosq́ue exilio multauit: nauarchos nauium præfectura priuauit, & exilij gratia in Lusitaniā deduci iussit. Sic autem imperium seuerè sanxit, & humanitatis etiam partes in iudicio suscepit, & legatos Regum maximorum non mediocri beneficio, vt præ se ferebant, obstrinxit. Rebus ita constitutis, & vrbe valido præsidio munita, Goa cum classe viginti trium nauium profectus est. Cùm verò Occasum versus, vt Arabiam peteret, cursum instituerit, tempestatis aduersæ reflatu Goæ rursus portum subijt. Ibi cùm idem ventus nihil remitteret, & nauigandi tempus elaberetur, consilio cum Ducibus habito, statuit Malacam (ad eam namq́ue petendam ventus valdè secundus erat) nauigare. Itaque Cochinum versus cursum direxit. Ibi Petrum Fonsecam Castrensem, & Menendum Alfonsum, & Simonem Vetulum, & Antonium Salam, cum certo nauium numero reliquit: quibus omnibus Emmanuelem Lacerdam præfecit, & illis imperauit, vt cùm primùm ver appeteret, quod initio Augusti mensis aduentat, oram Calecutiensem peragrarent, & bellum Calecutiensibus, illorumq́ue socijs inferrent, & in Goam excurrerent: ne quisquam, dum is abesset, insulæ perniciem moliri conaretur. Rerum autem maritimarum præfecturam Odoardo Melio Serpensi commisit. Inde cum decem & nouem nauibus, & octingentis viris Lusitanis, & sexcentis Indis vela dedit

Na-

Nauem vnã Cambaienſem in eo curſu, antè, quàm Cors promontorium ſuperaret, excepit. Ibi cùm claſſis maximis fluctibus agitaretur, vnam triremem amiſit: homines tamen, qui ea vehebantur, conſeruati ſunt. Alias deinde tres naues mercibus valdè precioſis onuſtas, quæ Malacam ſimiliter petebant, expugnauit. In Zamatram deinde inſulam delatus, naues in Pedirenſi portu conſtituit. Rex illi continuò nauem & Luſitanos dono miſit. Ierant ex illis, qui Malacæ relicti à Siqueira fuerant, & inde fugientes ſe ſe in Pedirenſis Regis fidem contulerant. Vnus ex illis, cui nomen Ioannes Viegas erat, Albuquercio narrauit, poſt Siqueiræ à Malacenſi portu digreſſum, Bendaram Regi inſidias comparauiſſe, & ob eam rem capitale ſupplicium pertuliſſe. Expoſuit deinde, quomodo Nahodabeguea, qui Princeps erat illorum, qui ſimulacrorum ſuperſtitione conflictati, à Mahumetis ſacris nefariis abhorrent, ciues ad Luſitanorum perniciem ſolicitarat: qui tamen cum Bendara ſceleris ſocietatem coiuerat, & huius maleficij conſcientia oppreſſus, aufugerat, & in Pacemenſi regno, quod eiuſdem inſulæ pars eſt, tandem conſtiterat. Albuquercius pace cum Rege Pedirenſi ſanctiore fœdere confirmata, Pacemenſe regnum petijt. Ibi colloquio cum Rege habito, ab eo, vt ſibi Nahodabegueam traderet, enixè contendit. Is cum fidem daret, ſe illum traditurum, non modo id non præſtitit, verùm Nahodabegueam, vt ſubterfugeret, admonuit. Inde fœdere ſimiliter percuſſo Albuquercius mouit, & nauem poſt dies aliquot maximam conſpicatus, in eam inuectus eſt. Qui erant in naui noſtris acri animo reſtiterunt. Ex illis tamen quadraginta cæſi ſunt. Cùm verò noſtri

nauem ſcandere properarent, flamma ſubitò vectorum opera ſuſcitata, noſtros vehementer exterruit, & à naui longè diſcedere compulit. Et, vt poſtea compertum fuit, flamma illa artificio quodam facta, non exurit, & facilè quoties eis, qui eam excitarunt, libet, extinguitur. Inde cum claſſis in anchoris conſiſteret, noſtri aliam nauem conſpexêre, quæ velis et remis, vt aliæ multæ generis eiuſdē impelli ſolebāt. Albuquercius miſit cōtinuò duos duces, vt ſcaphis inuecti, eam ad illum traherent. Nautæ metu perterriti ſe ſe in mare præcipites eiecerunt. Nahodabeguea ea naui vehebatur, & Malacam petebat, vt Regi Luſitanæ claſſis aduentum nunciaret, vt ea ſedulitate Regem ad veniam tribuendam inflecteret. Nahodabeguea cùm nullam vitandæ cladis meritæ rationem inueniret, maluit cum famulis ſuis viri fortis officio functus occumbere, quàm ſupplicio ſuo noſtrorum oculos ſatiare. Itaque tanta vi repugnauit, vt nemo fuerit è noſtris, qui non ex eo certamine vulneratus abiret. Hoſtes omnes cæſi ſunt. Nahodabeguea multis vulneribus conciſus ita cecidit, vt nullum ſanguinem è vulneribus emitteret. Cùm tamen noſtri illū nudaſſent, & armillam ex auro factam, in quam erat lapis quidam incluſus, detraxiſſent, magna repentè vis ſanguinis ex illius vulneribus emanauit. Lapis ex beſtijs quibuſdam eruitur, quas Siamenſes Cabriſias appellant, qui mirificam ad ſanguinem ſiſtendum vim continere dicitur. Noſtri progreſſi vlterius, duas alias naues ceperunt, quarum vna Malaca ſoluerat. Qui ea vehebantur, Rodericum Araugium, & reliquos Luſitanos, qui Malacæ relicti fuerant, incolumes eſſe nunciarunt. Tertius dies erat ab eo, quo nauis ſe primū

armis

armis, deinde flammis tutata fuerat, cùm eadem nauis se in nostrorum conspectum dedit Ex ea homines duo in paronem desiliunt, & rectà ad nauem prætoriam deferuntur. Ibi cùm accepta fide nauem ingressi fuissent, Albuquercium eiusmodi verbis alloquuntur. Si verum fama prædicat, imperator, adduci non possumus, vt arbitremur, te, si sciuisses quam rem geramus, nauem nostram fuisse armis aggressurum. Nec enim piratæ sumus, vt sceleris conflati pœnas luere debeamus: neque mercatores, vt diuitiarum magnitudine cupiditatem eorum, qui pecunias expetunt, acriter irritemus. Merces nostræ sunt, ea quæ nostræ nobilitati conueniunt, arma nempe, & virtus, atque fides. Tuum verò munus est, scelera supplicio persequi, virtuti autem fauere. Nam et te Regis clarissimi & inuictissimi Ducem esse nouimus, & virtutis egregiæ significationem quamplurimis in locis dedisse, compertum habemus. Hac igitur tui nominis fama prouocati, ad te fidenter accedimus, & suppliciter postulamus, vt homini per summum hominis malefici et iniusti scelus bonis omnibus euerso misericordiam tribuas. Sultanus Zeinalus Pacemense regnum legitimo imperio continebat. Tyranni verò fraude regno pulsus est. Nos verò milites illius sumus, fidem & officium sequimur, & pro illius dignitate mori: si opus ita fuerit, minimè recusamus. Nunc verò Iauam cum illo petebamus vt auxilium ab incolis insulæ peteremus. Verùm cum is classem istam videret, non aliam nobis opem quærendam existimauit. Si enim Regis nomen alias nationes mouere potest, multo magis te ad misericordiam, qui tanta fide pro Regis tui nomine nullum vitæ periculum recusas, inflectet. Te igitur Rex noster orat, vt hanc cau

sam

ſam dignam tua fide, & tua virtute ſuſcipias, & illum calamitate indigniſſima vexatum in regnum reſtituas. Quod ſi feceris, res à te geſtas clarius illuſtrabis, hominemq́ue gratum & memorem beneficio tibi in perpetuum deuincies. Hac legatione Albuquercius valdè lætatus eſt, Regemq́ue primùm per Fernandum Pereium Andradium, deinde per ſe, eò quòd acceperat illum inualetudine laborare, ſalutauit. Pax inter illos facta, fœdusq́ue percuſſum fuit, ea conditione, vt ſi Albuquercius illum in regnum reduceret, is ſtipendiarius Regis Emmanuelis eſſet, & ſingulis annis certum auri pondo pro regni facultate tributi nomine penſitaret. Hac re ex animi ſententia geſta, Malacam ſecum Zainalum perduxit. Kalendis Iulij, anno. M. D. xj. ad inſulam paruam, quæ Malaca ictu tormenti diſtat, claſſem applicuit. Erant in eo loco naues quamplurimæ in anchoris conſtitutæ, quæ, vt ſe inde proriperent, metu perterritæ feſtinabant. Albuquercius cùm publice teſtari feciſſet, ſe non bellum, niſi eis, qui hoſtilia molirentur, afferre, omnibus metum abſterſit. Quinque Sinarum nauarchi, qui ibi conſiſtebant, illum adierunt, & ſignificârunt, Regem Malacæ cùm eum adfuturum literis & rumore multorum multis antè diebus cognouiſſet, ſe ſe ad bellum ſummo ſtudio comparaſſe. Deinde ſi bellum fieret, operam ſuam polliciti ſunt. Se namq́ue & Regis perfidi ſceleribus offendi, & Luſitanæ probitatis ſtudio concitari. Deinde ſuorum merita Sequeiram retulerunt, vt magis fidem facerent, ſibi ſimiliter nihil antiquius officio futurum. Eos Albuquercius in cœnam inuitauit. Quod conuiuium fuit à Sinis Gallico & Germano more, maioribus poculis, & hilari-

tate summa celebratum. Postridie Rex misit, qui Albuquercium nomine illius honorificè salutaret, & susceptũ contra Lusitanos scelus in Bẽdaram transferret, quem dicebat ob eam causam fuisse capitali supplicio damnatum. Se verò nihil malle quàm pacem, eamq́ue libentissimè conditionibus æquis accepturum. Albuquercius respondit, se minimè à pacis conditionibus abhorrere. Sed vt intelligeret, Regem pacem velle, & scelus contra Lusitanos nefariè conflatum detestatum fuisse, esse in primis necessarium, vt Lusitanos liberos ad se venire permitteret, & bona quæ direpta fuerant, restitueret. Ad hæc Rex Lusitanos varijs in locis dispersos esse dixit, & aliquot ex illis in Mahumetis nomen iurasse, quos per religionem Christianis tradi minimè liceret. Quod antẽ ad bona attineret, ea non illius sponte direpta fuisse: & præterea maximam illorum partem in Lusitanis alendis fuisse cõsumptam. Hæc & alia eiusmodi vltro citroque per nuncios agebantur, ex quibus intelligi poterat, Regem velle Albuquercium ludificari, vt incautum & spe compositionis erectum opprimeret. Hæc mente cernebat Albuquercius, & ex literis etiã Araugij, & ex mercatorum quorundam sermonibus accepit, expectari ab illo classem maximam, qua facilius nostros ancipiti prælio & à portu & ex alto distentos obrueret. In vrbe Rex ad nouẽ tormentorũ millia partim ærea partim ferrea in munitionib. habebat. Et tam militũ numero, quã omnibus bellicis instrumentis erat ad bellãdum paratissimus. Vt tutius tamen rem gereret, classem illam expectare statuebat. Albuquercius verò vt apud omnes nationes, quæ illic negotiabantur, testatum relinqueret, se inuitum ad bellum hominis iniustissimi fraudibus impelli, rem de

rem de die in diem differebat. Sultanus Zainalus hoc metu fieri ab illo ratus, graui diffidentia laborare cœpit; & ad Regē nocte transfugit. Albuquercius sequenti die in domos, quæ in æstuarijs erant, & in ædificia suburbana, & in tres naues Cambaēses, viris impigris ad eam rem gerendam missis, ignem conijci præcepit. Id non absque magno certamine fieri potuit. Incendium tamen hostibus frustra repugnantibus excitatum, vrbem terrore compleuit. Rex ea re conturbatus, Araugium cum Lusitanis reliquis statim ad Albuquercium misit, seque nihil malle, quàm pacem asseruit, illumque orauit, vt incendium restingui permitteret. Albuquercius facilè precibus assensus est. Cambaiēses tamē naues exuri iussit. Araugius illum admonuit, Regem fraudes & insidas machinari: nullam apud eum fœderis religionem sanctam fore: opes illius malis artibus & sceleribus infinitis amplificari. Et tunc eò, quod classem expectaret, quam cum ea, quam in portu iam habebat, coniungeret dilationibus nostros eludere constituisse. Rex naues multas mercatorum impedierat, quo minus è portu soluerent, vt illis in bellum, si opus esset, vteretur. Albuquercius Sinarum naues expeditas illis tradidit: eos tamen rogauit, ne prius abscederent, quàm prælium spectarent. Ad Regem deinde misit, qui diceret, si pacem fieri vellet, vt locum sibi in vrbe commodum assignaret, in quo arcem posset extruere, ne rursus Lusitanis perditorum hominum scelere periculum intenderetur. Rex verò respondit, loci designationem Albuquercio se liberam permissurum. Sed cùm nihil expediret & fraudes, quas simulttione contexerat, occultari diu

minimè possent, Albuquercius rem vlterius differre noluit. Itaque vt exploraret, quo loco commodius vrbem oppugnaret, & quibus copijs Rex eam tueretur, & ordine quo impetum reprimere niteretur, manè vrbem se inuadere velle simulauit. Hac retentata cognouit Albuquercius, vrbis firmamentum in ponte, & in templo quodam, non procul à ponte sito, consistere. Itaque ea parte vrbem oppugnare statuit. Insequenti igitur die trireme & humilioribus nauibus in vrbem inuehitur. Hostes vt nostros aditu prohiberent, vndique prouolant. Maioribus & minoribus tormentis acre nimis certamẽ instituitur. Nostri tamen per medias flammas atque tela littus occupant. Albuquercius ibi duas acies instruxit. Vnam Fernando Petreio Andradio, & Ioanni Limico, & alijs quibusdam ducibus attribuit, qua eam pontis partem, quæ erat cum templo coniuncta, armis aggrederentur: alteram sibi reseruauit, qua in frequentiorem vrbis partem, ad quam pons etiã ex aduerso pertinebat, inuaderet. Vtrobique erant stationes munitissimæ, & præsidia cum tormentis collocata, quibus pilarum multitudo, grandinis instar emissa, nostris terrorem ingentem præbuisset, nisi contemnendi periculi consuetudo, & laudis immensa cupiditas cum rei benè gerendæ fiducia, &, quod caput est, numen CHRISTI propitium ab eorum animis metum omninò depulisset. Itaque intrepidè in stationes inuadunt, hostes summa contentione resistunt: vtrinque prælium animo magno sustinetur. Hostes tandem pelluntur. Ea parte, qua Albuquercius cum copijs suis irruerat, hostes prius stationes deserunt, eosque Albuquercius cedentes insequitur. Qui primus in stationem ascendit, fuit Simon Andradius.

Alte-

Alteram verò stationem Ioannes Limicus primùm subiit: hostes verò similiter ea parte pulsi sunt, & nostri illos acriter vrgebant, donec ad agmen regium peruentum est: vbi hostes Regis præsentia confirmati constitêre. Rex castello, quod elephantus ingens tergo sustinebat, cum aliquot è suis domesticis vehebatur. Hunc alij elephanti similiter instrati & armati sequebantur. Tela è castellis frequentia decidebant. Elephanti enses dentibus alligatos gestabant: tantaq́ue ferocia in nostros irruebant, vt antesignani pellerentur. Fernandus tamen Gomecius Lemius, & Vascus Fernandus Coutignus minimè ea re perturbati, resistunt. Cùm vterque eorum in opposita viæ latera, qua elephantus gradum violenter inferebat, concessisset, aditum ei liberum reliquerunt. Vtrinque deinde latera illius hastis perfodiunt. Belua quamuis in principio certaminis sit immanis & efferata, est tamen doloris impatiens, & facilè in suos quouis vulnere sauciata conuertitur. Itaque cùm elephantus transfixus vtroque latere fuisset, rectorem, qui illi insidebat, proboscide deturbatum proculcat. Exanimari deinde (sanguis enìm illi vtrinque profluebat) mirificè cœpit. Rex eo metu confestim desiluit. Elephantus in suos conuersus, reliquorum elephãtorum aciem perturbauit. Omnes exterriti in fugam versi sunt, neque rursus vllis rectorum monitis aut minis in prælium compelli potuêre. Eo metu depulso, Lusitani multo acrius institerunt. Hostes cùm pro laribus & focis in Regis sui conspectu dimicarent, fortunarumq́ue omnium discrimen adirent, in ferrum incredibili pertinacia ruebant. Rex cùm in manu non mediocre vulnus accepisset, è pugna dolore victus excessit, vt in ædib. suis

curaretur. Id cùm illius milites animaduertissent, se in collem, in quo ædes regiæ sitæ erãt, paulatim subduxêre. Ibi verò conferti nostrorum impetum sustinebant. Alia verò parte res erat in magnum discrimẽ inducta. Albuquercius enim erat hostium multitudine circunuentus. Ioãnes Limicus præsidio, quod satis esse videbatur in põte relicto, vt illi opem afferret, accelerauit: tantoq́ue impetu in hostes inuasit, vt multi se in fluuium demitterent. Nautæ, qui erant in lembis, eos ad satietatem sine vllo impedimento cædebant. Albuquercius aduentu Limici ingenti periculo liberatus, suos ad pugnam de integro capessendam cohortatus est, & tubarum etiam concentu, vt maiorem animis alacritatem adderet, omnes excitauit, & in hostium aciem, quæ viam latam insederat, impetum dedit. Hostes quamuis principio acriter obstitissent, tandem fusi fugatiq́ue sunt. Itaque pontis parte præsidio nudata, Albuquercius continuò stationem in eodem loco vallo & fossa, & aggere muniuit, tormentaq́ disposuit: munitionisq́ue illius custodiam Nonio Vascio Albicastrensi, & Georgio Leoni commisit. Idem in alia pontis parte, quæ ad templum & regiam pertinebat, facere conatus est. Sed tanta vi fuit opus ab hostibus impeditum, vt perfici nullo modo posset. Pugna à prima luce ad meridiem perducta fuit. Albuquercius tamen, ne præsidia, quæ in statione disposuerat, aliquod grauius incommodum ex ædibus vicinis acciperent, eas omnes munitiones ex vtraque parte incendere confestim iussit. Incendium in templum vsque, & in ædes regias penetrauit bonamq́ue illarum partem exussit. Sol in occasum præcipitabat, & nostri erant ardentissimo sole, & maxima lassitudine ex nimio labore confecti. Albuquercius igitur

gitur copias in classem ea mente reduxit, vt cùm primũ posset, in vrbem pluribus copijs stipatus ingrederetur. Hostium numerus, qui in eo prælio ceciderunt, iniri minimè potuit. Constat tamẽ, magnam cæsorum multitudinem fuisse. E nostris tredecim cecidêre, septuaginta grauiter vulnerati fuêre: quinquaginta tormenta capta sunt, & ædes non paucæ direptæ. Multi ea nocte mercatores ex vrbe profugerunt, & Regulus quidam, qui illis diebus Regis Malacæ filiam duxerat, neque nouæ nuptæ blanditijs contineri potuit, quin se in fugam daret. Eo tempore Vtetimutaraia Iaoënsis mercator, qui sedem & domicilium in ea ciuitate multis annis habuerat, erat opibus & existimatione externorum omnium facilè princeps. Is cùm illius diei certamen cerneret, ea nocte ad Albuquercium cum muneribus adijt, & supplices etiam preces adhibuit, fidemqúe dedit, se fore semper Regis Emmanuelis ducibus addictum, & iussis illorum omnibus obsequentem. Is fuit in fidem & amicitiam libentissimè receptus. Sinarum verò nauarchi similiter ad Albuquercium de victoria gratulatum venere, seqúe, si per illum liceret, statim velle proficisci dixerunt. Is eos commeatu iuuit, & muneribus affectos dimisit, vnumqúe Lusitanum ex illis qui cum Araugio Malacæ capti fuerant, qui linguam Malacensem probè nouerat, illis tradidit, quem erant in Siamensi regno, cùm oram illam legerent, relicturi. Per hunc enim Regem Siamensem salutare, & propensam in illum voluntatẽ multis verbis ostendere commodũ arbitratus est, vt illum, cuius imperium erat amplissimum, ad Emmanuelis studiũ alliceret. Lusitanus quẽ cum Sinis misit, Odoardus Fernandus appellabatur. Is ensem cum

capulo & manubrio ex auro pulcherrimè facto, & emblematis elegantissimè distincto, ad Regem cum baltheo operis eiusdem, Albuquercij nomine deferebat. Nostri eam noctem in curandis corporibus, & rebus ad prælium, quod instabat, præparandis consumpserunt. At Rex alias stationes in locis magis in intimam vrbem reductis quibus nostri ex eo loco, quem occuparant, impetum illaturi videbantur, multo diligentius muniuit, in illoq́ue multò plura tormenta disposuit. In eaq́ue parte, in quam Lusitanos inuasuros existimauit, clauos acutissimos è calybe veneno mortifero tinctos sub terram abdidit, vt nostri cùm vestigium imprimerent, vulnerati conciderent, & cum dolore summo spiritum ederent. Ea namq́ue est veneni illius natura, vt cùm primùm sanguinem attingit, in viscera repentè vim suam mortiferam diffundat. Hæc omnia Albuquercius indicio Ninachetuensis, qui in Lusitanos erat voluntate propensus, intelligebat. Cùm verò in pontis expugnatione maximum belli momentum statueret, hoc excogitauit. Nauis Sultani Zainalis, quam is cùm fugit desertam reliquerat, erat maxima & firmissima. Eam tormentis, & varijs munitionibus, & cõmeatu etiam instruxit, saccisq́ue lanicio gosipino, similiq́ue materia, quæ mollicie sua tormentorum ictus excipit, neque facilè dissipatur, infertis, nauis latera firmauit. Ea cùm æstu deferretur, & ponti applicaretur, erat necesse, vt arcis instar in pontem prominerET. Sed eo tempore, quo maritimi æstus, quos lunæ cursus & conuersio moderatur, propter ipsius lunæ rationem multo remissiores sunt, ad pontem applicari non poterat. Æstus autem tunc vim suam intendunt, cum Luna vel ad Solem

lem

lem propius accedit, vel ab illo longius abſcedit. Cùm verò vel maximus illius ſplendor imminui, vel ab exortu augeri incipit, tunc paulatim eam vim, quæ ad ſummum peruenerat, in dies ſingulos remittit. Id igitur Albuquercius expectabat, & quò ſe vehementius in dies ſingulos æſtus incitabat, eò nauis propius pontem ſummo noſtrorum ſtudio pellebatur. Hoſtes interim minimè ceſſabant. Machinis enim multo pice, & oleo, multiplicique materia ad ſuſcitandam flammam accommodata comparatis, atque ſecundum fluminis naturam æſtu decedente contortis, vt nauem flammis abſumerent, enixè cõtendebant. Noſtri verò lembis & ſcaphis ſubſidio feſtinanter occurrentes, machinas harpagonibus iniectis in alterutram fluminis partem detorquebant. Hoſtes verò in nauem nocte atq; die pilas ingentes emittebant. Naui præerat Antonius Abreus. Huius cùm vtraque mala glandis vnius ictu transfixa fuiſſet, Albuquercius illi vicarium repentè ſubſtituit. Is verò ſanè ferociter, Integri, inquit, mihi pedes ſunt ad diſcurrendum, & manus firmæ ad prælium conſerendum. Neque mihi ad cohortandum oratio deeſt: mentem verò ad imperandũ Dei gratia ſanam gero. Quinetiam ſi in lecto grauiſſimis vulneribus acceptis decubuiſſem, ex eo facillimè poſſem, quæ in rem eſſent, mente & conſilio prouidere. Quare minimè patiar, quandiu animam duxero, alium in locũ meũ ſubſtitui. Ad hunc igitur modum, cùm vicarium è naui pelleret, non ſegnius, quàm ſi nullum vulnus accepiſſet, munere ſuo perfunctus fuit. At nauis tandem cum æſtus maximi eſſent, ponti, cunctis hoſtibus fruſtra repugnantibus, applicata fuit. Poſtridie Albuquercius ante lucem copijs eductis, in vrbem, ſicut antè fecerat, inuaſit. Præ-

sium ea die multo crudelius exarsit. Multi vtrinque ceciderunt, & maxima hominum multitudo vulneribus debilitata fuit. Tandem statio, quæ templum & ædes Regias muniebat, à nostris capta, & hostes in effusam fugam conuersi sunt. Similiter cùm statio illa, cõtra quam Albuquercius copias educebat, expugnata maximo cũ labore fuisset, hostes inde se proripuerunt. Pontem similiter Abreus omni præsidio nudauit. Ita vno tempore cùm è naui prælium iniretur, & quilibet hostes pro parte sua fundere conaretur, & diu fuisset vtrinque fortissimè dimicatum, hostes omnino fusi sunt. Rex vt opem suis afferret, cum tribus millibus hominum elephanto insidens accurrebat. Sed cum omnes stationes expugnatas animaduerteret, in ædes suas concessit. Nostri illum propter hominum paucitatem insequi noluerunt. Albuquercius in templum se contulit, iam à nostris occupatum. Illius verò custodiam illis ipsis, qui illud expugnarant, commisit. Inde in pontem rediit. In vtroque autem pontis introitu stationes excitauit, easqúe cupis terra oppletis, & ordine collocatis, atque firmè reuinctis circumuallauit, crebraqúe in illis tormenta, præsidiaqúe firma disposuit. Cùm verò hostes interim in nostros pilas et glandes immitterent, & multos opere impeditos conuulnerarent, Albuquercius duos acies instruxit, quas ducibus delectis attribuit, in illis imperauit, vt duabus viis ab ea, quam hostes infestam faciebant, diuersis ingressi, eos ex transuerso adorirentur, nemini qúe vitam concederent. Itaque multi ex hostibus cæsi sunt, multo tamen plures se fugæ mandarunt. Albuquercius duas domus prope pontem, in frequentiore vrbis parte, quã ipse sibi expugnandam sumpserat, delegit, in quarũ tectis (nec

enim

enim fastigiatæ domus erant, sed ad libellam in summo constratæ) tormenta collocauit. Lembos præterea & scaphas cum tormentis singulis in fluuij locis opportunis cõstituit. Nondum enim debellatum crediderat, & quasi adhuc graue certamen instaret, omnia summo studio cõparabat. Sequenti die ædes regias oppugnare constituit. Sed Rex proxima illa nocte cùm omnes opes, quas potuit, asportandas in mediterranea loca curauisset, aufugerat. Cùm Lusitani milites in Regiam se illius diripiendæ gratia contulissent, eamq; exinanitam reperissent, ea re grauiter offensi, illam coniectis vndique facibus incenderunt. Hostes, adhuc enim supra sex hominum armatorum millia in vrbe remanebant, in nostros impetũ sæpè dabant: sed cùm damnum nullum intulissent, & cladem non mediocrem accepissent, aufugerunt. Albuquercius, vico, in quo Vtetimutaraia habitabat, & domibus Ninachetuensis, & Iaoënsium, & reliquorum, qui in fidem recepti fuerant, exceptis, vrbem diripiendam militi concessit. Præda ingens fuit, supra tria millia tormẽtorum capta sunt: armamentaria erant vario cõmeatu, & instrumentis bellicis, & munitionibus referta. Hæc omnia, quæ ad classem reficiendam, & vrbem muniendam pertinebant, miles non attigit. Et tamen quinta prædæ pars, quæ ad Regem pertinebat, ducentis millibus aureorum numorum æstimata fuit, quamuis nec aurũ, nec argentum, quod occultari potuit, miles in medium contulisset. Vnde constat, si Rex & mercatores opulẽtissimi opes suas post primum prælium ex vrbe in mediterranea loca nõ traduxissent, tantã prædã futurã fuisse auaritiam infinitã militum satiaret. In his tamẽ prælijs è nostris circiter octoginta ceciderũt. Reb. ad hunc modũ

gestis

gestis, Albuquercius mercatores, qui arma nostris non intulerant, vt vrbem incolerent, fauoribus allexit, omnibusque libertatē & leges suas restituit. Saracenis Vtetimutaraiam, reliquis gentibus, quæ simulacra colebāt, Ninachetuensem præposuit. vt tamen ab illis ad Lusitanos magistratus prouocatio esset, instituit. Et cū Regem circiter passuum triginta millia prope flumen, quod in vrbem influebat, munitiones excitare percepisset, manum comparauit, eoque duces misit, qui munitiones disturbarent, & hostes dispellerēt. Præda inde nō mediocris abducta, & elephanti septem capti sunt. Rebus ita constitutis, in eo neruos omnes Albuquercius intēdit, vt arcem ædificaret. Materiam suppeditabant sepulchra Regum & Principum, & ædes magnificæ belli impetu disturbatæ: operas seruorum multitudo facilè præbebat, & ipse operi vigilanter instabat, ita, vt opus intra breue tempus ad tectum perueniret. Porrò autem comitate & orationis lenitate perfecit, vt magna hominum multitudo vrbis colendæ gratia vndique cōflueret. Illis præterea leges dedit, pecuniamq; ex auro & argento conflandam & cudendam, insignibusq; Regis Emmanuelis signandam curauit: & ex stanno etiam monetam instituit grauissimaq; pœna sanxit, siquis alio genere pecuniæ deinceps vteretur. Lassamanes, qui rerum maritimarum apud Malacæ Regem præfectus extiterat, cùm vrbem non modò captam, sed legibus & moribus rectè constitutam, Regisq; Emmanuelis imperium optimè fundatum cerneret, Regemq; suum è vita discessisse (dolore enim confectus interierat) animaduerteret, ad Albuquercium legatum misit, per quem postulabat, vt opera illius vteretur. Se namq; non minore studio pro Regis

Emmanue

Emmanuelis amplitudine quoduis periculum aditurũ, quàm pro defuncto Rege multis in locis adierat. Fuit ea legatio Albuquercio grata, dataq; fide illum euocauit. Sed cũ multi vererentur, ne si is in vrbẽ rediret, aliquod maximum munus illi committeretur, inuidia ducti, hominem per literas absterrent, atque persuadent, Albuquercium de interitu illius cogitare. Interim Odoardus Fernandus, qui ad Siamensem Regem missus fuerat, cum Siamensi legato reuersus est. Fuerat Lusitanus à Rege comiter acceptus, & muneribus ornatus. Legationis autem, quam Albuquercio Siamensis exposuit, summa hæc erat. Regi gratissimam fuisse illius victoriam: Emmanuelis Regis imperiũ amplificatũ cupere, & gentis clarissimæ vicinitate delectari, nullumq; se officium in omnibus rebus, quæ ad cõmodũ dignitatẽ Albuquercij, & Lusitanorum Ducum pertinerent, hominis amantissimi prætermissurum. Cum hac legatione Albuquercio dona misit, nempe aureum poculum, & ensem cum aurea vagina, et annulũ, in quem erat gemma maximi pretij satis eleganter inclusa. Albuquercius per eundem legatum Regis matri ampla satis munera misit. Siamense regnum oram fermè omnem extremæ Indiæ, quæ ad ortum Solis spectat, & ad Septentriones inflexa, sinu maximo, Sinarumq; termino occidentali definita est, amplectitur: & inde ad Occasum cum regno Peguënsi coniungitur. Promontorio autem, quod Malaca circiter centum & viginti passuum millibus abest, superato, Malacam etiam imperio, vt diximus, continebat. Duodecim millia elephantorum habere dicitur, è quibus quatuor millia semper ad subitos bellorum casus armata sunt. Ad hunc Albuquercius, vt pax san-

ctiore fœdere firmaretur, legatos misit Antonium Mirandam Azeuedium, & Odoardum Coëlium, cum muneribus Regia magnificentia dignis. Alius deinde legatus à Iaoënsi Rege Malacam peruenit, cum muneribus, quæ militaris viri speciem referebant. Hastas enim cõtinebant, & bellica facinora, quæ Rex ediderat, in stromate gossipino depicta, & ænea tympana, quibus apud gentem illam in bellis certamen acuitur. Similiter alij legati à Regibus finitimis, & à Zamatra, item à Rege Peguênsi, cuius imperium, post Gangem fluuium, ad Solis occasum pertinet, & latissimis illius oræ terminis cõtinetur. Alij Reges pacem & amicitiam petebant, alij libenter se Regis Emmanuelis imperium accepturos ostendebant. Omnes Albuquercium laudibus exornabant, & muneribus etiam oblatis studium nominis illius, quo erant vehementer, vt apparebat, incensi, testificabantur.

HIERO-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI VIRtute & auspicio gestis,

LIBER OCTAVVS.

DVM hæc in vlteriore India geruntur, in citeriore res Goënses in angustias adductæ sunt. Zabaimus enim Dalcamus in possessiones, quæ Regis Emmanuelis nomine in cõtinenti fuerant occupatæ, Puletacamũ cũ trib. millib. militũ, quorum maxima pars Turcæ fuerunt, immisit. Contra hos Melraus et Timoia, qui Lusitanorũ partes sequebantur, quatuor hominũ millia, & quadraginta equites eduxerũt. Principio quidẽ Puletacamus in fugã versus fuit. Sed cùm copias dissipatas collegisset, in hostes incautos inuasit, & Melraum atq; Timoiã in effusam fugam coniecit. Hi ad Narsingæ Regẽ, cùm exercitum maxima ex parte concisum cernerent, & alium comparare minimè possent, se contulerunt. Timoia Melrao deprecatore, à Narsingæ Rege veniam impetrauit. Deinde contra fidem, vt rumore dissipatum fuit, Rex illi cædem per ministros fraudu-

fraudulenter intulit. Hac victoria sublatus Puletacamus, insulam traijcere constituit: atque primùm insulæ habitatores ad defectionem solicitauit. Illi fidem violare noluerunt. Hoc fuit Crisnæ indicio (is erat inter incolas opibus & industria princeps, & vectigalia tractabat) ad Rabellũ, qui præfectus vrbis erat, continuò delatum. Is aditus insulæ muniuit, eaq; præsidia disposuit, quibus hostes omni aditu prohiberet. Sed cùm Puletacamus noctem vnam pluuiã & caliginosam, & tempestatibus infestam obseruaret, copias per loca, quæ magis imminuta esse cognouerat, ratibus transmisit. Duas Lusitanas naues cum tormentis omnibus cepit, milites Lusitanos, qui nimis acriter obsistebant, occidit. Reliqua incolarum præsidia in vrbem diffugiunt. Puletacamus excogitat, quomodo ea Lusitanorum præsidia, quæ erant in vrbe, foras exire cogeret, vt ita in vrbem præsidio nudatam inuaderet, Coiebiquium (is vnus erat ex incolarum Ducibus, qui vectigalia Regia tractabant) per vnũ è suis ad copias educendas persuadere conatus est. Minister huius fraudis, Puletacami nomine suppresso, sic enim erat iussus, Coiebiquium alloquitur, & quasi transfuga, qui gratiam captare vellet, nunciat ducentos Turcas in oppidum, quod Goa vetus appellabatur, inuasisse. Incolas eos vndique circumuenisse: Turcas erumpere cõnari. Si subsidium firmum mitteretur, fore, vt nemo ex turcis euaderet. Rabellus Iacobum Fernãdum Fariam exploratum miserat: & manè cum acie instructa, vt, si opus esset, in hostes inueheretur, Fariam opperiebatur, cùm fraudis minister interuenit, & ea, quæ fuerat iussus exposuit. Rabellus Coiebiquium, quid sibi videretur, interrogat. Is authorem sibi minimè fide dignum existimari

mari dicit. At Rabellus iuuenta, & audacia, reiqúe benè gerendæ fiducia, & optimis successibus (facinora enim non pauca in bellis feliciter ediderat) erectus, facilè in fraudem impulsus fuit. Itaque minimè spectato Fariæ exploratoris aduentu cum equitibus quinque & triginta, & Indis quingentis egressus est. Proditor cũ se quibusdam aperuisset, abscessit. Inde cognita fraude substiterant. Id Rabellus cùm multum in via processisset, non animaduertit. Cùm verò iugum collis superasset, tredecim tantùm Indis se stipatum vidit. Inde circiter mille (tot enim intuentibus esse videbantur) hostes conspicatus est. Eos autem equites quinque in ordinem cogebant. Ibi rursus Rabellus de Coiebiquio quærit, quid sibi videretur. Malè, inquit. Transfuga minimè comparet: hostes sunt multò plures, quàm is nunciarat: nostri metu perterriti, substitere: fraudem esse hominis perditissimi suspicari possumus. Idcirco in vrbem redeundum censeo. Ego tamen in omni consilio, quod sequutus fueris, me comitem fidelissimum sine vlla recusatione præstabo. Deinde cùm Rabellus reliquos interrogaret, & nemo responderet (verebantur enim, ne si vtile cõsilium darent, id non prudentiæ, sed timiditati tribueretur) Rabellus inquit, Agite commilitiones: hæc est dies, in qua quantum sit in vnoquoque virtutis, apparebit. Vir quidam nobilis, qui Emmanuel Cugna appellabatur, orationem illius excipiens: Hæc est, inquit, sententia, quæ mihi maximè placet. Omnes deinde è colle descendunt, & hostibus appropinquantes, concitatis equis tanto impetu in eos inuecti sunt, vt omnes in littus, vbi Puletacamus maiores copias è continente venientes excipiebat, compellerent. Tantus autem erat

hostib. metus iniectus, vt multi cũ se in mare deijcerũt, obruti fluctibus interirent. Puletacamus eos ab effusa fuga continere non poterat. Ex Indicis copijs ducenti tantùm (hi autem Malabares erant) aduenerant, & cum Lusitanis coniuncti, hostes metu dissipatos insequebantur. Hostes trecenti cæsi sunt. Erant in summo colle parinetiæ. Æ lexita corruerãt, vt magna parietum pars adhuc integra permaneret. Puletacamus in eas cum Turcis octoginta, quorum pars pedites, pars equites erant, se à fuga recepit. Eos Rabellus cõfestim adoriri constituit. Coiebiquius Rabellum à conatu deterrere conatus est. Ducebat enim Puletacamũ intus latere: homines esse cum illo sanè fortes, & rabie atque desperatione quodlibet magnum facinus, si cominus res gereretur, ausuros. Itaque præstare, eminus eos sine vllo periculo sagittis configere. Sibiqúe illam prouinciam deposcebat. At Rabellus victoria insolẽter elatus, cum consilium prudens aspernaretur, cum equitibus quatuordecim (reliqui enim hostes fugientes cædebant) in parietinas ingressus est. Ibi hostes eum duabus ex partibus aggrediũtur, & equum hastis confodiunt, & illum, ruina vehementer oppressum interimunt. Simili casu Emmanuel Cogna eisdem temeritatis pœnas luit. reliqui ex omni parietinarum ambitu pulsi sunt. Hostes eos insequi noluerũt. Erat enim periculum, ne si rursus prælium renouaretur, propter suorum trepidationem in summum vitæ discrimine inciderent. Itaque satis habuerunt eo die duos viros primarios occidere, & reliquos à capitibus suis auertere. Eo die satis perspectum fuit, quantum inter bonum Ducem, & strenuum militem interesset. Rabellus enim cum esset in

armis acerrimus, ea temeritatis signa dedit, vt multi consilium, quo fuerat Albuquercio Goæ præpositus, improbarent. Coiebiquius autem eo die laudem viri fortis & sapientis Ducis obtinuit. Nam & valdè strenuè dimicauit, & optimum consilium dedit, cui si Rebellus obtemperasset, nunquam in eam calamitatem incidisset. Reliqui omnes in ordinem reducti, Goam incolumes peruenêre. Ibi communi consilio Franciscus Pātoia delectus fuit. qui ciuitati præesset. Is, in quo quidem pusilli & angusti animi significationē dare visus est, oblatū munus repudiauit. Nō enim in eo statu res Goēnses esse dicebat, vt quisquā vir prudēs ciuitatis tuendæ curam suscipere deberet. Nobilitas & ciues vniuersi eam prouinciā ad Iacobum Mendezium Vasconcelium detulere. Is cùm munus animo sanè confidenti suscepisset, omnia, quæ ad vrbis tuendæ defensionem necessaria videbantur, admodum strenuè comparauit. Omnem cōmeatum, quem potuit, in vrbem intulit, munitiones instituit, vigilias disposuit, omnia impigrè & vigilanter administrauit. Crisna verò cùm ab illo, vt intra muros cum suis admitteretur, enixè contenderet, id facilè consequutus est. Ducenti tantùm Lusitani, & Indi ex fœderatis sexcenti in vrbe tunc inerant. His exiguis copijs erat bellum sustinendum, & obsidio etiam, si opus esset, tolerāda. Puletacamus verò insulæ totius possessionem occupauit. Porrò autem Benastarinū (est id oppidum in insulæ aditu, qui ad Austrum pertinet, satis ad commeatum ex continenti subuehendum, & copias arcessendas opportunum) castris delegit. In eo loco arcē instituit: maxima illius fundamenta iecit: eámque ad summū perduxit, & tormentis ingentibus, & omnibus

bellicis instrumentis atque præsidijs egregiè muniuit, vt inde tam acri bello Lusitanos vexaret, vt insulam deserere cogerentur. Et interim nunc aperto Marte, nunc ex insidijs ciuitatem oppugnabat. Sed Vasconcelius illū perpetuò repellebat. Franciscus verò Pereira Berredius cum triginta viris Lusitanis eò se contulit. Cuius aduentu, tanta erat hominnm penuria, Vasconcelius mirificè lætatus. At Puletacamus cùm bellum extraheretur, Zabaimo suspectus esse cœpit. Neque defuit, qui nomen illius apud Zabaimum proditionis insimularet. Is sororem Rozalcamo, viro Turcæ, & in rebus bellicis spectato desponderat. Eum Rozalcamum Zabaimus cum sex millibus militum Goam misit, & Puletacamo, vt illi exercitum traderet, imperauit. Puletacamus ea ignominia grauiter offensus, imperium Zabaimi contempsit. Rozalcamus, vt Puletacamum castris exueret, ad Vasconcelium literas dedit, quibus dicebat, Puletacamum Zabaimi iniussu in possessiones in continenti sitas, quæ ad Emmanuelis imperium pertinebant, inuasisse, & in insulam traiecisse. Se cum exercitu venisse, vt à Puletacamo tanti facinoris pœnas expeteret. Si Vasconcelius illi opem afferre vellet: se Puletacamū intra paucos dies ex insulæ finibus expulsurum. Spem deinde ostendebat libertatis Lusitanis illis, qui apud Zabaimum capti detinebantur. Ii erant, qui facto naufragio, in Dabulis littus euaserant. Vasconcelius fidem homini perfido confestim adhibuit. Rozalcamus illius ope confirmatus, Puletacamū facilè superauit. Quo facto tantū abfuit, vt Rozalcamus in fide permaneret, vt potius Vasconcelio ferro flammáq; minitaretur, si non protinus vrbe excederet. Bellum ita redintegratum multarum

diffi-

difficultatum causam nostris attulit. qui tamen ita hostium impetum ab vrbis mœnibus reprimebant, vt iam non auderent illi ad muros accedere. Hyems appetebat, quæ cùm sit in illis regionibus valdè sæua atque turbulenta, maritimos exitus intercludit. Muri interim pars magna corruit. Illa ruina Rozalcamus debellatum esse credidit. Itaque ad eam partem, quam muro nudatam aduerterat, copias admouit. Ibi atrox prælium commissum est, quod ad vesperum perductum fuit. Multi ex hostibus cecidere, & è nostris etiam nonnulli, inter quos Coiebiquius fortissimè dimicans, glandis vnius ictu percussus occubuit. Rozalcamus cùm vi ciuitatem expugnare non posset, astu vt eam caperet, summo studio contendebat. Perpetuò autem tubarum concentu, & simulata incursione nostros vigilare cogebat, ita, vt peruigilio confecti, passim deciderent. Ioannes Machiadus, cuius antea mentio non semel facta est, cum apud hostes adhuc habitu & specie Turcica versaretur, agmen vnum ducebat. Is Vasconcelium per literas admonuit, vt in locum, quem arbores binas appellant, cũ primùm tuba perstreperet, copias educeret. Fore namq; vt facillimè turmam hostium, quæ cum tubicine ibi solita erat consistere, profligaret. Factum est ita. Multi ea nocte cæsi, reliqui in fugam compulsi sunt, & muri pars, quæ collapsa fuerat, incredibili celeritate refecta. Nostri interim fame grauissima laborabant. Nam & hyems erat impedimento, quo minus commeatus in vrbem inuehi posset: & Zabaimus omnes insulæ aditus obsessos tenebat, ne cibaria ex continenti importarentur. Ea fames multis occasionem attulit Christianæ religionis abiurandæ, quæ ad Rozalcamum nocte confu-

giebant, & in Mahumetis nomen iurabant. Hi septuaginta fuerunt, qui fidei & religionis immemores, vt corpus ad breue tempus alerent, animos in pestem sempiternam furenter & impiè detrudebant. Inter quos quidam homo honesto loco natus, cui nomen erat Fernandus Lupius, extitit. At Machiadus, qui se ad eum diē Turcam simularat, cùm videret homines Christianos Sanctissimam CHRISTI religionem detestari, dolorē eximium capiebat. Ea verò indignitate commotus, eo tempore, quo Christiani fame confecti, & in extremas angustias adducti videbantur, vt fidem suam factis ostenderet, voluit eiusdem laboris & ærumnæ societatem inire. Is duos filios ex muliere Saracena susceperat, & vtrunque per se aquis lustralibus in CHRISTI nomen expiarat. Hos ad se perduci iussit, vt secum in vrbem intromitteret. Quod cum exequi minimè posset, facinus edidit valdè miserandum. Maluit enim in sanguinem suum sænire, quàm pueros infantes secta Mahumetis pestifera imbuendos, in hostium potestate relinquere. Itaque nocte vtrunque suffocauit. Mane verò casum filiorum acerbissimum deplorauit, & suam calamitatem cū multis lacrymis lamentatus est: dicebatq; filios lamiarū præstigiis fuisse miserabiliter extinctos. Deinde cū fingeret se molestiæ leuādæ gratia velle per insulā vagari, cū Lusitanis aliquot captiuis, & cū illis, q CHRISTI religionē execranda perfidia violarant, ad vrbis muros accessit. Ibi orationē luculentā habuit, qua de vitæ breuitate, de sempiternis suppliciis, de gloria immortali disseruit, & oēs adhortatus est, vt mallēt in vita misera & caduca, laborib. breuissimo tēporis spacio definitis torqueri, quā in futura suppliciis sempiternis excruciari.

ri. Orationē eius nemo ex illis, q à religiōe defecerāt, ad aures admisit. Ipse verò cū captiuis Vascōcelij fide, quā antea, cū primùm id induxerat in animū, acceperat, in vrbem ingressus est. Eius aduentus nō modò lætitiā Lusitanis attulit, sed animos etiam illorū ad spem salutis erexit. Id enim numine diuino factū fuisse credebant ꝙ cùm illis præsens adfuisset, nō dubitabant, quin salutare præsidiū esset intra breue tempus hominib. afflictis, qui opē illius implorabant, allaturū. Rozalcamus vrbis oppugnationē nō intermittebat. Cū verò Vasconcelius intellexisset, eum in loco considere, ex quo ciuitatē quatere tormētis maximis imperabat, cū equitibus octoginta in illū inuectus est: & cū vtrinque fuisset acerrimè dimicatū, nostri tandē impressione facta hostes fuderunt, & ita in vrbē saluis omnib. reuersi sunt. Aliqui tamen vulnerati fuêre. Rozalcamus ea nostrorū audacia perturbatus, spem expugnandæ ciuitatis abiecit. Itaque oppugnatione prorsus omissa, in eo pugnabat, vt nostros fame ad deditionē cōpelleret. Vasconcelius aliquid audendū ratus, Franciscū Berrediū, quanuis & anni tempus, & hostiū vigilantia summū periculū nauiganti proponeret, in Baticalā misit, vt inde cōmeatū aduеheret. Berredius longa naue, cui præerat, euectus, imperata tanta vigilantia & industria confecit, vt cùm kalendis Iulij Goa solueret, eodē mēse viginti parones cibarijs onustos Goā, hostibus inuitis, induceret. Adhūc modū fames depulsa, & homines recreati sunt. Hæc quidem in Goënsi bello gerebantur. At Begiensis, vt fuerat ab Albuquercio iussus, Zacotorā petijt: in cursu nauē vnā cepit, & Albuquerciū, vt habebat in mādatis, aliquot diebus expectauit. Cùm verò illū ex diuturna mora minimè in

Arabiam eo Anno nauigaturum esse cognouisset, ad Zacotoram naues appulit, & arcem disturbauit, & homines, & tormenta, & munitiones, & commeatum in naues imposuit: inde in Armuzium vela dedit, vt tributum exigeret. Tributũ fuit illi sine vlla recusatione persolutum, & honores non mediocres attributi. Inde in Indiam nauigauit, & in fine mensis Augusti Goam peruenit. Illius aduentus fuit vniuersæ ciuitati gratissimus. Ducebat enim centum Lusitanos sanos atque beneualentes, & bellandi peritissimos. Principio mensis eiusdẽ redierat ex insula Sancti Laurentij Ioannes Serranus, & Pelagius Sala, qui simili ratione magnam lætitiam ciuibus vniuersis attulerant. Emmanuel item Lacerda, qui cum sex nauium classe, vt oram Calecutiensem infestam faceret, Indicum illud mare peragrarat, cùm primùm per anni tempus licuit, in eandem vrbem commeatum varium & multiplicem, & ducentos milites Lusitanos induxit. His præsidijs ciuitas erecta, hostium conatus pro nihilo putauit. Mense deinde Septembri Christophorus Brittius in vrbem similiter aduectus est, Is decimo nono die mensis Aprilis Olysippone ductu, Garsiæ Norognæ soluerat. Garsia namq; Norogna, filius sororis Albuquercij, cum classe sex nauium missus in Indiam ab Emmanuele fuerat. Quatuor ex illis in Mozambiquensi insula hyemauerãt, duæ tantùm in Indiã transmiserãt. Vna, cuius Arius Gama nauarchus erat, Cananorem petijt, Brittius Goam delatus est. Interim Rozalcamus bellum non segniter administrabat. Præliũ tandem, in quo Brittius primum agmen duxit, satis acre commissum est: hostes fusi fugatique sunt, & magna eorum pars à nostris, qui eos insequuti sunt, ferro concisa.

cisa. Hoc prælio monitus Rozalcamus, se se deinde à cõfligendo continuit. Satis habebat, insulam præsidijs tenere, & arcem summo studio munire. Ea arce perfecta, in eam commeatum & munitiones conuexit, & tam valido atque firmo præsidio muniuit, vt nulla ciuitas, aut castellum, quod ad Zabaimi ditionem pertineret, esset cum illa roboris multiplicis firmamento comparandum. Duæ interim naues à Melichiazio missæ, cũ magno frumenti & orizæ numero Goam peruenêre. Melichiazius enim cùm acciperet nostros inopia laborare, naues illas, vt nostros inopia leuaret, ad Vasconcelium misit: seq́ue omnia, quæ in rem Regis Emmanuelis essent, summa voluntate perfecturum, multis verbis ostendit. Melichiazio gratiæ, vt par erat, actæ sunt, & munera etiã missa. Belli deinde ratio mutata est. Nostri namq́ue excursiones in arcem Benastariensem crebrò faciebant, &, an eã expugnare possent, sæpè tentabant. Dum hæc in India geruntur, Pontifex Maximus Iulius secundus conciliũ Pisæ celebrandum literis publicis indixit. De rebus, quæ in concilio erant Regum Hispanorum nomine tractandæ, Rex Emmanuel cum Rege Fernando per legatos egit. Fuit præterea negotium aliud maximi mométi, quod erat per vtriusque legatos agitandum. Erat sub id tempus in Castello regno vir quidam valdè nobilis, cui nomẽ erat Petrus cognomento Bastardus. Is fuerat author existimatus dissensionum quarundam, quæ inter Fernandum Regem, post Isabelæ vxoris obitum, cũ Philippo Rege Maximiliani filio, Fernandi ipsius genero, concitatæ fuerant. Philippo autem mortuo, cùm Petrus Fernandi offensionem pertimesceret, in regnum Fessense concessit. Ibi cùm apud Barraxam diuersaretur, cuius

tunc nomen in illa Mauritaniæ parte erat maximè & virtutis & potentiæ magnitudine celebratum, summam cum illo familiaritatē contraxit. Barraxæ autē gratia, cùm is se medium per literas interposuisset, Fernandus omnibus Petri erratis clementer ignouit. Petrus cum Barraxæ literis ad Fernandum reuersus est. Literarum sententia huc in summa pertinebat, vt Fernandum ad bellum Fessense plurimis verbis hortaretur. Ad id verò Barraxa operam suam pollicebatur, sub ea conditione, vt Fessæ Rex cum eo tributo, quod Fernando visum esset, ab eo crearetur. Hæ literæ Fernando, vt præ se tulit, non ingratæ ceciderunt. Itaque Petrum cū literis ad Barraxam de eadem re continuò remisit. Petrus Alcassarem Saguerium, quæ ciuitas tunc Regis Emmanuelis imperio continebatur, se contulit, & ab Roderico Sousa, qui tunc illi vrbi præerat, hospitaliter acceptus est. Ibi cùm Sousa Petrum de causa itineris illius percontaretur, is se dixit in grauissimam Regis Fernandi offensionem, non peccatis suis, sed maleuolorum hominum sermonibus rursus incidisse, & ideo Fessam discedere. Rodericus Sousa cū esset mira sagacitate præditus, & in Petri verbis miram inconstantiā perciperet, & aliquid etiam suspicione consequeretur, hominem secum tantisper retinuit, dum literas, quas ad Barraxam ferebat, arte surriperet, atq; resignaret. Eas deinde descripsit, & iterum summa solertia consignatas, in loco, vnde fuerant sublatæ reposuit, hominemq; dimisit & literarum exemplū ad Emmanuelem perferendum curauit. Id quod animo Fernandus agitabat, Emmanuel indignissimè tulit. Erat enim contra pactionē, quæ de regionum diuisione inter illos facta fuerat. Pactionis

autem

autem illius vi regnum Fessense ad ius Portugalliæ pertinebat. Vt igitur illum ab ea cogitatione reuocaret, legatum in Castellum misit. Fernandus interim classem maximam comparabat: & quorsum eam instrueret, silentio comprimebat. Sed tantùm dicebat, sibi esse in animo, quos posset hostes Christiani nominis bello premere. Sub id tempus Fernandus literas à Pontifice Iulio percepit, quibus idem Pontifex significabat, se cum Venetis & Heluetijs, & Maximiliano Cæsare, contra Ludouicum Galliæ Regem societatem coire. Maximũ verò belli firmamentũ Fernandi ipsius societate contineri. Quapropter ab illo contendebat, vt vellet ijsdem fœderibus alligari. Aliter enim regnum Neapolitanũ, ne de manibus illius elaberetur, esse maximè formidandum. Tulit illud per molestè Fernandus vt tamen regni Neapolitani præsidia firmaret, se socium fœderatis ascribi sustinuit. Emmanuelem deinde ad eiusdem fœderis societatem inuitauit. Emmanuel assentiri nullo pacto voluit. Imò cum sub id tempus sex Gallicæ triremes Duce Petro Ioanne Olysipponem appulsæ fuissent, is Ducem comiter accepit, & cõmeatu iuuit: quod Fernando offensionem haud mediocrem fama vulgabat attulisse. Verũ has offensas & vtriusq; probitas, et affinitas obliterauit. Classis tamẽ, quam Fernandus, vt in Mauritaniã transiret, instruxerat, Italicis motibus impedita, Emmanuelem ea solicitudine, quæ animum illius distinebat, omnino liberauit. Eodem anno Henricus Britanniæ Rex legatos in Lusitaniã misit. Legatio nihil aliud continebat quàm singularis amicitiæ signum, & fœderis antiqui sacramentum, cognationis & affinitatis memoria renouatum. Dum in Europa tempus in his rebus teritur,

Albu-

Albuquercius nouos Malacæ motus iudicij seueritate compescuit. Vtetimutaraia, qui cum illo fœdus egerat, vt dictum est, opes summas habebat, & regnum, cùm esset intoleranda ambitione præditus, affectabat. Et iam antequam Albuquercius Malacam oppugnasset, id molitus sæpè fuerat, vt Regem insidijs pelleret, & ipse locum illius occuparet. Id tamen illi minimè processerat. Id sub Albuquercio felicius se perfecturum confidebat. Ciuitatem enim externis & longinquis præsidijs diu teneri, difficillimum fore statuebat: & vel propter amplissimas opes, ad quas ipse peruenerat, vel propter Albuquercij voluntatem, quam sibi deuinxerat, vel propter ingenij calliditatem, qua sibi omnia sæpenumero proponebat, imperiū ciuitatis ingenti spe, & inani quadam fiducia deuorabat. Sed cū animaduerteret ciuitatis statū & formam Reip. & munerum discriptionem, longe aliter, quàm fuerat opinatus, ab Albuquercio collocari, & arcem munitissimā sic à fundamentis institui, vt non facilè sibi foret id, quod animo designabat efficere, aliā sibi rationē sceleris ineundā existimauit. Mahumetis Rex dolore nimio propter ciuitatis amissionem, vt diximus, excruciatus obierat. Is ad quem eo mortuo regni hæreditas iure veniebat, pulsus fuerat. Vtetimutaraia cū eo per literas agebat, vt bellum compararet, se namq; opibus & clientelis, & artib. etiam perfecturū, vt Lusitanos facilè pelleret. Hæc omnia cum occultari difficillimè possint, maxime vbi quisq; victoris animum sibi conciliare studet, factum est, vt vtriusque literæ vltro citroq; missæ in Albuquercij manus peruenirent. Id Albuquercius summa taciturnitate compressum cum Araugio solo cōmunicauit. Cupiebat autem hominem comprahendere,

quod propter illius summam potentiam fieri non poterat, nisi eum in arcē aliqua ratione pertraheret. Quod Vtetimutaraia facere recusabat. Nam præterquam quod illum sceleris conscientia timere compellebat, intelligebat de tyrannide illius apud Albuquercium frequentes querimonias haberi. Euenit interim, vt Persa quidam certum munus ab Albuquercio flagitaret. Respondit ille se nemini publicum aliquod munus, nisi primarios ciuitatis viros, primum consuleret, assignaturum. Principes igitur ciuitatis acciret, & tum demum se de illorū sententia, quod optimum factu esset, libentissimè decreturū. Persa cū esset Vtetimutaraiæ valdè familiaris, et suspicaretur, illo ad Albuquercium perducto, se omnia quæ vellet impetraturum, hominem cum filio atq; genero, qui coniurationis erant participes, ad Albuquerciū facile perduxit. Non enim solùm officio, verùm & honoris illius specie prouocati sunt, vt minimè conuentum illū vitarent. Illis ad hunc modum intromissis iniecta vincula confestim sunt, & iudiciū ordine solito constitutum. & patroni, qui causam illorum defenderent, assignati. Capita accusationis præcipua hæc erant. Quòd regni hæredem ad regnum armis repetendum, & arcem expugnandam, et exitium Lusitanis afferendum solicitasset: quòd Lassamanā ab officio, quod Emmanueli Regi præstare cupiebat, auertisset: quòd illius consilio scelus in Siqueiræ pestem atque perniciem conflatum fuisset: quòd multis Lusitanis, qui cum Siqueira fuerant, crudelissimæ cædis causam attulisset: quòd opera illius Christiani quidam ex illis, cùm multis incommodis premerentur, à Christi religione decessissent: quòd gener illius atque filius, qui cum illo vincti tenebantur, illius authoritate

permoti, eiusdē sceleris socij & administri fuissent. Vtetimutaraia quædam negabat, quædam verò manu conuictus negare non poterat. Itaque ad misericordiam conuersus, veniam suppliciter implorabat. Tandem indicijs & testibus apertissimè conuictus, capite cum filio & genero damnatus est. Fuit de tribus illis hominibus supplicium publicè sumptum, & illorum ædes disturbatæ, ne quod extaret in ciuitate hominum monimentum. Hoc iudicium Albuquercij laudes apud eos homines egregiè cumulauit. Hominem namque esse dicebant, qui non solum in bello hostes vinceret, sed in pace tyrannidem iudicij seueritate & constantia profligaret. Et cùm hominum improborum interitu lætarentur, tum non mediocri metu fracti, cogitabant, non esse sub eo homine peccandum, quem nullius opes à iudiciorum seueritate deducerent. Postquam verò illud scelus vindicatum debito supplicio fuit, insulas, quas Malucas appellant, explorare constituit. Tres igitur naues instruxit: illis Antonium Abreum præfecit, qui Malaca in fine Decēbris mensis, Anno, M. D. xj. soluit, & cursum ad ortum Solis instituit. Albuquercius verò cum in Indiam citra Gangem redire festinaret, munus, quod Vtetimutaraiæ commiserat, nempè vt Saracenis ius administraret, ad Patecatirum, qui secundum Vtetimutaraiam opibus & authoritate Princeps habebatur, continuò detulit. Is Vtetimutaraiam oderat, eò quòd filiam, quam amabat, illi despondere nulla conditione voluerat. Post quàm verò magistratum iniuit, vehementer Lusitanorum voluntates specie quadam probitatis allexit. At Vtetimutaraiæ vxor cùm viri cædem vlcisci cuperet, Patecatirum & filiæ nuptijs, & promissis ingentibus

eo traduxit, vt bellum Lusitanis moliretur. Mulier enim se sex millia militum fortium illi tradituram promisit, quibus, si vir esse vellet, facilè Lusitanos inopinantes opprimeret. Patecatirus & amore, & auaritia, & ambitione cæcatus (non desperabat enim, modò adniti vellet, se regni opibus potiturum) mulieris precibus assensus est. Itaque minimè procrastinandum ratus, nuptijs primùm summo silentio celebratis, frequentiorem ciuitatis partem coniectis ignibus incendere festinauit, & multos incolas occidit. Albuquercius confestim occurrit, hominemqúe armis expulit, & in fugam conuertit. Is in loco, quem Opi nominant, non procul ab vrbe distante, in quo sedem & domicilium habebat, tandem constituit, quem vallo & fossa & tormentis, varioqúe armorum & telorum genere muniuit, & inde crebris excursionibus vrbis incolas sæpè perterruit. Sed Albuquercius eam ad hominis audaciam comprimendam industriam adhibuit, vt is malis edoctus, facilè se ab inferendo maleficio contineret. Albuquercius deinde cùm iter suscipere vellet, arcis & vrbis præfecturam Roderico Brittio Palatino commisit: quæsturam Araugio tradidit: Fernandum Petreium Andradium maritimis rebus præfecit: quæsturæ scribas instituit: Ninachetuensem incolis, qui non essent Mahumetana secta imbutis, ius dicere iussit. Incolæ hunc magistratum Xabanderem appellant. Saracenos secundùm varias regiones distribuit, & singulis proprium rectorem, qui eos regeret, assignauit. Omnes tamen Brittij imperium sequi præcepit. Zainalus interim veniam ab Albuquercio per nuncios postulauit. Fatebatur autem, se desperatione victũ ab eo desciuisse.

Non e-

Non enim putabat fieri posse, maximè cùm bellum differri conspiceret, vt is vrbem opulentissimam ea classe, quã ducebat, expnagaret. Tunc verò Lusitanorum virtute perspecta arbitrari, nihil tam munitũ fore, quod non eorum armis atque virtuti cederet. Errori veniam tribueret, & dexteram in bellis inuictam sibi porrigeret, vt testatum esset apud omnes mortales, illum non magis virtutis robore, quàm clementiæ laude præcellere. Albuquercius hominem data fide ad se venire iussit. Is iterum vt se in regnum restituat, suppliciter orat. Albuquercius se id facturum promisit. Verũ tempus elabi, quod si prætermitteret, iter sibi fluctibus interclusum iri. Se postquã Goam peruenerit, & vrbis statum constituerit, operam daturum, vt eum in regnum reduceret. Zainalus cùm sibi verba dari suspicaretur, iterum clàm cum suis omnibus ab vrbe discessit. Albuquercius autem relictis in vrbe trecentis Lusitanis, in classe verò ducentis præter Indos milites, & aliquot etiam Malacenses, quorum fideli opera nostri vsi fuerant, cum quatuor tantùm nauibus Malaca profectus est. Cùm verò Zamatræ oram præteruheheretur, coorta subitò tempestas illum, quem primum potuit portum subire, & anchoras iacere compulit. Ita tamen magni fluctus eijciebantur, vt nullis anchoris nauis prætoria firmari posset. Factum igitur est, vt ad rupem, quæ sub fluctus latebat, allisa frangeretur. Prora continuò submersa fuit. Puppis verò cùm in saxo subsideret, è fluctibus eminebat. Aqua tamen sentinam compleuerat, & omnia, præter homines, qui in puppim se contulerant, fluctibus ipsis obruta perierunt. Qui erant in prora, cùm eam mergi conspicerent, tabulis & dolijs innixi, partim in Pacemense littus enatarunt,

partim

partim verò fluctibus hausti sunt. Nox erat, densa caligo, turbines atque procellæ, tonitrua & fulgura terrorem cunctis iniecerant, & spem salutis inciderant: votis, & precibus, & sublatis in cælum clamoribus, veniā animis suis cum lacrymis & singultu flagitabant. Albuquercius cùm animaduerteret puerum infantem aquis in nauem influentibus penè mergi, illum sublatum humeris tantisper sustinuit, dum alia ex naui auxiliū adueniret. Hæc autem effatus est. Huius innocentia fretus, confido me CHRISTI benignitate è fluctibus emersurum. In hoc discrimine cùm è naui, cuius nauarchus erat Petrus Alpoëmus, qui iuridicundo præerat, scapha demissa, & in nauem prætoriam remis vehemēter impulsa fuisset, Albuquercius & reliqui in nauem Alpoëmi aducti sunt. Gregorius Nonius Leo, qui alij naui præerat, vi tempestatis à classe disiunctus est. Qui erant in alia naui, cui Simonem Martinum Albuquercius præfecerat, in qua tredecim tantùm Lusitani vehebantur, & Leoni commissa fuerat, cùm Iaoenses & Malacenses essent, Lusitanosq́; omni præsidio destitutos aspicerent, in nauarchum, qui tunc graui morbo iactabatur, in alios insurgentes, omnes trucidauerunt. Quatuor tantùm nautæ scapham adepti, in Pacemense littus euaserunt: & nauis ipsa in portum Timiamensis ciuitatis, quæ est in eadem ora Zamatrensi sita, ventis delata, & deinde fluctibus oppressa fuit. Sedata tempestate, Albuquercius institutum cursum tenuit. Hominū multitudo quæ in Alpoëmensem nauē cum Albuquercio traducta fuerat, erat valde magna, & commeatus penuria vexabatur. Nihil tamen eos acrius, quam sitis afflictabat, qua quidem omnes funditus interijs-

ſent, niſi duas naues, in quas inciderũt, accepiſſent, aquæ & cibarijs onuſtas. In vnam harũ duarũ nauiũ Simonẽ Andradium cum quindecim viris Luſitanis impoſuit, & illius nauarchum pro obſide cum aliquot Saracenis ſecum retinuit. Saracenus quidam erat nauis illius magiſter, qui ita illam gubernauit, vt Luſitanos omnes in inſulam vnam ex illis, quas Maldiuenſes appellant, quæ Calecutienſiũ militũ copia referta erat, induceret: vbi omnes cõtrucidati fuiſſent, niſi hoſtes veriti fuiſſent, ne pœnas illius immanitatis Albuquercius ab ijs, quos retinuerat, vt ius & fas efflagitabat, expeteret. Omnes tandem, qui euadere potuerunt, multis incommodis agitati, Cochimum peruenêre. Omnes opes amiſſæ ſunt: nihil tamen Albuquercium ea iactura commouebat. Id tantùm moleſtè ferebat, quòd duos leones è ferro ſingulari opere perfectos, & armillam, quæ ſanguinem ſiſtebat, amiſiſſet: quæ omnia cum multis donis Emmanueli Regi mittere deſtinauerat. Cochimum initio Februarij, Anno ſalutis M. D. Xij. peruenit. Ibi cùm de rebus Goæ geſtis certior factus fuiſſet, octo celoces cum valido militum præſidio confeſtim in eam inſulam miſit, & Emmanuelẽ Lacerdã vrbi præpoſuit, ſeq́ue illi ſubſidiũ intra paucos dies allaturũ confirmauit. Lacerda cõfeſtim reſcripſit, non eſſe cur approperaret. Ciuitatem eſſe munitiſſimam. Expectaret è Luſitania naues, vt cũ maioribus copijs poſſet caſtellum Benaſtarienſe capere. Secùs enim ſe minimè dignitatis arbitrari, eum in inſulam nauigare, niſi copijs illis ſtipatum, quibus caſtellum expugnaret. Aſſenſit Albuquercius, & interim animaduertit in flagitia, quæ fuerant illo abſente à Luſitanis commiſſa. Sed nihil acerbius tulit, quàm il-

lorum

orum opera, qui fustuarium propter scelera meriti fuerant, Simonem Rangelum, quod eos reprahenderet, in exilium pulsum fuisse: qui deinde à Saracenis in via captus, & in Arabiam perductus fuerat. Eo tempore Petrus Mascaregnas, qui cùm Garsia Norogna Olysippone soluerat, Cochimũ aduectus est, & nunciauit, Norognam breui cum reliquis nauibus adfuturum. Legatus præterea quidam à Rege omnium, qui Maldiuenses insulas imperio tenebant, amplissimo, ad illum venit, & ab eo nomine Regis sui postulauit, vt illum in fidẽ & clientelam reciperet. Illum namq́ue velle Regis Emmanuelis imperio subdi, & tributum constitutũ summa fide persoluere. Huius promissi fœdus statim fuit ritè percussum, & Saracenus quidam, Mamelles nomine, qui aliquot illius insulas occupârat, ex illis excedere iussus. Quod sine vlla recusatione confectum repentè fuit. Hæc quidem in India gerebantur, quo ferme tẽpore Regina Maria initio mensis Februarij filium edidit, Emmanueli patri specie & forma simillimum, qui HENRICVS appellatus est. Eodem die, quo Princeps hic in lucẽ editus est, Olysippo (in qua quidem vrbe propter summam cæli temperiem, monstri simile est, partem aliquam niuis intueri) plurima niue conspersa fuit: quod multi sic interpretati sunt, ea niue mentis candorẽ, vitæ puritatem & continentiam, virtutis eximiæ fœcunditatem, quæ in hoc Principe mirabiliter eluxit, præmonstratam fuisse. Sed vt auguria prætermittamus, hoc planè cõstat in illius probitate, virtute, religione, constãtiâ, & in sanctitatis exemplo Lusitani imperij firmamentũ cõsistere. At in India vlteriore, postq̃ Albuquercius Malaca profectus est, vrbis incolæ tam Saraceni, quam

 simulá-

ſimulacrorũ ſuperſtitione conflictati, qui Luſitanorum partibus ſtudebant, exanimati metu vagabantur. Nec enim exiſtimabant illo abſentè hoſtium impetum ab eorum capitibus propulſari poſſe. Vt autẽ magis anxiè trepidarent, rumor emanauit, Laſamanem cum maxima claſſe contra Luſitanos inſtructa tantùm nõ appropinquare. Andradius illi, antè quàm in portu intraret, obuiam eundum cenſuit. Patecatirus, qui omnia per exploratores nouerat, cùm accepiſſet, Andradium è portu ſolniſſe, vt cum Laſamane confligeret, nocte in vrbem ingreſſus eſt: & Aphractũ, cui Alfonſus Chiaignus adoleſcens valdè ſtrenuus præerat, cùm improuiſo adoriretur, cepit: Chiaignum acriter reſiſtentem interfecit: reliquos, qui cũ illo erant, captiuos abduxit. In Aphracto tormentũ ingens erat, Camellum appellant, illud etiam Aphracto cõuexit. Andradius Laſamanis claſſem cũ minimè reperiſſet, in portum, reuerſus Patecatiri ſtationem oppugnare conſtituit. Alfonſum Perſonam cum mille & quingentis hominibus Indis, & paucis Luſitanis, terra ſecundum littus ire iuſſit, vt eodem tempore terra atque mari Patecatiri munitio oppugnaretur. Ipſe lembis & celocibus inuectus, fluuium æſtu ſecundo ſubijt. Georgium verò Botellũ, agminis primi Ducem, hoſtes acriter inuadere iuſſit. Andradius continuò ſubſequutus eſt. Alfonſus Perſona ſimul è terra impetũ fecit. Munitio cum magna hoſtiũ cæde capta, & præſidia in effuſam fugam compulſa ſunt. Ibi ligneum truncum magna craſſitudine recenti ſanguine conſperſum aſpiciunt. Is enim, qui tormento præerat, & à Patecatiro cum reliquis in ſeruitutem abductus fuerat, iuſſus eſt illud in Andradium dirigere. Is morte propoſita, ne

tantùm

tantum in se scelus admitteret, mortem oppetere maluit, quàm CHRISTI *numen offendere. Ea re Patecatirus grauiter offensus, illi caput in eodem trunco securi præcidi confestim imperauit. Dum verò alij castra diripiunt, alij tormenta cum Camelo, quem diximus, in naues inferunt, alij stationem subiectis ignibus incendunt, apparuit repentè Saracenorum acies instructa. Hi erant quadringenti, cum tribus Elephantis ingentibus, quorum singuli castella singula portabãt. Viceni sagittarij in singulis castellis inerant. Georgius Botellius cũ turma, quam ducebat, prior, eo quod propius fortè constiterat, in hoc agmen incurrit, suosq; admonuit, vt Elephantum, qui præcedebat, omitterent, rectorem tantùm peterent. Hi cùm viam Elephanto aperuissent, rectorem hastis vndique sublatum interimunt. Elephãtus rectore destitutus constitit. Cũ verò quidã è scapha Geor. Botllij q tormẽtis præerat, Elephanti cor pila percusisset, Elephantus repentè cõcidit. Hac ruina reliqui consternati diffugiunt, & Saraceni similiter in fugam versi sunt. Naues erant in fluuio mercibus onustæ, quæ direptæ continuò fuerunt. Nostri re benè gesta in vrbẽ rediêre. Patecatirus inde digressus quatuor passuum millia, locum alium magis natura munitũ maiore vallo sepsit, validioreq́ue præsidio muniuit. Illum deinde locum Andradius aggressus est. Primã stationẽ (quatuor enim erant) cepit, & incẽdit. Cùm tamen reliquas inuasisset, tanta hostium multitudo ab eo, qui se Malacæ Regem nominabat, immissa fuit, vt nostros repelleret. In hac pugna duodecim è nostris desiderati sunt, inter quos Rodericus Araugius, & Christophorus Mascaregnas, & Georgius Garcesius, & Antonius Azeuedius*

 extitêre:

extitêre. Andradius & Petrus Faria cum multis alijs vulnerati sunt. Hac victoria Patecatirus insolenter elatus, animum addidit Principi, qui ad regnum Malacæ, vt diximus, aspirabat. Is continuò Lasamanem admonuit, vt cum classe, quam instructam habebat, se cum classibus Regis Darguimensis (Regnum illud ad Austrum pertinet, & est Malacæ finitimum) qui illi contra Lusitanos opem afferebat, coniungeret, & Malacæ portum obsideret. Andradius cùm exploratū habuisset, Lasamanem in ostio fluminis, quod Muar appellatur, classem constituisse, eò inuectus, classem est aggressus. Prœliū fuit atrocissimum, & ab vno die in sequentem ductum. Lusitani tamē victoriā consequuti fuerūt: hostes partim cæsi, partim in fugam pulsi, permultæ naues incensæ sunt. Sub id tempus tres naues cū præsidijs, & munitionib. & fabris, ab Albuquercio missæ Malacā venêre. Ciuitas tamen commeatus inopia laborabat. Andradius, vt ciues ea inopia leuaret, fretū Cincapuræ petijt (id aūt Australem & vltimā regionis illius partem à continente dirimit) & nauem Patecatiri maximam commeatu onustam cepit: deinde Malacam reuersus, Lupum Azeuedium, & Georgium Botellium eodem iterum misit, qui inde tres alias Patecatiri naues cibarijs oneratas similiter abduxerunt. Georgius item Gomecius Cugna è Peguënsi Regno (Rex enim cum Albuquercio pacem firmârat) cum alia naue cōmeatu similiter referta Malacā aduectus est. Eodem etiam tempore Antonius Miranda è Siamensi regno, in quo fuit à Rege multis honoribus magnisq; muneribus affectus, Malacā venit. Rodericus Brittius rei benè gerendæ occasionem omittendam minimè putauit,

uit. Idcirco classem apparauit, qua nostri Patecatirum animo iam fractum, & inopia propter amissum commeatum grauissimè laborantem opprimerent. Illamq́ue Andradio tradidit. Is cum alijs Ducibus in hostes ire perrexit. Primũ agmen Georgio Botellio, & Petro Personæ commisit. Ii cùm maximo impetu primam stationem aggressi fuissent, eã cum magna hostium cæde trãsgressi sunt: alias deinde duas expugnârunt. Hostes tandem se fuga proripuerunt. In eo prælio Franciscus Machiadus vnum Elephantum occidit: alius captus, & Malacam adductus fuit: duo (quatuor enim erãt) fugerunt. Eo casu Patecatirus exanimatus, in Iauenses insulas cum opibus & familia confugit. Is, qui se Regem appellabat, in aliam insulam ad ortum Solis obiectam, Bintam appellãt, se recepit. Lasamana similiter, vt nostrorum congressum vitaret, mare nostris liberum reliquit. Andradius in vrbem reuersus, ciues omni molestia & solicitudine liberauit. Antonius Abreus sub idẽ tempus Malacã redijt. Nec enim potuit insulas, in quas Albuquercij iussu profectus fuerat, propter aduersam tempestatem, penitùs explorare. In insulam tamen, Amboinum appellant, quæ non procul à Malucis abest, delatus est: vnde Garofij pondus aliquod asportauit. Inde insulas Banda (quinque autem sunt ad Austrum sitæ) petijt. Ibi tellus arbores, quæ nuces illas, quas noscadas appellant, efferunt, passim profundit. Arbores dicuntur esse Lauris simillimæ: flores quos efferunt, aiunt florum, quos mali Persicæ ferunt, speciem atque similitudinem referre. Gens est agrestis & fera: Regem se imperio, quoties eis lubet, abdicare compellunt, seniorumq́ue consilium, quo

regantur, instituũt. Et sic variè statum Reip. commutant. Franciscus porrò Serranus tempestate similiter iactatus, in insula quadam, quæ vna est ex Malucis, & Ternates appellatur, naufragium fecit. Qui tamen ab insulæ Rege comiter acceptus, multisque muneribus ornatus fuit. Hæc in orientis Solis regionibus gerebantur. Cùm verò Albuquercius bellum maxima vigilãtia comparâsset, Garsia Noregna, qui Mozambique, vt dictum est, hyemauerat, interuenit. Duo autem Duces, quorum vnus Georgius Melius Pereia, alter Garsia Sousa nominabatur, qui eo anno profecti Olysippone fuerãt, secundis tempestatib. vsi, cũ classe duodecim nauiũ similiter appulerũt. Erant in his nauib. supra duo millia Lusitanorũ. Albuquercius classe sedecim nauiũ instructa, Cochimo profectus est. Petrus Mascaregnus quãuis iam fuisset in Cochimensis arcis præfectura constitutus, asseruit tamẽ se nullo modo passurũ, vt bellum illud se absente cõficeretur. Arce interim alij cõmissa, in eadẽ classe vectus fuit. Albuquercius in cursu Cananoris arcẽ Georgio Melio tradidit, & dissensiones inter mercatores Saracenos eiusdem ciuitatis incolas & Lusitanos summa æquitate sustulit: deinde Baticalã aduectus, ad vrbis præfectũ misit, qui diceret, se compertum habere nauem vnã Calecutio cum maximo numero piperis aduectam, quæ ad ius Saraceni, qui emerat Simonem Rangelum, pertinebat, eãque, vt sibi confestim traderet, imperabat. Quod sine recusatione factum est, & nauis Cochimum continuò deducta. Ibi Iudæus quidam literas à Lusitanis illis q, vt dictũ est, cũ Georgio Quadra nauarcho à classe Lemij aduersa tempestate segregati, naufragiũ fecerant, & à Saracenis captiui detinebantur,

bantur, attulit, quibus significabant, Sultanum in ostio, sinus Arabici arcem fundare, & Aden expugnare constituisse. Onorem deinde præteruecto Iudæus alius eadem nunciauit, adiecitque, nihil fore facilius Albuquercio, quam ciuitatem illam capere, antè quàm Sultanus ad eam copias suas adduceret gentē ab eo defecisse, & offensionem illius extimescere. Idcirco facilius Lusitanorum imperium, quod clementissimum fore confidebat, quàm illius tyrannidem subituram. Melraus ibi Albuquercium conuenit, illumque admonuit, Zabaimum xx. hominum millia conscribere, vt Benastarinum copijs amplificatis fortius communiret. Proinde si vellet Benastarinum capere, properaret, antequam exercitus ille posset cum reliquo, qui oppidum tenebat, coniungi. Itaque nullam moram Albuquercius interposuit, quin statim Goam peteret, & classe Benastarinum obsideret. At qui erant in oppido, classem tormentis acerrimè quatiebant, præcipuè verò Camelus quidam (sic enim genus illud tormenti nominatur) plurimum damni nauibus inferebat. Sed opera excellentis artificis, qui tormentis præerat, cùm globus tormento, quod Sphæram appellant, per os Cameli missus cum horrendo fragore fuisset, Camelus continuò dilaceratus & nostri illius metu liberati fuêre. Albuquercius vrbem, vt inde cum copijs Benastarinum veniret, & terra hostes inclusos graui etiam obsidione continuò premeret, petijt. At Rozalcumus cum equitibus ducentis & quinquaginta & maximo peditum numero ex oppido egressus, Goam versus iter instituit. Illi verò Petrus Mascaregnas, & Garsias Norogna, & Emmanuel Lacerda, & Lupus Vascius de sancto Pelagio, & Ioannes Fidalgus, & Rodericus

Gundissalvus Camigna, obuiam prodiêre. Prælium cõmissum fuit, hostes fusi sunt: nostri in oppidum eos insequuti tanto impetu ferebantur, vt hastis innixi in muros scandere conarentur. Qui tamen acrius eo die rem gesserunt, fuêre Lupus Vascius de sancto Pelagio, & Petrus Mascaregnas. Qui oppidum tutabantur, omni telorum genere nostros detrudebant. Nonnulli cæsi, & quamplurimi vulnerati sunt. Emmanuel Lacerda saxo percussus, ex equo, quo vehebatur, in terram decidit, & occisus fuisset, ni Ioannes Decius illi opẽ confestim attulisset. Quod si Albuquercius, qui nostros rabie quadã furentes à muris abduxit, non accessisset, magnam ea die Lusitani cladem accepissent. Nemo enim eos impedire poterat, quò minus hastis in arcem euadere niterentur. Albuquercius in vrbem regressus, post quos dies copias omnes eduxit, illis tantùm relictis, quas ad vrbis custodiam necessarias esse conspexit. Habebat autẽ tunc sub signis Lusitanorum tria millia, ad hæc Indorum cohortes aliquot erant admixtæ. Exercitum tormẽta inuecta curribus antecedebant, testudines admouebantur, & omnia, quæ ad oppugnationem erant necessaria, summo studio fuerant ab Albuquercio comparata. Castris positis, nostri oppidum & arcem terra mariq́ue summis viribus oppugnare constituunt. Sed erat ea oppugnatio difficillima. Oppidum namq́ue erat muris latissimis cinctum: turres admodum frequentes, è quibus densæ pilæ nocte atque die coniectæ, multis necem afferebant. Quò autem Lusitani vehementius rem gerebant, eò periculum grauius adibant, & omnes eorum conatus in nihilum recidebant. Vnum tantùm genus erat oppugnationis acerrimum, nempe fames, qua exercitus hostium erat in

erat in summas angustias inductus. In eo enim Albuquercius omnes neruos intenderat, ne quidquam cibi intromitti in oppidum posset. Omnes namque aditus erant nauibus obsessi, & commeatus, qui antea fuerant importati, propter hominum multitudinem consumpti. Rozalcamus hac necessitate coactus, experiri voluit, an posset eruptione facta se se ex obsidione, qua premebatur, eximere. Nocte igitur de quarta vigilia, aliquot instructas acies cum Ducibus sanè fortibus emisit: ipse ad portam substitit, vt præsidia submitteret. Qui exierant, nimis acriter in stationem, cui praerat Emmanuel Sousa Tauaris, irruperunt, ipsum Sousam fortissimè dimicãtem conuulnerarunt, & copias, quibus erat præfectus, cedere compulerunt, vsque eò, dum in aliam stationem, cui præfectus erat Garsia Norogna, qui subsidio occurrebat, similiter inuaderent. Ita cùm & fames & rabies eos incitaret, Norognam etiam cedere coëgerunt. Petrus Mascaregnas cum instructis cohortibus accedens, Lusitanos dissipatos in ordinem recepit, & hostibus animo magno repugnauit. Prælium tanta vtrinque pertinacia commissum fuit, vt res non tormentis, nec hastis, sed gladijs, & pugionibus, & interdum etiam lacertis gereretur. Hostes tamen cum vlterius progredi non possent, in oppidũ incolumes redierunt. Albuquercius, ne hostes possent deinceps erumpere, fossam latiorem duxit, vallumq́ue firmius muniuit. Hostes in extremum discrimen adducti, pacem petierunt. Pax his conditionibus facta fuit. Vt hostes traderent omnes Christianos, qui ad eos transfugerãt, & CHRISTI religionẽ violarãt. Vt traderẽt præterea naues duas, quas, dum in insulam traiecerunt, in aditu Noroënsi ceperãt, & oppidum, & arcẽ cũ equis, armis,

armis, & tormentis, & omnem præterea classem, quæ in insula consistebat. Albuquercius verò fidem dedit, se eos cum bonis omnibus abire permissurum, & Lusitanis, qui religionem abiurauerant, necem haudquaquam illaturum. His rebus summa fide confectis, hostes in continentem traiecerunt: nostri in oppidum ingressi sunt. Albuquercius in vrbẽ regressus est. Lusitani, qui apud Saracenos in Mahumetis nomen iurauerant, cæsi quidem minimè sunt, sed ne quisquam auderet eorum scelus imitari, illud ab Albuquercio exemplum editum fuit, quo non minus, quàm si capitali supplicio omnes affecisset, terrorem multis incussit. Omnibus enim nares, & aures, & dexteras manus, & sinistrarum pollices abscindi præcepit. In his fuit Fernandus Lupius, cuius mentio facta est, qui postea à classe, quæ in Lusitaniã nauigabat, in insula Sanctæ Helenæ derelictus, eam insulam admirabili sagacitate & industria frugibus, & oleribus, & arboribus ita conseuit, vt cùm eò ex India redeuntes nostri naues gratia aquationis appellunt, mirè reficiantur. Albuquercius his rebus gestis, Norognam Cochimum misit, vt classem, quæ erat in Lusitanã profectura, diligenter instrueret. Et deinde mare, quod ad Calecutij oram pertinet, obseruaret, ne vlla nauis Arabiæ egredi è portu posset, quin statim caperetur. Aliam deinde classem Garsiæ Sousæ commisit, qua naues omnes, quæ cũ equis è Perside veniebãt, Goæ portum subire compelleret. Eos autem, qui portum intrabant, comiter excipiebat, & de portorijs aliquid diminuebant qua libertae commoti mercatores, eò cùm equis & alijs mercibus libentissimè commeabant. Sic factum est, vt portus vectigalia multò maiore pretio conducerentur. Rex Vengapor

(est autem Vengapor Regio mediterranea, cum Zabaimi regione continens) legatum ad Albuquerciũ de pace misit. Nomen enim illius per omnes illas terras cum hominum admiratione vagabatur, et multi ob eam causam, Regis Emmanuelis imperium sequi volebant, vt in illius tutela constituti, aliorum Principum tyrannidem declinarent. Legatus ephippia, frontalia, phaleras, & tegumenta, quibus equi insternuntur, & ornantur, Regis sui nomine ad Albuquercium deferebat. Legatio verò nihil aliud continebat, quàm amicitiæ cupiditatem, qua princeps ille dicebat se vehementer incensum esse, & bellum cum Zabaimo, si opus esset, facturũ, & Lusitanis cibaria suppeditarum nullumque officium hominis fidelissimi, quod ad Regis Emmanuelis obsequium pertineret, omissurum. Hoc autem postulabat, vt liceret sibi equos trecentos precio, vt alij faciebant, persoluto, ex vrbe singulis annis educere. Fuit huic postulato satisfactum, & legatus honorificè dimissus. Legatum deinde ad Narsingæ Regem cum muneribus instituit, qui ab illo Baticalam, quæ erat in ora Malabarensi sita, Emmanuelis Regis nomine postularet. Ora Malabarensis Cananore incipiens, Cori promontorio definitur. Ciuitas autem Baticala ad Narsingæ imperium pertinebat. Quamuis autem esset parum fructuosa, & multis periculis obiecta, Emmanuelis tamen rationibus valdè conducebat, eam præsidio illius cinctam teneri. Legatus fuit Gaspar Chanoca, qui iam eò cum legatione missus extiterat. Sub idẽ tempus Zabaimus Dalcamus duos legatos ad Albuquercium misit, & per eos pacem postulabat, & potestatem sibi dari petebat equos emendi, quibus in bellis contra finitimas gentes vteretur.

Id etiã concessũ fuit, & Iacobus Fernandus Faria ad eũ missus, qui pacis & amicitiæ fœdus sub certis cõditionib. sanciret. Melichiazius legatum etiam cum naue commeatu & cibariis onusta ad Albuquercium misit, vt illi de capta Malaca gratularetur, & ipsum Melichiaziũ perpetuò in illius potestate futurum, multis verbis ostenderet. Is Melichiazio gratias egit, & legatum muneribus affectum dimisit, & commeatum muneribus aliis Melichiazio donatis compensauit. Legatũ præterea Cambaiensis Regis, qui Lusitanos captiuos adduxerat, muneribus similiter ornatum in patriam remisit. Eodem tempore fuit certior factus Albuquercius, legatum ab Æthiopiæ imperatore ad Regem Emmanuelem missũ à Dabulensi præfecto vinctum custodiri. Hoc cùm percepisset, misit continuò qui nomine illius à Dabulis præfecto peteret, vt legatum missum repentè faceret. Is sine vlla recusatione paruit: & legatus Goam perductus cum solenni pompa, & sacerdotum cantibus exceptus fuit. Gerebat enim crucem ex ligno Crucis illius, in quã CHRISTVS, generis humani conditor atque liberator, sublatus fuerat, perfectam, quam Æthiopiæ Imperator Regi Emmanueli dono mittebat. Omnes autem maximè lætabantur, cùm cernerēt in illis regionibus, tam longo interuallo ab Europa distantibus, legatum Christiani Principis, cuius fiducia erecti confidebant futurum, vt vbique CHRISTI nomen sanctè coleretur. Alium etiam legatum Regis Armuziensis cum literis & mandatis à se dimisit. Dum hæc fiunt, Garsia Norogna imperata conficit, & nauibus, quæ erant in Lusitaniam profecturæ, comparatis, Calecutiense mare diligenter obseruat. Interim Naubeadarimus regni hæres, qui, vt diximus,

nius, in Lusitanos voluntate propendebat, ad Norognã literas misit, quibus continebatur, se, si Albuquercius id non aspernaretur, inter illum & auunculum pacis interpretem futurum, atque perfecturum, vt nostris in vrbe Calecutiensi potestas arcis ædificandæ fieret, Hoc Norogna Albuquercio significauit. Id fuit Albuquercio gratissimum. In mare enim Arabicum nauigare statuebat, & ea de causa cupiebat res Indicas omni belli motu liberatas, & optimè constitutas relinquere. Pax facta fuit, & arcis fundamenta in eo loco, vbi Regis ædes, in quas Albuquercius primus inuaserat, extructæ fuerant, iacta sunt. Is verò mense Martio, Anno salutis M. D. xiij. cum classe, de qua suo loco memorabimus, vt in Arabicum sinum penetraret, Goa profectus est. Hoc anno Barraxa & Almandarinus in Mauritania earum ciuitatum, quas tuebantur, finibus egressi, in Mauros Regis Emmanuelis stipendarios inuasere: agris & frugibus inflammationem intulêre: in agrum Arzilensem excursionem facientes, eum populati sunt. Inde in Tingitanum agrum concessere. Odoardus Menesius, qui Tingitanæ ciuitati præerat, habito consilio, quid agendum sit, deliberat. At interim hostes excurrũt manipulos in areas congestos (nondum enim fruges excussæ fuerant) incendunt. Flamma frequentibus in areis excitata, noctis tenebras dispulerat, ita, vt nostri hostiũ multitudinem è mœnibus aspicerent. Nostri vigilare, & arma comparare, omnibusq́ue rebus, quæ ad hostium impetum repellendum, siue quæ ad obsidionem tolerandam vsui esse possent, prouidere. Odoardus Menesius exploratum miserat, & cùm primum diluxit, quid exploratores afferrent, ad portã armatus cũ instructis

copiis expectabat. Renunciant illi, hostes post colles, in quibus speculæ erant constitutæ, consedisse: magnam equitum & peditum multitudinem videri. Cũ tam exiguis copiis non esse sapientis Ducis, velle in hostes multitudine feroces, & successibus elatos incurrere. Odoardus enim Menesius habebat tunc sub signis equites ducentos, & pedites trecentos. Odoardus nihilominus progredi cõstituit: & superato colle, hostes aspexit, & numerum oculis, vt potuit, designauit. Illi cedunt, vt nostros ab vrbe longius extraherent. nostri sensim eos sequuntur. Vbi verò illi circiter duo passuum millia progressi sunt, constitêre: deinde clamores ingentes edidere. Hic Barraxa, Non clamoribus, inquit, est, sed viribus agendum. Non sunt hi homines, qui vocibus exterreri soleant. In virtute igitur, non in vlulatibus est spes victoriæ collocanda. Cupio nunc non eos, qui voces inanes fundant, sed qui hostem feriant, aspicere. Hæc vbi dixit, instructos equites in nostros incitauit. Primum nostrorum agmen, quod Petrus Leitanus ducebat, sexaginta equites continebat, & fuerat de nocte præmissum. Hoc primum hostium impetum sustinuit. Hostes multitudine nostros obruebant. Menesius tamen (Leitani namqúe virtuti multum confidebat, nec existimabat, esse sibi hominibus, tanquam in extremum discrimen inductis auxilium celerius, quàm summæ rei conueniret, afferendum) sensim ibat, vt ordines iam propter prælium commistum perturbatos aggrederetur. Itaque cùm tempus opportunum animaduertit, pedites iussit vnum hostium latus inuadere, ipse in latus alterum impeditum acerrimè tulit. Plus vna hora fuit vtrinque fortissimè dimicatum. Tandem cum hostes ardorem illum pugnandi remitterent, & nostri

tunc

tunc multo vehementiùs impreſſionem facerent, illi fugam capeſſunt. Almandarinus (Is enim ante congreſſum Barraxam illuſerat, quòd non vocibus, ſed virtute cum paucis illis Luſitanis rem gerendam eſſe prædixerat) vt Barraxæ ſententiam comprobaret, primus cum equitibus centum ſe fuga proripuit. Illum Leitanus inſequutus eſt, aut eum vt viuum cepiſſet, aut ſaltem occidiſſet, niſi equites, quos ducebat, pedites hoſtium cædendo fuiſſent, Leitano fruſtra eos reuocante, nimis impediti. Barraxa viri ſanè fortis officio functus ea die fuit. Cùm tamen Almandarini fuga ſuos perterritos animaduerteret, ita ceſſit, vt ordinem cædendo conſeruaret. Eum Meneſius duodecim millibus paſſuum inſequutus fuit. Tandem cùm Barraxa copias in montem arcta via ſubduceret, Meneſius ſuos ab hoſtium cæde reuocauit. Supra ſexcentos ex hoſtibus ea die cæſi ſunt, capti ducenti & quadraginta, inter quos fuit Almandarini primi agminis ductor, & Barraxæ ſignifer, & multi præterea viri nobiles: ſigna & tentoria capta, & præda ingens abducta. Ipſe Barraxa ſummum diſcrimen adijt: ex equo enim cecidit: ſed alius ei repentè ab vno ipſius equite oblatus fuit, quo periculum vitaret. E noſtris quatuor cecidêre: viginti tres vulnerati ſunt. Odoardus Meneſius, re benè geſta, in vrbem reuerſus, rectà cũ omnibus copijs in templum ingreſſus, ſummas gratias Deo egit. cuius numine & beneficio prælium illud pugnatum fuerat. Nec Safinij interim præſidia quieſcebant. Mauri namque vicini quanuis ex fœdere tributa deberent, ea tamen, ope Principum freti, qui illis animos faciebant, ſoluere recuſabãt. Præterea illis, qui in

fide permanebãt, reliqui bellũ frequenter inferebant. Itaq; necesse nostris erat, vel vt rebelles bello frangerent, vel vt subditos iniuria liberarẽt, sæpenumerò in hostium fines incurrere. Hoc igitur anno Nonius Fernãdus Ataidius Lupũ Barrigam, virũ impigrum, & antesignanorũ ducẽ, Dabidam (Is locus Safinio circiter quadraginta millib. passuũ distat) misit, vt incolis contra Xiatimenses opem afferret. Dabida in edito colle Xiatimæ imminet propè fluuiũ, quem Aguz appellant. Xiatimẽses tamen tunc Dabidenses numero superabant, & plurimas illis iniurias inferebant, quas tunc Barriga persequutus est. Illo regresso, cùm Xiatimenses exploratum habuissent, copias Iebabentufusi castella circũire, vt tributa, quæ erant Regi Emmanueli persoluenda, à stipendiarijs exigerẽt, octingentos equites accersiêrunt, quibus eos se facilè oppressuros esse confidebãt. Iebabentafusus, q tũc in castello, quod appellant Mirabellã, se cum centum & sexaginta equitibus continebat, vbi primum audiuit Xiatimenses appropinquare, quãuis copijs esset inferior, cùm nonnullos Dabidenses asciuisset, in hostes acriter impetũ dedit, & fusos insequutus est. Duos viros primarios cepit, & paucos occidit. Cùm tamẽ Dabidẽsis quidam princeps, Acum nomine, hostes auidius insequeretur, & se à suis longissimè segregasset, ab Xiatimensib. captus fuit. Paucissimi eo prælio ceciderunt. Arabes enim qui Mauritaniam incolũt, cùm sint auarissimi, propter pecuniæ cupiditatem hostium vitæ parcunt, vt ex redemptione pecuniam comparent: & præterea multos à se in bello captos esse maximè omnium gloriãtur. Bellum tamen hoc & permutatione captiuorum, & veteris fœderis instauratione finitum fuit, & stipẽdia

dia Regi Emmanueli integrè persoluta. Rursus Ataidius eundem Barrigam cum Lhabentafuso in pagū Areze nomine, ad radices montis, quem Ferreum appellāt, situm, misit, vt illum propter rebellionem bello cōtunderent. Illi, vt imperata facerent, nocte profecti, prima luce in pagi munitiones irrumpunt, hostes nonnullos interimunt, & aliquot etiā capiunt: reliqui se in montē effusa fuga proripiunt. Nostri in vrbem cum præda incolumes reuertuntur. Rursus cū incolæ cuiusdā oppidi, quod appellant Tazarot, cum Azezensibus fœdere cōiuncti, excursionem in Safimiensem agrū facerēt, Ataidius cum copijs instructis egressus, eos fudit fugauitque: nonnullos occidit, & exercitum incolumē reduxit. Ludouicus interim Menesius, Ioannis Menesij Taraucensis Dynastæ filius, cum centū equitibus Safimium peruenit. Aluarus etiam Norogna cum alijs centū equitibus in vrbem simul ingressus est. Vterq; missus à Rege Emmanuele fuerat, vt urbi præsidio esset, ita tamen, vt nūquam Ataidij imperiū detractarent, sed omnia, quæ is iussisset, alacritate summa cōficerēt. Ataidius, vt adolescentes ea nobilitate præditos exerceret, vt possent cum nonnulla gloria in Lusitaniam reuerti, statuit Almedinam eos deducere. Est autem Almedina vrbs valdè ciuibus frequens, & muris cincta. Homines sunt agricultura, & rei pecuariæ maximè dediti, & idcirco frugibus & pecoribus abundant: cultu tamen paulò lautiore, quā reliqui eiusdē regionis Arabes vtuntur. ciuitas erat in duas factiones diuisa. Quidā enim Regis Emmanuelis partes sequebantur, quidā Fessensi Regi studebant. Vtraq; aūt pars factionis Principes habebat. Omnes tamē tributū ex fœdere debebāt. Factio Fessensis

tūc præsidio Regis intra muros admisso multo potētior erat. Sic aūt euenit, vt alij quidē volūtate, alij verò metu tenerētur, ne tributū imperatū soluerent. Ataidius cū equitib. quadringētis, & turma peditū ex vrbe ꝓfectus, prima luce Almedinæ portis appropinquauit. Hostes de illius aduentu per exploratores facti certiores extiterant. Erāt in vrbe equites sexcenti, & pedites mille viri fortes, & animis & armis ad cōfligēdū parati. Ataidius eos inopinato aggredi cogitarat. Itaq; cùm ad mœnia propius accessisset, duplicem aciem instruxit. Vnam Aluaro Norognæ, vt portam, quæ Marochium respicit, oppugnaret, alteram sibi reseruauit, qua cum Ludouico Menesio per aduersam portam irrumperet. Hostes vltrò portas aperiunt, & pugnandi facultatem nostris offerunt. Prælium exortum est, quod fuit vtrinque singulari audacia cōmissum. Nostri primū cessêre. Deinde rursus animis acriter incensis, impetum in hostes tulêre. Victoria neutram in partem inclinabat, cùm pugna in multū temporis spacium protracta fuisset. Factum tandem est, vt vtrinque libenter se à prælio continerent. Ataidius copias suas reduxit, & hostes se intra mœnia receperunt. Ex hostibus tamen supra viginti ceciderunt: è nostris tres desiderati sunt: multi ex vtraque parte vulnerati fuêre. Rursus cùm Ataidius quietem minimè pati posset, silentio noctis vsus in hostiū turmas, quæ propè Almedinam positis castris consistebant, inuadere statuit. Sed cùm intellexisset, hostes esse iam de illius conatu per exploratores admonitos, quamuis iam esset multum in via progressus, copias retraxit. Porrò Arabs quidam ei familiaris ad illū accessit, atq; nūciauit, Marochij Regē viam, per quā ille regredi parabat,

rabat, insedisse, vt illũ interciperet. Eo nũcio Ataidius se valdè lætari dixit, & Arabi munus pro eo donauit. Deinde, abi quæso, inquit, Regiq; nuncia, me in campo per totam diem illum expectaturũ. Rex tamẽ, siue vt cõgressum illius vitaret, siue vt aliud, quod in rem magis esset, animo moliretur, siue Arabs falsum nunciârat, viã minimè insedit, sed in Duecalam regionem recta contendit, & fœdus cum Principe, qui montes ditione tenebat, fecit, vt coniunctis viribus Lusitanis repugnarent. Ataidius cùm diu frustra expectaret, exercitum tandem media ferme nocte in vrbẽ reduxit. Hoc fermè tẽpore Nonius Mascaregnas cum equitibus centum Safiniũ peruenit, & Ludouicus Menesius, & Aluarus Norogna fuêre in Lusitaniam reuocati. Erant tunc in vrbe supra septingentos equites, cũ quibus Ataidius frequenter excurrebat, & manum cum hostibus crebrò cõferebat, ita, vt nemo posset esse impedimento, quò minus tributa ab stipendiarijs exigeret. Cùm verò Ataidius nosse cuperet, quid hostes agerent, quorũ tũ castra duodecim millib. passuũ inde aberãt. Barriga se id exploraturum ostẽdit. Itaq; Ataidij permissu, cũ equitibus triginta de nocte profectus, castra propius, cùm diluxisset, accessit: sex hostes occidit, quatuor viuos cepit, tãtaq; celeritate rẽ gessit, vt prius, quàm hostes se ad illũ persequendũ cõparare possent, ipse se in pacatum reciperet. Ataidius igitur à captiuis intellexit, quid hostes animis agitarent, quo ordine castra posita essent, quibus copijs rem gerere statuerent. Sequenti igitur die, Lupũ Barrigam cũ equitibus centum & quinquaginta præmisit Nonius Mascaregnas cũ equitibus centum illum sequebatur, vt locum opportunum insidijs cum copijs suis insideret. A-

taidius postremò, vt subsidio esset, cũ reliquo agmine veniebat. Barriga iussus excurrere, cũ in hostes incautos irruisset, quinq; occidit, quatuordecim viuos cepit, magnã vim pecoris abegit. In hostiũ castris tumultuatum est, cũ indignissimè ferrent, se ab homine illo impunè ludificari. Itaq; equites quadringenti protinus egressi sunt, & in Barrigã inuadunt. Is sensim ordine minimè cõfuso cedebat, donec ad locũ, in quo Mascaregnas in insidijs latebat, perueniret. Ibi rursus cùm & ipse suos in hostes incitaret, & Mascaregnas ex insidijs proderet, prœliũ tanta vtrinque audacia commissum est, vt constet, nunquam post illam vrbem captam, ad eam diem in regione illa, pro numero militum, vel atrociùs, vel pertinaciùs pugnatum fuisse. Hostes enim minimè perturbati, acerrimè decertabant: nostri quamuis essent de via fessi, eorum impetum egregiè sustinebant: nemo tergum vertebat. Multi vulnerati sunt, non pauci ex equis deiecti, nemo tamen occisus fuit. Nostri tandem cedere sensim incipiunt: quos Ataidius, qui iam appropinquabat, excepit, & hostes substitêre. Ataidius vlterius progredi noluit, eò quòd cerneret eos, quos Barriga & Mascaregnas duxerant, labore nimio fractos: & verebatur, ne à castris hostium obsidia mitterentur, quæ nostros lassitudine confectos obruerent. Itaque dimissa præda, vt ordinem melius conseruaret, se in vrbem recepit. Post dies octo cùm Ataidius accepisset, eundem Regem Marochij motis castris in promontorio Cantimensi quod inde non procul aberat, concidisse, ad vesperum, cùm Rex cœnaret, ex improuiso duas turmas adortus, eas cepit, & castris terrorem & tumultum intulit, exercitumquè properè reduxit. Ibi tunc hostes

stes accurrunt, sagittis, & glandibus, & missilibus acerrimè pugnant. Præcipuè verò tanta lapidatio è superiore loco (castra enim erant in cliuo posita) facta est, vt locus lapidationis nomen obtineret. Nostri tamen se cum omni præda receperunt: hostes eos tota illa nocte ferociter insequuti sunt. Nihilominus Ataidius cùm eorum impetum egregiè sustineret, exercitum prima luce incolumẽ cum magna præda reduxit. Captiuos enim supra trecentos fuisse constat. Fuêre præterea capti equi cõplures, & Cameli. Rex alium deinde locum magis munitum castris metandis cepit. Est mons editus, quem appellant Idenar. illi subiecta est campi planicies, obiectis principio collibus præangusta, quæ deinceps latius panditur. In campi istius angustijs Rex castra posuit. Id cùm Ataidius exploratum habuisset, vna nocte cum equitibus quingentis, & multis etiam Saracenis auxiliaribus, qui Duce Iehabentafufo se cum Ataidio coniunxerant, in hostiũ castra profectus, cùm in illos inopinantes inuasisset, castra tanto metu atque terrore compleuit, vt quamuis multi in ea trepidatione, correptis quæ cuique sors obtulerat armis, resistere pararent, omnes tamen metu nimio cõturbati, se se ab eo tumultu effusa fuga proriperent. Ipseq́ Rex non expectauit, dum equus insterneretur, sed in eum, quem primũ adipisci potuit, insiliẽs repentè diffugit. In castris magna cædes facta est, ingens præda capta, maxima virorum & mulierum multitudo in seruitutem abducta. Inter captiuas fuit vna Regis ipsius concubina forma excellenti, quam is vehementer amabat. Lusitani aliquot vulnerati fuerunt, inter quos Ataidius extitit, qui in facie vulnus accepit. Non multis pòst

diebus Almedinenses ciues in agrum Safiniensem excursionem fecerunt, & in duobus locis insidias collocarunt. In eos tamen Ataidius explorato nostros eduxit. Prælium fuit acre, magnisqúe vtrinque viribus pro hominum numero commissum. Sed tandem hostes fusi fugatiqúe sunt: Octo & quadraginta cæsi: è nostris tres desiderati, ne maior cædes ederetur, & equorum hostilium pernicitas, & Ducis prudentia fuit impedimento. Nec enim permisit, vt nostri longiùs hostes insequerentur, ne in plures insidias cædendi cupiditate furẽtes irruerent. Alij deinde equites Arabes septingenti, cùm per agros in vrbis cõspectu discurrerẽt, & segetes incenderẽt, regressi continuò sunt. At Ataidius vbi vidit illos sine vlla suspicione futuræ dimicationis abscessisse, Lupum Barrigam cum centum & sexaginta delectis equitibus in eos immisit: alia deinde porta Nonium Cattum, impigrum virum similiter cũ alia equitum turma iussit, vt diuersis ex partibus hostes adorirentur. Is primus in hostes inuectus est. Prælio commisso, Lusitani hostium multitudine & ferocitate vehementiùs oppressi, magnũ discrimen adierunt. Barriga cum suis subsidium attulit, quo nostris animus redditus est, & impetus hostium repressus. Acerrima tandem nostrorum impressione hostes in fugam versi sunt: nostri quatuor millibus passuum eos insequuti, non mediocrem stragem ediderunt, & Barriga cum opimo spolio vrbem subijt. Hostium namqúe supremum Ducem, virũ militaris virtutis opinione præstantem manu sua interemit, ita tamen, vt ab eo congressu, quamuis victor, multis & periculosis admodum vulneribus sauciatus abiret. Sed facilè victoriæ decus dolorem vulnerum leuabat. Dux Iaho-

mazende appellabatur. Illius caput & equum Barriga in vrbem intulit. Caput fuit hastæ mucrone præfixum, & in vna vrbis porta collocatum. Illud Saraceni maximo pretio redimere cupiebant, sed nunquam id Ataidius vlla conditione permisit. Tandem cùm hostes, qui illam regionem, quam appellant Xerquiam, incolebant, fracti malis, & rebus suis diffidentes, pacē ab Ataidio petijssent, inter alias fœderis renouati conditiones vna fuit, vt caput Ducis illius suis ad honorem sepulturæ redderetur: quod tunc fuit summa Ataidij voluntate concessum. Erat enim is inter Saracenos, propter decora in bello parta, summis honoribus affectus, & singulari suorū prædicatione celebratus. Pax facta continuò fuit. Reliqui Xerquiensiū exemplo prouocati, pacē similiter ab Ataidio postularūt. Pacis sequester & interpres Iehabentafusus extitit. Nullū grauius onus eo, quod iam antea subierant, fuit illis impositū. Ita ea parte bello profligato, omnis illa regio fuit sub imperiū & ditionē Emmanuelis iterum cū tributo æquabili subiuncta. Ex illis Ataidius plurimos delegit, quos stipendijs aleret, vt illis stipatus, facilius cū Marochij Rege & Xerifio (sic enim appellabant Ducē, qui sanctitatis & virtutis militaris opinione Arabibus, qui dispersi in agris vagabantur, imperabat) bellum continenter gereret. Tantum autē terrorem principibus illis Ataidij nomen inferebat, vt nullis monimentis se tutos vnquam fore confiderent. At Ataidius aliorum bellorū cura liberatus, bellum cōtra duos illos Principes maiore studio sibi administrandū putauit. Itaq; Lupo Barrigæ præcepit, vt cū centum & quinquaginta equitibus Lusitanis, & equitibus auxiliarib. ex Saracenis fœderatis, qui sub Iehabentafuso mili-

militabant, accitis, in Marochij fines inuaderet. Is igitur cum Iehabentafufo, cùm essent in loco, qui Duamus appellatur, et abest Safinio passuum millib. quadraginta octo, accepit, ad radices Atlantis montis (nunc montes claros appellant) in cambo satis patente, quem appellant Alebauz, nouem hostium præfecturas castra posuisse. Hoc igitur cum Duces exploratū habuissent, incredibili celeritate eò se contulerunt, ita, vt inopinātes & incautos aggrederentur. Supra mille ex hostibus cæsi sunt, capti centū & quinquaginta, & præda ingens eo die parta. Vlterius autem progressi in regionem Xiatimensem impetum ferentes, non paucos hostes interfecerunt, & captiuos centum abduxerūt. Eò Xerifius, vt eandē regionem armis occuparet, inuasit. Ex illius castris equites permulti in nostros inuecti sunt. Barriga in copiarum supplementum equites centū in subsidium missos acceperat. Prælium satis acre commissum fuit, & diu ancipiti victoria dimicatum. E nostris tres equites Lusitani, & vnus Saracenus cecidêre. ex hostibus viginti & quinque cæsi sunt, inter quos filius Reguli cuiusdā interfectus est. Hostes cùm se frustrà contendere cernerent, in castra reuersi sunt: quos nostri insequi in castra noluerunt, ne multitudine obruerentur. Post aliquot dies, Barriga in oppidum Xiatimense, quod appellant Tanli, impetum similiter tulit. Hostes cùm se in vltimum discrimen adductos cernerent, aluearia apum innumerabilia, quibus abundabant, incensa è mœnibus demisere. Nostri & aluearium flammis ambusti, & apum aculeis stimulati, oppugnationem deserere coacti sunt. Multi etiam vulnera ab hostibus accepêre, ne apibus tantùm ea propugnatio ascribi posset. Ipseque Barriga grauiter vulneratus abscessit.

scessit. Sub idem tempus, Nonius Cugna cum centum equitibus Safinium Regis Emmanuelis iussu peruenit, & Nonius Mascaregnas in Lusitaniam reuocatus est. Aguz est oppidum in ea Mauritaniæ parte, quæ ad fines Safinij vrbis pertinet. Eum tunc locum Lusitanus quidā cū quinquaginta Lusitanis sagittarijs custodiebat. Eò autem se tunc Barriga & Iehabentafusus cum copijs suis contulerant, Ibi verò fuit eis nuncius allatus, Marochij Regem cū maximis copijs aduentare. Quem nuncium Ataidius cum accepisset, Nonium Cugnam eò cum equitibus ducentis, vt auxilium afferret, confestim misit. Ibi cum quidam ex hostibus postremum agmen nostrorum carpere voluissent, repressi sunt, & vnus ex illis captus est, quem ad Ataidium Barriga misit. Ab eo cùm Ataidius hostium consilia sciscitaretur, is astu punico quasdam opiniones in Ataidij sensibus inseuit, quibus inductus, suspicatus est, Iehabentafusum de nostris prodendis cogitare. Itaque ad Barrigam scripsit, vt omnes Lusitanos confestim in vrbem regredi iuberet, & ipse cum solis equitibus sexaginta remaneret, atque deinde aliquid causaretur, vt ratione ductus existimari posset, à Iehabentafuso discedere. Id Barriga, vt sibi imperatum fuerat, exequutus est: atque primùm alios omnes dimisit, deinde altercationis cuiusdam minimè necessariæ materiam præbuit, cuius indignitate se vsque adeò commoueri finxit, vt honestè videretur à Iehabentafusi societate seiungi. Solus Rodericus Castrensis cum tribus famulis ab eo discedere noluit. Iehabentafusus cùm indignè pateretur, eo tempore à Lusitanis destitui: grauius tamē tulit, secùs de sua fide, quàm meritus esset, existimari, quàm in tanto discri

mine

mine relinqui. Itaque per literas grauiter de tam insigni iniuria conquestus est. Seque nihilominus eo die prælium cum Marochij Rege cum copijs, quas habebat, initurũ affirmauit, vt vel illustri victoria, vel clara morte testatum apud omnes relinqueret, quanta fide Regem Emmanuelẽ coleret & obseruaret. His literis Ataidius inductus, ad illum rescripsit, se confestim ad illum equites quingentos missurum. Sed cùm is nuncius cum duodecim equitibu interuenit, iam Iehabentafufus manum cum maximo Regis exercitu conserebat. Prælium fuit atrocissimum, in quo tamen Iehabentafufus cum suis res memorabiles effecit: hostes suos fudit, maximam hostium multitudinem cæcidit, ipsumque Regem castris exuit, & longius insequutus, maiorem exercitus partem ferro concidit. Præda fuit ingens. Erant enim castra multarum rerum copia referta. Ataidius vt pollicitus fuerat, sequenti die Barrigam cum equitibus ducentis, & Cugnam cum trecentis in illius auxilium misit. Sed cùm illi aduenerunt, iam Iehabentafufus rem præclarè gesserat. Tulit Ataidius permolestè, se, aut saltem Lusitanos Duces eo prælio non interfuisse: multique illum reprehenderunt, quòd tam facilè hominis leuissimi & fallacissimi sermonibus assensus fuisset, vsque adeò, vt neglectæ fidei criminationem, quòd socium in tanto discrimine ope sua destitueret, minimè pertimesceret. Non multis pòst diebus Ataidius in aliam præfecturam Xiatimensem Barrigam immisit. Prælium atrox extitit. E nostris duo viri nobiles cum nonnullis alijs cecidêre: sed tandem oppidum captum, & hostes partim cæsi, partim in fugam coniecti, & aliqui etiam capti sunt. Rex Fessensis Anno salutis. M. D. xj. cum fuisset illi nuncius al-

latus,

latus, Tingim non esse valido præsidio munitam, & præterea negligenter custodiri, fore putauerat, vt si illam ex improuiso adoriretur, facilè caperet. Itaque maximas copias comparauerat, vt illam oppugnaret. Longe tamen aliter munitam reperit, quàm suspicatus fuerat: Castra tamen posuerat, & obsessam diebus aliquot tenuerat, & quibus poterat viribus & machinis oppugnauerat. Sed semper fuerat à conatu cum graui damno atque dedecore repulsus. Anno igitur insequente, vt ignominiæ maculam deleret, Arzilam exercitum adduxit, & propè vrbem castra locauit, & cum inde hostes in vallum, quod vrbem cingit, irrupissent, nostri intra vallum prælium inierunt, in quo Bernardus Coutignus in hostium præfectum, Adel nomine, equum incitauit, & illi cuspide oculum effodit. Iacobus Coutignus frater Francisci Coutigni Comitis Marialbensis fortissimè dimicans ab hostibus interfectus fuit. Pauci vtrinque ceciderunt, & Rex cùm cerneret frustrà tempus ibi in obsidione conteri, domum re infecta discessit. Emmanuel interim quamuis Africani belli curam non intermitteret, aliud bellum sibi proponebat, ex quo non minorem gloriam assequeretur. Cùm enim esset studio Christianæ religionis propagandæ vehementer incensus, id suscipiebat, vt armis diuinis omnes impietatis opes & munimenta conuelleret. Itaque in India, & in Æthiopia operam dabat, vt gentes à CHRISTI placitis alienæ, ad illius sanctissimum cultum sanctorum hominum monitis & disciplinis adducerentur. Et cùm animaduerteret regnum illud Æthiopiæ, quod appellatur Congo, fuisse iam à tempore Ioannis Regis CHRISTI disciplinis illustratum,

in idem opus, vt perficeretur, incubuit. Idcirco vt dictum est, multos sacerdotes pietatis opinione præstantes in illam regionem miserat, vt eos, qui nondum erant lustralibus aquis expiati, ad CHRISTI fidem perducerent, & qui iam CHRISTO nomen dederant, clariore disciplina confirmarent. Sub hoc igitur tempus, hominẽ è suis domesticis equestri dignitate præditum, ad eundem Congensem Regem, cum pluribus sacerdotibus, & sacris vestibus ad rem diuinam sanctius peragendam, misit, vt eum acrius studio Christianæ pietatis incenderent. Rex hac Emmanuelis Regis benignitate prouocatus, in Lusitaniam filium suum Henricum nomine, cum fratre suo, & pueris nobilibus misit, vt linguam Lusitanam, & Latinas literas, & sanctarum rerum disciplinam perdiscerent. Cum ijs venit legatus quidam illius, Petrus nomine, non vulgari prudentia præditus, cum quo Rex Emmanuel sermonem libentissimè conferebat. Is vt diutius in Lusitania versaretur, vxorem secum duxit, quæ fuit à Regina Maria multis donis atque muneribus affecta. Emmanuel, cùm omni comitate gentem illã vniuersam ad CHRISTVM allicere contenderet, Regis fratrem & filium cum reliquis pueris in disciplinam viris religiosis & eruditis tradidit, qui eos Latinis literis, & religionis moribus & institutis imbuerent. Deinde Simonem Syluium hominem apprimè nobilem, ad illum cum muneribus legauit. Munera verò erant equi pulchrè instrati et phalerati, & mulæ similiter ornatæ, vasa sacra, tabulæ pictæ, infulæ, & omnia, quæ ad religionis cultum ritè conficiendum erant idonea. Fabros præterea, qui templa & regias ædes ædificarent. Id prætera Syluio com-

misit,

misit, vt ius regium ad Lusitanos, qui in ea Æthiopiæ parte versabantur, in officio continendos, & eorum flagitia punienda, si opus esset, obtineret. Et præterea vt cum Rege simul ius omnibus gentibus, quæ sub Regis imperium erant, administraret. Quod vt commodius fieret, secum hominem iurisconsultum adducebat, vt ius publicè diceret. Id enim ipse Rex Alfonsus ab Emmanuele per legatum summis precibus efflagitarat. Id etiam Syluio in mandatis dedit, vt si forte, dum is apud Alfonsum versaretur, aliquis belli motus existeret, Regem opibus, & consilio, & manu etiam iuuaret. Illum præterea admoneret, vt quam primùm posset, legatos Romam mitteret, per quos authoritatem Pontificis Maximi, & Ecclesiæ sacrosanctæ ius & imperium omnibus rebus sacris agnosceret. Et quia Petri prudentia non vulgaris esse videbatur, suadebat, vt ipse Petrus aliquot viris nobilibus stipatus, ea potissimum legatione fungeretur. Se illum suis sumptibus Romam esse missurum. Regem præterea admonebat, vt aliquot pueros nobiles in Lusitaniam mitteret, qui cum reliquis erudirentur. Syluius cum hac legatione profectus, secundis tempestatibus vsus, in Congense regnum peruenit: cuius aduentu Rex se mirum in modum lætari significauit. Statimque misit virum quendam primarium, illi sanguine valdè coniunctum, qui Syluium salutaret, & in vrbem regiam, quæ à portu multùm distabat, vbi commodum esset deduceret. Syluius tamen febre correptus, antequam Regem videret, è vita discessit. Rex mortem illius admodum acerbe tulit. Aluarus Lupius, qui classis curam susceperat, in locum Syluij, vt ab Emmanuele decretum fuerat, si casus aliquis Syluiũ de medio

medio sustulisset, successit. Is ad Regem cum literis adijt. Literarum sententia, præter egregiæ cuiusdam pietatis argumentum, & præstantis voluntatis indicium, nihil aliud continebat, quàm vt fides Syluio in rebus omnibus, quas Rex Emmanuel illi præceperat, vt Alfonso Regi diceret, haberetur. Literis lectis, Aluarus Lupius earum sententiam verbis subsequutus est, & dona, quæ ferebat, in conspectu Regis explicuit. Rex verò res singulas in manus sumere, laudare, mirari, manus in cælũ tendere, gratias Deo summas agere, quòd per Reges virtutibus amplissimos, & numini cælesti charissimos, fuisset è tenebris impietatis emersus, vt cælestem lucem aspiceret. Regem verò Emmanuelem non satis habere, illum tam diuino beneficio constrictum tenere, nisi etiam præterita beneficia recentibus donis magnificentissimè cumularet. Quia verò Emmanuel illi regia insignia, quibus deinceps vteretur, mittebat, quæ pertinerent ad virtutis insitæ monimentum, & vniuersæ posteritatis ornamentum, de ea re literas publicè proposuit, quibus testatum omnibus esset, & memoriæ etiam sempiternæ consecratum muneris illius institutum, & Regiæ beneficentiæ documentum. Literis autem his referebat, quo pacto Regis Ioannis opera fuisset illa regio lumine Christianæ religionis illustrata, & è tyrannide infestissimi dæmonis erepta, et quanta malignitate fuisset opus illud tam præclarum opera antiquissimi serpentis, per quem primi parentes è sedibus beatissimis expulsi fuerant, impeditum. Quanta cura, studio, vigilantia Rex inuictissimus Emmanuel opus, quòd à Ioanne Rege clarissimo inchoatum extiterat, perficiendum susceperat. Religionis verò Christiani disciplinam

in summa referebat, & deinde commemorabat, qua ratione pater illius opera perditißimorum hominum à Christi fide, quam fuerat antea professus, impiè & nefariè desciuisset, & ob eam rem in ipsum Alfonsum, maximum natu filium, quòd impietatē illius imitari noluisset, se teterrimum præbuisset. Commemorabat deinde exilium, in quod pulsus à patre fuerat, & molestias, quas in exilio pro Christi nomine cum summa iucunditate pertulerat: & qualiter moriente patre, cum fratre, qui regnum per summam iniuriam occupare conabatur, cum solis triginta sex hominibus, Christi numine sæpius inclamato, conflixerat, cùm frater illius exercitum maximum haberet: & quomodo non copijs humanis, sed diuinis, vt hostes ipsi fatebantur, bellum profligatum fuerat, & frater casu etiam diuino captus, in potestatem illius venerat, de cuius ille improbitate & pertinacia supplicium iure sumpserat. Exponebat deinde, quo consilio Petrum suum cognatum, qui vnus erat ex triginta sex hominibus, qui illi opem attulerant, ad Regem Emmanuelem legauerat: ex quo Petro intellexerat, in Lusitania Regis ipsius amplißimi iussu vota pro Congensis regni salute, & Alfonsi ipsius fide persoluta fuisse: quo nullum clarius extare posset insignis caritatis indicium. Itaque se non solùm pro Christi sanctißima religiōe, pro templorum sanctitate, pro Ecclesiæ sanctionibus necem & cruciatum si opus ita fuisset, minimè recusaturum, verùm & pro Regis Emmanuelis amplitudine omne discrimen salutis aditurum. Adijciebat deinde: Vt autem magis nos Rex optimus, summisqúe laudibus in omni æternitate prædicandus, sibi deuinciret, misit ad nos virum nobilißimum cum muneribus & ornamentis, quæ satis, quàm propensa in nos esset voluntate, declarabant. Et quia est in more positum, vt Christiani Reges insignia gestent, ad

 posteri-

posteritatis memoriam propagandam, et maiestatem Regiã insigniter illustrandam, voluit idem Rex in hoc etiam plurimum nobis suæ benignitatis impertire. Scutum enim nobis misit, primùm quidem Cruce signatum, vt animo recoleremus victoriam, quam Constantinus Imperator, Cruce in cælo perspecta, de hostibus suis consequutus est; ne vnquam ab animis nostris memoria victoriæ, quam similiter adepti sumus, elaberetur. Et quia Iacobus Apostolus, cuius opem, vt Hispani faciunt, in eodẽ prælio frequẽter implorauimus, in acie pspectus hostes exterruit, eiusdẽ Apostoli species voluit, vt in eiusdẽ insignib. insculperetur. Præterea vt amoris cõiunctio, quæ nobiscum cum illo est, illustri signo consignari posset, Regum Portugallensium insignia, quæ quinque scutis in Crucis formam dispositis continentur, reliquis signis admiscuit. His enim quinque scutis CHRISTI Opt. Max. vulnera designantur, quæ in Cruce pro generis humani salute ptulit. Cũ enim Alfonsus primus Portugalliæ Rex cũ quinq; regibus Saracenis maximo exercitu constipatis confligere in Lusitania voluisset, in cælo, vnde auxilium precib. efflagitabat, Christi speciem eisdem quinq; vulneribus illustratam oculis atq; mente conspexit, innumerabilemq; hostium multitudinẽ, Christi numine confirmatus, occidit, et ea de causa illa insignia ad memoriã posteritatis assumpsit. Itaq; modis omnib. Rex singulari pietate præditus, cùm hæc ad nos tã præclara Regiæ stirpis insignia misit, nostram posteritatẽ admonere voluit, vt in bellis nõ humanis opib., sed diuino Christi præsidio niteretur. Pro his tãtis beneficijs Emmanueli Regi fratri nostro carissimo gratias immortales agimus, neq; solùm fratrẽ et patronum agnoscimus, sed oẽs regni opes, atq; adeò vitam pro illius dignitate profundere parati sumus.

Qui

Qui tamen quamuis omnia, quæ possumus, illius gratia faciamus, nullam tamen partem illius erga nos meritorum officijs nostris assequemur. Reliquū igitur erit, quando nos parē gratiā referre nō possumus, vt Rex ille summus atq; sempiternus, in cuius honorem Emmanuel hæc tam præclara opera molitur & efficit, illi præmium diuinum atq; sempiternū constituat. Nostros autem liberos, & cunctam posteritatem obtestamur, admonemus, & pro iure etiam nostro iubemus, hæc insignia gestare, illis scuta distinguere, literas consignare, signa in bellis intertexta præferre, semper animo atq; mēte recolere, quæ per illa designantur, vt sic memoriam ad pietatis & iustitiæ recordationem excitantes, de hostibus suis victoriam, fieti Christi præsidio, consequantur. Sed quia more etiam receptum est, vt egregia facta nobilitentur, & homines, qui meritis suis in locum altiorem ascendunt, posteritati suæ virtutis memoriam probant: idem Rex Emmanuel alia nobilitatis insignia nobis misit, quibus genus eorum, ex illis sex & triginta, qui valdè strenuè se gesserūt in eo prælio, quo Christi præsidio muniti, fratris impetum contudimus, illustrare possem: quod etiam impulsi monitis illius exequimur; vt hoc virtutis præmio multi ardentius in studium virtutis incitentur, vt ita non solùm in hac vita contra hostiles impetus muniamur, sed etiam in futura bonis sempiternis frui poßimus. His literis in publico propositis, & in totum regnum exemplis earum ad Principes missis, Alfonsus decreuit, quàm gratus esset in Emmanuelem, testificari. Petrum deinde, vt ab Emmanuele fuerat admonitus, ad Pontificem Maximum legauit. Petro autem duodecim viros nobiles comites adiunxit. Emmanueli verò magnam vim eboris, & munera, quibus illa Regio abundat, dono misit. Duodecim præterea

nobiles pueros cum Petro in Luſitaniam venire iuſsit, qui ſi-
mili ratiõe fuerunt literis & moribus inſtituti. Emmanuel
poſtquam Petrus in Luſitaniam rediit, illi & Henrico Al-
fonſi Regis filio, & reliquis viris è nobilitate delectis, omnia,
quæ ad iter erãt neceſſaria, præbere largè atq; munificè iuſ-
ſit. Ii fuerunt Romæ à Pontifice, & ab omnibus Eccleſiæ prin
cipibus benignè & comiter accepti. Literas deinde Pontifi-
ci Regis Alfonſi detulerunt. Illarum ſententia hoc contine-
bat, ſe primũ Ioannis, hoc nomine ſecũdi, Portugalliæ Regi
opera cũ regno fuiſſe è poteſtate dæmonis, & è turbulentiſ-
ſimi erroris tenebris in libertatem & in lucem vindica-
tum. Deinde Regis Emmanuelis ſtudio & ſumptibus, in
eiuſdem ſanctiſsimæ religionis diſciplina progreſſum, cla-
rius lepræ deformitatem, qua fuerat antea deformatus
agnoſcere, & priſtinum errorem & amẽtiam vehementiu
deteſtari: & pro beneficio, quo mirabilibus ſignis à Deo per-
ductus in pietatis ſplendorem extiterat, perpetuò ſe Deo gra
tias acturum, neq; tam diuini muneris memoriam vnquam
depoſiturum. Sed quoniã intellexiſſet, eſſe CHRISTI ſum-
mũ in terris vicariũ, quẽ omnes Chriſtiani Principes vnicè
colerent, et cuius iuſſa tanquam cæleſtia atq; diuina ſeque-
rentur, ne ſe à reliquorum Principum Chriſtianorũ cõmu-
nione ſegregaret, & aliqua in re à pietatis via deflecteret,
Romam filium ſuum Henricum, iam ſanctis in Luſitania li-
teris eruditum, & Petrum cognatum ſuum, virũ, cuius pru-
dentiæ atq; probitati valdè confideret, ſe mittere ſtatuiſſe,
vt ipſius Alfonſi nomine pedes illius oſcularentur, et regnum
vniuerſum ipſius Pontificis voluntati & imperio dicarent
Nec enim ſe vnquam vllo tempore commiſſurum, vt obſe-
quio et pietate erga ſanctam Romanã Eccleſiã, ab vllo Chri
ſtiano Principe vinceretur. Pauca deinde adiiciebat, q̃ ad f

dem

dem legatis habendã, & postulata quædã, ad religionis causam necessaria, facilius impetranda pertinebãt. Legatio benignè fuit accepta, & postulatis egregiè satisfactũ. Considerabant enim & Pontifex et Cardinales, gentẽ barbarã, & ab omni cultu humanitatis abhorrentẽ, nõ nisi cælesti quadã benificẽtia, et numinis præsentißimi dono atq; munere in tãtũ pietatis studiũ excitari potuisse: & idcirco illas Aethiopiæ recẽtes post tã multa secula primitias, gratißimis animis accipiẽdas esse decreuerũt. Hæc quidẽ Emmanuel ad Aethiopiæ religionẽ firmius sanciendã designauit, atq; cõstituit. sub idẽ verò tempus, quo hæc gerebantur, Petrus Menesius Alcoutinensis Dynasta, Fernandi Menesij filius, Villæ Regalis Princeps, Septã traiecit, vt illius vrbis imperiũ teneret, & bellũ, vt maiorũ vestigia sequeretur, administraret. Interim verò Malacæ res, post Albuquercij ab ea ciuitate digressum nõ fuerunt adeò tranquillæ, vt non varijs bellorũ tẽpestatib, agitarentur. De quibus vt cõmodius agere poßimus, necesse erit, prius de insularũ quarundã situ, quæ in illã bellũ comparabãt, pauca dicere. Taprobane, quã Zamatram appellant, ita est Aureæ Chersoneso ad Austrum obiecta, vt lõgius tamen in ortũ Solis protendatur. Ad Austrũ verò, vltra Zamatram insulæ frequentes adiacent. Inter quas ab occasu Zunda magnam vim piperis paßim fundit. Ea verò non admodum lato mari à Zamatra disiũgitur. Deinde ad ortum Solis progredientibus aliæ duæ insulæ se ostendunt, quarum prima Iaua maior, altera minor appellatur. Omnes hæ tres insulæ regum imperio continentur. Iauæ verò præcipuè sunt fertiles & opimæ, fruges multiplices, & fructus varios proferunt, & maximã vim pecorũ et armentorũ, & equorũ nutriũt. Venatu & aucupio mirificè redundãt: piperis & aliorum aromatum copiam paßim efferunt. Mediterranea lo-

ea homines dediti simulacris incolunt: qui maritimas oras habitant, maxima ex parte Mahumetanis institutis viuũt. Homines nudi plerumque vmbilico tenus incedunt. Multi tamen lautiores vestibus bombycinis, aut goßipinis amiciũtur. Barbas euellunt: anteriorem capitis partem radunt: reliquam studiose crispant. Nullum integumentum in capite gerunt. Indignum enim hominis præstantia censent, hominis principatum, quem in capite constituunt, aliquo velamento quasi rem probrosam tegere. Si quis caput alicuius manu tangit, eam iniuriam armis acerrimè persequuntur. Sũt in bello feroces, & intrepidè sese in quoduis magnum discrimen inyciũt. Artibus fabrilibus dediti sunt: arma tormẽta, variaq; telorũ genera singulari opere pficiũt, æs ad quoduis genus instrumẽti egregiè fundũt. Naues ingentes ædificãt, astra diligẽter obseruãt, & magicas disciplinas incredibili studio colunt. Syluas venandi studio peragrant, neq; solùm canibus, & venabulis ad apros atque ceruos eminus cõfigendos, verùm & accipitribus ad volucres capiendas vtuntur. Omnes colorati sunt: mulieres neque deformem faciem, nec obtusum ingenium gerunt. Eleganter excoluntur. in saltationibus non mediocrem præ se venustatem ferunt. Curribus inuectæ, cum viris syluas & nemora lustrãt, & venatione oblectantur. Homines Sinarum moribus & institutis viuunt, à quibus se originem ducere iactant. In ea insula, quæ Iaua maior appellatur, erat quidam Saracenus, cui nomen erat Pateonuzius, ciuitatis cuiusdam princeps, quam Iaparam appellant. Ea est in ora maritima, quæ Zamatram spectat, sita. Is ante quam Albuquercius Malacam caperet, fœdus cum Vtetimutaraia de pernicie & interitu Regis inierat. Vtetimutaraia namque se graues à Malaca Rege iniurias accepisse conquerebatur, quibus offensus, se illum

illum Pateonuzio proditurum per literas afferebat. Pateonuzius, regnandi cupiditate inductus, in eo neruos omnes intendit, vt tantam occasionem minimè prætermitteret. Itaque maximam classem ædificare cœpit. Septem aut octo annos in hac classe comparanda consumpsit: in quem verò finem id faceret, tanto vtriusque silentio compressum fuit, vt ne suspicione quidem vlla quisquam id assequi potuerit. Interim verò multos Malacam cum mercibus submittebat, vt mercatorum habitu & specie laterent: & cùm opus esset armis, imparatos adorirentur. Hos Vtetimutaraia in vicos suos admittebat: quorum eo tēpore, quo Albuquercius Vtetimutaraiam capitali supplicio affecit, erat in ciuitate nō mediocris multitudo. Ita latebat hæc in viscerib. reip. pestis, vt nemo in quanto periculo versaretur, cōiectura ꝓspiceret. Vtetimutaraia de medio sublato, Pateonuzius nihilo secius in eadē mente perseuerabat. Classis erat maxima: is opes ingētes habebat: res Malacæ nō ita stabilitas esse iudicabat, vt conuelli nō possent. Itaq; cū trecentis nauibus, & hominū fortium multitudine, Iapara soluit. Fretum igitur, quod inter Iaoas et Zamatrā est interiectum, præteruectus, multis terrorem præbuit. Res ad Rodericum Brittium Patalinum, qui, vt dictū est, Malacæ præerat, delata est. Is Andradiū in fretum illud continuò cum septē nauibus misit, vt exploraret, quē cursum classis illa teneret. At classis aliud ingressa fretū, quo celerius Malacam perueniret, iam se ex eo freto, quod appellant Sabam, abduxerat. Andradius cum nauarchis reliquis in vrbem redire maturauit. Ibi classis cō specta fuit, quæ multum terroris ciuibus vniuersis incussit. Brittius tamē statuit per se cū vniuersa classe dimicare. Id Andradiꝰ īdignè admodū tulit. Sibi nāq; dicebat maritima

rerum curam, Brittio vrbis custodiam fuisse commissam. Is igitur se arce teneret, & vrbem tueretur: sibi maris tuendi curam relinqueret. Brittius contrà disserebat, imperiũ terræ atque maris in oris illis ad se pertinere, & idcirco quidquid ille de rerum summa statueret, id esse Andradio sine recusatione faciendum. Id cùm Andradius se minimè passurum affirmaret, vt dignitate spoliaretur, iurgio certatum est, & verborum aculeis animus vtriusque non mediocriter exulceratus extitit, vsque adeò, vt Brittius Andradiũ in custodiam traderet. Sed cùm primus ille motus animi consedisset, Brittius nocte illa considerauit, non esse eo tempore talem virum propter vllas verborum offensiones alienandum. Itaque misit ad Andradium, qui animum illius in se placaret, & admoneret, vt nauem conscenderet. Se namque iam illum in classe opperiri, vt victoriæ particeps fieret. Andradius alienum à se in tali discrimine, iniuriæ memoriam conseruare reputauit. Itaque imperata sine mora vlla confecit. Brittius arcis custodiam Ario Pereiræ commisit, ipse in triremem armis & munitionibus instructißimam ingressus est. Claßis erat sedecim nauium, Ninachetusiensis prætereà cum mille & quingentis militibus Malacensibus, in minoribus nauigijs, vt littus custodiret, non procul à terra concursabat. Orto iam sole, & hostes, vt in portum subirent, vela dederunt: & nostri, vt cum ijs in alto congrederentur, incitati sunt. Claßis hostium non multitudine tantùm nauium, verùm ordine, quo instructa ferebatur, non mediocrẽ nostris admirationẽ cõmouebat. Nauis, cui Georgiꝰ Botellius p̃erat erat incredibili celeritate velis. Is cũ claßẽ antecederet, in prætoriã hostiũ nauẽ inuehitur. In illũ continuò quindecim actuariæ naues inuadunt. Is neque telo quidem vllo in hostiles naues immisso, in nauem, quam petebat, incurrit. Petrus

trus Faria, vt illi subsidio esset, triremem, cui praeerat, remis vehementer incitari praecepit. Ambo igitur praetoriã nauem adoriuntur. Sed ea tãta erat magnitudine, vt puppis castellum, nauis, cui Botellius praeerat, carchesium altitudine superaret. Eminus igitur eam oppugnare cõstituũt. Sed tãto erat robore & crassitudine, vt omnes globos non minùs, quàm si esset è silice facta, repelleret. Cùm igitur Botellius & Faria perspicerent, à se tempus frustra conteri, & hostes illos circumuenire pararent, se eadem celeritate, qua venerant, in classem receperunt. Tempus fuit in pugna à velitatione non dissimili eo die consumptum. Hostes enim non in alto pugnare volebant, sed ad vrbem accedere contendebant, vt motus excirent, & vrbem si possent integris viribus occuparent. Nostri rursus, ne ab hostibus circumuenirentur, congressum in alto formidare cœperunt. Hostes tandem vt volebant, cùm iam Sol occidisset, in vrbis conspectu prope terram anchoras demisêre. Nostri similiter ita classem in ora constituerunt, vt minimo interuallo à terra disiungeretur. Ea nocte Brittius cõsilium habuit de ratione, qua praelium postridiè esset ineũdum. Omnes autẽ nauarchi illũ obtestari cœperunt, ne praelio interesset. Si vincimur, inquiunt, & tu ex arce poteris hostibus repugnare, & acceptum incommodum resarcire. Praeterea fidẽ tuebere: non enim vt mari periculũ cũ maxima pernicie ciuitatis adires, sed vt arcem ab hostiũ impugnatione defenderes, fidem tuã conceptis verbis astrinxisti. His coactus sermonibus in arcẽ rediјt, & Andradius in administrandi belli curã vehemẽter incubuit. At Saraceni Iaoenses, qui in vrbe versabantur, eadẽ nocte ad Pateonuzium venêre, consiliumq; dedêre, ne cum classe nostra cõfligeret. Fieri namq; posse, vt auxilio à Rege Binta-

mi accersito, classem nostram sine vllo periculo circũuentam opprimeret, & tum demum arcem obsideret, quam fame facillimè intra paucos dies in deditionem acciperet. Interim verò in Muaris fluenta classem subduceret. Consilium placuit. itaq; prima luce anchoras moliri, & vela pandere iussit. Id Andradius cùm animaduerteret, neque tamen quorsum id pertineret suspicaretur, scapha inuectus omnes classis naues circumiuit, & duces admonuit, vt velis passis ordine minimè confuso in hostes inueherentur, ita tamen, vt nemo cominus pugnam cum hoste capesseret, sed eminus classem hostium crebris tormentorum ictibus verberarent, & faces etiam in naues inijcerent. Id omnes impigrè facessunt. Quod Pateonuzius conspicatus, omnia suæ nauis vela continuò pandi iussit, & vt omnes idem facerent, imperauit. Id imperium strenui Ducis omnes exanimauit. Existimârunt enim, illum rebus suis diffidentem, non de prælio committendo, sed de fuga facienda cogitare. Itaq; se confestim in fugam dant, nostri eos insequũtur. Naues multas tormentorum ictibus deprimunt, complures etiam vulnerant, & ignem in naues alias conijciunt. Cùm verò incendium esset in multis locis incitatum, hostes se in mare exterriti flammis demittunt: qui quidem partim hausti fluctibus, partim concisi vulneribus interierũt. Nostri enim minoribus nauibus inuecti, eos natãtes interimebant. At Andradius cùm cerneret hostes ita perturbatos, vt si eo die, antequam illi à metu reficerentur, in eis persequendis insisteret, bellum profligari posset, & vereretur, ne propter pilarum & munitionum penuriam incepto desistere cogeretur, ad Brittium misit, qui peteret, vt vim tormentarij pulueris atque pilarum in classem conuehi repentè iuberet. Quod quidem factum diligentissimè fuit.

fuit. At Pateonuzius, cùm claßis suæ magnam partem dißipatam cerneret, quatuor naues maximas ita cum sua coniunxit, vt cùm binæ vtrinque consisterent, ipse medium locum tueretur. In eas, quod roboris erat exercitus, traduci iußit. Reliquas deinde, quæ integræ restabant, in ordinem cogi, & inter se coniungi præcepit, vt ita facilius nostrorum impetum à se reprimerent. Statuit deinde, vt reliquæ naues eas quinque, quæ in mari munitißimæ arcis instar habere videbantur, circumirent, & quoties vrgerentur, in illud firmißimum, vt existimabat, pugnæ illius propugnaculum se reciperent, vnde rursus possent in nostros erumpere. Hoc tamen, quod Pateonuzius existimauit sibi salutem allaturum, exitio fuit. Primùm enim reliquæ naues fortium hominum robore nudatæ, periculum arcere minimè poterant. Præterea cùm se arctißimè coniunxissent, necesse erat, vt nullum frustra telum in eas emissum accideret. Prælio commisso, naues hostiles partim depressæ, partim vulneratæ & mutilatæ, partim in fugam conuersæ sunt. Eoq́ue deuentum est, vt classe hostium diminuta, iam nostri audacius reliquis appropinquarent, vt cominus hostes aggrederentur. Nauarchus quidam nomine Martinus Guedius, postquam naues aliquot demersit, in nauem maiorem inuectus est, in eamq́ue violenter ingressus, hostes partim cæcidit, partim in mare præcipites exturbauit. Similiter Ioannes Lupius Albinius in aliam nauem irrupit, hostiúq; præsidio nudauit. Hæ duæ naues incensæ confestim fuêre. Reliqui nauarchi, cùm pro se quisq;, quantum poterat, acerrimè decertaret, stragẽ maximã ediderũt. Solæ quinq; illæ naues restabãt, q̃ secundũ ventũ nactæ, paßis velis fugere properabãt. Andradius vt tutius posset in Pateonuzij nauem incurrere,

aliquot delectos milites ex nauibus alijs in suam traduxit. Deinde cùm in prætoriam Pateonuzij nauem incitaretur, eam consequi non potuit. in quam igitur primum impetum ferre potuit, eam iniectis manibus ferreis alligauit. Ea verò naui vehebatur Temũgamus, vir opibus, et virtutis existimatione clarus, qui secundum Pateonuzium in classe principatum obtinebat. In eius nauem Andradius per latus irrupit. Franciscus verò Melius per proram ingressus, in hostes similiter irruit. Temungamus filium sororis suæ ducebat, virum valdè strenuum, nauis etiam altißimæ nauarchum, qui, vt auunculo opem afferret, in Andradij nauem incurrit, in eamq; repentè desiluit. Nemo enim illum aditu arcere potuit, eò quòd Andradius iam in Temungami naue dimicabat. At iuuenis per Andradij nauem in nauem auunculi celeriter ingressus, suis subsidio fortiter occurrit. Prælium fuit atrocius, quàm suspicari quisquã forte in re iam inclinata potuisset. Hostes erant plures numero, & desperatio animos illis faciebat, neq; tam vt mortem fugerent, quàm vt non inulti caderent, acerrimè pugnabant. Georgius Botellius interim in nauem, cuius erat nauarchus Temungami nepos, inuehitur, in eamq; conscẽdens, cum hostibus, qui eam tuebantur, periculosum certamen inijt. Verùm hostes tandem vel cæsi, vel in mare deiecti sunt, & nauis incẽsa. Similiter & nauis, in quam Andradius & Franciscus Melius ingreßi fuerant, hostibus cæsis inflammata fuit. Ninachetuensis, & Tuamus Mahumetes, qui naui, quam Iuncum nominant, præerat, ea die hominum fortium decus adepti sunt. Reliqua erat Pateonuzij nauis, cum duabus alijs: in eas Andradius inuectus, tormentis eminus eas quatere instituit, Nam cum essent altißimæ, & homines, qui eam tuebantur, acerrimi,
non

non erat, cur sine causa cum obstinatis in ascensu difficillimo certamen iniretur. Cùm autem nostri sine intermissione naues hostiles verberarent, armamenta dißipârunt, & castella disturbârunt: latera propter robur nauium integra permanserunt. Prælium cùm à prima luce initium cepisset, ad noctem protractum fuit. Cùm verò noctis caligo tam densa fuisset, vt omnem aspectum adimeret, Andradius anchoras iecit, ea mente, vt vbi primùm dilucesceret, hostes rursus, qui propter tenebras inde moueri non poterant, aggrederetur. Sed tempestas subitò coorta cum tonitruis & ingēti procella, classem disiecit, & naues summum discrimen adierunt. Parùm enim abfuit, quin inter se colliderentur, vel allisæ vadis frangerentur. Tempestate sedata, cùm diluxisset, Botellius & Mahumetes animaduertunt se propè Pateonucium constitutos. Itaque prælium instaurant, duas hostium naues supprimunt: Pateonuzij tantùm nauis illa restabat, quæ globos, vt diximus, à se repellebat. Botellius tamen tandiu in eo certamine perseuerauit, vt eum tormentarius puluis, atque pilæ deficerent. Nauis autem suæ celeritate fretus, vrbem petijt, vt rursus cum munitionibus ad idem certamen rediret. Classem verò quassatam, & quasdam naues afflictas ex tempestate reperit. Nihilominus tamen rebus necessarijs instructus reuersus est. Sed Pateonuzius ventum secundum nactus, se fuga in Iaoam proripuerat. In hoc prælio Pateonuzius quinquaginta nouem naues maximas ex ijs, quas appellant Iuncos, amisit. Sexaginta in prælium adduxerat, vna tantùm ex illis euaserat. Longarum verò nauium, & celocium, quæ vel incensæ, vel depressæ sunt, ingens multitudo fuit. Supra octo millia hominum vel cæsa, vel incendio consumpta sunt. E nostris

ſtris triginta deſiderati ſunt, vulnerati quamplurimi. Andradius & nauarchi reliqui cum maxima ciuium admiratione (fuerat enim prælium omnium, quæ viderant, aut audierant, acerrimum) in vrbem ingreßi ſunt. Andradius hoc bello confecto, in citeriorem Indiam vela dedit. Poſt illius digreſſum parum abfuit, quin vrbs ab hoſtibus caperetur. Saracenus enim quidam nomine Tuamus Maxilizius è Bengala oriundus, vir ad fraudes concinnandas aptißimus, à Mahumete Bintami Rege maximis præmijs inuitatus fuerat, vt quacunque arte poſſet, arcem Malacenſem proderet. Is ſummam ob eam cauſam cum Petro Perſona familiaritatem contraxerat. Petrus autem Perſona regia negotia procurabat. Vectigalibus enim præerat: Maxelizius ad ſe alios Saracenos aſciuerat, quibus negotium dedit, vt cùm Petrum Perſonam occiſum cernerent, continuò arcem armati ingrederentur, vt eam arcis partem, in qua Perſona morabatur, quæ erat munitißima, armis occuparent, eamqúe tantiſper tuerentur, dum ſubſidia Bintamenſis Regis, quæ ad eam rem expedita in inſidijs collocata fuerant, aduenirent. Nec enim dubitabat, quin in eo tumultu complures, qui Luſitanos oderant, ſe ſocios ſceleris eiuſdem præberẽt. Rebus ita comparatis, cùm Maxelizius à Perſona fuiſſet, vt ſolebat, familiariter admiſſus, & Perſona poſt colloquium ſcripturæ operam daret, Maxelizius in illum incautum inuaſit, mortiferumqúe ei vulnus impoſuit. Perſona cùm ſe letali vulnere percuſſum cerneret, & proditionem metueret, ad oſtium repentè cõfugit, vt id inducto vecte clauderet, ne reliqui hoſtes in eã partem ingredi poſſent: quod, Maxelizio repugnante, cùm extremum ſpiritum ederet, ſumma virtute confecit. Hoſtes accelerant, tumultus exoritur. Noſtri re ino-

pinata

pinata perturbati, festinanter accurrunt: hostes foribus obductis exclusos animaduertunt, in eos impetum faciunt, & acriter resistentes interimunt. Deinde foribus conuulsis in Maxelizium inuehuntur: qui antequam occideretur, fortissimè sine vllo fructu dimicauit. Horum cæde fraus compressa est, & Bintami Rex pacem petijt: quæ conditionibus æquis (sic enim tempora ferebant) illi concessa fuit. Ad hunc modum pax Malacæ constituta, aliquot annis inuiolata permansit.

LIBER

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI VIRtute & auſpicio geſtis,

LIBER NONVS.

DVM hæc in vlteriore India gerebantur, Albuquercius in citeriore magnam claſſem comparabat. Goæ autem Petrũ Maſcaregnam præpoſuit: maritimarum rerum curam Ioanni Machiado commiſit: Rodericũ Pereirã caſtello Benaſtarienſi præeſſe iußit. Claſsis erat viginti nauium. Ducebat autem ſecum mille & ſeptingentos milites Luſitanos, & mille Indos. Xviij. *die* Februarÿ, *Anno ſalutis.* M. D. xiij. *Goa ſoluit. Cùm verò ab ora longißimè diſiunctus eſſet, & ea cauſa plures dies, quàm exiſtimauerat, nauigando conſumpſiſſet, ad Zacotoram aquandi gratia claſſem appulit. Inde in Arabiæ ciuitatem munitißimam, quæ Adena appellatur, curſum inſtituit. Ea eſt in radicibus montis editi, qui in mare lingula procurrit, ſita, & vtrinque fluctibus*

ctibus

ctibus in sinus reductis alluitur, ita, vt peninsula fiat. Mõs est adeò sterilis, vt nec arbores vllas, neque plantas efferat, nempe qui sit saxosus, & præruptis rupibus in altum promineat. Aquis caret, rarò admodum pluuijs irrigatur. Ex lõginquo pago aqua per aquæ ductum in locum, qui ab vrbe quatuor millibus passuum distat, deriuatur. Ea vrbis aquatio est. Annona & cibarijs importatis vtitur, quorum tamen est incredibilis copia. Est cincta muris, munita turribus, exculta mœnibus, & ad aspectum pulcherrima. In illam mercatores è Perside, & India, & Aethiopia, & ex multis Arabiæ regionibus sæpè commeant. Incolæ Mahumetem colunt: colore candido, & specie liberali sunt. Homines nobiles armis exercentur, & militaris gloriæ decus ardenter expetunt. Rex alias ciuitates in mediterranea regione poßidet, & milites non paucos stipendijs alit: & è suis tantùm subditis in prælium, cùm opus est, duo millia equitum educit. Vrbi verò illi moderatorem, cuius virtuti multum confidit, præponere solet. Aethiops quidam, vir animi maximi, cui nomen erat Miramiriamus, hoc tum munus obibat, cùm ad eam Albuquercius classem applicuit. Eam verò ciuitatem Albuquercius capere cupiebat, vt inde Arabiam infestam redderet, & exitus claßium, quibus Aegyptij primùm, nunc verò Turcæ Indiæ minitantur, intercluderet. Inde enim Arabici sinus ostium centum & viginti millibus passuum distat, ita, vt sit intra diem vnum facillimum ipsas fauces, cùm opus fuerit, paucis nauibus occupare. Præterea non arduum munus esse videbatur, inde in ciuitatem Herôum, quam Suez nũc appellant, vbi classes ædificari solent, minoribus nauigijs inuehi, & naualia flammis exurere. Quo facto, putabat Albuquercius, Indiæ Imperium, si ita de rebus humanis loqui liceret, fore sempiternum. Verùm eam oppugnationem infeli-

citer aggressus est. Primùm enim, eam occasiõem, quam rumore omnium persuasus, sibi oblatam crediderat, minimè nactus est. Ciuitatem enim valdè munitam, & à nomine Lusitano satis alienam reperit. Deinde Lusitani solitæ disciplinæ prorsus immemores, causam odij acerbioris hostibus attulerunt. Res autem ad hunc modum euenit. Claßis anchoris firmata, quamuis naues salo iactarentur, tandem constitit. Miramiriamus vrbis præfectus cùm primùm tempestas sedata fuit, ad Albuquerciũ nuncium misit, qui de illo q̃reret quo animo ad illius vrbis portũ claßem appulisset. Respondit Albuquercius, se literis, & multorum sermonibus accepisse. Sultani claßem in Arabico sinu comparatam esse, vt Lusitanos oppugnaret. Se verò, vt homines tam longinquæ nauigationis labore leuaret, eò cursum direxisse, vt cum ea claße in Arabico mari cõgrederetur. Quod verò ad vrbem eam adtineret, se non bellum, sed pacem adferre, ea tamen legè, vt imperium Regis Emmanuelis acciperent, sub cuius tutela atque patrocinio multo felicius, quàm antea ætatem degere possent. Miramiriamus illi continuo munera satis large misit, ea nempè, quæ ad claßis commeatum pertinebant: & significauit, se Emmanuelis Regis clarißimi imperium libenter accepturum. In portu triginta naues in anchoris consistebant. Mercatores & magistri cum vectoribus nostræ claßis metu se in vrbem receperant. Ad hos Albuquercius misit, qui diceret, vt nullum ab eo malum metuerent, & ad naues suas redirent. Illi respondent, verba cum factis minimè consentire. Lusitanos enim in eorum naues inuasisse, & nullo iure, quod eis libitum fuisset, eripuisse, & abstulisse. Literas deinde accepit à Miramiriamo, quibus cum illo de iniuria sibi illata grauiter expostulabat, quòd mercatores illos admonuis-

monuisset, vt ex vrbe discederent, vt eorum digressu, vrbs minore præsidio muniretur. Illud enim non esse hominis, qui pacem dare vellet, sed qui bellum nefarium moliretur. His literis Albuquercius intellexit animum præfecti esse Lusitanis rebus infestum, quamuis id in principio dissimularet. Interim Aethiops Christianus, qui captiuus in ea vrbe detinebatur, aufugit, et nando in classem peruenit, qui nunciauit Albuquercio, præfectum auxilia conduxisse, magnoq́ue studio omnia, quæ ad vrbis defensionem necessaria videbātur, comparasse. Is cùm hoc accepisset, in terram copias exposuit & castra locauit, vt vrbem oppugnaret. Cùm igitur nostri tormentis mœnia propugnatoribus multis in partibus nudarent, scalas muris admouerunt. Eamq́ ea die cepissent, si ordine & disciplina res gesta fuisset. Sed cùm quilibet in eo pugnaret, vt vel primus, vel cum primis in muros inuaderet, & multi simul per vnam scalam scandere properarent, tanta perturbatio ordinis extitit, vt nullius imperio contineri militaris insolentia posset. Itaq; scalæ hominū pondere perfractæ sunt. Eo tempore iam centū et quinquaginta Lusitani in muros ascenderant, in quibus multi viri nobiles extitêre. Garsia Sousa, cuius etiam scalæ confractæ fuerant, è pinna pendens, se in terram demiserat. Is vbi animaduertit eos, qui tam ferociter primùm in muros inuaserant, casu perterritos nolle rursus alijs scalis ascendere, suos in vrbis quandam partem duxit, vbi murus erat humilior. In murū igitur subijt, & turrim, in qua tormenta locata fuerant, occupauit. Eò confestim Albuquercius se contulit, & muri partem antea pertusam, in qua tormenta fuerant disposita, subruere iussit. Signifer Emmanuelis Lacerdæ continuò per eundem locū in vrbem penetrauit: illum sacerdos Crucis signū præferens, subsequutus est, & multi viri fortes continuò

 subière.

ſubiêre. Miramiriamus vt eorum impetum reprimeret, ad eam partem equo inuectus accelerauit. Georgius Sylueira in muro cum alijs acre prælium ciebat. Ea parte cùm murus eſſet introrſus humilior, & Saracenus ſecundum murum, vt ijs, qui iam in vrbem ingredi parabant, obſiſteret, gradū inferret, haſtam ex illius manibus extorſit. hoc tātum dedecus minimè ferens Sylueira, enſe diſtricto è muro deſiliuit, vt in hoſtem inuaderet. Ibi cùm illi nemo opem afferret, interfectus repentè fuit. Miramiriamus autē eos, qui per muri partem pertuſam ingreßi fuerant, maxima contentione repellebat. Noſtri eò ſe tunc receperunt, quò ſe Garſia Souſa contulerat. Eo iam tempore multi è noſtris ceciderant: complures vulnerati grauißime fuerant; & deſperatio iam omnium animos occuparat. Hoſtes ad turrim in eā partē, qua Garſia Souſa conſiſtebat, impetū tulerunt. Res cominus hoſtis si.ma partis vtriuſq; ꝑtinacia gerebatur. Albuquercius in littore, in quod turris illa prominebat, cum magno animi cruciatu periculum ſuorum, cui remedium afferre non poterat, ſpectabat. Souſa illum interrogauit, quid ſe facere vellet. Albuquercius funes ijs, qui in turri decertabant, præberi iuſsit, vt per illos ſe è turri demitterēt. Ea parte murus erat altiſsimus, ita, vt neceſſe fuerit duarum haſtarum longitudine, vt funes poſſent noſtris exhiberi. Souſa indignū genere ſuo, & indignum rebus à ſe geſtis eſſe dixit, per funes ex eo loco, in quem virtute conſcenderat, vlla formidine demitti. Idem multi, qui cum eo tunc erant, arbitrati ſunt. Itaque tanto animo repugnabant, vt hoſtes eorum congreſſum valdè formidarent. Sed cùm alij lapidibus contuſi, alij miſsilibus cōfixi cecidiſſent, Souſa ſagitta ſecundum frontem vulneratus occubuit: reliqui per funes demiſsi periculum effugerunt. Qui verò in vrbem fuerant ingreſsi, fortiſsimè dimicabant.

Sed

Sed cùm viderent se frustra contendere, se rursus in muros receperunt, & per scalas, quas Emmanuel Lacerda, & Ioannes Decius muris eorum gratia applicari iusserant, descenderunt. Quidam cum se saltu deijcerent, crura perfregêre. Albuquercius, postquam oẽs, qui muros subierant, & euaserant, recepti sunt, in classem reuersus est. Erat parua quadã insula muris obiecta, inde classi turris imminebat, è qua crebrò pilæ iaciebantur, quibus haud mediocre damnum nostris inferebatur. Albuquercius Duces in consilium euocauit, vt de ratione, qua turrim illam excinderet, deliberarent. Interim illius iniussu magister nauis, cui Lacerda præerat, qui Aluarus Marreirus appellabatur, nautarum manu comparata, in terram desiliuit, turrim expugnauit, hostes cæcîdit, & viginti septem ferrea tormenta in classem transtulit, tanta celeritate, vt antequam consiliũ explicaretur, hæc omnia confecta fuerint. Albuquercius cùm animaduerteret, vrbẽ sine graui suorum damno expugnari nõ posse, & suspicaretur sibi esse cum Sultani classe confligendum, & periculosum arbitraretur, viribus in ea oppugnatione fractis & debilitatis prælium, quod instabat, inire: & præterea metueret, ne nauigandi opportunitas, dum sine magno fructu in ea contentione tempus terit, efflueret, naues in altum deducere iubet. Prius tamen, quàm id fieret, naues hostium, quæ erant in portu, diripere, & incendere iussit. Inde digressus, per ostium sinus Arabici in intimum sinum penetrauit. In insulam deinde, nomine Camarã, delatus est, circiter quatuor passuum millia ab ora Arabiæ disiunctam. Insula multas atque perennes aquas habet: syluis densissimis vestita est, & multis pecorum gregibus abundat. Incolæ classis metu perterriti, in continentem traiecerant. Ibi septem dies in aquatione, & cibarijs vndique comparãdis consumpti sunt.

Ciuitatem deinde, quæ in Arabiæ ora sita est, nomine Iudã, petijt: sed aduersa tempestate iactatus, in Camarã rursus redijt. Vbi gentibus iam benignitatis specie conciliatis, hyemare, & naues reficere cõstituit. Appetente vere, cùm nullus classis rumor existeret, in Indiam redire maturauit. Adenam tamẽ inuectus, experiri voluit, an eam ciuitatem sine graui dãno expugnare posset. Sed ea erat tunc multò fortius contra oẽs hostium impetus munita. E muris, & turribus, & è montis etiã cliuo ingentes atq; densi globi iaciebantur. Nostri vicissim crebrò muros et mœnia quatiebãt, & multos occidebant. Turris, quã Marreirus ceperat, fuit iterum capta, & milites, qui eã tuebãtur, occisi. Post quindecim dies (antè namq; propter aduersam tẽpestatem fieri non poterat) Albuquercius cum classe discessit. Sic factum est, vt nulla re memorabili in eo cursu gesta, Diũ classem appelleret. Melichiazius illũ multis muneribus ad se allicere tentauit. Non tamen ita, vt Albuquercio valdè confideret. Erat enim summa calliditate & industria præditus, & ex fraude & mendacio cõpositus: et cùm ex ingenio suo reliquos omnes fingeret, tum verò Albuquerciũ valdè suspectum habebat. Nouerat enim hominis ingeniũ, & astutiam illius metuebat: neq; eũ latebat, quanta cupiditate Albuquercius flagraret vrbis illius vel arte capiendæ, vel viribus expugnandæ. Albuquercius post sex dies inde soluit. Illum Melichiazius cum nauigijs octoginta benè instructis consequitur: in alto cùm ad nauem prætoriã, accepta prius ab Albuquercio fide, propius accederet, fictis verbis oẽs opes suas fuit Albuquercio pollicitus, qui tamẽ ne ea calliditate vinceretur, omnia se illius gratia facturũ cõfirmauit. Quatuor præterea Arabes captiuos (quinq; enim naues Arabũ in eo cursu ceperat) illi dono dedit. Fuit munus hoc Meli-

chiazio

chiazio valdè gratum. Erāt namq; Arabes opibus & existimatione Principes. Melichiazius ob eam causam præclarum sibi ad laudem fore putabat, si homines ea dignitate præditi per illum libertatem recuperarent. Albuquercius ita deinde oram illam præteruectus est, vt omnes ciuitatū Principes summus illum honoribus prosequerentur, & ei tributa sine vlla recusatione persoluerent. Cùm verò in Chaulensi portu constitisset, Tristanum Gaam, qui fuerat ad Cambaiæ Regem missus, offendit. Is literas afferebat, quibus Rex potestatem Albuquercio faciebat in Diensi ciuitate arcis ædificandæ. Vt autem magis amicitiam firmaret, cum Tristano Gaa legatum ad Albuquercium miserat. Inde profectus Albuquercius, antè, quā Goam appelleret, aliam nauem multis aromatibus onustam cepit. Classis verò illa tantis opibus & industria comparata, quæ vel propter imperatoris nomē, vel propter virtutem militū, maximā sui expectationē cōcitârat, & multis nationibus ingentē terrorē iniecerat hunc solū fructū tulit, vt animos successibus elatos, sibiq; nimiū p̄fidētes, ab ea temeritate et insolētia ad modestiæ studiū reuocaret. Tum enim demū se vinci posse intelligere potuerūt, et partas victorias non fuisse illorum viribus, sed clementiæ diuinæ tribuendas. Classis enim nulla re memorabili, vt diximus, gesta, cū non mediocri fortium hominum iactura Goam reuersa est. Albuquercius duas naues ex illis, quas ceperat, cum intellexisset Regis Calecutiensis esse, cum quo fœdus egreat, sine mora restituit. Arcis tamen fundamenta, quæ ex fœdere erat in Calecutiensi portu ædificanda, nondum iacta fuerant. Opus enim partim insita Regis malignitate, partim Lusitanorum quorundam inuidia, qui perpetuò querebantur, cum magna Lusitanorum pernicie

tam multas arces ab homine temerario & insano fundari, fuerat impeditum. Hîc à Fernando Petreio Andradio, qui tunc aduenit, de Malacensi statu, & de victoria parta certior factus est: ex quo nuncio plurimum voluptatis accepit. Sub id tempus Ioannes Sousa Limicus cum duabus nauibus Goam aduectus est. Cum tribus enim Olysippone soluerat, sed vna ex illis, cuius nauarchus Franciscus Correa fuerat, naufragio perierat. Eò legatus Regis Narsingæ ad Albuquercium cum nouis postulatis aduenit. Petebat enim, vt omnes equi, qui Goam post eam diem aduelerentur, illi certo & æquabili pretio venirent, & Zabaimo Idalcamo potestas aliquam eorum partem emendi minimè fieret. Hoc, ne fœdus cum Idalcamo factum violaretur, ab Albuquercio impetrari non potuit. Interim Rex Calecutij tempestiua morte sublatus est. Naubeadarimus autem, qui rebus Lusitanis studebat, illi successit. Pax igitur fuit tunc optima fide, & summa vtriusque partis voluntate confirmata. Conditiones pacis fuerunt vtilissimæ, & arx ædificari cœpta est, duoq́; legati ad Regem Emmanuelem cum multis muneribus ab eodem Naubeadarimo missi. Rebus ad hunc modum constitutis, Albuquercius Cananorem contendit, vt remp. certorum hominum temeritate perturbatam constitueret, & incolarum voluntates alienatas insita benignitate & æquitate recuperaret. Dum hæc Albuquercius gerebat, fuit illius animo viri cuiusdam malignitate non mediocre vulnus inflictum. Gaspar Pereira secretorum scriba magnam auctoritatem gratia muneris huius habebat. Is cum Albuquercij hostibus societatem inierat, perpetuoqúe illius laudibus obtrectabat. Ad Regem verò Emmanuelem scripserat, Goã esse illi, si Indiam firmo præsidio tueri vellet, omninò deserẽdam. Non posse vrbem illam sine maximis præsidijs defendi.

Maris

Maris interim imperium deseri, et homines Lusitanos vrbis mœnibus inclusos multis periculis exponi. Hæc inuidi siue sermone quotidiano cum multis, siue oratione composita cum Rege in Lusitania perpetuò disputabant. Cùm igitur Regis aures obtunderent, eò illum adduxerunt, vt literis iuberet in India consilium de ea re ab omnibus ducibus & primarijs hominibus haberi: Et, si maiori parti videretur, vrbem continuò præsidio nudarent, & in hostium potestate relinquerent. His literis Pereira incredibiliter exultabat. Consilium habitum est: & cùm in vtramq; partem sententiæ dicerentur, vicit tandem ea sententia, quam diuinum numen præsentia sua comprobauit. Nulla enim est Indiæ pars, vel quæ plures opes poßideat, vel in qua Christi nomen clarius cum mira religionis amplificatione celebretur. Dum hæc in India fiebant, Rex Emmanuel maximam classem belli renouandi gratia cõparauit. Quomodo Moleizeiami sermonibus inductus Emmanuel, Ioannem Menesium Azamorem cum exercitu misit, & Zeiamus ipse fidem, quam dederat, violauit, ita, vt vrbs eo tempore capi minimè posset, antè dictum est. Zeiamus deinde cùm ciuitatis tyrannidem occuparet, & ciuibus infestus esset, vt opes suas Regis Emmanuelis præsidio firmaret, pacem cum illo postea iunxit illis conditionibus, quæ Lusitanis vtiles, & illi salutares esse videbantur. Is enim certum tributum se soluturum, & omnibus Lusitanis, qui in ea ciuitate negotiarentur, immunitatem daturum, & quoties Rex bellum hostibus inferre vellet, auxilium allaturum promittebat; & Rex vicißim eum in fidem & clientelam recipiebat, vt ab eo hostium vim, si bellum aliquod contra illum moueretur, viribus & potentia sua propulsaret. Eam tamen pacem Zeiamus minimè ser-

nauit,& Lusitani, qui in vrbe negotiabantur, offensi illius perfidia, inde continuò semigrarunt: & Rex vt in scelus hominis fallacißimi vindicaret, & vrbem satis opulentam in ditionem suam redigeret, classem eam instruxit, qua fortasse nunquam in Lusitania maior visa fuerat. Ea namqúe quadringentas naues omnis generis continebat. Exercitus erat circiter viginti millia peditum, & duo millia & septingenti equites, è quibus quingenti erant cataphracti. Hunc exercitum Iacobo Brigantino Duci, cuius prudentiæ multũ confidebat, commisit. Ioannes Menesius vt secundam post illum auctoritatem haberet, imperauit. Maxima nobilitatis pars, & multi præterea viri Principes, vt Regis imperiũ sequerentur, & decus sibi pararent, nomina libentißimè dederunt. Ipse Dux suis sumptibus tria peditum millia, & quingentos equites, ex quibus centum erant cataphracti, ducebat: cũ quibus is numerus, quem diximus, efficiebatur. Multi proprijs sumptibus milites educebant, inter quos Ioannes Gundissaluius Camara insulæ, quam appellant Materiæ, p̃fectus, viginti naues, & pedites sexcentos, & equites ducentos agebat. Rex Emmanuel Ducem admonuit, vt hostes virtute, nobiles comitate, reliquos disciplina sibi obedientes esse compelleret: & vt expectationi, quam de se cõcitarat, respondere rerum gestarum magnitudine niteretur: potißimamqúe victoriæ spem in Christi numine propitio collocaret. Decimo & septimo tandem die mensis Augusti, Dux Olysippone soluit. Cùm tardè autem nauigaret (nec enim ventus erat valdè secundus) non tam citò, quàm fore crediderat, sacrum promontorium superauit, & Algarbij regnum præteruectus, in Pharoiensi portu, qui non multum ab Ossonoba antiqua ciuitate distat, classem constituit, vt copiarum partem colligeret. Vigesimo autem Augusti die

inde soluit, & vigesimo octauo classem incolumẽ cum exercitu vniuerso in Azamoris ora collocauit. In fluuiũ verò, qui Azamorem præterfluit, eò quòd ventus aduersus esset, penetrare non potuit. Idcirco Mazaganum, quod oppidũ Azamore duobus millibus passuum abest, petijt, & in eo loco copias omnes exposuit. Ibi tres dies in rebus omnibus, q̃ ad obsidionẽ necessariæ videbãtur, parandis cõsumpsit. Hostes tamen incursabãt, & tumultũ in castris interdum faciebãt: & si quos extra ordinem ferri cõspexerant, interimebant. Ducesq; tãdem eximij cum quinq; millibus equitum, & septẽ millibus peditũ aduenêre, vt manũ consererent. Cùm tamen castrorum sitũ, & exercitus magnitudinem, & militiæ disciplinã animaduerterent, in ciuitatem reuersi, ciues suos nõ mediocri metu perturbârãt. Itaq; cõtinuò mulieres & paruulos, & omnem gẽtem imbellem, et opes, quas habebant, et preciosam suppellectilẽ ex vrbe deportârunt, et in locis tutißimis posuerũt, neq; quisquam in vrbe remansit, præter eos, qui erant vrbem defensuri. Operæpretiũ tamen erit, aliquid interim de vrbis huius situ, & de opibus & potẽtia dicere. In ea Africæ parte, quæ ad occasum Solis, extra fretum Gaditanũ, ad Austrum inflectitur, est prouincia valdè fertilis et opima, quam Arabes appellant Duecalam. Per eam regionem ingens fluuius illabitur, quem Arabes appellant Omirabih: multi Asamã esse credunt. Ad huius fluuij ripas non procul à mari vrbs hæc sita est: quæ quidem murorum ambitu supra quinque millia domorum continebat. Gens erat lauta, ædes amplæ, & magnificè multis in locis extructæ. Fuit autem in quatuor partes distributa, quarum quælibet suum rectorẽ habebat; ita tamẽ, vt eò quòd omnes vnũ summum imperiũ agnoscerẽt, nulla inter eos dissensio, aut tumultus existeret.

Ager

Ager est latißimus, cuius maximam partem rusticani Arabes colunt: qui propterea quòd à luxu ciuium plurimũ absunt, multò fortiores vrbanis existimantur. Ij ædes nullas habent, sed in tentorijs latißimis vitam degunt. tenuissimo victu contenti sunt, & armis frequenter exercentur. Erat autem hæc prouincia in tres partes distributa. Quãlibet autem nomen à certo genere Arabum, qui primi eam colonis eiectis, occupârunt, nomen traxisse ferũt. Vna Xerquia, altera Dabida, tertia Garabia nominabatur. Quælibet deinde in tribus erat diuisa: quælibet autem tribus pro gentis multitudine tentoria in distincto loco ponebat, & peculiarem ducem habebat: quo tamen omnes cùm essent inter se fœdere consociati, mutuam sibi opem, cùm opus erat, afferebant. Ex his rusticanorum turmis facillimum Azamorensibus erat, maximam equitum & peditum multitudinem congregare. Sed vt ad bellum reuertamur, Iacobus kalendis Septembris Azamorem versus exercitum instructum mouit. Petrum verò Alfonsum Aquilarem (is rebus maritimis præerat) minoribus nauibus tormenta, & munitiones importare, fluuiumq́ subire iussit. Et quia hostes moles maximas, & machinationes ingentes, pice & eiusmodi materia, qua flammarum incendium concitatur, oblitas, in fluuium detrudere parabant, vt fluuij ipsius impetu delatæ, Lusitanis nauibus ignem implicarent: eas primùm, antequam deijcerentur, in ipsa ripa fluminis disiici, & inflammari præcepit. Ad eam rem Garsia Melius simul cum Aquilari, & sagittarijs quamplurimis, quibus ille præerat, missus fuit. Ij cùm vrbem propius accessissent, imperata confecerunt, quamuis id hostes prohibere, & nostros tormentis propellere conarentur. Franciscus Pedrosa, qui equitibus antesignanis præerat, exer-

exercitum, vt iter explorat, antecesserat. In eum equitum turma sanè ferociter impetum dedit. nostri fortiter restiterunt. Sed cùm hostes vndique prouolarent, & multitudine Lusitanos opprimerent, Ioannes Menesius, qui primum agmen ducebat, cum delectis equitibus auxilium afferre maturauit. Hostium tamen multitudo singulis propè momentis augebatur, & recentes multo vehementius irruebã, ita, vt fuerit necesse Borbensi Comiti cum equitibus, vt eo periculo Menesium liberaret, accurrere. Ipseq́ue tandem Dux cum instructa phalange, & paucis equitibus, vt per se subsidio occurreret, approperauit. Phalangis erat ductor Gaspar Vascius, vir valdè strenuus, qui se medium inter nostrorum aciem & hostium multitudinem interposuit. Hostes, vt ordinem perrumperent, enixè contendebant: sed tãdem cùm nihil proficerent, retro concesserũt. In eo congressu aliqui ex hostibus cecidere, inter quos fuit vir quidam fortissimus, cuius virtute Azamorenses ciues plurimum nitebantur. Itaque cùm illum mortuum animaduertissent, repentè cesserunt. Appellabatur ille Cidacó. Fuerat autem summè in Regem Emmanuelem studio & voluntate propensus, illiusq́; gratia multa gesserat: sed postea ab eo desciuerat. Lusitanorum exercitus eo ordine, quo profectus fuerat, vrbem ea nocte propius accessit. Castra cùm propter fluuiũ nõ longe à nauibus abessent, continuò locata sunt. Postridie Dux ex classe tormenta, testudines, & munitiones extrahi iussit, omniáque ordine disponi, vt muri quaterentur, imperauit. Meridie autem tres hostium acies egressæ sunt, pugnandiq́ue facultatem nostris offerebant. Vascus Coutinus Comes Borbensis à Duce postulauit, vt sibi permitteret, prælio cum illis in acie prima decertare: quod illi minimè concessum fuit. Non enim dignitatis esse statuit Dux,
excur-

excursionibus, & velitationibus rẽ gerere, sed vno prælio, aut vrbis ipsius celeri expugnatione bellum conficere. Itaq; testudines muris applicare, tormentis mœnia verberare, scalas etiam admouere continuò præcepit. His, quibus hoc præscriptum fuerat, præsidio Ioannes Menesius erat, cuius consilio hæc omnia gerebantur. Is tunc per Ludouicũ Menesium, & Georgium Barretum cum Algarbiensibus militibus, & per Ioannem Syluium cum copijs, quas Syluensis Episcopus miserat, vt non solùm impigrè, sed ordine cũcta fierent, operam dabat. Oppugnatio fuit acerrima. Nostri testudinibus muris applicatis, muros subruere, & tormentis mœnia disturbare cœperunt. Hostes è muris, missilibus & pilis, & saxis, vt impetum à mœnibus repellerent, summa ope cõtendebant, multosq; grauissimè vulnerabãt: quinetiam & trullas ignitas, & aluearia cum apium innumerabili multitudine inflammata demittebãt, vt simul & operas incenderent, et nostros non igne tantùm, sed crebris aculeis stimularent. Cide Manzor, qui magnum nomẽ in ducibus obtinebat, & multa & præclara decora virtutis militaris obierat, & tunc, vt dictum est, curam vrbis tuendæ susceperat, per muros discurrebat, & vbi suos magis premi, et muros vehementius quassari viderat, eò opem celerius afferebat. Nec solùm voce et imperio, verùm & manibus suos ad certamen pro laribus atq; focis, pro religione & libertate, virtutis exemplo acriter incitabat. Quandiu igitur ille vixit, nemo erat, qui non acerrimè periculum à patria propulsare conaretur. Sed accidit, vt cùm iam Sol in occasum præcipitaret, globus è campo in illius pectus emissus, illi & audaciæ simul atq; vitæ finem afferret. Hostes ingenti dolore perturbati, clamores ingentes cũ eiulatu miserabili sustulerunt, & sic hominis illius nece cõsternati

nati sunt, vt statim de vrbe deserenda cogitarent. Itaque nocte illa per diuersas vrbis portas effugerunt. Tanta autem in fuga trepidatio fuit, cùm quilibet primus omnium exire cõtenderet, & alij alios præpedirent, vt supra homines octoginta multitudine suffocati, ad portas occũberent. Antequam dilucesceret, Iudæus quidam, nomine Iacobus Adibius, natione Lusitanus, qui cum reliquis Iudæis in exiliũ pulsus fuerat, è muris Iacobũ Berrium, virum egregiè fortem, qui erat in classe, nominatim inclamauit (illo namq; plurimùm vsus fuerat) à Berrioq; contendit, vt se ad Ducem sine vlla mora perduceret. Quo facto, Iudæus pro tam læto nuncio sibi & Iudæis, qui in vrbe relicti fuerant, vitam & securam bonorum possessionem à Duce petijt, & impetrauit. Dux flexis genibus, & manibus in cælũ intentis, summas gratias egit CHRISTO, cælestium agminum imperatori, cuius numine & beneficio ciuitas illa magnitudine satis ampla, ciuium multitudine frequens, opibus summis, et valido militum præsidio munita, intra diẽ vnum sine vllius cæde, in Christianorum potestatem venerat, vt in eo loco, vbi dira Mahumetis superstitio miserorum hominum mentes infecerat, CHRISTI nomen sanctißimum prædicatione sempiterna coleretur. Rebus deinde compositis, signa Regis Emmanuelis in mœnibus constituta sunt, & ipse Dux in vrbem ingressus est. Saracenorum templum expiatum continuò, & ritu solenni consecratum fuit, & altare festinanter extructum, in quo res diuina sanctißimè fieret. Nostri milites ad prædã conuersi, præter maximam frumenti vim, nihil aliud, quod esset aliquo pretio dignum, repererunt. Tite ciuitas non multis millibus passuum Azamore distans, hoc metu ciuibus omnibus nudata fuit: quam Dux occupari continuò iußit.

Simi-

Similiter Almedinenses ciues vrbem deseruêre: cuius vrbis occupandæ, firmisqúe præsidijs vinciendæ curam Dux Nonio Fernãdo Ataidio commisit: illius autem præfectura Iehabentafufo concessa fuit. Vtrisque autem mandauit, vt data fide omnes, qui aufugerant, euocarent, vt vrbes colerent, & imperium Regis Emmanuelis acciperent, solitumq́ tributum penderent: & sic demum futurum, cùm sub inuictissimi Principis tutela & præsidio laterent, vt impunè suis bonis omnibus fruerentur. Ad hunc modum vtraq; ciuitas coli & frequentari cœpit, multoq́ magis opibus & potentia floruit, quàm antè floruerat. Vrbis captæ nuncius continuò Regi Emmanueli allatus fuit, qui lætitia elatus, supplicationes decreuit, & vota rerum omnium Domino, cuius numine bellorum omnium momenta ponderantur, magnificè atq; religiosè persoluit. Id etiam cùm Leo decimus Pontifex maximus ex literis Regis Emmanuelis accepisset, dies festos egit, supplicationes instituit, ipseqúe publicè rem diuinam solenni ritu atq; cæremonia confecit: & concionator egregius orationem de laudibus Regis Emmanuelis habuit, quòd eo tempore, quo reliqui Principes Christiani odijs acerbissimis irritati, in mutuã perniciem ruebant, intestinisq́ seditionibus hostium vires amplificabant, solus Emmanuel pro CHRISTI gloria bellum susciperet, & Christiani nominis hostes in India, & Mauritania profligaret. Azamore verò motus quidam nõ apud multitudinem solùm, verùm & apud eos, qui Principes habebantur, concitari cœpit. Cùm viderent enim ciuitatem munitissimam sine vllius cæde in manus Christianorum peruenisse, non dubitabãt, quin si Brigantinus Dux cum vniuerso exercitu in Marrochiense regnum inuaderet, illud totum, cum maxima nominis sui gloria, sub imperium

perium ditionemque Regis Emmanuelis subiungeret. Nam si cum parua admodum manu duces Lusitani Regem ipsū in fugam compellebant, quid esset expectandum, si cum iusto exercitu bellum fieret? Accedebat, quod eo tēpore Mauri neque tantis erant armis muniti, neque tam scienter acies instruebant, neque ciuitates ita muniebant, vt arduum munus esse videretur, vno impetu eas excindere. Reges verò neque magnas opes habebant, nec erant inter se fœdere consentientes, ita, vt facilè alij in alios non magna mercede cōcitari possent. Fraus deinde punica, & insita in hominibus leuitas & inconstantia faciebat, vt cùm neq; fidem sanctè colerent, neque iurisiurandi religionem conseruarent, nullus eorum fidem socijs adiungeret: & cum ex suo ingenio quisque alios fingeret, reliquos suspectos haberet, & sibi perpetuò insidias ab illis intendi suspicaretur. Quod vbi fit, ibi nullum firmum vitæ atque salutis propugnaculum constitui potest. Quocirca necesse erat, si iustus exercitus in mediterraneas regiones moueretur, ab ijs, qui temporibus & successibus rerum seruiebāt, suis insidias fieri, & dolos strui, & proditionis metu quemlibet eorū perpetuò solicitari. Nec enim dubium erat, quin multi, vt victorum gratiam captarent, principibus suis insidias machinarentur. Vt enim gentem amoris fœdere inter se mirifice consentientem, & constanti fide conglutinatam aggredi periculosum nimis est: ita homines odijs, & fraudibus, & perfidia dißidentes, nullum fore negocium iudicabant, armis euertere. Præterea sic bellum administrari posse existimabant, vt nullis sumptibus duci posset. Agri namq; sunt vberrimi, fruges lætißimæ, pecorum & armētorum incredibilis multitudo, ita, vt commeatus affatim, si tempore bellum fieret, suppeditari facillimè posset. Ad hoc accedebat, quod cū in bello rerū opportunitas omnia

moderetur, nulla maior rei benè gerendæ facultas dari posse multis videbatur. Exercitus erat iustus, milites acres, duces acerrimi, hostes exanimati: quocirca nemo dubitabat, quin si nostri perculsis instarent, bellum cum maxima Regis Emmanuelis vtilitate, et Christiani nominis gloria intra breue tempus profligaretur. Hæc & alia in hanc sententiam vulgò iactabantur: neque deerant, qui ipsius Ducis aures eiusmodi sermonibus obtunderēt. Quin etiam sacerdos quidam, qui diui Francisci institutum sequebatur, cui nomen erat Ioannes Chiauensis, qui postea Episcopus Visensis creatus fuit, cum in templo sacram concionem habuisset, de hac materia copiose coram Duce ipso disseruit, et tam præclarā occasionem amitti, acerbißimè conquestus est. Itaque cùm Dux omnium sermonibus carperetur, coactus fuit in ipso templo, monacho, qui eum ad bellū stimulabat, publicè respondere. Non se ignorare dixit, nomen suum maledictis multorum paßim conscindi, sed se non rumoribus hominum, sed ratione & consilio moueri. Sibi fide & obedientia erga Regem nihil esse antiquius: Regem autem non vt in Marrochium signa inferret, sed vt Azamorem expugnaret, illum in Africam misisse. Si quidpiam vltra moliretur, id se contra Regis sapientißimi imperium facturum. Si multis, inquit, mensibus vrbem hanc obsidione premeremus, si maxima militum multitudo prius cæsa ab hostibus fuisset, quàm eam caperemus, tunc tam clara victoria putaretur, vt nemo quidpiam præterea desideraret. Nunc quia Dei benignitate intra diem vnum, sine vllius cæde, eam cepimus, victoria contemnitur, quasi sit præclarius, hostem cædere, quàm ciues ab omni clade incolumes conseruare. Ego contrà censeo, multo esse ad sempiternam laudem præstantius, ciuem vnum tueri, quàm hostium multitudinem trucidare. Bel-

lum

lum non tam leue est, quàm multi prædicant. Reges enim quamuis inter se dissideant, commune tamen, quod vniuersis impendebit, periculum, facilè animos omnium ab intestinis seditionibus ad commune malum propulsandum auocabit. Si igitur Rex Marrochiensis, & Fessensis, & Xerifius, et montium Principes coniunctis viribus nobis obstiterint, multi fortasse, qui nunc oratione feroces multitudinem tumultuari cogunt, in periculis constituti trepidabunt. Solet enim hoc accidere. Vt quisque in pace furentius & audacius de bello disserit, ita magis in ipso belli discrimine tumultuatur, & à mente consilioqúe deducitur. Præterea non vident, maximum exercitum ex rapto diu sustentari non posse. Si igitur hostes voluerint, quo plures sumus, eò grauius periculum interclusо commeatu adibimus. Si enim fruges in agris existerent, tum facile fuisset, rei frumentariæ prouidere. Nunc verò cùm iam messis præterierit, & frumentum in longinquas oras asportatum sit, si hostes voluerint nos fame necare, quis illos ab eo conatu depellet? Frumento, quod habemus, intra paucos menses absumpto, quomodo bellum, quod non paucis mensibus gerendum est, administrabimus? Præterea æstas in exitu est, et hyems intra breue tempus instabit, quæ poterit esse impedimento, quo minus tanta breuitate bellum finiatur, quanta homines audaces & temerarij suspicantur. Præterea bellum hoc maximum, quod suscipiendū iniussu Regis arbitrantur, Rex ipse sibi designauit, & nos si desponsam illi laudem præripere conabimur, nō modò imperium illius contemnemus, sed fidē illius maiestati debitam nefariè violabimus. Ego quod ille imperauit, exequutus sum: si fuerit opus, me vitam pro illius dignitate profundere, mori minimè recusabo: & dum illius voluntati satisfecero, quid homines de me iudicent, minimè laboro. Nec

enim intelligunt, quoties aliquis bellum sui Principis iniussu suscipit, offensionem esse pestiferam, & victoriam inuidiæ plenam, ita, vt necesse sit ei, qui aliquid absque Regis præscripto molitur, calumnijs innumerabilibus proximum fieri. Nunc verò nemo me calumniari iure potest. Meum officium erat, vrbem istam capere, eam Dei clementia cepi: celeritate summa bellum conficere, intra diem vnum id non mediocri felicitate confeci: exercitum incolumem reducere, id Dei singulari benignitate perficiam. Quò negotium & facius, & celerius, & minore cum periculo transactum est, eò clariore numinis beneficio deuincti sumus. Quocirca satius esset, Deo gratias agere, quàm famam hominis officio suo præclare functi maledico dente corrodere. Hæc cùm dixisset, sermonem quidem hominum cõpressit, non ita tamen, vt non extent hodiè permulti, qui doleant, maximam fuisse tunc ab illo summi decoris opportunitatem prætermissam. Ille tamen rationibus, quas diximus, inductus, id sibi licere minimè putauit. Aliud etiam incommodum interuenit, quod illum cogeret in Lusitaniam redire. Tubere námque fœmur alterum illius ita laborabat, vt is equo vehi non posset. Exercitu igitur commisso Francisco Portugallēsi, cuius insignis nobilitas erat iam eo tempore cum non mediocri laude prudentiæ coniuncta, Mazaganum contendit. Balsam deinde Lusitaniæ ciuitatem in Algarbio sitam traiecit, vnde Almeirinum, vbi Rex Emmanuel morabatur, se contulit: à quo fuit magnis honoribus, vt æquum erat, acceptus deinde magna pars reducta in Lusitaniam fuit. Rodericus Barretus, & Ioannes Menesius Azamore relicti, Barretus vt vrbem tueretur, Menesius vt cum exercitu bellum finitimis gentibus inferret. Nonius Fernandius Ataidius Safinium reuersus, institutum

tum suum persequutus, multis incommodis Mauros agitabat. Similiter Ioannes Menesius & Barretus suos otio torpere minimè permittebant. Itaque Menesius per exploratores certior factus, paganos, qui Xerquiam incolebant in locis, qui circiter triginta passuum millia ab vrbe aberant, sine vllo metu vagari, initio Anni. M.D.xiij. ad vesperum ex vrbe cum equitibus mille & ducentis, & mille peditibus, cum Barreto egressus, viginti & quatuor millia passuum ea nocte cōfecit. Inde Montem viridem (sic enim propter amœnitatem, & frequentium herbarum, & plantarum viriditatem appellare solent) petierunt. Prima luce in pagum Bencasizium inuasere. Pagus est in mōte situs, qui ab imo modice assurgens, in orbem desinit. Incolæ partim cæsi, partim capti, partim è rupe in fluuium, qui Azamorem præterfluit præcipites eiecti sunt, & oppidum direptum & exustum, Similiter Bernardus Emmanuel, & Ioannes Syluius, qui ab eodem Menesio missi fuerant, in alium pagum, quem Tafufum appellant, inuecti sunt, & pagum omni præsidio nudatum aspiciunt. hostes enim diffugerāt. Nostri igitur, quod reliquū erat, vestigijs insequuti, fluuio appropinquarūt, vbi Mauri cōstiterāt. Multi fluuium nando traiecerant, alij natare parabāt, non pauci tamen conferti pugnam minimè detrectabant. Qui tamen dißipati, & in fugam coniecti, in fluuium se demiserunt: è quibus non pauci nantes mißilibus confixi fuerūt. Bernardus inde cum præda profectus, se cum Menesio coniunxit, & ita cum magno captiuorū numero, & pecorum multitudine, oēs in vrbē regressi sunt. Est in ea Mauritaniæ parte, quæ ad Austrum spectat, & cū finibus Safiniensibus continens est, prouincia, q̃ Heam incolæ nominant. In ea Tednest ciuitas est, in cāpi latißimi & fertilißimi planicie sita,

 in qua

in qua templum erat hominibus illis valdè sanctum & religiosum. Xerifius in hac vrbe ædes amplas habebat, & hortos cultißimos & nitidißimos cum piscinis, et varijs aquarum deriuationibus, cum quibus se, cùm otiũ erat, frequenter oblectabat. In hãc ciuitatẽ Ataidius inuadere cõstituit. Per litteras tamen Menesiũ admonuit, vt sibi opẽ afferret. rem namq; dignam esse, quam ambo viribus cõiunctis aggrederentur. Ataidius tamen illũ minimè expectauit. Ex vrbe igitur quadringentos equites eduxit, sociúmq; Iebabentafusum asciuit, qui duo millia equitum, & septingentos pedites secum adducebat. Cùm verò ciuitati, quã petebant, appropinquarent, Xerifius illis cum quatuor millibus equitum occurrit. Ataidius postremũ agmen ducebat. Iebabentafusus, qui in primo agmine cum suis Xerifio obuiam prodierat, Ataidio spectante, sæuũ & atrox præliũ commisit. Xerifius tandem victus ab Iebabentafuso, se fugæ mandauit: multi ex hostibus cæsi sunt: pda verò tanta fuit, quãta nunquam antea fortasse ex vllo prælio, cum gentibus illis inito capta fuerat. Nam supra ducenta millia pecudum, & boum, & tria millia camelorum, equorũ similiter ingentẽ multitudinẽ fuisse cõstat. Ataidius in vrbẽ ingressus conquieuit. Inde verò litteras ad Menesiũ datis significauit, quomodo iam negotiũ confectũ esset. Abest autẽ Azamor ab ea ciuitate circiter centũ & sexaginta passuum millibus, & ea de causa fieri nõ poterat, vt tam cito se Menesius cum Ataidio coniungeret. Ducebat aũt Menesius septingẽtos & quinquaginta equites, & pedites mille. Quacunq; autẽ iter faciebat, maximi honores illi ab omnibus Maurorũ pfectis atq; principib. fœderatis habebãtur. In oppidũ autẽ exiguum tãdẽ peruenit (Chiqueriũ nominãt) tẽpli Mahumetani gratia ab incolis incredibili religione celebratum. Id enim iussu Mahumetis fundatum extitisse,

vanißimi sacerdotes asserebant. Ea verò mente Menesius eò peruenerat, vt inde Marochium peteret. Chiquerium autem Marochio nō plus triginta & sex millibus passuum aberat. Inde tamē Ataidiū per literas ad societatē facinoris inuitauit. Is dixit se pacis legib scribendis, & fœdere sanciendo ita distineri, vt nullo modo posset tūc ab ea vrbe discedere. Marochium verò maioribus esse viribus oppugnandum, neq; cōmittendum, vt sine vllo fructu ille flos nobilitatis in tantum discrimē induceretur. Menesium deinde orabat, & obtestabatur, vt tūc incepto desisteret. Menesius ad Ataidium venit. Venerat interim Ataidij gener Alfonsus Norogna cum Mauris equitibus octingētis, vt noctis siletio oppidum natura munitißimum in monte arduo situm oppugnarent. Quod factum est, & hostes, anteq̄ illi aduentarent, id fore suspicantes aufugerāt: pauci tamē capti sunt. Iterum cùm iā copiæ essent multis partib. amplificatæ, Menesius institit, vt Marochiū tenderent, quod tunc expugnatū iri confidebat. Ac Ataidius verebatur, ne si id fieret, maxima gloriæ pars ad ipsum Menesiū pertineret. Hac ratione, vt opinio erat, impeditus Ataidius, nullo modo potuit adduci, vt itineris illius se sociū p̄beret. Id molestißimè Menesius, & oēs, q̄ cum illo venerant, paßi sunt. Inde cum nonnulla offensione Menesius digressus, nuncium accepit, Regē Fessensem, & Regē Mequineziū cū maximis copijs aduētare, vt Azamorē obsidione cingerent. Idcirco qua potuit celeritate Azamorē cōtendit. In itinere verò literis Roderici Barreti, quib. idē confirmabat, vehementius incitatus est, vt ad institutā celeritatē aliq̄d addendum cogitaret. Attamē cùm admoneretur, ne eū in itinere Reges interciperēt, Bernardū Emmanuelem, & alios viros nobiles, qui cum Ataidio manserant, per literas asciuit, & cōmeatū, &

 tela,

tela, variasque munitiones importari fecit. Almedinam ingressus, ab Alemeimamo vrbis præfecto fuit cum summis honoribus acceptus. Is eum admonuit, vt sibi à ducibus Fessensis Regis caueret. Hos enim cum octingentis equitibus, & sex millibus peditum præcedere, se compertum habere dicebat. Inde profectus, per ciuitates fœderatas ita iter faciebat, vt semper exercitum singulari ordine instructum duceret, quasi sibi esset cum hostibus certamen singulis horis ineundum. Attamen siue ea fama vanis auctoribus dißipata fuit, siue duces regis Fessensis parum diligētes extiterunt, is sine vllo impedimento Azamorem copias incolumes induxit. Ibi certior factus est, Fessæ Regem duos duces cum maximis copijs in Duecalam misisse, vt eam regionem valido præsidio tuerentur. Regem verò Mequinezium cum equitum & peditum multitudine expectari: qui Nafe (est quidem illa Mequinezij ciuitas non ignobilis) se tenebat. In animo autem Rex Mequinezius habebat, cum ducibus Regis Fessensis Azamorem petere, vt Lusitanos obsidione vexaret. Menesius non expectandum esse putauit, dum hostes copias omnes cōiungerent. Cùm igitur intellexisset, duces Fessenses in oppido satis munito, quod Balbam appellant, consistere, in eos antequam inde discederent, inuadere cōstituit. Ad Ataidium verò nuncium cum literis misit, quibus eum admonebat, vt vellet prælio interesse, quo sibi non mediocre decus parare, & opus Regi Emmanueli gratißimum efficere posset. Cùm de loco inter eos, vbi erant copiæ coniungendæ, parum in principio conuenisset, tandem statuerunt, vt Seam (is locus viginti quatuor millibus passuū Balba distat) copijs iungendis deligerent. Itaque Menesius duodecimo die Aprilis octingentos equites, & mille pedites eduxit; sequenti die propè lacus quosdam in planicie castra posuit.

Eo

Eo die Ataidius cum Iehabentafufo cum mille & quingentis equitibus, quorum maxima pars erant Mauri, aduenêre. Consilio inter duces habito statutum fuit, vt de prima vigilia silenti agmine castra moueret, vt luce prima possent in hostes imparatos inuadere. Ex omnibus autem copijs quinque acies instruxerunt. Primam Menesius, alteram Rodericus Barretus, tertiam Ioannes Gundissaluus Camara ducebat. In acie tertia Aluarus Carualius, & Ioannes Syluius inerant, vt etiam, vbi opus esset, ducum officio fungerentur. Quartam aciem Ataidius cum Alfonso Norogna genero suo agebat. Quinta Iehabentafufo commissa fuit. Has quinque acies equitum Petrus Moralis, & Ioannes Rodericus cum instructis peditum copijs valido subsidio firmabant. In medio impedimenta cum tormētis aliquot curribus inuectis ducebantur. Menesius acies circumibat, & singulos duces de officio commonebat, & omnes ad decus vehementer excitabat. Orto iam sole, hostium castris appropinquarunt. Erāt autem castra in planicie posita, prope montem, qui campis imminebat. Menesius designauit oculis locum, in quo erat prælium faciendum, & ductores peditum admonuit, vt in eum locum, quàm celerrimè possent, aciē dirigerent. In hostium castris erant supra quatuor millia equitum. Peditum verò numerus propter multitudinem iniri non potuit. A tergo torrens campum à monte dirimebat, qui quamuis tunc siccus esset, tamen propter alueum, quem torrens imbribus auctus in altitudinem depresserat, erat hostibus impedimento, quo minus se in montem sine periculo reciperent. Hostes quatuor acies instruxerunt. In prima acie pedites cum fistulis ferreis, & scorpionibus locauerunt, vt sagittarum & glādium multitudine primam nostrarum aciem perturbarent. Menesius verò, cùm tubis signum pugnæ dare iußisset, & om-

nes nomen Sancti Iacobi de more Hispaniæ conclamarent, tanto impetu in hostes inuectus est, vt antequam qui in acie prima constiterant, damnum aliquod (quod valdè metuendum esset) inferre possent, eos dißiparet, & cùm prælium acriter iniret, tres illas equitum acies fudit, & vsque in torrentis alueum hostes insequutus, multos occidit. Ataidius, cui datum erat negotium, vt in vnam equitum aciem impetum ferret, id exequi non potuit. Ea namque acies, quam petebat, à loco deflexerat, vt suis contra Menesium opem afferret. Itaque in pedites inuasit, quorum magnum numerum cæcidit. Menesius cùm ad torrentem peruenisset, suos continuit. Multi tamen illius imperium contemnentes, torrentem transgreßi sunt. Erat autem Menesius reliquis quidem Imperatorijs laudibus excellens, sed propter insitam in natura mansuetudinem, in animaduertendo parum seuerus. Ob id igitur adolescentes nobiles animo quidem virili, sed mente parum sana præditi, tanti viri auctoritate contineri non potuerunt, quin se sine vllo fructu in discrimen salutis inijcerent. Menesius Garsiam Menesium fratris sui filium misit, qui eos redire compelleret. Is equo incitato se confestim illis opposuit, & vt se continuò reciperent, adhortatus est. Iam plerique obtemperabant, cùm Arius Tellius iuuenis apprimè nobilis, & laudis præter modũ cupidus, sed, vt fama erat, temerarius, exclamauit. Nõ decet hoc tempore pedem referre: Mauros istos, ô commilitones, vsq; Fessam ferro persequamur. Hac oratione qui iam redibant excitati, rursus in hostes incurrunt. Garsia Menesius cùm eorũ impetum cerneret, Si ita vultis, inquit, & vltra Feßã impetũ feramus. Hæc cũ diceret, se illis admiscuit. Hanc temeritatẽ cũ Menesius animaduerteret, torrentẽ transgredi statuit, vt fugientes (nec enim eũ latebat, quod erat eis, qui temerè ruebãt,

euen-

euenturum) exciperet. Peditum interim aciem vnam præmisit, quæ hostium impetum sustineret. Ataidius torrentem transgredi noluit, ne copiarum suarum ordinem perturbaret, sed in ripa constitit, vt inde hostes, si transire conarentur, repelleret. Iehabentafusus huic incommodo opitulari nequiuit. Cùm enim Mauri, quos ducebat, hostes fusos animaduerterent, prædandi cupiditate cæci, ducem reliquerunt. At hostes, qui se in montem receperant, vbi paucitatem eorum, qui illos persequebantur, animaduertêre, in eos conuersi tanto impetu fuerunt, vt in effusam fugam compellerent. Maxima eorum pars temeritatis pœnas luit. nam ab hostibus cæsi sunt, inter quos Arius Tellius, & Garsia Menesius extitêre. Qui fugientes insequebantur, cùm animos iam à prima illa consternatione recepissent, & illo successu, qui præter opinionem acciderat, elati fuissent, tanto impetu in Menesium incurrerunt, vt eũ cogerent in aduersam torrentis ripam copias reducere: quod non sine multorum sanguine confici potuit. In hoc prælio equites plus quinquaginta ceciderunt, & supra centum vulnerati sunt. Ex hostibus, vt postea compertum fuit, duo millia et sexcenti interfecti fuerunt, in quibus vnus ex ducibus illis summis fuit, quos Rex Fessensis cum imperio miserat: alter ex equo decidit, & à suis, cùm esset iam in summo vitæ discrimine constitutus, ereptus est. Septem duces alij ceciderunt: supra quatuor hominum millia vulnerati sunt: captiui ducenti & octoginta fuerunt. In ijs fuerunt vxores & filij eorum ducum Xerquiensium, qui prælio interfuêre. Victoria illustris & clara fuisset, nisi eam iuuentutis temeritas aliqua ex parte deformâsset. Hostes postq̃ nostras acies cõiunctus animaduerterunt, eas non sunt ausi lacessere. Nostri cum præda iam diuisa iustis itineribus

in es-

in sedes suas reuersi sunt. Reges Fessensis & Mequinezius nondum hanc suorum cladem acceperant, cùm obsidionis consilium, qua Azamorem opprimere statuebant, intermittendum minimè iudicarent. Itaq; Nazer Mequinezij Rex cum maximis copijs regni sui finibus egressus, Azamorem contendit. Mahumetes Rex Fessensis non mediocrem equitum & peditum multitudinem illi in auxilium misit. Rex Mequinezius in flumine, quod Azamorem alluit, traijciendo septem dies, tanta erat hostium multitudo, cõsumpsit. Menesius Emmanuelem de obsidione, quam futuram credebat, per literas confestim admonuit: qui summa diligentia omnia, quæ erant ad vrbem muniendã idonea, comparauit. Sed Nazer cùm accepisset eorũ cladem, qui prælium cum Menesio inierant, consilium mutauit, & Almedinæ regionem populari constituit. Magnam itaq; vastitatem terris intulit, Almedinam cepit, eos qui in præsidijs inerant, qui Alemeimamum Safinium fugere properantem sequi noluerant, interimit. Iehabentafusus cùm neque copias haberet, quibus tantæ multitudini resisteret, & ab Ataidio, à quo auxilium postulârat, minimè firmo subsidio adiutus fuisset (Ataidius enim obsidionem timebat, & ideo copias diminuere noluerat) Safinium se conferre statuit. Sed primùm puteos obturauit, alios bestiarum cadaueribus inquinauit, & frugibus etiam corruptis infecit, vt Regis exercitum siti conficeret. Dum in his operibus tempus conterit, Rex illum cõsequitur. Itaq; prælium vitari non potuit. vtrinq; fuit acerrimè dimicatum. Equites aliquot Iehabentafusi ceciderunt, inter quos dux fuit quidam, Benamira nomine, vir insigni robore præditus. Ex acie Regis equites quinquaginta desiderati sunt, et in his dux insignis, quem Rex Fessensis copijs suis præfecerat.

at. Iehabētafufus in eo p̄lio ea facinora virtutis militaris edidit, vt multos admiratione defigeret. Sic igitur è prælio discessit, vt illum hostes non admodū pertinaciter insequerentur. Mille tamem camelos amisit. Ataidius illi locum muris coniunctum assignauit, in quo castra poneret. Rex interim aquarum penuria grauissimè laborabat, & puteos, vt sitim leuaret, de integro fodere iubebat, & ita tempus sine vlla re memorabili consumebat. Iehabentafufus vna nocte castra illius oppugnare constituit. Rex ab indice monitus, castra in locum alium magis munitum repentè mutauit. At Mauri, q. Xerquiā incolebant, cùm animum illius abiectum & demissum factis agnoscerent, & simul fluxam fidem animaduerterent, illum contemptu & odio dignum statuerunt. In primis autem grauiter eos offendebat, quòd cùm se Azamorem aut Safinium obsessurum ostendisset, & tantis copijs abundaret, nihil horum tētare propter ingentem formidinem ausus fuisset. Seq; inani spe deceptos à Regis Emmanuelis fide desciuisse molestissimè ferebant. Itaq; vt odium expromerent, & amissam Regis Emmanuelis gratiam aliquo insigni facto recuperarent, cùm Mequinezius Rex prope oppidum, quod Tazarote nominant, castra haberet, contra fidem, cuius illi religionem minimè nôrunt, in castra ruunt, cædem faciunt, copias Regis in fugam vertunt: supra mille hominū in seruitutem abripiunt, octingentos equos capiunt. Rex castris exutus, cum maximo damno atq; dedecore in montes arduos primùm se fuga proripuit, atque inde in regnum reuersus est. At Menesius interim in grauissimum morbum incidit. Cùm verò decumberet, literas ab Emmanuele accepit, quibus illum miris laudibus efferebat, & pro meritis excellentibus præmia illi ingentia proponebat.
His

His literis responsum nullum dedit. Nec enim iam eo tempore quidquam de hac misera & exigua vita sibi cogitandum statuebat, sed tota mēte ad sempiternam omnibus votis aspirabat. Itaque rebus omnibus, quæ ad animi expiationem necessariæ videbantur, ritè procuratis, cùm insitæ religionis & pietatis egregia documenta dedisset, è corpore quasi ex ergastulo quodam expeditus, in cælum, vt omnium opinio ferebat, immigrauit. Fuit enim vir ille non virtutis tantùm militaris & imperatoriæ gloria præcellens, sed laudibus etiam mansuetudinis, & lenitatis, & clementiæ præstantissimus. Erat præterea in omni genere vrbanitatis humanissimus. Et cùm vitæ castimonia, & morum integritate multùm omnibus, qui vitam in armis degerant, anteiret, tum amoribus sine vitæ petulantia aut vlla verborum obscœnitate deditus erat, ita tamen, vt in illis etiam non libidinis vllum vestigium extaret, sed ludus sine vllius pudoris intertrimento quæsitus apparet. Hostibus maximo terrori fuit, militibus autem carissimus, ciuitati vniuersæ maximum sui desiderium cum multis lacrymis & luctu diuturno reliquit. Quantum autem ingenio valeret, versus, quos patrio sermone componebat, apertè declarabant. Nec enim illis quidquam vel argutius, vel festiuius excogitari poterat. Augurijs tamen deditus erat, & atra interdum bile ad insaniam laborabat. Sed hanc tenuem vitiorum labem virtutis magnitudo tāto interuallo superabat, vt maiora etiam vitia in tanto viro toleranda viderentur. In locum illius Petrus Sousa successit, qui postea Comes Pratensis extitit, & Rodericus Barretus in Lusitaniam reuersus est. Hoc anno Petrus Menesius Alcoutinēsis Dynasta cùm crebras excursiones faceret, quibus Mauros perpetuò fatigabat, tum mense Iulio in Tu-

tua-

tuani fines inuasit: multos cæcidit, alios captiuos abduxit. Initio verò mensis Octobris nuncium accepit, duos Regis Fessensis fratres cum decem millibus equitum, & magno peditum numero, vt Septã oppugnarent, aduentare. Classem præterea misisse, vt terra simul & mari ciuitatem premerent. Hi duobus in locis syluestribus insidias posuerunt, in quibus ipsi constitêre, deinde quinq; & viginti excursores emisêre, vt nostros elicerent. Hi ad speculas vsq; peruenerunt. Petrus Menesius equites quindecim in eos immisit, ipse cum centum et quindecim equitibus egressus est, vt illis subsidio esset, cùm hostes ex insidijs, vt ille fore suspicabatur, erumperent. Nostri in equites hostium impetum dedêre: illi repentè cesserunt vsq; eò, dum nostros in locum, quem ij, qui erant in insidijs, tenebant, extraherent. Nostri insidijs exploratis, ad Petrum Menesium se cursu recipiunt. Hos ducenti & quinquaginta equites insequuti sunt. Horum vestigijs alij permulti institerunt. Petrus Menesius intra vallum, quod vrbem cingit, se continuò recepit. Hostes illi, qui prius ex insidijs emerserant, aditu vallì, cùm essent iam nostris admixti, prohiberi minimè potuerunt. Petrus Menesius in eos conuersus, prælium iniuit, quod maxima vtriusq; partis vi pugnatum fuit. Ex hostibus circiter ducenti cæsi fuerunt, è nostris vnus tantùm cecidit, sex & triginta vulnerati sunt. Regis interim fratres adueniunt, vt vallum disijciant, & nostris aditum in vrbem intercludant: & classis etiam in terram copias exponit. Sed eo iam tempore Petrus Menesius suos in vrbem reduxerat, & foribus occlusis conatus eorum inanes reddiderat. Illi mortuos in naues cum lacrymis imponũt. Erãt enim plerique iuuentutis principes, & homines, in quibus seniores non mediocrem spem felicis militiæ collocauerãt.

Hoc

Hoc autem tempore maximo terrori nomen Regis Emmanuelis erat apud Mauros, simul clementia & æquitas illius in omnium ore atq; prædicatione versabatur. Cùm igitur se ab Emmanuelis ducibus bello fatigatos, & domi suorū tyrannide vexatos esse conspicerent, vltro ad Emmanuelē veniebant, & enixè ab eo contendebant, vt eos in fidem acciperet, illisq; tributum, quod ei videretur, imperaret, & duces quos vellet, eis præponeret. Se namq; vsq; ad extremum vitæ spiritum pro illius amplitudine pugnaturos. Neque solùm qui vrbes incolebant, libenter in deditionem veniebant, verùm etiam pagani atque montani, cum vires suas infeliciter experti fuissent, voluntariæ seruitutis pactione vitæ suæ & incolumitati consulebant. Itaque Xerquienses legati gentis principes ad Emmanuelem introducti sunt, qui se, suaq; omnia illius fidei atq; potestati cōmittebant: & postulabant, vt Xerquia prouincia à Dabida & Garabia distincta fieret, & illis Audaramen rectorem & ducem præponeret. Ne autem in eo Iehabentafusum offendere viderentur, dicebant Aduecamenem regionem, quam diximus tribus illis præcipuis nationibus inter se distingui, tantam esse, vt nullo modo posset ab vno Iehabentafufo gubernari. Is igitur Dabidam & Garabiam imperio contineret, & Xerquiam ab alio rectore regi permitteret. Accedebat, quo id cum minore Iehabentafusi offensione fieret, quod Abderamen illius famulus, & in disciplinis illius educatus extiterat, ita, vt nemo dubitaret, quin is perpetuò Iehabentafufo libenter obsequeretur. Hoc & ad ipsius prouinciæ pacem, & ad iuris administrandi facilitatem, & ad ipsius Regis fructum & emolumentum valdè pertinere. Sic enim fore, vt eos, quorum tam æquo postulato satisfecisset, in officio promptiores contineret, &

tributum, quod pendere volebant, facilius exigeret. Fuêre legati comiter accepti, & quod postulabant, benignè à Rege concessum, ea tamen lege, vt quoties omnes illæ tres Duecalæ partes vires suas coniungerent, Iehabentafusum summum ducem agnoscerent, imperiumque illius sine vlla recusatione sequerētur. Sanxit etiam lege Rex, ne quispiam ab vna in aliam tribum transiret, ne perturbatio & confusio fieret, & aliquis ea de causa motus conciretur, qui bello materiam subministraret. De ijs rebus ad Ataidium, & ad Petrum Sousam, qui Azamorem tenebat, literas dedit: & Iehabentafusus eam prouinciæ distinctionem facilè comprobauit. Eodem anno Nonius Fernandius Ataidius Iacobum Lupium caduceatorem in Xerquiam misit, qui frumentum imperatum à colonis exigeret, & illud Azamorem deportandum curaret. Id Lupius exequutus, cum Mauris, qui frumentum iumentis impositum ferebant, Azamorem rectà cōtendit. In itinere facti sunt illi obuiā equites sexaginta, qui Azamore veniebant. Mauri cum opinarentur eos hostili animo prodijsse, arma repentè corripiunt, & prælium animis obfirmatis offerunt. Lupius se medium interposuit, et caduceatoris officio functus est. Vix tamen Mauros placare potuit. Dicebant enim se non Sousam, sed Ataidium agnoscere: cum Ataidio namque, & non cum Sousa pactionem de frumento importando fecisse. Lupius tamen eos, quoad fieri potuit, ad lenitatem inflectere contendebat. Illi verò dicebant, Petrum Sousam, postquam Azamoris curam susceperat, illis minimè ferendas iniurias intulisse. Idcirco equites illi sexaginta frumentum Azamorem subuehendum curarent, se namque in eam ciuitatem minimè pedem illaturos. Cùm tamen Lupius multa orationis lenitate vsus fuisset, nō modò eos mitigauit, verùm eò perduxit, vt Marochium sub

illius ductu contenderent. quadringentos & vigint tres equites ex illis delegit, & cum viginti & septem Lusitanis equitibus inde profectus, postridie in turmas hostiles, quæ Marochio quatuor millia passuum aberant, inuasit, & aliquot occidit, tres & quinquaginta viuos cepit: ingens præda pecorum & camelorum abacta fuit. Marochium tandem accedunt, & ipsi Mauri, Regis Emmanuelis nomine sæpius conclamato, hastis vrbis portas percutiunt. Marochij Rex re inopinata perturbatus, vt eorum impetum repelleret, egressus est. Illi fortissimè resistunt, & quatuor equites occidunt, & ita incolumes cum præda in locum, vnde profecti cum Lupio fuerant, reuertuntur. Ibi præda diuisa, Mauri cum gregibus in Xerquiam rediêre. Lupius Safinium cum captiuis ingressus, admirationi quàm plurimis fuit. Facinus enim videbatur incredibile, hominem plebeium, & caduceatorem tantum audere, vt cum tam exiguis copijs, & ijs maxima ex parte suspectis, eò penetraret, quò Ataidius ipse dux fortissimus, cùm à Menesio ad eiusdem facti societatem inuitaretur, peruenire dubitarat. In huius anni exitu Rex Emmanuel tres legatos ad Leonem decimum Pontificem Maximum, cum muneribus regia magnificentia dignis instituit. Princeps legatiōis Tristanus Cugna fuit. Collegæ duo iurisconsulti magnæ apud Lusitanos auctoritatis extitere. Vnus Iacobus Paciecus, alter Ioannes Faria nominabatur. Per illos Pontifici sacras vestes ex auro, cū multis gēmis opere excellēti perfectis dono misit. Vasa præterea ex auro, atq; monilia maximi ponderis et pretij vestib. adiecit. Opus erat eiusmodi, vt cū materia nihil preciosius excogitari posset, artificiū tamen ipsam materiā multis partib. superaret. Misit præterea elephātū Indicū miræ magnitudinis, q̄ nō solū Romæ vbi homines, post inclinatam Romanæ maiesta-

ſtatis amplitudinem, illud animal nunquam oculis aſpexe-
rant, ſed quacunque gradum inferebat, nemo circunfluen-
tem vndique turbam, admiratione obſtupefactam, ſubmo-
uere poterat. Panthera etiam venatica miſſa fuit, quod
munus haud ſcio an olim Romæ Aediles, cùm ludos magni-
ficentiſsimos apparabant, & præter alias immanes beluas,
pantheras etiam in publicis ſpectaculis exhibebant, præſta-
re potuerint. Ea namqúe manſuefacta, non in circo cum be
ſtiarijs, ſed in ſyluis cum apris atque ceruis prælium commit
tebat, & principibus, qui venationibus oblectantur, pluri-
mum voluptatis afferebat. Ea inſidebat equi Perſici tergo,
integumentis auratis eleganter inſtrati. Equũ regebat Per-
ſa venator eximius, qui ad id munus obeundum ab Armu-
zij Rege cum equo & Panthera miſſus fuerat. Triſtanus Cu
gna cùm eſſet vir & nobilitate, & auctoritate, & exiſtima-
tione non vulgari præditus, tum proprijs ſumptibus eam le-
gationem exornandam ſuſceperat. Ducebat autem ſecum
tres filios et cognatorum copiam, amplamq́ familiam, qui-
bus ſtipatus non abiecti Principis ſpeciem præ ſe ferēbat. Le-
gationis ſcriba Garſia Reſendius, vir non mediocris apud
Regem auctoritatis erat. Nicolaus Faria, qui equis Regijs
curandis præerat, agebat equum pulcherrimum, ephippijs
aureis, & phaleris aureis, emblematis & gemmis maximi
pretij diſtinctis inſtratum, & ornatum, qui etiam Pontifici
donandus erat. Duodecimo tandem die menſis Martij, an-
no. M.D.xiiij. legati in vrbem hoc ordine iter inſtituerunt.
Familiæ veſtibus admodũ eleganter excultæ præcedebant.
Panthera tergo Perſici equi, quē Perſa regebat, inſidens, et
elephantus cum rectore ſequebantur. Nicolaus Faria equo,
quem diximus, inuectus, poſt elephantum interuallo

modico disiũctus, primum illud agmẽ cogebat. Nobiles deinde viri, qui comitatu suo legationi non parum dignitatis adiungerent, loco suo progrediebantur. Post illos caduceator Lusitanus cum insignibus regijs legatos antecedebat. Deinde Tristanus Cugna sequebatur, cuius vtrunque latus legati reliqui claudebant. Fuerunt à Cardinalium domesticis, deindè à Principũ legatis, multisq; principibus, antequam in vrbem ingrederẽtur, omnibus honoribus excepti. Ad vrbem cùm accederent, vrbis Præfectus cum Pontificibus, & ipsius Pontificis Maximi domesticis atque familiaribus obuiam prodijt, Pontificisq; nomine orationem habuit, qua legatis de aduentu gratulatus est, omniaq; Regis Emmanuelis clarißimi Principis officia, qui pro Christi nomine, & religionis sanctitate perpetuò dimicabat, illi gratißima, vt merita illius postulabant, perpetuò fore dixit. Responsum pro dignitate redditum ab illis est. Romani deinde designatores aduenêre, & ordinem pompæ illius instruxêre. Omnia interim tubarum cantibus, & tibiarum symphonia & concentu personabant. Nullus fuit princeps, qui non ordine à designatoribus constituto legatos deduceret. Eluetiorum etiam agmen instructum eos antecedebat. Turba vndique visendi gratia confluens, omnes viarũ aditus obstruebat, ita vt vix fustibus coercita cedere, & locum dare vellet. Cùm ad molem Adriani ventum esset, tormentorum ingenti strepitu ciuitas vniuersa tremefacta fuit. Fumi tandem caligine dispulsa, cùm Pontifex è fenestra spectaret, elephantus acceßit, & ter genibus flexis, & demisso corporis habitu venerabundus illum salutauit: quod non mediocrem admirationem spectantibus incußit. Tum proboscide in dolium ingens aqua refertum immissa, aquã hausit, qua oẽs, qui in fenestris altioribus insidebãt, aspergeret.

Designa torto

geret. In plebem deinde conuersus, eam aqua, quasi ludum exhibere vellet, immodicè perfudit. Cum hac pompa fuerunt ea die legati in hospitium deducti. Vigesimo verò die mensis eiusdem, legati eadem hominum frequentia & celebritate in Pontificis ædes deducti sunt. Pontifex in sublimi sede vestibus sacris cultus, vt fit, eos expectabat: Cardinales in sedibus suis considebant. Legati primùm Pontificis pedes osculati sunt. Alij deinde ordine à designatoribus instituto idem officium præstitêre. Tristanus deinde Cugna literas Pontifici Regis Emmanuelis obtulit, quæ publicè lectæ sunt. Eæ nihil aliud continebant, quàm postulatum, vt legatis fides haberetur. Tum Iacobus Paciecus egregiam orationem habuit, quam ita voce & actione luculenter expreßit, vt non mediocrem ea die laudem eloquentißimi oratoris assequeretur. Pontifex responsum Latinè, verbis luculentißimis, & eleganter, & grauiter dedit, Emmanuelisq; nomen, & Lusitanæ gentis virtutem laudibus summis exornauit. Postridie legati in viridarium, quod post Pontificis ædes in Vaticano monte consitum est, intromißi sunt. Eo in loco eos iam Pontifex expectabat. Ibi munera accepit, quorum fulgorem & artificium admiratus vehementer est. Inde in hortum, vt elephantum & pantheram videret (nõ enim facilè elephanto erat in superiorem ædium partem, vnde in viridarium exitus patebat, scãdere) continuò descendit. Ibi voluit spectare, qua ratione panthera venaretur. Fuerunt igitur ad illum bestiæ perductæ. Panthera repentè à venatore, qui eam regebat, immissa, in illas insiluit, easq; celeritate incredibili iugulauit. Non multis pòst diebus legati postulata Regis Emmanuelis explicuerunt: quorum pars ad communem reip. Christianæ statum, pars ad ipsius Regis cõmodum & emolumentũ pertinebat.

Credunt fhirik.

Quæ ad commune bonum ſpectabant, erant hæc, Vt indictum concilium continuaretur, illiusq; decreta ſancirentur: vt ſacerdotes à vita luxu, morumq; licentia, ad continentiæ & ſanctimoniæ diſciplinam reuocarentur: vt opera daretur, qua Principes Chriſtiani ab inteſtinis diſcordijs ad bellum contra Turcas conſenſione ſumma comparandum traducerentur. Hæc omnia poſtulata, non enim temporis erant, repudiata ſunt. Reliqua ſingulari benignitate conceſſa fuerunt, nempe vt tertiæ atq; decimæ partes vectigalium, quæ alendis ſacerdotibus, & ſacris vſibus deſtinata ſunt, in belli, quod in Mauritania gerebat, ſumptus illi tribuerentur: vt bona pars eccleſiarum (ſic enim trito iam ſermone templorum bona nominare ſolemus) cum monachorum etiam quorundam vectigalibus, in vſus eorum, qui in Chriſtianæ militiæ ordinem cooptantur, conuerteretur: vt diplomata ſcribi iuberet, quibus ijs, qui vellent bellum Africanum pecunia iuuare, cæleſtia beneficia è Chriſti theſauris deprōpta largè tribuerētur. Quæ quidem largitas hominum repræhenſione carere non potuit. Vt enim Rex hominum cupidorū importunitate victus, id à Pōtifice contenderet, æquum tamē eſſe dicebant, vt Pontifex eſſet in largiēdo reſtrictior. Sacra enim vectigalia tanta religione nō ſolū apud hoīes diuinis legibus aſtrictos, ſed etiā apud Græcos, & Romanos, & Aegyptios, & cōplures alias nationes munita fuerunt, vt qui ex illis partē aliquam attigiſſet, grauiſſimum in ſe ſcelus admiſiſſe exiſtimaret, vix vllis piaculis eluendum. Et vera religione dicebāt multò magis continendam eſſe hominum Chriſtianorum cupiditatē: neq; committendum, vt propter immanem quorundam auaritiam, quæ nullis finibus arceri poteſt, ſacra profana fierent. Decimæ quidem atq; tertiæ ſacrorum vectigaliū partes

tes

tes olim Alfonso nono, & pòst Alfonso vndecimo concessæ definito tempore fuerunt. Verum, sed illorum patrimoniū fuerat à tutoribus dißipatū, & influentes barbarorū copiæ in Hispaniam irruentes, erant tunc templorum omnium sanctitatibus, & sacris etiam vasis, iure atq; merito repellendæ. Rex Fernandus similiter & Isabela cùm essent propter Portugallense bellum sumptibus exhausti, & bellū eis iustum & religiosum contra Granatenses Saracenos instaret, merito videntur eadem Pontificis benignitate sustentati. Id tamen Alfonsus primus Lusitaniæ Rex, qui cùm tenues admodum opes poßideret, Saracenos innumerabiles, opibus & potentia feroces, maxima atque diuturna belli contentione è Lusitaniæ finibus expulit, nunquam vt faceret, in animum induxit. Neque Sancius illius filius, qui cùm bellum durißimum Saracenis Bæticam incolentibus inferret, prope Hispalim, Betim fluuium eorum sanguine tinxit. Neque Ioannes hoc nomine primus, qui profligato, quod cum Castellæ Rege gesserat, bello, Septam vrbem expugnauit. Nec Alfonsus quintus, qui Tingim & Arzilam & Alcassarem armis atque virtute cepit. Nec Ioannes secundus, cuius non solùm in bello Hispaniensi contra Fernā dum Regem inuictißimum admirabilis virtutis lumen eluxit, sed etiam in Africano bello clarißimum specimē egregiæ virtutis exhibuit. Si exemplis erat agendum, quando quod exemplo fit, iure etiam fieri pleriq; iudicant, multo magis erat exemplis domesticis, quàm alienis vestigijs insistendū. Deinde illi, q sacris rebus permissu Pōtificis manus iniecerunt, excusationē egestatis habuêre. At Emmanuel tunc tantis opibus circunfluebat, vt omnes Principes, à quib. ortū ducebat, longissimo interuallo superaret. Quod si illi, quib. ea pecuniæ sacræ summa donabatur, totā vitā,

Alfonsus 1º. Lusitaniæ rex. Sancius filius

vt olim in sacro bello, pro CHRISTI sanctißima religione consumerent, rectè videretur illud munus à Rege postulatũ, & à Pontifice concessum. Sed illud incommodum acceßit, quod in literis Põtificis, legatorum opera, qui sacræ pecuniæ lucris inhiabant, adiectum fuit, vt illa vectigalia non modò pro CHRISTI religione militantibus, sed quacunque alia ratione benè meritis à Rege donari possent. Hoc introitu ad hominum cupiditatem patefacto, factum est, vt vectigalia sacra multis in locis hominibus lautißimis, qui non solũ nunquam hostis vultum aspexerunt, sed illata Africani belli mẽtione contremiscunt, donarentur. Postremò quod Rex hominum sermonibus inductus sibi proposuit, consequutus minimè fuit. Maritimas enim Mauritaniæ ciuitates facillimè tueri, & nobilitatem opibus amplioribus deuinctam tenere, et ærarium demptis sumptibus amplificare cupiebat. At post illius muneris conceßionem, nec Africæ bellum eadem felicitate gestum fuit, & nobilitas maiore inopia conflictari, & pluribus querelis vti cœpit, & Regis ærarium, quò plures vectigalium acceßiones fiunt, eò sumptibus minus necessarijs, & casibus interdum acerbioribus exhauritur. Sumptus quidem sacræ pecuniæ moderatos, & hominibus, qui non militiæ sacræ nomen vsurpant, sed pro religione sanguinẽ profundunt, attributos, laudandos censeo: tantam largitionem ex sacris vectigalibus in luxum multorum hominum, qui nunquam gladium strinxere, fieri, minimè ferendum arbitror. Sed vt eò, vnde deflexit oratio, reuertamur, Legati, rebus ex animi sententia cõfectis, cum literas ipsius Pontificis, valdè propensæ in Emmanuelem voluntatis testimonium cõtinentibus, in Lusitaniã redierunt. Emmanuel tertias atq; decimas sacrorum vectigalium remisit, quod illi non mediocri

cri laudi tributum fuit. Pontifices & sacerdotes illi pro tanta benignitate centum & quinquaginta nummorum aureorum millia tribus pensionibus obtulerunt. Literæ, quibus animi eorum, qui certo pecuniæ numero bellum, Africanum iuuare vellent, expiarentur, & multis præterea beneficijs, quæ ad numinis offensas obliterandas valerent, afficerentur, ministrorum auaritia & improbitate grauißimas offensiones attulêre. Fuit tamen Emmanuelis iussu in ministros animaduersum, & omnes vel humano iudicio, vel diuina vindicta talem exitum vitæ habuerunt, vt intelligi posset, numen diuinum fuisse hominum cupiditati, qui ex hac functione non mediocrem sibi pecuniam comparabant, vehementer infensum. Summa pecuniæ, quæ ex sacerdotijs erat in vsum militiæ conferenda, & CHRISTI, vt appellant, militibus aßignanda, fuit viginti millium nummorum aureorum, qui circiter bis centum auri libras efficiunt. In ijs etiam Emmanuel moderationem adhibendam censuit. Primum enim Abbatias omnem præter paucas, quæ iam eiusdem militiæ obtentu ab hominibus, qui nunquam militauerant, occupatæ fuerant, ea tyrannide liberauit. In reliquis sacerdotijs æquos iudices adhibuit, & vt omnia cum moderatione fierent, operam dedit. Sed iniuriæ satellites atque ministri tantam industriam adhibuerunt, vt nihil ex æquo & bono fieret. Sic enim æstimatione sua annuos fructus, qui erant militibus addicendi, attenuabant, vt vix vllis fructibus summa expleri posset. Sacerdotibus verò non fructuum vllam partem, sed certam pecuniæ summam relinquebant: & ita paulatim eos possessionibus exturbabant. Cũ verò fructus annui venirent, & eorum pretium singulis annis augeretur, milites autem ditiores fierent, sacerdotes in eadem perpetuò egestate relinquebantur. Sub id tempus

alia quædam legatio ad Emmanuelem Regẽ peruenit, quæ fuit illi gratißima. Quomodo vir quidam Armenius, Matthæus nomine, ab Imperatore illius Aethiopiæ, quæ supra Aegyptum est, ad Emmanuelem missus fuerat, exposuimus. Eũ Albuquercius honorificè acceptum, & beneficijs ornatum in Lusitaniam misit. Duces, quibus Matthæus commissus fuit, odio Albuquercij inducti (dicebant enim illum esse scurram atque præstigiatorem, & Albuquercium insanum & temerarium, qui homini leuißimo fidem habuisset) eum multis iniurijs affecerunt, neque sicut legatum, sed tanquam vile mancipium acceperunt. ob quam rem fuêre in custodiam dati, vt pro ratione maleficij pœnam debitam luerent. Qui tamen posteà fuêre legati eiusdem precibus è custodia liberati. Quæ autem fuerit huius legationis occasio, est paulò altius repetenda. Rex Ioannes secundus, vt dictum est, ardebat cupiditate incredibili Indicæ regionis penitus explorandæ. Cùm verò accepisset, esse quendam Christianum Imperatorem mira sanctimonia præditum, qui Indias imperio contineret, eumq́; Presbyterum Ioannem appellari, & cerneret sæpenumerò sacerdotes Christianos Aethiopas, qui Romam venerant, & Galliam Hispaniamq́ue peragrabant, suspicari cœpit, eos ex ea Indiæ parte profectos esse, in qua Presbyter ille Ioannes (summum enim sacerdotium cum imperij regij maiestate obtinere dicebatur) regnum poßideret. Ipsiq́ue sacerdotes cum interrogarentur, an Rex illorum sacerdotio summo præditus esset, & an Ioannes presbyter appellaretur, & an illorũ patria terminis Indiæ contineretur, haud abnuebant. Putabant enim, si ea suspicio penitus in Christianorum animis insedisset, fore, vt ipsi multo humanius à nostris acciperentur. Nemo tunc erat ijs literis præditus, vt quãtum inter vtramque regionem interesset, distinguere posset.

Ioannes

Ioannes igitur cùm de hoc presbytero Ioanne multa percepisset, existimauit sibi vel ad nominis decus, vel ad religionis fructum, vel ad Indiæ peruestigãdæ facilitatem, nihil optatius cadere posse, quàm cum hoc Christiano principe fœdere coniungi. Idcircò varijs temporibus homines Arabicæ linguæ peritißimos magnis præmijs inuitauit, vt eas regiones perlustrarent. Inter hos extitit quidam nomine Alfonsus Paiua, & alter, cui nomen erat Ioannes Petreius. Hi profecti è Lusitania Anno salutis. M. CCCC. lxxx. vj. *AEgyptum mercatorum habitu peragrârunt, atque inde Adenam peruenerunt. Ibi cùm intellexissent, in ea AEthiopiæ parte, quæ sub AEgypto est, esse summum quendam Principem Christianum, cuius imperium esset latißimum, & cui multi Principes obtemperarẽt, suspicati sunt, illum eundem esse, cuius cognoscendi gratia mißi à Ioanne fuerant. Sed eos Indiæ nomen interturbabat. Mißi namq; fuerant, vt Christianum Indiæ Imperatorem, nomine Presbyterum Ioannem conuenirent. At nec imperium, neq; nomẽ, neq; sacerdotij dignitas, in Aethiopiæ Regem conueniebat. Cùm igitur inter se quid optimũ esset deliberarẽt, visum est, vt Ioannes Petreius in Indiam nauigaret, & videret, numqua mentio in oris illis Presbyteri Ioannis existeret: Paiua in AEgypto Thebis Petreio præstolaretur. At verum fuerat, Christianũ quendam Principem nominis eiusdem secta Nestorianum, in mediterraneis Indiæ locis amplißimum imperium tenuisse: qui tamẽ fuerat Scytharũ armis oppressus, & regnũ illius occupatũ, cuius iam nomen erat obliuione sepultum. Christiani tamen non pauci in locis illis resederant, Nestorij tabe contaminati. Itaq; Ioannes Petreius cùm sine fructu tẽpus à se conteri videret, in AEgyptum redijt, vt cum Paiua, quid*

vtriq; agendum esset, deliberaret. Ibi duos Iudæos Lusitanos reperit, cum Regis Ioannis literis ad illum atque Paiuam datis. Sed Paiua, vt Iudæi asseruerunt, iam obierat. Iudæi Armuzium (sic enim Ioannes imperauerat) petiêre, Petreius varijs regionibus peragratis, in montem Siai, vt sepulchrum virginis Caterinæ inuiseret, se contulit: & inde Adenam reuersus, Zeilam, & Zeila ad AEthiopiæ imperatorem se tãdem contulit. Nec enim dubitauit, cùm non alium Christianum Principem in regionibus illis reperiret, quin is esset, ad quem missus à Ioanne fuerat. Rex Alexander appellabatur, qui Ioannis literis lætitia incredibiliter elatus est, Petreiumqúe singulari humanitate tractauit. Sed accidit, vt is Rex tunc è vita discederet, antequam ad Ioannem rescriberet. Cùm verò nullum filium suscepisset, frater quidam illius, Nau nomine, in regnũ successit, à quo nunquam Petreius impetrare potuit, vt sibi in patriam redire liceret. Hoc Rege defuncto, filius illius, cui Dauid nomen erat, Rex creatus est: qui tamen in eo perseuerauit, vt nullo modo Petreium è regni sui finibus abire permitteret. Ingenio enim hominis, vt verisimile est, Reges inducti sunt, ne fructu prudentiæ & sagacitatis illius carere vellent. Is igitur cùm reditum in patriam omninò desperaret, vxorem duxit, & filios ex ea suscepit, stabilemq; sedem in illa regione necessariò collocauit. Sed progressu temporis cùm Vascus Gama primùm in Indiam iter aperiret, & regiones illas exploraret, cùm deinde Lusitaniæ classes, & Duces fortissimi in Indiam venirent, & insignes victorias adipiscerentur, fama nominis Lusitani per omnes illas oras cum hominum admiratione vagabatur: & cùm ad Dauidis aures peruenisset, & ex Petreio intellexisset, gentem illam Lusitanam eandem esse, à cuius Rege is

ge is missus extiterat, miro studio incitatus est, vt legatum ad illum mitteret. Erat autem Rex adhuc puer, & Helena illius auia, singulari prudentia fœmina, regnum nomine illius administrabat. Consilio igitur cum ea communicato, decretum fuit, nihil fore vel ad nominis claritatem, vel ad religionis sanctitatem vtilius, quàm Principi virtute clarißimo, & religione sanctißimo singulari amicitiæ fœdere copulari. Ad eam autem legationem Matthæum, quem diximus, natione Armenium, religione Christianũ, virum non vulgari prudentia præditum, qui diutißimè apud Reges illos versatus cum non mediocri probitatis & industriæ laude fuerat, delegêre, qui munus id obire prò dignitate posset. Cum illo veniebat AEthiops quidam adolescens summa nobilitate, vt mores nostros & instituta perdisceret. Hi fuerunt ab Albuquercio his honoribus accepti, quos suprà retulimus, & à Ducibus ea immanitate tractati quam exposuimus. Fuit Olysippone legatus ab omni nobilitate, & à Pontificibus cum maxima significatione Christianæ caritatis in Regiam deductus, & ab ipso Rege satis benignè & comiter acceptus. Post triduum fuit admissus, vt summam legationis exponeret. Is prudenter atq; disertè muneri sibi commisso satisfecit, & literas Helenæ Reginæ quinq; bullis aureis consignatas Regi detulit, deinde crucem è ligno Crucis, qua Christus pro generis humani salute mactari sustinuit, Regi nomine Principis sui donauit. Hanc Emmanuel obortis lacrymis venerabundus accepit, summasq; gratias DEO egit, quòd in lõginquis illis regionibus, hostium immanitate vastatis, Christianæ religionis & pietatis semina conseruâsset. Alteras deinde literas arundine aurea inclusas eduxit, quas Dauid Rex ad Emmanuelem dederat. Omnes hæ literæ erant Arabicæ &

Persicæ

Matheus Armenius Presbiter Jo. Davidis legatus ad Regem Lusitaniae Emmanuelem.

Persica lingua conscriptæ. Sentētia illarum hæc erat. Principio quidem Rex trium personarū distinctionem vna natura & diuinitate coniunctam debita veneratione prosequutus. Regi Emmanueli salutem & felicitatem precabatur. Deinde gratias de epistolis ad Reges Aethiopiæ missis agebat, & suam potentiam & opes exaggerabat, quibus confidebat futurum, si Rex Emmanuel mari, ille verò terra in Mahumetanam nationem inuaderent, vt impij & scelerati Mahumetis nomen ex omni memoria hominum euellerent, & CHRISTI sepulchrum in libertatem vindicarent. Matthæi legati auctoritatē constituebat, & Crucem, quam Rex ipse in amoris signū mittebat, è ligno Crucis, in quam generis humani liberator sublatus fuerat, perfectam fuisse cōfirmabat: ad societatē belli atq; pacis Emmanuelem inuitabat, & ius etiam connubij libēter offerebat. Nihil enim sibi gratius fore dicebat, quàm illā amoris coniunctionē, et religionis cōsensionem matrimonij etiam fœdere sacrosancto inter vtriusq; Regis liberos icto cōfirmari. Laudabat postremò facinora, quæ in India Regis Emmanuelis Duces ediderant, eaq; dicebat non absque CHRISTI præsentia gesta fuisse: &, vt quod instituerat, ad exitum perduceret, hortabatur. Lectis literis Emmanuel Matthæum in hospitium deduci, & illi omnia copiosè præberi iußit. Locus autem hic postulat, vt de huius Christiani Principis imperio pauca dicamus. Regnū illius à Septentrione Aegypti finibus, ab Austro montibus Lunæ terminatur, ab ortu, mari, quod per ostiū Arabici sinus influēs ad Heroum ciuitatē pertinet, definitur. In occasum verò latißimè protēditur, ita vt cum gentibus atro colore, et crispo & adusto capillo, quæ ad Aegesimbam regionem pertinent, cōiungatur. Montes tamē multos in illius regno Sara-

ceni

ceni tenēt, qui illi non obediūt. reliqui principes illi parēt, & multi tributi nomine ei non mediocrē auri vim singulis annis pendūt. A Lunæ mōtibus Nilus exoritur, qui inde varios lacus & insulas efficiēs, Aegyptū interfluit, vsq; eò, dū per Alexandriā in nostrum mare influat. Regni totius ambitum septingentis milliaribus patere dicūt. Multi in ea regione montes editi & excelsi cōtineri dicuntur, vndiq; p̄rupti, aditu perangusto, adeò, vt vnus tantùm homo per ostium penetrare possit. In summo autem fastigio sunt miræ planicies latè patentes, aquæ perennes, pabula & fruges lætissimæ, amnes pellucidi, pecorū, & boum multitudo, aluearia, è quibus vis ingens mellis exprimitur. Regio maxima ex parte est fertilis & opima, multisq́; auri, argenti, & æris metallis abūdat: equos nutrit, gossipij copiam ingentem profert: vino caret, sed incolæ potionē è melle & aqua cōficiunt potu iucundam, & corpori valdè salubrem. Medicis atq; pharmacis raro admodum vtuntur. Gens tamē est supra modū ignaua, & propter ingentē desidiam, & artificum penuriā, telluris bonitate frui nescit. Rex cum finitimis gentibus cōtinenter bella gerit, & ideo vrbes non incolit, sed in castris perpetuò ætatem degit. Tanta autem est hominum & tabernaculorum multitudo, vt castra circiter duodecim millibus passuum in longitudinem pateant, & totidem in latitudinem. Eo autem ordine locantur, vt quamuis crebrò mutentur, facillimum sit cuiuis, castrorum vias oculis designare, & in hominum, quos conuenire velit, tentoria sine vllo errore peruenire, & principes quos velit adire, & tanquam in vrbe notissima versari. In castris septem parœciæ sunt, & singulis parœcijs sacerdotes præfecti, qui sacra peragunt, conciones habent, subditos disciplinis instituunt, & rebelles pœnis à flagitio deter-

deterrent, & ad Christianam moderationem frequenter erudiunt. Vrbes regionis exiguæ sunt, ædes humiles, muri fragiles: templa tamen magnifica, & monasteria maximis sumptibus ædificata. Rex se tanquam numen cæleste coli faciebat: vultum ne principibus quidem apertum nisi statis diebus ostendebat. Illis qui eum conuenire volebant, aliquando pedem tantùm, aliquando verò manum demõstrabat: reliquam speciem regis intueri, nefas existimabatur. Cùm verò respondere volebat, internuncijs vtebatur, & è cortinnis, quasi ex aditu oraculum ederet, respõsa per interpretes edebat. Sed hæc ineptissimæ diuinitatis ementitæ fabula, posteaquàm Lusitani gentibus illis in vltimum discrimen adductis opem attulêre, & morem Christianorum Regum exposuêre, derisa fuit. Iam nunc Reges intueri, iam illos alloqui, iam audire licet. Quod verò ad religionem attinet, multa ab Hebræis desumpta conseruant. Mares octauo ab ortu die circunciduntur, & fœminis etiã aliquid amputatur, vt non omninò incircũcisæ videantur. Quod dicunt se facere, non quòd in circuncisione vim aliquam ad salutem constituant, sed vt Abrahami, & aliorũ sanctorum Patrum exemplum sibi ob oculos proponant, & illo monimento cõmoniti, acrius & ardentius in similis sanctitatis studium incitentur. Quadragesimo deinde à circũcisione die mares, octogesimo autẽ fœminæ salutaribus aquis expiantur, & Eucharistiam eo die infantes initiati in mica panis assumunt. Singulis annis diem, quo CHRISTVS à Ioanne aquis Iordanis ablutus baptismi sacramẽtum instituit, eiusdem lustrationis renouatione celebrant: & tamen asserunt, vnico tantùm baptismo peccata deleri, reliquas lustrationes quotannis instauratas, corpus tantùm tingere, animum verò non expiare: se tamen id facere, vt

CHRI-

CHRISTI diuinum beneficium, qui, vt nostras sordes elueret, sanguinem & aquam è latere suo profudit, sæpius in memoriam redigant. Fœminæ si mares ediderint, quadraginta diebus, si fœminas, octoginta à templorum liminibus arcentur. Sacerdotes vxores ducunt: si vxores decesserint, cœlibes permanent, & summa castimonia vitam peragunt: & si adulterio se contaminauerint, aut post vxorum mortem aliqua se libidine commaculauerint, sacerdotio priuantur. Ante quàm rem diuinam faciant, aliquot diebus ab vxoribus abstinent, vt libidinis impuritate dierũ numero sublata, sanctius CHRISTI sanctissimum corpus immolent, & attentius de rebus diuinis cogitent, et sic facilius perlitẽt. Monachis vxorem ducere, nefas. Nemini, nisi nudis pedibus, ingredi in templum licet. In fanis flagitium est ridere, sermocinari, deambulare, aut aliquid denique meditari, quod nõ ad cælestia atque diuina referatur. Cũ ieiunant, vsque ad Solis occasum nec edere quidquam, neque bibere solent. A cibis, quos antiqua lex vetabat, abstinent. Flagitia sacerdotibus sæpenumerò confitentur. Sub vtramque speciem Eucharistiam sumunt: Monachi Antonium Aegyptium auctorem religionis habent. Pontifices à Rege crearentur. Patriarcha à monachis deligitur, & à patriarcha Alexandrino confirmatur. Multa sunt, in quibus Iudaicis ritibus atque cæremonijs adhærescunt, quanquam affirment se non illis, sed CHRISTI tantùm virtute atque meritis inniti. Multos dies festos agunt. Sanctos homines hac vita perfunctos colunt, atque venerantur. Hi sunt Aethiopum Christianorum mores, quorum Imperator Dauid legatum, quem diximus, ad Regem Emmanuelem misit. At inuidi, & inimici Albuquercij, legati auctoritatem apud Emmanuelem importunis sermonibus eleuabant, eumqúe omnia finxisse conde-

tendebant, vt quantum de illius fide detraherent, tantum Albuquercius, qui eum ornarat, de prudentiæ existimatione deperderet. Hoc anno Albuquercius Georgiũ Albuquercium Malacam misit, vt eam cum imperio obtineret, & Rodericum Brittium Patalinum, cui iam tempus eiusdem muneris illi commißi exactum fuerat, Goam reuocauit. Georgius Albuquercius Zamatram præteruectus, ad Pacemensem portum naues appulit, vbi intellexit, Regem cõtra principem regni sui, qui ab illo defecerat, bellum moliri. Lusitani eò quòd Rex fœderatus esset, illi opem attulêre, & hominis rebellis exercitum fudêre. Inde Malacam profecti sunt. Post aliquot menses, Georgius Albuquercius ab Albuquercio Prætore literas accepit, quibus imperabat, vt Ninachetuense dignitate deiecto, Regem Camparensem Bendaram crearet. Regnum illius erat angustũ, et ad Austrum pertinebat. In munere verò Bendaræ tanta dignitas inesse videbatur, vt Camparensis Rex, qui suum regnum eius muneris obtinendi gratia relinquebat, se non mediocri dignitatis accessione cumulatum putaret. Quid verò Albuquercius secutus sit, vt Ninachetuẽsem honore priuaret, incertum est. Vel enim munus sibi creditum malè gesserat, vel homines illi subditi nouitatem illius contemnentes, ab Albuquercio petierant, vt alium sibi rectorem, qui sanguine regio esset, aßignaret, vel quacunque alia de causa, sic statuit, vt Ninachetuense amoto, Rex Camparensis, qui singulari studio Lusitanum nomen colebat, illud munus obtineret. Georgius Albuquercius. Regem Camparensem arceßiuit. Georgius Botellius cùm esset Regis amicus, vt illum deduceret, in regnum illius cum biremi conceßit. Eo tempore Rex Bintamensis Camparensem obsidione premebat.

Botel-

Botellius à Georgio Albuquercio auxilium per literas postulauit, vt Regem amicum obsidione liberaret. Is continuò Franciscum Melium cum nauibus quatuor, & Lusitanis centum, & septingentis Malacensibus, auxilio misit. Botellius hoc auxilio fretus, per ostium fluminis, quod Camparensem regionem interfluit, penetrare constituit. Cùm verò suburbijs appropinquaret, stationem munitißimam, quam Linguæ Rex, est enim Lingua ciuitas illi regno finitima, excitarat (is enim eam à Bintamensi Rege prouinciam susceperat, vt Regem Camparensem euerteret) oppositam reperit. Quò autem nostri magis progrediebantur, eò flumen angustius, & alueus profundior, & ripæ altiores apparebant. Erat igitur periculum, ne cùm vndique ripæ nauibus imminerent, hostes saxis atque mißilibus nostros opprimerent. Itaque Botellius belli genus mutandum censuit. Fauces namque, quibus in mare flumen erumpit, nauibus obseruandas esse putauit, vt vel intercluso commeatu, hostes fame vexaret, vel in locum commodiorem ad dimicandum eliceret. Conuersa igitur biremi retro concessit. Rex Linguæ cum nauibus octoginta, & sex millibus hominum in nostros inuehitur. Botellius in naui, qua Rex ipse cum nobilitate ferebatur, pilis frequentibus emißis, cædem magnam facit, & ingentem terrorem præbet. Nauis clauda atque mutilata cùm se transuersam suis opponeret (ita namque hæsit in imo, vt nullo modo remis agi posset) exitum nauibus reliquis interclusit. Botellius harpagone coniecto in illam insiluit: hostes acri animo restitêre. Omnes tamen vel cæsi, vel exturbati sunt. AEstus decebat: hostiles naues nec progredi, eò quòd regia naues obstaret, nec regredi, quòd æstus esset impedimento, poterant. Erant igitur adeò constipatæ, vt nullam in partem mouerentur.

Franciſcus Melius in oſtio fluminis claſſem habebat, & Regis impetus non ſolùm ob id, quòd valdè repentinus extiterat, ſed etiam propter varios fluminis flexus, & riparum altitudinem, animaduerti non poterat. Cùm tamen tormentorum fragorem, & armorum ſtrepitum auribus accepiſſet, eò ſe contulit. In nauemque regiam tranſcendit. Inde noſtri ex alijs in alias tranſgreßi, cùm primas hoſtibus nudaſſent, & in alias deinde eodem impetu peruaſiſſent, hoſtium ſtragem ediderunt. Linguæ Rex metu conturbatus aufugit. Rex Camparenſis Ducibus ingentes gratias egit, & ex literis, quibus Bendara creabatur, magnam voluptatem cepit. Regia nauis, quæ impegerat, extracta atque refecta fuit. Eam Melius Camparenſi regi conceßit, qua Malacam veheretur. Ex reliquis hoſtium nauibus quaſdam eduxit, reliquas incendit. At Ninachetuenſis cùm accepiſſet, Regem Camparenſem accerſiri, vt munere Bendaræ fungeretur, eam contumeliam minimè ferendam eſſe ſtatuit. Itaque tabulatum editum & oblongum, columnis fultum extruxit, illudq; tapetibus et periſtromatis inſtrauit, multisq; floribus & odoramentis aſperſit. Se verò veſtibus auro fulgentibus, & gemmis clarißimis ornatum & cultum in hominum conſpectum dedit, & per gradus in tabulatum aſcendit. Erat in loco inferiore pyra ex odoratis lignis inſtructa & incenſa. Cùm Ninachetuenſis hac tā inſolita ſpecie ora multitudinis vniuerſæ in ſe conuertiſſet, ignorantis quorſum illa omnia tenderent, orationem ſanè lugubrem habuit. Commemorauit enim merita, quibus Luſitanam gentem, anèt, quàm Malacam caperet, obligarat: quæ poſt vrbem captam Regis Emmanuelis gratia geſſerat: quanta conſtantia in fide data permanſerat: quanta virtute, ne fidem falleret, maximum multis in lo-

cis vitæ discrimen adierat. Eam verò sibi pro tantis meritis à Lusitana gente gratiam relatam, vt illius senectutem tanto dedecore deformaret, quantum nemo, qui decoris aliquo studio duceretur, pati vlla conditione posset. Spoliari namque se à Lusitanis dignitate, qua fuerat à Lusitanis ipsis affectus, & debitis honoribus priuari, dignumque iudicari, qui extremam vitæ partem in dedecore & ignominia, cum omnium mortalium derisione consumeret. Se nũquam honestati vitam prætulisse, imò vitam deserendam esse, depellendi dedecoris gratia, secum semper statuisse. Idcirco nunc libenter, ne in se tantum dedecus admitteret, mortem cum vita commutaturum. Hæc cum diceret se in pyram præcipitem dedit. Omnibus genus illud mortis indignum & miserandum visum est, cùm animis reputarent & hominis erga Lusitanos merita, & fidei in omni rerum statu constantiam, & calamitosum extremæ senectutis exitum, qui multorum animos horrore perstrinxit. Dum hæc Malacæ gerebantur, Albuquercius legatum ad Regem Cambaiæ mittere decreuit: de cuius regni situ, & telluris fertilitate, & moribus gentis in primis pauca dicenda sunt. Cambaiæ regnum, est prima Indiæ pars ad Solis occasum, quæ Arachosiæ terminis definitur. Eam fluuius Indus, vnde India nomen duxit, interfluit. In eum ab Ortu & Occasu fluuij complures illabuntur. Sinus ingens, in quem Indus influit, Canticolpus à scriptoribus antiquis appellatur. Regionem tanta fertilitate præditam esse perhibent, vt paucis iugeribus incredibilis hominum multitudo ali atq; sustentari poßit. Fruges varias, sacchari magnam vim, & fructus multiplices effundit. Pecora & armenta innumerabilia nutrit. Oram maritimam maxima ex parte Saraceni, mediterraneã regionẽ homines dediti simulachris colunt.

Est gens quædam acris, quæ montes incolit: quæ postquã reges Mahumetis disciplinis imbui cœperunt, ab illis desciuit. Homines Resbuti nominantur, & cum regibus sæpè bella gerunt. Mercatores sunt ditißimi, vectigalia Regis amplissima milites externi vberrimis à Rege congiarijs alliciebantur, & ita fiebat, vt Cambaia patria quædam communis existimaretur. Diũ est ciuitas huius regni in insula quadam parua, exiguo sanè freto à continenti disiuncta, quæ propter portus bonitatẽ, multos vndiq; mercatores ad commercium alliciebat, ita, vt fieret emporium valdè celebre, opibusq; multis opulentum. Albuquercius in ea insula arcem ædificare cupiebat, & vt ea sibi potestas fieret, multis officijs animum regis ad suam amcitiam pellicere contendebat: quibus Rex id, vt antè dictũ est, cõcedere statuit. Verùm Melichiazius, vrbis illius præfectus, in eo verti gentis libertatem, & salutem iudicabat, & idcirco erat impedimento, quo minus arx ædificaretur. Melichigupius fuit vir quidam primarius, qui multũ apud Regem gratia & auctoritate poterat. Hunc sibi beneficijs deuincire Albuquercius statuit, vt fauore illius id, q̃d cupiebat, multo facilius impetraret. Melichigupius literis spem ostẽdit, illumq; admonuit, vt ad Regem legationem decerneret. Albuquercius Iacobum Fernandium Begiensem cum legationis administris, et viginti præterea Lusitanis hominibus qui illius comites essent, legatũ instituit. Surrate ciuitas est in portu sita, quæ intimo sinu, in quem Indus influit, definitur. Ea verò ad Melichigupij ditionem pertinebat. In eam aduectus legatus, à ciuitatis rectore, & à primarijs ciuibus multis honoribus acceptus fuit. Cùm verò intellexisset, animũ Regis esse à Melichigupio dißidentem, & tota legatio Melichigupio nixa fuisset, parũ abfuit, quin è vestigio reuerteretur. Fuit tamẽ, ne id faceret, à ciuitatis illius prin-

principibus impeditus. Multi námque Melichiazij odio negotium Lusitanorum benè confectum cernere cupiebāt. Itaque legatum ad spem meliorem erigunt, & illi tres & triginta equos attribuunt, & præterea currus aßignant, quibus supellex veheretur. Milites præterea cum illo mittūt, ne eū quispiā violare auderet. Vnde quatriduo Champanellū, q̄ ciuitas est regni illius ampla & egregiè munita, peruenit, vbi Melichigupiū offendit: à quo fuit satis honorificè & hospitaliter exceptus, & admonitus, vt diligētißimè Melichiazij viri scelestißimi dolos & insidias p̄caueret. Ibi tribus dieb. in cōuiuijs & hilaritate cōsumptis, fuit à Melichigupio cōmeatu & præsidijs instructus, et admonitus, ne vnq̄ diuerteret, nisi apud quē Dux, quē illi ad custodiā corporis dedit, ostenderet: vt sine periculo diuersari posset. Aliter enim eū maximū discrimen salutis aditurū. Inde Madauam (in ea tunc ciuitate Rex morabatur) modicis itineribus profectus, petijt. Rex in lecto decumbens, illum comiter excepit: is vicißim Regē more Lusitano salutauit. Et idem reliq. Lusitani fecerūt. Omnesq; vestibus & pecunijs donati sunt, & in hospitia deducti, multisq; muneribus affecti. Quod aūt ad arcē adtinebat, sic erat iā Melichiazij oratione ab ea mente deductus, vt nullo modo id, q̄ iam cōcesserat, cōfirmare vellet. Se nāq; dicebat vel Surrate, vel Bōbaimo, vel Naimo, vel Doubezij, q̄ ciuitates in ora illius regni maritima sitæ erāt, arcis ædificādæ potestatē facturū: in Diensi verò ciuitate quo minus id p̄mitteret, se iustißimis causis impediri. Begiēsis igitur ab illo, re infecta, discesit, ita tamen, vt nec se parū liberaliter acceptū, neq; medocrib. beneficijs ornatū ille, aut q̄ cū illo mißi fuerāt, queri merito poßet. Rex ampla etiā munera ad Albuquercium deferri iußit. Begiensis cum his donis & amplo

 com-

commeatu è Cambaia profectus, Goam reuersus est. Albuquercius verò classem eo tempore summo studio comparabat, eamq; rumor erat in Arabiam instrui, cùm re vera Armuziũ petere cogitaret, Sed vt quod in animo habebat, maiore silentio premeret, & Armuzij Regem ab omni eiusmodi suspicione deduceret, Petrum Albuquercium fratris sui filium, cum classe quatuor nauium in Goardafumense promontorium misit, vt interim Arabas bello vexaret. Ibi cùm bonam partem æstatis consumeret, ingentes prædas egit, decemq; naues Arabum multis & pretiosis rebus onustas cepit. Inde, vt fuerat iussus, Armuzium contendit, & à Rege Terunxa, qui tuc regnabat (frater namq; illius Zeifadinus decesserat) tributum postulauit, & arcis ædificandæ facultatem petijt, & vt fœdus cum illius fratre percussum confirmaret, enixè contendit. Rex ex tributo decem tantùm millia numorum aureorum soluit, seq; difficultatibus implicatum, non plus soluere tunc posse confirmauit, sed operam daturum, vt intra certum tempus fidem suam liberaret. Arcẽ verò extrui minimè se permissurum asseruit. Quod verò ad fœdus adtineret, se libentißimè id confirmaturum. Rebus ad hunc modum constitutis, Petrus Albuquercius in insulam, quam Baharem appellant, quæ intra sinum Persicum Arabiæ adiacet, & à faucibus fluminis Eufratis iam cum Tigri coniuncti circiter quadringentis millibus passuum distat, nauigare constituit. Id enim à patruo in mandatis acceperat. Rex illum ab eo consilio deducere conatus est. Nauigationẽ enim propter vada, & cæcos scopulos, periculosam esse dicebat, & cælum propter humores palustres corporibus humanis vehementer infestum. Nihilominus tamen ille nauigationem instituit. Cùm verò ab insula, quam petebat, nõ procul abesset, tempestate iactatus, in aduersam regionem, quæ

Persidis

Persidis imperio continetur, in Raxelis portu constitit. Ibi Ismaelis Persarum Imperatoris, quem Sophum appellabant, ducem nomine Mirbusacam reperit, qui viginti naues Regis Armuzij ceperat. Is nuncium ad Mirbuzacam continuò misit, qui diceret, Armuzij regem esse Regis Emmanuelis stipendiarium, seq; minimè permissurum, vt ei, qui in Emmanuelis præsidio lateret, iniuria vlla fieret. Idcirco illum amicè rogare (nec enim bello repetere æquum esse, quod verbis se impetraturum confideret) vt sibi omnes naues restitueret. Id Mirbuzaca siue metu perterritus, siue naturæ lenitate ductus, repentè concessit. Cum his nauibus Petrus Albuquercius Armuzium reuersus, naues regi donauit, & sic animum illius ab omni cogitatione sinistræ suspicionis abduxit, vt nihil minus suspicaretur, quā malum aliquod sibi à Lusitana classe comparari. Petrus Armuzio profectus, Goam petijt, quo tempore patruus instruendæ classi summis viribus intentus erat. Attamen antequam Goa solueret, Ioannem Gondissaluum Albicastrensem ad Zabaimum Idalcamum legauit, à quo petebat, vt sibi in continente loca tribueret, quæ munitionibus firmaret, si vellet sibi potissimum tolerabili pretio equos addici. Legatum deinde alium ad Narsingæ regem misit, Antonium Sousam, vt ab illo peteret, vt sibi in ora Indiæ, quæ ad Occasum pertinet, Baticalam vrbem concederet. Legati à principibus humaniter accepti, multisqúe muneribus ornati sunt. Negotia verò, quorum caus. missi fuerant, minimè confecerunt. Itaq; Goam re infecta rediêre.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI VIRtute & auſpicio geſtis,

LIBER DECIMVS.

ODEM ANNO *quinq; naues Olyſippone profectæ, Goam incolumes peruenêre, in quibus legatus, quem Armuzij Rex ad Emmanuelem miſerat, etiam venit. Albuquercius Cochimum petijt, vt claſſem, quæ erat in Luſitaniã profectura, compararet. Inde Goam reuerſus, in exitu Februarij menſis, anno ſalutis.* M. D. xv. *cùm omnia, quæ ad Indiæ ſtatum firmandum pertinebant, ſingulari prudentia confeciſſet, Goa ſoluit, cùm ſeptem & viginti nauium claſſe: aliquot præterea nauigia cum Indis militibus ducebat. Cùm ad Maſcatis portum naues applicuiſſet, intellexit res Armuzij non ita eſſe ſtabilitas, vt non valdè de Regis animo, & de rectorum fide dubitaret. Aquatione facta, & cibarijs comparatis, Armuzium cõtendit. Rex re inopinata perculſus, vt animum*

illius

illius ad benignitatem inflecteret, summo studio laborabat. Itaque per vnum è domesticis suis, qui Acem appellabatur, illum salutauit, eiqúe de felici nauigatione gratulatus est: se, ciuitatem illam, vniuersasqúe regni sui opes Regis Emmanuelis esse dixit: & Albuquercium admonebat, vt perinde, atque si in Lusitania esset, omnibus illius regionis facultatibus vteretur. Albuquercius respondit, se Regem in loco filij habiturum, si verbis facta responderēt. Aliter enim illi periculum denunciabat. Nuncio dimisso, Albuquercius minores naues insulam circumire iussit, & speculari, num quæ naues ad bellum instructæ Armuzium penetrare contenderent. Si verò in eis aliquid hostile perspicerent, milites, si se dedere recusarent, occiderent, deditos autem ad se viuos perducerent. In hoc negotio duo dies consumpti sunt, cũ interim nuncij vltro citroque commearent, cùm Rex Albuquercium verbis placare conaretur, Albuquercius verò Regi, si non imperata conficeret, excidium minaretur. Legatum tandem, quem Rex ad Emmanuelem miserat, & in ea classe veniebat, accepta fide dimisit. Is autem erat natione Siculus. Fuerat autem in pueritia à piratis captus, & Mahumetis disciplinis imbutus. In Lusitania verò religione tactus, sectam Mahumetis execratus, ad CHRISTI fidem conuersus fuerat. Nicolaus Ferreira deinceps appellari voluit. Huic ne fraudi esset apud impium regem CHRISTI nomen, priusquam Albuquercius à se dimitteret, effecit. Postulata, quæ Ferreira Armuziensis Regis nomine detulerat, hæc erant. Primum, vt Emmanuel tributum impositum Regi Armuziensi remitteret. Esse namqúe illum exhaustum, propterea quòd classes Lusitanæ metum mercatoribus inijce-

inijcerent, ita, vt non auderent Amuzium merces, vt soliti erant, importare: & ea de causa portoria, in quibus maxima pars vectigalium consistebat, sublata funditus esse, neque sibi quidquam esse reliqui, vnde facilè summam illam conficeret. Petebat præterea suis subditis facultatem in Indiam nauigandi, & similiter omnibus nauibus, quæ ex India Armuzium peterent, eandem facultatem postulabat. Ne præterea naues Lusitanæ in Armuzium nauigarent, ne terrorem externis hominibus incuterent, & vectigalia ex portorijs tollerentur. Præterea, vt tanquam subdito (illum enim patronum & dominum libenter agnoscebat) æquitate, quæ à tam claro Rege expectanda erat, naues & merces sibi ereptas soluere iuberet. Postremò vt omnes Armuzienses, qui captiui detinebãtur, libertate donaret. Responsum est, Regem Emmanuelẽ, si Armuzij Rex in fide permaneret, & arcem in vrbe ædificari permitteret, dimidiam tributi partem illi remissurum. Nauigandi verò facultatem Armuziensibus, & illis, qui in Armuzium nauigabant, liberam concedebat, dummodo merces lege lata prohibitas non importarent, aut ne in illorum nauibus mercatores ex illis partibus, quæ bellum cum Lusitanis gerebant, aduenirent. Postulatũ verò, quo petebatur, ne classes Lusitanæ in Armuzium nauigarent, repudiatum fuit. Id enim nihil aliud erat, quàm Emmanueli imperium ciuitatis illius adimere. Similiter quod petebàt, vt id, quod ab illis, qui fidem violârant, belli iure captum fuerat, restitueretur, derisum fuit. Libertatem verò captiuis reddere iubebat. Albuquercius obsidem adolescentem primarium, Raix Norandini nepotem, prius ad se perduci imperauit, quàm Ferreiram dimitteret. Rex Armuzij Ferreiram, si licuisset, crudeliter accepisset, quòd Mahumetanæ

sectam fuisset execratione solenni detestatus. Literas tamē Emmanuelis cum veneratione debita in manus sumpsit, & cum Ferreira sermonem non libenter contulit. Sequenti die Albuquercius ad Regem misit, qui denunciaret, si pacē vellet, vt illi locum, in quo arcem extrueret, confestim assignaret: & præterea partem ciuitatis, in qua is cum suis habitare commodè posset, illi concederet. Sibi namq; esse in animo, octo ad summum nouem menses in ea vrbe consumere. Rex metu eximio perculsus, omnia conceßit. Dixitq; se tantum Albuquercij probitati confidere, vt non dubitaret, quin illi patria pietate consuleret, Norandinumq; cum fœderis solenni ritu sanciendi potestate misit. Fœdus continuò factum, & iureiurando confirmatum fuit, & Rex aureo torque ab Albuquercio, & vexillo cum Regis Emmanuelis insignibus donatus: quod ille in ædibus suis, in pacis & amicitiæ signum, & voluntariæ seruitutis auctoramentum, constitui iußit. Arx in eodem loco, vbi prius inchoata fuerat, ædificari cœpit. Hoc tempore Ismael Persarum Rex cùm armis plurimùm posset, tum religionis specie multos mortales in sui admirationem traduxerat. Is originem suam ad Allem, & Mahumetem referebat. Alles, vt multi referunt, frater patruelis atque gener Mahumetis extiterat. Filiam namq; illius nomine Fatimā vxorem duxerat. Porrò autem post Mahumetis mortem, cùm illi in principatu succeßisset, Mahumetis legem multis in locis immutauit. Quædam enim sustulit, non pauca etiam adiecit, alia nouis interpretationibus ita correxit, vt noua quædam lex gentibus illis videretur. Sic factum est, vt dū quidam Mahumetis, quidam verò Allis disciplinam sequerentur, Mahumetis secta in duas partes diuisa, gentes religione dißidentes, odijs etiam, quod consequens erat, discinde-

ſcinderet. Perſæ namq́ʒ, qui Allem ſequuti fuerant, reliquos Mahumetis diſciplinis infectos, vt homines impuros, & diuinæ legis ignaros, à conſortio ſuo repellebant. Arabes contrà Perſas vt deſertores, atque legis diuinæ corruptores, deteſtabantur. Alle verò è medio ſublato, Hocem illius filius & dignitatis atque nefariæ religionis hæres extitit, & eundem exitum vitæ habuit: veneno namq́ʒ perijt. Alius deinde illius frater eodem nomine diſciplinam eandem vſqʒ ad extremum ſpiritum vitæ retinuit. Huic duodecim filij fuêre, quos Perſæ viros diuinos, atque DEO, propter egregiæ religionis & pietatis ſtudium, valdè caros arbitrantur. Vnus tamen, qui plurimum inter omnes excelluiſſe putabatur, appellatus fuit Muza Caim. Poſt horum hominum memoriam, Allis nomen apud multas nationes in obſcuritate latuit: Homaris diſciplina, qui Mahumetis religionem ſummo ſtudio conſeruauit, inuiolata permanſit, donec tandem Sophi Muza Caimi ſtirpe propagatus, cùm primùm ſapientiæ & religionis oſtentatione multos ad ſui ſtudium allexiſſet, tum armis eam ſectam, quam ſequebatur, eſſe verã Dei legem, demonſtrare ſummo ſtudio concupiuit. Cùm igitur illi nationes multæ nomina darent, euenit, vt Allis decus è tenebris emerſum videretur, & nomen illius extinctum reuiuiſceret. Is pro linteis ſpiris, quibus Mahumetani caput intexerant, pileos è lana conſtipata colore viridi confectos, & ſenis vtrinque gradibus diſtinctos, eo artificio, vt vel protẽdi, vel contrahi poſſint, ad tegendum caput inſtituit, quibus ij, qui Allis diſciplinis adhærent, ab alijs Mahumetanis, qui Allis memoriam odio perſequuntur, internoſci facillimè poſſent. Hoc autem numero duodenario, quo pileos diſtinxit, memoriam filiorum, quos Hocem ſuſceperat, conſeruare decreuit.

creuit. Huius tandem ſatu propagatus Iſmael Aidaimi filius, qui Sophi nepos extiterat, varijs caſibus exercitus, & ſapientiæ opinione, & eiuſdem religionis, quam diximus, patrocinio tantum nomen fuit apud Perſas conſequutus, vt omnes libentiſsimè illius imperio ſubderentur. Fuit enim ſingulari animi magnitudine & liberalitate præditus, multaſque victorias adeptus, imperij fines latiſsimè protulit, & cum Selymo Turcarum imperatore conflixit, ad eaſque tandem opes peruenit, vt nec ipſi Selymo cedendum arbitraretur. Is cùm ditionis amplificandæ curam ſuſciperet, tum etiam religionis propagandæ miro ſtudio tenebatur, et partim precibus, partim minis, vt multi pilium illum geſtarent, & Allis inſtitutis & precationum formulis, quas idem in ſcriptis reliquerat, vterentur, operam enixè dabat. Ea autem de cauſa legatos ad Regem Cambaiæ, & ad Zabaimum Idalcamum decreuerat, vt eos in ſententiam ſuam traduceret. quod illi tamen facere noluerunt. Cùm verò literis multorum, & rumore omnium intellexiſſet, quanta virtute & induſtria Albuquercius præditus eſſet, & quas res in India & Armuzio geſsiſſet, & illius nomen hominum prædicatione & celebritate per omnes Perſidis & Arabiæ regiones verſaretur, quamuis Albuquercius Armuzium ab imperio illius auertiſſet, famam tamen illius fuit non mediocri ſtudio proſequutus. Eſt enim hoc in Perſis inſitum, vt ex antiquiſsimis monumentis accepimus, vt in quocunque hominum genere virtutem elucere perſpexerint, eam ſummo ſtudio celebrent, vſque adeò, vt hoſtes etiam, quos armis acerrimè perſequuntur, laudibus ſummis afficiant. Cùm igitur Iſmael legatum ad reges Indiæ, vt dictum eſt, miſiſſet, in primis illi negotium dedit,

vt

vt Albuquercium nomine illius salutaret, seq; libentißimè omnia, quæ ad illius dignitatem pertinerent, facturũ ostẽderet. Legatus Coiealeamus appellabatur. Is post honorificæ salutationis officium ab Albuquercio postulauit, vt legatum ad Ismaelem mitteret. Esse namq; illum amicitiæ cum Lusitanis, quorum virtutem admirabatur, iungendæ cupidißimum. Albuquercius ex salutatione & consilio voluptatem nõ mediocrem accepit. Existimabat enim, eo fœdere Armuzij statũ cõfirmari facillimè posse. Itaq; legatũ, nomine Michaelẽ Ferreiram, ad illum misit. Legatus fuit ab Ismaele summis honoribus acceptus, & omnibus principum legatis, qui apud illum versabantur, antelatus. Ismael cum illo sermonem iucundißimè conferebat, et de moribus & institutis Lusitanorum, de gentis indole, de Regis Emmanuelis virtute multa percontabatur, & cum summa voluptate Ferreiram (erat enim vir prudens atque disertus) audiebat. Ferreiræ tandem sermonibus allectus, hominem primarium, Bairimbonatum nomine, ad Albuquerciũ legauit, qui cum Ferreira Armuzium venit eo tempore, quo Albuquercius arce potitus, illi perficiendæ intentus erat. Is cùm eam legationẽ multùm ad auctoritatem nominis Lusitani confirmandam, & imperium ciuitatis illius firmius stabiliendũ, pondus habituram arbitraretur, eam magnifico quodam apparatu audire constituit. Itaq; in foro prope regias ædes, vt Rex & regij omnes spectare possent, sublimem tabulationem institui, & eam peristromatis insterni, & in illa sellas collocari præcepit. Ibi splendido cultu ornatus, & nobilitatis turba circunfusus, legatum excepit: qui cùm propter illius famam iam eum veneratione valdè dignum arbitraretur, tum in illius conspectu, cùm vultus grauitatem, & caniciem, & oculorum obtutum, quæ

omnia acrem animi vim denunciabant, oculis aspexisset, parumper, quasi attonitus quadam admiratione, cōticuit. Deinde legationem luculentis verbis exposuit, & literas, quas ad Regem Emmanuelem et Albuquercium cum muneribus afferebat, obtulit. Albuquercius munera, vt ab omnibus viderentur, explicari continuò præcepit, idq́ʒ responsum legato dedit, quo & Ismaeli debitum honorem dedisse, & propriæ dignitatis memoriam nō abiecisse videretur. In summa verò legatio nihil aliud, quàm virtutis et magnificentiæ laudes, & non vulgaris amoris officia continebat. Albuquercius intra paucos dies legatum liberaliter acceptum, & muneribus ornatum dimisit, & cum illo legatum alium virum nobilem, qui Fernandus Gomezius Lemius appellabatur, ad Ismaelem cum literis & muneribus vicissim misit: cui etiam mandata credidit, quæ valdè ad vtilitatem nationis Lusitanæ conducebant. De qua legatione plura alio in loco dicemus. Dimissis legatis, Albuquercius in arce perficienda, & in vrbis statu constituendo summam industriam adhibebat. Et quamuis persentiret, multos in vrbe hostilia machinari, & consilijs eorum occurreret, ita tamen se gerebat, vt nemo facile suspicari posset, eū aliquid odorari. Verùm qui moliebantur insidias, conscientia sceleris oppressi, sibi metuebant, et præsidia cōparabant. Sed hoc commodum erat, quod Zeifadimus Armuzij Rex, & Coeatarus, qui regis nomine regnum administrabat, et erant Albuquercio animis infesti, & inimici, mortem obierant. Raix Nordinus, qui Coieataro successerat, Zeifadimū veneno sustulerat, & Zeifadimi liberis exclusis, Torunxam illius fratrem regem creauit. Nec enim dubitabat, quin si Terunxa regnaret, nomen quidem regis penes ipsum Terūxam esset, regni verò potestatem & iurisdictiōem ipse per-

petuo retineret. Cùm tamen Nordinus ſenio confectus eſſet, & moleſtiſsimis iam negotijs expediri cuperet, in nepotem quendam ſuum, Raixhamed nomine, quinque & triginta annos natum, virum acrem & animoſum, munus & poteſtatem ſuam tranſtulit, vt ipſe regni procuratione liberatus, regni opibus alieno labore frueretur. At Raixhamed locum illum apud regem tam firmis præſidijs obſeſſum tenuit, vt non modò regnum, ſed Regem ipſum acerbo dominatu premeret. Omnia ſpeculatoribus erant plena, ita, vt Rex hiſcere non auderet, ne ſi quid, quod Raixhamedium offenderet, enunciaret, oculis aut vita priuaretur. Auſus tamen ſemel fuit, poſt fœdus factum, tyrannum apud Albuquercium immaniſsimi ſceleris accuſare. Id Albuquercius ſecretum tenuit. Iterum deinde per Alexandrum Ataidium, qui propter linguarum notitiam interpretis munere & officio fungebatur, Albuquercium admonuit, ſe vinctum teneri, & oculis multorum obſeruari, ita, vt non auderet rebus Regis Emmanuelis, perinde atque cupiebat, inſeruire. Hamedius interim clã Luſitanis aduerſari, opus modis omnibus impedire, multa machinari, quibus hoſtilẽ animum, quem verbis tegebat, factis indicaret. Præterea vt Regem à fide Emmanuelis auerteret, pileum cum Allis precationibus & inſtitutis ab Iſmaele miſſum ſumere coegerat, vt eo ſigno ſe Iſmaeli prorſus addictum oſtenderet. Hæc omnia cùm Albuquercius explorata penitus haberet, eum occidere decreuit. Sed id aperta vi fieri commodè nõ poterat, ne graue bellum & inteſtinum excitaretur: arte erat vtendũ. Itaq; ſe egregiè in illum animatũ ſimulabat, & quibuſcunque rebus poterat, illi ſatisfaciebat, vt eum metu liberaret. Tum per Alexandrum Ataidium interpretem, & Petrum Alpoem, qui tunc à ſecretis erat Regi, ſibi illo

illo opus esse conuento nunciauit, vt arcana quædam, quæ erant è repu. & ad Regis Emmanuelis statum pertinebāt, cum illo & cum Hamedio communicaret. Locum ipse deligeret, vbi id colloquium fieri posset. Aedes amplæ arci, quæ ædificabatur, coniunctæ, in quibus Simon Andradius habitabat, delectæ sunt. Constitutum ab vtraq; parte fuit, vt Albuquercius cum solis ducibus, sine vllis armis conueniret, & Rex similiter cum certo nobilium virorum inermium numero se in conuentum illum daret. Regi tantùm & Albuquercio permissum fuit, vt vterque armigerum cum gladio duceret. Reliquis Lusitanis atque Persis, qui in littore consistebant, nec erant in ædes ingressuri, licebat armis accingi. Albuquercius ea nocte, quæ diem cædi destinatā præcessit, secreto duces euocauit, quod in animo habebat, aperuit, & vt arma vestibus abderent, admonuit. Postridie ante lucem in terram descendit: perpetuò namq́ue se in classe tenebat. in littore copias instruxit: aliquot duces cum exercitu reliquit, ipse cū reliquis ædes ingreditur. Nordinus regias copias in littore similiter instruxit, Regemq́; in ædes deduxit. Ipse verò Hamedius tectus armis, Albuquercium quē imparatū eò vēturū opinabatur, interficere cogitabat. Itaq; intrepidè se se in Albuquercij conspectum dedit. Albuquercius illum comiter accepit. Tum illud, quod in mutuo amicorū congressu dici solet, Satis ne saluæ? & an Rex statim vēturus esset, interrogauit. At ille cū oculos in duces, qui Albuquerciū circūsistebāt, cōiecisset, quāuis arma vestib. abdita minimè vidisset, suspicari cœpit, eos armatos esse. Augurio igitur diei funesti perturbatus pedē retulit, Regemq́; in ædes ingredi parātē, ne vltra progrederetur, admonuit. Albuquerciū .n. cū armatis hominib. stare. Nibilominus rex ingressus, Hamediū antecedere more solito coegit. Garsia

Norogna fores occludi iubet, ita, vt magna pars eorũ, qui cum armis, vt Hamedio subsidio essent, veniebant, exclusa fuerit. Exclusi indignari, & tumultuari, ianuamq́ cædere cœperunt. Constitutum fuisse querebantur, vt Prætor Lusitanus, & Rex Armuziensis pari suorum numero constipati venirent: nunc verò Prætorem cum omnibus suis intra domum consistere, cùm Rex quatuor tantum viris stipatus intrarit, & reliquis aditus interclusus fuerit. Albuquercius interim Hamedium accusare cœpit, quòd arma gestaret, & ea vt deponeret, imperauit. is suorum auxilio fretus (nondum enim exclusos esse cognouerat) gladium strinxit. Albuquercius brachium illius arctè continuit. Petrus Albuquercius & Lupus Vascius de sancto Pelagio cum reliquis ducibus accurrunt, hominemq́ multis vulneribus concidunt. Rex cùm illum interfectum cerneret, metu propemodum exanimatus est. Albuquercius verò illum hilari sanè vultu complexus admonuit, vt timorem omitteret. Hactenus, inquit, tyranni huius scelere Regis tantùm nomen obtinebas, cùm re vera liber non esses, sed viri perditissimi dominatu vehementer oppressus. Posthac & liber & Rex eris, & tuo iure vti perpetuò poteris. Interim qui fores quatiebant, minimè cessabant. Cùm verò accepissent Hamedium occisum, et per auersam ædium partem in litus eiectum, idémque regi accidisse suspicarentur, ianuam perfringere parant. Nostri duces cum parte copiarum accurrunt. pars enim reliqua, vt Regis copias, si aliquid moliri vellent, impediret, relicta fuit. Eorum aduentu furor illorum, qui ianuam cædebant, repressus est. Instabant nihilominus & principes & reliqui ciues, vt sibi Regem suum incolumem redderent. Aliter enim se ædes illas cõtinuò inflammaturos minabantur. Rex ab Albuquercio in superio-

ſuperiorem ædium partem, vnde ab omnibus poſſet conſpici, deductus, omnes bono animo eſſe iuſsit. Nullam ſibi à Luſitanis iniuriam allatam, ſed ſingulare beneficium tributum. Se tunc & libertate donatum, & in regni poſſeſsionem miſſum, vt ſuos æquitate & humanitate debita gubernaret. Fuit deinde capite ſancitum, ſi quis ex illis, qui armati fuerant, aliquid hoſtile moliretur. Modafarius tamen interfecti tyranni frater clamoribus maximis in Luſitanos, & in Regem acriter inuectus, in ædes regias ſe cum armatis hominibus contulit, quarum cuſtodia Alli illius fratri commiſſa fuerat. ibi ſe munire conſtituunt. Cùm tamē Rex illis exitium cum atroci ſupplicio, ni continuò ex ædibus excederent, conſtitueret, & Albuquercius, terror non mediocris, accederet, accepta prius fide, ne illis quod geſſerant fraudi eſſet, ædes vacuas reliquerunt, & intra certū tempus, quod illis præſtitutum fuit, cum eiuſdem factionis hominibus, & cum cognatis, & clientibus, & non mediocri familia, & cū bonis omnibus ex inſula, atque adeò è totius regni finibus emigrarunt. Ad huc modū peſtifera & perniciosa ſentina, quæ vndique ſceleſtiſsimi hominis arte confluxerat, ex vrbe exhauſta fuit. Ipſe namq; tyrannus copias paulatim in vrbem adducebat, quibus Luſitanos vrbis poſſeſsione pelleret, & ciuitatem Iſmaëli regi Perſarum traderet. Albuquercius magna cura liberatus, ciuitatis ſtatum conſtituit: à Rege, & à ciuibus fidem accepit, quam iureiurando confirmauit: illos perpetuò in Regis Emmanuelis poteſtate futuros. At interim in Africa res à ducibus Luſitanis laude dignæ gerebātur. Iehabentafuſus primùm Ataidium admonuit, eſſe quaſdam hoſtium turmas, quæ non procul Marochio caſtra locauerant, quæ facillimè capi poſſent. Ataidius Lupum Barrigam eo cum cen-

tum equitibus misit. Is cum Iehabentafufo copias iunxit: sed turmæ castra mouerant, & in oppido frequenti, prope Atlantem montem sito consederant. Barriga Ataidio per literas significauit, maioribus copijs opus esse. Is generum suũ Alfonsum Norognam eò misit. Iehabentafufus equites mille ducebat. Hostium turmæ erant quadraginta, in quibus præter peditum multitudinem maximus erat equitum numerus. Turmæ è loco discesserãt. Nostri illas vestigijs persequuntur. Barriga primum agmen ducebat, in quo erant equites centum & quinquaginta: qui postremum agmen hostium consequutus, in eos inuasit. Hi quamuis acri animo principiò resisterent, coacti sunt tandem se ad suos, qui antecesserant, recipere. Ibi rursus hostes multitudine feroces in nostros impetum talêre. Norogna & Iehabẽtafufus occurrunt. Prælium fuit atrox, & ita par, vt diu neutrò victoria inclinari videretur. Hostes tamen postremò fusi fugatiq; sunt: ingens numerus cæsus, quingenti capti, ouium viginti millia, et mille boues cũ camelis quadringẽtis abducti. Hostes vbi se ab illa fuga & trepidatiõe refecerũt, auctis aliquo supplemento copijs, rursus in nostros inuadunt, prælium redintegratum eundem exitum habuit. E nostris tamen tres Lusitani, & aliqui Mauri cecidêre. Reliqui cũ præda in vrbem reuersi sunt. Arzilam tunc Ioannes Coutignus, Vasci Coutigni Comitis Borbensis filius, loco patris tuebatur. Is fuit egregiè fortis, & in rebus gerendis industrius. Cùm verò excursionem vsque in mõtem, quem Farrobum appellãt, facere decreuisset, centum & quadraginta equites eduxit. Cumq; à mõte nõ procul abesset, speculatores illi renũciarunt, ꝑfectos Larozij et Moleihamaris cũ Barraxa quodã filio in campo cũ equitib. octingentis versari. Hos ea mente profectos, vt Arzilæ & Tingi agris vastitatem

stitatem inferrent. Cum his Contignus congredi statuit, & ob eam causam, ne sine pugna discederent, locum, quo erat transituri, cum suis insedit. Prælium atrox & sæuum fuit, & diu par. Erant enim hostes viri valdè fortes, & gloriæ cupidi: nostris rursus tota spes salutis erat in virtute constituta. Hostes tamen postremò in fugam conuersi, supra bis centum cæsi, vnus & quadraginta capti sunt, in quibus fuêre quidam & nobilitate, & existimatione principes. Spolia fuerunt equorum & ornamentorum, quæ nobilitatis illius erant. Sub idem tempus Mauri Xiatimenses (erant enim stipendiarij) à Nonio Fernandio Ataidio auxilium postularunt, quo Xerifium, à quo grauia detrimenta diebus illis acceperant, à finibus suis repellerent. Is Barrigam cum equitibus quinquaginta illis auxilio misit. Barriga cum Xiatimensibus Farrobij montis iuga superauit, quo in loco fuit illi nunciatum, Xerifium in tabernacula turmæ vnius inuasisse, eaqúe diripuisse, & nonnullos Xiatimenses interfecisse. Barriga, vt postremum eius agmen carperet, accelerauit: aliquot cæcidit, vnum tantùm cepit: reliqui se receperunt: quos Barriga propter suorum paucitatem insequi noluit. Ab Ataidio tamen per vnum equitem, qui vulneratus è pugna discesserat, supplementum postulauit. Ataidius alios equites quinquaginta subsidio misit. Dux eorum fuit Georgius Mendezius Ataidius. Xerifius cum mille & sexcẽtis equitibus, vt in nostros inuaderet, festinauit. Barriga duplicem aciem instruxit. Primam aciem Georgio Mendezio Ataidio, & Petro Barrigæ commisit, ipse sibi secundam aciem reseruauit. Idem Mauri fœderati fecerunt. Xerifius omnes copias hoc ordine distribuerat. Agmen medium cum equitibus septingentis Abedelquibirius, ipsius Xerifij patruelis, agebat: sinistrum latus

ipse tenuit: dextrum alij duci, cui multum confidebat, assignauit. Acies media se continere non potuit, quin in primam nostrorum aciem rueret, & cum multitudine superaret, eam circunuenit, ita, vt nostri in orbem pugnare cogerentur. Lupus Barriga in eos, qui nostros circumierant, impetum dedit. At Mauri fœderati duplicem hostium aciẽ acri prælio sustinebant. Fuit magno temporis spatio acriter vtrinque dimicatum. Petrus interim Barriga Abedelquibirium, medij agminis ductorem, equo vehementius incitato infesta cuspide transfixit. Illo mortuo, qui sub illius signo pugnabant, cedere incipiunt. Cũ nostri acrius insisterẽt, eos fuderunt. Lupus Barriga cùm illã aciẽ fusam cerneret, in Xerifij agmen incurrit: ex quo Xerquius Bentagogimus, vir primarius, in Pelagium Rodericum fortiter dimicantem inuectus, eum ex equo deiecit: & cùm illum stratum interficere conaretur, Lupus Barriga, vt ab imminenti cæde Rodericũ eriperet, in Bentagogimum equum incitauit, & illum hasta cõfodit Similiter cum Bẽtagogimi filius accurrreret, vt patri subsidio esset, fuit ab eodẽ Barriga trãsfixus. Sic factum est, vt in eodem loco duobus hostibus occisis, ciuem vnum ab interitu vindicaret. Hostes postremò in fugam compulsi sunt. Nostri eos longo sanè spatio insequuti, non magnam cædem ediderunt. Hostes enim equorum pernicitas eripuit. Supra centum tamen cæsi fuerunt. Ataidius hoc successu Barrigæ stimulatus, aliquod egregium facinus moliri cupiebat: & Iacobi etiam Lupij virtus, qua cum paruis admodum copijs ad Marochij portas excurrerat, eum solicitabat, vt in Marochium inuaderet. Duces igitur Maurorum fœderatos admonuit, vt certo die in armis essent: nam se daturum operam, vt magnum decus cum non mediocri præda sibi compararent.

Quod

Quod autem animo destinabat, nemini aperire voluit. Lupus Barriga Ataidij nomine duces Mauros, vt parati cum armis essent, excitabat. Cùm verò intelligeret, Xerifium in castello, quod Amagorem appellant, se tenere, ab Ataidio auxilium poposcit, quo Xerifium imparatum opprimeret. Ataidius nepotem suum Aluarum Mendezium Ceruariam cum equitib. ducentis, & quinquaginta peditibus, qui erant ferreis fistulis atque scorpionibus armati, confestim expediuit. Ceruaria octo itineribus factis, se cum Barriga coniunxit, qui iam Maurorum copias coegerat. Castellum Amagor erat in arduo monte situm, & rupibus vndique munitum, & duobus fluminibus, qui illum vtrinque alluebant, inclusum. Agri castelli ipsius erant adeò latè patentes, vt supra centum pagos ambitu suo continerent. Nostri prope castellum, cùm iam Sol in occasum præcipitaret, castra posuerunt. Equites è castello egreßi, cum fœderatis Mauris manum conserunt, eosqúe loco pellunt. Nostri Mauris auxilium confestim afferunt, & hostes fugere cogunt. Postridie castellum obsidione cingere decernebant. Sed Barriga certior repentè factus, Xerifium profugisse, equum rursus ascendit, & idem reliquos facere iußit, atq; primum vallum, quod castellum cingebat, oppugnant. Hostes, qui relicti præsidio fuerant, summa vi resistunt. Nostri bis intra vallum prælium commisêre, et bis ab hostibus repulsi sunt. Postremò cum magnam impreßionem facerent, irrumpunt, & hostes cædunt, qui metu se præcipites è rupibus eijciebant: quorum multi lacerati, multi acutis arborum ramis confixi, fœdè perierunt. Tanta verò rabie quidam dimicabant, vt, cùm sibi moriendũ esse viderẽt (nõ enim se dedêre volebãt) ne equi in manus nostrorũ venirẽt, eos è præruptis rupibus exturbarent. Ferro bis centum cæsi

 sunt,

sunt, supra mille verò in ruina dilacerati: capti sunt quadringenti, inter quos Xerifij patruus extitit, & equi centū & quinquaginta. Præda tanta fuit, vt tres dies fuerint in ea ab oppido in castra deportanda consumpti. Victoria pro numero militū fuit insignis: pro qua Lusitani gratias Deo summas egerunt, & confessi publicè sunt eam non humanis viribus, sed CHRISTI numine atq; beneficio partā fuisse. Non multis pòst diebus Barriga Iehabētafusi opibus adiutus, castellū cepit, quod Algaballū appellabant, prædamq; non mediocrem fecit, & Ataidium literis admonuit, vt aliud castellum (Algelum nominabant) in quod se Xerifius post fugam contulerat, aggrederetur. Ataidius copias, quas potuit, eduxit, & cùm à castello octo millibus passuum abesset, vltra progredi noluit, & in vrbem cum copijs suis regressus est. qua ratione motus id fecerit, incertum est. Xerifius castellum deseruerat. Cùm verò intellexisset, Ataidiū pedē retulisse, et ipse in castellū redijt. Barriga deinde Ataidij iussu specus in arduo et excelso loco inter rupes ingētes abditos, in quos hostiū vis magna cōfluxerat, aggress⁹ fuit: sed ab hostibus cum damno repulsus est: aliquot enim è nostris cæsi, & quidam etiam præcipites è rupibus eiecti sunt. Interim Barriga à Mauris fœderatis inuitatus, idē castellum oppugnare constituit. Sed cùm in itinere tumultum auribus acciperet, multos ad se fugientes conspicatus est. Ii erant ex Mauris fœderatis, quos hostes cædebant. Barriga eos excepit & in hostes inuectus, illos in fugā compulit, & duodecim passuum millibus insequutus est. Non procul aberat à castello, quod petebat, cùm multi, illius ductu & imperio neglecto, extra ordinē furenter egreßi in hostes ruūt. Hostes vndique prouolant, & eos circumueniunt. Barriga subsidio occurrit: prælium fuit periculosum, in quo sedecim

cim equites Lusitani, & non pauci Arabes è socijs interfecti sunt: ipseq; Barriga ex equo deiectus, & vulneratus in hostium manus peruenit. Suorum deinde præsidio, aut potius numinis diuini præsentia (sic enim homines interpretabantur) ex hostiũ manibus euasit, & in equũ hostis victoris, qui iam ceciderat, insiluit. Et sic ille cũ suis malè ab hostibus acceptus, in castra reuertitur. Postridie quamuis ex vulnere laboraret, in castellũ inuadere statuit: in via magnas prædas egit, propius castellũ castra posuit. Ibi tres dies propter vulnerum dolorẽ conquieuit. Illum ibi cõmorantem hostiũ multitudo ex improuiso adoriri constituit. Barriga certamen minimè detrectauit, hostesq; primo impetu in fugam coniecit: longius insidiarum metu insequi noluit. Postridie motis castris, tam prope castellũ tabernacula locari fecit, vt modicus tantùm collis & exiguum flumẽ inter castra & castellum interesset. Postridie acre prælium commissum fuit. At Mauri, qui sub Barriga militabant, montium Principem, qui castello opem afferebat, in iugo conspiciunt. Hoc metu perturbati, se confestim effusa fuga proripiunt: soli Lusitani relicti sunt. Barriga in angusto itinere hostium impetũ acri animo sustinuit. Qui fugerant, cùm hyems summa, & perfrigida tẽpestas esset, et tabernacula, in quæ imbris vitandi gratia succederent, non haberent, obriguerunt. Gens enim est frigoris impatiẽs: & erant etiam labore & rerũ penuria confecti, ita, vt supra quingentos homines cõstet ea nocte frigore mortuos fuisse. Sic autem factũ est, vt dum metu mortis castra, quibus seruari potuissent, turpißimè deserunt, in mortẽ fœdam cum insigni dedecore timiditatis inciderent. Postridie Barriga ordine profectus, multos in agris palãtes excepit, & cùm vndiquè multis in locis hostes in illum impetum facerent,

eos

eos ſemper inſigni virtute repulit. Sic copias in vrbem, paucis hominibus, qui ordines deſeruerant, amiſsis, incolumes reduxit. Ataidius interim eiſdem curis anxius, Marochiũ petere ſtatuebat. Barriga Maurorum principes Ataidij iuſſu ad ſocietatẽ eiuſdem facinoris incitârat. Petrus Souſa Azamoris præfectus fuit ab Ataidio ſimiliter inuitatus, vt itineris, & laboris, & gloriæ ſocius eſſe vellet. Is cùm eſſet vir egregiè fortis, & laudis præter modum cupidus, ſe ſocium libenter aſcripſit. In locum huic rei deſtinatum omnes conueniunt. Souſa ducentos equites, Ataidius trecẽtos eduxerat. Dabidæ præfectus cum ſexcentis equitibus, Garabiæ dux cum equitibus mille, Xerquiæ verò dux cum octingentis aduenerant. Ab eo loco vigeſimo ſecundo die menſis Aprilis, anno M.D.XV. profecti ſunt. Itinera ſingulari ordine faciebant, & non niſi explorato caſtra mouebant. Regio multis in locis eſt natura fertilis, & cultu nitida, & aquis irrigua, ita, vt oculos intuẽtium non mediocriter oblectaret. Tandem ad vrbem accedunt. Conſilio habito decretum fuit, vt vrbem ea porta, quæ Feſſenſis appellatur, oppugnarent. Sed neq; tormenta, neque machinas, neq; munitiones, nec alia deniq;, quibus vrbem maximam, & hominum multitudine refertam oppugnarent, ferebant. Nec in alium finem eò copias adduxiſſe putabãtur, quàm vt gloriari poſſent, ſe vſq; ad Marochij portas ſine vllo impedimento copias adduxiſſe, vt ea audacia hoſtium animos frangerent, Mauritaniæq; debellandæ facilitatem principibus Luſitanis oſtenderent. Hoſtes ſanè perturbati ſunt. Credebant enim multò maiores copias ſubſequi. Ataidius copiarum ſuarum medium agmen ducebat. Xerquienſes & Dabidenſes ſiniſtrum illius latus, dexterum verò Garabienſes claudebant. Souſa duas è

ſuis

suis copijs acies instruxerat. Tum ipsi primùm Arabes in vrbis portas incursant. Hostes ea porta, quæ Fessensis appellatur, erumpunt. Illi multitudine, nostri virtute superiores erant. Tamen cùm hostes innumerabiles influerent, & recentes fessis succederent, nostri in maximo periculo versabantur, & ægrè molem prælij sustinebant. Cidemeimamus grauiter vulneratus euasit. Lupus Barriga dum inter hostes incautius versaretur, fuit ex equo deiectus, ibiq; occisus fuisset, ni Petrus Barriga illi opem attulisset. Aliqui vtrinq; ceciderunt. Prælium ita quatuor horis cõtinuatum fuit, vt victoria neutram in partem inclinaret. Ataidius tamen atq; Sousa cùm animaduerterent, hostiũ exercitum subsidijs identidem submißis amplificari, neq; paucos laßitudine debilitatos posse infinitæ multitudini, in proprio solo, pro mœnibus, pro salute patriæ, pro omnium vita fortißimè dimicanti diu repugnare, copias sensim, & ordine minimè confuso in fluminis, qui vrbem præterfluit, angustum vadum subducere incipiunt. Cùm tamen vrgerentur, impetu sæpè in hostes conuersi, eos cedere cogebant: deinde eò, quò intenderant, exercitum paulatim deducebant. Vadum erat adeò angustum, vt non nisi bini, aut ad summum terni transire possent. Hostes interim multò acrius instare, & vehementius vrgere, multò maiore impetu ferri cœperũt. Quod si à nostris in eo periculo tumultuatum fuisset, maxima profectò clades accepta fuisset. Sed Ataidius à Sousa postulauit, vt ipse in agmine primo curam eorum, qui vadum transibant, susciperet, & eos in ripa rursus instrueret, ipse in postremo agmine hostes maximo cum labore sustinuit. Sic factum est, vt omnes copiæ traducerentur, è nostris multi vulnerati discederent, nemo tamen occideretur. Ex fœderatis Mauris ad duode-

cim ceciderunt. Vt enim in nostrorum conspectu suæ virtutis specimen egregium darent, in hostium cuspides irruebant. Traductis copijs, cùm nostri iam à fluuio duobus millibus passuum abessent, & hostes indignissimè paterentur, nostros ausos fuisse, cùm tamen exigua manu ad vrbis opulentissimæ, in qua imperij domiciliũ collocatum fuerat, muros accedere, vt insignis ignominiæ maculam delerent fluuium traiecêre: quod facere non poterant, cùm nostri in ripa instructi consisterent. Vbi igitur illos abesse conspexerunt, ipsi cum copiarũ parte nostrorũ vestigia persequũtur. Abidenses, & Garabienses, & Xerquienses cum nonnullis Lusitanis in eos impetum ferunt, & breui certamine fundunt, fugantq; & paucos occidũt: inter quos fuit Fessensis quidam dux, qui ferocius nostris minatus fuerat, & acrius præliũ inierat. Nostri modicis itineribus ita viam faciebant, vt commodè in Arabum pagis, & oppidis, & ciuitatibus diuersarentur, & multi vndiq; ad eos cum muneribus cõmearent, & quasi maximam victoriã adepti fuissent, illis de tam felici reditu gratularentur: quamuis bellum maximo animo, non tamen sapiente consilio susceptũ fuisse videretur. Mons Farrobius viginti passuum millibus Arzila distat. Est autem cùm herbidus & amœnus, & arborum & nemorũ varietate distinctus, tum arduus & excelsus, & multis in locis natura munitus. In cliuo montis, ea parte, qua in Arzilæ conspectũ prominet, erat ingẽs pagus, quem Aliubiliam appellabant, vnde frequentes excursiones in agrũ Arzilensem fiebant, quæ fruges & sata vastabant, & prædas etiam cum captiuis frequenter abigebant. Ioannes Coutignus pagũ euertere cupiebat: sed cùm non tantas copias haberet, quantis erat opus, opẽ ab Odoardo Menesio, q. Tingi præerat, postulauit. Is se cũ illo cõiun-

xit.

xit. Deinde cùm prima luce ad radices montis accederẽt, hostes illos conspicati, minimè perturbati sunt: imò sine vllo tumultu per deuexum montis deducti, in nostros impetũ fecerunt. Menesius vna ex parte, in quam se sub mõte abdiderat, Coutignus è ripa fluminis, quam occasioni intentus insederat, in illos, qui iam in medium agmen inuaserãt, inuecti sunt. Illi cedunt, nostri montem subeunt. Hostes & multitudine, & locorum asperitate, & stationis valido sepimento freti, nostros in principio contemnebant. Qui tamen eos cædere non desistunt, & in pagi munitiones compellunt, & intra vallum irrumpunt, hostesq́ per aduersam portam in fugam effusam conijciunt, oppidumq́ diripiũt & inflammant. Montem deinde peruagati, vicos exurũt, pagos euertunt, templa disturbant, ædes perantiquas & ædificia diruunt, totiq́ monti vastitatem & inflammationem inferunt, & sic demum, re ex animi sententia gesta, reuertuntur. Hoc eodem anno Rex Emmanuel cum in animo haberet, Mauros hostes nominis Christiani sempiternos acriore bello vexare, multis arcibus oram maritimam obsessam tenere statuebat, vt vndiq́ hostibus immineret, & Fessense regnum facilius armis oppugnaret. Hac cupiditate cùm teneretur aßiduè, de hominibus Africæ peritis quærebat, quem locum magis opportunum arci ædificandæ iudicarent. Illi fluuium Mamoram (olim Subur appellatus est) latum atq́ profundum, qui in Atlanticum mare per ostiũ, quod Arzila circiter centũ passuũ millia distat, influit, eam opportunitatẽ habere cõfirmant. Nã fluuij faucibus montẽ imminere, in cuius fastigio posset arx ædificari, cõmeatum & munitiones facillimè in eum locũ subuehi, in fluuium propter aluei profunditatem, maiores naues intrare posse dicunt, portum esse tutißimum.

Locum

Locum præterea ad inferendum bellum aptißimum: nam ab ostio fluminis Fessam nõ ita multis passuum millibus abesse. Rex misit, qui fundum fluminis explorarent. Illi, qui mißi fuerãt, eorum sententiam, qui locum eximiè laudârant, comprobant, & fluuium maiorum nauium capacem esse dicunt. Rex igitur classem ducentarũ nauium instruẽdam curauit. Exercitus octo millia hominum, præter fabros & nautas, continebat. Claßis præfecturam Antonio Norognæ viro nobilißimo commisit, & successorem illi Nonium Mascaregnam, si is aliquo casu sublatus fuisset, instituit. Multi viri nobiles in ea classe fuerunt, quorum tamẽ pars magna luxu & lasciuia diffluens, magis nobilitatis arrogantia tumebat, quàm militaris disciplina patiebatur. Exercitus etiam erat tyronum. Soluit claßis Olysippone. xiij. die mensis Iunij: vigesimo tertio mensis eiusdem ad ostium fluminis appulsa fuit. Tum Norogna Berrium cum nauigio, cui præerat, misit, qui in fluuium intraret: ex latere vno Petrum Bentesium cum longa naue, ex altero alium ducem nomine Carinũ cum altera longa naue constituit. Hos Antonius Saldania sequutus fuit. Reliqui deinde duces ordine vt iußi fuerant, subierunt. Vbi eò ventum est, vbi arx ædificãda erat, locus rem acutius considerantibus minimè placuit. Habito igitur consilio, locum alium delegerunt non ita procul à fluminis ostio disiũctum, quo naues facilius penetrare, & quæ erant necessaria conuehere possent, & vbi propter crebros fontes aquatio semper facilis esset. Nec enim semper aquatio propter æstum maritimum, qui salsas aquas inducit, ex fluuio fieri poterat. In loco igitur, qui omnium iudicio commodißimus visus fuit, arcem instituunt: atq; primùm fossam altitudine decem pedum, & latitudine quindecim perducunt, qua,

cùm

cũ se æstus incitaret, aquã admitterent, si vellent: & si rursus vellent, eã eÿcerent. Acies instructæ locũ prætereà muniebant, & castra ita posita fuerunt, vt cõmodè impetum hostiũ propulsaturæ viderentur. Sed locus hoc incommodũ habebat, quòd ei mõtis superciliũ immineret. Nec enim fastigiũ montis occupari poterat, quòd longius à fluuio, quàm oportebat abesset: & locus, quẽ delegerant, erat altiori loco subiectus, vndè non mißilibus tantùm, verùm & saxis ingẽtibus deuolutis nõ mediocris pernicies afferri poterat. Præterea, vt admoniti tunc à multis fuerunt, hyeme cùm fluuius imbribus auctus intumescit, super loca etiam, in quibus arx extrui cœpit, effunditur: quod inuecti limi atque cœni reliquiæ demonstrabant. Hostes loca superiora occuparãt, atque valido sepimento munierant, tormenta frequentia disposuerãt, omniqúe mißiliũ et pilarũ genere decertabãt, nostrisq́ graues molestias inferebãt. Rex Mequinezius cũ tribus millibus equitum, & triginta millibus peditum aduenit. Rex deinde Fessensis cum multò maiore exercitu eò venire maturauit. Ducebat autem supra centum hominum millia. Prælia interim non leuia fiebant. Sed cùm hostes & loco, et multitudine superarent, superiores semper è prælio discedebant. Vno autẽ prælio è nostris mille atq́ ducẽti cæsi sunt. Naues tamen nostræ cùm fluminis aditum liberum haberent, & nostris subsidio erant, & castra hostium tormentis infesta faciebant. Hostes, vt naues Lusitanas aditu prohiberent, propè fluminis ostium stationem instituunt, quam fossa & vallo muniunt, firmaqúe multorum hominum in ea præsidia disponunt, vndique tormẽtis naues, quæ intrare volebant, aut dißipant, aut ne ingredi auderent, impediunt. Norogna vt hoc impedimentum vitaret, hoc excogitat. Nauem ingentem densis tignis corroborat, lana sac

cos infercit, quibus molibus obiectis hostiũ globos exciperet. Hæc nauis in fluuio contra hostiũ stationem opposita, tutũ reliquis humilioribus nauibus transitum præbebat. Hostes tamen cùm dies atque noctes sine intermißione nauẽ quaterent, eam dilacerarunt. Hac mole disiecta, nostri exanimari metu cœperunt. Exercitus erat imminutus, commeatus deficiebat, nullus erat dies, quin aliqui ab hostibus interficerentur: res erat in extremo discrimine constituta. Interim literæ ab Emmanuele ad Norognam deferuntur, quibus literis, quas de ea re Norogna ad Emmanuelem dederat, respondebat. Literarũ sententia hæc erat, vt si ei, & reliquis ducibus arx illa inutilis videretur, eam desererent, et exercitum, antequam maius incommodum acciperetur, in Lusitaniam deportarent. Id cùm nõ eo silentio fieret, quo conueniebat, & hostes id sentirent, nostris acriter institêre. Duæ acies in superiore loco, vt hostium impetũ sustinerent, erant oppositæ. Vnam Rodericus Meltus, alteram Christophorus Leitanus, vir acer, et in rebus bellicis enutritus, agebat. Acies, quam Melius ducebat, cùm hostes eã valdè premerent, per loca præcipitia ruebat, & alij alios sese in fuga præpediebant: hostes maximam cædem ediderunt. Leitanus aciem per montis anfractum instructam duxit, donec ad fluuium perueniret. Sed tanta erat iam in castris trepidatio, tantusq; metus animos omnium occuparat, vt nemo posset vllius ducis imperio aut auctoritate ab effusa fuga cohiberi. Multiqúe metu cùm se in flumen deijcerent, aquis & cœno demersi, honestæ mortis metu turpem vitæ finẽ subierunt. In nautis similiter tanta trepidatio fuit, vt eorum culpa centũ naues ad littus afflictæ perierint. Aliæ namq; alias impediebant, & inuicem collidebantur, & in littore tandẽ fractæ, hostiũ crudelitati homines exponebant. Non defue-

defuêre tamē quidam viri fortißimi, qui in eo tumultu facinora memorabilia ederēt: inter quos virtus Bernardi Emmanuelis longè reliquis antecelluit. Is hostibus se opposuit, eorumque impetum repreßit, multos ab effusa fuga continuit, & in hostiū cæde versatus est, & in causa fuit, ne multo grauior clades acciperetur. Nostri tandem in naues recepti sunt, quamuis quidam viri nobiles nauium aditu multos arcere niterētur, ne ipsi, nauibus pondere grauatis, discrimen adirent. Periculum enim in terra fuga, in nauibus immanitate vitarūt. Circiter quatuor hominum millia ab hostibus cæsa dicuntur. Arce præterea cū tormentis, & munitionibus, & captiuis, hostes potiti sunt. Nostris tamen exitum, qui erant in statiōe, intercludere nō potuerunt. Huius cladis & dedecoris Emmanueli nuncius allatus illi magnū dolorem inußit. Gratias tamen Deo egit, quòd ab eo debitas peccatorū pœnas in hac vita exigere voluisset. Is enim fuit, qui secundam & aduersam fortunam moderatè semper ferēdam arbitraretur, & omnia, vt Christianū Principē decebat, ad iudiciū numinis diuini, quod falli non potest, piè reuocaret. Hac tamen plaga nulla eius ætate calamitosior accepta fuit: in qua multi dedecoris infamiam patientius fortasse, quàm decebat, pertulerūt. Nunquam enim operā dederunt, vt eam notā claris factis eluerent. Hoc anno Rex Emmanuel multorum inuidorū calumnijs aures præbuit. Hæc enim pestis, quæ plerunque apud reges magnas bonorum strages edit, Emmanuelē etiam in eā fraudem impulit, vt Albuquercium suspectum haberet. Eo tempore Albuquercius omnem fermè oram Indici maris, quæ Indo flumio, & Cori promontorio definitur, sub Emmanuelis imperium subiunxerat: Malacam etiā adiecerat, regnū Armuzij armis ceperat, & prudētia stabilierat, Emmanuelis no-

men latißimè propagarat. Nec enim nationes illæ credebant fieri posse, quin Rex, qui ducem tam insigni virtute præditum haberet, esset diuinis etiam virtutibus ornatißimus. Et quò status erat amplior, eò maiorem de illius amplitudine opinionem receperant. Et Rex ipse optimè erat in Albuquercium animatus. Sed inuidi perpetuo aures illius obtundebant, hominémque aliquando dementiæ et temeritatis, aliquando verò ambitionis minimè ferendæ, atque adeò proditionis insimulabant. Postremò Regi persuaserũt, Albuquercium ad tyrannidẽ aspirare, velléque Indiam vniuersam sibi subdere. Esse námque cògnatis et clientibus innixum, principibus Indis propter virtutis opinionem carißimum, opes illius esse ampliores, quàm status hominis legibus astricti ferret. Animos enim in mediocribus opibus e nutritos imperium pati posse, in summis verò insolentius, quàm ius & fas postulat, efferri. Quid si, inquiunt, vt est vir singulari astutia & calliditate subnixus, Zabaimum Idalcamum ad suas rationes adiunxerit? Quid si cum Narsingæ rege societatem inierit? Quid si reliquos Indiæ reges ad se aggregauerit? Non erit ei facillimum à fide deficere? Hoc saltem assequetur, vt Emmanuelis Regis nomen contemnatur, & Albuquercij imperium omnes libenter accipiant. Hi sermones cùm essent valdè frequentes & importuni, maximaqúe vi & industria iacerentur, Albuquercius meritis & innocentia fretus, quamuis optimè sciret, nomen suum multorum inuidia lacerari, nunquam quomodo calumniam refutaret, excogitãdum censuit. Improborum namqúe sermones factis egregijs facillimè retundi putabat. Se verò ea geßisse, & his operibus animi sui fidem confirmasse censebat, vt in India positus, non magno negotio inuidiæ flammã, quæ in Lusitania inuido-

rum

rum ingenijs excitabatur, virtutis exploratæ & cognitæ fama restingueret. Verũ cùm accusatores sine vllo defensore, qui eorum perditis conatibus occurreret, accusationẽ instituerent, eò rem deduxerunt, non quidem vt Rex illum nõ satis magna laude dignũ arbitraretur, sed vt saltem ab India reuocandum statueret. Itaque Lupium Suariũ Aluarengam illi substituit. Cum eo Mattheum, Dauidis Aethiopiæ Regis legatũ, dimisit, & alium ad eundem regẽ legauit, vt pax & amicitia arctiore vinculo firmaretur. Legatus extitit Odoardus Galuanus, vir nobilis, & multis in rebus magni põderis spectatus & cognitus. Aluarenga cum classe tredecim nauiũ, & mille & quingentis Lusitanis hominibus Olysippone soluit septimo die Aprilis, Goamqúe peruenit secundo die Septembris. Inde rebus ordine constitutis, Cochimum petijt, vt classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, compararet. Hoc anno septimo die mensis Septembris Emmanuel filio auctus est, cui fuit Odoardi nomẽ impositum. Is natura mitis & clemens extitit, musicis & venationibus deditus, vniuersis propter benignitatẽ & humanitatem carus, atque periucundus: qui, si non immatura morte sublatus fuisset, multas vtilitates insita probitate & industria communibus rebus afferre potuisset. Hoc anno Malacæ grauis casus atque valdè miserabilis Abedallam Camparus Regem, qui tunc, vt dictum est, Bendaræ munus obibat, de medio sustulit. Rex Bintami illius socer, eum vel ferro, vel veneno tollere cupiebat. Cùm hoc ei minimè processisset (erat enim Abedalla propter æquitatẽ & mãsuetudinem omnibus egregiè carus, & munere sibi cõmisso summa cum laude fungebatur) alia via illi pestẽ atq; perniciem inferre constituit. Itaque suis negotium dedit, vt aliquot Malacensiũ naues caperent, et in Bintamum addu-

cerent. Illi impigrè quod imperatum fuerat exequuntur. Is tunc suos, qui iussa cōfecerāt, asperis verbis accipit, quod iniuriā ciuibus suis intulissent. An, inquit, ignoratis me regē esse Malacæ, & hos, quos captiuos abduxistis, mihi subditos esse, neq; secus à me diligi, quàm si eos omnes genuissē? Spero equidem Abedallam, quem ego non generū, sed filium arbitror, propediem in meā potestatem Malacam, vt constituit, redacturum, & tunc apparebit, quantum inter Lusitanorum tyrannidem, & mei imperij moderationem intersit. Hos enim vt filios omnes cum singulari humanitate tractabo, quos Lusitani dominatu durißimo oppressos tenent. Gener enim meus Abedalla, prudentia, qua valet plurimum, id, quod mihi promisit, cumulatè præstabit. Hæc vbi dixit, captos cibo & potu benè acceptos, & muneribus affectos missos fecit, omniáq; illis bona restituit, suisq; duci bus atrociter minatus est, si quid simile in posterum contra ciues vrbis Malacæ designarent. Id homines verū esse cre diderunt. Et vbi Malacam reuersi fuêre, sermo primū occultus inter nonnullos haberi de eadem re cœpit. Deinde sparso latius rumore, res ad Georgium Albuquercium vrbis præfectum delata est. Bartholomæus autē Perestrellus, quæstor Regius, q paucis illis diebus ex India citeriore Ma lacam aduenerat, cum Ninachetuensis filijs erat vsu & fa miliaritate cōiūctus, multáq; illorū gratia faciebat. Illi patris mortem vlcisci summopere cupiebāt, & ideo quod erat rumore disipatū, oratione confirmabant, & asserebant, id se multorum literis & argumentis clarißimis exploratum habere, Abedallam de vrbe nefariè prodenda cogitare, & societatē sceleris cū rege Bintami coiuisse. Perestrellus Georgiū Albuquerciū admonuit, vt impendens periculū præcaueret, et proditorē, anteq̄ id, quod animo destinabat, ef-

ficeret,

ficeret, capite damnaret. Is filios Ninachetuensis accersit. illi rem sanè cōfidenter asserūt, nihil clarius esse confirmāt. Albuquercius quāuis esset vir ꝓbus, non ita tamen sapiens erat, vt intelligeret, nō esse temerè in re capitali fidem inimicis habendā. Et siue q̄à valdè periculum metueret, siue quod facinus illud præclarū fore putaret, hominē summa potentia præditū, & nomine Regis, vt nihil aliud esset, ornatum occidere, non ꝑcrastinat. Abedallam accersit, sceleris insimulat, testimonia, q̄ hostes in illum dixerant, exponit. Perestrellus vehemēs accusator instat, & vrget. Abedalla fidē Albuquercij implorat, et obtestatur, ne se hominē innocentē, summè in Lusitanos officiosum, Regisq; Emmanuelis studio flagrantem hostiū crudelitati dedat. Tempus sibi dari postulat, dum regis Bintamensis fraudem, & inimicorum calumniā, & suam innocentiā testibus & argumētis apertè demonstret, se ex vinculis velle causam dicere. Ad hæc obsecrabat, ne nomini Lusitano tātū dedecus supplicio hominis innocentis inureret, quo odium in se multorū hominum cōcitaret. Hæc ne est, inquit, gratia, quā meis in Lusitanam gentem meritis referendā censes, vt supplicio meo crudelitatem regis Bintamēsis, sempiterni vestri nominis hostis, expleā? & ij, qui propter meam in Regē Emmanuelem fidē me immani odio persequuntur, lætitia exultent? Quid aliud enim expetit Rex Bintami, nisi vt ego, quē suorum ferro, quem veneno, quem multis insidijs occidere nequiuit, manibus Lusitanorū, propter quos meos deserui, & odiū in me hominis malefici acerbissimū concitaui interimar, & illi, in quorū me fidem cōtuli, doloris illius, quē vir improbissimus cepit, vltores existant? Eadem namq́ue opera fieri cernit, vt illius immanitatē satietis, et homines à studio vestri nominis auertatis, et apud multas natiōes odio

 sitis.

ſitis. Quid enim dicent ij, qui me à regno meo per vos deductum conſpexerunt, vt veſtris beneficijs ornarer, & præſidijs cõtra hoſtes meos munirer, cùm viderint me tam ſubitò de ſtatu meo concidere, & ipſorum opera, quos hoſtes veſtri nominis gratia deſumpſi, ad ſuppliciũ detrudi? Quare te per fidem, per religionem, per humanitatem, per reliquas virtutes, quas vnicè colis, oro & obteſtor, vt mihi reſpõdendi facultatem tribuas. Et tum demum ſi proditionis cõuictus fuero, nullum ſupplicium recuſabo. Hæc quidem cũ Abedalla diceret, & ſuppliciter poſtularet, non potuit hominem natura manſuetum ad aliquam humanitatis partem traducere. Itaque ſine vlla cunctatione, homo innocẽs, regio ſplendore præditus, in forum deductus, inſpectante populo, cum multorum luctu & querimonia ſecuri percuſſus fuit. Qui tamen dum ad ſupplicium ducebatur, manus in cælum tendebat, & numen implorabat, vt in eos, quorum calumnijs ipſe cõtra ius & fas interimebatur, animaduerteret. Poſt decimum & ſeptimum diem Pereſtrellus celeri morte abſumptus fuit: quod multi ad numinis vindictam retulêre. Abedallæ verò ſupplicium tantam multis offenſionem attulit, vt multi mercatores & ciues Malaca excederent, atq; paßim, quacunque ſe conferebant, omnes homines à Luſitanorum commercio deterrerent. Nihil eſſe apud Luſitanos tutum, nullam fidem ab hominibus conſeruari: illis ipſis, qui rebus illorum inſeruirent, eſſe tandem crudele ſupplicium indicta cauſa ſubeundum. Ninachetuenſem, nulla offenſione interpoſita, honore deiectum, & ea de cauſa poſt tam multa officia ſibi mortem conſciuiſſe. Regẽ Camparenſem crudelem in modum contra ius necatũ fuiſſe. Cùm huiuſmodi ſermonibus omnia complerent, factum eſt, vt cùm mercatores in vrbem accedere non auderent, nõ

ſolùm vectigalia tollerentur, verùm & Luſitani cum ciuibus, qui relicti in ciuitate fuerant, ſumma rerum inopia, atque adeò fame vexarentur. Sed Georgius Botellius à Georgio Albuquercio miſſus cum duabus nauibus, omnes illas circunquaque regiones peragrauit, qui cũ eſſet & propter virtutem notus, & propter vſum Regum omnibus familiaris, facilè à multis Regibus & principib. impetrauit. vt mercatores rurſus Malacam merces & cibaria conueherent. Dũ Botellius ſummam in cõmeatu comparando diligentiã adhiberet, Rex Bintami regem Siacæ (ea regio eſt ad Auſtrũ in eadem ora ſita, q̃ fluuius eodem Siacæ nomine interfluit) per literas admonuit, vt ſibi Botellij caput offerret. Quod ſi faceret, ſe ei filiã inſigni ſpecie magna cũ dote collocaturũ, Id Siacæ, Rex cùm ad illũ Botellius diuerteret, præmio nuptiarum allectus, facere conſtituit. Sed accidit, vt, cùm illius quidam domeſticus, qui fuerat à Botellio captus, & ſine vllo pretio dimiſſus, proditionem, quæ parabatur, intelligeret, vt Botellio gratiam referret, ſcelus indicaret. Rex Bintami præterea duodecim naues inſtruxit, & ducibus imperauit, vt Botellium Malacam redeuntem, ſi vitaret inſidias, interciperent. Georgius Albuquercius vbi id comperit, nouem naues ornari iuſſit, & Franciſco Melio præcepit, vt Botellio opem afferret. Bintamenſis rex cũ id ex ſpeculatoribus accepiſſet, alias quatuor & viginti naues inſtruxit, quæ cum Melio decertarent. Hæ naues cum duodecim, quæ præmiſſæ fuerant, acre cum Melio præliũ commiſerunt. Qui tamen claſſem hoſtium profligauit, maximumqúe numerum hominum occidit, & cum inſigni victoria Malacam reuerſus eſt. Victoria tamen non incruẽta fuit. Nã ſeptẽ & triginta Luſitani mortui ſunt, magnus

etiam Malacensium numerus occisus fuit. Botellius similiter periculo liberatus, cum vario & multiplici commeatu Malacam rediit. Sub idē tempus Georgius Brittius Malacam venerat, vt vrbi praeesset. Successor enim Georgio Albuquerciò missus ab Emmanuele fuerat. At Prætor Albuquercius Armuzij, post Hamedij mortem, reip. statum egregiè collocarat: ciues æquitate & mansuetudine sibi deuinxerat: ipsum regem multis ad se beneficijs allexerat: nationes exteras ad commerciu specie benignitatis inuitauerat. Multi Persidis & Arabiæ Reges ad illum legatos cum muneribus miserant, vt cū eo pacem firmarent. Neq; defuêre principes, q solo vidēdi hominis studio, de quo tā præclarā famam multiplicis virtutis acceperant, Armuziū contenderent. Interim rumore dissipatum fuit, Sultanum ingentem classem instruere, qua Armuziū debellàret. Albuquercius, & si non valdè rumori fidem habebat, id tamen consilio prætendit, vt sine Regis offensione arcē firmius muniret, & ciuitatē præsidio, ne à fide deficere posset, omninò nudaret. Dixit enim, omnibus vrbis tormentis sibi opus esse, vt facilius hostes, qui expectabantur, ab vniuersa vrbe propelleret. Itaque tormenta & munitiones ex vrbe & ædibus regijs in arcem deportandas curauit. Reges autem cæcos in Indiam, ne propter multiplicē Regum prolem, in vrbe motus oriretur, misit. Quindecim enim Reges oculis orbati à regni procuratoribus, in ædibus regijs, cū vxorib. & liberis inclusi seruabantur, quibus omnia ad victū necessaria principes, qui Regis nomine regias opes pro libidine tractabant, largè præbebant. Hoc erat præmium Regibus à maleficis hominibus constitutum, quoties iure regio liberius, quàm rectores ipsi vellent, vterentur. Præfecti namque tyrannide constituta, ex hac regia stirpe puerum deligebant, cuius nomine

nomine regni in suam potestatem redigerent. Hic verò in regia sede locatus, si aliquid moliri cum regia libertate vellet, oculorum aspectu priuabatur, & alius in locum regis cæci eidẽ calamitati, si liber esse vellet, obnoxius, vt regium nomen obtineret, assumebatur. Hæc autem tyrannidis minimè ferendæ materia inter ipsos tyrannos dissensiones pestiferas excitabat, & causam ipsi ciuitati sæpenumerò grauissimæ cladis afferebat. Hos reges cæcos, partim vt memoriam tam immanis sceleris extingueret, partim vt turbulentissimæ dissensionis materiam amputaret, Albuquercius Garsiæ Norognæ cõmisit, vt eos in Indiam deportarent: vbi iubebat, vt eis omnia magnificè præberentur, quæ ad victũ & elegãtiam regiam pertinerent. Sed in hoc tam felici rerum omniũ, vt homines iudicare poterant, statu, Albuquercius aut senectute, aut nimio labore confectus, in lentum morbum incidit, qui in dies ingrauescebat. Cùm igitur sibi mortẽ appropinquare iudicaret, arcis præfecturam Petro Albuquercio, cuius virtutem & ingenium multis in locis perspexerat, & quem nouerat esse & Regi Armuziẽsi, & ciuitati vniuersæ carissimũ, præfecit, eumq; ad fidem, & vigilantiam, & æquitatem luculentissimis verbis excitauit. Res autem Armuzij eo ordine constituit, vt non facilè perturbari, & à statu dimoueri possent. Multa etiam, quæ ad Indiæ statum firmandum vtilia videbantur, effecit. Animum verò suum sacris sanctissimis expiauit, & testamẽtum fecit, nec aliquid prætermisit, quod ad religionem procurandam, & rem suam constituendã aliqua ex parte pertineret. Mira deinde eum cepit cupiditas in India moriendi. Vrbem præterea Goã, cuius ipse cõditor erat, aspicere, antequã è vita discederet, vehementer optabat, Regẽ deinde per Petrũ Alpoẽ salutauit, fidemq; dedit,

se illi

se illi loco parentis, quandiu in vita maneret, futurum. Petrum deinde Albuquercium, quem Armuzij in arcis & vrbis custodia relinquebat, illi vnicè commendabat. Se tamen spem magnam habere dixit, fore, vt vbi primùm ex eo morbo, si ita DEO visum esset, emergeret, Armuziũ rediret, vt illi posset amorem, quo eum prosequebatur, officijs ostendere. Rex illius desiderio lacrymas profudit, responditq́; se illum perpetuò in loco patris obseruaturum, operamq́; daturum, vt à nemine studio et pietate erga Regem Emmanuelem vinceretur. Ea tamen spe interim, quam illi Albuquercius ostendebat, Armuzij repetendi se mirificè sustentari. Hoc facto Albuquercius, vt salutationes deuitaret, omnia namq́; humana officia fastidierat, nauem conscendit, & vela fieri iußit. Cùm ab vrbe quatuor passuum millibus abesset, reliquos claßis nauarchos, qui non tam citò soluere potuerunt, biduò in anchoris expectauit. Eò Rex Armuzij rates cum multis fructibus, & commeatu, & muneribus ad illum misit. Ille legatos hilari fronte, et vultu, & cum humanitatis egregiæ signis accepit: officia Regis amantißimi esse sibi gratißima confirmauit, & legatum, & nautas atq; remiges benè acceptos, & muneribus ornatos à se dimisit. Oram verò Indiæ præteruectus, nauis quædam parua ad nauem illius acceßit. Illa vehebatur nuncius cum literis, quas Cide Alles, & quidam Ismaelis legatus Dio ad illum scripserãt, quibus nunciabãt, Lupum Suarium Aluarengam ab Emmanuele missum fuisse, qui illi succederet, & illum (quod eis facinus indignum videbatur) in Lusitaniam reuocaret. Quod si is parere nollet, regum suorum opes offerebant, quibus facillimè tantam à se iniuriam propulsaret. Is animum gratum habuit, officium aspernatus est. Et tamen non mediocri animi per-

tur-

turbatione commotus (intelligebat enim, eam successionem inuidorum opera constitutam fuisse) se continere non potuit, quin sublatis in cælum manibus exclamaret. Proh CHRISTE sancte, inquit: quo me pacto possum ijs molestijs, quæ me circumuallant, expedire? Si Regi satisfacio, in hominum odium incurro: si hominibus consulo, in Regis offensionem incido. Ad aras, ærumnose senex, ad aras, inquam, confugiendum. Hæc autem verba sæpè repetebat, vt appareret, eum grauibus esse curis exulceratum. Deinde sibi laborum omnium finem instare prænunciauit. Tãdem vbi ad se redijt, Certè, inquit, mecum statuo, Regem felicißimum diuinitus de multis rebus admoneri, & hanc succeßionem non nisi motu & instinctu numinis ab illo constitutam fuisse. Morior enim, & si hoc tempore successorem illius consilio delectum non haberem, potuisset Indiæ status periclitari. Hæc ille cùm dixisset, animo conquieuit. Quò verò magis progrediebatur, eò morbus erat infestior. Literas interim perbreues ad Regem Emmanuelem in hãc sententiam dedit. Has postremas literas cum frequenti singultu, & reliquis mortis certißimæ signis scribo. Filium vnicũ habeo: quem peto pro meis in tuam maiestatem & amplitudinem præstantibus meritis, tua magnificentia & benignitate cõplectare. Quæ tua causa gesserim, opera ipsa testificabuntur. His literis vacillante manu cum magna difficultate conscriptis, omnem rerum humanarum memoriam prorsus abiecit, & totam mentem ad res diuinas animo recolendas, & veniam flagitiorum à diuina clementia postulandam conuertit. Cùm verò multa mente recoleret, tum verò locum Ioannis, quo CHRISTI cruciatus exponit, sibi crebrò legi faciebat, crebrisq́ gemitibus, et alijs eiusmodi signis, se ea lectione mirum in modum recreari de-

ri demonstrabat. Cùm oram Goæ legeret, famulum celo- ce celeriter inuehi præcepit, qui ex vrbe sacerdotem, quo plurimùm fuerat in rebus diuinis vsus, euocaret. Is vbi venit, totam cum eo noctem in rebus, quæ ad sempiternam vitam pertinebãt, attentißima cogitatione pertractandis cõsumpsit: & sic ante lucem ex ergastulo corporis emigrauit. Vbi fuit in vrbem de illius morte nuncius allatus, nõ solùm Lusitani se lamentis dediderũt, sed Saraceni etiam, & gẽtes reliquæ à nostris sacris alienæ, plangore & eiulatu vrbem compleuerunt. Tanta namq; erat humanitate præditus, vt vtrum magis multi illius virtutẽ metuerent, an bonitatem amarent, esset explicatu difficillimum. In primis autem ius æquabile colebat, & fidem violatam acerrimè puniebat, neminiq; iniuriam fieri patiebatur. Fuit insigni pudicitia. Vxorem nunquam duxit: filium vnicum ex ancilla suscepit. Erat in laboribus tolerandis acerrimus, ita, vt homines nimio interdum labore fatigaret: quos tamen magis exemplo, quàm propositis minis ad labores excipiẽdos excitabat. Calumniatoribus erat infensus, adeò, vt nemo auderet alicuius nomen apud illum falsò deferre. Consilio plurimùm valebat: incredibili celeritate quæ statuerat exequebatur. Erat veritatis amantißimus, vanitatem & mendacium odio acerbo persequebatur. Iniurias sibi illatas animo maximo ferebat. Iracundia interdum efferebatur, ita tamen, vt in medio iracundiæ ardore, dictum iaceret (erat enim acutißimus) quo omnes, qui vultum illius extimescebant, à nimia conturbatione ad hilaritatem & risum sæpè traduceret. Non erat alienus à literis: & cùm otiũ erat, lectione sacrarũ præcipuè literarũ oblectabatur. Vtrum magis belli, an pacis artibus excelleret, incertũ est. Sic enim bellũ administrauit, vt merito summus imperator

ha-

haberetur. Sic remp. multis in locis constituit, vt summus etiam reip. moderator existimari iure posset. Itaq; omnes, qui tunc Goæ se tenebant, in illius morte se patre amãtissimo orbatos esse querebantur. Fuit è naue cum incredibili pompa eductus, et exequiarum singulari magnificentia sepultus: quanquam fletus eorum spiritum, qui funus procurabant, sæpius intercluderet. Eius morte nunciata, luctus ꝑ oram Indicam peruasit: multos reges & principes mœrore afflixit. In primis Xuranda Armuzij Rex animi dolorem multis lacrymis & veste lugubri demonstrauit. Rex Emmanuel illius mortem acerbè tulit, filiumq; illius ad se continuò venire iussit. Appellabatur ille Blasius Albuquercius. Rex ne tanti viri nomen ex animis elaberetur, ei patris nomen indidit, & pro Blasio Alfonsum vocari præcepit. Eũ verò, vt parentis merita postulabãt, multis muneribus affecit, & splẽdidis etiam nuptijs ornauit. Sequẽti anno alio funere principis inuictissimi vniuersa Hispania luctu deformata fuit. Rex enim Fernãdus, cuius nomẽ est immortalitati propter egregia facta consecratũ, in pago, quẽ Madrigaleium appellant, qui ad ciuitatem nomine Trogillium ꝑtinet, graui morbo erat implicitus. Eum Emmanuel per Ioannem Rodericũ Salam Menesium salutauit, & de valetudinis eius ratione certiorem se fieri iussit. At Rex Fernandus die vigesimo tertio Ianuarij, anno salutis. M.D.xvj. mortem obijt. Vbi id Emmanuel per Menesii literas resciuit, literas ad Reginã illius vxorem, quã Germanam appellabãt, & ad Fernandũ Philippi filiũ, Fernãdi Regis nepotẽ, et ad reliquos Castellæ principes, quæ doloris indicium, & officij, & amoris argumentũ continebãt, continuò misit: & Menesiũ, vt verbis literarũ sententiã vberius subsequeretur, admonuit, & quæ vellet, vt cum illis ageret, diligen-

diligentißimè præscripsit. Tum literas ad Rodericum Fernandium Almadam, virum summa prudentia præditum, qui tũ Antuerpiæ Regis ipsius negotia gerebat dedit, quibus præcipiebat, vt eum de rebus omnibus, quæ vel in Gallia Belgica, vel in Germania fierent, admoneret, vt ad temporis conditionem consilia regni dirigeret. Tum ad Maximilianum Imperatorem Caroli auum, cui Carolo Philippi filio Castellæ regnum iure hæreditatis obuenerat, legatum decreuit. Is Petrus Correa fuit, qui prudentiæ nomine non mediocrem apud Regem locum obtinebat. Summa legationis erat, vt Carolus Isabelam Regis Emmanuelis filiam vxorem duceret, & rursus Leonoram cum Ioanne illius filio matrimonio copulari vellet. Legatus comiter acceptus est: literarum humanitas & officium fuit Imperatori gratißimum. Petrus tamẽ Correa, cùm nihil eo tempore trãsigi posset, Regis Emmanuelis permissu in Lusitaniam rediit. Hoc anno Leo decimus Alfonsum Emmanuelis filium in Cardinalium collegium cooptauit. Et Regi etiam concessit, vt Isabelæ, Dionysii Portugalliæ Regis vxori, fœminæ sanctißimæ, cuius diuina virtus fuerat admirandis signis à CHRISTI numine comprobata, honores in Lusitania publicè, vt reliquis diuis, haberentur: & vt equitum Iacobensium, & Cisterciensium magistratus, absq; ipsius Pontificis maximi priuilegio, ei, cui Reges Portugalliæ vellent, aßignarentur. Hæc omnia propensa Ponficis ipsius in Emmanuelem volũtate, & opera, & industria Michaelis Syluij, qui tunc apud Pontificem Emmanuelis legatus erat, & ipsi Pontifici propter ingenij magnitudinẽ gratißimus, concessa sunt. Dum hæc gerebantur, Lupus Suarius Aluarenga munus difficillimum administrabat. Albuquercio namq; successerat, ad cuius virtutem aspirare non poterat.

Atta-

Attamen non segniter rebus gerendis incubuit. In primis autem Coulamum legationem decreuit, quæ pacem cũ Regina, quæ tunc regnum filij pueri nomine, qui in illius tutela erat, gubernabat, æquis conditionibus firmaret. Conditiones autem fuerunt, vt illa templum nomine Diui Thomæ Apostoli dedicatum, quod Saraceni eo tẽpore, quo Antonio Salæ necem attulerant, disturbarant, suis sumptibus instauraret, & templi vectigalia restitueret, & octoginta millia põdo piperis pro bonis, q̃ Lusitanis erepta fuerãt, persolueret: & vt, antequam cum Saracenis transigeret, Lusitanas naues expediret, & omnibus constituto precio piperis numerum, qui in eas posset imponi, sine vlla fraude venderet. Classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, comparauit: pacem cum Calecutij Rege, quæ fuerat ab Albuquerceo facta, confirmauit: Cananoris motus, qui fuerant excitati, compescuit. Dum Goam reuertitur, tempestas subitò coorta eum Anchediuam petere compulit. Inde Alexium Menesium cum octo nauibus, vt oram Arabiæ perlustraret, & inde Armuzium classem in hyberna deduceret, misit. Goam reuersus, consilium iussu Regis Emmanuelis habuit, vtrum expediret vrbem diruere, & insulam omni præsidio vacuam hostibus relinquere; an potius esset magis è repub. eam tueri. Non enim Albuquercij inuidi cessabant, illi non solùm viuo, sed manibus etiam illius, atque adeò sepultis reliquijs dolorem inurere, & vrbem illam esse communibus rebus inutilem oratione contendere. Nam multis post annis in eo perseuerabant, vt laudibus illius oblatrarent, & omnia quæcunque gesserat, nullo consilio gesta fuisse contenderent. In consilio tamen decretum fuit, Goam esse firmo præsidio confirmandam, & vrbem omni ratione muniendam: quod ipse Suarius sententia sua confirmauit. Co-

chimum deinde reuersus, classem, qua in sinum Arabicum penetraret, instruendam curauit. Fernandum Petreiũ Andradium in Sinam (sic enim Emmanuel imperauerat) continuò misit. Is cum tribus nauibus Zamatram contendit, et ad Pacem naues appellens, Regem de suo aduentu per Ianimũ Rabelotum, quem ibi reperit, certiorem fecit. Ille Rabelotum & hospitaliter, et honorifice cum summis honorib. accepit. Pax fuit inter illum & Andradium Emmanuelis nomine constituta, locus in quo Lusitani arcem ædificarẽt, aßignatus: inde Malacã petijt. Cõmeatu, & rebus alijs cõparatis, in Sinam nauigare instituit: sed tempestatis aduersæ reflatu Malacam redire coactus fuit, vbi Raphaelem Perestrellum, qui è Sinarum regione veniebat, offendit: à quo de Sinarum moribus, de legib. & instiutis, de mansuetudine in hominib. insita multa percepit. Georgius Brittius Malacæ præfectus Henricum Lemium in Martabanũ Peguensis regni portũ misit, vt inde cõmeatum conueheret. Est aũt Pegu latißima & fertilißima regio, in India vlteriore vltra Gangẽ, ea parte quæ ad Solis occasum spectat, sita, quæ inde Malacã procurrit, et orientem Solem versus, mare quod ad Sinam ex quadam parte pertinet, attingit. Is nauẽ quæ ex Peguensi portu soluerat, vi cepit. In eodem verò portu cõsistentem Saraceni, quorũ nauis capta fuerat, latrocinij & immanitatis insimulãt. Rex classem comparat, qua nauem dousinis reddere compellat. Lemius tribus diebus prælium sustinuit: naues non paucas depreßit: multos homines occidit, sed naufragium tandẽ fecit. Nauis enim erat peruetus, & tormentorum contensione conuulsa, & dißipata, vim aquæ admisit: & ita demersa repentè fuit. Ipse Lemius cum sexaginta Lusitanis scapha et lembo quodã Samatrã contendit. Sed scapha et lembo tempestate disiectis, et ad littus

allisis,

allisis, octo & viginti Lusitani fluctibus hausti sunt: reliqui cum Lemio in Perense regnum se contulerunt, vbi fuerunt à Rege cũ singulari humanitate tractati. Alexius aũt Menesius tempestatibus impeditus, quo minus diu Arabiæ orã peragraret, Armuzium se contulit, vbi omnia Suarij mãdata summa diligentia confecit: & cũ primũ per anni tempus licuit, in Indiã reuersus est. Dum hæc in India gerũtur, Emmanuel in Lusitania propagandæ religionis studium non intermittebat: & cùm intelligeret, in Aethiopia Congi regionem quotidie magis Christi disciplinis illustrari, vt opus præclare institutum, rectius absolui posset, sacerdotes alios ad Regem Alfonsum, cum libris et muneribus, quibus hominem multò acrius studio religiõis incẽderet, misit. Rex eo tempore, quo sacerdotes & Emmanuelis famuli, qui simul missi fuerant, in Congi fluuium penetrarunt, aberat bellis implicitus contra reges stipendiarios, qui ab illo defecerant. Fuêre tamen interim nostri in oppido, quod Sonum appellant, satis benignè à Regijs accepti. Rex bello ex animi sententia confecto rediens, sacerdotes cum amoris eximij signis excepit, Emmanueliqúe pro tantis beneficijs immortalem gloriam precatus est. Nostri sacerdotes virtutẽ ipsius Alfonsi Regis in cœlum laudibus efferebãt. Erat enim in scelerib. vindicandis acer, et in egentium inopia subleuãda benignus, in regni opib. stabiliendis industrius, in morib. atq; vita cõtinens, in religiõis studio sanctus, atq; tã insigni pietate prædit⁹, vt cœlũ semp intueri videretur. Siue enim ius diceret, siue cum populo ageret, siue belli consilium, siue pacis iniret, semper Deũ in oculis & conspectu proponebat, omniaq; ad illius gloriam reuocabat. Literarum ludos aperire iubebat, magistros magna mercede conducebat, vt pueros non literis tantùm, sed multo etiam studio pie-

tatis imbuerent. Ipse verò tempus, quod illi à negotio publico vacabat, in literis consumebat. Euangeliorum sententias innumerabiles, & prophetarũ oracula in ore semper habebat. Nam & lectione perpetua multum in sanctarum literarum studio profecerat, & quæcunque à sacerdotibus audierat, in illius memoria penitus infixa permanebant. Frequentes ad populum conciones habebat, quibus illũ ad pietatem, & religionem ardenter incitabat. Erat ingenio acri, & memoria firma præditus. Quinque libros Lusitanarum legum cùm diligenter euolueret, legum quidẽ sapientiam, & ordinem atq; disciplinam reip. laudauit: sed rebus etiam minutissimis leges certas inuentas esse, non facile probabat. Itaque hanc legum exactissimam diligentiam irridẽs, de Lusitanis quæsiuit, quænam pœna esset ijs, qui in terra pedem ponerent statuta. Regem verò Emmanuelem tanta absens fide colebat, vt sæpè diceret, se nullam esse de rebus humanis voluptatẽ percepturum, antequam in Lusitaniã veniret, vt ad Emmanuelis pedes prouolutus, illi se totum addiceret. Quòd enim cælesti luce frueretur, quòd verum Deum coleret, quòd ad immortalem vitã aspiraret, id totum esse Emmanueli Regi clarissimo atque sanctissimo in acceptis referendum. Eodem anno Franciscus Vallesius, Galliæ Rex, legatũ ad Emmanuelem misit, cum litteris officij plenissimis. Petebat autẽ ab illo, vt se societatis fœdere, quam tunc cum aliquot principibus in aliorum perniciem faciebat, alligari permitteret. Emmanuel respondit, sibi Regis potentissimi volũtatem semper fore gratissimã, & omnia, quæ salua fide, & Christiani Regis officio posset, caussa illius libẽtissimè facturum. A bellis tamen, quæ Christiani principes inter se gerebant, vehemẽter abhorrere. Sibi namq; in animo esse, Saracenis, si posset, per-

nicium

niciẽ & interitum machinari. Christianis verò principib. bonam mentem, & animorum concordiã, cum bonorũ omnium amplificatione precari. Sub id tẽpus tres Sarmatæ, viri apprimè nobiles, in Lusitaniam Emmanuelis visendi gratia venerunt. Illius namq; fama illas regiones cum hominum admiratione peragrabat. Tempore enim, quo reliqui principes Christiani, huius tanti nominis obliti, acerbißimis odijs stimulati, in mutuam perniciem ruebant, & furore cæci, opes hostium, qui Christianis opibus imminebant, in dies amplificabant, erat illius Regis laus illustrior, qui pacem cum Christianis principibus vnicè colebat, nec vllis præmijs allici poterat, vt cum vllo principe funestißimi belli societatẽ iniret, & tanto studio bellũ in Africa, et India, contra Christiani nominis hostes compararet. Ad hæc addebant, iter in nationes vltimas apertũ, Indiam subactã, multas Orientis nationes sub imperium subiunctas, maximas Arabum, & Persarum, & Aegyptiorum classes deuictas, neq; tam illustres victorias humanis viribus, aut vlla valdè magna potentia cõsequutum, sed, vt conijci poterat, Christum, cui ille tota mente seruiebat, pro illius amplitudine dimicare. Hæc & alia multa in hanc sentẽtiam cùm vulgò iactarentur, apud Regem Sarmatiæ, qui eodem studio bellũ cõtinenter cum Turcis, & reliquis Christianæ religionis hostibus gerebat, & nobilitatem in armis, et optima disciplina continebat, præcipuè laudabãtur. Hoc tres illos adolescentes nobiles incitauit, vt è tam longinquis terris in Lusitaniam illius videndi gratia venirent, & simul ab illo peterent, vt eos manibus suis equestris dignitatis insignibus ornare vellet. Sibi namq; omnia in armis feliciter euentura cõfidebãt, si à Principe tam diuinis virtutib. ornato eam dignitatẽ adipiscerẽtur. Quod petebãt, impetrauerũt, ip-

ſiusq́ regis manibus ornati, & instructi, multisq́ munerib. affecti in patriã rediere, & quacunq; iter faciebant, Regis ipsius virtutẽ & magnificentiã summis laudibus efferebãt. Hoc anno cum Rex Fessensis crebras excursiones in agrũ Arzilæ fecisset, & multas prædas abegisset, ciuitas in magnam carnium penuriam redacta fuerat. Ioannes Coutignus vt hoc incommodum resarciret, in opulentum pagũ propè Alcassarquibirium situm, qui propter itineris longinquitatem, nihil sibi à Coutigno metuebat, cum ducentis & quinquaginta equitibus, cùm tota nocte iter fecisset, ante exortum Solis inuasit: hostes nec opinantes oppressit: quinque & quinquaginta tantùm, reliqui enim diffugerant, captiuos abduxit: mille boues cum multis equis & pullis abegit, eaq; omnia cum maxima difficultate, propter fluuiorum altitudinem, qui ea nocte (imber enim maximus, & turbulenta tempestas extiterat) supra modum creuerant, Arzilam duxit. Præfectus Alcassaris quibirij repente cum trecẽtis equitibus illius vestigijs institit. Sed imbres prælium diremerunt. Vix Coutignus pontem quendũ transierat, cùm aquæ campos inundauerant, pontem operuerunt. Hostis verò metuens, ne si vlterius pergeret, reditus sibi minimè pateret, reuersus est. Crebis eiusmodi excursionibus Coutignus hostes finitimos exterrebat, & agris populationes inferebat, quibus irritatus Fessensis Rex, maximũ exercitum cõparauit, vt Arzilam obsidione premeret. Triginta equitum millia, & peditum supra septuaginta millia coegit: cum ijs Armatorum copijs, & multis tormentis & munitionibus Arzilã contendit: eamq́ vallo & fossa cinxit: & crebras deinde torres excitauit, tormentaq; dispoſuit, & vrbem vehemẽtiſsimè quatere cœpit, & cuniculos, huibus muros subrueret, instituit: operamq́ enixè dedit, vt antequam auxilium, obseſsis afferrri poſſet, vrbe po-

tiretur. Coutignus tamen cū de illius aduentu certior factus esset, Nonium Riberium, qui Regis Emmanuelis negotia in Hispania Bætica procurabat, & tunc se Malacæ tenebat, admouerat, vt sibi cōfestim multa, quæ ad obsidionē tollerandam necessaria videbantur, mitteret: Emmanuelemq; per literas de Regis Fessensis aduentu certiorem fecerat, copias distribuerat stationes ducibus aßignarat, eas partes, quibus maius periculum imminebat, præsidio firmiore munierat, suos ad propugnationē multis verbis incenderat. Omnes erant in vrbis defensionē acriter incitati. Riberius nihil cunctatus est, sed omnia, quæ Coutignus postularat, continuò misit. Ioannes Mascaregnas equitum leuis armaturæ Magister, duas repentè naues instruxit, in quas centum & viginti equites, & pedites, qui nauibus vehi poterant, imposuit: eiq; se comitem Nonius Mascaregnas frater adiunxit. Alij duo fratres eorum, Emmanuel Mascaregnas, & Antonius Mascaregnas Arzilæ sub Coutigno militabant. Ii cùm Arzilam peruenerunt, iam vrbs viribus summis oppugnabatur. Nonius Riberius milites ducentos Malaca misit: duces duo viri nobiles erant, qui propter sua in Regem Emmanuelem merita, ab eo beneficijs summis ornati fuerant. Cùm ijs alij veniebant eisdem rationibus astricti: quos omnes Coutignus singulari comitate, & multis honoribus excepit, & illis stationem aßignauit, quam insita virtute tuerentur. Interim nec nocte neque die ab opere cessabat fossas transuersas, quibus cuniculos exciperet, duci, muros quassatos refici, alios intra veteres muros excitari faciebat. Franciscus Doria Genuensis, frater patruelis Andreæ Doriæ, cuius tantum nomen in rebus maritimis extitit, operibus præerat: huic Rodericus Sousa, cognomento Cide, socius adiun-

ctus erat. Hi singulare in ea obsidione specimen virtutis & industriæ dederunt, ita, vt in oculis & sermone omniũ versarentur. Reliqui quantum poterant, officio suo fungebantur, & singulari audacia omnibus se periculis exponebant. Hostes nullum obsessis laxamentum dabãt. Erat autem hoc in Regis Fessensis animo penitus insitum, vt si non intra paucos dies Arzilam expugnaret, obsidionem solueret, ne desidendo tempus frustra consumeret. Hoc illum stimulabat, vt oppugnationi perpetuò acriter & vehemẽter insisteret. Itaque alij sagittis & glandibus, vt mœnia propugnatorib. nudarent, cõtendebant: alij tormentis aßiduè muros quatiebant: alij perfectis iam cuniculis, muris vasa tormentario puluere referta subijciebant: feßis deinde recentes & integri succedebant, ita, vt res in vltimum discrimen adducta videretur. Nostris tamen nec animus interim, nec industria ad repugnandum deerat: nec vllis telis, aut obiectis terroribus, loca sibi aßignata deserebant, & inde vt hostes summa contentione propellerent, laborabant. Multi tamẽ interim vtrinque cadebant. In hoc statu vrbs erat, cùm Rodericus Barretus cum nauigijs duodecim ex Algarbio aduenit. Huius aduentu tantus obseßis animus additus est, vt confiderent, se facillimè in murorum ruinis, si mœnia omninò corruerent, cum hostibus aperto Marte congredi, aut intra cuniculos manum conferre posse. In hac classe, ex eodem Algarbij regno Garsia Melius sexcentos viros acres eduxit, & alij præterea ex Algarbiensi nobilitate non mediocria auxilia rebus communibus attulerunt. Quin etiam nautæ ex eadẽ Lusitaniæ parte non tantùm nauigandi laude præstantes, verùm & bellandi artificio non mediocriter eruditi, in vrbem obsessam nauibus ingreßi, fortium hominum officio functi sunt. Maurus interim quidam captiuus

ad

ad hostes transfugit, & Fessæ Regi nunciauit, vrbem esse validiore præsidio, quàm ille suspicari posset, firmatam. Is hoc nuncio perturbatus, obsidionem soluere voluit: sed fuit ab Rege Mequinezio fratre suo, ne id faceret, impeditus. Iacobus interim Lupius Siqueira cum nauibus triginta iussu Emmanuelis aduenit: et sic tandem Reges sublata obsidione discesserunt. Coutignus eos equites, qui tunc Arzilæ inuenti fuerant, eduxit, & hostium agmen postremum carpsit, & nonnullos occidit, & aliquot etiam viuos cepit. Hoc tempore Ioannes Gondissaluius Camara, insulæ Materiæ præfectus, grauem sibi iniuriam à Rege Emmanuele factā querebatur, qua offensus, insulam, & domicilium, & opes, & vectigalia deserere, & alias sibi extra Lusitaniæ ditionē sedes deligere parabat. Iurisdictionē enim insulæ, quæ fuerat maioribus suis attributa, sibi ereptam, aut, quod idem valebat, imminutam fuisse dicebat: quod minimè ferendū esse iudicabat. Cū verò ex insula profectus, in Algarbium aduersis tempestatibus iactatus esset, & Arsilam obsideri intellexisset, septingentos milites magna mercede conduxit, & summa celeritate Arzilam contendit. Sed eo iam tempore Reges castra mouerant: qui tamen redituri multis cū maiore apparatu videbantur. Nobilitas quæ tunc Arzilæ morabatur, sumptibus exhausta, in Lusitaniam redire properabat. Eos Coutignus retinere non poterat. Hoc Camara animaduertens, duplex militibus stipēdium proposuit, seq; tempus omne, quod Coutigno videretur, in ea vrbe mansurum asseruit: neque commissurum, vt vllo in loco quisquam suum erga Deum, & Regem officium desideraret. Hoc exemplo multos homines nobiles in vrbe retinuit. Hæc nō indigna relatu esse statui, vt intelligi posit, quorsum Lusitanorū querelæ erga Reges suos erūpere soleant. Vt enim de-

delicati filij de parentum iniuria sæpè conqueruntur: ita Lusitana nobilitas leuibus interdum causis irritata, de Regibus, à quibus enutrita est, graues querimonias habet. Attamen in ipsa rei dignitate, cum id casus postulat, opes suas Regum causa libenter effundit, & vitam in discrimen salutis inijcit. Camara verò, postquam officio perfunctus cum dignitate fuit, Hispalim conceßit vnde fuit ab Emmanuele literis benignè & amanter scriptis reuocatus. Sub idem tẽpus, in morte Ataidij fortißimi viri iactura insignis facta est. Apud hunc nonnulli Arabes Oleidemetenses in Marochiensis regni finibus constituti, qui tributum Emmanueli Regi pendebant, questi sunt, quòd Arabes quidam Xerquienses eorum agros vastarent, & grauißimas illis iniurias inferrent. Ataidius autem fœdere astrictus erat, ad vim, si quis eis inferre maleficiũ vellet, omni contentiõe propulsandam. Ii verò Xerquienses, contra quos fœderati Ataidij opem implorabant, erant viri nobiles & animosi, & in rebus bellicis exerciti, qui stipendiarij Emmanuelis fuerant, & tamen ab eo defecerant, & vltra Marochium castra mouerant, & finitimos agros vastabant, multisq; iniurijs Mauros Regi Emmanueli subditos opprimebant. Ataidius qui eos explorarent, cõtinuò misit. Exploratores, illos ad radices montiũ, qui Clari nominãtur, castra posuisse referũt. Decimo igitur nono die Maij anni eiusdẽ. M.D.xvi. Ataidius cum equitib. quadringentis & triginta, & paucis peditib. ex vrbe profectus est, ita tamen, vt quo intenderet, nemo suspicari posset. Cũ verò circiter triginta paßuũ millia progressus esset, ad Dubidenses Mauros peruenit: tunc Garabienses etiã Mauri copias suas adduxerunt. Mauri qui cũ Ataidio inde profecti sunt, ad quatuor equitũ millia fuere. Inde in terrã, quã Alguz appellãt, peruenit. Est aũt

ea

ea tellus plana, & summa fertilitate prædita, & Marochiensi agro finitima, quam flumen, quod Alguz appellant, alluit. Ibi Arabum mulieres & imbellem turbam reliquit, primisque tenebris profectus, eò peruenit, vbi Rabus Benxamutius, qui erat vir fortißimus, magnumq; in ducibus nomen apud Arabas obtinebat, castra fixerat. Ibiq; cùm ex improuiso hostes adoriretur, nemo fuit, qui resisteret. Cædes ingens edita fuit: solus Benxamutius cum paucis euasit. Ataidius cum maxima præda regredi cœpit. Primum agmen Lupus Barriga ducebat: Aluarus Ataidius Regium signum præferebat: ipse subsidijs aciem postremam firmabat. Cùm verò Marochio quatuor passuum millibus abesset, aliquot horis in loco satis amœno (æstus enim erat ardentißimus) cum exercitu conquieuit. Ibi Rabus Benxamutius cum septuaginta equitibus primùm, deinde cum multis alijs, qui ad opem illius conuenerant, castris obequitauit. Tum Arabas cum Lusitanis fœderatos nominatim compellans, admonuit, vt occasionem tam præclaram ne prætermitterēt. Si Christianos istos, inquit, occiditis, Mahumeti rem gratam facietis, gentem vestram tyrānide liberabitis, religionem à vobis violatā Lusitanorum sanguine expiabitis, & nomē virtutis egregiū propter tam pclarum facinus obtinebitis. Agite fratres, agite cōmilitones, cras Safiniū recuperabimus: pendie Azamorē capiemus: Lusitanorū memoria ex Mauritaniæ finibus exterminata, vestrū nomen ab obliuione vindicabit. Cùm hæc maximis vocibus diceret, nostri eo ordine, quo instructi fuerāt, progrediebantur. Fœderati nullū ei respōsum dabāt, imò cum præda ad primū agmē se conferebant, vt à periculo lōgius abeßēt. Vxor quædā illius, Hota nomine, singulari specie & pulchritudine fœmina, quā is pditè amabat, capta ferebatur,

tur, quæ illum nominatim inclamauit. Is continuò substitit. Illa à ducibus facultatem postulauit cum viro colloquendi. Cùm id impetraret, Rahe, inquit, Benxamutie, quoties mihi dixisti, te, ne me captiuam duci conspiceres, maximum vitæ discrimen aditurum? Captiuam modò duci vides, & id tamen pateris? Vbi nunc est amor pristinus? Vbi data fides? Vbi virtus eximia, quam tibi frequenter arrogabas? Is ad hæc, Dies, inquit, longa est: victoria in numinis diuini beneficio, virtus in brachij mei robore consistit. Illa verò puluerem manu in altum proiecit: tum addidit, Verborum tuorum fidem aura dispellit. Abi igitur, & alia vxore, quam mihi longè, vt video, præponis, vt lubet fruêre. Ego interim vel de tua perfidia, vel de timiditate, quorum vtrumuis turpius viro sit, non facilè dixerim, perpetuam querimoniam habebo. Is sibi continuò calceum detraxit, eumq́; in illam coniecit. Hoc autem signo, vt in more gẽtis positum erat, se fidem, quam dederat, minimè violaturum, confirmauit. Deinde ad equites suos conuersus, multa cum lacrymis & luctu disseruit, vt eos ad misericordiam alliceret. Si, inquit, vos amor vnquam afflixit, si decus ad contemptum mortis incitauit, si vitam meam caram habuistis, opem vulneri, quod mihi amor inflixit, afferte: periculum à me dedecoris eximij propulsate: vitam meam ab imminenti fato defendite. Hanc enim mulierem si captiuam duci videro, diu vitam cum tanto dolore atq; turpitudine retinere non potero. Cogitate præterea, quantis Mahumetem prophetam sanctißimum meritis obligabitis, si pro lege illius prælium inieritis. Hæc cùm diceret, eos ad certamen acriter incitauit, & ipse in agmẽ postremum inuectus, prælium atrocißimũ iniuit, ita, vt nostri illius impetum ægrè sustinerent. Alfonsus Norogna tunc in postre-

mis

nis hostem magna virtute repellere contendebat. Huic Ataidius subueniēs, Noli, inquit ridens, Mauros meos, quos multis laboribus alui, internecione delere. Par enim est, vt aliquot in semen relinquamus. Abi igitur in primū agmē, ego postremam aciem tuebor. Gener inuitus atq; recusans, imperio tamen coactus, in agmen primum discessit. Ataidius equum alium (is enim, quo vehebatur, erat nimia lassitudine confectus) ascendit: tum sic hostes sustinebat, vt ordinem minimè perturbari permitteret: ita deinde agmen cogebat, vt interdum esset opus, acie conuersa in hostes impetum dare. Hoc cùm non semel fieret, Rabus guttur illius nudatum conspicit: lorica namq; ea parte dissoluta fuerat. Itaq; pilo maxima vi coniecto guttur illius transfixit: & ita vir egregiè fortis, qui tam multas clades hostibus intulerat, vno ictu concidit, ruinaq; sua nostrorum aciem perturbauit. Incidit enim continuò tumultus, quo nostri miserandum in modum periêre. Quidam enim Alfonsum Norognam, quidam Alfonsum Ataidium ducem deposcebāt. Tantaq; partis vtriusq; contentione certatum fuit, vt quasi in tranquillo statu reip. cùm ciues ambitione præcipites, seditionem concitant, ita illi in tanto discrimine dissiderent: vsq; adeò, vt parùm abesset, quin hostibus relictis, ipsi inter se funestissimum prælium cum insigni furore & amentia committerent. Hanc perturbationem Mauri fœderati cùm cernerent, cum hostibus se, vt Rabus admonuerat, coniunxerunt, vt tantæ prædæ participes fierent. Sic autem Lusitani fermè omnes & insito furore, & sociorum scelere, aut cæsi, aut capti sunt: inter quos Alfonsus Norogna extitit, qui cum aliis viris nobilibus occisus fuit. Hac victoria elati Mauri, plurimùm rebus suis confidere cœperunt: & quidam ab Emmanuele desciuerunt, alij verò su-

spensis

ſpenſis animis, quid caſus deinde ferret, expectabant. Nec enim credebant, viri tam fortis interitu, alium inueniri facilè poſſe, qui rem Luſitanam ea virtute defenderet. Rabus cum inſigni victoria et decore, & maxima præda, &, quod ille rebus omnibus anteferebat, cum vxore cariſsima, diſceßit, ita, vt eum omnes admirarentur, & virtutem illius in cælum laudibus efferrent. Vxor tamen illi amoris gratiã exemplo memorabili retulit. Nam poſt hanc victoriã, cùm Xeriſius cum Feſſæ Rege prælium cõmiſiſſet, Rabus ab hoſte, quem fugientem perſequebatur, occiſus fuit. Hoſtis enim conuerſus, equo concitato, Rabũ haſta transfixit. Hota viri funus cum multis lacrymis & eiulatu procurauit, & corpus illius in ſepulchrum magnis ſumptibus extructũ intulit. Deinde nouem ſe diebus à cibo & potu continuit: et ſic tandem ſpiritum edidit: & ſuis mandatum dedit, vt ſe cum viro ſepelirent. Indignum namq; ſtatuit, à viro, quem vnicè amârat, & à quo ardenter amata fuerat, aut morte, aut ſepultura diuelli. Emmanuel cùm ei de morte Ataidij, & de exercitus clade fuiſſet allatum, Nonium Maſcaregnam virum impigrum illi ſucceſſorem deſignauit. Eo tẽpore, quo illa clades accepta fuit, Iehabentafuſus in Luſitania verſabatur, negotijs implicitus. Qui vbi caſum mirabilẽ reſciuit, non mediocrẽ ex eo dolorẽ accepit. Id autẽ illum p̃cipuè angebat, quòd metuebat, ne Rex Emmanuel Maurorũ ſcelere offenſus, reliquis deinde nullã fidem habendam cẽſeret: quo facto cernebat, maximã rei benè gerendæ facultatẽ funditus interiturã. Hoc cum metueret, Regem obteſtatur, ne propter aliquorũ perfidiam, de reliquis ſpem prorſus abijciat. Nullam eſſe gẽtem, ex qua non ſæpenumerò homines cõſcelerati atq; proditores exiſtant. Quod ſi, inquit, improborum ſcelus aliorũ hominum fidem ſuſpe-

suspectam fecerit, quo se conferent Reges? Cuius tandem operibus vti potuerunt? Quam rem hominum auxilio destituti, ex animi sententia gerent? Qui enim nemini fidem habet, nemini negotium vllum committet. Abdat se igitur in syluas, & regni procuratione omninò deserat, opus est, qui vniuersos homines, propter nonnullorũ perfidiam, auaritiæ & proditionis insimulat. Vt igitur nihil esse potest nimia crudelitate dementius: ita nihil excogitare possum diffidentia miserabilius. Fateor equidem scelus immane eorum fuisse, q socios prodiderunt, & auaritia obcæcati, eis, quibus auxiliũ afferebãt crudelißimam necem attulerũt. Verùm non omnes sceleris eiusdẽ participes extitêre. Duces enim cõstat innoxios fuisse, qui, quantùm in illis fuit, suos à scelere infando cohibuerunt. Multi præterea, quãta fide amicitiã Lusitanorũ coluissent, in morte, qua nullum certius argumentum esse potest, apertè demonstrârunt. Nã cum Lusitanis ab hostibus occisi sunt: & ij, qui se scelere cõtaminârunt, nunquam id fecissent, nisi propter Lusitanorũ in deligendo duce amentem & pestiferam dissentionem, meritò rem perditam esse prospexissent. Itaq; cùm salutis desperatio ex vna parte eorum animos occupâsset, & ex altera spes ingẽtis vtilitatis ostensa fuisset, superauit species vtilitatis honestatis splendorem, ita, vt mâllent cũ lucro viuere, quàm cum fide mortem oppetere. Nõ purgo scelus, imò censeo, vt iure regio vtaris, & de sceleratis debitũ supplicium sumas. Vtrunq; enim regium munus est, & virtutis merita debitis ornamẽtis afficere, & seuerè in admissum scelus animaduertere. Sed hoc demonstrare volo, non omnes in scelere fuisse; & intẽpestiuã seditionẽ improbis causam apertè sceleris attulisse. Quare spes est, si proborũ opera vti volueris, et quod est nonnullorũ temeritate cõtra-

ctum

ctũ, seueriora disciplina correxeris, fore, vt quod est damni factum, cum ingenti lucro resarcias. Fides mea multis in rebus satis perspecta & cognita fuit. Vt enim tuæ dignitati seruirem, meis infensus & inimicus extiti, & pro tua amplitudine nullum vitæ periculum recusaui. Quare si officia mea tibi grata sunt, te suppliciter oro, vt mihi, cui antequam meam in te fidem rebus exploratam habuisses, multa credidisti, nunc postquã meis laboribus atq; periculis, quanta religione fidem colerem, documentũ dedi, multò maiora committas. Confido enim futurũ, vt opera mea multò plures Mauri ad nomen tuum adiungantur, quàm fuerunt illi, quos metus simul atq; cupiditas ad breue tempus à tui nominis studio disiunxit. Hæc cùm sæpè, & ardẽti studio dixisset, Emmanueli persuasit, vt vellet illius opera Maurorum voluntates, metu perculsas, ad spem rursus Regiæ benignitatis excitare. Itaq; cum Petro Mascaregna, qui tunc Safinium proficiscebatur, Iehabentafufum etiam misit: qui in exitu mensis Iulij Safinium naues cum præsidio militum, cum armis & munitionibus appulerũt. Iehabentafufus literis continuò fœderatorum ducibus aduentum suum significauit. Hi maximis lætitiæ signis, quàm gratus esset omnibus illius aduentus, paßim demonstrabant. Erat enim ille egregiè fortis, & bellandi peritißimus, ita, vt omnes, qui sub illo militabant, quasi ad exploratam victoriam ducti fuissent, valdè confidenter in hostes impetũ facerent. Multi ex Mauris fœderatis, accepta prius fide (timebant enim, ne propter Ataidij cædem, aliorum scelus sibi fraudi esset) in vrbem venerunt: quos omnes Nonius Mascaregnas scelere liberauit. Hi multis promißis fuerũt in studium Regis Emmanuelis multò acrius incitati. De supplicio eorum, qui scelus immane susceperant, dubitatũ

in consilio fuit. Erat enim ingens multitudo. de omnib. supplicium sumere, erat difficillimũ. In paucos commune omniũ scelus vindicare, iniquum videbatur. Præterea timor erat, ne, si tunc aliquid acerbius in animaduertẽdo fieret, tumultus orirentur, & multorum animi à nomine Regis alienarentur. Quare visum fuit, suppliciũ in aliud tempus magis commodũ reseruari, & omnes sceleri affines interim dissimulanter notari, vt aliquo prætextu paulatim absumerentur. Hoc anno Regina Maria filiũ peperit, cui fuit Antonij nomẽ impositum. Sed puer mortem statim obijt, & Regina ex partu grauiter & periculose laborauit. Sub idẽ tempus vna nauis ex his, quas Carauelas vocãt, quæ è Lusitania ex Algarbij regno Arzilam veniebat, fuit, antequam in Arzilæ portũ intraret, à piratis Mauris capta. Lusitana classis, quæ in portũ subducta fuerat, propterea quòd æstus decesserat, illi opem afferre non potuit. Franciscus Soueralis, vir fortissimus, qui ea vehebatur, antè quàm in prælio multis vulneribus confectus occumberet, res memorabiles effecit: octo & viginti viri atque mulieres capti sunt. Non multis pòst diebus Gundissaluus Vascius itinerum ductor, vir animi maximi, qui cùm fuisset Maurus natione, & religione Mahumetanus, impiam superstitionẽ execratus, ad Christi se nomen & fidem adiunxerat, in Tingitanam vrbem se contulit, vt opera summi cuiusdam Chirurgi crus, quod illi in bello confractũ fuerat, sanari posset. Vix sanitatẽ recuperarat, cùm nauẽ conscendit, vt Arzilam in qua vrbe domiciliũ habebat (desiderio enim magno vidẽdi vxorẽ & filios tenebatur) repeteret. Magister enim nauis dabat fidẽ, fore, vt intra tres horas nauẽ saluã in Arzilensi portu cõstitueret. Sed cũ ventus deficeret, duæ longæ Maurorũ naues in insidijs collocatæ, in illã inuehũtur. Is quãuis esset vir in ar-

mis acerrimus, nō tamē arma tunc, neq; præsidiū vllū, quibus hostes repelleret, habebat: & cū sibi moriendū esse necessario cerneret, si in manus hostiū perueniret, in scaphā desiluit, vt remis periculū declinaret. Captus tamen cū paruulo filio fuit. In nauē similiter (nemo enim erat in ea, qui resistere posset) hostes ingreßi, viros & mulieres, qui ea vehebantur, Tetuamum abduxerunt. Mulieres vim & libidinē à corporibus suis lacrymis, & ingentis pecuniæ promißis cohibuerunt. Pretio autem persoluto, omnes cum viris, qui simul capti fuerant, in libertatem restitutæ sunt. Solus Gundissaluus Vascius, quamuis ingentem pecuniam pro redēptione illius multi viri nobiles offerrent, & Mauri essent auarißimi, non potuit in libertatem vindicari. Erant enim hostes in illum, propter desertam Mahumetis nefariam & impiā superstitionem, vehementer infensi. Itaq; cruciatus in illum diros excogitant, & primùm filium in in illius con spectu dilacerāt quē ipse, vt suppliciū libēter pro CHRISTI gloria subiret, verbis exhortatur. Illius deinde manus atq; pedes duobus asseribus fibula coniunctis, atque disclusis alligant, & illum verberibus concidunt, & vngulas euellunt, atq; vt diutius torqueretur, ita corpus paulatim carpunt, vt non celeri morte doloribus acerbißimis finis imponeretur. Is interim omnē à corpore dolorem nomine CHRISTI sæpius inuocato depellebat, & illi gratias agebat, quòd se tanto beneficio cumularet. Neq; enim sibi clarius in hac vita munus concedi potuisse dicebat, quàm vt pro illius nomine, qui tantos in Cruce pro generis humani salute cruciatus pertulisset, vitā cum insigni cruciatu profundere. Neq; solùm supplicijs oblectari videbatur, verùm & supplicibus verbis flagitiorum veniā postulabat. Hostes fidei cōstantia perturbati, multò grauiora animis supplicia perferebant.

Non

Non poterant enim pati, omnes suos conatus, quos ad illius virtutē frangendam & debilitandam comparauerant, ad nihilum recidisse. Itaque flagrabant furore & amentia: et quò ille constantius in fide permanebat, & fortius cruciatus contemnebat, eò illi magis animis efferebantur, & vehementius illum nouis cruciatibus oppugnabant. Cū verò Christum in supplicijs laudari, & Mahumetis nomen lacerari perspicerent, linguam illius praeciderunt: qui tamen ipso spiritu, qui è vultu & ex oculis eminebat, eorum immanitatem & impietatem refutabat, et clariorem triumphum tacitus ex eorum crudelitate victor agebat, quàm verbis dicere potuisset. Mente enim tunc cum Deo clarius euulsa lingua loquebatur, & magnificētius Christi numini vota persoluebat, quàm si summus humanae eloquētiae viribus hostes exterreret. Biduò haec cruciamēta inuicto animo pertulit, & sic tandem in caelum è corporis vinculis expeditus immigrauit. Is fratrem habebat, qui similiter sese ad Christi nomen applicuerat, & post aliquot annos ab hostibus captus, in acerbißimo cruciatu, pro Christi religione fortißimè tolerato, clarißimam mortem oppetiuit: & ita fratris vestigijs insistens, idem virtutis praemiū in caelo consequutus est.

Dum haec in Lusitania & Africa geruntur, Fernandus Gomecius Lemius, quem Alfonsus Albuquercius ad Ismaelem Persarum Imperatorem legauerat, cum suo comitatu quadraginta camelis, quem regij ad eam rem praeparauerant, inuectus, quacunque iter faciebat, erat à principibus, qui Ismaeli parebant, hospitaliter acceptus. Eum autem deducebat quidam Ismaelis dux, Habraimus Bea nomine, qui cùm Carmasam perueniret (ea fuerat olim ciuitas valdè frequens & opulenta, & propter rebellionem, Ismaelis iussu vastata, in cuius tamē arce militum praesidia

collocata erunt) Ismaël eum prohibuit, ne vlterius ipsius iniussu progrederetur. Interim Ismaël equos, q in alia ciuitate alebantur, ad se perduci imperauit. Postridie nostri Ismaëlis permissu Carmam peruenêre, quæ ciuitas est muris, & vallo, atque fossa munita. indè in templum magnis sumptibus ædificatum prope fluuium latissimum, qui tellurem varijs aquarum deriuationibus valdè fertilē & amœnam reddit, deducti sunt. Quacunque autem iter faciebāt, erāt à ducibus honorificè accepti, et omnib. rebus ad victū necessarijs largè atque munificè donati. Cùm verò Caixamum peruenissent, quæ ciuitas est mœnibus egregiè munita multisq; rebus opulenta, Mirabucaca, qui tunc Ismaelis exercitum imperio continebat (is autem Goæ Albuquercium Ismaelis nomine salutauerat) cum legatis Regis Daquemensis, atq; Zaimi Idalcami, qui apud Ismaêlem versabantur, & cum magno equitū & peditum comitatu illis obuiam prodijt. Ibi decem dies cōmorati sunt. Inde corporibus iam ab labore refectis profecti, decem iustis itineribus ad Ismaêlis castra (in campo namqúe versabatur) tandem perducti sunt. Antè tamen, quā in castra peruenirent, Regiæ præfectus, cuius status erat amplissimus, & opes immanes, eis obuius factus est, & tantisper illos sermone periucundo & humano detinuit, dum illorum sarcinæ, quæ à camelis ferebantur accederent. Tunc eorum tabernacula prope sua figi præcepit, illisqúe conuiuium instrui imperauit. Vix in sellis consederant, cùm eis Ismaël munera satis largè in in conuiuium misit. Cùm ad eum locum peruenere, supra mille, vt arbitrabantur, milliaria cōfecerant. Regia verò castra locata erant in cāpi planicie, montibus excelsis et editis multa niue coopertis inclusa. Numerus tabernaculorum quinq; & triginta millium fuisse dicebatur: Equites supra centum millia: magnus etiam mulie-

rum numerus,& famulorum innumerabilis turba illis castris continebatur. Postridie Ismael venatum profectus, octo milla equitum duxit: modico tamen omnes interuallo ab eo distabant. Illi tantùm, qui eum conuenire volebant, propius accedebant: explicatoqúe negotio, cuius causa venerant, abscedebant continuò, & in ordinem reducebantur. Præfectus Regiæ dimissus est, vt legatos lautè acciperet. Is,vt ornatius esset conuiuium, aliorum etiam regum legatos inuitauit. Multis dapibus,& maxima vini copia,& cantibus,& symphonia celebratum conuiuium fuit:omnesqúe tandem, qui fuerant inuitati, vestibus bombycinis auro intertextis donati sunt. Conuiuium fuit à diei principio ad vesperum perductum. Ismaël interim à venatione reuersus,præter tabernaculum,vbi conuiuium celebratur,transiuit.Omnes egreßi sunt, vt eum salutarent.Is Lusitanum legatum alijs vestibus atq; muneribus ornauit. Non multis pòst diebus legatus intromissus est, vt legationem exponeret.Ismaël illum in tabernaculo pulcherrimè facta,quod auri miro fulgore splendebat, & in loco sublimi aureis vestibus instrato, Regibus & Principibus,qui illi parebant, stipatus expectauit. Literas hilari fronte accepit:legatum cum socijs sedere iußit:tum de valetudine Pontificis Maximi,de statu & amplitudine multa quæsiuit.Deinde de regis Emmanuelis moribus, ætate, consuetudine,de illius imperio,de filiorum numero percontatus est. Postremò de Alfonsi Albuquercij morib.atq; virtute,de armorũ studio,de pacis institutis non pauca etiã cũ singulari significatione humanitatis interrogauit. Munera deinde,quæ legatus illi Albuquercij nomine deferebat, accepit,& quàm grata illi essent, multis signis ostẽdit. Postquam verò iucundo sermone tempus aliquod cum legato

comiter insumpsit, mēsam insterni, & dapes apponi iußit: aliam verò mensam conquisitißimis epulis extructā, prope suam legatis & principibus, qui aderāt, similiter apparari præcepit. Celebratur omnium sermone conuiuium: Mahumetis interim vinum vetantis iussa contemnuntur: aquam vino admisceri summum nefas existimatur: maioribus inuicem poculis inuitantur. Dux quidam instat, & vrget, & per Ismaelis vitam cōuiuas obtestatur, vt totum vinū hauriant. Ismael maximū poculum vino plenū ostentabat, &, nū satis oppletū esset, interrogabat: deinde totū, quasi præclarū facinus ederet, ebibebat. Tum se iactabat, quòd ille solus tantum vini hausisset, quantum illi oēs, qui aderant, bibere minimè potuissent. De mensa dapes & vinū, si quid esset quod suauius videretur, legatis mittebat. Multis interim iocis inter se ludebant, et omni ratiōe dabant operā, vt animos ab omni cura ad hilaritatē traducerent. Nullis cæremonijs, nullis mysterijs erat locus relictus. Conuiuiū cū duabus ante meridiē horis institutū fuisset, sub occasum solis finitū fuit. Legati alijs vestibus atq; muneribus ornati, & in tabernacula dimißi sunt. Castra interim frequenter mouebantur, sed idem semper cultus, & institutū vitæ permanebat. Legatis tandem responderi placuit. Summa legationis tria capita continebat. Primum erat, Regē Emmanuelem cupere cum illo societatē coire, ita, vt eosdem amicos & inimicos haberent. Et quia nouerat, illi cum Turcarum Imperatore, & cum Sultano Aegypti bellū esse, se ad idem bellum opem, quam maximam posset, allaturum. Alterum caput erat, vt Ismael ad amicitiæ fœdus confirmandum, legatos in Lusitaniam ad Emmanuelem mitteret. Albuquercium enim operam daturum, vt ij commodißimè Armuzio in Lusitaniam nauigarent. Postremum erat,

rat, quo Albuquercius ab Ismaele postulabat, vt Persas, qui Zabaimo Idalcamo in bello contra Lusitanos operam nauabant, reuocaret: & deinceps eis, bellis, quæ contra Lusitanos mouerentur, interdiceret. Responsum est ad primum caput, verba cum factis minimè consentire. Si Rex Emmanuel amicitiam illius expetebat, cur Armuzium, quæ ciuitas Ismaelis imperio tenebatur, & illi tributum ex fœdere pendebat, Lusitanorum armis occupari, & præsidijs suis teneri permittebat? Quod verò ad legatos adtinebat, viã esse longinquam & periculosam, multisq́; difficultatibus impeditam. Sed se anno sequenti bellum Turcis illaturum, & famam belli, quam sperabat in Lusitaniam peruasuram, vice legatorum futurã. Bello verò contra Selymum profligato, tum demum signa in Arabiã se inferre cõstituisse: ad quod bellum nullius se Regis ope indigere. Si vellet Albuquercius amici officio fungi, auxiliũ quod in Arabicum bellum offerebat, in bellum, quod contra Catifam et Babarem, ciuitates in intimo sinu Persico sitas, quæ ab illo defecerant, moliri statuebat, reseruaret. Tũc enim opus sibi Albuquercij auxilio, propter Armuzij vicinitatem, fore. De militib. verò, qui sub Zabaimo militabãt, sibi liberũ nõ esse. Primũ enim, milites, qui passim extra imperij sui fines vagabantur, esse legibus solutos, imperioq́; illius astringi non posse. Deinde sibi cum Zabaimo Idalcamo amicitiæ fœdus esse, quod sine scelere nefario violari non posset. Se tamẽ ad illum literas daturum, quibus hortaretur, vt Lusitanos bello minimè lacesseret. Postremò se ducib. suis, qui mare Persicum nauigabant, præcepisse, vt Albuquercium vnicè colerent, illiusq́; voluntatem nunquam offenderẽt, sed omnia potius amicitiæ constantis officia illi præstarent. Reliqua verò se literis & sermone, quem cũ legato habiturus erat, vbe

rius explicaturum. Hæc quidem tunc respondit. paucis aũt pòst diebus castra mouit, & montes, qui in ambitum duodecim passuum millib. patebant, exercitu circunducto cinxit. Deinde cùm paulatim vndique bestiæ pellerentur, in campi planiciem, quam montes omni ex parte claudebant, cõpulsæ sunt. Tum legatum cũ socijs, & paucos præterea viros primarios accersit: deinde sagittis maximũ earum numerum confixit. Postremò aduncum gladium distrinxit, quo multas in duas partes vno ictu dissecuit, & quandã secundum longitudinẽ vno tantum vulnere discidit. Erat enim summis viribus, & singulari in armis dexteritate præditus. Tandem cædendi labore defatigatus, reliquis, vt bestiarum stragem ederent, permisit. Interim verò cum legato sermonem iucundissimè conferebat, & quomodo Emmanuel venaretur, & quo studio nemora et syluas peragraret, interrogabat. Deinde quatuor millia passuum progressus, piscationi operam dedit; & ipse manib. suis retia iacebat, & nostris pisces humanissimè porrigebat, omniaq; ratione pugnabat, vt eos omnib. facilitatis signis ad sui studiũ alliceret; quod quidẽ non erat simulatione aliqua fraudulenter elaboratum, sed in natura illius penitus insitum. Erat enim natura clemens, & à curis tristissimis alienus, & in omni genere sermonis vrbanus atq; iucũdus. Inde motis castris, in loca amœnissima, hortis atq; pomarijs ordine singulari consita peruenit. Cupiebat enim, vt nostri regionis amœnitatem oculis aspicerent, vt omnia laudibus in Lusitania celebrarent. Deinde cùm legatus instaret, vt se missum faceret, ab illo petiuit, vt Taurisium concederet, & ibi eum opperiretur. Se namq; velle legatum ad Albuquercium cũ illo mittere. Lusitanos pecunia & muneribus varijs affecit, eosque Duci cuidam commisit, vt in vrbem illam deduceret. Decẽ

autem

autē itineribus Taurisium peruenêre. Ciuitas est ædiū magnificentia, & ciuium frequentia, & diuitiarum abundantia, & telluris fertilitate, & amœnitate illustris & clara. Eam multi Christiani Armenij incolebant, qui Lusitanos Christiani nominis coniunctione frequenter inuisebāt, multisq; notis egregiæ cuiusdam voluntatis insitam in eos caritatem demonstrabant. Ciuitatis autem rectores & principes nullū in eos officiū prætermittebant. Post viginti dies (legatus enim, quem Ismael mittere decreuerat, in grauissimum morbū inciderat) iussi sunt inde discedere, et regionem natura fertilem, et cultura nitidam peragrare, donec tandem Caixam ciuitatem opulentissimam peruenirent. Inde Ziraziun quindecim itineribus deducti sunt. Hyems erat, & viæ niuibus oppletæ iter impediebāt, ita, vt esset necesse, à multis viam, qua nostri progrediebātur, aperiri. Ex ea ciuitate Dux cum magna equitum multitudine, vt reliqui duces atq; præfecti in omnibus vrbibus, in quas legatus inuenerat, facere solebant, obuiam illi prodijt. Fuêre ibi similiter benignè et satis hospitaliter accepti. Vrbis princeps interuenit, cuius aduētu festi dies agitati sunt, et nostri multò lautius & magnificētius epulati. Legatus, quē Ismael ad Albuquercium cum literis ad Emmanuelem Regem destinauerat, eò tandē cum munerib. varijs aduenit. Inter alia munera, quinq; pulcherrimos equos ephippijs aureis & argenteis, cum emblematis admirabili fulgore collucentib., & vestibus bombycinis instratos ad Emmanuelē mittebat: & aureā galeam, & multa aurea & argentea vasa singulari opere perfecta. Inde Larem profecti sunt: è Lara Armuziū tandē traijciunt eo tempore, quo iā Alfonsus Albuquercius obierat, & Lupus Suarius Indiā regebat. Literæ, quas Emmanueli Ismaelis legatus ferebat, erant in hanc

ſententiã ſcriptæ. Regi magno, ſublimi corona prædito, maximo principum Chriſtianorũ decori & ornamento, magnanimo, feliciſsimo Portugalliæ firmamẽto Salutem. Facinora tua ſunt cũ roſis odoris ſuauiſsimi iucunditate cõferenda. Has literas ſcribo, vt ex illis intelligas, me tibi felicitatem cum dignitatis amplificatione non minus, quàm ſi frater meus eſſes, optare. Velim ſcias, domeſticum quendam meum in Indiam fuiſſe, vbi tuus magnus, et laudatus, & à te ſummo conſilio ad tantum munus obeundum delectus imperator verſabatur. Is famulum illum noſtrum, & illius comites benignè complexus eſt, omniaq; illius officia in eos conſtitêre: quod ego non mediocre amoris argumẽtum iudicaui. Id me mouit, vt virum è meis domeſticis & familiaribus, Soleimanum nomine, ad illum legarem, vt inſtitutam amicitiam fortius confirmaret. Cupio igitur, vt mutuis literis & officijs hoc amoris vinculo arctius illigemur. Deus omnipotens Regium tuæ perſonæ decus, & amplitudinem, & imperium, atq; familiam ſempiterno præſidio tueatur. Albuquerciũ verò literis ad illum datis, Imperatorum columen, maris Leonem fortiſsimum, maximæ virtutis virum, & alijs eiuſmodi titulis illuſtrabat. Addebat deinde: Vt cùm ſol exoritur, illius ſplendor eſt oculis iucundus, & vt odorum fragrantia nares ſuauitate perfundit: ſic res à te geſtæ me ſingulari voluptate permulcẽt. Hoc eloquentiæ genere epiſtolam contexebat, voluntatẽq; in illius ſtudium vehemẽter incitatam eſſe declarabat. Poſtremò ab illo petebat, vt aliquot artifices ſibi mitteret, qui tormenta conflare, & expolire poſſent. Similiter & Mirabucaca literis ad Albuquercium datis, laudes illius exaggerabat, & animum ſuum illius amore vehementer incenſum eſſe teſtificabatur.

HIE-

HIERONYMI. OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI VIRtute & auſpicio geſtis,

LIBER VNDECIMVS.

DVM hæc gerebantur, Sultanus magnam claſſem cōparauerat, vt rurſus Luſitanos, ſi poſſet, Indiæ poſſeſsione pelleret. Ad id autem fuerat ab omnibus fermè regibus Indiæ literis ſtimulatus, qui omnes opes ſuas illi ad id bellum p̄ſtò futuras aſſerebāt. Is & ſpe, quam illi Indiæ principes afferebant, & dolore, quo illum vectigalium iactura conficiebat, inductus (opes enim magnas Luſitanorum armis amiſerat) claſſem viginti ſeptem nauium inſtruxit. In hac claſſe ſeptingenti Mameluci, in quibus totum militiæ robur conſiſtebat, & trecenti Turcæ, mille Saraceni Tunetenſes atque Granatenſes inerant. Maximas præterea copias Indi Reges ei minimè defuturas oſtenderant. Tormentorū & munitionum erat ingens numerus. Huic claſsi Soleimanū, natione

Turcam,

Turcam, rerum maritimarum peritißimum, qui longo tẽpore ſub Turcarum Imperatore ſtipendia fecerat, & ab eo ad Sultanum transfugerat, præfecit. Is ex Herôum ciuitate ſolutis anchoris in inſulam Camaram contendit: in curſu tamen triremem vnam amiſit. Mirhocemum verò, qui poſt amiſſam ad Dium claſſem, duas naues, & vnã roſtratam ſuis ſumptibus ædificârat, ſibi ſocium adiunxit. In ea inſula arcem inſtituunt, quam Sultanus Mirhocemo committi præceperat. In arcis ſtructura circiter annũ cõſumunt. Indè, vt Adenam oppugnent, diſcedunt. Rex enim illius vrbis Mirhocemi iniurijs offenſus, nè commeatus vllus in inſulam importaretur, propoſita capitali pœna vetuerat. Adenam verò Soleimanus & Mirhocemus diu atque vehementer oppugnârunt, & muri etiam partem tormentis diruerunt: ſed tanta vi fuerunt à ciuibus repulſi, vt cogerentur re infecta in inſulam redire. Inde Iudam, vt melius rei frumentariæ prouiderent, petiêre. Ibi hoſtili diſſenſione inter vtrunque ducem concitata, Mirhocemus Soleimani inſidijs oppreſſus interijt. Emmanuel de claßis huius apparatu certior per literas ſibi Rhodo miſſas factus fuerat. Itaq; Lupo Suario præceperat, vt non expectaret, dum ea in Indiam nauigaret, et ſe cum claſſe regum coniungeret, ſed ipſe in Arabicũ ſinum delatus, eam euerteret. Suarius, vt imperata conficeret, diligentiam adhibuit. Itaque tres & quadraginta naues celeriter inſtruxit. Cum hac claſſe, in quam mille & ducenti milites Luſitani, & mille Indi conſcripti fuerunt, Goa ſoluit octauo die menſis Februarij, Anno ſalutis. M. D. xvij. Zacotoram verò aquãdi gratia petijt: Inde Adenam, vbi hoſtes conſiſtere ſuſpicabatur, inuectus eſt. At illi, vt dictum eſt, inde diſceſſerant. Suarius naues in portu conſtituit, & in vrbem globos

conie-

coniacit. Tres ciuitatis principes Mirhamiriami iussu, qui adhuc vrbis imperiũ tenebat, ad illum supplices cum clauibus accedunt, et petunt, vt vrbem Emmanuelis nomine, cui seruire deinceps summa fide & studio volebant, in deditionem acciperet. Is oblatam ciuitatem repudiauit. Id enim, vt dicebatur, in mandatis acceperat, ne Adenam oppugnaret, néve, si ea ciuitas in deditionem sponte sua veniret, possessionem illius occuparet. Verùm mandata certa non possunt casibus incertis, quos temporum varietas et inconstantia gubernat, accommodari. Quocirca maximo interdum animo opus est, ad consilium cum rerum varietate commutandum. Nam cùm animus nimis iram absentis principis extimescit, multæ occasiones elabuntur, quas amissas postea multi sine fructu lamentantur. Quocirca Epaminōdæ factum debitis laudibus ornatur, qui cùm tempus imperij legibus definitum, illi expletum fuisset, imperium tamen duobus mensibus contra leges, vt hostes bello frangeret, retinuit, cùm sciret, esse sibi capitale supplicium à ciuitate constitutum. Itaque maluit vitæ periculum adire, quàm nimia obedientia periculum non omni contentione à patria propulsare. Quod si Suarius fecisset, ab eo principe, cuius offensionem metuebat, fuisset non mediocribus honoribus propter eam animi magnitudinem affectus. Interim verò, ne quod ciues offerebant, negligere videretur, dixit sibi esse in animo cum hoste confligere, propterea non posse ibi in facienda pace tēpus conterere, nè, dum in conditionibus scribendis immoratur, hostes effugiant. Se breui, vt confidebat, rediturum, operamqúe daturum, vt pax multò tunc commodius firmaretur. Commeatu sibi tātùm, & magistris opus esse. Ciues hoc responso lætitia incredibiliter elati sunt, eamqúe voluptatem, quam ex inopinata

libertate

libertate perceperunt, multis signis indicârunt. Commeatum verò largè suppeditârũt, & quatuor magistros, qui mare illud Arabicum sæpissimè peragrârãt, Suario tradiderunt. Inde profectus vela dedit, & Aluarum Castrẽsem cum Iacobo Pereira præmisit, vt aliquẽ exciperent, ex quo possent exploratè cognoscere, vbi hostium classis cõsisteret. Pereira nauẽ vnam cepit: ex captiuis autẽ cognouit classem hostium in Iudæ portu constitutam esse. Soleimanũ verò in animo habere, rursus Adenam oppugnare, & arcem Camarẽsem perficere, deinde in Indiam, vt Lusitanos opprimeret, nauigare. Suarius cùm ostiũ sinus Arabici intrare vellet, tempestate subitò coorta iactatus est, parumq́ue abfuit, quin classis vniuersa deprimeretur. Aluari Castrensis nauis ingẽti sarcina grauata (tria namq́ue nauigia Castrẽsis ceperat, & omnem prædam in nauem imposuerat) fluctibus hausta fuit, & omnes, qui in illa vehebantur, interiêre. Tempestate sedata Suarius cursum tenuit, & antè, quàm Iudam perueniret, duodeuiginti Christiani Veneti (hi erant fabri, qui hostium classem reficiebant, & cum septem Turcis profugerant) ad eũ deducti, narrãt Mirhocemum à Soleimano occisum fuisse, propterea quòd eum Mirhocemus veneno tollere parabat. Classem verò in terram subductã ciuitatem immunitam esse, infirmaq́ue præsidia ad vrbis defensionem constituta. Hoc accepto nuncio, Suarius accelerauit. Sed alia tempestas valdè turbulenta illum à cursu transuersum deduxit. Nauis vna cum omnibus, qui in illa erant, fluctibus obruta fuit. Tandẽ cùm classis ad introitum portus appulsa fuisset, nostri vlterius progredi propter frequentia vada nõ ausi sunt. Ciuitas est in ora mediæ Arabiæ interioris post sinus aditũ sita. Solũ est macrum et aridũ: ciues nõ cibarijs tãtùm, sed aquis etiã aliũdè im-

dè importatis vtũtur. Locus propter religionem frequẽtari cœpit. Inde namq; vrbs, quã Mecam nominãt, vbi Mahumetis sepulchrũ visitur, itinere diei vnius abest. Praterea locus, eò quòd in oræ medio situs sit, est idoneus ad aromata, & reliquas Indiæ merces exponendas, quæ inde camelis in AEgyptum deportari solebãt. Portus est propter breuia, & scopulos admodum frequẽtes, infestus. Vrbs nõ erat ita munita, vt obsidionem sustineret. Domos tamẽ habebat sublatas cœnaculis, & nõ minimis sumptibus ędificatas. Suarius Alfonsum Menesiũ, & Dionysium Fernandiũ Meliũ portus altitudinẽ explorare iussit. Illi semitã esse perangustã, qua triremes possent intrare, renunciant: sed hoc incõmodũ habere, quod propter varios et ancipites flexus, esset necesse latera crebris tormentorum ictibus exponi. Ex vrbe namq; & ex stationibus ad eam rem præparatis dẽsæ pilæ iaciebãtur. Habito consilio, statutũ fuit, antequam tormẽta, quæ erãt in stationibus in littore cõstitutis, adactis clauis impedirent, ne hostibus vsui esse possent, non esse cum tanto periculo vrbem oppugnandã. Vt autem id fieri posset, esse commodissimũ, naues duas onerarias, & vnam rostratam nauem Mirhocemi, quæ in portu consistebant, incẽdere, vt dum hostes ab alia cura auersi, ignem restinguere conarentur, nostri facilius id, quod cogitârant, efficerent. Ignis quidem coniectus fuit, et naues incensæ: hostes nihilominus à stationũ & tormentorum præsidio minimè deducti sunt. Itaq; nostri, qui in terram desilierant, stationes oppugnare non sunt ausi. Classis interim magnum damnum ab hostibus accipiebat. Suarius igitur inde classem eduxit, & in Camaram cursum direxit. Sitis enim atque fames multum nostros vexabat, & non paucos interimebat. Insulam verò habitatoribus vacuam offendit.

Omnes

Omnes enim metu in continentem profugerant. Suarius in AEthiopiam Franciſcum Gaam, & Laurentium Coſmium cum illorum nauibus miſit. Qui tamen nullum ex ea regione commeatum importârunt, ita, vt ingraueſcēte fame multi perirent. Ibi Odoardus Galuanus, qui ab Emmanuele fuerat ad Aethiopiæ Regem cum honorifica legatione miſſus, ſenio atq; morbo confectus, è vita migrauit. Suarius arce, quam hoſtes ædificârant, euerſa, ex inſula diſceſſit, & extra ſinum egreſſus, Zeilam aductus eſt. Ea vrbs extra ſinum Arabicum, prope ipſius ſinus aditū in ora AEthiopiæ ſita, ciuibus frequens, & commercio locuples erat: ædes amplas & editas habebat. Gens erat è varijs nationibus eò confluentibus mixta. Et ſic eueniebat, vt pars nigro, pars verò candido colore, multi medio inter nigrum et cādidum diſtincti, in ea verſarentur. Eam Suarius, vt inde cibaria pararet, fame coactus petierat. Multitudo claßis metu diffugit. Viri militares, vt aditu noſtros arcerēt, vrbis præſidio relicti ſunt. Noſtri cùm cernerent, armis, non precibus, neque pretio famem ſibi depellendam eſſe, communi cōſilio vrbem debellare conſtituunt. Ea non erat cincta muris, aut turribus & ſtationibus vllis munita. Itaq; in terram deſiliūt. Primam aciem Garſia Coutignus, & Ioānes Sylueira ducebant. Poſtremam Suarius cum reliquis ducibus agebat. Qui primi exierant, inſtructi reliquas copias expectabant. Sed id cùm lentius, quàm res poſtulabat, à Suario fieret, ij qui in terram egreßi fuerant, conuitijs exagitati, moram ferre minimè potuêre. Exprobrabant namq; illis hoſtes ignominiam, in vrbe Iuda ab hoſtibus acceptam. Ibi non minus liberali hoſpicio eos accipiendos eſſe dicebāt, quàm à Soleimano accepti fuerant. Primi Gaſpar Syluius, & Arius Syluius, & Antonius Ferreira Fogoza,

homi-

homines dedecoris insolentes, qui laudis cupiditate mortem contẽnebant, in hostes ruunt, reliqui omnes continuò sequuntur. Hostes vndiq; confluunt, & conferti impetũ egregiè sustinent. Nostros tamẽ & fames, & conuicium, & accepta ad Iudam macula acriter stimulabat. Itaq; impressione facta hostes fundũt, multos cædunt, & reliquos in effusam fugam conijciunt. Vrbs ad hũc modum omni præsidio nudata, nostris prædæ relicta fuit. Simon Andradius misit, qui Suario diceret (is adhuc se in classe tenebat) illum iam tutò posse in vrbem ingredi. Esse namqúe propugnatoribus vacuam. Id Suarius durius tulit, quam Andradius opinatus fuerat. Existimauit enim, eò quòd prælio non interfuerat, sibi timiditatem & ignauiam obiectari. Itaque hominem ob eam causam asperis verbis accepit. Vrbs direpta fuit. Erat autem plena commeatu: è quo pars tantùm non valdè magna in naues imposita fuit, & vrbs coniectis vndique flammis absumpta. Hic vnus homo Lusitanus, qui remigio celocis præerat, cui celoci Georgius Quadra præfectus fuerat, & à classe Odoardi Lemij disiectus, in vrbis huius littore captus extiterat, vinctus asseruabatur. Tũ demũ vrbe direpta, in libertatẽ vindicatus est. Inde Suarius Adenam petijt. Ibi malo coactus intellexit, quod consilio prospicere rectius fuisset, non esse præsens emolumẽtum spe futuri, quod in aliena fide consistit, omittẽdum. Suarius enim, qui fiducia benignitatis, quã præ se Mirhamiriamus tulerat, cibaria Zeilæ comburi iussit, eorum necessitate grauissimis se difficultatibus implicatum sensit. Cùm enim Mirhamiriamus exploratum habuisset, illum in eo cursu nihil memorabile gessisse, & classem imminutam reducere, & magnam exercitus par-

tem absumptam esse, & hominem etiam contemnere ex eo tempore cœpisset, quo claues vrbis repudiârat, acceptæ libertatis immemor, illum commeatu iuuare noluit, & aquam malignè & auarè præbuit. Hac inopia compulsus, rursus in Æthiopiam transmisit, vt ex vrbe, quam appellant Barbaram, quæ Zeila octoginta passuum millibus abest, cibaria pararet, & in illis oris aquaretur. Inde cum hominum, & nauium iactura, & non mediocri dedecore Armuziũ petijt. Nec enim Ardenam præsidio Lusitano muniuit, neq; Sultani classem incendit, neq; Iudam expugnauit, neq; Matthæum Regis Æthiopiæ legatũ in loco Æthiopiæ tutò, vt fuerat iussus, exposuit: classem quassatam, & homines, qui tẽpestatis vim, & hostiũ crudelitatem, & mortem, quã fames & sitis multis attulerat, euaserũt, multis incõmodis vexatos adduxit. Antequam verò Armuzium perueniret, Alexium Menesium, qui classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, instrueret: & Lupũ Villalupiẽsem celoce in Lusitaniam, vt quod in ea nauigatione parum feliciter gestum fuerat, enunciaret, misit. Celocis magister erat Petrus Vascius Vera, nauigandi peritissimus. Huius celocis aduentus maximam in Lusitania admirationem cunctis incussit, cùm cernerent adeò paruum nauigium tot maria emensum, eos fluctus & tẽpestates superasse, quibus maximæ naues, omnibusqúe rebus instructissimæ succumbunt. Suarius Armuzij rebus ordine constitutis, in Indiam nauigauit. Ibi Antonium Saldagnam, qui eo anno Olysippone cum classe quinque nauium soluerat, offendit. Is, vt cum maiore classe mare Arabicum obseruâret, & regionibus illis acre bellum inferret, & Fernandus item Alcasoua, vt vectigalia tracta-

tractaret, & quaestoribus praeesset, missi ab Emmanuele fuerant. At ipsius Suarij classis, praeter alia incommoda, erat etiam dissipata. Quaedam enim naues ad Melindem ventis delatae sunt: quaedam Mozambiquē petierunt: quidam verò nauarchus intra sinum Arabicum, in oppidum Æthiopiae aduectus fuit, vbi ab Hieronymo Oliueria fuit occisus. Oliueria namque se ignominia ab illo fuisse affectum querebatur. Ad eam verò caedem, socium sibi quendam virum audacem nomine Menendū Alfonsum, asciuerat. At eques quidā fortissimus, nomine Ioannes Rodericus Pelagius, qui in eadem erat naui, Menendū Alfonsum in vindictā illius sceleris cōfestim occidit. Oliueriam aūt, quod esset vir nobilis & gratiosus, vinctum Praetoris iudicio reseruauit. Hic exitus parū felix fuit classis illius, quae tantā sui expectationem concitârat. Suarius aūt cùm iam, vt scriptū est, pacem cum Caulami regina cōfecisset, & cuperet, in ea vrbe arcē aedificare, Hectorem Rodericū, virū sanè fortem, antè, quàm in Arabiam nauigaret, Coulamum miserat, illiquè in mandatis dederat, vt Reginae diceret, sibi opus esse domo munita, in qua Lusitani contra Saracenorū iniurias tuti esse possent: nè similem cladem illi, qua Antonius Sala absumptus fuerat, acciperent. Id Regina non grauatè concessit. At Rodericus, quamuis domum se aedificare simularet, arcis fundamēta iaciebat. Saraceni cùm id animaduerterent, ciues admonebant, vt principio tyrannidis obsisterent. Arcem illā eorum ceruicib. imminere, iugumq; principib. imponi, quod si vellēt postea à corpore repellere, futurū, vt in ea cōtentiōe operā frustra cōsumerēt. Principijs obsistendū, maliq; nascentes radices euellendas. Adultam

enim pestem exsecari difficillimum. Artes Lusitanas notas esse: per speciem fœderis & amicitiæ, dominationem quæri: domus amplioris obtentu arces excitari: homines nihil hostile suspicãtes libertate spoliari, omnibus què tandẽ bonis euerti. His sermonibus ciues solicitabãt & Reginæ ipsius aures sæpius obtundebant. Illa verò cũ sciret Lusitanos & graues amicos & inimicos esse, maluit amicorũ fidem experiri, quàm inimicorũ odiũ periclitari. Memoria repetebat, q̃ pœnam Rex Calecutij perfidiæ & incõstantiæ pertulerat, & quantis præsidijs Rex Cochimi, propter egregiam in Lusitanos fidem, statum suum munierat. Itaque nullis sermonibus à fide semel data deduci potuit. Opus interim crescebat. Regina verò cum filio, vt bellum, quod cũ Rege Trauãzoris (quod regnum erat Coulamo finitimum) motum fuerat, administraret, ex vrbe discesserat. Saraceni tunc vigilantius plebem in Lusitanum nomen incitabant, & discordias serebant, vt tumultus oriretur, quo posset opus impediri. Sed Hectoris Roderici prudentia singularis extitit. Sic enim suos instituit, vt conuitijs lacessiti, nullum verbum acerbius emitterent, sed omnia moderatè ferrent. Eos præterea ita cõtinebat, vt in vrbe minimè vagarentur. Cum rectoribus præterea ciuitatis familiaritatem contraxerat, ita vt (sic enim Regina imperauerat) illi opes suas ad præsidium, vbi opus esset, obtulerint. Interim Regina bello cõfecto in vrbẽ regressa, omnes motus repressi sunt, & arx ad summum perducta. Dum Suarius Arabicum mare nauibus peragrabat, Goterrius Monroius, qui Goæ præfectus erat, Fernandum Monroium fratrem suum, vt Suarius statuerat, in Maldiuenses insulas miserat, vt naues ex Arabia venientes

excipe-

exciperet. Ioannes Gundissaluus Albicastrensis, qui trie-
mi cuidam praerat, cum illo profectus est. Hi duas na-
ues Coiequij viri potentissimi multis opibus onustas ce-
perunt. Ioannes praeterea Monroius cum nauibus quin-
que iussus ab eodem Goterrio fuit oram Chaulis specu-
lari. Hi nauem vnã, quæ ex Arabia veniebat, in flumi-
nis ostio, quod Maim appellant, cepêre. Dux arcis in eo
loco sitæ decem longas naues, vt in nostros inuaderent,
summa celeritate comparauit. Prælium inter vtramq;
classem dubia victoria commissum fuit. Hostes tamen
cùm graue damnum accepissent, reuersi sunt, quos nostri
(pugna namq; periculosa & anceps extiterat) insequi
noluerũt. Ioannes Monroius vltra progessus, Chaulẽ pe-
tijt. Aluarus Madureira, vir Lusitanus, qui Goæ vxo-
rẽ & domiciliũ habebat, metu pœnæ (virum enim Lu-
sitanum occiderat) in continente apud Saracenos exu-
labat. Is in eo cursu ad Ioannem Monroium se contulit.
Monroius illi fidẽ dedit, se illi veniã, si Goã redire vel-
let, impetraturum. Is pro tanto beneficio ingẽtes illi gra-
tias egit. Cùm verò ostenderet se ob inopiã summis dif-
ficultatibus implicari, fuit, cùm omnes de suo id benefi-
cium cõtulissent, ducẽtis numis aureis subleuatus. Fin-
xit tunc se in terram descendere velle, vt vestes, quibus
indigebat, emeret. tantũ autem abfuit, vt redire vellet,
vt potius, quantum in illo fuit, nostris interitum molire-
tur. Monroius ostium fluminis, quod Chaulem alluit,
præteruectus, in quindecim naues lõgas, quas Melichia-
zius ornârat, incidit. Fuit vtrinque magna contentione
dimicatum. Sed cùm Monroius vnam cepisset, & pro-
pugnatores in mare metu perterriti desiluissent, reliquæ
hostium naues in fugã versæ sunt. Madureira verò, vt

pro beneficio gratiam referret, ad Mirhalum Zabaimi Idalcami ducem adiuit, illumqúe admonuit, vt in Monroium incurreret. Classem esse perexiguam, & facillimè expugnari posse. Septem ergo longas naues instruxit, quæ cùm in Monroium inueherentur, eas ille inuasit, leuiqúe prælio fudit fugauitquè. Quæ tamen tanta remorum concitatione à periculo seductæ fuerunt, vt nullā Monroius capere, cùm eas insequeretur, vllo modo potuerit. Sub id tempus Goa in summũ discrimẽ adducta fuit: quod periculum ortum à libidine, conflatum odio & temeritate, crudelitate perfectum atque conclusum, magnam quidem pestem atque perniciem attulit: maiorem tamen inferre potuisset, nisi præsenti CHRISTI numine rebus propemodum euersis occursum fuisset. Fernandus Calderia in Albuquercij familia educatus, Goæ vxorẽ duxerat. Nomen eius ad Regem Emmanuelem delatum fuerat, quòd piraticā faceret, & sine vllo discrimine socios Lusitani nominis & inimicos spoliaret. Emmanuel illum ad se perduci confestim imperauit. Is in Lusitania crimina diluit, & ita famam suam purgauit, vt Rex illum in Indiam liberum, & beneficijs auctum redire permitteret. Redijt verò in classe, qua Suarius in Indiā aduectus fuit. Naui autem, cuius nauarchus erat Goterrius Monroius, vehebatur. Ibi quadam offensione non mediocri, vt Calderiæ videbatur, interposita, Calderia asperè in Monroium inuectus est, eaqúe in eũ maledicta congessit, quæ grauiter animum illius stimularũt. Igitur cùm Mozambiquem classis peruenisset, nauem subitò conduxit, & Goam ea, qua potuit, celeritate contendit. Intellexerat autem Goterrium, dum Goæ versabatur, vxori suæ oculos adiecisse, & Henricum Taurum

rum amoris illius impuri se satellitem atque ministrum præbuisse. Tauri igitur faciem ingenti vulnere deformauit, & tibiam abscidit. hoc facto Pondam, quod oppidū extra flumium octo millia passuum Goa aberat, & Ancostami Zabaimi Idalcami ducis præsidio tenebatur, cōfugit. Videbat enim in se Albuquercij patrocinio destitutum, & in potestate inuidorum relictū. Sciebat Goterrium vrbi illi præpositum ab Emmanuele fuisse: verborum contumeliam, Tauro imposita vulnera, & reliquas offensas animo reputabat, ita, vt saluti suæ nullum remedium adhiberi posse, quandiu in ea vrbe versaretur, consideret. Monroius cùm illum vlcisci cuperet, ab Ancostamo contendebat, vt illum hominem, qui facinora indigna patrârat, sibi traderet, vt in eum animaduerteret. Ancostamus partim, quia Calderiam esse virum fortem, & industrium, & singulari sagacitate præditum nouerat, & illius operæ in bellis vti statuebat: partim quia indignum boni viri præstantia iudicabat, hominem supplicem, & in fidem receptum inimici crudelitati dedere, postulatum constantissimè repudiauit. Monroius Calderiam, quacunque ratione posset, occidere decreuit, vt & iniuriam sibi & Tauro illatā vindicaret, & Calderiæ ipsius vxore animo magis libero frueretur. Itaque Ioannem Gomecium scripturæ magistrum, hominem audacem, multis promissis oneratum, vt Calderiam interficeret, Pondam misit. Is rem sanè confidenter suscipit, atque Pondam continuò petit. Simulatque Monroij hominis malefici & iniusti iniurijs & sceleribus offensum, eò confugere, vt vitam suam Ancostami præsidio tueatur. Fuit ergo ab Ancostamo benignè receptus,

& à Calderia liberaliter inuitatus. Accidit interim, vt Ancoſtamus in campum animi relaxandi gratia prodederet, & vtrunque ſecum duceret. Ioannes Gomecius cùm Calderiã ab Ancoſtamo, quaſi aliquid arcani vellet cum illo cõmunicare, ſeiungeret, Calderiam ex improuiſo confixit, & admotis calcaribus equum incitauit. Ancoſtamus equites, qui illum circumſiſtebant, immiſit. grauiter enim tulit, in ſuo conſpectu hominem in ſuo patrocinio latentem, per ſummum ſcelus interfici. Equites hominẽ conſequuntur, & ad Ancoſtamũ perducũt. Qui diſtricto gladio manu ſua caput illius abſcidit. Id Monroius indigniſſimè tulit, & Ancoſtamũ contra ius & fas occidere cogitauit. Itaq; ludos ſimulat, quorũ cauſa Benaſtarinũ contædit, & in pugnæ ſimulacris diẽ conſumit. Primis tenebris duces admonet, vt Ancoſtamum interimant. Illi conſiliũ reprahendunt, & hominẽ à facinore deterrere nituntur. Ille aũt Ancoſtami morte Emmanuelis Regis imperium firmari dixit. Cũ propter regis mentionẽ nemo diutiùs aduerſari auderet, omnes ad facinus ſe cõparãt. Lembis igitur fluuiũ traijciunt, equos ephippijs detractis in mare cõpellunt. Goterrius Monroius equitatui Fernandũ Monroiũ præfecit, peditũ aciem Ioanni Machiado cõmiſit. Machiadus cùm primus tranſmitteret, homines duos ex incolis arripuit, è quibus intellexit, Ancoſtamũ, ſine vlla fraudis aut maleficij ſuſpicione, incautum in oppido verſari. Itaque Fernandum admonuit, vt ſibi permitteret, agmine ſilenti Ancoſtamum opprimere. Fernandus id ſibi ignominioſum fore ratus, nullo modo conceſſit. In hac altercatione noctis pars conſumpta fuit, & ipſe Fernandus non tanta celeritate Pondam, quantam

nego-

negotium flagitabat, inuectus est: & simul equorum fremitus multos incolas excitauit. nostrorũ aduentus fuit continuò Ancostamo nunciatus. Is sine vlla mora pontem (fluuius enim ea parte in terram influit, & tellurẽ aliquo spatio discriminat) repentè traiecit, & copias instruxit. Vbi Fernãdus Monroius Pondam peruenit, neminem ibi reperit. Sol iam tenebras dispulerat, & fraudes sparsa luce detexerat. Fernandus Monroius cùm se frustra labore fatigatum cerneret, reuerti voluit, & Machiadum vt idem faceret, hortatus est. At Ancostamus ponte rursus transmisso, in Monroium tanto impetu inuasit, vt aciem impressione facta dissiparet, & multos interficeret. Qui fugiebant, peditum aciem perturbarunt, & fugere compulerunt. Ancostamus partẽ suorum præmisit, qui angustias, quibus nostris iter patebat, occuparent. Sic tandem, cùm ancipiti prælio nostri distinerentur, Ancostamus insigni victoria potitus est. Multi è nostris capti, sed multò plures occisi sunt. Machiadus antequam occũberet, facinora edidit immortali memoria digna. Hoc facto, Ancostamus Zabaimo Idalcamo nunciauit, rem maximã gestam esse: illum, si adniti vellet, Goa potiturum. Lusitanos fœdus violâsse, & perfidiæ pœnas dignas pependisse. Copijs opus esse, vt vrbs præsidio nudata, & cladis nũcio perterrita, vno impetu caperetur. Idalcamus Zufalarimum cum magno exercitu in insulam confestim ire iussit. Is vastitatẽ & populationem intulit, & ciuitatem inopinato malo perculsam in maximas angustias adduxit: quã facilè cepisset nisi Ioannes Sylueria, qui Quiloæ hyemauerat, præter spem interuenisset. Non multò pòst Raphaël Perestrellus, qui è Sina valdè diues aduenerat, cũ esset vir egregiè

fortis, & admodum liberalis, & multos sibi plurimis officijs deuinciret, cum nauigiis tribus & militum copia, qui illum libentissimè sequebantur, auxilium celeriter attulit. Itaque ducis vnius incontinentia & temeritate ciuitas illa, quæ tanto labore capta, tanta sapientis ducis industria, tanta bonorum cōtentione defensa fuerat, extremi excidij maximum periculum subiuit. Zabaimus cum à spe vrbis capiendæ decideret, rursum pacem à Goterrio Monroio postulauit, quam is sine recusatione concessit. Itaque fœdus renouatum fuit, & eadem fœderis conditiones literis & multorum testimonijs, ad posteritatis memoriã consignatæ. Hoc anno Regina Maria, cùm grauissimè, postquam vltimum filium peperit, ægrotaret, nunquam ex eodem morbo conualuit. Vlcus in intestinis, vt medicorum erat opinio, eam vehementer affligtabat, & paulatim conficiebat. Septimo tandẽ die Martij, anno salutis, M. D. xvij. extremum spiritũ edidit, cùm annis quinque & triginta vixisset. Octo filios, quos recensuimus, superstites reliquit. Fuit fœmina multis virtutibus admiranda. Erat enim moribus & vita grauis, facilitate & humanitate comis, & in omni sermonis genere moderata. Otium pati non poterat, neque regias virgines & mulieres otio corrumpi sinebat. Itaque manibus suis è lino, aut è bombycinis filis, opera muliebria faciebat, & mulieres ad eadem opera magis exemplo, quàm verbis excitabat. Negotijs publicis se nunquam admiscebat: summum mulieris decus in modestia & mansuetudine ponebat, vitæque perturbationem statuebat esse in confusione munerum constitutam. Regis imperium verebatur: nec illũ vnquam iniquis postulatis à recto deducere conata fuit. Filios & insita cari-

caritate & disciplinæ seueritate in puerili officio continebat, nec permittebat, vt aliquid ludendo committerēt quod ab honestate abhorreret. Nullum quantumuis leue, puerilis flagitij vestigiū in illis impunitum relinquebat. Erat in religionis cultu sancta, in egentium inopia sustentāda benigna, in virginibus alendis, atque matrimonio apud honestos viros collocandis, magnificentiam & maternā caritatem adhibebat. Regem mirabiliter amabat, & illi vicissim erat propter morum commoditatem, & vitæ sanctimoniam, carissima. Ædes sacras extruxit, multisque signis, et operibus præclaris, insitā pietatem & humanitatem indicauit. Non igitur immeritò acerbum sui desiderium vniuersæ Lusitaniæ reliquit. Ipseq; Rex in acerbo mœrore versatus est, è quo non debiti amoris obliuione, sed debiti officij necessitate, & insita in Deū pietate, vt negotia regni procuraret, & suis exemplū patientiæ & moderationis proponeret, post aliquot dies emersit. Hoc anno Selymus Turcarum imperator, in Syria cū Campsone Ægyptiorū imperatore, quē Sultanū appellabant collatis signis conflixit, insignemq; victoriā adeptus, Syriā vniuersā, & Ægyptū imperio adiecit. Emmanuel cū hostis immanis opes amplificari & Christianos principes intestinis odijs certare, & opes Christianæ Reip. dilacerari perspiceret, rursus per Michaëlē Syluiū à Pontifice Maximo contendit, quod sæpius antè fecerat: vt omnib. alijs curis omissis, hanc vnā susciperet, vt omnes principes Christianos à turbulentis atq; pestiferis dissensionib. ad pacē traduceret, vt ita cō iunctis animis, hostis, qui Christianæ Reip. rebus imminebat, superbiā acri bello cōtunderent. Et ad eā rem omnes opes suas libenter offerebat, secumq; præclarè actū fore

pre dicebat, si in tam præclara causa vitã in summum discrimen adduceret. Sed aures alijs negotijs à salutari pace abhorrentibus occupatæ, locum eiusmodi postulatis minimè dabant, & principum furor eò rem deduxerat, vt si Pontifex summis in eam causam viribus incubuisset, sine vllo fructu laborem suscepturus esse videretur. Est in ora Mauritaniæ, quæ vergit in Austrum, vltra Diucem fluuium, promontorium, quod incolæ Guer appellant: antiqui scriptores Herculis promontorium nominabant. Id Rex Emmanuel oppido & arce septum tenebat, & valido præsidio munierat. Duces qui illi præerant, finitimos Mauros qui Emmanueli minimè parebant, assiduis prælijs agitabant. Præfectus erat hoc anno Franciscus Castrensis, qui, cùm in Lusitaniam venisset, & discessus illius Xerifio nunciatus esset, in Mauros, qui tributum Emmanueli pendebant inuasit, agros vastauit, segetes exussit, & graues multis clades intulit. Huic Zaide Boagazius, dux eiusdẽ regionis valdè strenuus, qui se ad Regis nomen adiunxerat, cum instructis copijs occurrit. Prælium atrox commissum fuit, multi vtrinque ceciderunt. Victoria neutram in partem inclinauit. Xerifius, quòd non hostem perculisset, indignatus, fratrem quendam suum euocauit. Is cum maxima militum multitudine venit. Itaque fratres coniunctis vi rib. in Boagazium inuecti sunt, eũq́ue magno prælio victum in fugam compulerunt, oppidumq́ue Boagazij, quod Tuil appellabant, funditus euerterunt. Omnibus regionibus illis vastitas illata fuit. Targa ciuitas est in Mauritania, quæ ad Fessæ regnũ pertinet, & Septa quadraginta passuũ millia distat Hãc Emmanuel capere, & vincire præsidio statuebat, vt inde facilius Fessam oppugnaret.

gnaret. Itaque mense Iulio, Iacobum Lupiũ Siqueiram cum sexaginta nauium classe in Gaditanũ fretum misit: cui præcepit, vt ex Arzila, præter eas copias, quas ducebat, quinquaginta equites, & alios Tingi quinquaginta similiter assumeret: deinde Septam peteret, & se cũ Petro Menesio coniungeret, ac ambo simul Targam oppugnarent. Hoc Petrus Menesius ægrè tulit. Erat enim vir animi maximi, & muneris illius socium & laudis, si res ex animi sententia succederet, participẽ sibi dari, cõtumeliosum existimabat. Attamen ne Regis imperiũ recusare videretur, copias suas instruxit. Ambo igitur Targam petiêre. Sed cũ inter illos minimè conueniret, Septã re infecta rediêre. Siqueira dimissis copijs, quas Tingi & Arzila desumpserat, cũ Ioanne Coutigno Arzilæ præfecto colloquitur. Sibiq; minimè ferendum esse dicit, cũ è Lusitania cum tam insigni classe, & tanta spe rei benè gerendæ delectas copias eduxisset, sine vlla re memorabili à se gesta reuerti. Orare igitur & obsecrare Coutignum instituit, vt se duceret, vbi aliquid gereret, quo sine pudore posset in Lusitania se in hominum conspectum dare. Coutignus illius precibus assensus est. Itaque ambo cum valida manu in regionem hostiũ ingressi pagos quosdam euerterunt, captiuos abstraxerunt, prædas abegerunt. Sed cùm nemo illis cum iustis copijs occurrisset, Arzilam rediêre: & post paucos dies Siqueira in Lusitaniã, sibi ipsi valdè displicẽs, reuersus est. Post hæc Odoardus Menesius & Ioannes Coutignus, in agros Alcassaris Quibirij coniunctis copijs ingressi sunt, & hominibus cædem, & agris populationem intulerunt, & ingentẽ prædam abduxerunt. Præfectus Alcassaris Quibirij illis obuiam cũ exercitu processit. At illi, ne ordo, quo se recipiebant

piebant, confunderetur, maxima prædæ parte dimissa, cum reliqua progressi sunt. Hostes ita illorum vestigijs institerunt, vt congredi minimè auderent. Et sic tandē nostri incolumem exercitū cum præda domū adduxêre. Nonius interim Mascaregnas, qui Safinio præerat, minimè quiescebat. Cùm enim intelligeret Turmas Ganemenses rebellâsse, illas improuiso adortus est, magnamq; stragem edidit, & reliquis iugum rursus imposuit. Deinde cum indicio Mauri cuiusdam, cuius frater apud illū captiuus detinebatur, percepisset, Dabidenses Tribus de communi omniū consilio rebellare statuisse, & liberam omnibus facultatem prædandi tribuisse, Mauri fratrem captiuū, in indicij præmium, liberū abire permisit. Petrus Mascaregnas frater eius tunc fortè sub illo militabat. Hunc extemplò cū Francisco Carnerio in Dabidēses, cum trecentis equitibus, & pari peditum numero misit. Primis profecti tenebris, viginti quatuor passuū millia confecerunt. Sequenti die prælium inierunt, hostibus partim cæsis, partim in fugam coniectis, victoria potiti, & cum præda, & captiuis in vrbem reuersi sunt. Interim rumore constanti delatum fuit, Regem Fessæ ingentem exercitum comparare, vt Safinium obsidione cingeret, atque summis viribus oppugnaret. Rex Emmanuel cùm hoc ab ipso Mascaregna percepisset, auxilium satis firmum misit, & homines acerrimos ad eam rem delegit. In primis verò Gundissaluus Mendezius Zacotus cuius in bello eximia virtus extiterat, maximam & Mascaregnæ & militibus vniuersis voluptatem attulit. Sed Rex Fessæ siue curis alijs implicitus, siue nuncijs de ciuitatis auxilio retardatus, ab ea mente deductus est. Dum hæc in Africa & Lusitania fiunt, Fernandus

dus Petreius Andradius, qui in Sinam nauigabat, fuit, vt dictum est, diuersa tempestate Malacam, vnde conscenderat, relatus. Ibi ciuitatem offendit duorum hominum discordia perturbatam. Georgius Brittius morbo oppressus obierat. Nonius Vascius Pereira cum Antonio Pacieco de vrbis præfectura contendebat. Pereira dicebat, sibi fuisse vrbis custodiam à Brittio multis testibus præsentibus traditam, quam non posset vlla ratione absque scelere nefario deserere. Paciecus contrà disputabat, illud ab Albuquercio statutum fuisse, vt qui maris imperium teneret, ei, qui vrbi praeesset, si casu aliquo vita priuatus fuisset, succederet. Sic enim statuerat, vt Andradius, cui maritimarum rerum cura commissa fuerat, in locum Præfecti, si mortuus fuisset, substitueretur. Se tunc maritimis rebus præesse. Et idcirco eodem exemplo ius successionis ad se pertinere dicebat. Andradius, vt eam contentionem dirimeret, summis viribus adnitebatur: sed proficere nulla ratione potuit. Hoc minimè præterire volui, vt intelligi posset, diuino præsidio Orientis imperium, tantis locorum interuallis ab Hispania disiunctum, à Lusitanis hominibus, quos in rebus eiusmodi non ratio, sed præceps ambitio gubernat, cum tam exiguo militum numero teneri. Nam si intestina dissensione, in ipsis patriæ antiquæ sedibus excitata, maxima sæpè imperia de statu conuelluntur, atque funditus euertuntur: quid existimandum est, de statu in terris vltimis fundato, tantis, & tam immanibus hostibus circunsesso, & tam exiguo militum numero stabilito, cùm ea in animos ambitione oppressos inuaserit? Andradius mense Iunio, Anno salutis, M.D.xvij. cum classe

classe nouem nauium Malaca soluit. Decimo autē quinto die mensis Augusti Tamanlabuam (ea insula Sinarū duodecim millibus passuum à continente disiuncta est) tandem peruenit. Eo tempore mare illud erat piratarū latrocinijs infestum. Rex vt mare tutum nauigantibus exhiberet, classem non mediocrem instruxerat. Classis præfectus nauium nostrarum formam inusitatam vehementer admiratus est. Cùm verò suspicaretur nostros piratas esse, vt cum illis prælium iniret, appropinquauit. Andradius nullum belli signum dedit, sed ad insulam, quam Tamam nominant, naues omni metu solutas applicuit. Cùm verò in anchoris ibi constitisset, Sinarum dux de illo per internuncios interrogauit, quis esset, vnde veniret, cuius causa in eas oras delatus esset. Andradius se Lusitanum esse, Regis inuictissimi, qui in vltimis occidentis Solis regionibus imperabat, alumnum. Eundemqúe Regem, cùm accepisset, Regem Sinarum esse opibus summis, atque singulari potentia præditum, multisqúe Regijs ornamentis instructum, amicitiam illius vehementer expetiuisse. Considereqúe se, eam amicitiam vtrique Regi vtilem & honestam futuram. Sibi opus esse magistris, qui naues sine naufragij periculo in Cantamensi portu cōstituerent, vt inde Lusitani Regis legatus posset in vrbem regiam contendere: vt Sinarum Imperatorem nomine sui Regis alloqueretur, eiqúe literas offerret, & quæ in vtriusque rem essent, cum illo præsens ageret. Dux se Nantum quod oppidum Cantamo sexaginta passuum millia distat, continuò profecturum dicit, vt de illius aduentu vrbis Rectorem certiorem faceret. Andradius interim multis diebus expectauit. Sed cùm diuturnam illam expectandi molestiam

stiam ferre non posset, cum duobus nauigijs & aliquot scaphis vela dedit, & in ciuitatem cursum instituit, & in portu naues anchoris firmauit. Portus intimum sinum substructio ex quadrato lapide facta terminabat, ad cuius summam planiciem gradibus ascendebatur. Insula parua portui adiacebat, in qua turris extructa erat: in ea ciuitatis principes instructo & apparato cõuiuio hospites excipiebant. Tutamus, sic enim vrbis moderator appellatur, Andradium ad epulas in eam insulam inuitauit. Andradius se morbi simulati excusatione defendit, nè insolitis & immodicis cibis vti cogeretur. Hic cum Tutamo, & reliquis vrbis magistratibus, ea, quorum causa missus fuerat, egit: & legatum, qui erat ad Sinarum Regem profecturus, fidei Rectorem commisit, & ipse in Tamam reuersus est: vbi menses quatuordecim constitit. In mandatis enim habebat, vt regionis situm, gentis mores & instituta cognosceret, & singula diligenter inquirens, omnia penitùs exploraret. Eò interim multi mercatores ex varijs nationibus, cum multis mercibus, & auro præcipuè commeabant. Ab ijs autem multa interrogando, multarum rerum cognitionem non iniucundam capiebat. Præterea Georgium Mascaregnam, vt oram nauigando peragraret, cum magistris Sinarum peritissimis misit, vt & ipse, quæ oculis & fama percepisset, exponeret. Mascaregna tandem reuocato (nauigandi namque tempus instabat) Andradius per præconem in vrbe pronunciare iussit, vt si quis aliquid Lusitano alicui credidisset, aut si aliquid per iniuriam sibi quisquam à Lusitanis ereptum, aut dolo sublatum quereretur, ad se veniret. Nec enim

ſe antè anchoras ſoluturum, quàm eſſent omnia perſoluta. Id Sinis gratiſſimum accidit, non quòd de iniurijs ſibi grauiter illatis queri quiſquã merito poſſet, ſed quòd mos ille Luſitanæ gentis æquitatẽ, & probitatẽ, & prudentiã in aſpectu proponeret. Quam probitatis opinionẽ ſi omnes, qui in Sinam nauigarunt, tueri voluiſſent, magna in illis regionib. imperij acceſſio facta fuiſſet. Nec enim imperiũ tam viribus, quàm humanitatis & fidei fama conſtitui plerunq; ſolet. Sinarũ regio eſt latiſsima: ab ortu namqúe ſolis vltima terrarum exiſtimatur: ab Occaſu, vltimis Indiæ terminis definitur: ab Auſtro, Oceano alluitur: à Septentrione verò, montibus altiſſimis multa niue & glacie concretis includitur. Ea parte, quæ ad Septentriones ſpectat, ab Occaſu cum Scythis, quos Tartaros appellant, qui ad Orientem pertinent, cõtinens eſt: cum quibus continenter bella gerunt. Scythæ viribus, Sinæ ingenio & artibus excellunt. Sic fit, vt ſæpè à Scythis virtute ſuperentur, & ipſi viciſsim non raròò Scythas dolis & artificio vincãt. Montes tamen, qui à Septentrione in Auſtrum procurrunt, Scythas à Sinis dirimunt. Valles atque camporũ planicies interiectas Sinæ muris latiſsimis ita muniunt, vt Scytharum impetũ à ſe facilè propulſent. Regio eſt maximè omnium fertilis, & abundans rebus omnib. ad vitæ cultum, & luxum, & elegantiam neceſſarijs. Homines, qui plagam Auſtralem incolunt, colorati: qui terras Septentrionibus ſubiectas habitant, candidiſsimi ſunt. Omnes lautiſsimè viuũt: conuiuiũ ſciẽter inſtruũt: veſtibus goſsypinis, & laneis, & bombycinis auro etiam intertextis, prout anni tempus poſtulat, amiciuntur: & cùm hyems maxima eſt, præſertim in regioni-

bus Aquiloni subiectis, varijs animantium pellibus ad vestes introrsum fulciendas vtuntur. Equis eleganter instratis insidunt: vitam cultui Gallico & Germanico non absimili multis in rebus instituunt. ludis, & iocis, & vini copia frequenter oblectantur. Amoribus atque libidini nimium dediti sunt. Mulieres nobiles carpentis bōbycina veste, & auro pulcherrimè facto, & vndique tectis, per vrbem vehūtur. Cantibus, & symphonijs, & instrumentis musicis animorum curas iucundissimè relaxant. Augurijs dediti sunt: sortibus euentura prædicere nituntur. Magos in honore habent: mathematicas disciplinas colunt, & astra diligenter obseruant. In libris describendis, & rerum memoria propaganda, æneis formis vti solent: quarum vsus adeò antiquus apud illos est, vt qui primus eam artem excogitarit, ignoretur. Arte & structura non parum eleganter, magnisq́ue sumptibus ædificant. Templa amplissima, multisq́; statuis & picturis illustrata frequentant: & quamuis varia simulacra venerentur, vnum tamen Deum rerum omnium opificem, & rectorem præcipuè colendum esse dicunt, eiq́; potissimum supplices preces adhibendas. Vnius mulieris imaginem, quam appellant Nammā, quam aiūt esse apud Deum summum humani generis aduocatam, honoribus summis afficiunt. Est aliud apud illos simulacrum virginis, quam tradunt fuisse Regis cuiusdam filiam, & rerum cælestium cupiditate omnes opes humanas neglexisse, vt diuinarum contemplatione frueretur. In huius tutela Sinarum gentem esse credunt. Alius apud illos Deus sanè sanctus habetur. Hunc hominem fuisse narrant fortissimum, atque tantis virtutibus præditum, vt miracula multis in locis ediderit.

Quorum illud potiſſimum fuiſſe dicunt, quòd ſemel armatus enſe nudo in fluuium proiecto, quaſi quodam lẽbo inuectus, ingentem fluuium traiecerit, vt ſuis, qui ab hoſtibus in prælio vehementiſsimè premebantur, auxiliũ afferret. Hũc ob præclaras virtutes, & egregium iuſtitiæ ſplendorẽ, in diuos relatum fuiſſe commemorant. Multos alios diuos habent, quibus ſtatis diebus honores inſtituunt. Sunt excellentes artifices, & egregij pictores. Ædes amplas ædificãt, quibus homines religioſi, vt rebus diuinis vacent, includuntur. Similiter & virginum collegia, quæ religionem ſanctius obſeruent, inſtituũt. Literis operã dant: qui in illis maximos progreſſus habent, maximis honoribus afficiuntur. In ſtudijs, genere antiquo ſermonis vtũtur, imperitis ignoto, quemadmodũ apud nos, qui artium maximarũ diſciplinis ſtudẽt, linguã Græcã aut Latinã perdiſcunt. Qui iuri ciuili ſtudent, in magno honore ſunt. Regem quaſi quoddam cæleſte numẽ colunt: qui tamen raro admodum ſe cõſpiciendum exhibet. Reſp. in tres partes eſt diſtributa. Principatum ij, qui in diſciplinis, & iuris ſtudio valdè profecerunt, obtinent. Secundus honoris gradus militibus aſſignatur. Poſtremi ordinis ſunt, qui artes fabriles colunt. In ſtudijs quantum quiſque profecerit, iudicio eorum, qui maximis artibus præſunt, examinari ſolet. Sunt autem ordines horum iudiciorum gradatim inſtituit, ita, vt ei, qui infimi ordinis approbationem conſequutus eſt, ſi velit ad altiorem locum dignitatis aſpirare, ſint grauiora doctiorum hominum iudicia ſubeunda. Qui plurimis & doctiſsimis probatus extiterit, is ampliores in rep. honores conſequitur. Sunt in ſceleribus vindicandis acres. Nemini ſano, quamuis oculis orbatus ſit, mendicare

dicare permittitur. Cæci molas trusatiles versando sibi victum parant. Homines exteros difficillimè in vrbes suas admittũt, ne morib. externis obliti, ab institutis suis paulatim deducantur. Comœdijs plurimum delectantur, & ita sunt in Venerem propensi, vt varias libidinum formas excogitent. Dæmones consulere dicuntur. Hi mores & instituta Sinarum sunt, quæ perstrinximus. Hos Andradius ita sibi comitate deuinxit, vt arbitrarentur, nullam esse gentem officio, & fide, & prudentia cum Lusitana conferendam. Is verò Malacam rediens, Alexium Menesium reperit, quem Lupus Suarius cum potestate summa miserat, vt discordijs finem imponeret, & vrbis statum constitueret: qui tunc ab Andradio classem recepit. Andradius in citeriorem Indiam, & inde in Lusitaniã nauigauit, & Emmanueli Regi Sinarum mores, & humanitatem, & docilitatem gentis exposuit, & picturas, & signa simul ostendit: quæ Emmanuelem in magnam spem induxerunt: fore, vt gens illa CHRISTI cognitionem & disciplinam caperet. Sed hanc omnem spẽ aliquot pòst annis temeritas Simonis Andradij, viri sanè fortis, sed temerarij, & plurimum à mente fratris abhorrẽtis, incidit. Is enim cũ classe ad Sinas aduectus, cum in principio opes in eo loco Lusitanas firmare statuisset, & locum etiam muniuisset, vti iure planè regio cœpit, deinde in tyrannidem erupit: rapuit quæ voluit, intulit vim ingenuis virginibus, quibus voluit: multa præterea signa insiti furoris dedit, quibus Sinæ vehementiùs irritati, in Lusitanos inuaserunt: multos occiderunt, alios captiuos abduxerunt. Andradius tamen cum opib. suis euasit. Ea fama cũ ad Regem Sinarum

peruasisset, legatum eiecit: qui cùm Cantamum rediret, fuit à ciuibus in vincula coniectus, in quibus exitu miserabili vitam conclusit. Ita plerunque fit, vt quod est prudentia constitutum, temeritate & amentia dissipetur. Hanc quidem de Sinis explicationẽ summatim hoc in loco perscribere coacti sumus, ne sæpius esset necesse reliquarũ rerum historiam interrumpi. Hoc quidem tempore Leonora Regis Emmanuelis soror, quæ Ioannis secundi vxor extiterat, magna virtutis fama florebat. Egentibus enim egregia benignitate consulebat, viduas alebat, religionem multis in locis instaurabat: Xenodochia partim à fundamentis ædificabat, partim laborantia reficiebat. Erat præterea singulari animi magnitudine, & prudentia non mediocri prædita. Hæc cùm memoriam Vrsulæ virginis sanctissimæ, quæ cum reliquis virginibus, eiusdem voti atque sanctimoniæ socijs, pro CHRISTI *nomine mortem pertulit, & Coloniæ Agrippinæ sepulta est, singulari studio coleret, à Maximiliano Imperatore postulauit, vt sibi reliquiarũ eiusdem virginis partem aliquam concederet, quam in sacrario reseruaret. Is verò integras reliquias Autæ virginis, quæ inter reliquas Vrsulæ socias princeps extiterat, illi dono misit. Fuit illius corpus Olysipponem delatum, & cum maxima populi totius celebritate receptum, & in sepulchro in ara quadam templi, quod Maria Regina in memoriã sanctæ Dei Matris ædificarat, extructo, repositũ, vbi meritis illius multi in reb. aduersis numẽ* CHRISTI *propitium signis admirandis experti sunt. In India porrò Suarius cũ regẽ Maldiuensiũ insularũ, & Bengalæ etiam Regem ab Emmanuelis fide defecisse cognouisset (multa namq; illis à Lusitanis iniuria post obitũ Al-*

buquercij illatæ fuerant) Ioannem Sylueriam cum nauibus quatuor misit, vt alienatas Regum voluntates recolligeret. Sylueria in insulis Maldiuensibus pacem cùm Rege constituit: Cambaiam deinde petijt, & pacem cum Rege firmauit: indè Cochimum nauigans, ibi tantisper constitit, dum cōmeatum acciperet. Indè in regnum Bengalæ cursum instituit. Bengala est prouincia latissima, quā Ganges fluuius interfluit. Fluuius est altissimus atque latissimus, qui citeriorē Indiam ab vlteriore disterminat, & duobus ostijs, inter se tercentum passuum millia distantibus, in Indicum Oceanum labitur. Aquæ sunt salubres, & religionem possidere ab incolis existimātur, ita, vt multi vel vt morbos depellant, vel vt animos scelere pollutos expient, illis frequenter abluantur. Regio est incredibili fertilitate prædita. Gens est colorata, neque deformis nec inuenusta: lautissimè viuit: vestibus eleganter excolitur: Venere, & ingluuie, multisqúe vitijs astricta est. Præterea fidem minimè sanctā habet, dolis & fraudibus gloriatur. Vt plurimum simulacra colit. multi tamen in eo regno sunt Mahumetis disciplinis astricti. Sylueria in portum Chatingamensem inuectus (est autem Chatingamum Bengalæ ciuitas) de suo aduentu vrbis Rectorem certiorem fecit. Rector sibi gratissimum esse illius aduentum simulauit, hominēqúe muneribus deliniuit, seq; illius gratia, omnia quæ vellet, facturum ostendit. Sed cum ludificari & mentiri perseueraret, prælium exortum fuit. quod cùm incolarum graui damno finitum esset, & pax obsidibus datis firmata, tantum deinde humanitatis speciem præ se Rector tulit, vt Sylueria insita probitate deceptus, obsides reddiderit. At Rector obsidibus receptis,

insidias rursus struxit, vt Sylueriam opprimeret. Sed cùm iterum fuisset prælio victus, veniam petijt, & pacem se velle finxit. Tandem Sylu
eriam Rector alius, qui ciuitati, quam Darracam appellant, à Rege Bengalæ præfectus erat, per literas inuitauit, vt ad ciuitatis illius portum naues appelleret. Rectorem Chantingamẽsem esse virum nefarium, & propter insidias, quas ille per summum scelus intenderat, Regi pœnas grauissimas daturum. Vt autem magis Syluer
iam ad se pelliceret, munera largè misit. Id autem erat Chantingamensis malicia confictum, vt facilius Syluer
iam imparatum dolis opprimeret. Syluer
ia verum esse credidit, naues in eum portum, ad quem inuitabatur, induxit. Ibi cùm in fluuiũ esset inuectus, Rex à suis admonitus, tam multas in eũ naues immisit, vt parũ abesset, quin funditùs euerteretur. Sed fraus virtute repulsa fuit. Sic tandem hostibus repressis, Syluer
ia in insulam Zeilandam cum classe quassata & imminuta (Ioannes enim Fidalgus, vnius nauis nauarchus, eum deseruerat) cursum tenuit. Antonius verò Saldagna, qui cùm non mediocri classe mare Arabicum peragrabat, aliquot prædas egit: & cùm hyems instaret, nulla re memorabili gesta, in Indiam reuersus est. Emmanuel Lacerda, qui similiter missus Dium fuerat, à Melichiazio summis honoribus acceptus, pacem cum illo fortiùs astrinxit. Alexius Menesius, vt dictum est, similiter Malacam cum trecentis hominibus Lusitanis aduectus fuit: & Alfonsum Lupium Costam (sic enim ab Emmanuele statutum fuerat) in arcis possessione constituit, & Odoardum Melium rebus maritimis præfecit, & Antonium Paciecum è custodia libe-
rauit.

rauit. Nonius enim Pereira propter dissensiones, quæ superiùs explicatæ sunt, eum in custodiam dederat. Malaca eo tempore grauissimo bello premebatur. Rex Bintami stationem, quæ fluuio Muari imminebat, tormentis & firmo præsidio muniuit, vt è propinquo frequentius terra atque mari in nostros incurreret. Menesius Alfonsum Lupium Costam cum trecentis Lusitanis, tribus millibus Malacensium, & multis nobilibus eò misit, vt arcem euerteret. Is cùm æstus decessisset, & naues alueo sustineri non possent, æstus reciprocationem expectabat, vt cùm rursus accederet, in fluuium inueheretur. Interim tormentis eminus res gerebatur, & non pauci vtrinque cadebant. Æstus verò paulatim redibat, & prælium præclarè geri potuisset, nisi temeritas cōsilium perturbasset. Nam inter Alfonsum Lupium Costam, & Georgium Mascaregnam atrox iurgium extitit. Itaque nostri re infecta domum reuertuntur. Rex cùm vi aperta nihil se facturum confideret, dolos machinari cœpit. Itaque finxit se pacis esse cupidissimum, eamqúe ab Alexio postulauit. Is cum cerneret ciuitatem annona grauissimè laborare, eam libenter cōcessit. Rex multis humanitatis egregiæ signis omnes sinistras opiniones ex nostrorum animis euellebat. Nostri rursus in Regem officia quæ poterant, summa fide conferebant. Muneribus atque beneficijs inuicem certabatur, commercium rerum omnium erat cum partis vtriusque vtilitate constitutum. Hac pacis & amicitiæ simulatione, cùm nostros cerneret esse omni metu vacuos subitò septuaginta naues, quas dissimulanter instruxerat, vt mari arcem quaterent, & supra duo millia militum terra misit, vt eodem tempore in nostros impa-

ratos inuaderent. Naues in insulam, quæ vrbi adiacet, inuehuntur, in nostros somno consopitos impetum faciunt, multos obtruncant, in naues ignem coniiciunt. Ignis in nauibus (fuerat enim turbida tempestas, & imbres demissi eas madefecerant) implicari minimè potuit. Fugientium clamor exoritur. Alexius excitatus duces in insulam mittit: prælium in meridiem perductũ fuit, & hostes repressi sunt. Similiter & qui terra venerant, cum magno ciuium numero, qui sceleris participes erant, arcem acriter oppugnare instituunt. Rex identidẽ subsidia cum elephantis submittebat, & res vtrinque summa virium contentione gerebatur. Sed cùm nostri meridie ex insula redirent, hostes minus pertinaciter instare, deinde paulatim cedere, postremò fugere cœperunt. Multi ex illis cæsi, complures etiam capti sunt. Nihilo tamen secius Rex cum maiore exercitu arcem oppugnare institit. Septem continuos dies nostros graui bello premere contendit. Nostri rursus crebris eruptionibus illi frequentes plagas imponunt. Sed quod acrius nostros afflictabat, erat inopia atque fames, quæ in dies ingrauescebat. Menesius tandem rationem iniuit, quemadmodum stationem illam Muarensem euerteret. Quod sine magno labore factũ est. Iaoënsis quidã, vir nobilis & valdè diues, cum vxore, & liberis, & amplissima familia Malacam petierat, vt in ea vrbe domicilium collocaret. Fuerat autem, cùm Malacæ oram legeret, à ducibus Regis Bintamensis captus, ad illumque perductus. Rex illum perbenignè accepit, multisq; precibus eò hominem perduxit, vt Bintamum Malacæ præferret. Interim Rex cùm illius familiaritate delectari multis signis ostenderet, multò tamen magis vxo-

ris illius specie (erat enim insigni pulchritudine) delectabatur. Vt autem liberius ea frui posset, hominem à se per speciem honoris amandat, illiq; præfecturam certarum nauium attribuit. Is (erat enim valdè strenuus) multum damni nostris inferebat. Sed cũ Regis adulterium, insignemq; perfidiam suorum indicio cõperisset, in arcem nostram transfugit. Cum illo Menesius consilium quod animo versabat, communicauit. Is ad eam rem fuit operam suam pollicitus. Itaque cum centum & viginti viris Lusitanis, & nonnullis Malacensibus partim terra, partim mari à Menesio missis, hostes inopinantes oppressit, in munitiones irrupit, propugnaculum extemplò capitur. Iaoënsis vnius tormenti ictu percussus, occumbit: aliqui è nostris occisi sunt. Emmanueli Falconi, qui terra copias agebat, crus perfractum fuit. Nostri tamẽ cum magna hostium cæde propugnaculo potiti sunt. Supra septuaginta tormenta è munitionibus in arcem deportata fuerunt. Hoc pacto bellum ad tempus aliquod intermissum fuit, & Menesius Tristanum Menesium, vt Malucas insulas exploraret, dimisit, & ipse cum maxima Lusitanorum parte in Indiam citeriorem reuersus est. Post illius digressum, bellum rursus exarsit. Arx decem & septem dies obsessa, summisque viribus oppugnata fuit. Hostes in duas naues sociorum, & in vnam triremem Lusitanam faces iniecerunt. Nostri vt ignem extinguerent, egressi sunt. Dum pugna committitur, ignis in tormentarium puluerem nauis, cui Gabriel Gagus præerat, aduerso & infausto casu coniectus, nauẽ subitis ignibus inflãmauit, & omnes, qui erant in naui, cũ essent armis grauati, demersi sunt. Iacobus Mẽdezius alterius nauis præfectus tormenti vnius ictu occisus fuit.

Nostri

Noſtri tamen ignem extinxerunt, & hoſtes repulerunt. Qui cùm cernerent maximum damnum, quod illis noſtri crebris eruptionib. inferebant, & quàm fidelem operam ciues Bendaræ ductu noſtris in bello nauabant, obſidionem ſoluerunt. Tunc Bintami Rex à bello deſiſtendum cenſuit. In his prælijs duodeuiginti Luſitani deſiderati fuerunt. Ex hoſtibus ſupra quadringentos cæſi, & complures etiam capti, in quibus Dynaſtæ cuiuſdam Siamenſis filius extitit: pro cuius redemptione pater nauem ingentem cibarijs onuſtam Malacam miſit, quæ plurimum noſtros in illa ciborum penuria ſubleuauit. Hoc anno Rex Emmanuel Iacobũ Lupium Siqueiram, vt Lupo Suario ſuccederet, in Indiam cũ decẽ nauium claſſe miſit. Cùm verò promontorium Bonæ ſpei præterueheretur, piſcis ingentis magnitudinis in nauis latus, cui Ioannes Limicus præerat, incurrit, nauemq́; in alterum latus impulit, eamq́ue tanta vi retinuit, vt progredi nequiret. Vectores & nautæ ſe in ſaxum impegiſſe ſuſpicabantur. Sed cùm neque compages diſſolui, nec aquam admitti conſpicerent, animos à metu refecerunt, & piſcis à naue diuulſus, liberum illis mare permiſit. Goam octauo die menſis Septembris peruenit: quo tempore Lupus Suarius in inſula Zeilanda arcem, vt fuerat ab Emmanuele iuſſus, ædificabat. Id quidem, cùm primũ ad inſulæ portum, quẽ Columbũ nominãt appuliſſet, à Rege, vt ſibi per illum liceret, impetrauit. Sed cùm Saraceni, vt facere ſolebant, Regem ab ea mente deduxiſſent, factum eſt, vt Rex non modò quod ſponte ſua conceſſerat, pernegaret, verùm & acre bellum moliretur. Itaque nocte ſtationes inſtituit, præſidia diſpoſuit tormentis noſtros arcere parauit. Suarius omnes copias

inter-

in terram exposuit. Prælium repentè commissum fuit, in quo Verissimus Paciecus, vir nobilis & strenuus, cum nonnullis Lusitanis cecidit, & multi vulnerati sunt. Hostes tamen à stationibus cum magna multorum cæde pulsi fuerut, Rex veniã et pacem postulauit. Pax ea lege concessa fuit, vt non solũ arcem ædificari permitteret, sed etiam in pœnam illius inconsideratæ rebellionis, tributum Regi Emmanueli singulis annis penderet. Tributum erat gemmarum certus numerus, & maximum cinnamomi pondus. Suarius similiter Regi fidem dedit, vt semper auxilio Prætoris Lusitani tegeretur, nec vnquam bellum cõtra illum fieret, quin Lusitani ab illius finibus hostes arcerent. Fœdus factum, & iureiurando sancitum, & literis mandatũ, Regisq́ue, & Principum, & Suarij nominibus consignatum fuit. Arx deinde incolarũ operis multò citius absoluta fuit, & Ioanni Sylueiræ commissa: maritimarum verò rerum cura Antonio Mirandæ credita. Inde Cochimum reuersus, Siqueiram offendit, illiq́ue prouinciam tradidit, & in Lusitaniam profectus est. Siqueira continuò muneri diligenter incubuit. Christophorum Sousam cum classe Dabulem misit, vt eam ciuitatem, quæ ab Emmanuele desciuerat, bello domaret. Alfonso præterea Menesio præcepit, vt in Baticalam infesta signa similiter inferret. Tum Ioanni Gomecio iussit in insula Maldiua arcem ædificare, vbi fuit à Saracenis Cambaienfibus occisus. Deinde cùm Goam peteret, in cursu arcibus Calecutij & Cananoris diligentissimè prospexit. Postquam Goam appulit, Antonium Saldagnam pluribus nauibus auctum, in Arabicum & Æthiopicum mare misit, vt plurimum damni Saracenis inferret.

ferret. Simonem Andradium in Sinam misit, qui vt scriptum est, temeritate & amentia Sinas Lusitanis infestos reddidit. Antonium Corream ad Regem Peguënsem, vt cum illo pacem & amicitiam iungeret, legauit. Garsiæ Salæ concessit, vt rei gerendæ causa Malacam peteret. Qui cùm eò peruenisset, Alfonsum Lupium Costam morbo grauiter impeditum reperit: qui cùm in citeriorem Indiam morbi depellendi gratia redire vehementer expeteret, arcem ipsi Garsiæ Salæ tradidit: & non multis pòst diebus, quàm Cochimum appulit, eodem morbo consumptus est. Dum hæc in India gerebantur, Abrahemus Barraxæ filius accepit, incolas montis Farrobij, & Benamarenses, & reliquos eiusdem vicinitatis Mauros multas clades à Lusitanis accepisse. Id igitur vlcisci constituit. Itaque cùm id, quod animo moliebatur, summo silentio compressum tenuisset, quingentos equites eduxit, & in pagis quibusdam Arzilensi agro finitimis ea parte, quæ Tingim spectat, in insidijs delituit. Inde Aroazium itineris ductorem præmisit, vt campum exploraret, & omnia vsque ad speculas, quas Alfandiquimenses appellant, specularetur. Ioannes Coutignus hunc Aroazium, virum industrium & sagacem nouerat, & illius fraudes & insidias diligentissimè præcauebat. Ea autem de causa, nunquam speculatores ex vrbe mittebat, quin illis equitum auxilium assignaret. Tunc igitur cùm homines speculatum misisset, equites simul emissi sunt. Aroazius se continuit, dum eos in speculis constitutos animaduerteret. De ea re Abrahemum confestim admonuit. Is silenti agmine è latebris egressus, nostris appropinquabat. Nostri cùm primam aciem cernerent, vt se reciperent, consiliũ inierunt.

At Mau-

At Mauri substiterunt. Fernãdus Callæcus primi agminis ductor, qui speculatoribus auxilium afferebat, cũ eos substitisse conspiceret, in illos inuectus est: Hostes ordine minimè confuso cedebant, donec nostros in postremum agmen, quod Callæcus minimè conspexerat, extraherent. Ibi equites nostri decem & septem ceciderũt, reliqui fugæ se mandarunt. Sed in lacus, qui iter impediebat, angustijs, quidam fortissimus eques, nomine Ludouicus Valens, nostros cõfirmauit, & se armatum hostibus obiecit: nec ex eo loco demigrauit, antè, quàm Lusitani lacus angustias pertransirent. Deinde nostros ordine instructos domum ita reduxit, vt inter hostes atque nostros eximia virtute & dexteritate versaretur. Cùm iam se Habrahemus reciperet, incidit in illum Antonius Mascaregnas adolescẽs valdè strenuus, cum quatuor equitibus: qui omnes capti sunt. Mascaregnas quamuis à Rege Fessæ perbenignè tractaretur, mortem, quæ impendebat, vitare non potuit. Cùm enim pestilentia apud Mauros desæuiret, illum confecit. Sub id tempus præfecit Emmanuel Azamori (Petrum namque Sousam reuocauerat) Aluarũ Norognam, qui cum multis Maurorum principibus pacem firmauit. & illis æquabile tributum imperauit, Rebelles verò cladibus multis affecit, Præter alias excursiones, xx. vj. die Aprilis Benemezium agrum populatus est, multos occidit, ducentos & quinquaginta captiuos abduxit, nõ mediocrẽ prædã abegit. Rursus mense Iunio Vascum Fernandiũ Cæsarẽ in alias Maurorũ turmas immisit, qui cum incautos opprimeret, viuos octoginta cepit, magnaq; præda potitus, copias in vrbem incolumes reduxit. Rursus Augusto mẽse, Anton⁹ Gũdissaluius eiusdẽ Noro-

Norogna iussu in Mauros pedites inuasit: qui cùm diu restitissent, victi tandem sunt, & aliqua eorum pars in seruitutem abstracta fuit. Hoc eodem mense quidam Maurorum fœderatorum duces à Norogna auxilium petierunt, quo Enxeuienses Mauros aggrederentur, & magnam frumenti copiam inde asportarent. Sed cùm ducenti hostes nostris imminerent, Mauri fœderati suspicati sunt, maximum hostium numerum in insidijs latere. hac suspicione perturbati se in primum agmen conferunt. Nostri in postrema acie hostium impetum sustinebant. Nonnulli ab hostibus cæsi sunt. Reliqui cum dedecore se in vrbem receperunt, non culpa sua, sed eorum, qui eos deseruerant. Id tamen eis grauem diebus multis dolorem inussit. Hoc tempore Emmanuel varijs & molestissimis curis agitabatur. Videbat enim se matrimonij vinculo liberatum, & cupiebat vltimum vitæ actum in rebus præclaris, memoriaq; sempiterna dignis consumere. Quocirca statuit in Algarbium se conferre, regniqúe administrationem Ioanni filio, & consiliarijs relinquere, vt ipse omni reliqua cura solutus, bello Mauros vexaret, atque propagandæ religioni vehementer incũberet. Sed ab hac cogitatione illum insidiæ multorum hominum, quos ipse non mutatione consilij, sed acerbitate supplicij coërcere debuisset, abstraxerunt. Vt enim mos hominum est, qui omnia non fide, sed cupiditate metiuntur, ab illo, quem non ita diu victurum sperabant, ad Ioannẽ filium, à quo sibi multo maiores, & diuturniores opes pollicebantur, paulatim deficiebant: & ætatẽ Principis, optima quidem natura præditi, sed fraudibus & dolis obnoxij, captabant. In primis verò plurimum de laudibus Emmanuelis detrahebant. Hominem esse dicebant

cebant multum de ædificijs, parum verò de regia dignitate cogitanie. Præterea grauitatis immemore esse criminabantur, quòd facillimos aditus haberet, quòd sui conueniedi facultatem quibusuis hominibus daret, quòd equos frequenter agitaret, quòd insita facilitate nullius congressum aspernaretur. Præterea illi crimini dabant, quòd multum auri & argenti profunderet. Postremò multa regiæ virtutis ornamenta in illo requirebant, & Ioanni persuadebant, si vellet amplissimum in Regibus nomen obtinere, vt longissimè à patris instituto discederet, neq; se peruulgari & contemni permitteret. Erat autem Ioannes natura clemens atq; benignus, & ad pietatis studium valdè propensus. Sed tantas vires hominũ perditorũ sermo, cui aures assiduè præbebat, habuerat, non quidem vt patrẽ odio persequeretur, quem pietate summa colebat, sed vt minimè illius mores & instituta cõprobaret. Itaque statuebat, longè diuersam sibi vitæ rationem sequendam esse, vt ad summum decus aspiraret. Neque deerant interim, qui persuaderent, nihil esse magis regium, quàm, quidquid liberet, efficere. Voluntatem namq́ue refrenare, esse non regiæ dignitatis, sed miserrimæ seruitutis argumentum. Cùm multa eiusmodi Emmanuel accepisset, veritus est, ne si res alias agere vellet, & filium in adulatorum potestate relinqueret, ab eo contemneretur, & regnum improborum consilijs gubernatum, ruinæ periculum adiret. Hic metus illũ ab instituta cogitatione reuocauit. Præterea vt magis se à contemptu & solitudine vindicaret, se nouis affinitatibus stabilire decreuit. Idcirco à Carolo Imperatore petijt, vt Leonoram sororem suam, excellenti pulchritudine & probitate fœminam sibi desponderet.

Atqui prius ille, vt Ioanni filio collocaretur, enixè operam dederat, & ea de causa Petrum Goueanũ in Germaniam ad Maximilianum Imperatorem legauerat. Tunc verò sic immutatus fuerat, vt eam vxorem ducere, quàm filio in matrimonium collocare mallet: quæ res apud multos in varias repræhensiones incurrit. Sic enim dicebant: Quam rem gerit Princeps hic, in quo ad hunc diem patrium in remp. animum semper agnouimus? At nunc multis rationibus remp. euertit. Primùm enim, Rex annos quinquaginta natus, & viduus, octo filijs oneratus quonam modo poterit virginem Caroli sororem, in maxima spe aliarum nuptiarum enutritam, ad nuptias parum ætati accommodatas allicere, nisi regni opes prius effuderit? Filio namqúe dos magna confici potuisset. At is non modo vxorem indotatam accipiet, verùm contra morem & consuetudinem, nomine dotis, regni patrimonium vxori largietur. Præterea necesse erit (aliter enim fortasse vxori adolescenti minimè satisfaciat) vt ad voluntatem illius regnum administret. Postremò, quid liberis faciet? octo filios habet. Totidem poterit ex noua nupta suscipere. Regnum est angustis finibus terminatum. Quas igitur opes poterit tantæ filiorum multitudini largiri? Quibus honoribus aut emolumentis Regia soboles statum suum tuebitur, ne sit ei necesse in turbam conijci, & reliquorum hominum institutis victum sibi comparare? Erit præterea ei necesse amori seruire, vxori blandiri, & non quomodo nomen suum immortalitati commendet, sed quomodi virgini pulcherrimæ morem gerat, excogitare. Hæc & his similia vulgo iactabantur, ab his præcipuè, qui domesticas illius offensiones ignorabant. Emmanuel

nuel tamē in ea mente perstitit, & cùm Carolus in Hispaniam, vt regni hæreditatem cerneret, è Gallia Belgica veniret, ad illum Aluarum Costam, qui regio cubiculo præerat, legatum misit. Legationis species gratulationis nomine instituta fuerat: legationis tamen summa eò pertinebat, vt nuptiæ conficerentur. Aluarus Costa omnia, quæ Emmanuel cupiebat, ex animi sententia cōficit. Nuptiæ pactæ sunt, dos etiā à Carolo dicta, ab Emmanuele sponsæ munera ingentia constituta: festi dies acti, & matrimonij fœdus Cæsaraugustæ, vbi tunc Carolus considebat, summa omnium lætitia & gratulatione celebratum. Fuit tamen necesse, cùm esset cùm Carolo & Leonora, & sanguinis propinquitate, & affinitate multis rationibus implicatus, & ea de causa per Pontificias sanctiones nuptiæ coniungi minimè potuissent, vt Pontificis Maximi benignitate legibus soluerētur: qđ factū fuit. Nuncius huius pactionis & fœderis ad Emmanuelem perlatus, eum gaudio ingenti cumulauit: sed nobilitatem & multitudinem non mediocri solicitudine affecit. In primis verò Ioannem solicitauit, non quòd easdem nuptias expeteret, sed quòd reip. inutiles arbitraretur. Emmanuel regni Proceres in consilium euocauit. Ibi luculentam orationem habuit, qua rationes, quæ illum ad matrimonium inuitârant, exposuit: quæ quidem illi, qui aderant, aut moti sunt, aut se motos esse, nè Regis animum offenderent, simulârant. Itaque omnes ordine instituto illius manum de more osculati, & vt matrimonium felix atque faustum esset, precati sunt. Post has gratulationes, & omnium faustas acclamationes, pestilentia Olysipponem vehementer afflixit, & Regem varias sedes commutare illius

 metū

metu coegit. Almeirinum deinde se contulit. Inde Cratum (est autem id oppidum celebre, quod ad Hospitalensium equitum ordinem pertinet) profectus est, vt ibi Reginam operiretur. Illa verò multis Hispaniæ Proceribus stipata, in regnorum confinia peruenit. Eò multi Portugalliæ Proceres, vt eam exciperent, se contulerunt. ad exiguum fluuium, Seuerum nomine, qui Portugalliam à Castella discriminat, peruentum est. Martinus Albicastrensis, Villæ Nouæ Portimanensis, quod oppidum est in Algarbio situm, Comes, fluuium traiecit, & Reginæ manũ suppliciter osculatus est. Illum Comes Tentugalensis, & Episcopus Portugallensis, & Archiepiscopus Olysipponensis ordine subsequuti, eodem officio perfuncti sunt. Alia deinde Lusitana nobilitas idem fecit. Regina fluuium transmisit: quam Dux Albanus, & Episcopus Cordubensis deducebãt. Dux Brigantinus citra fluuium constiterat: ad duo millia equitum Lusitanorum satis eleganti cul u conuenerant. Ubi Regina in terminis Lusitaniæ constitit, Dux Brigantinus ex equo desiluit, vt Reginam nomine Regis exciperet. Quæsitis ab Albano Duce, an facultatem ab Emmanuele Rege ad illud munus obeundũ haberet, eam literis publicis inscriptam, & manu Regis ipsius cõsignatam ostendit. Literæ publicè & alta voce recitatæ sunt, & Albano Duci in officij sui ritè peracti testimonium traditæ. Tunc idem princeps catenam auream, quæ Reginæ brachio alligata erat, assumpsit, vt sic ipsam Reginã deduceret, quam Brigantino Duci tradidit, atque commisit. Hac traditione solenni ritu celebrata, Albanus Dux, & reliqui Castellæ principes abscesserunt. Episcopus tamẽ Cordubensis, & Dynasta Tregeniensis (hi legati erant)

ti erant) & præterea Villæ Francæ princeps, & equitũ Hospitalensium in Castella Magister, & Montis acuti Comes cum Regina Cratum vsque peruenerunt. Postquam in oppidum ventum est, & Regina cœnauit, Rex illam inuisit: à qua cum singulari significatione amoris exceptus fuit. Ioannes illius manum osculari voluit: quod, illa nullo modo induci potuit, vt pateretur. Georgium tamen, equitum Iacobensium & Cistertiensium Magistrum, Ioannis Regis filiũ, vt Hispaniæ morem conseruaret, ad osculũ manus admisit. Deinde Archiepiscopus Olysipponensis Regem atque Reginam ritu ab ecclesia sancta recepto stabili matrimonio copulauit. Symphonia deinde, & tibiarum concentus, & choreæ consequutæ sunt. Inde modicis itineribus Almeirinum profecti sunt. Filij Regis obuiã illis prodiêre. Principes Regij ex equis repentè desiliunt, vt Reginæ manũ osculentur. Id illa pati noluit: imò multis in illos voluntatis egregiæ signis insitã benignitatem testificata est. Reliqui regni principes, qui nõdum suum officium fecerãt, eam solito more salutârunt. Vbi Almeirinum peruenêre, Isabela & Beatrix Emmanuelis filiæ ad scalarũ gradus, quibus in Aulã ascensus patebat, aduenêre, & cũ descendere pararẽt, Regina, nè id facere possent, accelerauit, & ad genua prouolutas subleuauit, easque humanissimè complexa est. Reliquæ deinde virgines Reginam manus osculo salutant, quas omnes illa admodum benignè, cũ debita tamen maiestatis ratione resalutat. Quibus cantibus, saltationibus, & tripudijs dies ille celebratus extiterit, erit explicatu difficillimum. Sequenti die Rex peractis sacris, aurei velleris ordinem, à Philippo Burgundiæ Principe fundatum, à succes-

foribus singulari religione retentum, cuius princeps atque Magister Carolus erat, ipsius Caroli iussu consequutus est. Hyems illa tota fuit Almeirim in summa iucunditate consumpta. Inde appetente vere Rex Eboram concessit. Hoc anno, qui fuit a CHRISTO *nato* M. D. XIX. *misit Rex Emmanuel in Indiam sedecim nauium classem, cuius Georgius Albuquercius præfectus extitit. Non omnes tamen institutum cursum tenere potuerunt. Nauis enim, cui Iacobus Limicus præerat, Olysipponem reflatu delata est. Ludouicus Guzmanus cū naui, cui præerat, à fide desciuit, piraticam fecit, multaque flagitia & scelera indigna genere suo designauit. Emmanuel Sousa, qui nauarch⁹ erat rostratæ nauis, cū oram Æthiopiæ Melindem versus legeret, & portum Mantuæ (sic enim appellant) subiret, vt commeatum ab incolis emeret, fuit in terra à Saracenis cum quadraginta viris Lusitanis occisus. Nauem verò, cùm ad insulam, quæ non procul Quiloa distat, turbida tempestate iactata, & vadis allisa fuisset, Saraceni diripuerunt & Lusitanos omnes, vno duntaxat puero, quem Rex Zamzibaris in fidē recepit, excepto, trucidârunt. Georgius Albuquercius cum nouem nauib. Mozambique hyemauit. Quatuor tantùm naues in Indiam pelagus transmisere. Interim Iacobus Lupius Siqueira omnia, quæ ad bellum Arabiæ gentibus inferendum necessaria videbantur, summa ope comparabat. Et quia maioribus copiis indigebat, nauigio, quod facilè fluctus exciperet, Gundisaluum Loulensem Mozambiquem ad Georgium Albuquercium misit, cui mandabat, vt inde Arabicum sinum peteret, vt coniunctis viribus Iudā expugnarēt. Cùm verò Siqueira Melichiazij fraudes*

des perciperet, cumque multis incommodis Lusitanos affecisse cognosceret, Christophorum Salam cum triremibus tribus, qui oram Cambaiæ infestam redderet, expediuit. quod is diligenter effecit, & cum non mediocri præda reuersus est. Similiter & Antonius Saldagna, qui circa Gardafumense promontorium oras illas peragrabat, ingenti præda potitus, se ad Siqueiram contulit.

¶ Sub id tempus, leuis a Rege offensio ita grauiter cuiusdam viri Lusitani animũ exulcerauit, vt oblitus fidei, pietatis, & religionis, Regẽ a quo educatus fuerat, patriã, quæ illum genuerat, prodere, vitamq́; suã in summũ discrimen inducere properaret. Fernandus Magallanus fuit vir nobilis, & magno animo præditus, cuius antea mentio facta est. Is in India bellicis in rebus non mediocre virtutis & industriæ documẽtum dederat. In Africa similiter viri valdè strenui officio functus fuerat. Olim erat apud Lusitanos in more positum, vt in Regia, qui Regi seruiebant, ipsius Regis sumptibus alerentur. Cùm verò multitudo domesticorum tanta fuisset (corũ namque filij, qui Regibus operam dabant, eundem locum retinebant: & præterea multi in regiam familiam meritis admittebantur) difficillimum videbatur, cibos tantæ multitudini præparare. Quocirca fuit à Portugalliæ Regibus statutum, vt sumptum, quem quilibet erat in Regia facturus, ipse sibi ex regia pecunia faceret. Sic autem factum est, vt cuilibet certa pecuniæ summa singulis mẽsibus assignaretur. Ea verò, cùm summa tunc annonæ vilitas esset, satis homines alebat. Nunc autem cùm & hominum multitudo cum rerum venalium pretijs multis accessionibus amplificata sit, factum est, vt illa pecunia, quæ olim

quotidianis sumptibus faciendis latè sufficiens erat, nũc perexigua sit. Cùm tamen omnis Lusitanorum dignitas à Rege pendeat, huius exiguæ pecuniæ summa, quasi multo amplior esset, incredibili studio quæritur: & cùm in regiam familiam admitti, vt valdè expetẽdum Lusitani iudicent, tum in stipendij huius incremento summũ decus statuunt. Cùm enim sint apud Reges variæ famulorum classes, pro classium dignitate cuilibet Regis domestico pecuniæ numerus assignatur. Maxima classis est virorũ nobilium. Sed cùm nobilitatis etiam discrimẽ sit, non vnum congiarium omnibus ex æquo tribuitur. Sic autem euenit, vt pro congiarij magnitudine, de nobilitate vniuscuiusque iudicium fiat, & tantò quisque nobilior existimetur, quantò illius congiarium amplius extiterit. Hoc quidem iudicium, vt sunt res humanæ, est sæpè fallacissimum. Multi namque ambitione & sedulitate consequuntur, quod est meritis atque germanæ nobilitati tribuendum. Attamen Lusitani cùm sint præter modum huius nobilitatis appetentes, & paruæ pecuniæ accessione nobilitatem suam augeri putent, pro hac tam parua pecunia sæpenumerò, tanquam in ea salus omnis atque dignitas vertatur, sibi pugnandum arbitrantur. Magallanus autem pro meritis suis contendebat, vt congiarium illius dimidio numi aurei singulis mensibus augeretur. Rex, nè aditum ambitiosis aperiret, id denegauit. Magallanus offensione huius beneficij sibi eo tempore denegati commotus, à Rege desciuit, fidem violauit, rempublicam in summum discrimen adduxit. Et cùm reipublicæ iniuriæ nobis tolerandæ sint, & Regum etiam, qui reip. parentes sunt, offensiones perferendæ: & cùm vita, quam patriæ debemus

debemus, pro ipsius patriæ salute ponenda sit, vir audacissimus tantum dolorem ex parte vnius aurei dimidia, quæ quinque denarios conficit, sibi negata cepit, vt Rempubl. oppugnaret: Regem, à quo fuerat enutritus, violaret: & patriam, pro qua mori debuisset, in discrimen adduceret. Res enim eò perducta fuit, vt periculosi belli discrimen rebus communibus impenderet. Nescio autem vnde tam barbarus mos in Respubl. irrepsit. Cùm enim proditoris nomen sit non modo odiosum & inuisum, sed etiam cunctæ posteritati maculam sempiterni dedecoris inurat, homines, qui fidem violare, & Reges suos, aut Respublicas oppugnare statuunt, munera, quæ acceperant, literis consignatis abijciunt, fidem abiurant, se ciuitatis iure spoliant, Regem sibi suas res habere iubent, sibi nihil deinceps cum patria fore commune testificantur: & tum demum sibi moliri contra patriam bellum licere contendunt. Esto. aspernare munera, si lubet: contemne patriæ benignitatem: freme quantum voles, tibi non esse præmium pro dignitate persolutum. Fidem verò datam prodere quî potes? Grauem mihi iniuriam patria intulit. Intulerit etiam grauissimam. Sed iniuria nec in parentibus, nec in patria vindicanda est. Omnia, quæ à patria acceperam, inquit ille, reliqui. Numquid vitam, ingenium, disciplinam abiecisti? Minimè. At hæc omnia à Deo primùm, à patria deinde legibus, & moribus, & institutis accepisti. Neque naturæ repugnare, neque patriam lædere, neque fidem frangere, quamuis omnibus iniurijs oneratus sis, vnquam licebit. Imo vita tibi deserenda, & grauissima supplicia subeunda sunt potius, quàm fidem violes, aut officium prodas. Abiura fidem quantum voles: per-

fidiam tuam publicis literis conteſtare: inſignem memoriam ſceleris infandi poſteritati relinque: nullis tamen teſtimonijs numinis offenſionem, & dedecoris ſempiterni maculam vitare poteris. In eam tamen fraudem Magallanus impulſus fuit, vt arbitraretur, ſi publico teſtimonio fidem, & Regi, & patriæ debitam abiuraret, licere ſibi fidem prodere. Id confeſtim exequi minimè dubitauit, & ſe continuò ad Carolum contulit, eumqúe admonuit, inſulas, quas Malucas appellant, quæ ſunt vltra Auream Cherſoneſum conſtitutæ, ad limites Caſtellæ pertinere, & ab Emmanuele Rege contra pactionem iam factam vſurpari. Ducebat autem ſecum Rodericum Falerium, qui ſe Aſtrologiæ diſciplinam tenere profitebatur, vt eandem opinionem in animo Caroli altius imprimeret. Aluarus Coſta, qui tunc legatus apud Carolum erat, Carolum adijt: neceſſitudines commemorauit, non eſſe illius amplitudine dignum, aures hominibus illius præbere. Eadem namqúe vanitate & ſcelere, quo Regem optimum violârant, multa confingere. Proditorum nomen cùm reliquis hominibus, tum præcipuè Regibus eſſe deteſtabile & execrandum. Reges verò, qui illis fauerent, peſtem alere, qua regium nomen ex hominum memoria deleatur. Carolus cùm eſſet natura benignus ab hominibus illis audiendis deducebatur. Sed ab Hiſpaniæ proceribus perſuaſus fuit, ne vllius affinitatis obtentu imperium amplificare negligeret. Itaque ſtatuit naues Magallano, quibus aliam viam in Orientem aperiret, attribui. Fœdere namqúe inter Regem Ioannem ſecundum, & Regem Fernandum facto, cùm regiones, quas quilibet explorare, & debellare ſine alte-

rius iniuria posset, definitæ sunt, statutum fuerat, vt Castellani non viam à Lusitanis factam, sed diuersam sequerentur: vt videlicet cùm Portugallenses ad Solis ortum, Castellani ad Occasum nauigarent, orbem marium atque terrarum conficerent. Sic autē cuilibet parti liberum erat, cùm omnes maris atque terrarum tractus trecentis & sexaginta partibus definiti sint, centum & octoginta partes ad peruestigandum, atque debellandum sibi deposcere. Limes erat Meridianus. Sic enim appellant lineam, à Septentrione ad Austrum in cælo designatam: quæ cùm Sol eam attingit, meridiem hominibus sub ea regione constitutis efficiat: quæ secundum longitudinem (sic enim spatium Ortu & Occasu terminatum nominant) circiter sex & triginta gradibus Olysippone distat. Error autem Magaliani, & aliorum, qui vestigijs illius ingressi sunt, quo Malucas insulas ad ius Castellæ pertinere contendunt, à multis causis originem habuit. Primùm quidem sic natura comparatum est, vt cùm primùm aliquod iter incognitum habemus, quod non possumus certis montibus, aut anfractibus, & notissimis signis definire, multo longius nobis appareat: maximè verò cùm nauigamus, vbi neque montibus, neque vallibus, nec vllis certis notis possumus spatium finire. Deinde qui maria incognita nauigant, vt maius & admirabilius facinus se confecisse glorientur, spatia multò ampliora faciunt, vt, quasi ex alio mundo in hunc redierint, ingentem admirationem efficiant. Accedit vt etiam ipsi vectores, cùm Astrologiæ imperiti sint, quamuis nullam vanitatem orationis adhibeāt, fallantur, & cū varijs circuitibus maria peragrent, rectum iter se tenere putent. Sic factum est,
vt

vt cùm inter Indum fluuium & Gangem spatium decem graduum, qui circiter passuum millia septingenta conficiunt, interiectum sit, Ptolemæus triginta gradibus spatium illud definierit. Vir enim doctissimus terras illas non lustrauerat: quæ à viris fide dignis, imperitis tamen, acceperat, ea monimentis mandabat. Illi verò cùm ab Indo ad Cori promontorium, quod in Austrum longissimo tractu procurrit, nauigarent, & inde rursus in Gangem ad Septentriones cursum inflecterent, quasi recta via, aut paululum ad Austrum inflexa nauigassent, itineris spatium metiebantur. Alia etiam erroris causa nostris obiecta est. Cùm enim vltra promontorium Bonæ spei, aliud promontorium, quod mitius in Austrum prominet, flectere secundis velis niterentur, se multò maius iter confecisse putabant, quã propter maris impetum, naues in diuersa iactantis, facere potuissent. Ea namque ora, quæ in illis regionibus ab Austro ad Septentriones pertinet, longissimo tractu protenditur. Venti autem, qui ab ortu Solis flant, sunt anniuersarij, et statis temporib. valdè vehementes. Æstus similiter, propter immensam maris altitudinem, Lunæ cursibus nimis obiectam, incitatissimi. Ergo cùm fluctus ab ortu Solis ad oras maritimas Occidentis incredibili violentia contorti, & ab oppositis oris repercussi in Austrum, qua facilior patet exitus, incitentur, & ex illo promontorio, quod diximus, in altum longius, quàm credi possit, excurrant, nostrorum in nauigando cursum retardant. Quod nostri non intelligentes, existimabant, se multo maius spatium confecisse, quàm nauigando transmiserant. Hæc omnia nostris etiam eam erroris causam attulerunt, vt regionum ter-

minos

minos satis imperitè designarent, & ad Ptolemæi errata, alia etiam multa parum sapienter adiungerent. Hæc tamen controuersia inter Castellanos & Portugallenses hunc fructum Portugallensibus tulit, vt spatia multo diligentius explorarent. Hoc autem fieri commodè non potuit, nisi per Lunæ defectus. Cum enim Luna orbe pleno interiectu terræ, vt fieri necesse est, certis temporibus obscuratur, illa splendoris amissio non iisdem horis animaduerti potest: necesse namque est, cùm citius in India, quàm in Portugallia, quæ in occasum vergit, nocturnæ tenebræ sint, vt quamuis ille defectus vno tempore fiat, diuersis nobis horis appareat. Horarum igitur dimensione omnis controuersia tollitur. Qualibet enim hora quindecim gradus Sol progreditur. Obseruatum autem est ab hominibus peritissimis, qui à Petro Nonio Mathematicorum principe ad id diligenter instructi fuerant, sex horis ab Indi fluminis ostio, ad Olysipponis vrbis situm Solis cursum terminari. Horæ verò sex, gradus nonaginta conficiunt. Ab Indo autem fluuio ad vltimos Malacarum insularum terminos, qui ad orientem Solem spectant, duo & quadraginta gradus intersunt. Hos si nonaginta gradibus adieceris, cẽtum & triginta duos efficies. Si verò sex & triginta gradus, qui Olysippone ad Occasum secundum lineam illam meridianam, quam diximus inter Hispaniæ Reges fœdere definitam fuisse, vt Castellani contendunt, addideris, centum & sexaginta octo graduum summa fiet. Itaque secundum hanc computationem, adhuc Portugallensibus duodecim gradus explorandi restant qui possunt sine cuiusquam Christiani Regis iniuria à Portugalliæ Regibus occupari: tantum abest, vt Magellanus,

lanus, vel quisquam alius insulas illas iure atq; meritò possit Castellæ Regibus adiudicare. Hæc tamē controuersia non mediocres in Hispania tragœdias excitauit, vsq; adeò, vt Reges optimos & cognatione, affinitate, & amore coniunctissimos, interdū ad intestinam seditionem solicitaret: quod totum ab improbissimi hominis scelere ortum habuit. Vt verò ad illum redeamus, cùm Emmanuel hominis scelus Costæ literis accepisset, consilium habuit. Nihil tamē consilio conclusum fuit. Costa verò Magallanum ingentibus promissis onerabat, & interdum illum in sententia fluctuare cogebat. Cùm tamen maiora sibi præmia ex instituto scelere, quàm ex debita fide proponeret, aures Costæ promissis occlusit. Itaque negotiys cum Carolo ex animi sententia confectis, Magallanus & Falerius Hispalim contendunt. At Falerium iam facinoris suscepti pœnitebat, & intra paucos dies mœstitia confectus, mortem obijt. Magallanus cū quinque nauium classè, & cum suprema necis atque vitæ in reliquos nauarchos potestate, x. die Augusti eiusdē anni soluit, vt terras atque regiones, quas neque viderat, neq; ab alijs exploratas audierat, sed suspicione tantùm eas adiri posse consequutus fuerat, perlustraret. Sed nihil est tam arduum, quod non animus magnus desperationē stimulatus aggrediatur. Primùm oram prouinciæ Brasiliæ præteruectus, ad Austrum vltra æquinoctialem plagam nauigauit. Cùm verò mense Septembri, anno salutis, M. D. xx. tres & quinquaginta gradus, ab æquinoctiali regione ad Austrum nauigando, confecisset, fretū reperit, cui nomen Magallani impositum fuit, vt sempiternum monimentum facinoris extâret. Sed tantum frigus Hispanos miseros excruciabat, vt multi fœdè perierint.

ierint. Fretum verò, vt fama est, quadraginta millia passuum in longitudinem patet. Freto superato, rursus in æquinoctialem regionem, & in cælum mitius atque tepidius iter instituit. Varij interim casus hominem exagitârunt. Nam nauarchi cum reliquis Hispanis ab illo desciscere voluerunt, & ei insidias intenderunt: & quidam ex illis capitali supplicio affecti sunt: & ipse tandem in insula, quam Matam appellant, cùm opem Regulo, qui ab illo auxilium postularat, attulisset, post bellum confectum, ab ipso Regulo occisus per insidias fuit, vt proditor proditori pœnas eiusdem sceleris irrogaret. Duæ tantum ex illa classe naues (reliquæ namque amissæ fuerant) Tidorem, quæ insula vna ex Malucis est, peruenêre. Vna ex illis octauo die mensis Septēbris, anno salutis. M. D. xxij. Hispalim appulsa fuit. Alteram verò nauem, quia dissoluta compage aquam accipiebat, Hispani in insulā subductam refecerunt. & onere accepto profecti, Septentriones versus iter susceperunt. Cùm verò cōmeatus illos deficeret, & multi frigore interirent, retro cursum flectere coacti sunt. Ad Malucas autem appulsi, intellexerūt Lusitanos in insula, quam Ternatem appellant, commorari. Itaque ad illos confestim mittunt, qui diceret, vt hominibus Hispanis, & eadem religione deuinctis opem in rebus desperatis afferrent. Nauem esse laceram, magnam partem hominum, qui ea vehebantur, absumptā, reliquos grauissimis morbis impeditos. Antonius Brittius, qui iam insulis nomine Regis Emmanuelis imperabat, Garsiam Henricum cum nonnullis nauigijs extemplò misit. Ab his Magallani comites fuêre continuò recepti, & singulari humanitate tractati. Nauis fracta fuit, & illi Lusitanis nauibus in Indiam, deinde

deinde in Hispaniam rediêre. Hunc exitũ classis illa parum felicem habuit. Sed vt ad ea, quæ anno salutis. M. D.xix. *inciderunt, reuertamur, nono die mensis Februarij Aluarus Norogna, qui tunc Azamoris præfectus erat, in eam Mauritaniæ partem, quæ Enxouia nominabatur, cum ducentis & triginta equitibus, & centum peditibus inuasit: hostes acri prælio fudit, ducentos atque decem captiuos abstraxit. Rursus vigesimo quinto die mensis eiusdem, octo & quadraginta passuum millia progressus, in castra Nacerbendumæ (is erat vnus ex Enxouiæ principibus) impetum dedit: duas illius vxores, & duos filios, & vnam filiam, & multos illius cognatos, cum magna aliorum hominum multitudine captiuos abduxit. Dum rediret, quidam Lusitanus eques facinus inhumanum & barbarum edidit. Maura quædam eleganti forma, quam Nacerbenduma filio suo desponderat, armillis argenteis magni ponderis brachia & suras ornârat. At Antonius Leitanus (sic enim eques ille nominabatur) argenti cupiditate inductus, vt illud facilius captiuæ detraheret, manus atque pedes miserè præcidit. Norogna illũ multis malè verbis accipit, argẽto spoliat, in custodiam tradit, & in Lusitaniam cũ dedecore redire compellit. Rursus vigesima die Martij, in alias eiusdem prouinciæ turmas Norogna aciem eduxit. In via camelorum turmam multis rebus onustam cepit, deinde primis tenebris montis cliuum subijt, & itineris ducem admonuit, vt eum aliqua via saxosa deduceret, ne possent hostes illius iter ex equorum vestigijs animaduertere. Duabus deinde horis ad quietem datis, postquam rursus omnes excitati sunt, triplicẽ aciem instruxit, primam Antonio Lupio Siqueiræ, secundam*

Iaco-

Iacobo Melio attribuit, tertiam, in qua erat maior militum numerus, sibi reseruauit. Ad hunc modum silenti agmine profecti, in turmas hostium ex improuiso impetum fecerunt, easq; in effusam fugam compulerunt. Trecenti tamen & octoginta duo capti sunt, et præda ingens abacta. Hostes sublato signo conueniunt, & auxilijs vndique influentibus exercitus non mediocris efficitur. Nostri ordine regrediuntur. Sed cùm Maurus quidam ex fœderatis, vir sanè fortis, nomine Zale Bembarqua, in nostrorum conspectu pulchrum aliquod facinus edere statuisset, solus in hostes impetum tulit. Norogna continuò, vt illi subueniret, aciem in hostem direxit. Primo impetu triginta ex hostibus cæsi sunt, et vnus vir primarius captus est. Reliqui eorũ, qui cecidêre, casu perculsi, substiterunt. Norogna eorum impedimento liberatus, Azamorem exercitum ordine reducebat. Fluuius erat vado trãseundus. Is vbi vado appropinquauit, nè pecorum multitudo ordinem perturbaret, & transitum impediret, magnã illius partem Mauro cuidam fœderato donauit. Transmisso cum omni reliqua præda vado, duabus horis in hostium conspectu, qui citra vadũ restiterant, cum exercitu conquieuit, & epulatus est. Expectabat autem, an hostes vellent vadum pugnæ capessendæ gratia transire. Cùm illi id facere noluissent, Azamorem exercitum cum reliqua præda reduxit. Rursus xx.v. die mẽsis Martij, cùm alias turmas hostium adoriri statuisset, in Mauros palantes incidit: quinquaginta cepit: reliqui in fugam versi, illius aduentum per omnia compita & mapalia nunciarunt. Multi continuò confluxêre: & Norogna, nè cum tanta multitudine manum conserere cogeretur, Azamorem cum captiuis reuersus est. Vigesimo autem octauo eiusdem mensis die copias e-

duxit, quibus quasdam turmas hostiles inopinantes aggrederetur. Sed cùm in via præter opinionem in magnum equitum numerum incidisset, Lansarotem Freitam cum equitibus sexaginta præmisit, qui in hostes impetum ferret: ipse cum reliquis subsequutus est. Fit atrox prælium: ex hostibus multi cæsi: sexaginta capti sunt. reliqui sese effusa fuga ab imminenti clade proripuerunt. Inter captiuos fuit dux quidam eximius, Arhagus nomine, qui cùm centum annos natus esset, omnia militiæ munera diligenter administrabat. Trigesimo die mensis eiusdem Norogna, cùm otium ferre non posset, oppidum muris munitum, quod Siner appellabant, improuiso adortus est, illudqúe vi cepit: reliquam prædam Mauris fœderatis concessit: ipse Azamorem trecentos & quinquaginta & octo captiuos abduxit. Nec ipse solùm hostes crebris excursionibus fatigabat, sed duces reliquos otio torpere non sinebat. Itaque Vascum Fernandium Cæsarem, antesignanorum ductorem, cuius virtuti plurimùm confidebat, in varias partes mittebat, vt hostibus quantam maximam posset perniciem inferret. Is eo tempore primum quidem cùm indicio cuiusdam captiui percepisset, in loco, quem Fornignum appellant, equitum turmam, vt fruges incenderent, coactam esse, in eam inuasit: nonnullos occidit, reliquos in fugam coniecit, ducem viuum cepit. Cùm verò Norogna accepisset, in agro oppidi Tilensis magnam hostium multitudinem versari, vt inde in segetes irruerent, & nostros, qui in campo vagabantur, inopinatò aggrederentur, in eos eundem Cæsarem immisit. Is cùm impigrè imperata conficeret, equites non inuenit: cum peditibus acre certamen iniuit, qui fortissimè restiterunt. Omnis enim eorum salus in virtute consistebat. Nec enim poterant pedibus equites insequentes effugere.

re.

re. Cùm tamē multi cecidiſſent, reliqui in templum quoddam quod prope eum locum ſitum erat, cōfugerunt. Ibi cō globati ſeſe animo maximo tuebantur. Sed tandem Cæſar, gradibus maxima contentione ſuperatis, primus aſcendit: deinde Frãciſcus Vaſcius ſpeculator: terti⁹ fuit ſcriba quidã, cui nomē erat Frãciſcus Rodericus. Reliquis animus additus eſt, vt idem facerent. Itaque in ſupremam templi cōtignationem ſubeuntes, in hoſtes irruunt. Cæſar vnũ ex ijs, q̃ acrius reſiſtebant, cōplexus, è ſummo præcipitauit. Tanta verò pertinacia decertatum eſt, vt nullus ex hoſtibus euaſerit. Neque ſolùm gladijs & pugionibus, verùm & lacertis cùm multos arctiſſimè vincirent, eos in terram è ſummo detrudere contendebant. Hoc prælium quamuis pro numero militum exiguum videretur, victoribus tamen in laude non mediocri poſitum fuit. Erant enim hoſtes fortiſſimi, & cum maxima pertinacia è loco ſuperiore reſiſtebant, & in vltimo diſcrimine conſtituti, nullus eorum in deditiōem venit. Omneſq; tandem in veſtigio mori, quàm in ſeruitutem abduci maluerunt. Cæſar paucis pòſt diebus ab Emmanuele accerſitus fuit, vt cum claſſe Gaditanum fretum tueretur. Vmbre oppidum eſt Enxomienſe, in edito loco ſitum, muris, & mœnibus, & propugnaculis munitum: quod Azamore octo & viginti millia paſſuum diſtat. Imam vallem fluuius præterfluit, vnde collis in oppidum valdè accliuis aſſurgit. Hoc oppidum Norogna ex improuiſo capere ſummè concupiuit. Itaque decimo die Aprilis eiuſdem anni in oppidum inuadit: minoribus tormentis propugnatores exturbat: ſcalas muris admouet, mœniaqúe diu totis viribus oppugnat: oppidani ſumma contentione reſiſtunt. Cùm autem Norogna ſe fruſtrà eo genere oppugnationis vti conſpiceret, aliud excogitauit.

Viros acerrimos elegit, qui cum securibus, quamuis maximum periculũ è mœnibus immineret, in portas inuaderent. Hi neque saxis, neque mißilibus impediri potuerunt, quo minus fores cardinibus euulsas introrsum impellerent. Hoc enim Norogna præceperat, vt cardines tantùm, quo citius opus absoluerent, securibus excindere conarentur. Aditu in oppidum patefacto, nostri confestim irrumpere conati sunt. Hostes conglobati acriter et diu resistunt. Nostri cum magna hostium cæde tandem ingrediuntur. Hostes verò se se per cliuum deijciunt, & fluuium petunt: multi cùm per cliuum præcipites ruerent, dilacerati sunt. Magnus hostiũ numerus cæsus fuisse dicitur: ducenti quinquaginta & sex capti. è nostris decem tantùm vulnerati fuerunt. Norogna re benè gesta (nec enim oppidũ præsidio munire, sed hostes exterrere decreuerat, vt intelligerent, nullum sibi locum, quantumuis egregiè munitum, periculo vacuum fore) copias in vrbem integras reduxit. Rursus octauo die mensis Octobris, vt Allimaimonis (erat autem is insignis inter Mauros dux) turmas opprimeret, egressus est. Sed cũ alios Mauros obuios haberet, quos captiuos duxit, & intelligeret, se hostes iam fallere nullo modo posse, regredi maturè constituit. Rursus decimo quarto die speculatum misit, vbi duces quidam, qui camelorum turmam, quæ Sasinio Azamorem agebatur, ceperant, & quendam primarium virum ex Mauris fœderatis in seruitutem abduxerant, castra posuissent. Speculatores tres Mauros capiunt, quos ad Norognam perducunt. Illi nunciant, castra hostium quatuor & quadraginta passuum millibus abesse. Is nullam moram interposuit, quin ad illos de nocte contenderet. Sequenti die se in latebras coniecit, ne ab hostibus sentiri posset. Inde primis tenebris profectus, Tamarochium iter direxit.

rexit. Prope namque oppidum illud hostium castra posita audierat. Ibi triplicem aciem instruxit, & singulis ducibus, quid fieri ab vnoquoque vellet, imperauit. Deinde explorato cum incredibili celeritate in hostes inuectus est, & eos incautos oppreßit, & illis partim cæsis, partim in fugam compulsis, castrorum partem diripuit, prædamque pecorum, & armentorum, & camelorum, & equorum, cum ducentis & quinquaginta captiuis abduxit. Ne verò nostri nimia prædandi cupiditate dißiparentur, et interim ex omni vicinitate maxima subsidia, vt fieri solet, hostibus aduenirent, receptui signum dedit. Media nox erat, cùm copias suas à castris hostium reuocauit. Hostes interim vndique prouolant, & quæ cuique tela sors offerebat, festinanter arripiunt: atque primùm fustes, lapides, atque mißilia torquentur tanta vi, vt maximum nostris damnum inferrent. Duabus horis acerrimè dimicatum fuit. Interim prima luce nostri, quanta esset hostium multitudo, clarè cernunt. Tum Norogna suos rursus instruxit, & verbis ad certamen acrius ineundum excitauit. Et cùm ex equo desiluisset, quem laßitudine confectum esse sentiebat, in alium conscendit. Res iam non lapidibus & mißilibus, sed hastis & gladijs acerrimè gerebatur. Is autem sensim ordine minimè perturbato cedebat, & interdum aciem in hostes conuertebat, vt eos ab insequendo retardaret. Cùm verò in hostem, nimis in lacessendo pertinacem, equum calcaribus admotis concitaret, illum hasta transfixit. Sed cùm ex hostis strati corpore hastam extraheret, fuit secundum galeam tam graui plaga percussus, vt ex equo omni sensu prorsus amisso decideret. Vascus Fernãdius Cæsar, qui iam propter anni tempus ex classe redierat, subitò accurrit. Alius item vir fortißimus, nomine Marti-

nus Egidius, cũ aliis nonnullis opem festinanter attulit. Hi tãtisper hostium impetũ sustinuerunt, dum Norogna suorum auxlio recreatus, sensum paulatim reciperet, & in aliũ equũ, quem ei famulus illius obtulerat, ascẽderet. Deinde postremu agmen Ioanni Freitæ, & regio procuratori commisit: ipse in primum agmen cum regio signo se contulit. Erat enim viribus destitutus, quibus posset in agmine postremo hostibus, qui nostris acriter instabant, obsistere. Qui erant in postremo agmine res memorabiles effecerũt. Nec enim solùm prælij molem inuicto animo sustinebant, verùm & multos interimebãt. Sole exorto, hostes grauius nostros premebãt, et nostri vicissim multò acrius repugnabant. Nostri tamen sine vlla perturbatione prædam inuitis hostibus Azamorem perduxerunt. Ex hostibus ducẽti cæsi sunt. E nostris nemo desideratus fuit, quamuis multi vulnerati, & debilitati, & quidã etiam membris capti è prælio discesserint. Fuit hoc facinus memorabile, quod magnũ hostibus metum iniecit. Aluarus enim Norogna cum ducẽtis & quinquaginta tantùm equitibus, & triginta quinq; peditib. ex vrbe egressus fuerat. Mauri Enxouiẽses quingentos equites, & magnum peditum numerum contra nostros eduxerant. Et quia primùm ab hostibus lapidibus certatum fuerat, euenit, vt nomine lapidum diu celebratum factum illud extiterit. Lapideam namq; eam hostium incursionem milites appellabãt. Hoc facto multi ex hostibus pacem petiêre, et se sub Emmanuelis imperium subdidêre. Ioannes Coutignus sub id tempus cùm in pagum maximũ, in quo fortissimi equites habitabant, inuadere statuisset, ab Odoardo Menesio auxilium postulauit. Is illi centum equites misit. Eorum dux Andreas Henricus extitit. Coutignus primis tenebris egressus, ductoris inscitia nequiuit

in pagum, nisi clara luce, peruenire. Sed cùm fama præcessisset (non potuit enim tāto silentio acies educi, vt nō hostes, quò intenderent nostri, ex his, qui in agro vagabantur, explorato cognoscerent) Coutignus pagum prope desertum reperit. Maxima enim pars incolarum diffugerat. Illi tamen qui restiterant, acriter repugnârunt. Sedecim tamen cæsi sunt, quatuor & quadraginta capti. E nostris tres ceciderunt. Coutignus inde cum præda commodiore via se recipere maturauit. Illa autem via, quam reliquit, Petrus Lupius Azeuedius cum equitibus septem veniebat. Hostes verò, auxilijs vndique subitò accitis, in septem illos irruunt, & primum Aluarum Vascium Tauirensem occidunt, deinde Azeuedium illi subsidio celeriter occurrentem interimunt: & famulus quidam illius, dum patronum tueri contendit, similiter occumbit. Gasparem quoque Cugnam tribus iaculis hostes configunt. His cùm opem antesignanorum ductor afferre voluisset, equus illius confossus fuit, ipseq́ summum vitæ periculum adiuit: filius eius duobus in se iaculis emissis grauissimè vulneratus fuit. Erat locus angustus, quem hostes petebant, vt nostris exitum intercluderent. Eum locum vt primus occuparet Coutignus, ea via, qua iter faciebat, accelerauit. Ibi eos, qui ab hostibus se recipiebant, excepit, & sagittarijs oppositis, hostes aliquantulum ab insequendo retardauit. Angustiæ fuerunt cum maximo labore, & ingenti periculo superatæ. Coutigno, postea quàm ex eo loco egressus fuit, exploratores renunciant, incredibilem hostium multitudinem aduentare, vt iter illius impedirent. Is cùm hunc nuncium accepisset, multò celerius copias cum præda non magna domum reduxit. Multi quidem ex hostibus ceciderunt: ita namq́ nostri eorum impetum sustinebant, vt

multis necem afferrent: periculum tamen fuit grauissimum. Parum enim abfuit, quin Coutignus ipse cum omnibus suis copijs interiret. Non multis pòst diebus Emmanuel Mascaregnas à Ioanne Coutigno sexaginta equites postulauit, quibus excursionem, quam animo destinarat, faceret. Cùm his copijs egressus, in fluuium, quem Benamarensem appellant, iter instituit. Eo deinde transmisso, montem subijt: et cùm Sol in occasum vergeret, cum non mediocri præda, & quinque tantùm captiuis domum redibat. Cùm verò ad pagum, quem Benamarensium appellant, in ipsius montis lingula situm accederet, hostium concursus vndique fit. Mascaregnas paulatim cessit, atque tandem substitit, vt eos, qui nondum se receperant, expectaret. Interim centum sagittarij cetrati cum nonnullis equitibus conferti constiterunt, et vim sagittarum in nostros immiserunt. Hîc Petrus Menesius itineris dux Mascaregnam admonuit, vt boues, & pecorum greges cum præsidio in fluuium præmitteret. Hostes enim ripã molibus obiectis munire conari, vt transitum impedirent. Mascaregnas decẽ equites cum præda in fluuiũ misit, quibus curã dedit, vt hostes opere prohiberent. Id vbi hostes conspicati sunt, multò acrius institêre. Tum Menesius, prælium, inquit, vitari non potest. Hîc enim, aut in fluminis ripa necessariò cõmittendum est. Quocirca censeo, vt hîc potius in loco liberiore, quàm in fluminis transitu prælium ineas. Sententia, inquit Mascaregnas, placet. Agite commilitones: instate, & cædite. Hæc vbi dixit, equum incitauit. Cùm verò equus esset summa pernicitate, factum est, vt solus, antequam eũ quisquam consequi posset, in hostes irrueret, et vnum equitem ex equo deturbaret. Hostes in illum repentè infestis hastis inuecti sunt. Arma fuerunt impedimento, quominus

occum-

occumberet. Equus tamen occisus fuit. Petrus Menesius, et Antonius Coutignus, & Ludouicus Valês, primi, vt Mascaregnam ex circunfusis hostibus eriperent, equos incitârunt. Tum reliqui tanto impetu in hostes inuaserunt, vt aciem continuò dißiparent. Sex & septuaginta occisi sunt, & quadraginta duo capti. E nostris nemo desideratus est: multi tamen vulnerati sunt. Paucis pòst diebus Rex Fessensis cum tribus equitum millibus in Arzilensem agrum inuasit. Nihil eo die memoria dignum, vel ab illis, vel à nostris gestum est, nisi mors Arroazij, viri fortißimi, cum quo Emmanuel Mascaregnas congredi cupiebat. Is tunc Habrahemi latus claudebat, cũ vnius ictu pilæ plumbeæ, quam sutor quidam qui cum fistula ferrea ex equo depugnabat, emiserat, concisus occubuit. Similiter & sutor alia pila ab hostibus percussus, non sutoris, sed egregij militis mortem obijt. Hostem enim strenuum, qui multis Christianis necẽ attulerat, interemit. DVM hæc fiunt, Nonius Mascaregnas, Safiniensis vrbis præfectus, pace, quam cum Garabiensibus Mauris fecerat, valdè fretus, nihil in illos hostile moliebatur. Cùm verò accepisset eos à fide desciuisse, id minimè ferendum esse decreuit. Duo verò Mauri Garabienses illi fidem dederunt, se Ducem Fessensis Regis, qui Garabienses ad defectionem solicitârat, occisuros. Eos non magnis muneribus Mascaregnas (gens enim est natura venalis, & ad facinus scelestum propensa: et ita fit, vt mediocri mercede operam suam locare solita sit) vt in promißis manerent, confirmauit. Itaque & sponte sua, & muneribus allecti, Ducem interfecerunt. Garabienses sedes commutabant, & sibi valdè metuebant. Occiso verò duce, cuius virtute & consilio nitebantur, pacem à Mascaregna postulârunt, & tamen illius obedientiæ pretium aliquod

petierunt. Respondit Mascaregnas, nō mediocre officij pretium esse, liberam agrorum colendorum facultatem. Hoc responso minimè cōtenti, cum Mauro, Oleidambramo nomine, fœdus percutiunt. Deinde cùm prope salinas castra ponerent, Dabidenses, qui tunc in fide permanebant, acri bello vexabant. Dabidenses Mascaregnæ nunciant, hostes in eos die præstituta cum magnis copijs impetū facturos. Is ducem antesignanorū cum equitibus septuaginta, & Zaidem cum Maurorum acie illis subsidio misit. Hostes cùm Lusitanos aduenisse cognoscerent, & suspicarentur Mascaregnam adesse, congressum illius formidantes se receperunt. Dabidenses in illos inuecti sunt. Hostes cùm valdè premerentur, aciē in Dabidenses conuertunt, quatuor interimunt, reliquos cedere cōpellunt. Sed cùm aliquot è nostris subsidio venirent, hostes repreßi sunt. Sic tūc non magno vtriusq; partis incommodo præliū dirèptum fuit. At Mascaregnas, cùm post hoc prælium per exploratores certior factus esset, omnes copias Garabienses ad salinas castra locauisse, neq; procul inde Oleidambramensem exercitum constitisse, ducētos & quinquaginta equites, & cētum & viginti pedites cum scorpionibus & ferreis fistulis eduxit: & septem equites Dabidenses voluit secū ducere, vt testes essent pœnarum, quas à Garabiensibus expetere statuebat. Quarto die Nouemb. huius anni, qui fuit. M. D. xix. post meridiem Safinio profectus est. Cùm verò viginti quatuor millia passuū progressus esset, conquieuit. Castra duodecim passuū millia aberant. Noctis igitur silentio profectus, cùm primùm diluxit, acies duas instruxit: primam antesignanorum ductori aßignauit, secundam ipse duxit. Itaq; duabus partibus castra tanto impetu est adortus, vt omnia terrore, & trepidatione, atq; cæde compleret. supra

trecen-

trecentos hostes cæsi sunt: capti centum & septuaginta & sex. Hoc metu coacti plerique sunt pacẽ rursus petere, & tributum, vt antea soliti erant, persoluere. Cum tamẽ non omnes ad Emmanuelis nomen adiũgi vellent, sed Xerifii p̃sidio freti, agros colerent, qui quadraginta quatuor millia passuũ Safinio aberant, eos Mascaregnas etiam domare constituit. Locus, quẽ sibi ad habitandũ delegerãt, Mizquella nominatur. Ne autem fœderati, qui in Safiniensi agro castra fixerant, fidem frangere, & cum hostibus coniungi possent, expectauit diem, in quo mercatus more solito erat constituendus, in quem multi fœderati conueniebant. Cùm primus mercatus dies aduenisset, is Maurorum principes, tãquam obsides, domi per speciem humanitatis, quasi aliud ageret, sine offensione retinuit. Et ne indicia rei vllius fieret, portas occludi iubet. Itaque primis tenebris cũ equitibus ducẽtis, & sexaginta peditibus profectus est. Cùm verò octo millia passuũ processisset, quatuor equites speculatum misit, & locũ in quo eum cõuenturi cum indicio essent, illis assignauit. Aliquot autem horis ad quietem datis, milites excitauit, & montes, & inuia peragrauit, ne vestigijs posset quispiam, quo ille intendebat, cõiectura prospicere. In nemus autem densum prope fluuium, Iolgum nomine, abditus, iterum cum exercitu conquieuit. Vbi verò Sol occidit, rursus iter institutum tenuit, donec ad tẽplum Mahumetanis institutis dedicatum peruenit, quò iusserat, vt speculatores cõuenirent. Ibi nemini propter metum leonum, quorum maxima copia in illis locis erat, dormire licuit. Septima fermè noctis hora, speculatores venerunt, atque renunciârunt, hostium castra inde passuum viginti millibus abesse. Mascaregnas viginti pedites, qui lassitudine confecti, gradum facere nequibant, & equites decem,

qui-

quibus nõ valdè confidebat, in illo tẽplo reliquit: reliquos pedites iußit post ephippia, equorum tergis insidere. Iam tenebras aurora dispellebat, cùm ad locum, in quo castra hostium posita fuerãt, peruentum fuit. Blasius Syluius, qui primum agmen ducebat, cum centum equitibus, vt fuerat à Mascaregna iussus, in vallem descendit. At cùm illi, qui cum Syluio ibant, agmine simplici, gradum celerius, quàm par erat, inferrent, & vnus ex postremis ex equo decidisset, quindecim, vt illi opem afferrent, substiterũt. Deinde cùm Syluium sequi vellent, & is iam se se longius ab eorũ conspectu remouisset, viam, quæ in collem ferebat, tenuerunt. At Mascaregnas eorum vestigijs institit. Existimabat enim Syluium, eò fortasse, quòd audisset hostes locum mutâsse, in eam viam ingressum fuisse. Qui in collem primi ascenderant, ingentem clamorem atq; tumultum in valle sublatum auribus acceperunt. Quidnam autem sibi faciẽdum esset, explicare non poterant. Vnus ex eis à reliquis ad Mascaregnam missus, & errorem aperit, & quid illis faciendum esset, interrogat. Mascaregnas accelerauit, & Syluium iam prælium cum ijs, qui erant in valle, commisisse, clarißimis argumentis accepit. Tres maximæ turmæ in colle castra posuerant, & duæ similiter in valle tabernacula collocârant. Mascaregnas cùm eò iam peruenisset, veritus, ne si opem Syluio inferre vellet, hostes à tergo vehementius instarẽt, nihil existimauit cõmodius fore, quàm proximos hostes aggredi, vt his deuictis, tutius posset Syluio opitulari. Itaque prælium acriter iniuit: multos occidit, viuos septuaginta cepit. Pecora & armenta, quæ iter impediebant, ferro concidere iußit, ne quid obstaret, quo minus subsidio suis occurreret. Hostibus ad hunc modum ea parte deuictis, Mascaregnas in vallem descendere festina-

stinabat. Sed qua parte nostrorum vestigia ferrent, ignorabat, & hostes è fuga redeuntes, qui postremum illius agmen carpere contendebant, illos impediebant, ne regiones agnosceret. Sed cùm clamores in cælum sublati ad aures hostium, qui nostros insequebantur, peruenirent, illi, vt suis opem ferrent, accurrunt. Mascaregnas id, quod erat, suspicatus, iter illud idem suscepit. Syluius rem præclarè gesserat, multos occiderat, prædam ingentem è castris eduxerat. Sed hostes à timore refecti, cum multis equitibus valdè strenuis, qui eò clamoribus excitati confluxerant, eum acriter vexabant. Mascaregnas viginti equitibus, & quinq; præterea militibus cum scorpionibus, & alijs quinque cum ferreis fistulis (hi homines ex equis sagittas et glādes iacebant) & fœderatorum Maurorū subsidijs, vt gradum celerius inferrent, imperauerat. At hi Syluium, & omnes, qui eum sequuti fuerant, hostibus circumuentos inueniunt. Sexaginta tantùm equites Syluiū stipabant. Reliqui enim abire cum præda iussi fuerant. Eo tempore iam Syluius tribus magnis vulneribus sauciatus erat. Garsias Decius totidē vulnera acceperat, & equus etiam illius vulneratus fuerat. Aliquot viri nobiles, quorum equi fuerāt occisi, pedibus magno cum periculo decertabant. Quidam Ioannis Magallani filius pedem hasta transfixum trahebat. Franciscus Nouius letali vulnere percussus erat. Antesignanorum ductor non leuiter sauciatus in prælio versabatur Quidam Mascaregnæ famulus Maurum fortissimū aggressus est, qui certamen minimè recusauit. Sed cùm libenter alter alteri coniungeretur, ita copulati sunt, vt nec hastis, neq; gladijs vti possent. Lacertis acerrimè decertârunt: Vterq; enim eorum hostem ex ephippio detrudere conabatur. Ambo tandem in terram brachijs arctissimè col-

ligati conciderunt. Alij multis erant vulneribus concisi, & res in vltimum discrimen adducta. Nostri tamen, nè inulti morerentur, operam strenuè nauabāt. In hoc statu res erat, cùm subsidia venerunt. Quibus nostris animus additus est, & hostes illis aliquid laxamenti dederunt. Itaq; liberius cāpo magis aperto depugnabant. Mascaregnas cùm periculum, in quo nostri erant, animaduertisset, accelerauit. Mauri cùm illum agnoscerent, multò plus, quàm antea fecerant, de pugnandi contentione remiserunt. Mascaregnas cùm iam liberum iter aspiceret, ordine suos reduxit. Hostes à tergo ferociter instabant. Sed cùm ordo minimè turbaretur, & quoties nostri in illos equos conuerterent, graue damnum acciperent, nihil minis et ferocitate iuuabantur. Locus erat syluestris, & aditus perangustus, & loci frequentes, arcti, & confragosi semitis imminebant. Has angustias hostes vt occuparent, summam celeritatem susceperunt. At Mascaregnas cùm ad illas angustias ventū fuit, aciem ex vtraq; parte scorpionibus et fistulis muniuit. Cùm aliqui ad hunc modum sagittis & pilis icti concidissent, reliqui nostros insequi destiterūt. Hoc facto, vt vulnerati curarentur, diligentiā summam Mascaregnas adhibuit. Deinde paulatim, nè vulnerati grauius afflictarētur, ad Diucem fluuiū peruenit. Sequenti die Safinium cum captiuis & ingenti præda, cùm Sol in occasum præcipitaret, ingressus est. Ex hostibus centum & quinquaginta cæsi sunt. Cùm enim non liceret propter itineris longinquitatem eos insequi. factū est, vt nō multò plures occūberent. E nostris Franciscus Nouius in itinere è vulnere, quod acceperat, mortem obijt. Sex dies Mascaregnas in hoc facto consumpsit, quod ingentem hostibus terrorem præbuit. Iam neq; munita propugnacula dicebāt, neq; itineris magnitudinem

dinem eos ab imminentibus dies atq; noctes cladibus tutari posse. Nihil enim esse, quod hominē audacia summa præditum, & in rebus gerendis industrium, & admirabili sagacitate & astutia confirmatum, ab hostibus perpetuò vexandis retardaret. Itaq; pacem petunt, imperiū accipiunt, obsides dant, & tributū sine recusatione persoluūt. Hæc in Aphrica gerebātur. In India verò anno insequente Iacobus Lupius Siqueira, qui Suario successit, magnā classem, vt in Arabicum sinum penetraret, instruxit. Classis erat nauiū viginti sex. Milites Lusitani duo mille, & Indi mille. mense Februario Goa soluit. Alexium Menesium, qui Indiam interim gubernaret, Goæ reliquit. Antonium autem Saldagnam cum quinq; nauibus antè præmiserat, vt in Zacotora, quid in rubro mari gereretur, exquireret. Eundē verò Saldagnam non procul à Guardafumensi promontorio offendit. Quo in loco Petrus Vascius Vera, quem Suarius inde ad Emmanuelem miserat, ad illum venit. Ab Emmanuele namq; in eum locum redire iussus fuerat, in quē sperabat Siqueiram ea opportunitate temporis adfuturum: quod eum minimè fefellit. Vera literas ab Emmanuele ad Siqueiram deferebat, quibus illum, vt Arabicum mare teneret, stimulabat. Aquatione in Metensi portu, qui est in Aethiopiæ littore, facta, in Arabicum mare cursum direxit. Nauis illius in cursu fracta fuit. Omnia, quæ illa vehebantur, præter homines, hausta sunt. Siqueira in nauē, cuius præfectus erat Petrus Faria, transcēdit. Cùm in ostium sinus Arabici penetraret, aduersis tēpestatibus impeditus, Iudā, quò intendebat, deferri nō potuit. In insulā, Mazuā nomine, de cōmuni omnium sententia subuectus est. Ea insula AEthiopiæ intimis littoribus adiacet, & ad ditionem Regis AEthiopiæ, qui Matthæum legatum ad Emmanue-

nue-

nuelem miſerat, pertinebat. Incolæ claßis formidine perterriti, in continentem traiecerant. Eſt in continente oppidum, Archiquum nomine, quò ſe contulerāt. Siqueira inſulam petierat, vt inquireret, vtrum Matthæus verus legatus Regis extiterat, an, vt Alfonſi Albuquercij inuidi confirmabant, vaniloquus, & præſtigiator eſſet. Archiqui Præfectus cùm accepiſſet claſſem Luſitanam eſſe, Siqueirā per literas humaniſſimè ſalutauit. Seq; gratias ingentes DEO *agere teſtificatus eſt, quòd antiqua prophetarum oracula euentu feliciſsimo comprobaret. Hoc enim à viris olim diuinis, qui in regionibus illis maximum admirandæ virtutis ſpecimen dederant, prædictum fuiſſe, fore, vt eo tempore Chriſtiani, terrarum & marium interuallis diſiunctiſsimi, in eas oras claſſe peruenirēt. Siqueira nuncios benignè accepit, & bombycinis veſtibus ornauit: ad Præfectum verò miſit vexillum ſericum pulchrè factum, in quo rubra crux erat intertexta. Præfectus cùm ſignum præferri accepiſſet, in littus accurrit. Supra duo hominum millia cum illo venerunt: qui omnes cùm ſignum Crucis in vexillo vidiſſent, in terram ſe proiecerunt, &* CHRISTI *nomen cum admirabili pietatis ſtudio ſæpiùs inclamârunt, ita, vt Luſitani, qui aderant, lacrymas tenere non poſſent. Præfectus tandem in littus peruenit, & eo Siqueira ſe contulit, & Matthæus ſimul aderat, qui fuit ab omnibus cum eximia gratulatione & honoribus ſummis acceptus. Poſt colloquiū Siqueira cum Matthæo in claſſem redijt. Inde Petrus Gomezius Teixeira, qui iuridicundo cum non mediocri integritatis laude præerat, Siqueiræ permiſſu aliquot paſſuum millia progreſſus, ad monaſterium magnum peruenit: & à monachis cum admirabili ſignificatione caritatis exceptus fuit. Is mira de illorum religione & abſtinentia memora-*

morabat. à quibus tamen sciscitatus est, cur non Ecclesiam Romanam, quæ summum in vniuersa Repub. Christiana principatum tenebat, agnoscerent. Respondent illi Pontificis maximi nomẽ, vt par erat, debita pietate venerari: sed quò minus Romã liberè commearẽt, Saracenorum et Turcarum armis impediri. eo tempore, quo Siqueira in insula commoratus est, insulã perlustrauit, & cisternas aquationis faciendæ gratia diuisit, & locum, in quo arx commodè ædificari posset, designauit. Sed nec vllus locus erat satis idoneus, & munitiones, quas naue sua ad arcẽ muniendã deportabat, naufragio perierãt. Portus est optimus: sed solum macrum & sterile, & aquæ summa penuria. Ambitus verò insulæ octo millia passuum non continet. Archiqui Præfectus ad Barnagasium (sic enim Principẽ, qui regionẽ illam nomine Regis moderatur, & ab hostium incursione defendit, appellant) literas statim dedit, quibus nostrorum aduentum nunciabat. Is sine vlla mora magna equitũ & peditum multitudine constipatus aduenit. Siqueira in terrã descendit, & suos instruxit, & paululum à littore digressus, Barnagasium expectauit. Is vicissim ducentos equites, & duo millia peditũ ad ictum sagittæ ordine constitui iussit. Ibi prope litus alter alterum humanissimè cõplexus est. Multis deinde verbis vltrò citroq; habitis, dum quilibet eorum alterum amoris insiti testificatione superare nititur, & nomine Regis sui omnes regni pollicetur, bona diei pars consumpta fuit. Pace solenni ritu confirmata, Barnagasius in oppidum, Siqueira in classem se continuò recepit. Muneribus deinde vltrò citroq; missis certatum est. Siqueira tandem à Barnagasio postulauit, vt legatum, quem Rex Emmanuel ad Regem Aethiopiæ mittebat, deducendum curaret. Barnagasius id Archiqui Præfecto commisit. Le-

 gatus

gatus in Odoardi Galuani locum suffectus Rodericus Limi cus fuit: cui adiunctus erat sacerdos, nomine Franciscus Al uarus, qui librum huius legationis edidit. Matthaeus, cuius iam fides erat vniuersae propemodum Aethiopiae testimonio comprobata, cum illis simul ibat. Qui tamen cùm circiter septuaginta passuum millia progressi fuissent, in coeno- bio, quod Bisam appellabant, mortuus est. Rebus ita consti- tutis, Siqueira insulam Dalazam, quae à Saracenis cole- batur, exussit: inde vela dedit, & Armuzium petijt, & in Calaiatensi portu Georgium Albuquercium offendit: qui cùm veniret, vt fuerat iussus, in Guardafumense promon- torium, & ibi Siqueiram minimè reperiret, Armuzium versus cursum direxerat. Qua ratione motus Sequeira Iu- dam non oppugnarit, incertum est. Siue enim semper ad- uersa tempestas extitit, siue inutilem vrbem illam Regibus Lusitaniae fore statuit, siue quid aliud obstiterit, hoc certè constat, classem illam tantis sumptibus instructam & orna- tam hoc vnum tantùm opus effecisse, vt Matthaei fidem exploraret, & Lusitanum legatum in Aethiopiae finibus, vt ad Regem deduci posset à Christianis, exponeret. In Augu- sti mensis exitu Siqueira in Indiã nauigauit: in cursu duas Arabum naues cepit, classem ad Dium applicuit: & cùm intellexisset, vrbem esse militum praesidio, & armorum, & tormentorum multitudine egregiè munitam, et ipse clas- sem quassatam, & copias imminutas duceret (magnam e- nim illarum partem morbi consumpserant) quamuis in mã datis haberet, vt eam vrbem oppugnaret, id nullo modo tũc tentandum existimauit. Melichiazius aberat. Siqueira fi- lium Melichesagam per nuncios salutauit, & ab eo simili- ter salutatus, & muneribus affectus fuit. Cochimum tandẽ peruenit, vbi Georgium Brittiũ offendit, qui hoc eodem an

no

no Olysippone cum classe nouem nauium profectus fuerat. Ex classe Siqueiræ duæ tantùm naues amissæ sunt. Prima fuit prætoria, qua ipse Siqueira vehebatur. Altera fuit triremis, cuius erat nauarchus Hieronymus Sousa: quæ cũ demersa fuisset, vndecim tantùm homines euaserunt, in quibus ipse Sousa fuit. Qui cùm per orã Arabiæ pedibus quadraginta passuum millia confecissent, in oppidum tandem, quod ad ditionem Regis Armuzij pertinebat, maximo cũ labore peruenerunt. Ibi ab oppidi Præfecto hospitaliter accepti, & vestitu culti, et pecunijs adiuti, et Calaiatem perducti sunt. Hoc anno res parua, si numerus militum censeatur, satis verò magna, si magnitudo animi, qua perfecta fuit, põderetur, apud Septã euenit. Duo piratæ fratres, qui Tetuanum incolebant, duabus longis nauibus quatuor iam annis Gaditanum fretum, & oram, quæ extra fretũ in Austrum inflectitur infestam reddiderant. Septæ præerat Gomecius Syluius Vasconcelius. Vnus ex piratis inter insulas obiectas occultari voluit, vt inde in naues aliquot imparatas inuaderet. Frater interim mare speculabatur, vt fratrẽ cũ opus esset admoneret. Hoc cùm Præfectus per speculatores exploratum habuisset, duas confestim celoces instruxit. Vni Andream Vasconcelium, alteri Michaelem Syluiũ præfecit. Ambo erant illius filij. Locus, in qua Septa sita est, in mare procurrit, ita, vt ab ortu Solis sinum efficiat. Lingua igitur, quæ longius in altum excurrit, duos vrbis ipsius portus disiungit. Vnus enim ad Occasum, alter ad Ortum pertinet. Præfectus cũ in eo portu, qui spectat ad Solis occasũ, celoces cõparari iussisset, filijs præcepit, vt circuitu linguã superarẽt, et hostes inopinãtes aggrederẽtur. Michaeli verò, q̃ iunior erat, p̃cepit, vt prior in hostes incurreret. Dũ verò vterq; se supra modũ dicto parẽtis audientẽ

præbet, ambo à parentis consilio deflexerunt. Iunior enim tanta celeritate celocem incitari præcepit, vt grandiorem natu fratrem minimè expectandum arbitraretur: grandior autem frater lentius, quàm res postulabat, celocē remis impelli faciebat. Itaq; Michael Syluius in hostiū nauē magno animo inuasit. At hostes cū essent numero plures, & ex maiore naue cum minore decertarent, & dux acer, & animosus, & rerum maritimarum peritus esset, & milites exercitatos in nauem imposuisset, celocis congressum facilè contemnebant. Hostes autem in celocē insiliunt: fit atrox prælium. Nostri tandem metu perturbati, sese in sentinam celocis abdunt. Præfectus cum certo equitum numero per oram, vt congressum cerneret, discurrebat. Cùm verò celocem ab hostibus occupari conspiceret, alterum filium clamoribus & signis admonuit, vt fratri confestim opem afferret. Sed antequam is adueniret, Syluius hostes è celoce armis expulerat, & se ab hostili naue retinaculis sublatis disiunxerat. Deinde eos, qui se occultarant, increpitos è latibulis eduxit, & à metu refecit. Tum rursus in hostes inuasit. Nauibus autem arctissimè colligatis, intermissa pugna recruduit. Celocis magister hasta confossus occubuit: quidā illius filius similiter occisus est, & item alius etiam magistro sanguine coniunctus. Alius, Petrus Vieira nomine, grauiter sauciatus decidit. Quatuor hostes deinde in Celocis prorā repentè desiliunt. Michael Syluius hastam in eos magna vi coniecit. & vnum ex piratis fratribus natu maximum occidit. Ita namquè Dei præsentis auxilio hasta directa fuit, vt guttur illius trāsuerberaret. Syluius deinde aliam hastam corripit, & in tres illos, qui adhuc Celocis proram tenebāt, impetum tulit, eosquè è celoce præcipites eiecit, & rursus se ab hostili naue seiunxit. Tum in puppim excurrit, & de

magi-

magistro quæsiuit, quid faciendũ censeret. Ignorabat enim magistrum esse extinctum. Tum ad Petrum Vieiram conuersus, horribilem speciem oculis vsurpauit. Iacebat enim Vieira concisus vulneribus, & ilia ventre disciso se effuderant: & tamen Syluius vt iunior natu maiorem, & in bellis exercitum interrogauit, quid optimum factu iudicaret. At ille, Abi, inquit, & eos, qui se rursus abdiderunt, è latibulis expelle, & remorum vehementi concitatione te, quando solus relictus es, ab imminente clade subtrahe. Is continuò rursus homines metu turpiter exanimatos è tenebris eduxit. At hostes cùm cernerent alios interemptos, alios verò timore necis occultatos, alios postremò vulneribus impeditos, in celocem impetum fecerunt. Interim Andreas Vascõcelius apparuit. Hostes cùm essent pugnando defeßi, et ducem amisissent, & nostros integros aduentare conspicerẽt, retro cesserunt. At Michael Syluius Vieiram rursus interrogat, num hostium nauem insequeretur. Vieira eum admonuit, vt ex alto in terram cursum dirigeret, vt hostilem nauem in vadum compelleret. Is consilio paruit. Hostes exterriti, nauem maxima remorum vi in aduersum littus impellunt. Et cùm in mare desilirent, maxima eorũ pars fluctibus hausta fuit: octo in terrã enatarunt, qui cùm in Præfectum inciderent, ab illo capti sunt. Itaq; antequam Andreas Vasconcelius accederet, iã frater illius iunior rẽ totã confecerat. In quo nescio quid magis laudandum sit: virtusne, qua vel solus, vel cũ paucißimis, qui vulnerib. debilitati illum sequi minimè potuerunt, tam præsenti animo hostib. ferocißimis repugnauit: an modestia, qua in ea trepidatione nihil sine maiorum consilio moliri voluit. Non multis pòst diebus hostes se in vrbis conspectum dederunt. Gemecius Syluius in eos impetum dedit. Illi se fugæ mandarunt.

Gomecius illos lõgo ſpatio inſequutus eſt, donec ad fluuium peruenit, quem hoſtes partim vado, partim nando trãſiêre. Aliquot tamen ex illis cæſi ſunt. Sed cùm Antonius Pereira, vir apprimè nobilis, cum equo cecidiſſet, hoſtes (nondum enim omnes traiecerant) aciem in eum conuerterunt. Michael Syluius cum equitibus quinque ſubſidio cõfeſtim occurrit. Hoſtes fœmur illius haſta transfixerunt. Sed cùm frater illius, & Petrus Mendezius, cum alijs nonnullis aduenisſent, hoſtes in fluuium ſe demisêre.

HIE-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI VIRtute & auſpicio geſtis,

LIBER DVODECIMVS.

CCIDIT hoc anno res, quæ cũ à non mediocri belli apparatu ortũ habuiſſet, in riſũ cõuerſa fuit. Rex Feſſenſis cũ eſſet vir bellicoſus & impiger, & ſuos in armis cõtinere ſtatueret, crebras in noſtros excurſiones faciebat. Itaq; hoc anno agrũ Tingitanũ populatus eſt, & prædas non valdè magnas abegit. Et cũ nemo illi obuiã prodiret, Arzilã contendit. Erat Arzilæ quidã plebeius homo, qui lento atq; diuturno morbo paulatim intabeſcebat. Medici præceperant, vt teſtudinib. veſceretur. Is propter probitatẽ erat carus vniuerſis. Cũ verò teſtudines non haberet, cõqueſtus eſt, quòd vnico illo morbi remedio careret. Tũ equites viginti operã ſuã ad eam rẽ polliciti ſunt, modò exeundi poteſtas illis à Ioanne Coutigno vrbis præfecto fieret. Coutignus eã facultatẽ nõ grauatè conceſſit. Illi

prodeunt, & in proximũ fluuiũ se conferunt: equis frena & ephippia detrahunt, eosq; capistris ad arbusta deligant, & hastas in terra defigunt. Tũ omni metu soluti arma deponũt, & omnes vestes exuunt, & toto corpore nudi in fluuiũ se dimittunt. Erat autem æstus, & illi cum essent natandi studio deditiʼ, tum vt calorem depellerent, multò libentius atq; iucundius natabant, & magnam interim vim aquatilium testudinum manib. capiebant. Speculator quidã hostium, cum illos equites viginti egressos animaduerteret, multo maiores esse copias arbitratus est, quæ silẽti agmine, vt fieri solebat, exirent, vt montes et syluas insiderẽt, vt ex insidijs in hostes incautos impetum facerent; illos viginti, primi tantũ agminis partẽ esse credidit. Id igitur ad Regẽ continuò detulit. Rex ducentis equitib. Hamelicẽ itinerum ductorẽ, eundẽ ipsum, qui nostros speculatus fuerat præfecit, eumq; iussit fluminis transitũ, qua eos transmissuros opinabatur, obsidere. Alios ducentos equites Martino Abrahemi auũculo, qui religionẽ Christianã abiurauerat (erat. n. Abrahemʼ mulieris Christianæ filius) aßignauit, cũ quib. eum alium fluminis aditũ custodire præcepit. Hamelix omnes vias, quibus illos ingressuros sperauit, oculis perlustrauit: et cum nulla vestigia reperiret, in fluuiũ Dulcẽ (sic. n. fluuius ille nominatur) se cõtulit. Nõ potuit Hamelix tanto silẽtio aciẽ ducere, quin ab Arzilæ speculatoribus cõspiceretur. Itaq; ingentis tormẽti ictu, qui foras exierãt, admonẽtur, et qui in vrbe se tenebant, æris sonitu ad arma vocãtur. At natatores egregij cum tanta animi relaxatiõe atq; iucunditate ludebant, vt vix poßent vllo tormentorũ strepitu de periculo, in quo versabãtur, admoneri. Piscatio n. felicißimè ꝓcedebat, et alij in alios conuicia iaciebant: oĩa clamorib., & risu immodico ꝑsonabãt, cũ repẽtè hostes

appa-

apparent. Nostri hastas euellunt, & nudi in equos nudos insiliunt, et in vrbem confugiunt. Hostes illos insequuntur. Nostri interdum ita nudi vt erant, in hostes equos conuertebant, & eorum impetum, vt poterant, repellebant. Vnus tamen ex equo decidit. Antonius Coutignus (is fuerat Saracenus, & se ad Christi nomen & religionem aggregârat) vt equiti, qui deciderat, auxilium afferret, in hostem, qui reliquos antecesserat, impetum dedit, eumq́ ex equo deturbauit, sociumq́ iacentem manibus iuuit, vt facilius post se equi eiusdē tergo superſederet. Ioannes Coutignus, vt fugientes exciperet, ex vrbe cum instructis copijs egressus fuerat. Cùm igitur agmen nudum cerneret, risu propemodum corruit. Deinde (erat enim vrbanissimus) tam multa dicta dixit, & tam facetè in omnes lusit, vt omnes cachinnos tollerent. Factum verò Antonij Coutigni multis laudibus celebrauit. Postremò autem adiecit, Ne commilitones nostri hoc cultu virginibus, quibus inseruiunt, offensionem inferant, par est, vt eos, antequam in vrbem inuehantur, contegamus. Tum quilibet partem sibi vestium detraxit, qua sociorum corpora contegerent: & sic demum in vrbem cum omnium incidentiū iocis ingressi sunt. Hamelix cùm casum illum Regi Fessensi nunciaret, magni illius & omnium qui aderant, risus cōsequuti sunt. Spolia deinde legit, nempe vestes, & parmas, & retia, frena, & ephippia, & vnum equum: & sic demū Rex ille Mauritaniæ potentissimus, cum tam opulentis manubijs domum reuersus est. At Coutignus nudis vestem sumptibus suis præbuit, præcipuè verò Antonium Coutignum munere donauit, & factum hominis publicè collaudauit, vt alios ad eiusdem virtutis exemplū acrius incenderet. Hamelix paucis pòst diebus Regis iussu, vt consilia nostrorum exquireret, Arzilam

rediit, & fuit cum damno repulsus. Cùm rursus alia die excurreret, vnum speculatorem cepit, ad Regemq; perduxit. Is cùm illū de oppidi statu percōtaretur, captiuus vrbē esse dixit armis & commeatu munitam, & militum acerrimorum virtute defensam, & ducis vigilantißimi custodia confirmatam. Tunc Rex vrbe se potiri diffidens, exercitum dimisit: & speculator intra paucos dies ipsius Præfecti pecunia redemptus fuit. Hoc anno Rex Emmanuel arcem in ostio fluminis, quod Tetuanū præterfluit, ædificare constituit. Carolus Rex cùm hoc accepisset, Emmanuelem per literas, vt tam egregium opus efficeret, adhortatus est. Est enim oppidum illud piratarum receptaculum, qui inde prodeuntes, maria crebris latrociniis infesta faciunt. Ad arcis situm contemplandum, Petrus Mascaregnas missus fuit, qui altitudinem portus explorauit, situm diligentißimè perspexit, aquationis commoditatem, & facillimā arcis excitandæ atq; muniendæ rationem fore vidit. Sed Emmanuel nè id, quod vehementer cupiebat exequeretur, negotiis innumerabilibus impeditus fuit, & ob id in aliud tempus opus differendum iudicauit. Ioannes interim Coutignus cum Petro Mascaregna aliam excursionē maximo cum periculo fecit, qua arduis mōtibus, & dēsis nemoribus, & arctißimis angustiis sine vlla hostium suspicione superatis, in hostes inopinantes inuectus est. Eos autem primo impetu fudit, fugauitq;: & ita domum victor cum captiuis & præda reuersus est. Non multis pòst diebus Antonia Azeuedia, quæ nupta fuerat Iacobo Soueralio, nauē vnam ex iis, quas Carauelas appellant, cōduxit, vt Tingi Arzilam peteret. Eā duo illius fratres patrueles deducebant. Vni Ioannes Coelius, alteri Arius Coelius nomē erat. In ea naui vehebatur piscator quidam, nomine Antonius

Grimaldus, qui cùm ab hostibus, qui vna naue lõga piraticam faciebãt, cum alijs piscatoribus captus esset, è naui se demiserat, atq; nãdo Tingim puenerat: & Odoardo Menesio nunciârat, piraticã nauem iter Tetuanũ suscepisse. Sic enim opinatus fuerat. Hac autem fiducia nostri citius, quàm tẽporis occasio ferebat, è portu soluerant. Non multùm progressi fuerant, cùm in eos eadem hostium nauis incurrit. Ex hostibus octo in nauẽ nostram insiliũt. Coelij cum Grimaldo festinanter accurrũt, & cum hostibus, qui ingressi fuerant, acre certamen ineunt: quatuor interficiũt, quatuor reliquos expellunt. Nautæ interim ita cursum dirigunt, vt hostilem nauem post se relinquerent. At hostes, cùm ex ijs, qui pulsi fuerant, intellexissent, solos tres viros esse apud nostros, qui pugnarẽt, reliquam turbam esse mulierum, atq; nautarum, nauem suam remis, quantum possunt, impellunt, & in nostros rursus impetum dant, & ferreas manus inijciũt. Tum sedecim armati per prorã in nostram nauẽ ingrediũtur. Duo Coelij fratres eis acri animo repugnant. Grimaldus inermis, cũ hasta & gausapina veste qua complicata sinistrũ brachium armauerat, cum fratribus animo magno coniũgitur. Fit acrius præliũ, quàm si magna vtrinq; multitudo manũ cõseruisset. Maior tamẽ pars hostium cadit, reliqui se rursus in nauem suã recipiũt. Dũ hoc geritur, alij hostes per puppim insiliunt, qui à nautis repulsi sunt. Grimaldus focum nostræ nauis arripuit, & in hostilem nauem coniecit: & hostibus partim inflammationem intulit, partim multo cinere conspersis aspectum ademit. Hostes igitur se se à nostris abstraxerunt. Sagittis tamen & pilis eminus decertabant. Duæ naues Cantabræ cursum illum tenebant. Cantabri cùm prælium illud spectarent, in scaphas desiliunt, vt opem

celeri-

celeriter afferrent. Naues enim eò propter magnitudinem appropinquare non poterant. Sed cùm illi ad nostros accesserunt, iam hostes abscesserant. Cantabri nostram nauē ad suas naues remulco traxerunt, & saucios curauerunt, nec vllum humanitatis officium fuit ab illis prætermissum. Saucij deinde fuerunt Odoardi Menesii iussu Tingim deportati: nauis autem Cantabrorum præsidio munita Arzilam peruenit. Grimaldi verò hominis infimi, sed animo maximo præditi virtus inter omnes excelluit: qui quidem multis, & valdè periculosis vulneribus laborauit. Sub id tempus, Franciscus Castrensis, oppidi, quod promontorium Guerense nominant, præfectus, qui in Lusitania suæ rei gerendæ gratia apud Emmanuelem versabatur, in Africam redierat. Turoququm oppidū erat tunc valdè opulentū, & multorum mercatorū celebritate, & cōmercio frequentatum. Turoququenses tam Lusitanis, qui promontoriū Guerense tuebantur, quàm Mauris fœderatis nō mediocre dānum inferebant. Itaq; Franciscus Castrensis copias eduxit, & Xequium Melchium, qui semper in Regis Emmanuelis fide permanserat, acciuit. Nocte profectus, prima luce hostes inopinantes aggreditur, oppidum capit, oppidanorum stragem edit: Christianos, qui captiui erant, liberat, magnam hostium multitudinem in seruitutem abducit. Et quanquam nostri multos occidissent, multò tamen plures à Xequij Melichij militibus occisi sunt. Quibus enim dānis affecti fuerant, valdè meminerant, & idcircò, vt dolorē animis inustum acri vindicta sanarent, operam enixè dederunt. Hæc quidem in Africa gerebantur. In India, vt dictum est, Malaca fuerat à Bintami Rege obsidione vexata, & magnis viribus oppugnata, & in summum discrimen adducta, & Antonij Correæ (quem Siqueira Pegum miserat,

ſerat, & cui in mãdatis dederat, vt ſi opus eſſet, Malace auxilium afferret) aduentu liberata. Correa cùm vrbem hoſtium metu liberam, & vario cõmeatu refertam cerneret, Pegum iter inſtituit, & Martabaum, maritimam regni illius ciuitatem ſecunda tempeſtate peruenit. Regio eſt latiſsima, & maxima fertilitate prædita. Gemmis prætereа varijs, & auri & argenti metallis abundat. Homines ſunt colorati, & lautiſsimè viuũt: vitijs valdè deditі ſunt, quibus effœminantur. Maxima ex parte numina cõmentitia colunt, & ſimulacris immolant. Sacerdotes in ſummo honore ſunt: ædibus amplis multi religioſi homines includuntur, qui ſe excellentius in ſtudio pietatis gerere cupiũt. Similiter & virgines alijs eiuſmodi ſeptis incluſæ pudicitiam ſe perpetuò colere profitentur. Multis in rebus ſunt Sinis vitæ cultu ſimillimi. Correa cùm primùm claſſem in vrbis portu collocauit, Antonium Pazagnam ad Regem, qui tunc Pegu ſe tenebat, legatum inſtituit. Is cum ſocijs fuit à Rege ſatis benignè & hoſpitaliter acceptus. Illis autẽ reſponſum breui reddidit, & cum illis ſacerdotem ſummæ auctoritatis hominem (hos Rolines appellant) & alium virum primarium, qui magnum apud illum nomen tenebat, Martabaum miſit. Illis autem poteſtatem dederat pacis iuſto & æquabili fœdere faciendæ. Pax firmata, & monumentis conſignata fuit. Correa publicũ fœderis teſtimoniũ noſtro more conſcriptum, Peguenſibus obtulit. Illi nomine Regis, eiuſdem fœderis teſtimonium in aurea pagina, vt Regibus illis mos eſt, cùm fœdus ſanciunt, inciderunt: quod Correæ ſimiliter detulerunt. Interim illis vſus & conſuetudo tanta cum hominibus noſtris interceſſerat, vt Luſitani quaſi in patria communi verſarentur, ita ſine vllo metu per vrbem incederent. Cùm verò ſecundus ventus à Septẽ-

trio-

trione flaret, Correa cum nauibus quinq́; cibariјs onustis Malacam rediјt. Dum Correa apud Peguẽses negotia gerit, in Zamatra apud Pacemenses ingens tumultus exoritur. Vir enim quidam regnãdi cupidus, in Regem insidias comparauit, & illo occiso, regnũ occupauit, & quinq́; & viginti Lusitanis, qui ibi versabantur, necem intulit, opesq́ue illorum abstulit, & quibus signis potuit, quanto odio nominis Lusitani teneretur, ostẽdit. Garsia Sala qui tũc Malacæ præerat, nauem vnam armis, & munitionibus, & valido militum præsidio diligenter instruxit, illiq́; Emmanuelem Paciecum præfecit: cui præcepit, vt oram, quæ inter Pacemensem & Axemensem portum interest, summa vigilantia specularetur, nè commeatum vllum in vrbẽ importari, néve cuiquam in altum piscandi gratia euehi liceret. Hoc autem belli genus acerrimum erat. Gens enim cibis importatis vtitur, et piscatu plurimùm alitur. Vtriusque igitur rei vsu prorsus impedito, necesse erat, vrbẽ inopia atq́; fame cruciari. Id Paciecus non segniter exequutus est. Verùm cùm aquæ recẽtis desiderio teneretur, scapham in terram propius vrbem misit. Ea autem, præter remiges, viri quinq́; vehebantur, qui in fluuium subuecti, aquationem fecerũt. Deinde secũdo fluuio nauẽ repetebãt, cùm ex improuiso hostes innumerabiles vtramq́; fluuiј ripam occupârunt. Tum lapidũ atq́; sagittarum multitudo, grãdinis instar, in nostros decidit, ita, vt maximũ vitæ discrimen adirẽt: q tamen parmis tecti, cùm totis viribus scapham incitarẽt, è ripis emersi, in altũ vecti sunt. Sed cùm æstus esset aduersus, & vẽtus eos deficeret, tres naues humiles quidem, sed valdè lõgæ, multorũ militum capaces, quæ remis impelluntur (incolæ Lancharas appellant) armis, & valido militum præsidio munitæ, quibus multi nobiles homines

mines vehebantur, scapham consequutæ sunt. Nauibus pęrat Iaoensis vir egregiè fortis, qui Zudamecius appellabatur. Nostri obstinatis animis decreuêre mori potius, quàm seruitutẽ pati. Deinde cùm omnem suam spem in CHRISTI numine collocâssent, ad pugnam se cõparant. Vnus ex quinq; viris Lusitanis tonsor erat. Is cùm esset viribus summis, & animi singulari alacritate præditus, nauis prætoriæ, quæ reliquas antecesserat, & in scapham inuaserat, prorã manibus arripuit. Quatuor reliqui in nauem conscendêre: quos ipse consequutus fuit. Tantoq; impetu in hostes ir-ruêre, vt multi se metu in mare deijcerent. Dux suis à tergo ense districto ferociter instabat, & mortem illis, nisi fortißimè pugnarent, minabatur. Et cùm nihil neq; exhortãdo, neq; minitando proficeret, quatuor occidit. Erant adhuc hostes ancipiti metu districti. Qui enim Lusitanorum impetum sustinebant, ab illis cædebantur: illis, qui fugiebant, erat manibus ducis sui mors necessariò subeũda. Tãdem postquam aliquo spatio fuit vtrinq; dimicatum, omnes hostes aut ferro concisi, aut fluctibus demersi sunt. Tãtus enim illis terror iniectus est, vt se in mare demitterent. Ipseque dux multis prius vulneribus acceptis se in mare præcipitem dedit. Erant autem supra centum & quinquaginta, qui naue illa vehebantur. Reliquæ duæ naues cũ primæ casum oculis aspexissent, metu perterritæ constiterunt. Sed eo tẽpore nostri erãt ita labore debilitati, et vulneribus confecti, vt nullas ad resistendum vires haberent. Sed eodem numine, quo fuerunt in prælio confirmati, vt tam admirandũ facinus ederent, hostes exterriti sunt ita, vt eos aggredi non auderent. Nauis hostium capta remulco ad nauem primùm, deinde Malacam perducta, & in terram subducta, & integumento contecta fuit, vt diutißi-

diutißimè permaneret miraculi stupendi monimentum. Hostes enim à CHRISTI sanctißimis sacris alieni ꝑspexerunt, id nullo modo viribus humanis, sed DEI præsentis auxilio gestum fuisse. In quo multa valdè miranda contigêre. Primum fuit, ardor & alacritas animorũ, qua quinq; viri mori maluerunt, quàm hostibus in deditionem venire. Deinde prælium ipsum tam felici successu confectum, vt centum et quinquaginta hostes ferocißimi, quinq; virorum manibus vel cæderentur, vel metu adeò turbarẽtur, vt se in mare præcipitarent. Postremum fuit, ille metus duabus nauibus integris incussus, quæ non ausæ sunt in homines quinq;, vulneratos, atq; grauißimo labore defatigatos, inuadere. Verùm eo casu dux edoceri potuit, non esse suorum sanguine ludendum. Multò namq; illi honestius fuisset, aqua putrida sitim depellere, quàm propriæ voluptatis causa suos in tantum discrimen inducere. Attamẽ Rex Pacemensis huius admirandi facti terrore perculsus, pacem continuò petijt: quæ fuit, accepta prius satisfactione, confirmata. Nomina quatuor hominum, per quos hoc facinus editum fuit, hæc erant. Ioannes Almeida, Antonius Pazagna, Antonius Vera, Franciscus Gramaxus. Tõsoris artificium nomen viri ipsius, qui tonsor erat, occuluit. Rex autem Bintami bellum interim summo studio renouabat. Antonius Correa contra stationem aliam, quæ in ripa Muaris fluminis à Rege munita fuerat, copias educere, & simul oppidũ Padum, quod Rex ipse munierat, expugnare cupiebat. Itaq; cõsilio cum Garsia Sala arcis & vrbis præfecto communicato, ab eo triremem cum celoce, & triginta minora nauigia precibus impetrauit. Centum & quinquaginta viros Lusitanos, & quadringentos Malacenses in ea classe ducebat. Cum his copijs & nauibus in Mauris

fluuium

fluuium inuehitur. Ripæ sunt viridißimæ, quas vtrinq; densißimæ syluæ vestiebant, adeò multis in locis fluuium opacantes, vt cæli aspectum adimant. Viginti autem passuū millia progreßis æstuarium occurrebat. Hoc in loco Rex Bintami stationem duplici vallo munierat, firmaq; in ea militum præsidia collocarat, ne Lusitani possent Padum, quo in loco ipse belli commodius gerendi gratia consistebat, inuadere. Ea statio fluminis alueo profūdo, sed perangusto, quò erat necessario nauigandum, imminebat, & æstuarij latitudinem transuersis molibus occupabat. In medio porta inerat, qua ijs, qui pado veniebant, aditus in fluuium patebat. Nocte verò foribus obductis claudebatur. Intra huius stationis claustra Rex naues continebat, vt facilius subitas, & improuisas Lusitanorum incursiones, quas aperto Marte non poterat, claustrorum ope repelleret. stationis autem huius custodiam impigro viro cōmiserat. Correa lembo virum nomine Georgium Mesuradum exploratum misit. Is renunciat, in statione magnam vim militum à Rege dispositam fuisse, ipsumq; ducē suos admonuisse, vt se ad certamen animis præpararent. Sibi namq; compertum esse, Lusitanos propediē adfuturos. Correa nihilosecius vltra progreditur, & prima luce stationem acriter oppugnat, et tādem cum reliquis ducibus irrumpit. Fit magna cædes, maxima tamen hostium pars ad Regem effusa fuga se contulit. Correa, ne hostes se possent spatio sumpto à repentino pauore reficere, in æstuarij ipsius introitu Odoardum Meliū cum aliquot nauigijs reliquit, & ipse claustris reuulsis in æstuarium ingreditur. Sed Rex ne id fieri facilè posset, consilio multò antè prouiderat. Arboribus enim succisis, atque in fluuium vtrinque deiectis, nauium cursum impedierat. Fuit hæc res maximi laboris. Prius enim, quàm nauigia

progredi vltra possent, erant arbores transuersæ, quæ transitum impediebant, extrahendæ. Sed tandem Correa in oppidum, disiectis omninò molibus peruenit. Rex instructa acie cum elephantis obuiam processit. Nostri hostibus inuitis terram occupârunt. Præliũ deinde commissum fuit. Hostes fusi fugatiq; sunt. Correa cùm Lusitanos auidius insequi cerneret, receptui signũ dedit. Nec enim regiones illas nouerat, & timuit, ne lustris incognitis impediti, ab hostibus rursus conglobatis damnum acciperent. Oppidum direptũ continuò fuit, & incensum: naues supra centũ coniectis ignibus absumptæ. Eorũ, qui mortui in vtroq; prælio sunt, certus numerus iniri nõ potuit. Cõstat tamẽ non mediocrẽ multitudinem fuisse. Ad hunc modum Correa, rebus ex animi sententia gestis, cum præda & multis captiuis Malacam rediјt, & fuit ab omnibus cum honoribus summis, perinde atq; meritus erat, exceptus. Inde in citeriorem Indiam nauigauit. Rex verò Bintami, cum se militum & nauium penuria cerneret in maximas angustias inductum, in Bintamũ cum graui damno & insigni dedecore reuersus est, et à bello tũc cessandum statuit. Neq; Coulami res quietæ in citeriore India fuerant. Lusitani enim à Regina petebant, vt fidem suam liberaret, & ea, quæ fuerant, cùm Antonius Sala interfectus est, ablata restitueret, & pondus piperis, quod ex fœdere debebat, sine recusatiõe solueret. Regina quamuis in principio fidem tuerì statuisset, Saracenorum tamen crebris sermonibus inducta, non modò fidem violare, sed etiam arcem capere, & exitium Lusitanis moliri constituit. Et primũ id insidijs tentare voluit. Cũ doli minimè successissent, apertam vim intentare decreuit. Eam Indiæ partem, quæ Coulamo finitima est, & ad Austrum Cori promõtorio definitur, quam Comorim appellant, quædam Reginæ

tunc

tunc imperio tenebat, cum qua Coulami Regina de Lusitanorum excidio coniurauit. Itaque Reginæ vtriusque copijs, trium fratrum, qui plurimum inter Naires opinione virtutis excellebant, opera coniunctus, mense iunio, quo mēse hyemis maxima vis in regionibus illis est, bellum excitari cœpit. Supra viginti hominum millia coacta sunt. Venenū fuit in puteis sparsum, vt aquatio impediretur, & arx circunsessa, & magnis viribus oppugnata. & aliqui ex Christianis Indis, qui vrbem incolebant, occisi. Arcem triginta tantùm viri Lusitani tuebantur. Ex illis quinque erant morbis oppreßi: hyems erat impedimento, quo minus facilè Cochimo auxilium mitteretur. Commeatus erat, perexiguus, præterea pulueris tormentarij summa penuria. Hector Rodericus per hominem impigrum, qui se fluctibus committere minimè dubitauit, Alexium Menesium, qui se tunc Cochimi tenebat, de statu, in quo res erant admonuit. Is confestim Alfonsum Menesium fratris sui filium, cum quinq; & viginti viris Lusitanis, & munitionibus, & commeatu Coulamum misit. Alfonsus Menesius longa naue vectus, in arcem cum exiguis illis copijs ingressus est. Arcem interim hostes acriter oppugnabant, eosquè nostri singulari virtute repellebant: & crebris eruptionibus sæpè decertabant: nec tormentis tantùm eminus vtrinque pugnabatur, verùm hastis & gladijs sæpenumerò prælium fiebat. E nostris aliqui cæsi sunt, multi grauißimè sauciati: ex hostibus magnus numerus interemptus fuit. Tandem cùm Reginæ cernerent, arcem capi intra duos menses minimè potuisse, & accepissent, Alexium Menesium magna auxilia comparare, bello finem imponendum esse statuerunt. Itaque pacem postulârunt, & debitam violati fœderis pœnam, quæ illis fuit imposita, persoluerunt, & pax iterum conditionibus æquis

 confir-

confirmata fuit. Hoc anno percepit Rex Emmanuel ab homine curioso & diligente multa, quæ animum illius ad rerum magnarum studium multò acrius incitârunt. Expositum est superiùs, quemadmodum, dum classis Odoardi Lemij promontorium Guardafumense peragrabat, celox, cui Georgius Quadra præerat, à reliqua classe disiecta ad Zeilæ portum appulsa fuerit. Lusitani, qui illa vehebantur, capti, & ad Regem Adenensem abducti sunt: qui eos in ergastulum detrudi iussit, in quo diutissimè vitam in extrema inopia & mendicitate traduxerunt. Quidam interim Rex Arabiæ huic tyrãno finitimus, illi bellũ intulit, multisq; illum prælijs deuicit, maximaqúe regni parte spoliauit, & vinctos, qui ergastulo inclusi fuerant, liberos abire permisit. Ad huncmodũ Quadra cum quinq; Lusitanis (reliqui enim laboribus attriti & fame consumpti perierant) è vinculis emissus, & in libertatem restitutus est. Is verò, vt facilius eas terras, quas lustrare cupiebat, minore cum periculo peragraret, & Arabicã linguam probè teneret (eo namq; tempore, quo vinctus fuerat, illi summam operam dederat) se Saracenum esse simulauit, egregiamq; in Mahumetis disciplina sanctitatem præ se tulit. Illa igitur ficta specie religionis, quam ementiebatur, & singulari calliditate simulabat, omnium oculos in se conuertit, atque tandem ea opinione sese in familiaritatem Regis insinuauit. Erat enim Rex humanus, & religioni illi deditus. Qui deinde hominis ingenio delectatus, eum à se dimittere nolebat. Cùm verò sepulchrum Mahumetis inuiseret, Quadrã secum duxit. Ibi cùm accepisset Quadra, camelorum turmam ante duos dies, quàm Rex in eam vrbẽ venisset, Damascum ꝑfectam fuisse, finxit se miro desiderio teneri sepulchra nepotum Mahumetis, quæ erant in Perside, visendi.

di. Damasco namq; faciliorem, & minus periculosam esse in Persidem viam. A Rege igitur contendit, vt sibi faceret potestatem turmæ illius vestigijs insistendi, vt eam consequeretur. Rex illum ab eo consilio deterrere conatus fuit, tum quia non libenter illius cõsuetudine carebat, tum quia illum turmam consequi posse omninò desperabat. Sed cùm Quadra illum precibus vrgeret, illi non modò facultatem, quam petebat, verùm & pecuniam, et commeatum, quantum ipse portare posset, attribuit. à Rege digressus, in regiones vastas & incultas, ipsiq; prorsus ignotas penetrauit, camelos minimè consequi potuit: & quò se conferret, penitùs ignorabat. Commeatum intra dies paucos consumpsit: Soles ardentißimi illum vehementer excruciabant: vestigia ex arenarum ingentibus molibus vix præ nimia laßitudine corporis euellebat. Cum se in tantas angustias adductum animaduerteret, oculis in cælum sublatis, maximam vim lachrymarum profudit, & flagitiorum veniam suppliciter implorauit. Inde ope diuina ad locum, vnde arenæ collis assurgebat, delatus est. Cùm verò collem superaret, camelum & hominem conspexit. Eò igitur lætus gradum intulit, & turmam interim aliam camelorum ad eum locum (ibi enim aquatio erat) properantem animaduertit. Ad homines accedit: miseriam, in qua versabatur, exponit: opem ab illis efflagitat. Illi et misericordia commoti, & specie religionis, quam is habitu simulabat, inflexi, hominem non cibo tantùm & potu, verùm & rebus omnibus necessarijs abundè refecerunt. Illorum autem ductu, quãdiu deserta loca peragranda fuerunt, & postquam ex vastitate solitudinis illius emersus est, religionis aßimulatæ cultu, varias regiones perlustrauit, & oculis atq; mente multa percepit, & tandem Arabiam, atq; Persidem peruagatus, Ar-

muzium à Saracenis mercatoribus deductus est: vbi cultum & personam Saraceni deposuit, & Christiani hominis cultum, quem mente semper gestauerat, assumpsit. Vbi tamen flagitium, quod admiserat religionis impuræ simulatione, debitis lachrymis expiauit. Garsia Coutignus, qui tunc Armuzio præerat, illum vestibus, & pecunijs, atque muneribus affecit. Qui deinde in Indiam, ex India in Lusitaniam veniens. Anno. M.D.xx. ad Emmanuelem intromissus, omnia, quæ lustrauerat, & prudenter animaduerterat, luculētis sanè verbis explicuit. In primis autem quomodo Aethiopiam vniuersam, quæ supra Aegyptum est, explorauisset, & quomodo in lacum ingentem, vnde Nilus in Aegyptum influit, peruenisset: quibus moribus, legibus, et institutis Aethiopes illi Christiani viuerent: qui situs Aegypti, qui Arabum mores, qui Persarum victus esset, exposuit. Emmanuel ex illius oratione voluptatem nō mediocrem cepit. Ad ea enim, quæ in Arabia & Aethiopia facere designabat, illa Quadræ oratio nimis apposita videbatur. Et quia suspicari cœpit, à regno Congensi facilem in eum lacum, vnde Nilus erumpit, transitum fore, hominem iam sponte sua satis incitatum, ad illud explorandum promissis inuitat. Illum igitur in Congum cum literis mittit, vt inde in Nili fontes iter faciat, atque inde ad Dauidem Regem Aethiopiæ tandem perueniat. Qui cùm ad Congi portum delatus, deinde ad Regem perductus fuisset, exceptus benignè fuit. Itineris tamen illius explorandi facultatem, malignitate Lusitanorū, qui plurimum apud illum Regem poterant, non impetrauit. Itaq; reuersus est, & cùm iam Emmanuelē mortuum reperisset, Diui Frācisci institutum sequi decreuit, in quo vitam sanctissimè ad extremum perduxit. Hæc exposita sunt, vt animaduerti possit,

ani-

animum Regis Emmanuelis, quamuis illius corpus in Lusitaniæ terminis versaretur, orbem terrarum peragrare, & magna semper & nimis ardua moliri. Ea verò ratione fiebat, vt suorum opera regiones incognitas, & terras vltimas indagaret. Sed omnes humanæ cogitationes momento temporis obruuntur. Sub id tempus, Maximilianus Imperator è vita discessit. De successione imperij erat apud Germanos disceptatio. Multi namquè ad Franciscum Valesium Galliæ Regem inclinabant, multò tamen plures animis in Carolum propendebant. Galliæ Rex donis atq; ingentib. promissis non paucos ad sui studium vehementer allexerat. Carolum tamē absentem & educatio (fuerat enim apud Germanos enutritus) et superioris Pannoniæ principatus, & pspecta indoles, et multorum etiam Principum affinitas aduersus Galli munera tuebātur. Fuit autem Carolus in Germaniam, quasi ad imperium minimè dubium, multorum literis euocatus. Is antequam ex Hispania discederet, omnium Ordinū concilium indixit, & consilio Guilielmi Decreui Xebrensis Dynastæ, qui illius ætatem regebat, præter pecunias, quibus illum Hispani iuuerant, immania tributa populis imperauit. In quo quidem non merito possum Carolum cupiditatis, aut potius inconsideratæ temeritatis insimulare, cùm ætatis excusationem habuerit. Pædagogū verò summa vituperatione dignissimū iudico. Rex enim non est in altissimo illo gradu dignitatis locatus, vt acerbissimis exactionibus ciuitates sibi commissas exhauriat, sed vt earum saluti & incolumitati prospiciat. Si rectè enim Regis nomen vsurpat, pater patriæ est, & pro reip. salute debet, si opus ita fuerit, caput in quoduis magnum discrimen iniijcere, non remp. ipsam immodicis sumptibus euertere. Fateor equidem Regem esse subditorum opibus adiuuandum,

vt rempub.tueri poßit. Nẽgotia enim infinita sustinet: æquabile ius omnibus administrat: periculum à rep. cùm necessitas postulat, armis atque virtute propulsat: bonis præmia pro dignitate cõstituit: improbos suppliciorũ acerbitate coercet: patriã deniq; vniuersam & ab externis hostib., & ab intestinis fraudibus tutam vigilãtia sua præstat. Hæc quidem munera aut opere tuetur, aut quoties opus fuerit, tuenda suscipit. Qui autem existimat, hæc tam multa munera sine maximis sumptibus sustineri posse, mentis expers est, atq; vitæ cõmunis ignarus. Et idcirco hoc, quod est communi more receptũ, vt Reges populi sumptib. alantur, non est humano tantũ iure, sed etiam diuino vallatũ. Is tamen modus adhibendus est, ne, vel vt immodicis sumptib. sine vllo reip. fructu vti poßit, vel vt ad auarißimos homines, quorum cupiditas nullis opibus expleri potest, opes reip. transferat, pecuniam cum reipu. gemitu et querimonia coaceruet, et dum potentium domos immanibus diuitijs cumulare studet, tenues domos exinanire contendat: vt ita, dum falsum nomen liberalis, atque magnifici obtinere nititur, verum iusti atq; clementis nomen amittat. Alia deinde causa in Carolo inerat, quæ consiliũ illud magis odiosum & inuisum efficeret. Quamuis enim ad illum regni patrimoniũ legitimo et hæreditario iure veniret, erat tamen educatione & institutis à morib. Hispanis alienus. Quocirca erat illi in principio Hispania specie humanitatis & benignitatis alliciẽda, donec se penitus in omnium animos insinuaret. Idcirco magis erat illi tũc aliquid de tributis diminuendũ, q̃ nouũ onus populis imponendũ. Sed adolescens, qui insita modestia pædagogi monitis obtẽperabat, et Hispaniæ mores nõ tenebat, defendi merito potest. Hominis senis auaritia, qui illũ in eã fraudẽ impulit, est meritò detestãda. Multi populi nobili-

nobilitatis præsidio confirmati, Caroli postulatis constanti animo restiterunt. Et hoc quidem actionis principiũ, si cum debita moderatione susceptum fuisset, haud vituperandũ omninò videretur. Sed cùm in multitudine neq; modus neque consilium, neq; ratio, cùm immodicæ libertatis studio ducitur, vlla sit: & multi viri nobiles se multitudini, nescio quo mentis errore ducti, duces & auctores præbuissent, factum est, vt multæ Castellæ ciuitatis à Carolo desciuerint, Carolus in initio tumultus in Galliam Belgicam se contulerat. In ciuitatibus, quæ à Principe suo defecerant, intestinæ seditiones excitabantur. Maxima namq; nobilitatis pars in fide permanebat: nonnulli aura populari non mediocriter inflati, populis assentabantur. Populis, qui coniurauerant, erat decretum non Carolum tantum regno spoliare, sed cunctos etiam Hispaniæ principes omnibus bonis euertere, vt libertate summa Heluetiorum more fruerentur. Nec enim intelligebãt id, quod apud Heluetios, ex antiquißimo tempore legibus patrijs assuefactos, cum omniũ admiratione sit, apud gentem insito naturæ fastu tumentẽ conseruari non posse. Itaq; cùm plebs insita naturæ temeritate modũ seruare nequeat, tum multitudo, quæ in Hispania in Caroli perniciem coniurauerat, tanto furore & amentia flagrabat, vt quasi iam omnia illis essent ex animi sententia constituta, ferro & flamma omnibus, q. Principum partibus studebant, acerrimè minarentur. Interim rapinæ, cædes, incendia, horribiles armorum fremitus terrorem paßim incutiebant. Antonius Fonseca Mentinam Campensem, vrbem opulentißimam, quæ Caroli partibus aduersabatur, inflãmauit, & miserabili illo incendio maximas opes absumpsit. Nemini tunc in populis sapienter & liberè loqui licebat. Si enim aliquis diceret, verum esse, li-

bertatem modicè tueri, non cum legitimo principe ad internecionem dimicare, scelus illud erat continuò morte acerbißima luendum. Multis in locis vbi causa libertatis agebatur, neq; gemitus quidem ciuis vllius liber erat. Principes cõmuni consilio cum ciuitatibus, quæ minimè rebellârunt, cùm discordiam sedare frustra vellent, bellum summo studio comparauerunt. Hi ad Regem Emmanuelẽ legatos miserunt, vt auxilium aduersus rebelles ab eo postularent. Simul & Hispaniæ populi, qui à Carolo desciuerãt cùm se viderent in extremo discrimine constitutos, ad eũdem Regem legatos misêre. Summa legationis hæc erat, se tantis iniurijs vexatos extitisse, vt non potuerint vllo modo tam indignas cõtumelias perferre. Se ciuitates, & mœnia, & arces, atq; deniq; rerum suarum omnium potestatẽ illi tradituros. Orare deinde & obsecrare, vt regnum illud opulentum, ipsius Emmanuelis studio vehemẽter incẽsum, suscipere vellet, et iniurias immeritis illatas vindicare. Emmanuel munus oblatum repudiauit, & legatos admonuit, vt discerent fidem erga Reges conseruare, & modum cupiditati statuere. Illam controuersiam Caroli benignitate tolli facillimè potuisse, si populorum rectores non ita ferociter populorũ causam suscepissent. Et præterea grauiter illos accusauit, quòd cùm in principio furori causam publicæ libertatis obtenderent, postea publicè de dominatione populari dimicarent. Si vellent errorem agnoscere, & veniam à Carolo postulare, se ad eam compositionem libenter operam suam polliceri. Quod verò ad oblatũ regnum adtinebat, se nunquam vllum imperij additamentum fide & officio antiquius habiturum. Principum autem legatis operibus magis, quàm verbis respondendum existimauit. Itaque eos tormentis, & munitionibus, & pecunia iuuit.

Prælio

Prælio tādem commisso, populi rebelles armis principū superati, & rebellionis auctores capti sunt. Ioannes Padillia, Antonius Zamorēsis Episcopus, Petrus Pimintellus, et Frāciscus Maldonadus, & alij quidam viri nobiles, & quidam etiam, quos ex infima plebe ad honores popularis furor euexerat, qui principes cōiurationis extiterant, capitali postea supplicio affecti sunt: multitudini verò venia tributa. Hoc anno cùm Iehabētafufus in offensionem Nonij Mascaregnæ opera multorū, qui Iehabentafufum oderant, incidisset, & id Mauris, qui sub illo militabant, notum esset, multi Mauri Dabidenses & Garabienses ab illo defecerunt, & quidam etiam illum spoliârūt. Mascaregnas præterea nomen illius apud Emmanuelē proditionis insimulauit. Ille verò per literas atq; legatos à Rege postulauit, vt quanta fide in officio debito versaretur, examinare vellet. Se si aliquid, postquā ad nomen illius adiunctus fuerat, secùs designâsse cōpertum fuisset, quàm fides postularet, nullum suppliciū recusaturum. Rex postulato illius æquitatis plenißimo satisfecit, & Mascaregnæ præcepit, vt hominē fauore & auxilio cōplecteretur. Cùm igitur is à Mascaregna opem cōtra eos, q defecerāt, postularet, Mascaregnas illi equites sexaginta & pedites nonnullos auxilio misit. Hoc auxilio fretus (id enim testatum esse apud omnes volebat, se Regis Emmanuelis auxilio minimè destitutum esse) copias suas eduxit, cum hostibus manum conseruit, & parta victoria, eos sibi rursus dicto audientes esse compulit, & omnes tumultus, qui orti fuerant, virtute & æquitate compreßit. Eodem fermè tempore Vascus Fernandius Cæsar cum naue vna fretū Gaditanum Regis Emmanuelis iussu peragrabat, & hostes multis incōmodis afficiebat. Duæ verò longæ naues hostium rerum succeßibus

elatæ

elatæ (magnas enim prædas egerant) & militum & tormentorum copijs, multisq; munitionibus instructæ, in Cæsarem inuehuntur. Is nauis proram in eas confestim dirigere iußit. Dux vnius nauis cùm animaduerteret, quàm alacri & confidenti animo Cæsar in prælиũ iret, illius congressum formidauit, & mutata velificatione ab instituto cursu deflexit. Alterius autem nauis præfectus, cùm se à socio desertum cerneret, simile consilium sequi statuerat, sed id per Cæsarem minimè licitum fuit. Eum enim tormentis quocunq; voluerat impellebat, et pertinaciter, quãuis mare turbidum ingẽtes fluctus eijceret, insequutus est, vsq; eò, dum nauem in littus compelleret. Tum in lembum, quem ad similes casus è puppi colligatum ducebat, insiluit, & ijs, quos in naui relinquebat, imperauit, vt antequam illum cum hostibus commisceri cernerent, à pilis in hostes emittẽdis minimè cessarent. Hostes in terram euadere nituntur, Cæsar eos insequitur. Atrox prælium initur. Multi ex hostibus cadunt. Cùm reliqui fugam capesserent, & in manus Petri Aluari Caruallij viri fortißimi, qui Alcassaris Seguelij Regis Emmanuelis iussu Præfectus erat, & tormentis excitus occurrerat, inciderent, omnes capti sunt. Cæsar parte prædæ capta, rursus in nauem se recepit. Non multis pòst diebus cùm in ipso fretu versaretur, sex in illũ biremes inuectæ sunt. Hostes Cæsarẽ capere vehemẽter optabãt, & cùm illũ euadere posse minimè crederẽt, præ lætitia clamores ingentes ediderunt. Deinde sagittis, & glãdibus, & globis ingentibus eum obruere conati sunt. Atque primùm Cæsar eos, ne ad suam nauem accederent, tormẽtis acerrimè propellebat: & varijs velificationibus eorum conatus eludebat, & interim multos inierimebat: quo factum fuit, vt illi multum de animorum alacritate remitterent.

terent. Quod cùm is animaduertisset, in tres naues, quæ iunctæ consistebant (aliæ namq; ventis exclusæ, non ita facilè accedere potuerant) inuasit. Hostes in illum similiter impetum dederunt. At is cùm ingenti tormento ignem applicari præcepisset. vni ex biremibus, maximo globo à proræ in puppim secundum latus emisso, remos detersit. Hostes biremem claudam & mutilam intra se recipiunt, & quãta celeritate possunt in ea trepidatione reparant. Tunc omnes simul iunctæ Cæsarem circumueniunt. Is cùm animo maximo nunc ad proram, nunc ad puppim, nunc in vtrunque latus accurreret, & præsidia magnis vocibus excitaret, & crebris tormentorum ictibus maximum damnũ inferret, multò difficilius certamen, quàm hostes suspicati fuerant, effecit. Tandem tormenti vnius ictu magna pars remigum in vna biremi dilacerata fuit. Hostes cùm cernerent multos cæsos esse, & duas biremes dißipatas, Cæsaremq; nullo modo, nisi cum grauißimo damno capi posse, certamen omiserunt. Cæsar cùm esset ea natura, vt nullo labore frangi posset, eas insequutus est. Verùm cùm nauis illius velis, naues hostiles remis impellerentur, & ventus illum deficeret, eas consequi minimè potuit, & ita voti cõpos Malacam petijt, vt mortuos sepeliret, & saucios curaret. At Axamore periculum non mediocre fuit Lusitanis opera cuiusdam Mauri valdè potẽtis intẽtum. Benaduxera fuit in Mauritania virtutis opinione, & potentia clarus & opibus, & existimatione princeps. Is sub signis habebat supra mille & quingentos equites, & peditum non mediocrem multitudinem, Fessensisq; Regis imperium detrectabat: ea de causa bellum cum illo gerebat. Cùm verò magno prælio victus fuisset, literas ad Norognam Azamoris Præfectum dedit, quibus dicebat, se velle sub imperio Re-

gis Emmanuelis contra ipsius Emmanuelis hostes perpetuò militare. Norogna voluntatem minimè aspernatus, hominem ducentis equitibus stipatum in vrbē admisit, & quibus potuit honoribus affecit, & aliquot ducibus Xerquiensibus eorum voluntate præposuit. Is vt magis animum suū apud omnes testaretur, Ferem fratrem suū in Lusitaniam cum multis muneribus ad Emmanuelem misit. Emmanuel illū perbenignè in fidem recepit, & muneribus affecit, & fratrem etiam beneficijs ornauit, hominemq; promißis ornatum in Africam dimisit. Iacobo autem Melio præcepit, vt duobus illis fratribus opem, cùm opus esset, afferret, vt coniunctis viribus acrius bellum molirentur. Itaq; Melius cum Fere Azamorem continuò profectus est: neque multos post dies cum equitibus septuaginta quinque, & nonnullis peditibus se cum Benaduxera coniunxit: qui cùm mille & cētum & viginti equites eduxisset, in locum, vnde fons Ducis fluminis erumpit, qui Azamore centum & viginti passuum millia distat, tandem peruenit. Ibi turmas hostium duas & triginta aggreßi, magnam hominum cædem faciunt, quadringentos & octoginta duos abducunt, & cum ingenti præda post mensem Azamorem reuertuntur, & incredibilem lætitiam cunctis attulerunt, qui propter diuturnam moram illos perijsse crediderant. At Benaduxera cùm se in gratiam Fessensis Regis restitui vehementer expeteret, clàm per amicos suos id quod cupiebat assequutus est, ea lege, vt quos posset Christianos, ad ipsum Regem dolo perduceret. Id autem Aluarus Norogna suspicione consequutus est. Itaque cùm Benaduxera ab illo sæpè & importunè postularet, vt Iacobum Melium secum mitteret (fore namqúe, si id fieret, vt præclarum facinus ederet) id nunquam impetrauit. Id tamen Norogna tacitum tenebat,

nebat, & antè, quàm rem exploratè cognosceret, in hominem non esse animaduertendum statuebat: non tamen illi, quem signis inconstantem atq; perfidiosum opinabatur, esse quidquam temerè credendum iudicabat. Et interim, ne animum illius offenderet, honestis excusationibus vtebatur. Benaduxera hac spe deiectus, & simul metuens, ne aliquid emanaret, Mazaganum se contulit; & Antonium Lacteū, qui oppidi præfectus erat, alloquutus, petijt, vt ei aliquot equites concederet: se pulchrum facinus moliri. Aluarum Norognam ad eam rem equitum bonam partem esse missurum. Sed bellum quod instabat, maioribus esse copijs gerendum, vt citius, & minore cum periculo conficeretur. At Antonius Lacteus cùm doli fuisset ignarus, & propter rem, quam Benaduxera gesserat, ei fidem habendam iudicâsset, illi quindecim equites, & nonnullos pedites attribuit. Benaduxera cùm circiter septuaginta passuum millia cum suis copijs & Christianis militibus confecisset, fratri mentem suam aperuit: dixitq; se Regis Fessensis gratiam recuperâsse, malleq; principi, cui erat natura & religione coniunctus, quàm Regi à moribus & institutis illius abhorrenti seruire. Vt verò illius animum sibi arctius deuinciret, illos ei Christianos, quos per dolum abduxerat, esse traditurum. Sperare namq; se, futurum, vt pristinas offensiones eo munere prorsus obliteraret. At Feres, Si vultum, inqt, Regis optimi aspexisses, nunquam certè animum induxisses, vt tam scelestū facinus obires. Vbi fides? Vbi fœderis sacramentū? Vbi tam singularis humanitatis & magnificentiæ memoria? Ideò te Princeps ille clemētissimus eiectum recepit, & tam multis muneribus auxit, vt illū nulla offensione interposita proderes? Nō refert, quā parū illi noceas, sed quàm propēsum ad nocēdum animum geras. Paruis enim

nim rebus malitia summa despicitur. Qui enim quindecim equites Lusitanos fidei tuæ commissos per summam perfidiam in miseram seruitutem abducis, certè si vires haberes, ipsum Lusitaniæ Regem contra fidem & iusiurandum omnibus fortunis euerteres. Deinde quàm parum gratus tuus aduentus Regi Fessensi futurus sit, parùm sapienter animaduertis. Tu ab illius fide desciuisti: tu bellum illi diuturnum intulisti: victus, spoliatus, eiectus te ad Regem Emmanuelem, tanquam ad miseriæ extremæ perfugium contulisti. Nunc rursus ab Emmanuele deficis. Quomodo igitur is tibi credet, à quo toties fidem nefariè violatam esse comperit? Vetus dictum est, Regibus gratam esse proditionem in suam vtilitatem commissam, proditoris tamen nomen inuisum. Sed esto. Regem Emmanuelem contra fidem deseris. Ad Regem Fessensem, qui te odio immani persequitur, & fidem sanctā non habet, transfugis: perfidiæ saltem insigne monimētum detestare. Regis Emmanuelis vexillum geris, vt quoties homines in vexillum, quod erat amoris et beneficentiæ signum, aspexerint, toties illis tui sceleris in mentem veniat? Tabernaculum pulcherrimè factū ab Emmanuele donatū fers, vt quoties illud collocari iusseris, toties homines perfidiæ tuæ recordarentur? Captiuos per insignem perfidiam abductos geris: vt nunquam, quàdiu hi nobiscum versati fuerint, homines sceleris tui capiat obliuio? Fac igitur, quod à Christianis fieri audio. Cùm enim à Rege discedunt, ne ingrati animi crimē publicè suscipiant, omnia bona, quæ ab illo acceperunt, illi remittunt, ne secum perfidiæ monimenta circunferant. Omitte signū istud, ne scelus in apertum proferat. Tabernaculum desere, quod perfidiam occulere nequit. Christianos liberos abire permitte, ne à cælo atque terra proditionis testimonium

nium sumant. Hæc cùm Feres liberè & animose diceret, fratris animum nō mediocriter irritauit: parumq; abfuit, quin manus consererent. Sed cùm Benaduxera multò potentior esset, iunior frater illi repugnare non potuit. Cum illo tamen egit, vt signum, & tabernaculum Emmanueli referri iuberet, & Christianos saluos redire permitteret. At cùm fratres ad Regē Fessæ peruenirent, Rex eos non admodum hospitaliter accepit. Vtriq; enim caput abscindi iussit. Illos enim, quòd multum nobilitate & opibus excellerent, et metueret, ne defectione rursus illi molestiam exhiberēt, de medio tollendos esse statuit. Et interim eam causam obtendit, quòd Benaduxera Lusitanos cum vexillo & tabernaculo abire permisit, & quòd Feres à fratre, vt id faceret, enixè contenderit. Dum hæc in Africa geruntur, in India Siqueira classem magnam instruxit, qua Dium oppugnaret. Melichius Saca Melichiazij filius, quāuis Siqueira quorsum illam classem ornaret, summo silētio tegeret, eam contra Dium comparari suspicatus est. Tum partim vt Siqueiram ea specie moderationis emolliret, & à studio bellandi deduceret, partim vt animum illius explorare posset, familiarem quendā suum, nomine Camallum, ad illum cū literis officij plenißimis, & cum munerib. satis amplis legauit. Siqueira, gratum sibi esse aduentum legati, vultu atq; verbis ostendit, seq; Melichij Sacæ, & patris illius valdè studiosum esse finxit. Camallus tamen cùm esset acutus & callidus, in quem finem claßis illa parata fuisset, sagaciter odoratus est: & Melichium Sacam, & Hagamahamedium, cuius cōsilio ciuitas innitebatur, admonuit, vt vrbem firmo præsidio munirent. Quod illi diligentißimè fecerunt. Siqueira classe, quæ erat in Lusitaniam profectura, rebus omnibus instructa & expedita, consilium cum ducibus, quos

secum erat ducturus, habuit: quibus animum, quo classem illam instruxerat, vt Emmanueli satisfaceret, aperuit, illosq́ ad tam præclari facinoris societatem adhortatus est. Illi consiliū laudant, seq́ ad bellū illud satis promptos atq́ paratos esse demonstrāt. Is supra octoginta naues ornarat, tria Lusitanorum millia, & mille Naires cōscripserat, duces egregiè fortes elegerat, ita, vt ea classe nunquā ad illū diem neq́ maior, neq́ rebus omnibus instructior ab vllo Indiæ Prætore cōparata fuerit. Initio Februarij mensis, Anno. M.D.xxi. Siqueira ad orā classem Diēsem appulit. Melichius Saca illum continuò per legatos honorificè salutauit, & largis muneribus affecit. Et tamen quasi aliud ageret, Fernandum Martinium Euangelium cum nonnullis Lusitanis, qui in vrbe negocia gerebant, tanquam obsides in custodiam dedit. Siqueira se Armuzium petere simulauit, vt quosdam motus sedaret: sibiq́ Euangelio, et reliquis Lusitanis opus esse dixit, qui Regis Emmanuelis negotia procurarent. Melichius Saca & Hagamahamedius eos nec alibi rem melius gerere, neque lautius diuersari dicebant. Seq́ libenter hominibus Lusitanis obsequi, vt illo salutem signo constare posset, nullam vrbem fore magis imperio Regis Emmanuelis addictam. Siqueira Melichium Sacam ad colloquiū inuitauit. Is cū Hagamahamedio in locū ad eū sermonē delectū cū præsidio venit. Oratio Siqueiræ eò pertinebat, vt ostēderet, se Reip. cōstituēdæ gratia Armuzium nauigare, & interim eò classem applicuisse, vt vrbē sociam & amicam inuiseret, & à Melichiazio peteret, vt sibi arcis ædificandæ facultatem concederet, vt Lusitani, qui in ea versabantur, tutius negotiari possent. Melichius Saca respondit, Lusitanos non minus securè in ea vrbe, quā in patria versari. Quod verò ad arcem attineret, se id paren-

rentis iniussu nullo modo permißurum. Siqueira tum Sacam admonuit, vt sibi Lusitanos redderet. Saca verò respõdit, eã insignẽ contumeliã fore, si homines Lusitani, qui cõmodè in vrbe fœderata, multisq; rebus ad fidẽ cõseruandã astricta negociabantur, ab illo, quasi ab homine perfidioso & inimico, maximè cũ claßis instructißima in portu consisteret, peterẽtur. Id.n.posse videri ex altera parte, diffidẽtiæ, ex altera, timiditatis argumẽtũ. Si Siqueira nõ crederet, Lusitanos posse sine vllo pꝰiculo in vrbe amicißima vagari, sinistrã suspicionẽ de amicis reciperet, qua nulla maior contumelia hominib. amicis imponi posset. Se verò, si illi Siqueiræ postulato, quandiu claßis esset in portu satisfaceret, turpißimi timoris significationem daturum. Itaq; sine vllo effectu sermo habitus est. Siqueira consilium cum ducibus habuit. Cùm variæ sententiæ dicerentur, tandem constitutum fuit, non esse illo tempore vrbis oppugnationem tentandam. Esse namq; situ & artificio munitißimam, & maximo militũ numero firmatã. Rem esse in aliud tẽpus differendã: nec esse eorũ salutẽ, qui in custodia tenebãtur, temerè negligendam. Cũ sententia in vulgus emanaret, milites fremere, vociferari, Prætorem & duces liberius accusare minimè destiterunt. Iam robur illud Lusitanæ virtutis extinctum, Duces plurimum de quæstu & cõpendio, parum de dignitate et officio cogitare. Iam Lusitanis militibus insitæ virtutis declarãdæ à ducibus locum minimè dari. Prætoris flagitio fieri, vt qui antea cunctis Orientis nationib. terrori fuerant, eo tempore despicerentur. Multi, inquit, in vrbe milites sunt. Quando id præclari duces cõpertũ habuerunt? Posteaquam pugnæ tempus appropinquauit? An id nõ multò antè exploratum esse oportuit? Postquam tanta claßis, cum tam fortium militũ numero, et tantis sumptib. huc

aducta est, & oppugnationis tempus instare videtur, nunc ignauiæ & timiditati sapientiæ nomen obtenditur. Factum igitur est, vt consilij tempus audacia & temeritas occuparet, virtutis locum timiditas nomine prudentiæ occultata septum teneret. At inquiunt, Lusitanorum saluti, qui in vrbe versantur, est consulendum: quasi verò non multo pluribus Lusitanis erat in vrbis munitißimæ oppugnatione moriendum. Et tamen eo metu duces contineri minimè potuerunt, quin ad vrbem oppugnandam accederent. Et non intelligunt, etiam eorum, qui in custodiam traditi sunt, salutem virtute nostra & non timiditate contineri. Nam si hostes arma nostra timuerint, eis minimè nocebunt: si nos contemnere cœperint, eos iniurijs omnibus lacerabunt. Hæc & alia eiusmodi conuicia milites, vt est hominum genus liberum, & audax, & ad maledicentiam propensum, vulgò iactabant. Acceßit alia suspicionis occasio, quæ grauius animos eorum irritaret. Euangelio, obsidibus primū datis, permissum erat, in classem venire. Is cùm periculum rebus suis imminens mente prospiceret, quoties in classem se conferebat, pecunias quas fecerat, & variam supellectilem importabat. Idem reliqui Lusitani faciebant. Rumor confestim emanauit, Siqueiram pecunia corruptum belli consilium omisisse. Eam namq́; pecuniam belli redimendi gratia à Saca missam fuisse criminabantur. Siqueira cùm se frustra tēpus in eo loco terere videret, Armuzium petijt, & aliū interim locum non procul ab vrbe arci ædificādæ designauit. Inde tamen prius Alexium Menesium Cochimum misit, qui, dum ille abesset, imperium administraret. Georgium Albuquercium Malacam, Georgium Brittium in Malucas insulas, Raphaelem Perestrellum in Sinarum regiōem misit: Iacobum verò Fernandium Begiensem, & Nonium Fernandium Macedum, & Emmanuelem Macedum in

ea ora reliquit, vt per speciem comparandi commeatus, quę Cochimum subueherent, amicitiam simularent, dum Lusitanos, qui erant in vrbe, cum opibus, quas parauerant, in naues reciperēt, & tum demum ciuitati apertè bellum indicerent. Vtrumque facillimum fuit. Vrbis enim rectores, postquam classis è portu soluit, sine recusatione Lusitanos, quocunque illis libuisset, abire permiserunt, & illis, qui in alto sine vllius classis metu versabantur, non erat difficile bellum denunciare. Fuit tamen consilium repræhendendū. Quorsum enim adtinebat, cùm omnis Lusitaniæ gentis robur erat procūl amotum, & cùm non maximum damnum hostibus inferri poterat, bellum indicere? An vt hostes interim maiora præsidia compararent, & fortius statum vrbis stabilirent? Sic autem fieri necesse erat, vt qui vrbem minus munitam cum tanta classe se expugnaturum minimè sperârat, eam multò maiore præsidio firmatam, cum classe aliqua ex parte diminuta, oppugnare multò minus auderet. Deinde cùm eo tempore bellum denūciatum fuit, dari sermo potuit illis, qui dicerent, vrbis oppugnationē non consilio, sed metu prorsus omissam fuisse. Postremò tunc nō admodum speciosa causa potuit obtendi, quæ Lusitanos iniuriæ suspiciōe liberaret. At postquam Siqueira Armuzio rediret, vt se redituru affirmauerat, & vrbem nihil omninò certum & exploratum de bello suspicantem offenderet, causam facilius reperiret, qua honestius atq; prudētius bellum cum opibus summo studio collectis inferret. Goa sub id tempus erat in summo periculo constituta. Cum enim Siqueira maximam classem instruere et ornare constituisset, fuit necesse, vt vrbis præsidia diminueret. Id Zabaimum Idalcamum minimè fallebat. Tempus igitur aduenisse ratus, quo Goam recuperaret, maximum exercitum compa-

 rauit.

rauit. Attamen Crisnara Narsingæ Rex, cũ illum odio acerbo & immani persequeretur, & timeret, ne si is Goam occuparet, amplificatis viribus aliquid hostile moliretur, illũ acerrimo bello à conatu deterrendum esse constituit. Aliam deinde mouẽdi belli causam habuit. Timuit enim, ne si Zabaimus Idalcamus Goa potiretur, omnes equi ex Perside et Arabia illius potestate continerentur. Vt igitur bellum acrius & attentius geri posset, ipse per se illius ratiõem administrare, & prælijs inesse decreuit. Fuit ab vtroq; in terris Goæ finitimis exercitu maximo, summis viribus, acerrima contentione, euentu vario dimicatum. Narsingæ tamẽ Rex insigni victoria potit9, multas Idalcami ciuitates expugnauit, & præfecturas varias sub imperium subiunxit, in quibus præfecturæ Balagatenses extitêre, quibus erat grande vectigal impositum. Sed cum esset Rex opulentißimus, earum præfecturarum possesionem non tanti faciendã existimauit, vt eam cũ equorũ commercio conferendã censeret. Vt igitur ad se Lusitanos alliceret, legatum ad Rodericum Meliũ, qui tunc Goæ præfectus erat, misit, qui diceret, se libenter præfecturarũ Bagalatensium possesione Regi Emmanueli, quẽ in loco fratris habebat, cessurũ. Se enim nihil malle, quã fœdus cũ Emmanuele ferire, & amicitiã firmare, vt intelligi posset, nihil copulatius in vita futurũ. De eadem aũt re, se, cũ primũ Siqueira Armuzio rediret, legatos missurũ, qui fœdus illud solenni ritu sancirent. Interim verò ipsum Meliũ admonebat, ne cunctaretur, sed statim mitteret, qui præfecturas illas occuparet, et firmo præsidio tueretur. Hoc nuncio Melius valdè lætatus est. Eadem namq; opera imminentis belli metũ labore alieno depulsum, & vectigalia Regis Emmanuelis amplificata cernebat. Regi verò gratias egit, & munera largè misit, & ipse cũ Lusitanis equi-

equitib. ducentis, & cũ Indis peditib. ſeptingentis in præfe-ctură Salſetenſem profectus eſt, quā deſertam reperit. Ibi cũ paucis diebus gentē ad cõmercium allexiſſet, & ſtatũ aliquē conſtituiſſet, & præſidia neceſſaria diſpoſuiſſet, præfecturæ atq; portorio Rodericũ Iuſartē Meliũ ſui fratris filiũ præpoſuit. Similiter cũ præfecturas Pondenſem atq; Bardenſē derelictas eſſe cognouiſſet, Iuſartē iuſsit eas occupare. Poſt duos verò menſes cũ Iuſartes accepiſſet, duos Idalcami duces cum valida manu, vt illum opprimerēt, aduentare, de ea re patruũ admonuit, qui confeſtim per ſe auxiliũ attulit, & hoſtes prælio inito ꝓfligauit. Deinde cũ quæſtionem habuiſſet de his, qui cum hoſte conſenſerant, centũ & triginta viros primarios Goam abduxit. His autem tanquam obſidibus retentis, pax aliquo tempore rata fuit. Per id tēpus in inſula Zeilandenſi tumultus contra noſtros eorũ culpa & importunitate concitatus fuit. Lupus Suarius, vt ſcriptũ eſt ſuperius, ad Colũbi portum, qui eadē inſula continetur, arcē inſtituit. Lupus Brittius, qui poſt Ioannē Sylueriũ illius arcis præfectus extitit, eam tandē denuò à fundamētis excitauit. Primũ .n. ædificiũ propter nimiā feſtinationē, eò quòd graue periculũ immineret, & calx nulla reperiretur, è luto et lapidib. temerè cõgeſtis extructũ fuerat. Itaq; ad eā rē Brittius quadringētos fabros, & materiam multiplicē aduehi iuſſerat. Arce ad ſummũ ꝓducta, noſtri inſolētius efferri, incolas iniurijs afficere, magnũ decus in illis vexādis reponere cœperũt. Illi viciſsim cõtumelijs irritati, cõmeatũ ſubtrahere, malignè oīa ꝑbere, & oēs, quos ſolos inueniebāt, plagis afficere, & in reb. omnib. hoſtilia machinari. Brittius iniurias ab incolis illatas diſsimulabat, & ſuos, ne quidq̃ in eos hoſtile molirētur, cõtinebat. Interĩ verò rectores ꝑ nũcios admonebat, vt ſuos à maleficio deterrerēt

Milites autem fremebant, & Brittium ignauiæ et timiditatis insimulabant, quòd tam indignas contumelias pateretur: & ei frequēter instabant, vt malo cogeret homines suū officium facere, & quotidiano conuitio ab eo contendebāt, vt incolas acri bello contunderet. At Brittius cùm cerneret, si bellum moueret, ruinam fore funestißimam, victoriam valdè periculosam: futurum namq; erat, vt cibarijs omninò subtractis, is cum Lusitanis, qui sub illo merebant, in extremam inopiam adduceretur, & mortis tristißimæ periculum subiret: militum tamen importunitate victus, maluit illorum temeritati satisfacere, quàm recta ratione munus sibi commissum moderari. In quo sanè perspicitur, quantò sit difficilius & illustrius, falsam decoris opinionem contemnere, quā in hostiū mucrones irruere. Multi namq;, qui facillimè corpora sua pro patriæ salute hostium telis obijciūt, falsæ infamiæ metu, quantū in illis est, patrias euerterunt. Vnde concludi potest, illum verè magnanimum esse, qui nō modò mortem minimè formidat, verùm et inanes multitudinis opiniones pro nihilo putat. Brittius igitur ne in hominum imperitorum vituperationem veniret, in veram reprehensionem temeritatis incurrit. Nam post meridiem, tēpore quo incolæ sine vlla formidine propter æstum grauißimum, qui terras illas adurebat, in domibus suis quiescebāt, ex arce cētum & quinquaginta milites Lusitanos eduxit, in homines imparatos inuasit, oppidum cæde & terrore cōpleuit, & incolas in fugam compulit. Illi postquam in campo conglobati, & à repentino pauore refecti sunt, cogitare cœperunt, se vxores & filios in oppido omni præsidio nudatos reliquisse. Itaque rursus in oppidū reuersi sunt, & cōferti in nostros impetum fecerūt. Nostri multitudine oppreßi, pedem retulêre, triginta vulnerati sunt. Reliqui magnam fortasse

fortaſſe cladem accepiſſent, niſi hoſtes fuiſſent flammis impediti. Brittius namq́ue, vt eorum impetũ retardaret, viã, quæ in arcem ferebat, incendere iuſsit. Cùm autem rumore diſsipatum fuiſſet, tantam eſſe hominum Luſitanorum inſolentiam, & feritatem, vt pauci numero in alienis terris conſtituti, nullius iniuria prouocati, perniciẽ illis, apud quos hoſpites erant, inferre conati fuiſſent, omnes ad facinoris illius vindictam acriter ſtimulati ſunt. Supra viginti hominum millia ad arcis excidium conuenêre. Illam igitur obſidione cingunt, ingentes foſſas perducunt, aggeres excitant, tormenta diſponunt, dies atque noctes arcem oppugnant. Nullum genus erat belli, quo non, vt arcem caperent, atque diruerent, contentione incredibili, & magnis viribus vterentur. Noſtros interim non tam pilarum frequentia, quàm commeatus inopia cruciabat. Quinque menſibus obſeſsi ſunt, antequam auxilium afferri poſſet. Tum verò milites feroces furoris inſiti pœnitebat, & fruſtra intelligebant, militis officium non eſſe, pugnandi leges ducibus ſuis imponere, ſed ſtrenuè tantum imperata conficere. Brittius Cochimum nuncium miſit, qui nunciaret, rem eſſe in extremum diſcrimen inductam. Siqueira cuilibet arci, vt cum maiore claſſe nauigaret, præſidia infirma reliquerat. Alexius tamen Meneſius quinquaginta Luſitanos milites in vna trireme, cui Antonius Lemius præerat, illis auxilio miſit. Qui cùm propter aduerſas tẽpeſtates (hyẽs enim erat) tardiſsimè nauigarent, nimis ſerò in arcẽ peruenêre. Ibi cùm Lemius Brittio diceret, non eſſe, cur aliud auxilium exſpectaret, antè, quàm Siqueira reuerteretur: & ſi diutius expectaret, intelligebat eſſe omnibus fame pereundum, omnem ſpem ſalutis in virtute collocandam ſtatuit. Antonio igitur Lemio præcepit, vt per totam noctem

è trireme hostiũ munitiones & turres vehementissimè verberaret. Manè verò, cùm hostes in triremem essent intenti, & nihil minus opinarentur, quàm fieri posse, vt qui erant in arce inclusi, egredi auderent, Brittius cum trecentis militibus Lusitanis erumpit, in hostes imparatos inuadit, primo impetu stationes & turres expugnat: hostes repentino pauore perculsi, diffugiunt. Sed cùm esset eorum magna multitudo, postquam se in vrbem contulêre, verbis eorum, qui ætatem in armis egerãt, increpiti, rursus instructi in nostros inuehũtur. In agmine primo, p̃ter magnum peditum numerum, erãt equites centum & quinquaginta, & elephanti cum turribus quinq; & viginti. Aliqui eorũ dentibus enses alligatos gestabãt, quibus admirabili dexteritate obuios cædebãt. Quidam è Lusitanis & multitudine territi, & elephantorũ metu perturbati, cedere volebãt. Sed Brittius iam munitionibus post tergũ relictis, in vrbẽ gradum intulerat. Is autẽ illis, qui ferreis fistulis armati erãt, imperauit, vt omnes simul glãdes plũbeas in elephãtos emitterent. Elephãti non solùm strepitu, sed multò etiã magis vulneribus exterriti fugiũt, in suos irruũt, equites impetu immani p̃terunt, peditũ aciem proculcãt, & in effusam fugã conijciunt. Nostris nulla iã pugna restabat. Hoc igitur tantũ operis habuerũt, vt hostes insequerentur. Magnam hominũ multitudinẽ cædunt, vrbẽ omni præsidio nudant, & vsq; in dẽsum palmetũ progrediũtur. Brittius lõgius insequi minimè tutum arbitratus est. Timuit enim, ne propter palmarũ dẽsitatẽ ordo perturbaretur, et sic nostri ab hostib. nõ mediocre dãnum acciperẽt. Itaq; signũ receptui dedit. Rex verò cùm cerneret magnam nobilitatis partem eo prælio cæsam fuisse, et Saracenos, qui præcipuè belli auctores fuerant, primos omniũ se in fugam dedisse, et suspica-

suspicaretur sibi adhuc bellum integrum restare, quod quò magis esset diuturnum, eò maius periculum rebus suis intẽderetur: & animo simul reputaret, sibi fore paulò pòst cum classe maxima, si obsidio extraheretur, dimicandum: inuitis Saracenis pacẽ petijt, quæ (sic enim rerũ conditio postulabat) libentißimè cõcessa fuit. Fœdere igitur instaurato atq; renouato, Lusitani maiore cum modestia inter Zeilãdenses versati sunt: & illi vicißim multùm se Lusitanis omnibus, vel ex animo, vel simulatè, quibuscunq; rebus poterant, benignos exhibebant. Dum hæc apud Zeilandẽses geruntur, Armuzij contra nostros insidiæ parabantur. Quod quidẽ à Regis Emmanuelis benignitate sumpsit initium. Cùm enim intellexisset, Reges Armuzienses suorum tyrannide oppressos extitisse, & postquam vrbe capta fuerunt Albuquercij opera liberati, nihilominus per eiusmodi regios ministros vectigalia sic exerceri, vt maxima eorum pars ad eosdem, qui ea tractabant, verteretur, ne ea deinde fraus admitti posset, sibi prouidendum existimauit. Ea autem de causa scripturæ magistros, & quæstores Lusitanos instituit, qui regiã pecuniam tractarẽt: quam tamẽ omnem sine diminutione in Regis ipsius vsus conuerti præcipiebat: et hoc tantisper dum Rex ipse, cuius erat pecunia, posset animaduertere, quantum pecuniæ sibi detractũ annis singulis fuisset, & clarius perspiceret, omnem suæ salutis rationem tutela atq; patrocinio ipsius Emmanuelis cõtineri. Id Raix Xeraphius, & reliqui eiusdem flagitij atq; sceleris administri indignißimè tulerunt, tanto se pecuniæ fructu, quantum domum quotannis auertebant, Lusitanorum industria & fidelitate priuari. Itaque Regi demonstrare conantur, illum Regis tantùm nomen retinere, iure autẽ regio, atq; patrimonio spoliari. Iam apertã tyrannidẽ

specie

ſpecie benignitatis inſtitui: omnem illã pecuniam in vſum auaritiæ Luſitanæ ceſſuram. præſtare millies mori, quàm tam indignam contumeliam pati. Hæc cùm frequenter ingererent, & Regis aures aſsiduis querelis obtunderent, illius animum, qui erat in Luſitanum nomen valdè propenſus, prorſus immutârunt. Re autem cum Regis ſocero, qui erat nomini Chriſtiano vehementer infenſus, communicata, decretum fuit, vt poſtquam Siqueira Armuzio diſcederet, per inſidias, Luſitanorum præſidia trucidarent, & arcem præſidijs vincirent. Sed obſtabat ille metus, ne, ſi cõiuratio parùm procederet, &, quod ſecum agitabant, palàm fieret, Mochrim aduerſarium haberent, qui Luſitanis adiunctus, hoſtis ſanè grauis atq; metuendus Armuzienſienſibus eſſe poſſet. Inſula, quam appellant Baharem (quæ, haud ſcio an illa ſit, quam olim Icharam nominabant) eſt anguſto freto ab Arabia diſiuncta. Hæc ad Armuzienſis Regis imperium pertinebat: quam tamen Mochris gener principis, qui Mecam vrbem ſummo imperio regebat, armis occupârat. Is autem non inſulam tãtùm dominatu oppreſſam tenebat, verùm & claſſem centum & viginti nauium ædificârat, cum quibus bellũ Armuzij Regi frequenter inferebat. Hunc igitur, antequam meditatùm ſcelus ederent, de medio tollendum eſſe ſtatuerunt. Quod vt facerent, ſingularem fraudem excogitant. Nam per eos ipſos, quos crudeliſsimè necare parabant, hoſtem, à quo ſibi valdè timebant, euertere decreuerunt. Habent hoc eorũ pleriq;, qui dira Mahumetis ſuperſtitione infecti ſunt, vt in ſumma fraude ſummum decus ſitum arbitrentur. Itaq; ad Siqueiram adeunt, Regemq; Emmanuelem Armuzij dominum eſſe prædicant, illiusq; officium eſſe, omnes, qui Armuzium bello vexant, armis opprimere. Mochri non ſatis

eſſe

esse, Regis Emmanuelis opes bello vastare, verùm & naues omnes, quæ erant Armuzium peruẽturæ, ab eo in portu illius insulæ, quam oppressam dominatu tenebat, partim vi, partim etiam humanitatis specie compelli. Sic autem sublato portorio maximam vectigalium diminutionem fieri. Neq; iam Regem in summas pecuniæ angustias adductum posse Regi Emmanueli tributum pendere. Consuleret igitur Regis Emmanuelis nomini & dignitati: firmaret illius imperium: tyranni illius arrogantiam virtute comprimeret, & Regis socij & stipendiarij, qui se toti Regi Emmanueli cum omnibus suis opibus addixerat, saluti prospiceret: vt intelligi posset, omnibus, qui clarißimo Regi seruirent, esse firmißimum præsidium in illius tutela atq; patrocinio constitutum. Dicebant præterea, consilio diuino factũ fuisse, vt is eo tempore cum tam magna classe ad eas regiones accederet. Nec enim tempus magis idoneum, neq; cõmodiorem facultatem, ad rem ex animi sententia gerendam, excogitari potuisse. Et his quidẽ sermonibus Siqueiram impulerunt, vt Mochrim bello premendum esse iudicaret. Consilium tamen habuit. omnibus visum est, bellum esse suscipiendum. Classem igitur Siqueira Septem nauiũ Antonio Correæ, qui singulari laude Regem Bintamensem Malacæ deuiceret, cum quadringentis Lusitanis, maxima ex parte nobilibus, aßignauit, qua bellum hostibus illis inferret. Huic claßi Regia claßis, quæ centum & quinquaginta naues actuarias continebat, adiuncta fuit. Illi autẽ Xeraphius præerat. In Regia classe erant militum Saracenorum tria millia. homines partim cetrati, & hastati, partim scorpionibus & minoribus tormẽtis armati in prælium ibant. Naues erant etiã maioribus tormentis, & munitionibus instructæ. In cursu sæua tempestas subitò coorta,
classem

classem disiecit. Tempestate autem sedata, Correa, et Ioãnes Pereira cum nauibus suis in insulam peruenêre, partẽ eam versus, in qua ciuitas, quæ insulæ nomẽ obtinet, sita est. Vrbs est ampla satis, & ædificiorum magnificentia, & hominum frequentia celebris. Eò mercatores vndiq; propter opportunitatem cõmercij libentissimè commeabant. Mochris vrbem crebris stationibus, atq; multis tormentis (fuerat enim de classis aduentu certior factus) egregiè munierat, & propter ipsius vrbis præsidia duodecim millia Arabum mercede conduxerat. Correa classem ab vrbe disiunctus in anchoris expectabat. Quæ post sex dies aduenit. Duæ tantũ naues Lusitanæ deerant, quarũ vna Armuziũ vi tẽpestatis delata, altera post bellũ confectum ad Baharẽ appulsa fuit. Correa copias in terrã exposuit, acies diligenter instruxit, vrbẽ totis viribus oppugnauit: atq; primũ nostri fuêre ab hostibus summa vi repulsi. Correa rursus cùm multo maiore impetu in duas vrbus stationes inuectus esset, prælium multò acrius initum, & longo spatio tẽporis extractũ fuit. Nostri tãdem irruperunt, & hostes in fugã versi sunt. Ex hostibus trecenti & triginta milites cæsi sunt, in quibus equites triginta fuere. E nostris quinq; desiderati sunt, quo in numero Georgius Pereira fuit: septuaginta vulnerati. Antonius Correa graue vulnus accepit. Arius Correa frater illius, qui vexillum præferebat, cùm multũ sanguinis è vulneribus illius emanaret, cõcidit, & ab hostibus interfectus fuisset, nisi Alexius Sousa, & Rodericus Correa, viri egregiè fortes, illi cõfestim opem attulissent. Qui quidem, dum Ario subuenire conabantur, multa vulnera ab hostibus acceperũt. Xeraphius in hoc prælio ducis sapientis officio functus est. Prælio enim non interfuit, & ex præda sanè frugaliter, quantum licuit, in naues deportauit: qui

si

si hostes cum integris copijs insequi voluisset, magna ea die cædes hostium fieri potuisset. Correa tyranni ædes occupauit, vrbis possessionem nomine Regis Emmanuelis cepit, milites collaudauit, & quosdam etiam, qui se excellentius in pugna gesserant, equestribus ornamentis affecit. Accepta deinde à Xeraphio fide, vrbem illi (Regis enim vicem gerebat) moderandam tradidit, ea conditione, vt perpetuò Emmanuelis imperium agnoscerent, Raix Xeraphius cùm accepisset, Mochrim è vulneribus post tres dies, quàm præliũ commissum fuerat, mortuum fuisse, eo, quo extremum spiritum ediderat, Correæ permissu se contulit, & cadaueris caput abscidit, vt illud gratissimum munus Regi suo deferret. Naues, quæ erant in statione nauali, succensæ fuerunt. Hametus Mòchris sororis filius, qui Catifam, alteram insulæ vrbem tuebatur, illius possessione cessit, & fide Correæ in continentem res omnes suas transmisit. Et sic demum insula in Armuzij possessionem venit. Correa Armuzium petijt, vbi fuit à Siqueira, vt meritus erat, collaudatus, & à Rege multis muneribus affectus. Scelus autem in aliud tempus dilatum. Hoc anno in Africa Iehabentafufus, dum facinus ingens aggredi studet, per insidias interfectus fuit. Xerifium enim bello vexare, & Marochium oppugnare parauerat. Ad eam rem auxilium à Nonio Mascaregna petierat. Is triginta equites tantùm, & viginti pedites illi auxilio miserat. Et huic exiguo militum numero Rodericum Norognam præfecerat. Franciscus tamen Melius, Alfonsus Gomecius, Ioannes Fernandius Pretus, Ignatius Nonius à Mascaregna, vt sibi cum Iehabentafufo proficisci in hostem liceret, importunis precibus impetrârunt. Cum his viginti equites præterea, et quinq; pedites egressi sunt. Ne plures autẽ exi-

rent,

rent, Mascaregnas vrbis portas occludi iußit. Iehabentafufus Dabidenses & Garabienses Mauros acciuit. Leidehambrenses, cum quibus ille conuenerat, similiter euocauerat. Ii cùm essent infirma fide, & iter illud periculi plenum arbitrarentur, venire nolebāt, &, si imperium detrectarent, ipsum Iehabentafufum, ne in eos arma conuerteret, metuebant. Verùm cùm Iehabentafufum dolis occidere in animum induxissent, se praestò ad illius imperium futuros esse simulârunt. Atq; tādem vt cogitatum scelus exequerentur, aduenerunt. Nacer Mequinezius Rex per id tempus ad Iehabentafufum literas dedit, quibus significabat, se pacem cum Hameto Fessensi Rege fratre suo de integro fecisse, & vtriusq; viribus coniunctis obsisti minimè posse. Illos verò statuisse eum euertere, nisi facinus aliquod insigne susciperet, quo in Regis Fessensis gratiam restitui, & veterum offensionum memoriam delere posset. Proinde si saperet, omnes Christianos, quos posset, arte aliqua delusos Regi Fessensi traderet. Aliter enim crederet exitium sibi protinus afferendum. Is literas responso minimè dignas arbitratus est. Interim fuit illi nuncius allatus, montiū principem, ducem quendam, quem equitum turmae praefecerat, inuasisse, & ipsum ducē, & equites quinquaginta captiuos abduxisse, & Abrahemum interemisse. Erat autem Abrahemus Azumi frater, qui multùm inter suos opibus & opinione virtutis excellebat. Id cùm accepisset Iehabentafufus, Azumum inuisit, vt eum consolaretur, & epulo funebri, quod Azumus, vt gentis mos est, fratris nomine daturus erat, interesset, & reliqua hominis amantißimi munera praesens obiret. Christianos omnes, & vniuersam familiam suam in castris reliquerat, & in Dabidensium castra, quae non procul aberant, tribus tantùm ducibus comitatus

tatus se contulerat. Dum verò absq; vlla periculi suspicione epulis accumbit, tres principes coniurationis à tergo virum adoriuntur, eumq; multis vulneribus concidunt. Tres duces, quos ille secum attulerat, dum ei subuenire parant, & fortium hominum officium in re tam inopinata faciunt, à reliquis coniuratis interimuntur. Oleidehabramus in Iebabentafusi castra confestim inuasit. At Rodericus Norogna, & Christiani reliqui se cum Garabiensibus Mauris repentè coniungunt, & in vrbē proficiscuntur. At multi ex Mauris illis, vt est hominū ingeniū fallax, & subdolū, & ad euentum fortunæ mutabile, statuerūt Christianos, vt armis & equis potirentur, occidere: sed fuerunt per duces suos à scelere reuocati. Interim Allebembeques, vir primarius, qui Iebabentafusi odio ductus, Oleidehabrami partes, dum illi inter se apertè dissidebāt, sequutus fuerat, eò, vbi nostri castra fixerant, peruenit, & Rodericum Norognam ad colloquium euocauit. Dum à reliquis semoti sermocinantur, reliqui in nostros imparatos impetum fecerunt. Multi cæsi sunt, maxima pars cum Roderico Norogna in seruitutem abducta fuit: pauci autem euaserunt. Maurus quidam, Bogima nomine, cuius vxor atq; filij in vrbe morabātur, vt calamitosum exitum nunciaret, in vrbem cucurrit. Mascaregnas cum incredibili celeritate centum & quinquaginta equites eduxit, & in castra eorum, qui scelus conflauerāt, inuectus est, quæ inde circiter decem millia passuum aberant. Centum & quinquaginta occidit: supra sexcentos & quinquaginta captiuos abduxit: ingentem boum & pecorum gregem abegit, & eo ipso die victor hostium & vindex facinoris scelestissimi in vrbem reuersus est. Eo die sex equites, qui euaserant, Francisco Melio duce in vrbem rediêre. Postridie pedites sedecim, & equites duo pedibus simi-

liter effugerũt. Hic fuit finis Mauri fortißimi, et, quod exemplum probitatis apud illos rarò perſpicitur, fideliſsimi, qui ad extremum vitæ ſpiritum pro Emmanuelis Regis dignitate & imperio maxima cum laude decertauit. Hoc anno Rex Emmanuel Odoardum Meneſium Indiæ præfecit: qui quinto Aprilis die cum claſſe nauium quindecim Olyſippone ſoluit, et vniuerſam incolumem in Baticalenſi portu conſtituit, et continuò imperij ſibi commißi poſſeßionem cepit. Eodem anno iam Georgius Albuquercius Malacam, Georgius Brittius in Malucas inſulas profecti fuerãt: quorum nauigatio exitus valdè dißimiles habuit. Vt aũt primũ quid Albuquercio acciderit referamus, is Principem regno pulſum, & opibus euerſum, cuius patrem tyrannus per ſummum ſcelus occiderat, ſecum ducebat, vt in Pacemenſi regno collocaret. Cùm verò primum ad Pacemẽſem portum appuliſſet, & rumore dißipatum fuiſſet, Regis occiſi filium ea claſſe aduectum eſſe, multi clam in claſſem ſe contulere, Regiumq́ue iuuenem Regem ſalutauêre. Tyrannus Gueinal, hoc enim illi nomen erat, vrbem foſſa & vallo munierat, magna militum præſidia ſuis locis diſpoſuerat, tormenta varia collocauerat, vigilias diligenter agi præceperat. Audierat enim Indiæ Prætorem eò claſſem eſſe miſſurum, vt illum regni poſſeßione depelleret. Georgius Albuquercius ad illum miſit, qui diceret, vt regno, quod contra ius & fas vſurpauerat, vero regni ſucceſſori cederet. Quod ſi faceret, ſe operam daturũ, vt meliore eſſet conditione, ea, qua fuerat antè, quàm regnum illud occuparet. At tyrãnus reſpondit, ſe regnum, quod ei iure aduenerat, & ab homine malefico cõtra ius vſurpatum fuerat, virtute cepiſſe. Se verò libenter Emmanuelem dominum agnoſcere, & ſumma fide tributum, quod imperatum eſſet, ſoluturum. Proinde

orare & obtestari, ne Regẽ, qui optimo iure in regni possessionem venerat, & qui se, totiusq; regni opes Emmanueli Regi libenter addicebat, vellet vllius gratia contra iura omnia violare. Orationib. & obtestationib. huiusmodi vltro citroq; sine vllo fructu missis, decretum ab omnibus est, vt vrbs oppugnaretur. Opportunè aũt Emmanuel Gama Malaca, cũ naue rebus omnib. instructissima, ad eundẽ se portũ cõtulerat. Rex quidã erat Pacemẽsi finitimus: regnũ Daru appellabatur. Is erat Principi pulso sãguine propinquus, & illius gratia bellũ assiduè cũ tyranno gerebat. Is cũ audisset nostros vrbem oppugnare constituisse, exercitũ, in quo supra tria hominũ millia fuêre, repẽtè coegit, et ad Albuquerciũ continuò venit, & operã, & opes suas oẽs pollicitus fuit. Albuquercius animũ gratum habuit, opera verò illius ad id bellũ se minimè indigere respondit. Rogauit tantũ, vt spectator adesset, vt videret, quo animo Lusitani hostem ferire didicissent. Ne aũt post victoriam, quam se propitio Dei numine adepturum confidebat, illius copiæ cum hostibus commistæ periculũ adirent, eum admonuit, vt iuberet oẽs suos capita ramis viridibus ornare, vt eo discrimine ab hostibus internosci possẽt. Deinde aciem triplicẽ instruxit, primam Sancio Henrico, alteram Alfonso Menesio attribuit, tertiã verò sibi reseruauit. In acie illius erant Emmanuel Gama, Antonius Miranda Azeuedius, Garsia Chaignus, Hector Valladares, Frãciscus Bocarrus, & alij quidam viri nobiles, quorum virtus spectata multis in locis extiterat. Sancius primam stationem acriter oppugnare instituit. Menesius ne vlli laudem concederet, in locum sibi assignatum festinanter inuasit. Albuquercius postremò cum suis omnes ad certamen alacrius ineundum incendit. Fuit longò spatio varijs tormentis, & vasis fictilibus tormen-

tatio puluere completis, atq; mißilibus acerrimè pugnatū. Cùm propugnaculum immineret, vnde nostri non mediocre damnum accipiebant, Dionysius Melius, Emmanuel Gama, Hector Valladares, & Franciscus Boccarrus ad portā accurrunt, fores effringunt, et repagula conuellunt. & aditu patefacto, cum reliquis, qui illos sequebantur, irrumpunt. Ad hunc modum prima statio expugnata fuit. Altera statio multò munitior integra permanebat. Quæ fuit cum multo maiore periculo ab ijs, quos Albuquercius secum ducebat, & multo atrociore prælio superata. Certamen enim multò maius opinione, quam nostri susceperant, extitit, adeò, vt omnes faterentur Christi præsenti numine profligatum fuisse. Quadringenti Gueinalis tyrāni domestici atq; familiares, et duo millia militum ex illis, quos mercede conduxerat, cæsi sunt: ipse Gueinal similiter interfectus fuit: vxores & filij capti. Ducentos & octoginta tantùm Lusitanos Albuquercius in aciem eduxerat: quatuor solùm desiderati sunt. Albuquercius in regni possessionem principem hæredem misit. Regem fœdere ad fidem erga Emmanuelem conseruandam obligauit, & tributū, quod singulis annis penderet, imposuit, arcem deinde multorum operis ædificauit. Sancium Hēricum arci præfecit, & ei cētum Lusitanorum præsidium attribuit, ita tandem Malacā cum incolumi classe peruenit. At Georgius Brittius cum sex nauium classe in Zamatræ portum aduectus est, ad ciuitatem, quā Dachem appellāt. Rex illius ciuitatis hostili odio à Lusitanis dißidebat iam ex eo tempore, quo Alfonsus Albuquercius Malacam expugnauerat. Idcirco Lusitanos, qui casu naues ad eum portum appulerant, omnibus bonis expoliarat. Brittius cū id exploratū habuisset, misit ad illum, qui dicerent, se vehementer admirari, cùm omnes

omnes Zamatræ Reges essent Lusitanis amici, illum solum eorum amicitiam aspernari, & Lusitanos, qui ad oras illas appellebant, omnibus fortunis euertere. Se illum hortari & admonere, vt vellet secum, & cum Lusitanis omnibus pacem & amicitiā firmare, & in amoris instituti signum, omnia bona, q̄ Lusitanis ablata fuerant, restituere. Ad hæc Rex sibi curæ fore dixit, vt in eum, penes quem illius iniuriæ culpa resideret, diligenter inquireret, & postulato satisfaceret. Interim verò tantū abfuit, vt officium debitum præstaret, vt potiùs vrbē multò validiore præsidio muniret. Georgi⁹ Brittius cū se deludi cerneret, illas exiguas copias, quas habebat, in terrā exposuit. Deinde in stationem, quæ portum muniebat, inuasit, eamq́; pugnando cepit. Prælij principium non fuit telis, sed hastis, atque gladijs acerrimè commissum. Qui enim cum scorpionibus, & fistulis ferreis veniebant, & erant in fronte pugnaturi, vt Brittius constituerat, nondum propter aduersum ventum in terram accesserant. Hîc cùm hostes fugerent, Rex, vt suis opem afferret, supra mille nobiles homines, armis egregiè tectos, & sex elephantos eduxit. At Brittius reliquas suas copias in statione expectabat. Ioannes verò Serranus, qui vexillum præferebat, sine vllo ad ducis imperium respectu, in hostes, qui cliuum subibant, signum intulit. Et cùm eum Brittius magnis vocibus reuocaret, voces nullo modo ad aures admisit, sed in instituta temeritate & amētia fortißimè perseuerauit. Idem multi eadem insania flagrantes effecerūt. Brittius cùm eos continere non posset, inuitus hominum furentium audaciam sequutus est. Et cùm nostri ingentē impetum tulissent, tantam impreßionem fecerūt, vt hostes in vrbē compellerent. Ita cū iam debellatum esse confiderent, in vrbē ingreßi sunt, ne hostes ab illo metu refici, & recrea-
 ri per-

ri permitterent. At longè secùs, quā suspicati fuerant, euenit. Nam cùm in via lata in copias, quæ Regem circunsistebant, incidissent, pauci à multis circumuēti sunt. Qui cùm sibi moriendum esse cernerent, res admirabiles efficiebāt. Primus, qui mortem oppetijt, Ioannes Serranus fuit. Quidam autem, Gaspar Fernandus nomine, vir egregiè fortis, cùm in elephantum, vt eum hasta transuerberaret, impetum ferret, ab elephāto proboscide in altum sublatus atq; ad terram allisus, & pedibus ipsius elephāti conculcatus interijt. Georgius Brittius deinde cecidit, Christophorus Pinctus, Ioānes Pereira, Franciscus Godizius, & alij multi similiter occisi fuêre. Qui euadere potuerunt, fugæ se mandárunt. Quidam ex nauarchis, Laurentius Godinius nomine, copias suas, vt se cum Brittio coniungeret, educebat: cùm nostros fugientes animaduerteret, non expectauit, dum illos exciperet, & hostium insequētium impetum ab illis reprimere conaretur, imò fœdißima fuga sibi cōsuluit: quo factum est, vt hostes vsq; ad littus nostros insequerentur. Nondū oēs sciebant, Ducē intra vrbē cecidisse. Ludouicus Raposus, & Petrus Villosus, viri, qui multa decora virtutis militaris obierant, cū in ipso littore percepissent, Brittium occisum fuisse, dixerunt, sibi nullo modo tantam turpitudinem subeundam esse, vt ex prælio, in quo Dux occubuisset, euaderent. Itaq; in hostes ruunt, neq; cædendi finem faciunt, donec vulneribus concisi, & debilitati cōciderent. Gaspar Gallus, cui prima acies, in qua multi minoribus tormētis instructi veniebāt, aßignata fuerat, cū fluctib. et aduerso vēto pugnauerat. Cùm verò strepitū tormētorū, quibus hostes, qui erant in statione, nostros repellere nitebantur, audiret, nauem longam, cui præerat, remis quantum hominū viribus, & summa animorū cōtentione fieri potuit, im-

impelli & incitari præcepit. Quo facto nauis impetu ipso, quo ferebatur, in arenæ molem, quæ sub aquis latebat, impacta, sic inhæsit, vt nec remis neq; cōtis, nec vlla nautarū industria inde prius euelli potuerit, quā rediēs æstus, aquas, quibus sustineri nauis ipsa posset, afferret. Omnes igitur nauarchi cæsi sunt, præter duos, Gallum nempe & Godinium, qui prælio nō interfuerunt: vnus, quia non potuit, alter quia fugæ turpitudinem subire minimè dubitauit. In quo prælio supra septuaginta viri Lusitani ceciderunt, & ex ijs qui euadere potuerunt, nullus extitit, qui non multis inde vulneribus sauciatus abiret. Anchoris autem solutis, è portu profecti sunt, & in portum Pedirensem se contulerunt: vbi inuenerunt Antonium Brittium, Georgij Brittij fratrem, qui communi omnium suffragio delectus fuit, vt in fratris demortui locū succederet. Sic autē fuerat ab Emmanuele decretum, vt si Georgiū aliquis casus de medio sustulisset, Antonius Maluciis insulis præesset. Antonius Brittius nauarchos reliquis nauib. præfecit, deinde in oram Pacemensem delatus, Georgium Albuquercium reperit. Itaq; omnes simul Malacam profecti sunt, vbi fuerunt à Garsia Sala cū humanitate summa recepti. Qui arcis confestim possessionē Georgio Albuquercio concessit. Hoc anno Leonora Regina Olysippone, mense Iunio peperit filiam, cui fuit Mariæ nomen impositum: quæ postea ingenio, & animi magnitudine & opib. summis excelluit, quamuis varijs casibus inupta in hunc vsq; diē permanserit. Vt aūt quid interim in India Iacobo Fernandio Begiensi acciderit, oratione perstringamus, is eo tēpore, quo Antonius Correa in Baharē missus à Siqueira fuit, in Indiā cum nauib. quatuor eiusdē Siqueiræ iussu nauigauit. In ora Cābaiæ duas naues cibarijs onustas, & vnā onerariā nauē satis opulentā pugnando cepit. Melichia-

zius, cùm prælium non procul à Diensi portu fieret, Hagamahamedum cum longis nauibus duodeuiginti misit, vt opem suis afferret. Sed eo tempore, quo is nauibus appropinquauit, iam prælium erat finitum, & hostiũ maxima pars occisa. Hagamahamedus tamen acre prælium de integro cum victoribus iniuit; nauem vnam, cuius nauarchus nominabatur Gaspar Doutelus, depreßit: maxima eorum pars, qui eadẽ naue vehebantur, fluctib. demersa fuit: nauis ipsius Begiensis parum abfuit, quin mergeretur. Similiter & Nonius Fernandius Macedus summum periculum adiuit, & quatuordecim in prælio viros amisit. Cùm essent nostri in extremo periculo constituti, imbres immodici, & tonitrua, & fulgura, sublatiq́; subita tempestate fluctus præliũ diremerunt. Bigiensis vt aquationem faceret, et rei frumentariæ consuleret, & naues iactatas reficeret, Chaulem petijt: eò Siqueira peruenit, à spe arcis prope Dium ædificãdæ deiectus. Locum enim, quem is delegerat, Melichiazius munierat. Præterea nauis ingens, quæ materiã subuehebat, incensa fuerat. In ea namq́; vincti Turcæ vehebãtur, qui facinus incredibile susceperunt. Cùm enim mortem seruituti longè prætulissent, clauorum attritu scintillas excusserũt, quibus in tormentarium puluerem deiectis, flamma nauẽ & ipsos captiuos cũ omnib. Lusitanis absumpsit. Alias deinde cogitationes Siqueira cum suscepisset, Odoardi Menesij aduẽtu, ab illis omnib. depulsus fuit. Interim Petrꝰ Syluius, quẽ Siqueira Armuzij reliquerat, vt quædã negotia cõficeret, in Chaulensem orã peruenit. Hagamahamedus cum sua classe eò se cõtulit, Petriq́; Syluij nauẽ multis tormẽtorũ ictibus vulneratã depreßit. Syluius cum maxima hominum, quos ducebat, parte fluctibus haustus fuit. qui nando seruari potuerunt, capti, Diumq́ue perducti sunt. Sub id tem-

tempus matrimonium Beatricis, Regis Emmanuelis filiæ, cum Carolo Allobrogum duce Olyſippone celebratum eſt. Carolus eas nuptias aliquot antè annis ambierat, quòd ad ſuam dignitatem valdè pertinere arbitraretur, cum Emmanuele affinitatem contrahere, & quòd de Beatricis forma & pulchritudine, & de indole ſingulari multa percepiſſet: & de eadem re ad Emmanuelem legatos miſerat. Sed nihil fuerat ab Emmanuele conſtitutum. Legationem tamen benignè acceperat, & filiæ ætatē parum matrimonio aptam excuſauerat: & interim multa de ſtatu & imperio Caroli, de regionis, quam iure poßidebat, amplitudine, de illius moribus & vita clàm per homines induſtrios inquirendo, eò deductus eſt, vt minimè eam affinitatē contemnendam arbitraretur. Quod vbi Carolus ſenſit, legatos iterum in Luſitaniam miſit. Nuptiæ pactæ ſunt, & matrimonij conditiones ſcriptæ, & claßis, qua Beatrix Nicæā veheretur (ſic enim fœdere cautum fuerat) ſummis ſumptibus, et ſingulari ſtudio comparata. Claßis erat duodeuiginti nauium, in quibus erant aliquæ tantæ magnitudinis, quanta nūquam in Luſitania naues vllæ perſpectæ fuerāt: erant etiam aliquot roſtratæ, & triremes præterea, & longæ naues. Nauarchus, qui vniuerſæ claßi præeſſet, Martinus Albicaſtrenſis, Villæ Nouæ Portimanenſis Comes, vir ſingulari prudentia, ab Emmanuele delectus fuit. Martinus Coſta Archiepiſcopus Olyſipponenſis aliam nauē ſummis ſumptibus inſtruxit, qua Beatricem ſequeretur. Ex omni nobilitate fuerunt multi ab Emmanuele delecti: qui omnes gemmis, & auro, & veſtibus atq; monilibus tam inſignem ſpeciem elegantiæ & magnificentiæ præ ſe ferebāt, vt omnibus admirationem non mediocrē mouerent. Naues erant interius multo auro & varijs coloribus illuſtratæ.

Festi dies, antè, quàm claßis solueret, ludis quamplurimis agitati, & nobilitatis frequentia, & omnium gratulatione celebrati. Neq; solùm elegãtia vestium curæ Lusitanis fuit, sed multò etiam magis armorum, & tormentorũ ratio ab omnibus habita. Claßis nono die Augusti vela dedit, in exitu mensis Septemb. ad portũ Nicææ appulsa, & Beatrix cũ maxima pompæ celebritate, & amoris insignis argumentis excepta à Carolo & ab illius proceribus, & vniuersa nobilitate & multitudine fuit. Dum hæc gerũtur, in India Lusitani, qui arcem Chaulis ædificabant (nondum enim erat absoluta, sed tantùm ad primam contignationem peruenerat) magnis laboribus & periculis afflictati sunt. Hagamahamedus enim sæpenumerò in Franciscum Mendozam, et Georgium Menesium qui singulis triremibus præerant, incursabat, & non paucos interimebat: & hæc in Siqueiræ & Menesii conspectu faciebat, qui nullo modo propter æstus accedentis impetum suis opem afferre poterant. Tempus enim hostis acer & infestus obseruabat, quo naues, quæ remis non agebantur, ei nocere minimè possent. Siqueira cùm illi iter instaret, vt Cochimo in Lusitaniam tenderet, Henricum Menesium arci Chaulensi præposuit, maritimarum rerum curam Iacobo Fernandio Begiensi dedit. Ei verò, vt mare illud tueretur, duas naues magnas, tres triremes, vnam nauem longam, & vnam præterea minorem nauẽ reliquit: deinde vela dare iußit. Cùm verò Malacia summa nauigationem illius impediret, in ora naues suas prope Begiensis classem instituit. At Hagamahamedus cùm nullam rei benè gerendæ occasionem amittendam existimaret, cũ triginta longis nauibus classem Lusitanam circumibat, eamq; multis tormentorum ictibus aßiduè verberabat, & illius conatus nauium suarum celeritate, & vehementi remorum

morum impulsu,& concitatione frequenter eludebat. Siqueira cùm se loco mouere non posset, angebatur. Begiensis Andreæ Sousæ, qui triremis cuiusdam præfectus erat, imperauit vt triremem suam in ostiũ fluminis, quod Chaulem alluit, impelleret, ne hostes per fluuium inuecti, arcem oppugnarent. Sed Hagamahamedus in Sousam inuectus, triremem nocte crebris ictibus oppugnauit, septem Lusitanos occidit, vulnera grauia & periculosa multis imposuit. Alexius Sousa, Andreæ Sousæ frater, non leue vulnus accepit. Ad triremem tandem, vt eam retineret, suam nauẽ applicuit. Georgius Menesius, vt opem Sousæ ferret, accelerauit. Nihilo tamen secius Hagamahamedus, vt vtramq; alligaret, suma ope contendebat. Sed Begiensis cum triremẽ, cuius præfectus erat, & Frãciscus Mendoza cum quatuor lembis subsidio occurrit: & cùm triremem Sousæ laceram & dißipatam animaduerteret, eam submoueri iussit. Deinde in triremem Georgij Menesij transcendit. Naues interim nostræ eò, quòd ventus omninò defecerat, immobiles permanebant. Prælium verò exarsit. Qui erant in lembis, cùm non possent, aut non auderẽt hostium impetum sustinere, lembos subduxerunt, vt triremis puppi se defenderent. Itaque omne certamen erat contra duas triremes institutum. Malus triremis, in quam Begiensis se contulerat, erat iam pertusus, latera multis in locis perfossa. Begiensis cùm acerrimè dimicaret, & omnibus locis occurreret, optimiq; ducis, & strenui militis munus simul obiret, exemplo suo multos ad rem strenuè gerendam excitabat. Cùm verò lembos non aspiceret, in puppim recurrit. Ergo, inquit, homines perditißimi, quos nec pudor, neq; religio ad officium impellit, mauultis turpiter fugiendo, ab hoste crudelißimo necari, q̃ fortiter & animosè dimicando, vi-

vitam tueri. Dum hæc diceret, tormenti vnius ingentis pila latus illius percußit, loricam perfregit, & ipsius loricæ fragmenta intra lacerum corpus immisit. Cùm Georgius Menesius illum cecidisse conspiceret, corpus illius integumẽto inuolutum à militum conspectu subtraxit, ne multi cæde illius exanimati, à pugna desisterent. Eos autem, quos mors illius fallere non poterat, adhortatus est, ne vnius viri casu animos demitterent, imò virtutis illius exemplo ad simile decus aspirarent. Tum ducis officio egregiè functus, multa pertulit. At multi ex illis, qui tormentis præerãt, occisi iam fuerant. Tum quilibet pro vsu quem habebat, eorũ vice munus illud administrabat. Remiges, cùm essent à CHRISTI sacris alieni, lingua nostris ignota hostem magnis vocibus admonent, vt triremem alligent. Neminẽ esse iam, qui eam tueri posset, cùm omnes aut mortui, aut vulneribus debilitati fuissent. Menesius cum hoc animaduertisset, septem aut octo remiges vulnerauit, reliquos formidine perterritos in officio continuit. Hagamahamedus tamen, cùm magnam suorum partem interfectam, multas naues laceras animaduerteret, præliũ, ne grauius aliquod damnum pateretur, omisit. Menesius, vt ijs, qui erãt in littore, & prælium spectabant, victoriæ speciem præberet, illum per aliquod spatium insequutus est. Deinde triremem, quæ omnem propemodum prælij impetum sustinuerat, multis vexillis ornauit, & tormentorum omnium fragore lætitiæ significationem dedit, quod illius ciuitatis incolis maximum terrorem incußit. Deinde vt magis victoriæ confessionem cunctis exprimeret, ad vesperum in anchoris constitit. Postremò sublatis anchoris ad nauem prætoriam accessit, laceramq; triremem, & numerum eorum, qui pugnando ceciderant, ostendit. Siqueira noluit inde discedere, an-

re, an-

re, antequàm classem reficeret, & ad Odoardum Menesiũ literas dedit, quibus rei statum significauit. Classe autẽ refecta, maritimarum rerum præfecturam Antonio Correæ commisit, tãtisper dum Ludouicus Menesius Odoardi Menesii frater, veniret, qui fuerat ab Emmanuele mari præfectus. Rebus ad hunc modum constitutis, Siqueira Cochimum profectus est, vt se ad iter, quod erat ei in Lusitaniam faciendum, compararet. At Hagamahamedus sex & triginta longas naues rursus instruxit, & ita in Chaulis portum inuectus, classem in loco constituit, quo illam tutam à nostris facillimè conseruabat. Hagamahamedus cùm Corream nihil mouere cerneret, ad classem illius acceßit, & postquam ad ictum tormenti constitit, multis tormẽtis prælium instituit. At Correa tormentarij pulueris inopia laborabat, et ideò, ne totum sine magno fructu cõsumeret, summa vigilantia prouidebat. Nostri duas turres excitârant, atque munierant, vnam ad oram, qua flumen in mare cadit, in qua specula erat, alteram propius vrbem. Hagamahamedus cominus decertare, non satis tutum arbitrabatur. Turrim verò, quæ erat ad fluminis ostium, oppugnare constituit. Eam triginta tantùm viri Lusitani tuebantur. Ducem igitur, Chilum nomine, cum quindecim nauibus ad eã oppugnandam misit. Is ducentos viros in terram exposuit, in loco, quem rupes excelsa tegebat: qui inde in editũ collem subierunt, qui turri imminebat. Hi turrim à terra acriter oppugnare, naues è mari quatere tormentis instituunt. Nostri ancipiti prælio districti, nulli tamen loco desunt. Turris Præfectus, cui nomen erat Petrus Vascius Furmanus, dum periculum à turri forti animo propulsat, tormenti vnius ictu percussus occubuit. Simon Ferreira, & tormentorum magister, & nonnulli eiusdem muneris artifices

fices occisi sunt. Correa interim, quamuis prælium cum Hagamahamedo tunc iniret, Rodericum Vascium Pereiram cum septuaginta viris Lusitanis duobus lembis immisit, vt ijs, qui arcem tuebantur, subueniret. Ii cum in terram desilirent, in hostes, qui collem occuparant, inuadunt, eosq́ue lo copellunt, & in fugam conijciunt, &ørociter in littus insequuntur, & multos interimũt. Hagamahamedus verò post prælium longo spatio protractum, cùm è suis maximum numerum interfectum aspiceret, receptui signum dedit. Porrò autem Correa prælij cõtentione liberatus, in turrim iuit. Ibi eos mortuos, qui dicti sunt, aduersis vulneribus inuenit. Multos præterea vulneratos offendit. Parma vnius, cui Petrus Queirosius nomen erat, septem & viginti sagittis transfixa fuerat: & alius nomine Emmanuel Cugna, similiter quinque & viginti sagittas parma infixas gerebat. Alij similiter multa signa virtutis indicabant. Dum hostes ab arcis ingressu repelluntur, triginta ex illis cæsi sunt, & alij præterea, sexaginta in littore ceciderunt, præter eos, quos Pereira ceciderat. Omnes fermè, qui hoc prælio cæsi sunt, nobiles erant, quos cultus elegantior et armorum vsus indicabat. Inter eos Chilus, qui ad arcem oppugnandã missus fuerat, & AEthiops quidam agminũ ductor, vir fortißimus, iacebant. Mortuorũ capita Correa præcidi iußit, vt ea ad Magamahamedũ muneris parũ grati loco mitteret. Turrim verò refecit, & firmiore præsidio muniuit, illiq́ Aluarum Brittiũ præfecit. Interim Ludouicus Menesius interuenit, cui Correa classem continuò tradidit, & inde Cochinum profectus est. At Melichiazius pacẽ ab Odoardo Menesio postulauit, & culpam belli in Siqueirã transtulit. Hagamahamedo verò, vt se cum classe reciperet, imperauit. Dum hæc in India citeriore gerũtur, Georgius Albuquer-

cius

cius Bintami vrbem egregiè munitam oppugnare cōstituit. Itaq; classe magna cōparata, in eam insulā traiecit, ad vrbē castra posuit, & stationes ꝓpugnatoribus nudare instituit. Sed scalas non attulerat. Dictum enim illi fuerat, stationes et propugnacula propter humilitatem trāscendi facillimè posse: quod longè secus esse reperit. Itaque fuit ab oppugnatione cum damno repulsus. Multi namq; telis hostium ceciderūt, inter quos Georgius Melius extitit, qui cū Antonio Brittio in Malucas insulas nauigabat. Multi vulnerati sunt. Ita deinde se receperunt, vt hostes eos insequerentur, neq; cædendi finem facerent, vsq; eò, dum in scaphas & lembos, deinde in naues cum periculo non mediocri conscēderent. Laqueiximena maritimarum rerū præfectus, vt magis victoriæ confessionem exprimeret, cum nauibus viginti classem Lusitanam persequutus est, Egidiumq; Simonem celocis præfectū cum omnibus, q sub illo militabant, interfecit. Exitus igitur rem temerè susceptā, vt fieri plerunque solet, infelix admodum consequutus est. At Antonius Brittius ex eadem insula profectus, vt Malucas insulas peteret, ad Iauas in eo cursu delatus classem in Agaciamensi portu constituit. Erat enim ea ciuitas fœderata. Aberat inde non procul insula nomine Maduram, cuius aqua laudabatur. Itaque magistrum nauis suæ eò misit, vt aquaretur. Incolæ in nostros impetum fecerunt, & lembum ceperunt, & captiuos, eò quòd insita quadā temeritate & insolētia primi iniurias intulerāt, nullo modo, nisi pretio ꝓ redēptione ꝓsoluto, reddiderūt. Brittius ꝓpterea, quòd hyems erat, nō potuit eodem anno in Malucas nauigare: & apud Hagacimenses hybernauit. Et hæc quidem in vlteriore India gesta sunt. Sub id verò tēpus, Armuzij Xerafus operam dedit, vt scelus meditatum in actum

tandem erumperet. Postquā enim opera & industria Correæ Baharemensi insula potitus fuit, tantos ad scelestum illud facinus perficiendum spiritus assumpsit, vt oblitus fidei atque recentis illius beneficij, conatus omnes ad exitium nominis Lusitani comparauerit. Obstabat tamen Regis ipsius voluntas in Lusitanos propensa, qui etsi soceri crebris sermonibus alienatus à nostris extiterat, noui tamen muneris & beneficij recordatio eum rursus ad fidem, vt anteà faciebat, obseruandam alexerat. Hominis tamen scelestissimi importunitate victus, & soceri auctoritate commotus, quamuis pestem sibi comparari eo scelere perspiceret, hominibus ꝑditissimis assensus est. Die igitur ad facinus præstituta, in ædes, in quibus Lusitani habitabant, irruerunt, inopinantes oppresserunt, & domos aliquas incenderunt. Supra sexaginta ea nocte Lusitani cæsi sunt. Huius coniurationis indicium ad arcis Præfectū delatum fuerat. Sed tanta fuit hominis in tanto periculo propulsando negligentia, tantaq; suscepti muneris obliuio, vt ne cõmeatum quidem vllum ad obsidionem tolerandam in arcem importādum curauerit. Ea tamē nocte, vt in re trepida fieri potuit, Garsia Cottignius, hoc enim præfecti nomen erat, vt diximus, turres ducibus assignauit, & tormenta aptè collocari præcepit, & aciem instruxit, quæ Lusitanos in arcem confugientes exciperet, & impetum hostium ab arce repelleret. Nostri cùm ex arce egressi fuissent, in Saracenorū turbam impetum dederunt, multosq; ex illis occiderunt, & non paucos Lusitanos, qui nondum interfecti fuerant, cõseruârunt. Cùm verò in arcem redirent, in hostes, qui vias obsederant, inciderunt. Fit atrox prælium. Hostes odium acerbum & immane, nostros desperatio & indignatio stimulabat. Illi multitudine furenter elati, nostri virtute freti di-

ti dimicabant. Tandem cùm nostris via ferro aperienda esset (aliter enim nulla spes salutis erat) tantam impreßionem fecerunt, vt hostium aciem perrumperent, & multos interficerent, atq; tandem in arcem euaderent. Omnes tamen, qui quadraginta tantùm erant, vulnerati fuerunt. Cottignus ea nocte nuncium de rebellione illa, et periculo, in quo versabatur, ad Prætorem in Indiam misit. Et quia materia ad excitanda propugnacula deerat, nauem oneratam, quæ in anchoris consistebat, exonerari, & dissolui, & omnem materiam in arcem comportari iußit: quod nō sine maxima armorum contentione, & sine multo sanguine, & aliquorum cæde fieri potuit. Multi namq; Saraceni, qui opus impedire nitebantur, occisi sunt, & aliqui etiā Lusitani ceciderunt: inter quos vir egregiè fortis, Vascus Vieira nomine, cuius in ea pugna præclara virtus fuerat, occisus est. Eo verò tēpore Emmanuel Sousa Tauares, qui cū classe mare Persicū et Arabicum peragrabat, vi tempestatis in Mascatē delatus fuerat. Eò Tristanus Vascius Veiga nauem, Calaiate profectus, appulerat. Vrbis præfectus illis Armuzij rebellionem, & scelus in Lusitanos cōflatum nunciauit. Significauit ꝑterea, se literas ab Armuzij Rege accepisse, quibus imperabat, vt oēs Lusitanos, qui in eadem vrbe versarentur, confestim occideret. Quod etiā Calaiatensi præfecto, post Veigæ ab illa vrbe digressum, præscripserat. Omnes enim illius oræ ciuitates ad Armuzij ditionem & imperium pertinebant. Calaiatensis autem præfectus continuò paruit, omnes Lusitanos, quos potuit, interemit. At Mascarensis, cùm esset vir senex, longoq; rerum vsu peritus, & coniectura prouideret, facinus illud non esse feliciter casurum, se à cæde continuit. Veiga fuit vir neque moderatus, neque moribus & vita rectè constitutus,

tanta tamen animi magnitudine præditus, vt nullum vnquam periculum formidaret, ita, vt multi illum insaniæ, et præcipitis cuiusdam temeritatis insimularent. Is tunc, cùm inter illum & Sousam iurgium extitisset, solus cum triginta Lusitanis Armuzium profectus est, & per mediam hostium classem, in densos tormentorũ globos, & in flammas, & tela, & in sagittarum multitudinem irruit, tantaqúe virtute dimicauit. vt omnium iudicio vires humanas superaret. Atq; tandem cùm hostium classem perrumperet, in arcem penetrauit. Præbuit facinoris illius audacia hostibus maximum terrorem, & obsessos ad spem certißimæ salutis erexit. Emmanuel Sousa ad insulam Queixumem, quæ in arcis conspectu posita est, naues appulit. Cottignius cùm à Veiga percepisset, Sousæ classem esse exiguam, & hominũ præsidio non satis munitam, illum rogauit, vt simultatem deponeret, & se rursus cum Sousa coniungeret. Is, etsi vulneratus erat, Cottignij precibus obsequutus est. Iterum igitur non cum minore periculo classem hostium perrupit, & Sousam de statu, in quo arx tunc esset, admonuit. Cùm igitur æstus accederet, in hostes inuecti sunt. Præliũ fuit vtrinque magna virium & armorum contentione commissum. Decem hostium naues depressæ, multi interfecti atque vulnerati fuerunt. E nostris vnus cecidit, octoginta vulnerati sunt: claßis verò Lusitana ad arcis portas, hostibus frustra repugnantibus, acceßit. Xerafus cùm cerneret arcem mari, propter Lusitanam classem, oppugnari minimè posse, omnes vires ad oppugnationem, quæ ex vrbe fiebat, conuertit. Consilio autem Turcæ cuiusdam, nomine Mirabdelic, viri in bellicis rebus exerciti, statiõem in regijs ædibus erexit, & alteram similiter in Xenodochio Lusitano, quod inter Re-

ter Regias ædes & arcem interiectum erat, excitauit. Vnde, eò quòd propius abesset, hostes plurimum damni crebris tormentorum ictibus nostris inferebant. Garsia Cottignius Emmanuelem Vetulum, & Rodericum Varellam cum hominibus quadraginta in eam stationem immisit. Hi stationem acriter oppugnant, parietem disturbant, violenter irrumpunt, magnamq; cædem faciunt: duo tamen in eo prælio cadunt, & omnes fermè vulnerantur. Statione ad hunc modum capta, Cottignius tormenta omnia, quæ in ea disposita fuerant, in arcē deportari præcepit. Xerafus ingens tormentū in infima regiarū ædium parte collocari iußit: illius ictib. arcis portæ cōfractæ atq; dilaceratæ sunt. Aditū tamen illū Cottignius obiectis molib. obstruxit, & multa tellure cōpleuit. Tū è templi turre, quæ erat regijs ædib. aduersa, tormentū excellenti artifici cōmisit, qui ita collineauit, ut hostiū tormentū, quo fores effregerāt, ictu primo dilaceraret. Hostes exterriti quidē eo casu sunt, in instituto tamen perseuerabant. Nostros cū multū fames, tum multò vehementius sitis afflictabat. Homines quidā obscuri ex arce ad hostes transfugerunt, quorū indicio Xerafus accepit, nostros non posse diutius sitim perferre. Eo nuncio fretus statuit, arcem admotis scalis oppugnare. non credebat enim, vllas vires in Lusitanis ad resistendum propter aquæ penuriā residere. Hoc fuit Cottignio Saraceni cuiusdam indicio, qui ad illum transfugit, continuò delatum. At Cottignius vasa tormentario puluere completa, & trabes transuersas cum saxis ingentibus, ex trabibus aptißime colligatis, in pinnis statuit. Hostes ad oppugnationem satis confidentes accedunt, plurimis simul scalis, admotis, in arcem scandere nituntur quantum quisque potest, vt primus, vel inter primos, ad summum euadat, enititur: cùm

Lusitani trabibus demissis scalas perfringũt, vasa deijciũt, multos saxis interimunt, multò plures flammis absumunt: interim pilæ in confertos emissæ, maximã stragem faciunt. Xerafus receptui signum dedit, & scalis omissis, arcem tormentis quatere sine intermissione parauit. Catapultam deinde in ædibus regijs disponi iussit, quæ plurimum damni nostris inferre potuisset, si aliquis inter hostes esset, qui ea vti sciret. Sed hostium imperitia frustra fuit omnis opera in ea statuẽda consumpta. Tandem Xerafus murum ædificauit, ea mente, vt ad tantam altitudinem perduceret, vt arci immineret, & tela atq; dẽsas pilas in nostros emitteret, arcẽq́ue propugnatoribus nudaret. At nostri Cottignij iussu crebris duorum tormentorum ictibus murum quatiunt, eumq́; lata rima findunt, multisq́; locis pertundũt. Deinde galeas fustibus sublatas inter pinnas statuunt, vt armatorum speciem præbeant, & choreas ducunt, maximamq́; recentis lætitiæ significationem dant, vt hostes opinarentur recens auxilium aduenisse. Ea verò nocte, quæ sequuta est, Cottignius Emmanuelem Vetulum, et Rodericum Varellam, cum vasis puluere tormentario refertis in murum immisit. Hi magno silentio ad murum accedunt, & per rimas atq; foramina vasa intra murum collocant: deinde sparsum puluerem tenui quodam limite ab aduerso muro ad arcẽ continuant. Deinde postquam in arcem recepti sunt, ignem deijciunt. Flãma repentè in muri ruinas temporis momento discurrit, vasa corripuit, incendium cum horrendo quodam strepitu concitauit, quod stationem, quæ intra murum erat, absumpsit: in ædes deinde regias impetu peruasit. Ventus erat ea nocte vehemẽs, et ita euenit, vt cùm omnes accurrerent, nemo posset incendium restinguere. Neq; solùm ædes regiæ, sed magna etiã ciuitatis pars incendio illo consumpta fuit.

Hoc

Hoc facto Xerafi atq; Regis spes incisæ fuerunt. Viderunt namq; suos conatus ad nihilum recidisse: & existimabant nostros nouis præsidijs confirmatos esse: & idcirco ciuitatē deserunt, & in aduersam insulam cum trepidatione traijciunt. Nostri nè incendium vltra serperet, operam dederūt, & varium ex vrbe commeatum, & aquam præcipuè in arcem importarunt. Rex postquam in Queixumensi insula cō stitit, literas ad Cottignium dedit, quibus significauit, se valdè suscepti facinoris pœnitere, cuius omnem culpam in Xerafum transferebat, et à Cottignio pacem suppliciter atq; demißè postulabat. Interim Gondissaluus Cottignius, Garsiæ Cottignij frater, ab India cum valido præsidio iussu Odoardi Menesij Armuzium venit, cuius aduentu metus à nostris omninò depulsus, & omnis hostium spes prorsus abiecta fuit, & nostri, quasi iam pax instaurata esset, hostibus mansuefactis familiariter vti cœperunt. Xerafus tamen, vt susceptum scelus alio scelere cumularet, cùm intelligeret Regem literas ad Garsiam Cottignium clam misisse, Xamiro homini primario, quo plurimum vtebatur, negotium dedit, vt ipsum Regem strangularet: quod ille diligenter effecit. Illo mortuo, Xerafus Patxam, Mahametxam Zafardimi Regis filium, qui Zafardimus eo tempore, quo primū Albuquercius Armuzium venit, regnabat, Regem creauit. Quo beneficio illum sibi vehemēter obstrinxit, vt multo liberius tyrannidem constitueret, & per omnium facinorum genera vagaretur. Hoc anno in Africa Ioannes Cottignius ducentos equites eduxit, & rursus Alcassarem Quibirium profectus, iter ita fecit, vt prius omnes vias diligenter explorari iuberet. Tintanes tandem peruenit, qui locus Alcassare Quibirio quatuor millia passuum abest. ibi in hostes inopinantes inuasit, multos occidit, captiuos quinqua-

ginta duxit, & supra duo millia boum abegit. Præfectus Alcassaris Quebirij cum trecentis equitibus, & ducentis peditibus, vestigijs illius institit. Ioannes Cottignius pedetentim, & cautè copias agebat: & ita postremum agmen muniebat, vt hostes illi parùm nocerent. Transmisso autem fluuio constitit, & hostibus pugnandi potestatem fecit: & cùm illi fluuium transire metuerent, in eorum conspectu conquieuit & cibum sibi, & militibus apponi iussit. Inde Arzilam cum omni præda ingressus, maximam lætitiam cunctis attulit. Fames enim tunc grauissima Hispaniam & Africam vexabat. At Hamet Larozius, qui summam Alcassaris Quebirij potestatem habebat, cùm se magnam ignominiam accepisse iudicaret, quòd Cottignius cum tam exiguis copijs, tam procul Arzila, & prope Alcassarem Quebirium Mauros tam multos occidisset, & tantam prædam abduxisset, maculam delere cōstituit. Itaque equites quadringentos Arzilā duxit. Dies erat caliginosus, & pluuius, & ideo factum est, vt à speculatoribus minimè sentiretur. Multi lignandi gratia ex vrbe sine metu exierant, qui vbi primùm hostes conspicati sunt, in iumenta confestim insiliunt, & in vrbem inuehūtur, & sublatis clamoribus hostium aduentum significant. Multi, qui dispersi vagabantur, in vrbem se recipiunt. Cottignius signo dato ex vrbe cum copijs egressus est. Adolescens quidam, Aluarus Nonius appellabatur, cuius pater regiæ suppellectili præerat, in agmine primo, quod Fernandus Mascaregnas antesignanorum ductor agebat, exierat. Eum, cùm esset animosus & liberalis, adulatores multi sectabantur. Tum quidam ex illis, Age inquiunt, facultatem tibi diuinitùs oblatam ne prætermittas: nemo tibi diei huiùs egregium decus vllo modo præripiat. In hostes irrue, nos te sequemur. Adolescens iuuenta & audacia furens, & adulatorum

dulatorum sermonibus inflatus, equum incitauit. Mascaregnas illum reuocare conatus fuit. Sed is, cùm inuidia illud fieri putaret, multò vehementius accelerauit, vt ante omnes manum cum hoste consereret. Quinque & viginti illum sequuti sunt, qui tanto impetu in primum agmen hostium inuaserunt, vt eos retro cedere compellerent. Sed cùm à Larozio subsidia repentè mitterentur, ipse circumuentus, atque prius, quàm auxilium afferri potuit, cæsus est: cum illo quatuor alij ceciderunt. Hostes deinde eos, qui fugiebant, ferociter insequuti, cùm in Ioãnem Cottignium incidissent, terga verterunt. At Ioannes Cottignius Aluarum Nonium adhuc viuum offendit, &, vt solatio, quod adhiberi poterat, dolorem illius leniret, elaborauit, illumqúe in vrbem inferri continuò iussit. Qui tamen antè, quàm ad vrbem accederet, expirauit. Cottignius verò Mascaregnam cum equitib. quadraginta, vt agmē postremum carperet, præmisit. Qui cùm aliquos primo impetu deturbâsset, & vnum viuum cepisset, ex eo sciscitatus est, an Larozius ipse interesset. Cùm Larozium adesse intelligeret, Cottignium admonuit: qui eo nuncio valdè lætatus est. valdè enim cum Larozio congredi, propter viri famam, cupiebat. Et ipse Larozius id se vehemēter expetere sæpius asserebat. Verùm cùm animum Cottignij ad dimicandum paratum cerneret, consilium mutauit. At Cottignius cùm iam Sol occidisset, illum fugientem insequi noluit, sed quinque captiuos homines primarios abduxit, & cæsorum spolia legit, & ita victor exercitum incolumem reduxit. Nemo enim cecidit, præter illos quinque, quos temeritas in illum casum præcipitauit. Eodem fermè tempore, Henricus Menesius, Odoardi Menesij frater, vir multis disciplinis eruditus, Tingi præerat, q.

multas cum non mediocri laude excursiones fecit: & cùm per exploratores intellexisset, Tetuani Præfectum in agrũ Tingitanum copias educturum, vt vastitatem inferret, & Henrico pugnandi potestatem faceret, Henricus obuiam illi processit, et in loco, quo Præfectus erat venturus, tres dies expectauit. Quarto tandem die in vrbem reuersus est. Iam omnes ex equis descenderant, cùm repentè Præfectus apparuit. Pugnæ signo dato, Henricus Menesius in hostes inuectus est, illos fudit, fugauitq;, & vsq; ad noctem insequutus, multos occidit, & nonnullos captiuos abduxit, maiusq; multò damnum hostibus intulisset, nisi tenebræ noctis hostes seruassent. Duabus autem de causis victoria fuit insignis. Prima, quia præfectus Tetuani vir egregiè fortis habebatur, et magnas copias adducebat, & Menesius cum multò minore numero militum illi confidenter occurrerat. Altera, quia fieri non crediderant, vt homo, qui magnam vitæ partem in disciplinis varijs, & in Pontificio iure consumpserat, tam acer in armis esset. At Vascus Fernandius Cæsar fretum interim Gaditanum nõ magno quidem militum numero, sed magna virtute tuebatur. Cùm verò ad illum biremis accederet, nauarchus illum admonuit, quatuor naues vnam nauem Lusitanam cepisse, quam secum è prætoriæ nauis puppe colligatam trahebant. Cæsar sine cunctatione vlla in eas cursum instituit, quas post Calpem mõtem conspexit: & cũ nauem prætoriam ab alijs disiunctam cerneret, in eam nauem suam incitauit, cumqúe propè constitisset, eos, qui ea vehebantur, interrogauit, vnde essent. Illi (erant autem Britanni) responsum non dederunt, sed exitium minitati sunt, nisi protinus vela demitteret. Cæsar cùm minimè solitus esset eiusmodi mandatis obsequi, non obtemperauit, sed ad certamen ineundum, satis se promptum

atque

atque paratum exhibuit. Tormentis acriter vtrinq; decertatur. Interim verò, qui erant in naui Lusitana, funē, quo erat alligata, præcîdunt, quod Britanni, eò quòd essent pugnæ acrius intenti, minimè perspexerunt. In hoc prælio Cæsar septem ex suis amisit, & multi præterea fragmētis scutorum, quæ hostium tormenta dissipabant, erant grauissimè sauciati. Germanus quidam procero corpore, et animo satis acri ad moriendum, si opus esset, præparatus, quindecim vulnera acceperat, è quibus plurimum sanguinis emanabat: quem Cæsar admonuit, vt è pugna tantisper abscederet, dum vulnera obligaret. Ego, inquit, non prius hinc discedam, quàm aut moriar, aut hostes importunos vela demittere compellam. Deinde tormētum humero sustinet, & socium ignem applicare iubet: quo facto nauis armamenta ea parte, qua antēna malo alligatur, dissipauit, maliq; partem perfregit: & cùm hoc iterum atq; tertiò fecisset, magnum Britānis terrorē iniecit. Alius deinde Germanus, globo à prora in puppim immisso, multos interemit, & puppis partem dilacerauit. Britāni iam eo tempore viginti ex suis amiserant, & multi vulnerati discesserant. Itaq; vela continuò demiserunt. Quod etiā naues aliæ, quæ propter aduersum ventum pr. lio interesse nequiuerant, effecerunt. Hoc facto Cæsar scapham demitti iussit, & Anglos accersiuit, & causam scire voluit, cur Lusitanam nauem cepissent. Illi respondent, se, vt eam à Maurorum incursione, qui cum longis nauibus mare peragrabant, tuerētur, secum trahere voluisse. Illos deinde dimisit, qui, vt se reficerent, Gades aduecti sunt. Cæsar Septam se contulit. Emmanuel verò vt fretū securius à piratis redderet, classem instruendam curauit, cui Simonem Cugnam, Tristani Cugnæ filiū, præfecit. Hoc anno propter nimiā in Mau-

ritania Tingitana ſiccitatem fuit ingens ſterilitas agroru͂, & inopia frugum, fameſq; multos mortales abſumpſit. Eo malo coacti Maurorum incredibilis multitudo, ad Regem Emmanuelem miſit, qui dicerent, ſe velle ad CHRISTI ſanctiſſimum nomen adiu͂gi, & quibuſuis hominibus Chriſtianis, qui eos ſalutaribus diſciplinis erudirent, in ſeruitutem addici. Conceſſit hoc Rex libentiſſimè. Tantum ſtudium in illo religionis extitit, vt eo ſolùm nomine poſſet facillimè in fraudem impelli. Conſtabat tamen, eos ſimulatè religionem inopiæ ſubleuandæ gratia profiteri, quam era͂t, vbi primùm facultas aliqua daretur, indigniſſimis factis violaturi. Præterea hoſtes immanes in intimas Luſitaniæ ſedes admittere, minimè tutu͂ videbatur. Accedebat, quòd erat opinio, eos peſtile͂tiæ contagione corruptos, poſſe facillimè Luſitania͂ peſtiferis morbis inficere. Quin & vniuerſa Luſitania eade͂ agroru͂ ſterilitate laborabat. Siccitas enim primu͂ ſegetes multas abſumpſit, poſtremò imbres immodici, q menſe Maio & Aprili decidera͂t, fruges enatas corruperunt. Itaq; cùm magna Mauroru͂ multitudo ſe omnibus, qui eos alere vellent, in ſeruitute͂ traderet, vix erat quiſquam, qui eoru͂ opera vti vellet. Sic factu͂ eſt, vt multi egeſtate & fame co͂fecti, fœdè perirent. Hoc anno Veneti cum quinq; magnis triremibus Olyſipponis portu͂ ſubierunt. Nauarchus erat Alexa͂der Piſaure͂ſis, vir patricius, qui in rep. plurimùm auctoritatis ha͂bebat. Is à Venetis legatus ad Emmanuele͂ miſſus fuit, vt cum illo pactione͂ faceret de Indicis aromatibus. quæ voleba͂t illis certo pretio cum emolumento Regis addici. Rex legatu͂ honorificè admodu͂ recepit, multiſq; muneribus, & ornamētis affecit, et reliqua omnia, quæ poſtulabat, benignè præſtitit. De aromatum verò pactione nihil tranſigi potuit. In anni huius exitu Rex Emmanuel eo tem-

eo tempore, quo magis opibus, & imperio, summaq́ nominis gloria, & celebritate florebat, & optima, vt videbatur valetudine, & corporis robore, & incolumitate vigebat, in morbum subitò incidit, ex quo post dies nouem, decima tertia die mẽsis Decemb. ex hac vita migrauit. Quinquaginta duobus annis & sex mensibus vixerat: è quibus viginti sex annis, & mense cũ dimidio regnauit. In ipso vitæ fine, maxima quædam insitæ religionis & pietatis documenta dedit. Testamẽtum cum singulari prudẽtia fecit, animum sacris sanctißimis expiauit, mortis certißimæ nũcium æqſsimo animo tulit: sacerdotes, qui illum circũsistebant, & hymnis atque precibus ad Deum adhibitis, vota pro illius salute sempiterna faciebant, adiuuabat, & versus sacrorum carminum multis in locis memoriter pronunciabat. Fuit in Betlehemitico templo, quod fundârat, cum multis lacrymis, quas desiderium illius excitabat, cum regio funere, omniumq́ fermè Principum, & nobilitatis vniuersæ celebritate, in sepulchro conditus. Si verò cursum vitæ illius consideremus, hominem certè felicißimum, si felicitas vlla in rebus humanis extare potest, iudicabimus. Cùm esset Regia stirpe procreatus, nulla tamẽ in spe regiæ dignitatis & amplitudinis enutritus extiterat. Omnes, qui illum iure propinquitatis, & antiquitatis antecedebant, varijs casibus extincti sunt. Regni verò patrimonium miris accessionibus amplificauit. Armuzium, Arabiæ partem, Indiam Indo & Gange definitam, eam etiã, quæ vltra Gangem est, extremasq́ Orientis Solis regiones imperio adiecit: terras incognitas perlustrauit. Omnia namq́, quæ Lusitani illius imperio faciebant, ad illius laudẽ & gloriã referenda sunt. Nec enim Regis officiũ in vlla re clarius perspicitur, quàm in excellẽtium hominum, qui res præclaras

cum maxima laude moliuntur, multitudine. Rex enim est, si verè hoc nomen vsurpat, qui spiritus affert, qui animos ad laudem excitat, qui pericula subire compellit, qui deniq; honoribus, & præmijs virtuti propositis, multos homines sibi subditos cupiditate verissimæ laudis inflammat. Vt igitur militum fortitudo imperatorum industriæ, quæ illos exercuit, & militaribus disciplinis instruxit, & prōptos, & alacres ad rem gerendam exhibuit, ascribēda est, ita clarorum hominum laudes ad Reges optimos, qui claritatem illam honoribus debitis excitârunt, videntur esse optimo iure reuocandæ. Duplici igitur ratione Reges suorum laudem sibi vendicare possunt, quòd & primū homines ingenio excellenti maximarum rerum cupiditate inflammarint, & quòd eorum opera, quos singulari virtute præditos animaduertunt, vti sciant. Vt igitur nobilitatis effœminatæ languor & ignauia summū Regi dedecus inurit: ita nobilium virtus & industria illius nomen illustrat. A Regibus enim virtutes & vitia in vniuersam plerunque rempub. tanquam à perenni fonte redundnat. Si igitur Vascus Gama tam admirabili virtute & industria viam in Orientem aperuit: si Odoardus Paciecus Regis temporibus illis potentissimi impetum & arrogantia compressit: si Franciscus Almeida tam illustres victorias adeptus cum insigni gloria fuit: si Alfonsus Albuquercius is imperator extitit, vt sit cum summis imperatoribus, quorum nomen est immortalitati commendatum, meritò comparandus, id est maxima ex parte Ioannis secundi, & Emmanuelis, huius nominis primi, è quorum disciplinis tam præclari homines prodière, virtutibus ascribendum. Id etiam de Ioanne Menesio, de Nonio Fernandio Ataidio, de Mascaregna & Cottignio, & alijs præstantibus ad laudem viris existimā-

dum

dum eſt, ea omnia, quæ geßêre, Emmanuelis virtute geſta fuiſſe. Quare minimè dubito, quin ſi ille per ſe ſigna in Africã intuliſſet, omnem Mauritaniam Tingitanam facillimè fuiſſet ſub imperium ſubditurus. Sed ab eo cõſilio partim temporibus, partim quorundam hominum timidorum conſilijs ſæpè reuocatus fuit. Quanto tamen ſtudio Mahumetis nomen extinguere conaretur, vrbes, quæ illius imperio & induſtria captæ ſunt, & arces ſimiliter ædificatæ atque munitæ declarant. Itaq; felicitas illius, quæ fuit incredibilis, nõ eſt fortunæ, vt hominum vulgus loquitur, ſed diuino beneficio, quod virtutibus illius fauebat, attribuenda. Fuit enim vita continens, natura benignus, religione pius, præterea mitis atq; manſuetus, & in ſumma grauitate comis & perhumanus. Aditus facillimos habebat, in adminiſtrando iure, & negotijs impigrè gerendis ſummam diligentiam adhibebat. Manè, & ſæpenumerò ante lucẽ ſurgebat, & rebus diuinis operam dabat: tum in ſupplicũ poſtulatis audiendis, & negotijs reip. tranſigendis tempus omne conſumebat. Erat in ſermone iucundus, & non mediocri vrbanitate præditus, & admodum liberalis. Domeſticorum neceßitatibus ſumma benignitate conſulebat. Milites alebat, res præclarè geſtas non ſolùm laudibus, ſed multis etiam muneribus, & beneficijs proſequebatur. Egentium inopiam opibus ſuis egregiè ſuſtentabat. Viris religioſis, & virginibus ſacris non ſolùm ea, quæ ad cultũ religionis, verùm quæ ad domeſticum vſum pertinebãt, largè & munificè ſuppeditabat. Erat in ſceleribus vindicandis, & erratis ſuorum coercendis ſeuerus, quamuis eſſet natura magis ad lenitatem, quàm ad ſeueritatem propẽſus. Muſica multùm delectabatur ſed non ita, vt Muſicæ ſtudium illũ à negotijs auocaret. In eadem domo multi fidibus pulſabãt, &

ad cy-

cytharam canebant, & non pauci Quæstores, & Iuriscon-
sulti, & reliqui varijs muneribus præfecti, ad illum multa regni negotia deferebant, ita, vt simul cũ honestißima oblectatione multa negotia conficeret. Erat ille quidem cultu vitæ lautißimus mensaq; illius conquisitißimis epulis extructa, verùm admodum temperatè cibis vtebatur. A vino semper abstinuit, & diebus solenni ieiunio cõsecratis, ciborum abstinentiam summa religine conseruabat. Fauebat plurimum literis: de moribus externis multa percontari solebat, historias libenter audiebat, quoties cibum publicè sumebat, erãt epulæ magis iucũdo & vtili sermone, quàm coquorum artificio conditæ. Nam cum hominibus eruditis, & cum ijs, qui varias regiones peragrauerant, sermonem libentißimè conferebat. Honestißimis ludis operam dabat: pila, & frequenti venatione, cùm à negotijs erat otium, et ludis equestribus exercebatur. Sed hoc fuit in illo mirabile, quod vix vnquã tantum eiusmodi ludis indulsit, vt nõ aliquid ea die, qua animũ à negotijs relaxabat, quòd ad regium munus pertineret, cum ministris suis trãsigeret. Vel enim in syluis versaretur, in syluis præstò aderat, q̃ ei supplicem libellũ offerret, & aliquid cũ illo ageret, in quo salus reip. verteretur. Siue celoce in mari vagaretur, in ipsa celoce ministri vehebantur, q̃ cũ illo multa de publ. rebus cũ vtilitate cõmuni trãsigerent. Illius ætate, inopia in exilium pulsa videbatur: mœstitiæ locus nõ erat: querimoniæ silebãt: omnia choreis & cãtibus personabant. Eiusmodi ludis aula Regia frequẽter oblectabatur. Nobiles adolescẽtes cũ virginib. Regijs in aula, sine vlla libidinis significatiõe saltabãt, et quãuis honestißimis amoribus indulgerẽt, virginibus erat insitum, neminem ad familiaritatem admittere, nisi illum, qui aliquid fortiter & animosè bellicis in rebus effecisset.

Pueris

Pueris enim nobilibus, qui in aula Regia versabantur, non erat licitum pallium virile sumere, antequam in Africam traijcerent, & aliquod inde decus egregium reportarẽt. Et his quidem moribus erat illius tempore nobilitas instituta, vt multi ex illius domo viri omni laude cumulati prodirẽt. Ecclesiæ sanctionibus alacritate singulari parebat: mores & ritus ab ecclesia constitutos summa sanctitate & cæremonia tuebatur. Tempore, quo memoria suppliciorum, quæ CHRISTVS *pro nobis in Cruce pertulit, ritu solenni consecratur, à templo minimè discedebat: & tribus diebus, quibus sanctißimum Eucharistiæ Sacramentum erat in sepulchri quadam similitudine conditum, vt nobis memoriam nostræ salutis repræsentaret, neque vestes exuebat, nec ab eo loco, nisi ad aliquod breue tempus abscedebat: & cùm somnus illum complectebatur, ibi sine vllo vitæ delicatioris instrumento parumper accubabat. Multas sanctorum hominum religiones instaurauit, fluxosq́ue mores ad pristinam seueritatem & sanctimoniam reduxit. AEdes sacras quamplurimas vel à fundamentis extruxit, vel collapsas refecit. Odio acerbo Mahumetis sectam persequebatur, & ea de causa tanto studio bellum in Africa & Asia comparabat, vt quantum in illo esset, memoriam erroris pestiferi deleret. Sic autem religionem colebat, vt nunquam studium publici iuris, & reipub. rationem intermitteret. Sic reipubl. constituendæ, & moribus atque legibus inuigilabat, vt bellicarum rerum curam nullo modo deponeret. Sic se cum musicis, aut venatoribus oblectabat, vt in medijs voluptatibus, salutis publicæ memoriam retinereret. Itaque eodem tempore classes in Mauritaniam et AEthiopiam, in Oriẽtis Solis regiones instruebat, præsidia in varias partes summittebat, iuridicũdo operam da-*

ram dabat, hominum querelis aures aßiduè præbebat, commissa facinora vindicabat. Tanta tamen lenitate præditus erat, vt non facilè hominum cupidorum, & omnia pericula metuentium, postulatis importunis obsisteret. Id autem effecit, vt manus multorum immodicè sacris rebus afferri permitteret, & transmißionem in Africam, cuius studio tantoperè flagrabat, ita differret, vt mors improuisa posset omnes illius cogitationes impedire. Attamen quamuis, vt res humanæ sunt, aliquid eiusmodi, quod repræhensione aliqua dignum videatur, in se admitteret, fuit is Princeps multis Regijs virtutibus ornatissimus, & immortali memoria consecrandus.

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM IN DVODECIM libros Hieronymi Oſorij Luſitani, Siluenſis Epiſcopi, de rebus Emmanuelis, Luſitanorum Regis inuictiſsimi virtute & auſpicio geſtis, in quo numerus paginam: litera A. priorem paginæ columnam, B poſteriorem indicat.

A.

* diſtincta

C

Ele-

F.

Franciscus

Hispa-

I

L

Largi-

M.

Malipur

Mozzam-

N.

O.

P.

S.

INDEX.

FINIS INDICIS.

